

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Christophori Longolii Lvcvbrationes

Longolius, Christophorus

Lvgdvni, 1542

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69441](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69441)

Wie aber me possidet

Furde 3965

X. IV. 19. Th. 5845.

2 H

125

11

1471. 1472. 1473. 1474. 1475.

1476. 1477. 1478. 1479. 1480.

nonno bis

Sancti Joannis

Joannes & Nicolaus

Friedrich me suis annunciat

Joann

Jo

Secunda persona

3tia persona

2do

12

15

19

Jo

L. 76.

CHRISTO

PHORILON

GOLII LVCV-

BRATIONES.

coly
muru Edinghof ad Benedich
 Orationes *Paderbornae* III.
 Epistolarum libri IIII.

HIS APPENSVS

Epistolarum Pet. Bembi, & Iac.

Sadoleti liber I.

Bibliotheca

VNA CVM

Vita eiusdem Longolij ab ipsius ami- cissimo quodam exarata.

Societ. Inf. 1538.

Ex libris
Nicolai
proliis

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

Ex liberalitate
nobilissimi viri
Friedrich ab Her-
inghausen ego
eusebii Hanberg
apocriphum
librum 3. Aug.

LVGDVNI, APVD SEB.

GRYPHIYM,

1542.

Joh. Baptist. de
jaen p. c. c. c. c. c.
possibit

BERNARDVS

I V N T A A D

L E C T O =

R E M.

IN OMNIBVS fere rebus, lector studiose, in quibus aut excellēs artificis ars, aut præstans ingenij uis emineat, hoc in primis animaduertere soleo: omnes qui elegantioris ingenij & iudicij sunt, cum eiusmodi rerum cōtemplatione uehemēter delectentur, tamen uero de artifice ipso scire quis nam & qualis fuerit plurimū nonnunquam laborare. Id quod uel leuiora opificū opera satis declarant. Quis enim est, qui uel egregiā aliquam picturam, uel affabre factum & elaboratū signū diutius cum delectatione contēplari possit, cui non sæpius ueniat in mentem de opificis conditione quærere: aut qui etiam, si fieri posset, non libenter eum uideat, colloquatur, de uitæq; totius ratione interroget? Neq; quicquam ullo in genere tam perfectū esse possit, ut ignorato artificis nomine, spectatorum desiderium explere possit. quin uel hoc ipso, quod præstans sit, eorum desiderium auget, semperq; aliquid desiderabunt, quādiu autorem ipsum prorsus ignorent. In his uero rebus, quæ animi uirtutis & ingenij monumenta posteris relinquuntur, incredibile est, quanto studio efferantur qui excelsiori animo præditi sunt, de ijs cognoscendi, quorum uel præclara gesta, uel docte & copiose scripta admirantur: ut nunquam penē sibi quærendo satisfaciant antequam & patriam & cognitionem, naturam, formam, habitum, totius deniq; uitæ eorū cursum & cōsilia perspecta & explorata habeant. Atq; horū quidē diligens

3
diligens inuestigatio, si cum illorum comparetur qui hæc
in opificibus quærunt, in re non admodum dispari, dissi-
milimam laudem meretur: ut alteri curiosi, alteri ingeniosi
iure appellari debeant. Quid enim opus est, de opificibus,
quorum opera miraris, tam multa interrogare, quorū nec
uitam nec artem tibi sequēdam aut imitandam ducas? Ne-
mo enim est animo paulo nobiliori, qui si aut Coam Vene-
rem, aut Thespīensem Cupidinem, summa cum admiratio-
ne aspexerit, cum & opera ipsa, & autores maxime pro-
bet, Apellem se aut Praxitelem esse uelit: aut omnino do-
leat se uel huius in fingendo, uel illius in pingendi ratione
excellentiā non posse assequi. At uero qui doctorum ho-
minum & eloquentium monumenta admirantur, non mo-
do se quā similes illorum esse student, sed in illorum
etiam si fieri possit naturā transire. Quid ergo utilius esse
possit ijs qui aliquem imitando effingere uelint, quā eius
uitæ consuetudinem cognitam habere, nosse quæ subsidia
ad tantam doctrinam habuerit, quæ contrā impedimenta,
& quomodo superarit? Ex ijs enim facile quid sibi speran-
dum, aut contrā, quid in ea arte in qua excellere cupit de-
sperandum sit, coniectura assequi possit. Atq; hæc eō à me
dicta sunt lector studiose, ne diutius expectationem tuam
teneam, cui in omnibus quamprimum satisfacere cupio: ut
quoniam Christophori Longolij uitæ commentariolum,
ab amicissimo quodam eius, qui cum eo familiariter uixit
conscriptum, & à me cum diligentia conquisitum, operi
eius, quod à me editur, apponendum curarim: intelligas
id à me ea ratione factū, ut te quisquis es tam egregij ope-
ris admirator, pleniori obsequio demererer, tuoq; deside-
rio in omnibus occurrerem. Non enim dubito quin eius
scripta legendo in eam sæpe uoluntatē incidēs, quam antè

4
dixi eloquentium hominum & doctorum opera inspicien-
tibus se mouere, ut libenter multa de auctoris uitæ ratione
uelis intelligere. Ex qua cum illud scieris, quātillo tempo-
re, & quibus rebus impeditus, omnium fere disciplinarum
scientiam sit adeptus, summamq; eloquentiam cum maxi-
marum rerum cognitione coniunxerit: illum fructum uel
maximum capies, ut plane scias, tibi, qui maiorem faculta-
tem & commoditatem discendi habeas, quiq; longioris ui-
tæ spem tibi proponas, minime desperandum esse (quod
magna pars discantium facit) ad earum ipsarum artium
omnium intelligentiam aspirare posse. Quæ quidem, si ue-
rum fateri uolumus, eo societatis uinculo iunguntur, ut nisi
uniuersas perdidiceris, ne unam quidem perfecte intelli-
gas. Cum uero ille ueterum semper admirator, atq; eorum
qui optime scripserunt imitator fuit, quemadmodum tibi
quoq; est faciendum quisquis in Romana eloquentia ex-
cellere cupias; hoc ex lectione scriptorum eius cognoscere
erit iucundissimum, quo pacto ueteres in ipsis uestigijs sit
persecutus, Romanamq; linguam, quæ nostro secu-
lo iam diu peregrina esse uidebatur, neq; de mo-
ribus nostris, qui ab antiquis multū dissi-
dent, loqui ausa fuerit, ita ad consue-
tudines nostras accommodarit,
ut nihil penè in nostro usu
sit quod non apte ele-
ganterq; expri-
mat. Vale.

CHR

5

CHRISTO-
PHORI LONGO-
LII CIVIS ROM.
PERDVELLIO-
NIS REI,

PRIORIS DIEI DEFENSIO.

V O'D per hosce quadraginta di-
es à deo optimo maximo precatus
sum P. C. ut si eo in Senatum po-
pulumq; Rom. animo semper fuiss=
sem, quo mortales omnes esse debe-
ant, daretur mihi aliquando à per-
petua illa, & planè hostili accusa-
torum meorum insectatione respirandi spatium: ut hoc in
loco & accusationem eorum tuto refellere, & innocen-
tie meae rationes uobis liberè explicare possem: id ego
mihi hodie tandem singulari uestro tum cōsilio, tum etiā
beneficio uideor consecutus: qui me, quod erat quidem
aequitate uestra dignissimum, sed in tantis aduersariorum
meorum opibus, mihi hoc tēpore minime sperandum, con-
tra multorum uoluntatem præter omnium opinionem, ad
causam hac in arce Capitolina dicendam admisistis. E qui-
dem cum audissem inimicorum meorum cōspiratione, non
modo multitudinis animos, quod illis fuit factu multo fa-
cilimum: uerum etiam quosdam summo loco natos homi-
nes, quod satis mirari nō poteram, ita in me, quem pleriq;
eorum nondum satis nossent, concitados, ut ui & armis,
non iure & legibus, sibi mecum statim agendum puta-
rent

rent: decreueram sane cū ciuitate, qua me paucis antè die-
bus donaueratis, inimicis meis cedere, tum uero etiam ab
ipsa urbe Roma, communi gentium omniū patria, aliquò
me trans Alpeis recipere. Quod ipsum etsi Pop. Ro. inui-
diosum fore uidebam, qui me ex ea ciuitate indicta causa
pelli passus esset, in quam Senatus iudicio essem ornatissi-
me accitus: tamen cum tam impotēti aduersariorum meo-
rum factione opprimerer, ut prius damnatus essem, quàm

*locus eximius
ingenij*

teus, nec quisquā pro me uerbū facere auderet, neq; uero
mihi ipsi pro me dicendi potestas ulla fieret, cuius oratio
non tam superuacanea & inanis, quàm inuisa & odiosa
fore uideretur: eò mihi, opinor, descendendū fuit, ut ciuiū
meorum iræ, multorū exemplo atq; consilio locum darē.

Nunc autem quando uestra autoritate P. C. qui Senatum
hac de re cognoscere atq; statuere uoluistis, ea facta est cō-
mutatio, ut ab aperta quidē ui nihil iam sit hic mihi exti-
mesendum: nec, quod miserrimum erat, posthac metuen-
dum, ut indemnatus ad libidinem inimicorum meorū ē ci-
uitate & urbe eijciar: faciā ut, quāquam ipse sim tanto re-
rum mearū periculo ualde conturbatus, nec sane ad agen-
dum satis paratus, nec tamen ego quoq; mihi defuisse, &
meo ipse silentio proditus, ac mea etiam sententia damna-
tus dici possim. Nam quod ad causæ summam atq; iudiciij
euentum pertinet, dum in uos quidē & rē ipsam intucor,
optima interim conscience frētus, dignum innocentia mea
rei exitum expecto. Dum uero aduersariorum potētiam,
& me reum iniquissima fortuna circunuentum considero,
perquā tenuis mihi spes salutis ostenditur, planeq; igno-
ro, quo pacto & animo meo satisfaciā, & huic tempo-
ri commode seruiam. Siquid enim unquam fuit, quo cuius-
quam existimatio & status, iudicio euertere possent, id certe
omne

omne in causam nostram cecidisse atq; confluisse uidetur hoc tempore. Primum popularis istorum actio: cuius me uel solo nomine statim oppressum iri accusatores mei confidunt: nam se pro patria in huius reipublice hostem pugnare contendunt. Deinde summa gratia: qua minime mirum est, primarios adulescentes aduersus hominem nouum & adhuc penè alienum superiores esse. Tum uero mira quaedam agendi pronuntiandiq; facilitas: qua me ad ultimas Gallici Germaniciq; Oceani oras natum facile superant. Huc accedit inueterata cuiusdam de Francorum laudibus orationis inuidia, qua me prorsus obrutum, ac quasi uinctum sententijs uestris trucidandum à se obiectum esse gloriantur. Quòd si cetera mihi cum eis essent paria, illud quidem durior me loco constitueret, quòd cum ita natura comparatum sit, ut conuitia atque crimina in alios uel temere coniecta libenter excipiamus, eos uero qui uel necessario se laudant ipsi, ferre non possimus: id apud istos sit, quod uoluptatem non mediocrem auditoribus afferat: id mihi relictum, quod sine stomacho nemo facile audiat. Quòd si maiorem naturæ, quàm causæ meæ rationem duxero, ut de me neq; libere neq; magnifice loqui interdum ausim: nihil omnino habere uidebor, cur uos me ciuitate uestra dignum iudicaueritis. Sin id retulero, de me ipse dicam necesse erit: ac simul in arrogantie suspicionem uobis ueniam, quam me in hoc orationis meæ principio deprecatum esse maxime uelim existimetis. Nam quòd illos, cum hic tum de se amplissimis uerbis multa disputarent, tum de reipublicæ statu non pauca dicerent, tum uero in me atrocissime perorarent, non tam libenti Senatu auditos esse intelligo, quàm secunda concionis uoluntate fuerant usi: affert id ipsum

mihi

mihi quidem spem nonnullam: sed mihi nihilominus tamen
~~uenit in mentem subuereri, ne multorum animi assiduis~~
~~eorum criminationibus occupati atq; incensi orationem~~
~~meam repudiant, mihi que de me & pro me dicenti non~~
 adeo pateant. Nec enim obscurum est, quàm arduum sit
 euellere ex mentibus hominum semel conceptam animo
 & fixam opinionem: eam præsertim quæ ad reipublicæ
 decus, cuius nemo non amantiſſimus haberi diciq; postu-
 lat, spectare uideatur. In priuatis causis, siquid præiu-
 dicati domo attulimus, etiam ueritati repugnamus. Quid
 de iudicijs loquor? in quotidiana consuetudine, siquid
 nobis temere exciderit, non solum siquid apud nos consti-
 tuimus, id fere aduersus omnem humani ingenij rationem
 pertinaciter tuemur. Adeo plerisq; omnibus insitum est,
 quamcunq; opinionem ab initio mente comprehenderint,
 eam quo iure, qua iniuria ad extremum perferre. Quæ si-
 mul omnia cum mecum cogito Patres conscripti, non ue-
 stra mihi solum religione & sapientia aduersus multo-
 rum præiudicia opus esse uideo, sed patrono etiam ali-
 quo cum eloquentiæ facultatibus instructissimo, tum ne-
 ro gratia & autoritate florentissimo. Cui si pro me di-
 cendi potestas fieret, audiretis profecto & confirmatas
 accuratius causæ nostræ rationes, & confutatas libe-
 rius aduersariorum meorum calumnias. Verum quando
 id nobis integrum nunquam fuit, & ita fors mea iam inde
 à principio mihi infesta tulit, ut ego, qui publicæ inui-
 diæ obiectus, qui omnium suspicionibus deditus essem,
 qui nullam in dicendo libertatis partem tenerem, qui à
 quatuor nobilissimis & in dicendo uehementissimis ado-
 lescentibus accusatus essem, tamē à me uno defenderer: ue-
 stræ fuerit iustitiæ Patres cōscripti, homini innocētissimo
 quidem

incommoda for-
 tuno receperat

quidem mihi, & nominis, deus immortalis, Romani studio-
 sissimo, sed impotenti crudeli que aduersariorum meo-
 rum conspiratione in summam inuidiam adducto & ab-
 iecto, adesse, atque eo meliore mente uerba mea audire,
 quo planè æquius est, causæ nostræ humilitatem magnis
 istorum opibus diu afflictam, tandem amplissimi ordinis
 æquitate erigi atque recreari. Ac ut statim intelligatis,
 quàm nulla sceleris conscientia territus, quàm pura men-
 te atque integra in iudicium descenderim, non commemo-
 rabo ea uobis, quæ sunt certè maxima, meæ in Populum
 Romanum obseruantia argumenta: quòd hoc ætatis reli-
 cta, ne quid amplius dicam, germana patria, una rerum
 literarum que uestrarum admiratione tractus ab extre-
 mis Galliarum Germaniarum que finibus huc uenerim:
 quòd apud nullos, præterquàm ciues Romanos diuerte-
 rim: quòd patriæ propemodum oblitus, nihil cum Gallis,
 nihil cum Germanis domestici usus hoc triennio habue-
 rim: quòd cum eo nomine magna apud populares meos
 inuidia flagrare, in sententia cōstanter perstiterim: quòd
 in maiorum uestrorum dictis, factis laudādis fuerim, mea
 quidem sententia modicus, nonnullorum autem iudicio ni-
 mius, & quasi prodigus. Nolo hæc, inquam, Patres Con-
 scripti, innocentie meæ fidem uobis ullam faciant: sed illud
 uos unum nonnihil commoueat, peto, quòd simul ac mihi
 dies dicta est, nihil omnino recusarim, uadimonium conse-
 stim obierim, iudicium uestrum, nulla reiectione interpo-
 sita intrepide subierim. Quanquam audiebam nonnullos,
 qui me cupidissime essent damnaturi, hoc in confesso uo-
 biscum affuturos, haud ulla quidem mea iniuria prouo-
 catos illos (quem enim ego mortalium unquam prudens
 offendi?) sed inimicorum meorū impulsu atq; calumnijs
 incensos

incensos. Quos tamen ne sic quidem mihi reiiciendos putauimus, ne in meo uel quantumuis iusto metu, atque adeo in aperto discrimine, de ciuis Romani cuiusquam æquitate uidear dubitare. Nihil hic dico Patres conscripti, quàm magna sit uis conscientie in utranque partem: ut neque timeant qui nullius sibi fraudis conscij sint, & poenarum metu semper trepident, quos suum facinus, suum scelus urgeat: ut uos mihi disceptatores libes constituerim, cum isti à me et Senatus autoritatē imminutam, & Populi Romani maiestatem læsam esse criminarentur. id sane haud temere facturus, nisi causæ meæ considerem: præsertim cum in multitudine mihi partim obscurius iniqua, partim non dissimulanter infesta, tam multa audirem, tam multa uiderem, plura suspicarer, nonnulla etiam merito crederem. Tantum à uobis, qui nihil istis de me credendum putastis, ut quo semper in nos fuistis animo, eo nunc quoque sitis, peto. À uobis autem, quos inimicorum meorum improbitate mihi parum æquos redditos esse intelligo, ut iudicium de me uestrum usquedum pro me dixerō sustinetis, postulo. Perorata enim & cognita causa, liberum uobis erit, aut in ea, in quā isti uos adducere conati sunt, sententia permanere: aut si de innocentia mea uobis constiterit, me autoritate uestra in ciuitate retinere. Et quoniam multo isti plura in me falsò contulerunt, quàm de re ipsa dixerint: qui me Maclinia, nobili quidem & illustri oppido, sed hinc longe tamen trans Alpeis natum esse non ignorarēt, & ab oculis auribusq; uestris procul ætatem egisse scirent, atque ex eo sibi multa impune fingendi datum esse locum arbitrarentur: date hanc mihi Patres conscripti, ueniam, ut de superiore mea uita, pauca ipse apud uos dicam. Nam cum uerū ex me omnino audietis,

tum

petit sibi dari
improbitatem
sibi bene in re enarrare ad hunc

tum etiam, uti spero, à nobis perficietur, non modo uti uobis mores meos purgatos probatos que existimetis, sed etiam ut plenius causæ huius ratio tota intelligatur. Neque uerò me propter istorum calumnias, cum uestro beneficio atque iudicio ciuis Romanus sim, à ciuium uestrorum numero segregandū esse iudicetis. Ego enim Patres conscripti, ut primum literis uestris ad humanitatem informari potui, statim à parentibus Lutetiam Parisiorum summissus, annum tum quidem adhuc octauum agens, sed uel id ætatis nec ab literis abhorrens, nec propinquorum meorum sententia immaturus, qui in celeberrimo illo optimarum artium atque studiorum domicilio iam tum erudirer atque liberaliter instituerer. Ibi cum annos circiter octo, optimis doctoribus, ac Roberto Fortunato Durceo in primis usus, operam bene posuisse iudicarer, profectus sum in Hispaniam cum Philippo Austrio, Principe singulari cum felicitate, tum etiā uirtute nulli Regum secundo: cui per eos dies ulterioris Hispaniæ regnum, Isabellæ socrus morte, dotale obuenerat. Fui apud hunc, non quòd ipse id ætatis per me quidē magnopere dignus essem, sed Andreæ Burgonis, qui tum à Maximiliano Cæsare Legatus ad filium missus esset, autoritate & gratia, haud contemnendo uel honoris, uel amoris loco. Præerā enim unā cum Aegidio Vandamæo regijs & sanctioribus illis recōditarū rerum notis: quibus hodie unis omnia propè regnorum arcana rectissime cōmittuntur. Verum Philippo paucis post mensibus quā Rex salutatus esset uita functo, recepi me cum regio comitatu in Germaniam ad Carolum filiū eius, quem quidem nuper inaudita quadā adhuc & plane diuina felicitate, omni maiorū suorū imperio potitum omnes audiuiistis. Hic cum longum propinqui mei, adultam pueri

Princi

Principis ætatem expectare ducerent, erat enim uixdum
 annos nouem natus, suadere cœperunt, ut (quod sane mea
 sponte facturus eram) elegantioris doctrinæ intermissa
 haud ita longo interuallo studia tantisper repeterem, dum
 Carolus adulesceret. Tenebar tum quidem adhuc earum
 quæ dicendi disputandiq; rationem traderent disciplina-
 rum studio: uerum arbitratus me nullum non exilem ex
 earum cognitione fructum esse percepturum, nisi iuris e-
 tiam uestri prudentia animum excolerem, contuli me Li-
 minum Pictonum, Aquitaniæ urbem, neque studiosæ iu-
 uentutis multitudine incelebrem, neq; Pontificij ciuilibusq;
 iuris interpretum doctrina inter eas quidem gentes igno-
 bilem. Ibi cum inter æquales meos, oratorijs, ut fit, com-
 mentationibus studiosius interdum exercerer, Gallos se-
 mel ita à me laudatos esse isti contendunt, ut multum in-
 terim de Populi Romani dignitate atque gloria uidear
 detraxisse. Florebat eodem tempore Philippus Decius,
 aut certe nō ita multo postea, magna ingenij doctrinæq;
 laude ius ciuile docere cœpit Valentia (Colonia uestra
 hæc est, in Narbonensi prouincia) Eius igitur uiri fama
 excitus, cum illò profectus essem, meq; totum ei tradidis-
 sem, paucis quidem annis, sed plurimo certè legum uestra-
 rum studio ita profeci, ut eorum omnium qui tum Va-
 lentia consulti numerarentur iudicijs, propter non con-
 temnendam in ea arte uel scientiam uel memoriam, cun-
 ctis eius ordinis insignibus ornamentisq; cohonestarer.
 Inde ab amicis Lutetiam reuocatus, biennium in utrisq;
 subsellijs tum agendo, tum respondendo ita uersatus, ut in-
 centumuirale illud consilium adlegerer: tamen operam
 mihi planè profudisse, atque etiam literis uestris indignus
 semper fore uidebar, nisi dum per ætatem liccret, hanc
 quoque

academia equi-
 tana nobiliss
 abruissq; uirg

consilium in
 tem. aruate
 institutum
 decem viris

quoq; urbem uiderem: ex qua leges, ex qua literæ, ex qua religio, ex qua denique omnis humanior uita, omnis rerum omnium cognitio ad nos emanasset atq; defluxisset. Ita etsi parū amicis propinquisq; meis profectionis meæ consilium probassem, qui me iam florescentem gratia & honoribus illic uiderent: Romam tamen ueni, ut hanc communem gētium omnium patriam, non modo inspicerem, atque ita abirem, qui quidem prouincialium multis molestus: uerum etiam eius populi consuetudine aliquot annos uterer, cuius lingua, corde, manu, gentes omnes superatas omnium gentium monumenta testarentur. Ac quod optabam quidem, id cum aliorum ciuium uestrorum quotidiano usu, tum uerò Iulij Tomarotij, atq; Mariani Castellani, uirorum clarissimorum hospitio atq; familiaritate sum cōsecutus. Altero quàm Romam ueni non plene uertente anno, cum mihi decretū esset ineunte tertio domū redire, conscripsi orationes quinque de Italiae ac urbis uestre laudibus, quæ essent cum Mariano Castellano dignū mutus inter nos charitatis pignus, & tanquā hospitalis quedam tessera, tum uerò perpetuum meæ in nomen Romanū pietatis argumentum. Interim cum ipso ~~urbane uitæ splendore~~, atq; iucundissima tot doctorum uirorum captus consuetudine, annum item unum domo abesse constituiissem (~~quis enim non optet in hac hominum luce, in hac rerum omnium uel claritate uel celebritate diutius uiuere?~~) contigit etiam, primum ut me Decimus Leo Pontifex Maximus singulari & planè diuina illa sua liberalitate complecteretur. Deinde ut Marianus Castellanus, Senatu legitime coacto, ciuitatē mihi à uobis nominatim & peteret & impetraret, cū nihil facile manus neque expectarem neque cogitarem, quàm ut me in ciuem uestrum ascisceretis.

Quamquam

Quamquam enim mihi conscius eram egregiæ meæ in
 hanc rempublicam uoluntatis, qui quadam certe ad Popu-
 li Romani naturæ adiunctione nihil moliebar aliud, nisi
 ut de uobis quamoptime aliquando mererer, non me pro-
 pterea tamen tanti apud uos esse arbitrari, ut eam mihi ci-
 uitatem ultro deferretis, quam multis coram petentibus
 denegatam esse non ignorarem. Equidem ut me primum
 Iacobus Buseus, transtiberinæ regionis Tribunus, cum
 aliquot suis collegis (quod mihi rei publicæ bene uerte-
 ret) ciuem Romanum uerbis uestris consalutauit: nec sta-
 tim quidnam ille ea sibi oratione uellet intellexi, nec post-
 eaquam sane cognoui, uerba mihi ab eo, quicquid mihi sum-
 ma intercederet familiaritas, dari non putauit, quoad M.
 Torquati uiri clarissimi cæterorumque qui una adessent
 asseueratione commotus, fidem Tribuno habui: et me uo-
 bis, quod esset in more positum, ad gratias publice agen-
 das comparauit. Hic est uitæ meæ cursus Patres conscripti,
 hæc studiorum meorum ratio, hoc annorum undetriginta
 spatium, in quo illud modo unum ab istis grauius repre-
 henditur, quod iam olim Patavij adolescētulus ipse in qua-
 dam adolescentulorum concione, contra Populi Ro. digni-
 tatem acerbius locutus esse existimer. Non enim reus sum
 neque læsæ religionis, neque sacrilegij, neque furti, neque par-
 ricidij, neque stupri libidinis uel ullius: breuiter, non crimi-
 nis alicuius de quo iudicia publicè priuatim uel more ma-
 iorum constitui soleant. Ac ita profecto sese res habet P. C. sic
 capite periclitor, nihil ut in nefario crimine mihi ab istis
 ponatur: sic de omnibus fortunis decerno, non mihi ut fa-
 ctorum meorum, quæ uel inimicis meis probantur, sed di-
 ctorum, imò uerò nugarum ac leuissimorum puerilis æta-
 tis rudimentorum ratio hodie reddenda sit: parum mediuf-
 fidius

Tribuno
 Iacobus Buseus
 eius salutem

fidius sano accusatorum meorum consilio, qui ob schola-
 sticā nescio quam declamatiunculā has tantas in urbe ter-
 rarum principe turbas, ne seditiones dicā, sibi excitandas
 putauerunt. Neq; uerò is ego sum P. C. qui uel cuiusquam
 in patriam studio offendar, uel me ab istis in capitis iudi-
 cium uocatum esse acerbius feram. Scio enim eam esse cau-
 sa huius rationem, ut etsi ego longe absim à criminis sce-
 lere, potuerint tamen isti suspiciose aliquid de oratiuncu-
 la illa dicere. Sed illud mihi nouum & perquam iniquū
 sane uisum est, quòd statim à dicta mihi die, animū ad uin-
 minasq; conuerterint: quasi me non tam in iudicium addu-
 cere, quàm ad cedis causam huc elicere uoluisse uideren-
 tur. Nam quòd modestissimi corū inimicitias mihi denun-
 ciarunt, quòd populum uicatim ambierunt, quòd ut aliò
 exulatum mitterer à se perfectum iri iracūde insolenterq;
 gloriati sunt: id ego quidem moderate mihi ferendum cen-
 seo. Sed quid ceteris opus fuit operas conducere? sagatos
 medio foro uolitare? plebem in me seditiosissimis concioni-
 bus incitare? Quæ quidem ut non tam ad præsens exitiū
 pertinuerint meum, quàm ut ego eo tumultu perterritus
 atq; debilitatus deserto uadimonio ex urbe profugerē: qui
 tamen hæc tam facile miscent, & palam impuneq; turbāt,
 ij certè & ciuilem uitæ moderationem omnem euertunt,
 nec se certo ullo consilio aut iudicio duci, sed cæco ali-
 quo ~~animorum impetu perturbatos ferri atque raptari~~
 ostendunt. Vt iam illud minus uobis mirum esse omnino
 debeat, eos nullo more, nullo exemplo hoc accusandi mu-
 nus sumpsisse, sumptum neque pro legitimo Quiritum
 iure, neque ullo iudiciorum ordine atq; instituto obuiisse.
 Descenderunt enim ad me accusandum P. C. non ut publi-
 cas, quod quidē præ se uulgò ferunt & ostentant, iniurias
 perseque

71
~~moderantem~~ persequeretur, sed partim inuidorum inimicorumq; meo-
 rum cōsilijs adducti: partim insignis illius repulsæ, quam
 in amicorum suorum petitionibus retulerunt, dolore con-
 citati: partim alienæ uirtutis, cuius ipsi splendorem ferre
 non possent, honore incensi: partim etiam ut in populari
 admodum causa opes suas ostentarent, & per nominis no-
 stri insectationem honori uelificaretur suo. Atq; ut uobis
 statim liqueat P. C. istos neq; quam hic sustineant perso-
 nam adhuc scire, neq; eorum quicquam quæ mihi obiece-
 runt, planum ab eis factū esse: primū de eo dubitare nemi-
 nem arbitror, nunquam uestra, ut Imperatorum fortasse
 uestrorū aliquando, fuisse retractata iudicia. Deinde non
 esse priuatorum, sed nec cuiusuis etiam Magistratus, Pa-
 trum decretis intercedere: uerum eorum duntaxat, qui ea-
 dem potestate sunt, qua ij qui Senatusconsultum facere
 possunt, hoc est, Tribunorum plebis, quos isti regionum
 capita cur hic semper appellarint, nō sane dispicio. Postre-
 mo ita deniq; intercessionis eorum rationem haberi con-
 stat, si nondum factō S. C. morā decreto asserre cœperint.
 Hic ego uos P. C. ipse appello: frequentes enim (ut in legi-
 timo Senatu par erat) eo affuistis, quo ciuitate donatus
 sum die. Num cum de me relatum, Tribunorum quisquā
 intercessit? num rogantibus sentētias Cōsulibus, aut Præ-
 tor, aut Aedilis, aut Quæstor, aut alio Magistratu quis-
 quam, aut deniq; Senator ullus, non dico acclamauit, sed
 omnino hæsitaui? Quod si me amplissimus ordo ciuitate
 & maximo cōsensu & singularibus uerbis donauit, atq;
 ipsa Senatus autoritas iam perscripta est & sancita, neq;
 uerò Tribunorū plebis ullus hodie quo minus diploma-
 ta mihi expediantur intercedat: non uideo quam isti
~~adolescētes uel autoritate uel fiducia freti, quos priuatos~~
 esse

esse nemo nescit. Senatusconsultum uestrum tam iustum, tam legitimū, ~~tanta sanctionis poena circūscriptum & mu-~~ nitum induci postulent, à uobisq; tam improbe petant, ut quod heri publice decreuistis, id hodie palàm rescindatis: magno quidem meo periculo, sed perpetua quoq; quam Deus auertat, S. P. Q. R. nota. Nec enim dubium est, quin si uos decretum uestrum ipsi, ad istorum postulationē antiquetis, unā constantiæ uestre labefactetis nomen, fateaminiq; aliquid à uobis contrà atq; liceret esse constitutū. Quod quis credat? Profecto apud omnes iustū & sanctū habetur, quicquid amplissimus ordo decreuit, etiam ut id aduersus nonnullorum rationes atq; commoda contendat. Senatus (si nescis bone adolescens) legis cōdendæ ius habet, ac propter aliquā uulgo ignotam rerum utilitatē, iuris quoq; uim innouandi. Quod semel constituit, ratum id est: nec ratio eius reddēda, sed nec omnino exquirenda est. Quin tolerandæ sunt etiam leges uel iniquæ, ne, dum tabulas facile figimus atq; refigimus, omnes in disceptationē uocemus: quando nō nemo aliquid semper fingere possit quo leges rationibus suis aduersæ abrogentur. Gratificantur hic uobis nutu accusatores mei P. C. ab ignaris rerū mearum, ciuitatem mihi imprudēter communicatā significāt. Quasi uero quod in priuato aliquo uix feras, id in consilio publico tolerabile quisquā ducat: nec leuius multo sit, S. P. Q. R. cōsulto aliquid fecisse quod non liceat, quàm omnino nesciuisse quod liceat, aut temere officio suo perfunctum fuisse. Verum quānam hic fronte uos rerū mearum ignorantia ad hunc mihi deferendū honorē inductos esse calumniantur, haudquaquam ignari, hanc esse uestri instituti, nunquam sane à uobis neglecti rationē, ut non prius aliquem in ciuē scribatis, quàm uestri ordinis duo, de con-

filij sententia super eius qui aut coram aut sui absentis ra-
 tionem haberi petit, conditione trinitudinum studiose in-
 quisierint, Senatuiq; renuntiarint, quid de hominis mori-
bus, et uita priuata, existimatione et institutis publi-
ce compertum habeant. Itaq; si nihil horum à uobis an-
 tequam me ciuitate ornaretis, factum esse transactumq;
 contendunt (ut nihil hic de stulta eorum et insigni arro-
 gantia dicam, qui uos inertiae impudentiaeq; hic conde-
 mnare audeant) quibus nam alijs aut certe grauioribus
 id eis probem testibus, quam amplissimi ordinis, id est
 hoc uestro ipsorum confessu? qui uetustum morem, et
 legitimos inquirendi dies, ni alia, haec profecto in re di-
 ligenter seruatos esse non ignoratis. Sin autem, quod le-
 ges uestrae in donanda ciuitate fieri praescribunt, id à uo-
 bis rite atque ordine factum esse non negant: desinant
 aliquando uestram in rebus meis scientiam desiderare, et
 Senatus impudentiam impudentiae suae praetendere. Enim-
 uero si ab ijs quibus exquirendi negotium dedistis, Sena-
 tus maximis de rebus, sine dolo malo meo celatus esset,
 atq; ea isti uobis indicassent, nihilo tamen magis ea mihi
 res apud aequos iudices fraudi puto sit, quam si quis ue-
 strum non contemnendo munere aliquem prosecutus, mox
 ab eodem nescio quid in se olim dictum rescuiisset, atque
 eo liberalitatis suae rescindendae ius sibi esse arbitraretur.
 8 Vt enim hic eam iniuriam, si non ab re profecta sit, pos-
 sit, aut sapienter dissimulare, aut moderate ferre: si te-
 mere iactata, animo uel magno contemnere, uel humano
 ridere, uel liberali condonare, uel imbecillo etiam dole-
 re, non item donationem ipsam reuocare, sed suam potius
 uel in habita statim fide credulitatem, uel in donando im-
 prudentiam incusare: Sic certe P. C. siquid uobis Legati
 minus

~~minus fideliter renuntiassent, quos quidem in eo fungēdo~~
~~munere summam constat adhibuisse diligentiam, uelletis~~
 tamen (scio) uos quidem uestrae liberalitati grauitatiq;
 constare, praesertim cum ne ex conscientia omnino mea ci-
 uitas mihi aut petita sit aut cōcessa. Ego quidem eam rem
 simul ac mihi nūtiata est, ~~non modo ratam habui, sed illu-~~
~~stri etiam gratia excepi.~~ uerū quae mea in eo tandem cul-
 pa, quod commemorandū illud & plane diuinum uestrum
 de me iudicium, quo à uobis in ciuitatem Romanā absens
 uocatus sum, nec superbe floccipendi, nec à me neglectum
 ingrate simulauī, atq; adeo ~~multū in eo tuēdo opera mihi~~
~~ponēdū existimauī?~~ Improbe sanè facitis accusatores mei,
 qui cum meā deniq; culpā praestare debeā, alienae me reū
 subijcitis: quāquam nec aliena ista quod equidē sciā, apud
 ullos omnino resideat. Et quia uos P. C. ~~tertio quoq; ora-~~
~~tionis suae uerbo,~~ ad eripiendā mihi ciuitatē insolenter co-
 hortabātur: discāt hic homines parū scilicet in foro uersa-
 ti, quid enim aliud dicā? sed discant primū, ius à maioribus
 uestris ita cōparatū esse, ut nemo hanc ciuitatē, ne populi
 quidem iussu amittat, nisi ipse eiusce rei autor factus sit, et
 exilio sibi ciuitatē abiudicarit, aut in eā iam sit receptus,
 quo uertendi mutandiq; soli causa sese contulisset. Deinde
 eam esse donationis uim atq; naturā, ut ob admissum an-
 te liberalitatē facinus nullum reuocari iure possit. Quinq;
 enim tantummodo sunt causae, quamobrem accepto bene-
 ficio, munificentia irrita fieri soleat. Si beneficiarius eum
 cuius liberalitate rem auxit, atroci iniuria afficiat: si uer-
 beret: si fortunis spoliet: si in uitae discrimen praecipitet: si
 dictae in donando legi non pareat. Nihil me autem eo-
 rum postquā à uobis ciuitate donatus sum, in populo
 Romano admisisse, nec antè me potuisse ingrati aduersus

b 2

uos

uos animi crimē cōtrahere, quā uestro ipsi me beneficio deuinxissetis, neminem dubitare arbitror. Tum uero illud cogitent munus, quo à uobis nuper honestatus sum, eo liberalitatis genere ad me profectum esse, quo omnes iuris periti uno donationem definierunt. Donastis enim me ciuitate, nullo quidē meo hanc in remp. merito prouocati: prae- mium enim hoc esset, & merces, nō beneficium: sed ea sola de causa, ut liberalitate munificētiaq; uestra me cōplectere mini. Nisi quis fortasse uestrum, Marianū Castellanum audiēdum etiam nunc censcat, qui se mihi hunc honorē eo quæsiuisse affirmaret, ut hac quoque in parte maiorum suorum instituta longo interuallo relata atq; repetita cerneret: quibus mos fuisset, quicquid usquā gentium aut ingenio, aut opibus, aut doctrina, aut industria, aut ceteris animi fortunæq; ornāmētis egregiū existeret, id omne magna cōquisitū cura, diligēter huc transferre atq; tradere. Quasi uero tale quicquā in hac mea rerum omnium mediocritate reperiretur; qui præter deditū huic recip. animum & singularem erga Po. R. uolūtātē nihil isto uestro beneficio dignum mihi posse uideor præstare. Atq; hæc omnia P. C. haud ita quidē longa oratione à me collecta, sed uobis non ignota, & iccirco perinde ut in transcursu, admonendi uestri, non docendi gratia præstius cōmemorata, eò spectant: ut cognoscatis accusatores meos, legū, iudiciorum, cōsuetudinis uestre prorsus ignaros dicam, an contemptores, ad mihi facessendum periculum inconsiderate procurrisse: nec tā de capite meo, quod haud scio an mihi esset tolerādū, quā de perturbatione iudiciorū omnium, atq; adeo de leuitatis nota, quod quidē dissimulare nō possum, ampliſſimo ordini inurēda, certare. At qui nolim summo iure cū istis agere, quos neq; quemadmodum lege agi, neq;

neq; ut iudicia constitui oporteat, nosse aut rationē ullam omnino ducere satis opinor perspicitis. Quare tametsi iā exploratum habetis, causæ meæ rationes tam expeditas atq; explicatas esse, ut nec de iure meo dubiū cuiquā esse possit, nec hæc res in iudicium omnino uocari debeat: de meo tamen iure decedā, & eis quod alius nemo cōcederet, ego ipse, tum innocentia mea testus, tum æquitate uestra fretus concedā. Do istis igitur quēadmodū Imperatorum, sic etiam Senatus iudiciū aliquādo retrectari posse: quod sane neq; æquum est, neq; ullo unquā exemplo receptum. Do priuæ cōditionis adolescentes, Patrū decretis intercedere: quod ius non esse Tribunitiæ potestatis ius aperte declarat. Do factam publici autoritate consilij donationem, sine ulla inconstantia suspitione antiquari: quod cuiusmodi sit, ipsi uidetis. Do, quod nullo fieri queat modo, me ingratiū erga uos antè esse potuisse quā beneficiū à uobis acceperim. Do siquid aliud sibi assumunt, quo iudicium more maiorum constituatur: hoc enim, si & per uos meo mihi iure uti licebit, & ipse uelim, non consistet. Sed quid tandem? quamobrem me de ciuitate tollendū contendunt? quo nam tanto meo maleficio, me Italiae inimicū, huius Reip. hostem iudicari postulant? Num hostes Po. Ro. concitauit? num barbaros armis cōmeatu' ue iuuit? num opera dolo' ue malo meo consiliū initum est, quo magistratus Pop. Ro. qui'ue imperium aut potestatem haberet, occideretur? num deniq; aliquid à me cōmissum, quo Po. Ro. magnitudo uel insignite læderetur, uel atrox aliquod uulnus acciperet? Nihil huiusmodi obijcitur. Graue tamen sit aliquid oportet, quare me de ciuitate pellendum, tanquā Italiae inimicum, tanquā Po. Ro. hostem uociferentur. Quidnam isthuc tandē est? Attendite quæso P. C. noua & ante

hunc diem inaudita crimina audietis. Fas esse negant me
 ciuium Romanorum haberi numero, quē ipsi Gallum esse
 hominem, quem indoctum, quē ignobilem: super hac, quē
 in Pop. Ro. olim scripsisse contendant. De oratione, literis,
 genere meo, postea uidebimus: nunc de inuidiosa illa dicā
 oratione, quæ mihi tantam tempestatem, tantum in hac ur=
 be barbarum conflauit. Nam cum in ea demum istis sint
 omnia, primum de eo ipso quod quasi atrocissimum po=
 suerant, mihi dicendum esse arbitror. Ac ut uobis statim
 constet P. C. nihil eos certi probatiq; attulisse, quod me
 etiam uobis ostensurum esse initio sum pollicitus: liceat
 mihi accusatorem meū, priusquam in causæ nostræ defen=
 sionem ingrediār, hic interrogare. sic enim plenius spero
 cognoscetis, nulla iusta de causa ad hanc accusationem
 descendisse illum, sed inimicorum meorū calumnijs inser=
 uientem huc temere progressum, mihi periculum gratis fa=
 cessere. Heus tu ingeniose adolescens, non id potissimū ha=
 bes, quod mihi crimini des, habitam à me olim in Pop. Ro.
 orationem? hoc si nego, quī me conuincis? An te concioni
 interfuisse mentiere? Non mentieris puto: nec enim tam
 impudens es, ut te uel in Gallia fuisse ausis dicere, in cuius
 oppido quodam, nuper ne nomine quidem tibi cognito,
 eam à me habitam esse affirmares. Nec sane si interfuisses,
 iam meminisse possis, aut certe tum intellexisses, natus (nisi
 me corporis istius habitus barbatulaq; ista tua facies fal=
 sum habent) annos plus minus nouem, cum illam ante an=
 nos amplius undecim à me dictam esse fateare. An ab alijs
 id accepisti? quibus nam ijs? Italis ne, an Gallis? à Gallis
 iuxta & Italis? cur igitur non edidisti testes? imò cur non
 produxisti iuratos, qui id pro testimonio dicerent, quod
 ego neque testatum neque notum esse contenderem? Nam
 uel

uel Italos, quos quasi de domo uestra productos, atque in rem quodammodo tuam testimonium dicturos, meo iure possim refellere, in me rogari siuisssem, neq; eos sanè quicquam interrogassem. An delationi tuæ, astipulatorumq; tuorum calumnijs, tantum uel fidei uel autoritatis inesse putabas, ut tibi sine testibus, sine testificationibus, sine ullis monumentis, in re tam ardua & capitali iudicio s. p. Q. R. statim crederet? At prorsus ea summa est hominum opinio: quasi uero me rumoribus hic damnandum cēseas, quibus non nemo etiam innocentissimus opprimi queat, inimicorum fraude falsos sermones dissipantium. Scilicet te in concione, Pop. Ro. crimen planum fecisse, & hic accusatoris munere perbelle defunctum gloriabere, si quod nuper ex magistro tuo accepisti, nunc nobis totidem uerbis reddas, Audieram & fama fuit. illius potius in mentem tibi uenire debuerat, Fama malum, quo non aliud uelocius ullum. Sermo est enim sine capite, sine ullo certo autore diuulgatus: cui potuit initium dedisse inuidorum meorum iniquitas, acceptionem attulisse imperitæ multitudinis credulitas. Videtis P. C. quàm isti magnum & sibi ne-
 Etendis calumnijs, & mihi ad ineptias huiusmodi irridendas campum patefaciant, qui se ex uulgi opinione periculum nobis legitime facessere existimant. At enim argumentum huiusce rei habent, orationem quandam sub nomine meo de laudibus Francorum inscriptam. Vtinam Patres conscripti, graue aliquod firmumque indicium uobis proferrent: non quo cuiquam optandum sit, ab aduersarijs conuinci, aut eas ipse partes egisse uelim: sed ne si (quod deus auertat) causam isti obtinuerint, ad cæteras meas calamitates etiam accedat mali, ut sub frigidissimis, & hoc quidem in genere infantissimis
 b 4 accus

accusatoribus dicar in optima ipse causa cōcidisse. At uero titulus Christophorū Longolium arguit autorē. Mca autem hic, an aliena manu conscriptus index? aliena scilicet. Quid igitur, si librarius nomen alieno operi induxit meum: alieni me criminis reum constituetis? Nec enim nouum est P. C. nec inauditum, sed tā usu frequēs quā passim impune, adumbratis autoribus scripta aliena et interdum etiam sua peruulgare. Sic De proprietatibus elementorum commentarij, De secretis item ad Alexandrū libellus Aristoteli falsō attribuuntur. Sic Insomnia, sic Magi bucula Platoni ascribuntur: Ad Herennium Rhetorica, à Cicerone scripta existimantur: Pulex ille & Vetula ad Ouidium Nasonem referuntur: Impudica in Priapū carmina Maronis nomine circumferuntur: nec sit sane exemplorum modus, si quis omnia persequi uelit: quando uel hodie Ianus Parrhasius (quem uirū honoris causa nomino) nominis sui auctoritatem quibusdam libris uulgo ascriptam esse non sine causa conqueritur: ut nemini plane nō paratum sit periculum, si in iudicijs ea statim recipiuntur, quæ librorum quæstiosa uel malitia uel stultitia passim eduntur. Nec me hic tandē, quod necessarios meos soles, interrogaueris, Cuius ergo hæc oratio? ignorare me dicam. Est enim (ne forte nescias) eius qui accusat, insequi & probare: qui uero recuset, fugere & negare, etiam ut factum impune fateri possit. Nam uel illæ quibus in iure aduersarios interrogamus actiones, ijs qui rei capitalis nomen deferunt publicorum iudiciorum usu denegantur. Quod si huc percunctatum uenisti, agnoscam orationem nec ne: cur me tanti criminis reum detulisti, de quo tibi necesse est uti me adhuc roges, quia omnino nescis? Et quoniam, quod mihi Christophoro

Long

Longolio nomen est, me illius libelli autorem esse pertinaciter contendis, quasi nomina conueniant: cedo nunc, an non Beroaldi duo prænomento Philippi, paucis ante annis in Italia floruerunt? eadem ætate ambo? non indocti ambo? Bononienses ambo? an non ab uno facile conscribi potuit, quod alteri ascriberetur? Non hoc (scio) negabis. quare nec in eo quidem dubitaris, posse Christophoros Longolios reperiri duos, quorum alter ob alterius culpam in discrimen atque inuidiam uocetur. Age uero fac à me apud unum & alterum orationem illam agnitam esse, cuius tamen rei fidem nullam his possis facere: non continuo tamen meam esse uicisti: nec quod extra iudicium temere essem professus, id me in iure ipso (ubi sola, eaq; non uerbis & coniecturis collecta, sed è re nata & perspicua, ueritas æstimatur) ullo præiudicio onerarit. Quid quòd multos uestrum hic uideo, quibus eam mihi falsò ascribi, sæpenumero sum testatus? quod uos quoque accusatores mei persæpe uulgò iactastis, dum atrocitatem eius adaugere conaremini. Quo quid manifestius, ne uobis quidem ipsis, nedum amplissimo ordini adhuc liquere, ea oratio à me, an ab alio quopiam conscripta fuerit? nisi fortasse quadraginta his diebus, quibus in me absentem debacchati estis, Gallos aliquot homines huc adduxistis, qui testimonium in me secundum fidem & religionem grauissimè dicerent. Quòd si testem in me nullum produxistis, nec ullum omnino huc adducere iam potestis: eam à me habitam si nego, quì docebitis? Deuolabitis scilicet impigri in Gallias atq; Germanias, ac interea dum pro me dico, inde excitatos in me testes quàm mox hic sistetis, aut certè ob signata testimonia nihildum nisso Senatu deferetis, quamquam testibus, non tabulis accusatorum leges Romanæ

fidem haberi uoluerunt. Neq; uerò hæc à me tam multis
 disputantur P. C. ut me aduersus istorum crimina inficia-
 tionis ~~præsidio~~ munirem. Nam neq; iam periculum est, ut
 prius opprimar, quàm facti mei rationem attulero: neque
 ea certè, quæ mihi obijciuntur, tam grauias sunt, quàm isti
 uideri uolunt. Sed iccirco illa omnibus uestigijs indagata
 atq; collecta posui, ut perspicere possetis, odiose & inui-
 dia occæcatis illos, accusationem in me prius apud uos
 temere instituisse, quàm eā inter se diligenter adornassent
 ipsi atq; instruxissent: tametsi, si uera sunt quæ audio, duo-
 bus amplius mensibus bene multi dicendi magistri, ea una
 in re commentanda componendaq; occupati, industriam
 omnem posuerunt, & tempus omne consumpserunt. Ha-
 beant igitur confitentem reum: quo nihil sanè optare po-
 tuissent maius. neq; enim, si uerbo negarem, quò progredie-
 rentur iam haberent. Agnosco orationem, quam isti tam
 sollicitè circumferunt, quam tam studiose præcidunt, omni-
 bus legendam porrigunt. Eandem olim à me Pyctauij ha-
 bitam confiteor: num in ea tamè tantum mali, ut propter-
 ea me, quæ de maiestate postulant, tragica sua uoce Italiae
 inimicum, huius Reipub. hostem personarent? quanquàm
 neq; ut ob eam rem maiestatis reus fieri potuerim, satis in-
 telligo, qui eo quidè tempore, cū illa declamarè, ciuis Ro.
 non essem. Sed fuerim sanè tum Romanæ ditionis, qua me
 tandem lege perduellionis compelles? Non quidem Iulia,
 qua una cum uindicentur crimina, quibus quid aduersus
 populum Rom. securitatem uel eius committitur, nemini
 tamen de linguae lubrico accusationem poni uoluit: atque
 adco nominatim uetuit, ut cuiquam fraudi esset improbo
 petulantiq; maledicto principis populi maiestatem lacessi-
 uisse. Vt sit, inquit, molestiae nescius, pudoris ignarus,
 imperij

imperij obrectator turbulentus: durum tamen aut asperum
aliquid ne sustineto. Agnoscitis legis uerba? Viderunt pro-
fecto maiores nostri (cur enim maiores uestros, meos quo-
que non appellem, si me ciuitate donastis, si iure Quiritum
legitimo, quoad de retinendo expellendo ue ciue queritur,
uindictae secundum ciuitatem dantur?) uiderunt id, inquam, ma-
iores nostri, quod suapte natura equum erat, liberorum ho-
minum, liberas esse oportere uoces, dumtaxat si eos qui ob-
loquerentur, reip. nocere non posse constaret. Dicat aliquis:
Solutum igitur cuius crit, populum gentium omnium uictorem
maledictis incessere. Solutum, si modo ex maiorum institu-
to ius dicturi estis: quod ipsum quidem eo praecclare traditum
esse arbitror, ut neque indignum populi Rom. maiestate iudi-
cium publice susciperetur, neque uero de imperij Ro. gloria
uerbis unquam contenderetur. Ac certe priuatorum est ho-
minum, iniuriarum experiri: ceterarum item fortasse gen-
tium, contumeliis incitari: unius autem populi Rom. gra-
uitate atque animi altitudine dignum, priuatorum obrecta-
tiones magno animo contemnere, haud secus facile atque
uiros forteis et ualenteis imbecillum canicularum latra-
tus aspernari, non etiam ulcisci uidemus. Sed nec illis pro-
fecto contumeliae ipsae impune cedunt, qui de uobis indi-
gne detrahunt. Nam cum nomini Rom. nocere omnino
nequeant, frustra que caninam illam in uos eloquentiam
suam exerceant, stultitiae suae fama plusquam dici potest
plectuntur. Itaque facessant turbulae istorum uoces:
conquiescat arrogans praedictum, quando me lex nulla,
nullum Senatusconsultum, nullum plebiscitum, nulla prin-
cipis constitutio nec maiestatis reum, nec hostem populi
Rom. definiuit: imo uero ab huius nominis inuidia omnia
me iura tuentur, liberant, etiam si in uos studio et aperte
scrip

scripsissem. Videor mihi P. C. accusatores meos iam fatentes audire, me quidem neq; in lege Iulia maiestatis teneri, neq; huius reip. hostem dici posse, sed hac omnino esse ciuitate indignum, quod in populū Rom. olim dixerim. Respirauī, iam noxae exemptus sum, quādo nec hostis sum, nec quicquam contra rempub. à me factum esse isti iam fatentur. Itaq; dispicite, utrum etiam notae eximi debeam: an uerò tanquam ab indigno ciuitas mihi à uobis, qui Senatu legitime coacto ea me donastis, auferri recte queat, idq; propter eam quae praecessit, non ob eam quae beneficium secuta est, culpam. Quid? rectè mones: huius quoque exceptionis defensionem mihi ademi. Ergo praeteriti aduersus me ratio admissi habeatur: nihil recusō. In populū Rom. olim inuectus dicor. Ego P. C. abhinc annos undecim, de Francorum ac diui Ludouici laudibus orationem à me dici memini: in populum Rom. perorauī nunquam. Inspicite orationis eius, quam isti tam solícite circungestant titulum: Francorum modo laudes, nō autē etiam populi Ro. uituperationem pollicetur. Recita inscriptionē.

INSCRIPTIONE. Verum illud quoq; animaduertite P. C. ut me librarij inscitia Parisiensem inscripserit, dum uel patriae suae cupidius studet, uel me e mentito originis loco nobilitare conatur. Ego enim Macliniae sum natus, Macliniae educatus, Germanicae linguae & Caesarum ditionis oppido, cum alijs laudibus multis illustri, tum uerò Philippi & Caroli Hispaniae regum incunabulis percelebri. Neq; uerò haec eò dico P. C. ut si Lutetiae Parisiorum natus atq; procreatus essem, non fuerim apud uos tanta origine etiam gloriaturus, quam constat omnium quae ad septentriones solisq; occasum pertinent urbium longe principem: sed eò sanè illud dictum uelim, ut intelligatis

gatis nulla mea uel conscientia, nugas illas quæ mihi ca-
 pitis periculum nunc quidem afferunt, in apertum fuisse
 prolatas. Nec enim germana reiecta patria, cuius amo-
 re omnes natura trahimur, alienam ac nihil mihi profu-
 turam originem assumpsissem, si me autore in lucem illæ
 prodissent. Quod ne hic à me temporis causa componi
 atque fingi existimetis, recitari uobis mox iubebo literas
 annis nouem ante hoc iudiciū conscriptas, quibus amicos
 meos, quos Lutetiæ habeo, nec fortuna, nec doctrina ob-
 scuros incusabam, quòd orationem illam me inconsulto
 peruulgassent, aut certè exire permisissent. non equidem
 quo tum mihi eo nomine à uobis quicquam timendum ar-
 bitrarer, quorum à me neque urbem unquam uisum iri
 sperabam, neq; sanè uoluntatem ea re offensam putabam:
 sed propter planè puerilem dicendi speciem, quæ uel id
 ætatis ad stomachum meum non faceret, mihi etiam ma-
 gno dedecori aliquando fore uideretur: ut nō possim sum-
 mam accusatorum meorum aut malitiam, aut desipientiā,
 uel potius coniunctam cū prauitate stultitiam & inscien-
 tiam satis demirari, qui scribendi genus in ea tantopere
 laudent, quod mihi etiam tum penè adhuc prætextato uix
 lente ac fastidiosè probari poterat. Cedo duas illas mihi
 epistolas, quarum alteram ad P. Brissone, ad Gothofre-
 dum ciuem alteram scripsi. Atqui prius inspice, ut exo-
 lescentes iam ac fugientes literæ, scripti uetustatem indi-
 cent, nequis eas à me in tempus & ad hunc usum nuper
 exaratas existimet. Soleo enim memoriæ meæ causa, etsi
 non magnopere diligenter, soleo tamen in lintea huiusce-
 modi uolumina relatas tum meas, tum amicorum ad me li-
 teras asseruare. L I T E R A E. Scio quid hic isti. Ut li-
 brarium præstare non potueris, & eam à te compressam,
 nunquam

nunquam emanaturam putaris, at certè in Romanos habuisti. Ego quod uobis paulò antè professus sum P. C. nō= nihil olim de Francorum laudibus, in populi uerò Rom. contumeliam consulto nihil unquam dixi. Id titulus ipse si non plenè arguit, expendatur exordium, æstimetur etiam totius dictionis argumentum, & sententia constabit sanè mihi in animo fuisse Francos, quo magis eorum uirtus enitesceret, Romanis cōparare, non damnare Romanos. Quòd si tum mihi in eā causam ingrediēti propositum id erat unum, ostendere Francos rerū gestarū magnitudine Romanis præstitisse, quo scilicet uobis haberetur proximi (petebam enim, quod ueteri prouerbio mone mur, iniquum, ut obtinerem æquum) si id, inquam, unum spectabam, profecto Romanis maledicere nolui, quibus Francos æquabam, aut etiam omni laudum genere præstantiores demonstrare conabar. Nisi quis me fortasse tam stupidum fuisse suspicatur, ut summā Francorum laudem, in summa ipsorum contumelia positam arbitrarer. Nec enim insigniuseius gentis honore suggillare dignitatemq; labefactare potuissent, quàm si eam improbissimæ parem atq; etiam superiorem ostendissem. Atqui longè alia mihi mens erat P. C. quippe Francos quàm maxime laudandi: idq; me uel hoc uno argumento facillimè consecuturū sperabam, si docerè ab eis populi Ro. uirtutes non equatas modo, sed multum etiam uictas esse. Roget aliquis, utram igitur gentē belli uirtutibus, pacis artibus præstitisse existimas? Ego uerò Romanam, atq; id ipsum etiam tum sentiebam: cū illa de laudibus Francorum à me dicerentur. Sed tum causa theatrōq; serutebam, meo nullo mediūsfidius res uestras exagitandi insectandiue consilio. At sic in Romanos multa dixisti. Non multa bone adolescens, non multa

multa, si cui ea aestimare uacet, quæ uel ex annalibus uestris cõgeri, uel ab homine, cui nomen Romanum in odio esset, confingi potuerunt. Septem sunt, ad summũ octo crimina, eaq; cum ex historijs uestris deprompta, tum uerò ijs locis accommodata, quibus Franci sine controuersia uincerentur. E quidem cum nulli apud Francos mihi uiri principes occurrerent, quos Africanis uestris, Asiaticis, Arabicis, Numidicis, Macedonicis, Parthicis, alijsq; quos deuictarum nominibus gentium antiquitas non sine causa ornasset, compararem: usus sum (ut quidam nuper uobis affirmabat) uel supra artem consilio, uel supra etatẽ ingenio. Quid porrò dixi? Inductus est à me locus ille, ne sibi in eo Romanis Franci cedendum existimarent, quòd duces suos subactarum prouinciarum nominibus minime nobilissimæ. Sic enim eos moderationis suæ documentũ cunctis gentibus præbuisse, quam omnes mortales in Romanis uehementer desiderassent, qui ea cognomentorum ratione uictoriam uictis arroganter exprobrasse uiderentur. An non id totum uidetis fuisse consilij, non iudicij? id tum deniq; dictum, cum Francorũ causam pro suscepti negotij instituto aliter tueri atq; sustinere non possem? E quidem non uideo, quid istos perinde ac si ea una in re omnis reipub. fortuna disceptaret, & in concione tam insolenter quiritari, & hic tam miserabili uoce ciulare attinuerit. Nam uel Galli ipsi, quos isti barbaros, & furiosa quadam iracundia percitos uideri uolunt, tale quiddam moderatius tulissent: ac si bene gentis ingenium noui, prolixè potius in eo risissent, quàm cum tanta indignatione cõquerendum sibi fuisse existimassent. Eòdem pertinet quod me de C. Cæsare scripsisse, crebris suspirijs querebantur. Nam cum uictorijs eius ciuilibus nihil haberem

berem

berem omnino quod opponerem, dixi ea in re Cæsarem laudari non posse, nisi unà Cn. Pompeium, M. Catonem, M. Brutum, C. Cassium accusare quis uellet, quos reipublicæ nomine in eum quasi tyrannū arma sumpsisse constaret. Eiusdem est generis quod Africanorum Scipionū alteri, plus felicitatis affuisse, quàm consilij, pro Q. Fabij Maximi & Albini Cæsaris iudicio contenderim: alteri, parū apud ciueis suos gratiæ, quod nulla de interitu eius habita fuisset quæstio: cum interim diuo Ludouico (quem unum ambobus comparabam) tantum supersuisset & prudentiæ & uirtutis, ut etiam cum iam nullus esset, hosteis ipsos uirtutis suæ admiratione ad petendam pacem, atque adeo deditionem faciendam coëgisset. Illud autem multo uel acerbissimū, uel ad agendas tragœdias aptissimum istis uisum est, quod dum Francorum originem in honorem adducere ambitiosius contendo, cauillatus sum etiam nonnihil Romuli famam in matris probro, fratris nece, fugitiuorum asylo: cum in eo non equidem populi Romani contumeliam ulla, sed expressionem quandam ex comparationis contentione, & illustriorem Francorum gloriam pueriliter aucuparer. Opus hic mihi esse uideo P. C. uestra nō iam seueritate, quæ ne in me eum ipso patriæ amore exasperetur, tum uerò harum rerum commemoratione incendatur, haud parum timeo, sed uestra lenitate potius ac mansuetudine, sed plane Romana animi altitudine, atque etiam humanius institutorum hominum æquitate, qua par est hanc rem totam æstimetis. Neque enim famosi in uos aut carminis, aut libelli autor dici possum, quando nec nomen reticui meum, nec occultum quicquam prodidi, neque ob publicum aliquod priuatumue crimen capitis causam dico: sed quod olim,
inter

inter rhetoricas exercitationes de Gallorum laudibus, ne-
 scio quid meditatus, populi Romani nomen exagitasse ui-
 dear. Itaque patriæ charitatem usque seponite dum huic
 crimini respondeo: aut si id fieri nullo potest modo, saltem
 eorum qui doctrinæ studijs liberalius exculti sunt, animi
 æquitatem, cum uestra ista erga patriam pietate in consi-
 lium adhibete: arbitreminiq; non me, qui reus uester sum,
 sed ciuem Romanum natum aliquem pro me dicere, à quo
 liberius omnia, minore que inuidia quæ in rem meam addu-
 ci possunt audiretis. Ego enim, si quod ulcus attigero, id
 non tam curandi animo, quàm refricandi exulcerandi que
 consilio tractare permultis uidebor. Dicam uera esse ea,
 quibus dum Frācos orno, populi Romani dignitatem per-
 strinxisse existimor? At id isti in uos dictum esse statim in-
 terpretabuntur. Dicam falsa? At id erit sermonem ijs dare
 qui à me ea omnia ex annalibus & clarissimis rerum ue-
 strarum monumentis sumpta esse non ignorant: ut altera
 quidem ratio mendacij turpitudine nō uacet, altera etiam
 præsens periculum denunciēt. O' præposteram & odio=*Exclamatio*
 sam respondendi necessitatem. O' iniquam fortunæ meæ
 conditionem: cuius oratio, iudicium sit incitatio: silen-
 tium, rei supplicium: si nego, sum impudens & astutus: *Dilemma*
 si defendo, inuisus: si taceo, dānatus. Quò me uertam Pa=*interrogatio*
 tres conscripti? Quid inter optimam conscientiam & *dilectio*
 pessimam fortunam destitutus, consilij capiam? Agnoscam
 culpam? deprecer poenam? At uero id sit me fontem fa-
 teri, id innocentiam meam prodere: qua quidem una fre-
 tus, nec iudicium uestrum detrectauī, nec iudicium quen-
 quam initio reieci. Proinde peto à uobis P. C. ut cum uos
 hic quidem iudices sedere memineritis, tum uobis, quoad
 res feret, persuadeatis, nō uestram hic agi causam, sed rem
 c ad ho

ad homines uobis præterquam nomine prorsus ignotos
 pertinentem, in iudicium deduci. Sic enim certe ut etiã ci-
 uium Romanorum personas non deponatis, tamen (quæ
 uestra religio est) nec litem hanc uestram facietis, nec tam
 me reum, aut eius cuius arguor criminis factum iudican-
 dum suscipietis, quàm consilium in ea re meum & causas
 & tempus considerabitis. Atq; illud primum rogo, animis
uestris infigite, eum improbe facere, qui in alieno interpre-
tando libro ingeniosus uideri cupiat. Simul & me in Pop.
 Romanũ nihil unquam de industria scripsisse: quod qui-
 dem uel ipsa libelli illius inscriptio satis arguit. Nam qui
 in aliquem scribit, eius titulum modi prætexit, quo animũ
 suum statim significet. Sic M. T. Cicero in Catilinam,
 in Verrem, in Vatinius, in Sallustium, in Pisonem, in Rul-
 lum, cæterosq; quos male odisset inuectus, ipso confestim
 indice inimicitias eis denunciat. Ego autem de Fræcorum
 laudibus eam orationem inscripsi, non me hostem popu-
 li Romani sum professus. Deinde illud uobis succurrat,
 eam nunquam à me editam fuisse. Quin etiam simulatq;
 prolatum audiui, eam me rem pro eo sanè ac debui gra-
 uiter & moleste tulisse. Postremo tantum abesse ut ea in
 contumeliam nominis Romani scripta uideri possit, quod
 isti calumniantur, ut in ea populi quoque Romani glo-
 ria magna ex parte contineatur. Nam si eò tota spectat
 ut declaret Francos populo Romano omni laudis gene-
re esse uel exæquandos uel anteponendos: uirtuti nimi-
rum uestre testimonium dedit, quos tanti feci, ut uos mihi
solos mortalium deligendos, existimarim, quorum colla-
tione res Francicas in coelum extollerem. Nemo hic de
 me querat, quàm bona id fide fecerim: sum enim uobis
 iam testatus, uoluisse me tum foro uti, ac etiam dicendi
 uires

vires in re multo difficilima periclitari, non item populi
 Romani res in contemptum adducere. At sic in Ro-
 manos dixisti. Dixi nonnihil, fateor: sed non tam aspe-
 re quàm tute protulisti, neque accusatorio animo, neque
 sanè ea mente ut in populum Romanum inueherer, cuius
 nomini semper assurgo, atque à cunctis mortalibus idem
 faciundum censeo. Plurimum refert, quo quid animo di-
 catur aut fiat. Lege Cornelia de sicarijs & ueneficis non
 tenetur is qui sine dolo malo hominem etiam necauerit:
 & iniuriarum tenebitur, qui nullo conuiciandi consilio
 iniurium aliquid dixerit? Multa dixit M. T. Cicero in
 Gallos, in Græcos, in Asiaticos, plura contra Iuricon-
 sultos & Stoicos, plurima aduersus multitudinis leuita-
 tem, Patriciorum superbiam, Tribunorum impotentiam:
 nunquam uero copiosius quàm cum in homines sibi ami-
 cissimos, omniumque confessione integerrimos M. illum
 Catonem, & Ser. Sulpitium peroraret. Ecquis ei tamen
 eas ob res negotium faceßiuit? cur ea quæ in Senatu, in
 concionibus, in iudicijs dixerat, memoriæ mandauit,
 peruulgauit? que sine ulla offensione, sine ulla odij inui-
 diæ uel suspitione? Nempe quòd non id operis habuit ut
 in eos diceret, sed ut causæ quam tuendam suscepisset, fi-
 dem & auxilium suum præstaret, quod ipsum omnino ni-
 si aduersariorum eleuata in primis fide & imminuta auto-
 ritate, irritum fore iudicabat. Semper enim ita habitum
 est atque obseruatum Patres conscripti, licere si non ab
 historiarum scriptoribus aliquid argutius fingi, quod si-
 bi tamen illi interdum sumpserunt: at certe Oratori-
 bus, modo id rei illorum conducatur, humilima attolle-
 re, sublimia deprimere, simulare, dissimulare, atque
 etiam, si causa id postulet, interdum officiose aliquid

ementiri. Quòd si hoc M. T. Cicroni eloquentiæ Romæ
 næ auctori & principi, uel in ipsis iudicijs, Romæ non mo-
 do licuit, sed etiam summæ laudi datum est, cum apud ui-
 ros sanctissimos res serias grauitè tractaret: cur nā isthuc
 idem in fraude capitali Christophoro Longolio ponetur,
 Limini in scholis, inter pueros, in re ludicra pueriliter de-
 clamanti? Ille cum in iudicio quodam illi obijceretur,
 quòd contrà sentiret atque olim dixisset, magno omnium
 assensu respondit, siquid huiusmodi dixisset, neque cogni-
 tum sibi commemorasse, neque se pro testimonio dixisse,
 & orationem illam potius temporis sui, quàm iudicij &
 autoritatis fuisse. Idem ego accusatoribus meis, sed multo
 mehercule iustius, de cunctis illius libelli ineptijs semel re-
 spondeo. Quæcunque inter pueros, circa extremæ pue-
 ritie & ineuntis adolescentiæ nostræ annos, plane pue-
 rili cōsilio dixi, ea mihi postquàm uirilem togam sumpsi,
 nunquàm placuisse. Inspiciendum esse non quid ego id
 ætatis, cum iudicandi maturitas abesset, Limini declama-
 uerim: sed quid anno superiore de Pop. Rom. maiestate
 hac in urbe serio scripserim. Natū uero me tum fuisse cir-
 citer annos octodecim, hoc est, nondum iustæ pubertatis tē-
pus expleuisse me, cum ea de re apud magistros dicerem,
 nec accusatores mei negant, & uos ex eo potestis cogno-
 scere, quòd à puerilis ætatis excusatione incepti, ut si eam
 orationem in Pop. Rom. inscripsissem, impudentissimeq;
 in ea quicquid in Busiridem, Phalarim ac Dionysium ty-
 rannorum crudelissimos uel excogitari potuit effudissem,
 atque ita in manus hominum tum misissem: meo tamen iure
 nunc peterem à uobis, contra quos scripsissem, id auxilij
 quod ætate minoribus leges uestre naturali quadam equi-
 tate pollicentur & præstant, quòd constet imbecillum esse
 atq;

atq; infirmum eius ætatis consilium, quæ nec tacendi nec loquendi leges satis nouit. Equidem nescio quantopere aduersarijs meis illa probetur oratio: mihi quidem certe placuit nunquam, non quæ calumniatoribus istis uideretur proposita (quis enim has timuisset insidias?) sed ut plane puerilis, nec scripture aut lectione cuiusquam magnopere digna. At uero eius eram conditionis, ut uobis negotium facessere potuerim, atque eo etiam uoluerim. Vt hic P. C. omittam, quàm iniquum sit ut nobis persuadeamus, eos omnes uelle nocere, quibuscunque lædendi facultas adsit: non ea tamen est nominis Rom. infirmitas, ut cuiusuis obtrectatione labefactari queat. Male mihi profecto de republica mereri uidentur, aut certe non satis populi Rom. magnitudinem intelligere, qui puerilibus nugis huius urbis splendorem præstringi potuisse existimant. Quod enim sæpe aliàs sum testatus, hæc est uera, & cui nulla comparari potest alia, populi Rom. gloria: ut nullius unquam laudibus extolli, nullius unquam obtrectationibus deprimi possit. Sed cuiusnam ego tum autoritatis inter Gallos esse poteram, adolescentulus, priuatus, hospes, nullo penè rerum usu ornatus, nulla literarum cognitione commendatus? Illustris ipse (credo) locus, & uobis infestus populus ingentes illos mihi spiritus excitauit, atq; me sua opportunitate ad has inimicitias audacter suscipiendas, fortiter uobiscum gerendas irritauit. Hoc quàm ridiculum sit, ipsi P. C. uidetis. Obseruant enim nomen Romanum Pyctones, si qui usquam alijs, fatentur que imperij uestri auspicijs inde expulsam barbariem, inde sublatam inscitiam, inde superstitionem ac uanos Deorum cultus depulsos esse. ~~Quicquid habent elegantie, morum, literarum, sacrorum, id uobis totum, maioribusq;~~

~~uestris acceptum benigne ac grate referunt. Quæsitum~~
~~esse à me fortasse locum ad dignitatem populi Rom. uio-~~
~~landam, etsi falsò, non sine causa tamen quis suspicaretur,~~
~~si Lutetiae Parhisiarum, hoc est, in ipsa Galliarum luce, at-~~
~~que illic in celeberrimo Franciæ nobilitatis conuentu eam~~
~~orationem in uos pronunciassẽ, quam me Limini Pycto-~~
~~num oppido in uulgus ignoto, nec plerisque uestrum, nisi~~
~~admodum historicis adhuc cognito, ibique in cœtu adole-~~
~~scentium legitimo Quiritum iuris studio deditorum, ha-~~
~~buisse satis constat. His omnibus addatur Patres conscri-~~
~~pti ipsa parendi necessitas. Nam quod accusatores mei ex~~
~~composito belle semper dissimularunt, ad præceptum, quin~~
~~ad præscriptum etiam eius studiosæ societatis principum,~~
~~eas tum quidem partes egimus: quod uel ex ipso orationis~~
~~illius principio, uobis statim liquere poterit. Heus tu, re-~~
~~cita exordium. EXORDIUM. Audistis ut id mihi mu-~~
~~neris ij decreuerint, quorum in me tum quidem imperij~~
~~ius esset: ne id tamen ullo in uos odio statuerunt illi, qui~~
~~se monumentis disciplinis que uestris ad omnem libera-~~
~~lem doctrinam eruditos esse prædicarent: sed ut ea in re,~~
~~quæ plurimum negocij habere uideretur, ingenij (cre-~~
~~do) mei periculum facerent. Quid? ipse uero non face-~~
~~rem? at præcipiebant, non parerem? at recusare non po-~~
~~teram, non sic agerem? at præscribebant. Feci equidem~~
~~quod nemo uestrum id ætatis, id conditionis, in eum de-~~
~~ductus locum, facturus non fuerit. Quod si illa ipsa, de~~
~~qua nunc demique accusor, me uobis & ætatis infirmita-~~
~~te, & necessitatis ui excusat oratio (si quid enim à me of-~~
~~fensum est, illos eiusce delicti culpam sustinere par sit,~~
~~qui autores fuerunt, non me, quem dicto audientem esse~~
~~oportuit) si ea igitur orationis illius est ratio Patres con-~~
scrip

profert Exordium

scripti, ut me culpa uacuum esse perspicue ipsa ostendat,
 deponite tandem, deponite, si quam forte falsam de meo
 in populum Romanum odio propter istorum calumnias *lemma*
 opinionem accepistis. Facta mea cum eorum uerbis aper-
 te pugnant. Equidem si de nomine Romano male senti-
 rem, non sic causam meam apud uos agerem. Ciuitatem
 uestram aspernarer, non de ea retinenda tam uehementer
 laborarem: urbem Romam relinquerem, non hoc ætatis
 incolerem: mores uestros infamarem, non tot uolumini-
 bus populi Romani laudes celebrarem. Quod si res ipsa
 plane reuincit esse me singulari erga S. P. Q. Romanum
 & fide & beneuolentia: ~~iacta sunt puto defensionis no-~~
~~stræ fundamenta.~~ Nec enim certe committetis, ut homi-
 nem qui & usu & uoluntate & legibus uester iam sit,
 suæq; in populum Romanum obseruantia haud obscura
 argumenta proferat, hodie repudietis. At fuisti quondam
 huius urbis nomini ac sedibus inimicus. Hoc si cui dedero
 Patres conscripti, num me is propterea ciuitate uestra pel-
 lendū uere statuerit? Fuerunt huic urbi nō inimici modo, *profert Romanorum ho-*
 sed etiā infestissimi hostes Sabini: eos tamē quis nescit, eo- *er*
 dem à uobis ciuitate donatos die, quo quidem exercitum
 excidendæ urbi admouissent? Quid L. Fuluius rebellan-
 tium Tusculanorum Imperator: an non hic eodem anno
 quo fuerat populi Romani hostis, Romæ triumphauit
 de ijs, quorum ipse dux fuerat? Sed quia uideo qua de
 re apud quos agam, non committam ut in re minime du-
 bia & illustri multus & insolens cuiquam uideri pos-
 sim. Nemo est enim qui ignoret, propriam hanc sem-
 per fuisse populi Romani uirtutem, ut etiam recipien-
 dis hostibus hanc ciuitatem augerent, eosque non
 tam ui & armis, quàm humanitate ac liberalitate uin- *non dignum quid*
 cerent.

cerent. Sic Crustuminos, sic Albanos, sic Volscos, sic Aequos, sic Tuscos, sic deniq; Campanos ipsos, bello fractos, imò ui subactos, atque adeo captos non Quiritum modo numero duxistis, sed patrum quoque insignibus honestandos atque exornandos censuistis. Causa mea quanto est iustior? siquidem neque à uobis hostium numero unquam sum habitus, neque ego contra uos arma cepi, neq; sanè de bello uobis inferendo unquam uerba feci. At fuisti nobis inimicus. Si fuisset aliquando alieniore à uobis animo, qui certe semper in uos fui amicissimo: num ideo mihi uobiscum in gratiam redire non liceret? Si uos me etiam Vatinio peius aliquando odissetis: num offensionem tandem deponere populo Romano turpe duceretis? Certe apud maiores uestros, multo semper præclarius est habitum, iniurias beneficijs uincere, quàm eas mutui odij pertinacia pensare. Quòd si implacabiles iracundias esse uis, nec offensum quenquam exorari, nec cuiquam concedi à quoquam ne ætatis quidem ratione finis. Christianum ego te, ego Romanum, ego hominem omnino esse putem? Quis enim ab omni, humanitate tam remotus est, quin animum ab odio ad amorem aliquando deflectat atque traducat? Hoc ipso sunt plane ingenio, humani generis calumniatrices furie illæ, quas paci et ocio inuidere, sempiternis hominum contentionibus & bellis excitandis inflammandisq; delectari uidemus. At quibusnam indicijs me à populi Romani dignitate semper abhorruisse iudicas? An tibi hostilis animi fidem, una illa facit oratio, quam ante tot annos, cum nondum per ætatem iudicium facere, atque etiam cum excusatione errare possem, de laudibus Francorum conscripsi? Si odio magis quàm iudicio obfirmatus aliquo, satisfactionem meam nihil dum accipis, nec

nec mihi permittis ut secundum leges uestras sententiam meam interpreter : nec te impudentem ipse putas , qui in alienis scriptis argumentando ingenium ostentes tuum , praesertim ipso coram reclamante autore . Illud mihi uelim interroganti respondeas , Romanos ne tum à me uiolari potuisse arbitraris an debuisse ? Laesos quidem illos oportuisse non dices , quibus omnes omnia debemus . Sed nec sanè uiolabileis fuisse : nisi tam rudis es , ut culicem elephanto nocere posse existimes . Quòd si Romanos ledere nec potui , nec debui , sequitur illud certe , ut nec etiam uoluerim , nisi me puerilis aetatis uitio lapsus tum quidem putas . Quo sanè facto sim leui potius (quod aiunt) brachio obiurgandus , quam in exilium ea re mittendus . Si quidem ita natura comparatum est , ut ea sanae mentis homines uelint et tentent , quae se uel honeste , uel non sine aliqua spe aggredi existimant : ab his omnino abstineant , quae se turpiter frustra que moliri arbitrantur . Causa nos extimulat , et conatum comitatur : spes quasi ducem se praebet , et exitum qualem optamus nobis pollicetur . At quae causa mihi tandem aut spes esse eo potuit tempore . ut in nomen Romanorum debaccharer ? Quòd id rationibus meis conduceret ? at nihil aequè efficere poterat . Quòd dignitatis aliquid nobis afferret ? at ea re ne fingi quidem possit quicquam indignius . Conficiendi negocij facilitas ? at nulli unquam mortalium eius facultas contigit . Impunitas ? at hanc nemo in tanta ingeniorum uestrorum uel felicitate uel fecunditate sperauisset . Sed quodnam mihi paratum uidebam , si uos male dictis lacefferem , praeuium ? nempe iustum cunctorum mortalium odium . Hoc ipsum (credo) colligebam : et homo , ut uos quidem iactatis , uulgi sermonibus deditus :

ut uero res habet, ad omnes bene audiendi partes cre-
 ctus, ea nimirum ratione in hominum odia prudens &
 sciens incurrebam. Causam equidem, inquis, nullam pla-
 ne uideo: quandam autem animi tui ad nos insectandum
 inductionem uoluntatem que perspicio. Deus faceret in-
 geniose adolescens, ut & tu, & subscriptores tui, sensus
 meos omnes Lynceis quibusdam oculis perspicere atque
 intueri possentis. Mitioribus certe uobis hac in causa ute-
 rer. Nunc autem quando ea uoluntas hominis est, ut sua
 sponte ipsa cognosci non possit, sed signis tantum & ar-
 gumentis colligatur, unde tandem de illa mea in popu-
 lum Romanum maleuolentia coniecturam facis? ex fron-
 te? ex uultu? ex oratione? quibus me uobis amicissimum
 semper significauimus. An quod Romae quam in germana
 patria uiuere maluerim? quod praefamiliari ciuium Ro-
 manorum usu a popularium meorum consuetudine penè
 refugerim? quod Italiae & urbis Romae laudes tot uo-
 luminibus commendari? An uero quod me Senatus po-
 pulusque Romanus priuatim omni officiorum genere est
 prosecutus? publice uero non ut multos coram petentes
 tacito tabellae suffragio, sed ut adhuc neminem, uiua o-
 mnium uoce absentem ciuitate donauit? Quid ais? obsi-
 gnatis te mecum tabellis agere, nec ad rem pertinere, aut
 quam bene de uobis hodie sentiam, aut quid secutus,
 quidque tum spectans orationem illam conscripserim,
 modo omnino conscripserim? Erras bone adolescens, er-
 ras, si ex euentu & casu, non ex consilio & cogitatione
 reorum facta expendi in iudicijs dijudicari que existimes.
 Mala mens, malus animus: non item rerum exitus legibus
 uindicantur. Quod ni ita esset, & furiosi profecto, & in-
 fantes

fantes pueri, atque adeo ipsi illi qui in damnatos Magi-
 stratum iussu animaduertunt lictores, legum poenis ob-
 stringerentur. Cum quid recte fit, nulla quidem benefacti-
 ratio exigitur, quod omnes causam ipsa honestate satis ex-
 plicari intelligant. Contra cum quod insigne maleficium
 aut scelus editum nunciatur, neque id temere credimus:
 & is qua spe, quo metu, quo emolumento adductus ad
 maleficium accesserit, confestim requirimus: non ignari *hominum proprium*
 hanc esse hominum uitam, ut ea quae bona sunt, sua spon-
 te appetant: quae uero mala, suapte natura auersentur &
 fugiant. Certe si latronem roges, cur in uiatorem sit gras-
 satus: ad spoliandum quidem egestate, ad iugulandum au-
 tem hominem, ne ab eodem posterius aut occideretur aut
 proderetur ipse, inductum se fuisse asseret. Itidem si quis
 L. Catilinam interrogasset, cur in patriae excidium con-
 iuraret, quod aeris alieni magnitudine oppressus, stante
 republica, aut certe sine civili bello, stare non posset, ipse
 nimirum respondisset. Adeo nemo adhuc mentis compos
 homo inuentus est, qui se gratis peccare, atque sine ulla
 commodi spe, animum ab honestarum rerum cursu ad ma-
 la consilia deflectere atque traducere fateretur. Ergo ali-
 quid, inquires, habueris ipse necesse est quod te ad decla-
 mationem illam impelleret. habui e quidem, sed unam il-
 lam & ueram uoluntatis meae rationem, ut Francos or-
 nando studiosi illius conuentus praefectis morem gererem.
 Imò uero ut in eo te disertum ostenderes, si Romanos
 acerbius depreßisses, Francos melioribus, quam par erat,
 laudibus extulisses. Fac me diserte adolescens, tam ama-
 bitiosum id ætatis extitisse, ut obiecto falsæ gloriæ
 splendore mentis meae aciem præstringi facile sim pas-
 sus, hoc est, ut in causa non admodum facili, inge-
 nium

nium exercere, aut etiam ostendere uoluerim meum:
 num ideo me hostili in uos animo fuisse constabit? Non
 constabit, opinor: & qui rem durius etiam quam par sit
 interpretabuntur, ex postulatione me admonendum, non
 populi Romani odio subiiciendum, neque exilio & igno-
 minia mulctandum esse censebunt. Quid audio? iracun-
 dia me atque odio percitum in populum Romanum esse
 inuectum? Quam tu mihi hic iram narras? quod odium
 commemoras? Iniuriosum certe aliquid, quod me in po-
 pulū Rom. incendisset, ut tibi fides haberetur, abs te alla-
 tum esse oportuit. Quod si tum non modo nullis à popu-
 lo Romano iniurijs affectus fueram, sed maiorum potius
 uestrorum beneficijs allectus, ad bene de uobis sentiendum
 prouocabar: non plane uideo, quid de meo in populum
 Romanum odio ab istis fingi possit. Scilicet post annos
 mille sexcentos indignabar Gallias ac Germanias à uobis
 tot ante secula armis deuictas atque subactas fuisse. quasi
 uero non eadem esset Italorum & omnium penè gentium
 causa: quas eo tamen imperium uestrum animo tulisse sci-
 mus, quo solent grati minimeq; stulti homines medicorum
 diligentiam complecti, etiam ut illos sectionibus & cau-
 terijs & amaris potionibus in depellendo morbo usos esse
 recordentur. Etenim salutari illa uestra atque adeo nostra
 uictoria (uicti enim uicimus) certe, quod constat, periera-
 mus, nisi tum sic perissemus. Salutari inquam illa uictoria
 effectum est, ut exuta feritate humanitatem indueremus, li-
 teras amplexaremur, barbari que & dici & esse desine-
 remus. Ob hæc uestra in nos merita, ego uobis infestus?
 ego nomini Romano inimicus? qui si quid doctrinæ, si
 quid uirtutis, breuiter siquid præter formam hominis
 habeo, id equidem populo Romano, iam tum, ut par
 erat,

erat, libens & ingenuè totum acceptum referebam. Quare si nec ulla in uos odij causa esse potuit, nec ea res mihi bono futura fuit: denique si in uos ire & contra honorem uestrum niti, neque debui, neque potui, neque uolui, neque uero in populum Romanum illa oratio, sed de laudibus Francorum est inscripta: non sane intelligo, quodnam hostilis animi argumentum, uir probus ex ea possit ducere, nisi quis fortasse iustitiam Carneadi, ualetudinis firmitatem Phauorino, Synesio comam, Ioanni Pico sermonis elegantiam, Erasmo Roterodamo sapientiam exosas inuisasque fuisse, eam sibi ob rem persuadeat, quòd dum his uirtutibus contrarias ij pestes, animi quidem causa, sed luculentis tamen uerbis dilaudant, eodem quoque tempore in hæc ipsa tum naturæ dona, tum doctrinæ præsidia liberius cauillantes ludant atque dicacius iocentur. Verum id sibi quidem facile persuaserit nemo: quin idem multum de se doctis hominibus risum statim præbeat, quasi oratoriarum exercitationum prorsus ignarus, & illius communis prudentiæ penitus expers, qua seria à ludicris secernuntur. Quare si Francos olim, inter pueros, puer ipse ita laudauit ut Romanis interim uidear non pepercisse: non id ullo equidem in uos odio, quod ipsum nullum esse potuit, nullum certe fuit, sed uel ætatis imperitia lapsus feci: uel quia hæc sacra non aliter constare arbitrarer, qui hanc comparationis rationem esse acceperam, hoc contentionis genus, imò uero hanc rerum naturam, ut in talibus conata efficere non posses, nisi ijs quæ plurimum extarent solenter aliquid detraxisses: & ea nō esse tanti quanti omnium opinione fierent atque aestimarentur, ostenderes. Proferrem hic ego uobis Patres conscripti utriusque lingue
autor

autores quamplurimos (ne quis id à me sine exemplo factum existimet) qui etiam in re seria miram illam uirtutum uitiorumque secuti affinitatem, hoc uel artificio uel supra omnem artem consilio non impune modo, uerum etiam summa cum laude sunt usi. Atqui nolo in re etiam paulò humanius institutis confessa curiosius laborare, cum alijs de causis multis, tum uero ne prudentiae peritiæque uestrae parum uidear confidere: quos quidem scio, quod olim Metrodorus Sceptius, Didymus Alexandrinus, Fabricius Veiento, Lucianus Syrus, Aurelius Augustinus, Paulus Orosius, Bernardus Clareualla, nuper uero Ioan. Campanus, Baptista Matuanus in uos maioresque uestros scripserint, saepe legisse, semper risisse. Quamquam eorum durior est causa, qui quidem serio nomen Romanum insectari uideantur: ut mihi omnino sperandum sit, uos, qua estis animi tum facilitate, tum etiam altitudine, eo sanè illius concionis uerba quo à me dicta sunt animo accepturos: ac siquid in ea insit flagitij, id uos omne aut rerum imperitiæ, aut rudibus plane annis, aut omnino necessitati, aut etiam scholasticæ libertati, aut his omnibus simul condonaturos: æstimaturosque potius, quòd plane adultus relictæ domestica sede huc me contulerim, et populi Romani laudes literis mandarem, quàm quòd extrema pueritia inter æquales meos, nescio quid, neque id uero ipsum meo, sed alterius arbitratu, in uos dixisse existimer. Hic enim pleniore iudicio, atque dedita opera conscriptas quinque orationes paucis quibusdam unius declamatiunculae uersibus obieci, perpetuum (nisi me bona posteritatis spes fallit) meæ in hanc rem pub. pietatis atque obseruantiae documentum. Hinc iam deinceps ad reliqua accusationis istorum capita transirem

sirem Patres conscripti, nisi ea esset ipsorum, ut nihil acerbius dicam, improbitas, ut me primum in concione, deinde hic etiam publicè accusasse non contenti, occultis quoque postremo calumnijs res uestras cum apud multos priuatim exulcerassent, tum uero apud imperitum uulgus in circulis identidem exagitando in summam inuidiam adduxissent: periculum hoc mihi grauius conflare conati, quo minus mihi aduersus tectas suas insidias quicquam præsidij affore sperabant. Atqui operæ precium est cognoscatis quàm inertibus illi quidem apud uiros graues, uerum longe grauißimis apud crassas uulgi aures argumentis in me grassentur. Hui (inquiunt) ergo faciem iste nobis fœda cicatrice deturparit: nec æquum putabit, ut eam contumeliam ad animum reuocantes ulciscamur, etiam si nullo nocendi consilio ea nos affecerit? Hoc ipsum est illud P. C. nobile, & cui certe manus dare necesse fuit, argumentum: quo non modo comatulos istos ac pallidulos, sed retorridam etiam & cæsariatam illam lanistarum gladiatorum, que turbam in me tumultuose nuper armarunt omnem, nemine ipsorum non per quàm ridicule eius quæ à me reipub. imposita esse diceretur cicatricis modo ostentante altitudinem, modo lugente deformitatem: cum interim ingeniosi homines nihil omnino discernere quatenus grauißimi uulneris ratio à leuißimorum uerborum causa disideret. At uidete Patres conscripti quàm leui impulsu, magni persæpe in nonnullorum hominum animis motus excitentur. Isthæc enim eadem ipsa est præclara illa fœdæ cicatricis similitudo, quæ quosdam istorum ad me de medio tollendum ita scilicet incitavit, ut statim in ita coitione, facta, que manu, quemadmodum cuique commodum esset, constituerent eorum partim me uel in me

in medio foro obtruncare, partim si huc ad causam dicen-
dam uenissem, indemnatum de saxo Tarpeio præcipitare,
alij in profluentem de scalis Gemonijs deuoluere, alij ad
Gallorum busta mactare, alij si res palam minus procede-
ret, clam ueneno tollere: frementes hac sese uia tum iniu-
rias Pop. Rom. fortiter ultum ituros, tum gratam maiorum
suorum manibus uictimam immolatu-
ros, tum uero cete-
ros mortales à populi Rom. insectatione, magna sui nomi-
nis commendatione, deterrituros esse. Quasi uero amentis-
simi homines, immane uestrum illud facinus animo conce-
ptum plane gladiatorio, susceptum puerili consilio, non
contra omnino uobis casurum fuerit atq; speraueritis: &
mihi quidem immortale nomen allaturum, uobis autè ipsis
~~sempiternam infamie notam inuicturum~~: nequid hic de præ-
senti uestra omnium poena dicam, quam & uiui ijs qui hic
res capitales iudicant, & mortui Deo optimo maximo
persoluissetis. Sit mihi populus Romanus propitius: nam
si uel nomen eius tam male odissem, quàm illud religiose
semper obseruaui, uel me aliena iniuria multorum exem-
plo immortalitati commendare uellem, non mihi quidem fu-
gienda, sed prorsus esset huiusmodi mors appetenda, quæ
mortuo mihi gloriam, intersectoribus meis perniciem, huic
urbi inuidiam non sane leuem esset allatura. Nec enim cer-
te deessent Fræci Germaniq; haud pauci, sed nec Itali etiã
pleriq; nec Romani denique scriptores nonnulli, qui necẽ
meam quasi indignam deplorarent, ciuibus que suis uitio
aperte uerterent, quòd non mediocris ~~expectationis in-~~
~~uenem~~, ob puerile dictum, cuius etiam ipse rationem fuis-
set uel apud iniquos iudices paratus reddere, in media
urbe crudeliter trucidari siuissent, id que cum iam eiusce-
rei iudicium apud eos agi coeptum esset. An non hic ani-
mis cog

mis cogitationeque; prospicitis quid ad eum nuntium cun-
 cti mortales suspicaturi fuerint? quid de populi Romani
 fide atque iustitia indicaturi? apud quos iura & leges *per signum*
 filerent, uis & arma dominarentur: sub quorum conspe-
 ctum unus à multis, inermis ab armatis, incautus à para- *corru. In*
 tis, hospes, inò ciuis à ciuibus, reus ab accusatoribus,
 atque adeo ab iudicibus ipsis prius telis quàm sententijs
 circumuentus cecidisset. Quòd cum me uel hoc solo uitæ
 meæ periculo tam multis commendaueritis, causam meam
 aliter profecto neglecturis, an non si huc tam humanæ
 cedis accedat iniuria, nomen quod cum uita mea extin-
 ctum iri speratis, scelere uestro magis ac magis illustre-
 tur? Illustretur, opinor, nemine sibi non persuasuro, ma-
 gnum quiddam omnino in me fuisse, quare me populus
 Romanus ad causam dicendam non esset ausus admittere.
 publico enim, non priuato consilio, uitam mihi ferro
 ereptam esse interpretarentur, summissis percussoribus
 qui me indicta causa occiderent, quoniam auditus da-
 mnari non potuissem. Nam ob scholasticam & puerilem
 illam declamationem nunquàm tantum animo nefas hac
 quidem in urbe conceptum crederent: aut si qui illud sibi
 persuaderent, profecto Romanos cum parui, tum uero
 etiam prauis ingenij ea de causa damnarent. Quo quid
 indignius? Haud equidem scio, quoniam iudicij euen-
 tu hinc sim discessurus: spero quidem eo, quem perpetua
 mea in populum Romanum obseruantia postulat: sed certe
 quoquo modo res mihi ceciderit, fore non dubito, quin
 hac uestra conspiratione haud paulo plus additum ad
 memoriam nominis nostri, quàm ademptum de fortuna à
 multis existimetur. Quare si & uestra uobis salus curæ
 est (nec enim defuturi sunt uel Romæ homines, qui iniu-

d

rias

rias meas persequantur) & populi Romani nomen, in
 quem tota interitus mei inuidia derideretur, ~~ab omni cri-~~
~~minis suspitione integrum uigere optatis,~~ & maiorum
 uestrorum, quos ego pro mea uirili parte celebraui, ~~ma-~~
~~nibus rite litatum cupitis,~~ minas deponite, quæ nec uos
 decent, nec eum qui se ciuem Romanum esse meminit ter=
 rent. Sicas abijcite, quibus latrones grassari, non uiros
 bonos suceingi mos est. Certe lex Cornelia non eos mo=
 do ultore gladio persequitur, qui hominem occiderint, sed
 quicumque cum telo hominis necandi causa fuerint. Ad
 summam, si uel exigua patriæ dignitatis ratio, aut poste=
 ritatis etiam uerecundia ulla apud uos adhuc residet: ne
 uitam meam uel palàm ferro, uel clàm ueneno petatis. pe=
 tatis autem? imò uero à Deo optimo maximo precibus
 contendite, ne me aut hic, aut in Italia usquam hoc tem=
 pore morbus ullus consumptum extingat. Hoc enim si
 cōtigerit, nulla uos sane iniqua ratione ab ea infamia uin=
 dicabitis, quin me inuidia à uobis è medio sublatum esse
 socij pariter et fœderatæ liberæq; gentes omnes sibi per=
 suadeant. Maximi porro huius uestri, atq; utinam etiani
 sapientis animi, quem uos patriæ honori deuouisse iacta=
 tis, aduersus eos qui se uobis inimicos profitentur, ea qua
 licitum est uia, periculum facite: non in eum, qui hac
 una in re, iam tot annis totus elaborat, ut suam erga s.
 p. a. Romanum beneuolentiam apud omnes mortales il=
 lustrem reddat, uel etiam toti posteritati grauissimis cer=
 tissimisq; monimentis testatam relinquat. Veruntamen ut
 turpem illam oris cicatricem ab istorum facie aliquando
 tollamus, sanequàm parum abest quin eos Romanos esse
 negem, qui putant ullā à me nomini Romano notam inuri
 potuisse. Nec enim tantarum eram uirium, ut ullum Rei=
 pub

publicæ uulnus imponerem : neque uero tam tenues populi Romani opes , ut plagam ullam à me acciperent. Cicatrix autem ulla ibi esse quæ potest , ubi nullum fuit uulnus ? Et quando hæc iniuria tota uerborum est , quid (oro) præclarius quàm si ab eo laudare , qui te prius conuiuijs omnibus uexauit ? Qui primum laudibus aliquem in cœlum effert , assentatoris euitare suspicionem plane non potest : qui à uituperatione commendat , hic locuples ueritati testimonium afferre atque indicium præstare existimatur. Quòd si egregiam illam declamationem tantarum esse uirium arbitramini , ut satis sit ad aspergendam indelebilem huius Reipublicæ dignitati maculam , uos sine dubio iustius , qui me accusatis , quàm ego , hoc estis nomine accusandi. Ego enim illam ipsam , cum alijs à me iam dictis causis , tum uero ne'ue superstitiose credulis quicquam suspicandi , ne'ue peruerse ingeniosis calumniandi ansam præberem , quoad potui compressi. Ego editam egre , nec id quidem dissimulanter tuli. Ego , ne in multorum hominum manus proueniret , & per me ipse curauim , & amicis ut idem facerent negotium dedi. Ego , ne quis meum in ea de populo Romano iudicium inesse putaret , quinque uoluminibus consecutus eram. Breuiter , ego medicinam quancunque potui attuli. Vos contra omnino , ipsi remedia omnia effudistis. Vos in hoc ulcere tanquam ungues extitistis : uos illam uulgo communicastis , dum eam ex Latina Italicam , nec id bona tamen fide , facitis. Vos sexcentis exemplaribus descriptam , toti urbi diuistis , & ut in cæteris Italiæ oppidis esset , procurastis. Vos in eam opinionem homines , ut à me serio scripta uideatur , adduxistis. Denique uos , ut nemo eam legere iam non cupiat , effecistis,

d 2

Nam

Nam ante has à uobis excitatas tragoedias, quotus illam quisq; non dico perlegerat (uix enim unus & alter, pauci certe strictim attigerant) sed in populum Romanum parum esse honorificam audierat? Siquid in ea est, quo ciuitatis huius existimatio lædi posse uideatur, non id quidem mihi, qui ne in apertum proferretur, omni diligentia prouideram, sed uobis certe uitio uerti debet, qui ut à cunctis mortalibus legi posset, curastis, & quantum in uobis est, grauem populo Romano iniuriam facitis, dum uos iniurias eius tanquam graues fortiter persequi gloriimini. Si à me ficta esse ea omnia existimatis, quibus populi Romani nomen illic uiolati contenditis: an non ijs ipsi uos fidem & auctoritatem facitis, qui quasi ueris criminibus adeo turbulente concitamini: & perinde atq; in Gallico tumultu, imò non aliter ac si Senones ad portas essent, uel etiam hostis in urbem iam receptus, populum Romanum non tam ad saga quàm arma sumenda cohortamini? nec enim de nihilo & uanis dictis Romanos cōmoueri quisquam facile credat. Sin etiam uera, cur quæ uobis perpetuo silentio tegenda, quæ dissimulatione obliteranda fuerant, huiusmodi concionibus retegitis, atq; istis uestris medicamentis Reip. uulnera exulceratis, nocetiores mediis fidius auxilio quàm malo? Quòd si nihil in illa est, neque ficti, neq; iniuriæ, nec inde quicquam negotij aut ignominie Pop. Rom. impendet, ut nihil facile impendet: cur me in capitis & existimationis periculum tam crudeliter uocatis? Næ si uos Romanos esse homines meminissetis, maiorum uestrorum hisce in causis exempla secuti, declamationem illam risu aut contemptu excepissetis, non his terroribus & concionibus uestris nobilitassetis. Atq; plebeijs quidem istis facile ignoscas, qui nec se pugnantia loqui

loqui, nec facta sua inter se collidi satis intelligunt, & eandem dictorum, factorumq; rationem esse arbitrantur: putantq; se more imbecillium animantium grauius ladi, si uel summissius inclamentur, uel etiam leuius contretentur. At illos quis iam ferat, qui cum se præter imperitum uulgus multum sapere, sibi uulgo que etiam ipsi persuaferint, tamen quid hodie Roma sit ipsa, imò quid sit hominem Romanum esse, penitus ignorant? Sic enim isti censent, contemni tum à uobis recte puerilem illam orationem potuisse, si ut olim, sic etiam hodie Romani imperij opes florere: quasi uero barbarorum sit, non iam Romanorum animis insitum atq; infixum, neque secundis rebus efferri, neq; aduersis deprimi: contraq; eo magis erigi & confirmari, quo grauior & atrocior tempestas urgeat? O uocem auribus uestris indignam. O sententiam adhuc Romæ inauditam. Siccine uero cum fortuna etiam deponendam censes animi uirtutem? qua una freti, omnes fortunæ minas, omnes gentium omnium impetus, Romani & fortiter sustinuerunt & egregie semper contuderunt. Bello Punico secundo, cum iam uobis præter hanc urbem ex tanto imperio reliquum esset nihil, cæsis tot ducibus, tot legionibus, tot Consulibus, tot exercitibus, adeo magno animo ciuitas fuit, ut C. Terentio Varroni ex Cannensi illa clade, cuius ipse maxima causa fuisset, redeunti, & obuiam sit itum frequenter ab omnibus ordinibus, & actæ gratiæ quòd de Republica non desperasset. Nunc autem in tanta rerum tranquillitate, in tam longe lateq; patienti imperio est (credo) quod isti ad timorem uobis & terrorem stultissime proponebant, periculum, ut propter illam puerilem orationem, ne aut Germania deficiat, Gallia desciscat, atq; ut

Metaphora

eorum præclara ponam uerba, ne tota ultramontana bar-
baries cornua erigat, & nouas incursiones in Italianam
aggrediatur. Atqui neq; illud sane uideo cur de uobis tam
male sentiant, ut Reipublicæ statum, tanquam abiectum
& plane euersum, contemptui nobis fuisse existiment,
qui nihilo quidem minus uestram quàm maiorum uestro-
rum fortunam semper admirati sumus. Imperarunt illi (fa-
teor) multo maximis terræ partibus: uos autem, an non
omnium gentium uel clarissimis uel fortissimis ius dicitis?
quando præter Italiam, Siciliam, Sardiniam, Gallos item,
Hispanos, Germanos, Pannonos, Illyricos, Dacos, Sauro-
matas, & Europæos Scythas, hinc etiam iura petunt to-
to diuisi orbe Hyberni, Britanni, atq; felices illi fortuna-
tarum insularum incolæ Canarij. Nam Thulen olim exi-
stimatam Orchadum ultimam, religionis quidem imperio
sociam adhuc tenetis. Domuerunt illi (scio) summa uir-
tute plerasq; omnes Africæ Asiæq; nationes. At uobis
plurimæ ultro parent, plurimæ pontificis principisq; Ro-
mani legibus utuntur. In Græcia quidem & Asia Epidau-
rus, Alycarnassus, Cyprus, Rhodus, Creta, Chius, Corcy-
ra, breuiter quotcunq; inter Asiam, Africam, Europam
toto mari uisuntur insulæ, hæ omnes nutum uestrum in-
tuentur. In Africa uero sacro iure reguntur Masseßyli,
Tripolitani, Cæsariensis Mauritania, Tyngitana prouin-
cia. Non me quidem fugit multis illos gentibus imperi-
tasse, quarum nulli hodie ius dicitis. Atqui uos multarum
in animos, quod quidem summū esse summi imperij argu-
mentum reor, hodie dominamini, quorum illi nomen haud
scio an unquam audierint, uel etiam omnino legerint, re-
giones certe nunquàm audierunt, mores ne ex negotiato-
ribus quidem notos habuerunt. Profecto Gothis ipsis,
Danis

*+ p'le Seruimam
Hurnguaribz*

Danis, Sclauis, Pomesanis, Borusijs, & qui usque ad Rhi-
phaeos montes, concretumq; oceanum latissimis finibus
protenduntur Litalanis ac Liuonibus imperatis. In aduer-
sa uero mundi parte, & extrema Africae ora, quae à Gadi-
tano freto, per utrosq; Aethiopas usq; ad mare rubrum
in immensum procurrit, uobis parent tot populi, tot gen-
tes, tot nationes, tot principes, tot reges, ut sane nomen-
clatore opus sit aliquo, si quis eos omnes recenseri hic cu-
piat. Quid quod praeter Indum & Gangem, ac nobilissi-
mas illas Orientis insulas orbis alter ab occasu, isq; hoc
nostro nihilo penè minor ac maioribus item nostris ne fa-
ma quidem notus, Principis pontificisq; Romani impe-
rio obtemperat? An non hodie etiam (ut olim) in Afri-
cam, Europam, Asiam, ad solis ortum & occasum, in Me-
ridiem & Septentrionem, imò uero ultra ipsas quoq; So-
lis anniq; uias, mutatis quidem nominibus sed pari pote-
state cū imperio mittitis, aut illic probatos creatis Quae-
stores, Praetores, Praesides, Proconsules, quos propositos,
episcopos, archiepiscopos, primates appellant? Quorsum
haec? quorsum? ut isti intelligant nihil esse quod aut ma-
ioribus uestris tantopere inuideatis, aut puerilem illam de-
laudibus Francorum dictionem, in tanta imperij magnitu-
dine, in tam alto festae pacis ocio non facile contemnatis.
Quae si uobis decssent omnia, esset tamen profecto à po-
puli Romani dignitate longe alienum uerbis commoueri,
ne muliebri ingenio, cū imperio (quod in manu fortunae
semper fuit) uirtutē quoq; amisisse, atq; à praece illa maio-
rum uestrorū constantia, animiq; magnitudine prorsus de-
generasse uideamini. At enim Po. Ro. turpe fuerit unius in
Christ. Lōgolij potestate positū uideri, ut is arbitrato suo
res Romanas modo extollat, modo deprimat. Nō in unius

4 pars mundi

Longolij potestate collatū isthuc est P. C. sed nec in mortaliū cuiusquam arbitrio : si omnem humanam laudē rerum gestarum magnitudine multum superastis , omnem inuidiam gloria longe uicistis . An non hic manifestam aduersariorum meorum & calumniam & iniquitatem perspicitis : qui eandem obseruantie contumeliæq; poenam sanciant , & laudem uituperationis loco ponunt ? Si me ciuitate uestra indignū ducitis , quod eam puer uituperare sum uisus : cur non eadem quoq; dignum , & uir factus omni laudum genere ornarim ? Sed hoc non postulo : illud miror cur laudibus uestris à me optima fide conscriptis , & summam inesse infamiam & maximam poenam constituendam iudicetis , cum & usu frequens sit , nec summa nunquam prudentie attributum , è quo sis fonte leuiter aspersus , ex eodem laudes tuas haurire . Quid nam illud tandem sibi uelle existimamus , ut à poëtis fortasse confictum , sic certe in rem mortalium sapienter excogitatum : Stesichorum uatem egregium , simulac in Helenam illam dixisset , oculorum usum amisisset , statim ut recantasset , recuperasse ? Quid nam aliud P. C. nisi conuitia laudibus tolli , maledicta benedictis emendari , uerborum iniurias bonis uerbis pensari ? Si in Romanos scripsissem , re uera peccassem : sed eo sane delicti genere , quod sequens laudatio facile corrigeret . Atqui in uos iusta oratione , aut consulto inuectus sum nunquam . Quæ tandem igitur inuidia est , si rerum uestrarum studio incensus , de laudibus uestris orationes quinque quam potui ornatissime & copiosissime conscripsi : & eas haud ita pridē Romæ in frequentissimo doctissimorum hominum cōuentu apud Io. Matthæū Gibertū studiosissime recitauī ? Neq; uero ullā in eo leuitatis famā mihi pertimescendam esse existimauī , quasi pristinas meas actiones

actiones ipse uoce mea damnarem. Primum enim sapientis hominis esse iudicabam, ita grauitati suae constare uelle, ut consiliorum suorum rationes interdum commutandas putaret. deinde illud mihi in mentem ueniebat, quod id aetatis neque mea uoluntate, neque meo iudicio satis usus essem. postremo nihil hasce conciones illi declamationi, quatenus res Francorum ornassent, aduersaturas uidebam. Sic enim populi Romani laudes praedicauimus, ut omnium sententia ipse à me non desciuerim, id est, ut Francis constantiam, historiae fidem, uobis quam debeo pietatem praestiterim. Incubui quidem uehementius in causam uestram, atque omnes animi ingenijque mei uires in eam profudi: sed non alia sane de causa, atque ut ne quis ea in uos serio & bona fide à me dicta esse suspicaretur, quae tum scilicet temporibus dedissem: tum uero ut me in Francicarum rerum commemoratione officij fructum, in his quinque concionibus etiam pietatis laudem quae siuisset homines aliquando intelligerent. Absit uerbo inuidia, P. C. sed ita res habet, quemadmodum Laelius Maximus uir fortissimus, & idem ciuis optimus, uobis hoc loco nuper testabatur, cum paulum deflagrate nominis mei inuidia absentis causam ageret, & huius conspirationis fontes aperiret. Non illud mihi potissimum obest, quod in primis crimini datur: sed uel laudi, uel nouitati inuidetur mea, quod post habitas quinque illas conciones, eruditorum hominum contestatione, res uestras eo celebrasse dictus sum modo, quo ante me mortalium nemo. Hinc illae inuidiae tempestates, hinc illae tragediae, hinc ego Italiae inimicus, hinc Christophorus Longolius huius reipublicae hostis: hinc, si quicquam istis creditis, ego dijs hominibusque iuxta inuisus. Intererant enim concioni tres illae faces, imò tria

d 2 illa

illa huius tumultus incendia, cum inquilino suo Sinone, quem ante tum eum diem, cum tantum laudis ex laudibus uestris retuli, tum mihi à uobis ius ciuitatis delatum, semper inuidia pallentem mirabamini: nunc autem magno uel uestri de me iudicij splendore incēsum, uel repulsæ suæ dolore inflammatū & ardentem uidetis. Aderant igitur illi, quando tam illustre testimonium, haud scio an ipsorum etiam consensu, perhonorificis certè omnium uerbis retuli. Sed si res uestras scriptis meis tam acerbe quàm isti mentiuntur exagitaſsem, quanto iustius à me ornandi fuissetis? Nec enim uideo ut aliter uiolata populi Romani dignitas expiari potuerit. Si nihil in uos dedita opera scripsi, ut nihil profecto scripsi: ne mihi, rogo, fraudi sit quòd uos pro uirili mea parte celebraui. Scio equidē res uestras nec tam obscuras esse, ut testimonio cuiusquam illustrari, nec tam dubias, ut nostro iudicio confirmari desiderent. Ne multa, scio quidem nomini Romano nihil esse opus externorū (quos isti Barbaros appellant) scriptorum monumentis, sed nec Deo etiam mortalium sermonibus. At ille cum sua sponte satis & laudatus sit & beatus, tamen gentium omnium linguis atque literis laudes suas celebrari facile patitur, atque (ut credibile est) etiam gaudet, cum in officio sumus, idq; piē ac religiose colimus, quod supra omnem mortalium conditionem longissime extollitur. Pari ego res uestras ratione dilaudaui Patres conscripti, non ut eas prædicatione nostra amplificarem: nec enim habent quò iam progrediantur, quandoquidem ut ille uerissime cecinit, Imperium terris, animos æquastis olympo: sed ut omnibus mortalibus, non solum uobis, testatum planumque facerem, quantum id esset, quod de Italiæ felicitate, urbis huius præstantia, populi

populi Romani uirtute, Imperij uestri maiestate iam olim persuasum habuiffem. Nam quòd isti ad serēdos quidem rumores, & ad coniiciendas in aliquem suspiciones appositissimi, ad explicationem uerò criminis, longe ineptissimi, multis uestrum senatum ingressuris, in aurem quidem, sed ita, ut amicorum meorum nonnulli exaudirent, insusurrarunt, periculum esse, ut si secundum me iudicetis, ne statim in Gallias ac Germanias, tanquam à me Romæ superatis transalpina dicendi facultate Romanis, ad triumphum deuolem: atque illinc, ea immutata quam nunc erga uos præ me fero uoluntate, uobis stultitiam uestram ipse exprobrem, quòd me ciuitatis iure nō spoliaueritis, in quos olim tam acerbe inuectus essem. An non hic etiam sentitis Patres conscripti, cum innocentie meæ, tum iustitiæ uestræ, insidias nouo & singulari quodam artificio tendi? Scripsisse me in uos dicunt. At id me operis nunquam habuisse ostendi. Gloriatum me apud Gallos & Germanos aiunt, quasi conturbatos dictionis nostræ uiribus Romanos in ipsa urbe Roma superarim. At quàm non ita multum in hac Latine dicendi laude processerim, magis sane, magis quàm causæ nostræ expediat, uidetis: nisi cui fortasse uestrum summam eloquentiam, summa innocentia libeat definire. Qua quidem ratione, non populum ipsum Romanum, quicum mihi bene conuenit, nullum quidem plane certamen unquam fuit, sed accusatorum meorum factionem uestro iudicio, approbante populo Romano, à me Romæ uictam esse, per uos quidem mihi, uti spero & opto, gloriari aliquando licuerit. Addebant me, si deo placet, uecordiam uobis exprobraturum esse. At quodnam rei huius argumentum attulerunt? quo id demum signo sibi ducunt? quod ne leui quidem

ui quidem coniectura quisquam doceat. Nam si me tam ingratum libeat fingere, tam stultus certe non sum, ut uel tanto studio collectam in me beneuolentiam temere effundam, uel quid de eo iudicaturi sint homines, non uideam, & quàm magnam perfidiæ sceleris que infamiam mihi struerem, non prospiciam. Verum quis me uobis inimicum fore credat, ob acceptum, & hoc uestro iudicio comprobatum (uti spero) duplicatum que mihi ciuitatis beneficium: qui sola ciuium Romanorum consuetudine uel antè quàm uestra de me tam præclara iudicia extarent, ducerer atque delectarer? qui huiusce retinendi patriæ iuris sum appetentissimus, urbis Romæ amantissimus, literarum uestrarum cupidissimus, religionis Romanæ & Christianæ studiosissimus, denique ingeniorum uestrorum admirator etiam nimius? si quid modo hoc in genere sociorum multis credendum putarem. Omnino nisi me ex aduersariorum meorum ingenio atque natura fingitis, nunquam planè odiosis eorum suspicionibus criminibus que fauebitis: quæ cum à maioribus atque institutis nostris multum abhorrere uobis polliceor, tum uerò commodis atque existimationi meæ plurimum esse aduersatura, iam uos quoque animo cernere arbitror: cum boni uiri & mente & fama nihil unquam duxerim antiquius, easq; mihi nihilo tuendas minus res, quàm uitam ipsam sim arbitratus. E quidem fidem meam apud optimos quosque labefactarem, neque adeo ipse me hominem iam putarem, si humanitatem, si æquabilem uestram in dicendo iure rationem incusarem, id uobis uitio ingrate uerterem, quo uno potissimum nomine, non dico ipsi me uobis in perpetuum deuinxissetis, sed uos ad Dei immortalis numen proxime accessistis. Ego clementiam
uobis

nobis exprobre? ego liberalitatem obijciam? ego animi
uestri altitudinem accusem? Ne P. C. ne (quæso) uanis
istorum suspitionibus uobis indulgendum putetis : quin
eis hoc magis resistite , quo minus populi Romani ma-
gnitudinem decet , cuiusquam sermones reformidare , ne-
dum illius qui si munificentiam æquitatem que uestram
reprehenderet , eodem ipse tempore & uos summopere
laudaret , & sua se uoce ingrati crimine condemnaret :
quod quid aliud sit , nisi cum se omni munificentia & iu-
dicij uestri fructu stulte priuaret , tum omnium mortalium
odijs atq; execrationibus subijcere ? Habetis à me quin-
illas nostras conciones non modo periculi , quod quidem
nullum est , obsides , ac uoluntatis , quæ sempiterna certe fu-
tura est , pignora : sed totidem etiam perpetua meæ in no-
men Romanum obseruantia monumenta . Sed nec
sane diu ignotum socijs & prouincialibus esse
poterit , quàm hoc in loco apud uos enixe
contenderim ut bonus tum uir , tum
cuius omnium uel opinio-
ne haberer , uel etiam
sententia iudi-
carer .

CHR

CHRISTOPHORI
LONGOLII CI-
VIS ROM. PERDV-
ELLIONIS
REI

POSTERIORIS DIEI
DEFENSIO.

*Exordium ab adversario
factum in eodem*

I Q V A N T A sit apud equos iudi-
ces innocentiae vis atque potestas, in a-
liorum periculis nunquam didicissem P.
C. id mihi certe de capite atque existi-
matione mea hesterno die dicenti expe-
reri licuisset: qui cum in iudicium tanta, quanta post ho-
mines natos haud scio an nemo, invidia pressus descen-
dissem, idq; nulla dicendi facultate munitus, sed unà cum
innocentia mea tectus, tum fide sapientia'que uestra fre-
tus fecissem: tanto tamen sim à uobis silentio exauditus,
ut non modo idem nunc sperem, uerum etiam ex hoc fre-
quenti uestro conspectu, oculorum'que et animorum in
me liberali contuitu, mihi persuadeam, heri atrocissimum
illud habitae in populum Romanum concionis crimen à
me dissolutum, atque grauissimas eòdem pertinentes isto-
rum suspensiones discussas fuisse. Quo nunc scilicet in eam
quoq; spem facile adducor, ut iudicij huius exitum nobis
ex animi sententia hodie processurū existimem. Restat e-
nim ut ijs criminibus respondeam, quibus non tam pecca-
tum meum ullum accusatur, quàm uestrum P. C. factum
reprehenditur: quasi contra legitimum Quiritum ius, ho-
mini Gallo, ignobili ac literarum uestrarum plane exper-
ti ciui

ti ciuitatem Romanam sitis elargiti. Quæ omnia cum fal=^{tefultus aduersa}
 sa sint & uana, idq; me uobis hic statim ostensurum con=^{structiones}
 fidam, peto à uobis, ut uos mihi in communi crimine tam
 faciles hodierno die impertiamini, quàm hesterno, aduer=^{equos postmodum}
 sum me, cum unus ego reus ab istis agerer, æquos discepta
 tores præbuisitis. Quid ais ingeniose adolescens? homi=
 nem Gallum ciuitate donari non potuisse? Quid si me Se=
 natus sciens & prudens quasi Gallum in ciuitatem accer=
 siuit, in amplissimum ordinem, ut iuris ciuilis, moris ma=
 iorum, rei denique publicæ imperitum tu coargues? tu ad
 decretum publico consilio factum, turpiter rescindendum
 compelles? An aduocatis tuis, cum hæc tibi disputanda
 ediscendaq; proponerent, illud in mentem nunquam ue=
 nit: me, quem contra ut diceres, comprobare, huiusmodi
 argumentatione laudatum, eos apud quos dicturus eras,
 summopere uituperatum iri? Etenim si à cōdita urbe ego
 Gallorū omnium unus Patrū decreto dignus ciuitate Ro.
 sum habitus, quid me lautius atq; honestius? quid Senatu
 ipso, si me cōtra ius omne atq; fas accersiuit, fœdus atq;
 turpius? Atqui nolo hinc tibi inuidiam apud eos confla=
 re, quorum abs te & dignitatem & autoritatē oppugna=
 ri non satis intelligis, dum id mihi publico consilio decre=
 tum esse, quod neq; licebat, neque decebat, imprudenter
 affirmas. Quinetiam illud omitam, quod quidem est to=
 tius nostræ defensionis firmamentum & robur, non lice=
 re priuato cuiquam, nec nisi Pop. Ro. in Senatusconsult.
 inquirere. Esse duodecim tabularum legibus nominatim
 cautum, populi iussu comprobatum, Imperatorum con=
 stitutionibus sancitum, iure atque more maiorum ad hunc
 usque diem usurpatum, ut amplissimi ordinis autoritas
 rata habeatur, Patrum decreta legis uim sortiantur.

Res

Res igitur mecum tibi posthac erit. Quid porro fieri potuisse negas? homini Gallo ciuitatem communicari? At quis tibi ius istud descripsit? uerum illud prius de te quaero: esse me Gallum tibi quid constat? Nam si & C. Plinium & Aug. Caesarem orbis terrae descriptores diligentissimos consules, Germanum me esse respondebunt. Sunt enim eis Germaniae populi quicunque Scalden inter & Rhenum flumina habitant. In eo esse terrarum tractu (unde nos sumus) Macliniam (si nescis) Germanos ipsos percunctare: idem ab eis, quod de me audies. quin illud praeterea cognosces, Macliniam non linguae tantum sono ad Germaniam pertinere, sed etiam Caesarum esse ditionis, atque adeo uetus Romani imperij municipium: ut me fortasse communi illa & municipali lege, non iam ullo priuilegio ciuem Ro. appellare fas sit. Sed sim sane Gallus, quando ita tu uis, idque etiam C. Caesari & Cn. Straboni placuit, qui Galliam ulteriorem Rheno & Pyrene, Alpibus & Oceano diffinierunt. Non mutet lingua coeli conditionem: non mutet ius dicentis imperium, soli naturam: non occuparint Germani quicquid inter Rhenum & Scalden terrarum iacet: unde tamen Sanatui planum facies, homines Gallos in ciuitatem recipi non posse? Non sane ex capitibus ad municipales & incolas: ubi cum omnia quidem omnium ciuitatum iura accuratissime describantur, tamen nullum inde Sanatuscon. protuleris, nullum plebiscitum, nullum principis edictum, nullum Praetoris decretum, nullum iurisperiti responsum, quod Gallis hac ciuitate interdixerit. Ac quoniam te neque à iure ciuili, neque ab rerum Romanarum memoria, neque ab iudiciorum consuetudine ullo modo instructum esse aut paratum uideo: hic te monitum uelim, falsi poena cum teneri, qui in iudic

iudicio legem in caput alterius recitet, quæ neq; Institutionibus civilibus neque quinquaginta illis Digestorum libris, neque Iustiniani duodecim Codicis uoluminibus, alijs uel principalibus edictis contineatur. Illud item te nescire nolum: legum uestrarum decretis diligenter comparatum, & sancte cautum esse, ut qui alterum capitalis criminis postularet, ei legum ignorantia ne prodesset, quo minus talione in ipsam uindicaretur, si eum cuius nomen detulisset, non condemnasset. Quod cum ita sit, inferasq; innocentis periculum nō modo nulla lege, sed nec ullo more instituto uel maiorum, atq; etiam sine ullo exemplo (ecquis enim unquam ciuitate pulsus est, quod Gallus esset? quod indoctus? quod ignobilis?) quo nam confugies, si & legis Corneliæ spiculum in te intorsero, quod falsis in me legibus, nullo autore inueharis: & ab amplissimo ordine petam, ut pro Senatuscon. Turpiliani decreto accusatoris temeritas lege Rhemia uindicetur? quod non ad te modo, uerum ad istos etiam qui tecum in eadem sunt causa, omnibus pertinere uelim intelligas. Quō confugies inquam? nimirum ad istos tuos subscriptores, ad magistros, qui te nouo aliquo commento, tot legum periculis irretitum, tot iaculis confossum, incolumē uidelicet seruaturi sunt. Vix mihi persuadere possum P. C. ingeniosos quidem atq; uehementes hosce adolescentulos, sed ad forensem usum parum, ut uidetis, eruditos, ad hanc accusationem descensuros fuisse, si hoc ipsum omnino sciissent, quid sit aliquem iudicio capitis arcessere: aut cum descendissent, in sententia iam tot dies permansuros fuisse: nisi de quo se etiam iactant, magnis & occultis nonnullorum clam nos oppugnantium opibus niterentur. Quare per me quidem habeant excusationem licet, aut pietatis, aut necessitatis,

e

aut

aut etatis. Si sponte sua me accusarunt, donetur in patriam pietati, cuius se iniurias hoc iudicio ulcisci arbitrantur. Si à parentibus suis iussi, necessitati: ijs enim pareant necesse est. Si quam eloquentiæ laudem temere sperarunt, adolescentiæ: quæ ut confidentiæ plena est, sic ob fori humanarumq; imperitiam rerum, uenia in primis digna. Subscriptoribus autem et astipulatoribus eorum, hoc est, huius tumultus et seditionis autoribus, quibuscum sub istorum nomine uehementius interdum litigo, non modo non ignoscetis, sed etiam temeritatis poenas, easq; populo Romano dignas. Sed non faciam, ut cuiquam parum aut modestus uideri possim, si uobis poenarum modum præscribam, qui hic non legitimo iudicio, sed libera disceptationi præsidetis: aut Christianus, si uos ad sumendum de istis supplicium acerbius cohorter. Itaque res tota arbitrato uestro dijudicetur. Verum quam ipsi uobis ex iure publico legem expromunt, quæ Gallos ciuitate Romana arceat? Nullam puto. Neque enim ulla, quod quidem memoriæ proditum sit, hac de re lata est. Quod ut prius fuerit aliqua, quàm Galli in populi Romani potestatem peruenissent: audebunt ne isti propterea, legem tot exemplis antiquatam, tam nobili quàm mox dicetur Patrum decreto obrutam, post tot ætatum secula in iudicijs recitare: cum in Senatuscon. Liboniani poenam non minus is incidat, qui lege uel tacito consensu uel aliter abrogata, quàm qui nunquam rogata scitaue in alterius perniciem utitur? Haud equidem satis uideo patres Conscripti, istorum ne magis uobis coërcenda sit improbitas, an mihi capitalis eorum deploranda securitas. Sic enim mecum apud uos agunt, quasi uel Senatum ludibrio haberent, uel me animi causa friuolis et nugatorijs calumnijs

nijs infectarentur. Quid dicitis homines à rerum Ro-
 manarum cognitione longe remotissimi? Gallos in ciui-
 tatem recipi non posse? Quànam id demum in urbe di-
 sputatis? Non ne in ea quæ integras Gallorum legiones
 à C. Cæsare Dictatore, etiam equestri & censu & ordi-
 ne, non solum ciuium Romanorum iure donatas uidit?
 Sed quando id armis oppressa aut perturbata certe Re-
 publica factum uideri potest: heus tu, recita orationem,
 quam post constitutum Reipub. statum, & Galliam pro-
 pemodum totam ciuitate donatam, de admittendis etiam in
 Senatum Gallis, Claudius Cæsar habuit. O R A T I O.
 Recita item Senatusconsultum mox in sententiam Princi-
 pis factum. Au. Vitellio, Lu. Vissano C O S S. S E N A-
 T V S C O N S V L T V M. Intellexistis Patres conscri-
 pti quàm grauitè populi Romani princeps, hoc ipso lo-
 co iam tum Galliã tutatus sit aduersus istorum calumnias,
 quas in Gallos, quo me etiam in summum inde apud im-
 peritum uulgus odium adducerent, nuper effuderunt. Mi-
 rum est enim quàm intemperanter ubiq; Gallorum nomi-
 ne ad causæ nostræ inuidiam abutantur, cum ego plane
 Gallus non sim, nihil certe de Gallorum laudibus unquam
 scripserim. Itaq; in eorum quibus ego sane inimicus non
 sum, defensionem nihil à me, præter hoc unum audietis:
 habuisse urbem Romam, Gallos non solum ciueis ab ur-
 be condita innumerabileis, sed etiam tum Imperatores, tū
 Pontifices cōplures, neq; imperio uestro parū utiles, neq;
 persuasione Christiana indignos. Quod uero ad causam
 nostrā pertinet, id est: nulla post Senatuscōsultū illud lege
 cautū esse, ne ue Gallos ne ue Frācos homines in ciuitatem
 uestrā uobis asciscere liceret. Neq; uero me hic oblitū pu-

tetis eorū P. C. quæ accusatores mei ex illa M. T. Cicero
 nis oratione, quam is pro Lucio Cornelio Balbo habuit,
 in me magno imperitæ multitudinis plausu atque clamo-
 ribus attulerunt. Memini: uerum me pudet cum illorum,
 qui illa nulla literarum uestrarum cognitione instructi
 dixerunt: tum meimetipsius, qui in quæstione legitima et
 in iudicio publico, ad puerilia studia reuocer, cogarq; in
 Senatu populi Romani, non iam de iure legibusq; maio-
 rum nostrorum, sed de controuersia, in ludo apud Rhetor-
 es aut Grammaticos potius declamanda, uerba facere.
 Verum quando se liti tam cupide offerunt, gestuq; ipso id
 à me etiam improbe exigunt, nec uos quidem in eo repu-
 gnatis, dicatur sane: sit eis per me impune, quòd legem
 nusquam scriptam, tot exemplis, etiam si extaret, antiqua
 tam, tam memorabili Senatusc. penitus sublatam, in caput
 meum recitarint. At quid dicunt tandem? Extare uerba a-
 pud M. Tul. Ciceronem, quibus colligant, olim legem
 fuisse, transalpinarum gentium odio latam, qua Galli ciui-
 tate Romana prorsus arcerentur. Quid si ex eadem illa
 oratione, atq; adeo ex iisdem illis uerbis doceo, neq; Gal-
 los à uobis ciuitate prohiberi, neq; eorum odio quicquam
 fuisse decretum? Recita M. T. Ciceronis uerba, quibus
 isti Gallos homines ciuitate excludi contendunt. Sed nihil
 est opus. uideor enim mihi illa memoriter esse complexus.
 Quædam (inquit Cicero) fœdera extant, ut Germano-
 rum, Insubrum, Heluetiorum, Iapidum, nonnullorum
 item ex Gallia Barbarorum, quorum in fœderibus exce-
 ptum est ne quis à nobis ciuis recipiatur. Hæc ille quidem
 totidem uerbis scripta nobis reliquit. Verum hic mihi pri-
 mum illud uelim accusatores mei respōdeant, quo nam uo-
 bis pacto planum facturi sint M. T. Ciceronem, aut illius
 potius

potius foederis autorem, id de illis nescio quibus barbaris, qui Maclinienses hodie uocentur, intellexisse? quos quidem esse populorum illorum omnium longe humanissimos, ac maiorum nostrorum moribus multo similes, ne ceteri quidem Belgae negant. Nullo id sane modo ostenderint quare nec me illa sua ~~futili coniectura~~ ciuitate pepulerint, cum non omnes omnino Gallos, sed eorum duntaxat nonnullos exceperit, quos in ciuitatem uestram recipere non possitis. Quod si me hic Germanum esse exclamabunt, cui ex foedere cius Romano esse non liceat, haudquaquam tamen imitabor quasi defultoriam hanc istorum leuitatem, neque ad Gallos statim transfugiam, quod partim meo iure, ~~partim eorum improbitate~~ compulsus facere possum: sed illud eos interrogabo, ea exceptione, utris nam cautum putent, Germanis an Romanis? Romanis respondebunt uidelicet, quorum semper fuit conditiones ferre, non leges accipere. Quid, si uerba ipsa, & res, & in eadem oratione M. Tul. Cicero testimonio sunt, ea ~~pactione~~ transalpinis gentibus prospici, Romanis praescribi: num cui dubium poterit esse, quin isti ad nos oppugnandum impudentiam cum stultitia & imperitia coniunxerint? Quaeso animum hisce uerbis Patres conscripti aduertite. Germanorum (inquit) foederibus exceptum est, ne quis a nobis in ciuitatem recipiatur. Si ea foederis ~~conditione~~ superiores Romani fuissent, dixisset opinor, Romanorum foedere exceptum, ne Germani in ciuitatem reciperentur. quid ita? nempe quod Syllani & Carbonis lege, foederatis populis omnibus ciuitas dabatur. Quod cum dicat Germanorum foedere exceptum esse, ne quis a uobis ciuis recipiatur: an hoc dubitabit quisquam omnium, Germanos cum maioribus

uestris foedus ea praescriptione iniuisse, ut ne popularium
 suorum quenquam in ciuitatem uestram aut priuilegio,
 aut Syllani Carbonis ue lege reciperetis? cur id fecerint,
 mox dicetur. nunc mihi demonstrasse satis est, uerba ipsa
 cum Germanis facere: nec quicquam in eorum contume-
 liam iisdem foederibus esse expressum. Iam uero cum statim
 a condita urbe, ea semper fuerit Pop. Ro. nae omnibus se-
 culis commemoranda celebrandaq; consiliorum ratio, ut
 una tandem esset in toto orbe terrarum ciuitas, idem ius,
 idem sermo, eoq; nomine cunctis mortalibus ciuitatem lar-
 girentur, admitterentq; nullo discrimine stipendiarios, ho-
 stes, seruos, nam stipendiarios ex Africa, Sicilia, Sardinia,
 caeteris item prouincijs multos ciuitate donatos scitis, &
 qui hostes ad uos perfugissent ciuium numero habitos:
 seruos deniq; quorum conditio etiam turpis esset, uindi-
 cta manumissos, non solum libertatem, sed ciuitatem quoq;
 Romanam adeptos fuisse satis constat. Si isthuc inquam
 in maiorum uestrorum animis infederat, ut cunctos mor-
 tales ad huius Reip. communionem conuocarent: quis eos
 credat se tanto robore, tot fortissimis ciuibus, quot eis
 Germania suppeditare potuisset, sua sponte priuare uo-
 luisse? Lydos (opinor) Phrygas, Cilicas, Aegyptios,
 Cappadocas, Syros, & firmissima illa reliquae Asiae au-
 xilia, in ciuitatem asciscebant. Germanos uero, Gallos, In-
 subres, Heluetios, tanquam leues atq; imbecilles gentes
 aspernabantur. Ne mihi graue aliquod hic intendant o-
 dium, quod in transalpinas gentes nullum quidem esse
 tantum potuit, quanto in Poenorum perfidiam flagrant:
 quos tamen nullo maiore negotio in ciuitatem admissos
 esse, nemo qui paulum modo in annalium uestrorum le-
 ctione uersatus sit, ignorat. Deinde quae est hodie Chri-
 stianorum

stianorum hominum in persuadendis, & ad bene beateq;
ex Christi instituto uiuendum traducendis Barbaris o=
mnibus ratio: ea scilicet maiorum nostrorum fuit in com=
municando cunctis gentibus ciuitatis iure sententia. Et
quoniam M. Tullius Cicero, aut istorum potius inscitia,
ex unius M. Tullij Ciceronis scriptis negotium mihi
exhibet: & memoria uobis referam Patres conscripti
quid ille idem M. Tullius Cicero in eadem pro L. Cor=
nelio Balbo oratione, tam aduersus istos aperte, quam
in sententiam meam diserte scripserit. Defendo (in=
quit) rem uniuersam, dico nullam esse gentem ex omni
regno terrarum, neque tam dissidentem à populo Roma=
no odio quodam atq; dissidio, neque tam fide beneuolen=
tiaq; coniunctam, ex qua nobis interdictum sit ciuem a=
sciscere. Verba igitur ipsa & res, & ille, cuius autorita=
te hic oppugnamur, M. T. Cicero, nobis patrocinantur,
ostenduntq; nisi transalpinarum gentium odio, eo fœde=
re sanctum atq; perscriptum quominus eorum aliquis in
hanc ciuitatem ueniret. Age porro, quandoquidem apud
iureconsultos inurbanum & iniquum haberi uideo, ni=
si tota lege perspecta iudicare uel respondere: quo ma=
gis eam conditionem à Germanis, non ab Romanis fœderi
adiectam fuisse cognoscatis, Heus tu, recita Ciceronis uer=
ba, paulo altius repetita, C I C E R O N I S V E R B A.
Animaduertistis Patres conscripti ut in percutiendo fœ=
dere moris fuerit eorum qui uobiscum paciscerentur, in=
terdum cauere, ne quem suorum ciuitate donaretis, idq;
Gallis autoribus ascriptum, ac de Germanorum senten=
tia tum adiunctum fuisse, non à populo Romano addi=
tum: qui Germanos in ciuium suorum numerum ni=
hil grauate admisissent, si per transalpinas gentes id eis
e 4 licitum

licitum fuisset. Afferant nunc isti nostri magistri causam (si possunt) imò hic discant, quando hoc primum discendi tempus sunt nacti, cur Germani studio quidem, sed nullo in uos odio, ciuitate uestra sibi interdixerint, quam reliqui pene mortales uoto petebant. Tuebatur libertatem suam Germania P.C. uel potius regno quisq; suo prospiciebat Germaniæ principum: ueriti ne si popularibus suis in ciuitatis uestræ iura transeundi potestas fieret, cunctis ad uos cupide migraturis, ipsi tandem regno caderent, nec ullos quibus dominarentur iam haberent. Nam in ciuem Romanum præterquam populo Romano nulli mortalium ius erat. Hæc illa est uera & germana prisca illius fœderis ratio, ne hac tempestate quidem Heluetijs, Insubribus, Allobrogibus, & superioribus Sequanis ignota. Verum cum Germani de iure suo iam olim decesserint, hodieq; soli propè mortalium pari uobiscum animo Romani imperij maiestatem tueantur, ijsdem sacris, ijsdem legibus utentes: an non isti populo Romano inscientiam suam omnibus modis declarant: dum obsoleta & cariota illa sua fœdera, in Germanorum inuidiam tam imperite celebrant: quos constat neque animis neque ditio-
ne, quibus inter nos honeste nobis conuenit: sed solo terrarum spatio dissidere? O peracutos iuris interpretes. O egregios antiquitatis uindices. O seuerissimos ciuitatis Romanæ emendatores, qui hac sua censura maximum atque nobilissimum liberalitatis uestræ instrumentum uobis auferre conantur, atque populo Romano interdiceret, ne Gallis, ne Germanis, ne Heluetijs, ne Insubribus, ne Iapidibus ciuitatem communicet. Eodem pertinet Patres conscripti, quod mihi de Germanæ patriæ eiuratione, credo, ut se non minus argutos dialecticos
quàm

quàm prudentes iureconsultos ostenderent, scite admodum hisce uerbis obijciebant: Antè natali solo nuncium remittas oportet, quàm urbem Romanam indipiscaris. illi nondum cessisti: hanc ergo nondum indeptus es. Obsecro uos uiri disertissimi per diuinā istam uestrā eloquentiam, per admirabile illud ingenij uestri acumen, quid hoc rudius? quasi obscurū sit, nec ipsa res plane cogat, si alterutra carendum sit, huius assumptione illam deponi? Sed cuiusnam legis autoritate nitebantur homines loquacissimi, ut me ad reiiciendam naturæ patriam, si Quiritum ac ciuium Romanorum numero haberi uellem, compellerēt? Nullius, quod equidem meminerim. Quid ais? laudasse te M. T. Cicronem eius quoque sententiæ autorem? Esto. Sed nec me Cicero autoritate sua, ut iuuare, sic etiam damnare potest: nec tu (si uelim) legis Corneliæ poenam uitare, qui contra principum Romanorum constitutiones, sola priuatorum hominum præiudicia in perniciem meā adduxisti. Hoc ipsum illud est P. C. de quo modo conque-
rebar, magno mihi esse pudori accusatores meos aduocatosq; eorum ac meipsum quoque mihi, cui res sit cum eo hominum genere, quos non tam ætate forensiq; exercitatione tyrones, quàm literarum cognitione pueros & plane rusticos uideatis. E quidem cum hæc ab illis tanquam grauias, & quæ refutari non possent, longa oratione, & maxima uoce disputarentur: partim ridebam eorum stultitiam, partim etiam uestram mirabar patientiam, quòd ineptas & ieiunas hæc eorum argumentationes tam diu perpeteremini. Sed quid denique aiebat? M. T. Cicronem ea esse in opinione, ut loci & originis patriam tenere possit nemo, qui se in hanc dicauisset. At certe nusquam id scriptum reliquit. Verum fac alicubi scripsisse

pſiſſe, quid tum, etiam ut ius & auctoritatem legis Cice-
 ronis ſententia habeat? Num me propterea non ciuem
 Romanum eſſe, continuo uiciſtis, quod à communi pa-
 tria exceptus, illam quæ me genuit amiſerim? Hic mihi
 uix impero P. C. quin iſtorum inſeſter flagris dignam,
 urbeq; ueſtra multo indigniſſimam, ac plane capitalem
 inſcitiam, aut intolerabilem potius execrer perdiſiſſimo-
 rum hominum calumniam, qui quæ in ſalutem alicuius
 luculente deſcripta ſunt, ea in exitium eius ſcelerata de-
 torqueant. Diſcant igitur tandem quod profitentur: uel
 quod fraudulentè inuerterunt, id ſibi reſtitutum audi-
 ant. Ciceronis uerba ſunt hæc P. C. Cæteræ, inquit, ciui-
 tates omnes non dubitarent noſtros recipere in ſuas ciui-
 tates, ſi idem nos iuris haberemus quod cæteri: ſed nos nō
 poſſumus & huius eſſe ciuitatis, & cuiuſuis præterea: cæ-
 teris conſeſſum eſt. An non hiſce uerbis aperte & plane
 indicatur, Romanis iure Quiritum haudquaquam licuiſ-
 ſe hanc ciuitatem retinere, qui ſe alij dicuiſſent: cæteris
 mortalibus ſuam cum ueſtra patriam habere licitum fuiſ-
 ſe? Huius autem rei cauſam quis aliam eſſe ſuſpicietur, niſi
 quod prouincialibus honorificum ſit, conditionem ſuam
 communis omnium patriæ acceſſione facere meliorem?
 Cui Romano non turpe, huius ſolum humilioris ciuitatis
 cauſa uertere? Nimirum ciuitate ueſtra indignus eſt, qui
 Romanæ maiſtatis, & illius urbis, in qua ſit orbis terræ
 imperij domiciliū, oblitus, in alterius iura quæſtu aliquo
 pelleſtus ſeſe contulerit. Quod quidem accuſatorum meo-
 rum uni & alteri paucos ante annos uſuueniſſe omnes
 cum ſciant, ridiculam eorum uel imperitiam, uel impuden-
 tiam ſatis demirari non poſſum, qui cum primum in a-
 liam ciuitatem ſunt aſcripti, hanc ſe perdidiffe neſciant,
 aut ſi

aut si sciunt, quo mihi ore, peregrinitatem tam insolenter
exprobrare audeant? præsertim cum ne in ciuitates qui-
dem ipsi ullas, sed in ignobilia quædam oppida, imò ue-
rò in agrestia nec deserta minus, quàm remota quædam
& deuia atque uasta castella, sordidum scilicet nescio
quod lucrum secuti, commigrarint. Verum quis hæc eius
esse generis crimina non uidet, ut responsione indigna,
& contemptu magis, quàm graui ulla oratione refellen-
da sint? Itaque ad illam accusationis istorum partem ag-
gredior, quam mihi ignobilitatem tam acerbe exprobra-
runt, summaque uerborum ui ostendere conati sunt, so-
lis quidem ad hanc ciuitatem nobilibus hominibus aditum
patere. Possem hic ego P. C. perinde ac idoneum nactus
locum, aut omnino quasi aduersariorum meorum proca-
citate coactus, de Longoliorum nobilitate multis apud
uos agere, commemorare familiæ uetustatem, nominis
antiquitatem, gentis splendorem, maiorum nostrorum
imagines, laudare eorum qui etiam nunc uiuunt fortunas,
dignitatem, honores, magnam apud omnes ciuitatum sua-
rum ordines gratiam: ad hæc etiam, si qua uulgus alia in
eis fortunæ bona miratur, ea prædicare omnia. Verum
cum non sine magna mea meorumque inuidia hæc à me
celebrari, sed ne nudis omnino uerbis hic dici possint:
illud à me unum audietis, atque id ipsum magis, ut uo-
bis de istorum impudenti mendacio liqueat, quàm quòd
magnopere causæ meæ conducere existimem, esse me
non obscuro, quod isti mentiuntur, sed honesto loco &
ea gente natum, ex qua Quintus Nicolaus Pontifex Ma-
ximus, cum de supplendo collegio amplissimo agigaret,
Richardum Longolium Constantiensem Antistitem de-
legit

legit, quem in Romanorum sacerdotum numerum referret, relatum Petrinis sodalibus flaminem daret. Quod ab eo factum esse, ut publicis populi Romani monumentis consignatum est, sic etiam palam arguunt aedes illae, quas Richardus post suam in eum ordinem cooptationem, in Vaticana ad Petri magno sumptu marmoreas exaedificauit. Atqui ne non hic etiam aliquid liberalitati nostrae accusatores mei acceptum referant, dabo illis sordido me atque infimo genere natum, dabo terrae (si ita uolent) esse filium. At non propterea hanc mihi ciuitatem esse clausam docebunt, quae nullo personarum discrimine, non ciuitatem modo, sed summos quoque honores, uirtuti potius quam fumosis ullis imaginibus semper detulerit. Tullus Hostilius, quamuis agresti tugurio natus pascendo pecori adolescens occupatus, Romano tamen à uobis imperio donatus est. Tarquinius Priscus, quem negotiatio contemnendum, patria fastidiendum, fortuna miserum, pater erubescendum reddiderat, non ne hic iussu uestro regnauit? Quoniam Seruius Tullius, uerna huic urbi natus, uestro beneficio processerit, titulus ipse abunde testatur, seruili cognomine, & regia appellatione perplexus. Porcius Cato Tusculi obscurus, quid inter tot honorum insignia clarius quam se autorem habuit? Quam multos ab aratro ad consulatum: quam multos à stiuā ad dictaturā uocastis? Quis enim ignorat Attilios, Fabricios, Cincinnatos, Calatinos, Marios? quos nullo natalium splendore, nullo diuitiarum fulgore, contraque cum multa paupertate, tum uerò summa ignobilitate Rempubicam illustrasse pariter ac locupletasse conuenit. Quod si cui haec duriora uideri possunt, quam
ut flo

ut florentibus imperij rebus tolerari potuerint: Aeliū certe Pertinacem, Opilium Macrinum, Philippos, Aemilianum, Probum, Galerium, Constantinum denique ipsum cognomento Magnum, non ex obscuris modo, sed etiam sordidis incunabulis, imperij Romani fasces, nedum ciuitatis uestrae iura adeptos esse nemo nescit. Vt non possint quidem huiusce urbis plane hospites non haberi, atque hic tanquam in aliena ciuitate peregrinari uideri homines, qui disciplinae consuetudinisque uestrae ignari, me ea demum de causa hac ciuitate indignum censeant, quòd necdum in dignationem amplissimorum uirorum uenerim, nec ullis maiorum meorum imaginibus uobis commender: cum Populus Romanus cunctis mortalibus dignitatis fores semper aperuerit, nobilissimos eos esse ratus, non quos generis atque familiae gloria, sed sua uirtus commendaret. Nec id sane ab re. Decet enim in ea ciuitate, quae ceteras uirtute superauit, atque uno hoc nomine orbis terrae imperio prius digna habita est, quam tantae potestatis compos facta, uirtutem, non generis claritatem plurimum posse. tametsi aduersariorum meorum unius tantum fumosas imagines, reliquorum nullas, aut certe subitas aspicio. Nam maiorum aut omnino minorum gentium patricium inter eos nullum facile reperio. Sed quid est tandem in hac recenti lege, eos demum in ciuitatem hodie excipi, quos spectata personae dignitas illustret? Tu uerò quem esse me dicis? Ignobilem, opinor, quòd gentiliū meorum neminem hic nominare habeam. Atqui discite homines indoctissimi, primum ridiculum esse, gentiles hic à uobis requiri meos, cum trans Alpes sim natus. Deinde neminem (quod Lucilius autor
grauis

grauissimus dicere solebat) ex bulga matris illustrē prodijisse: nec si illustrem cum esse oporteat, qui in ciuitatem uestram suscipi postulet, nobilem quoque cum esse oportere. Nascimur nobiles parentum maiorum, que gloria: eorum autem, quos uel nostra uirtute, uel principum liberalitate adepti sumus, honorum splendore illustramur. At uidete Patres conscripti, in quod me necessitatis fretum aduersariorum meorum æstus agat, qui mihi humilitatem crimini, dignitatem inuidiæ, utramuis conditionem calamitati fore sperarunt. Enimuerò esse me uirum illustrem atq; clarissimum si dixero, non dcerunt qui me continuo ut arrogantem incusent: Sin modestiæ cupidus, obscurum fatebor, una me ciuitate uestra indignum profitebor, ad quam isti plebeios aspirare non posse, tantopere contendunt. Itaque ne quod moderatio nostra uulnus accipiat, si quod à patrono honeste uereq; dici poterat, id ipse dixero: modice de me loquar, docebo que paucis me clarissimam quidem sustinere personam atque adeo quouis istorum, qui me accusant, honoris gradu esse superiorem. uerum id nullo meo merito: neque enim id refert, uti legi fiat satis: sed eorum, qui plebeios suis natalibus restituendi, & obscuros illustrandi ius habent, beneficio. Heus recita Ludouici, qui duodecimus dictus est, Francorum regis decretum, quo meis non unius aut alterius suæ ditionis urbium, sed plane uniuerſi regni sui iuribus uno edicto donauit. **DECRETVM.** Iam cognoscite publicas Gasparis Turnouij, urbis Valentiae Antistitis, atq; Cauarum principis literas, quibus ille mihi testimonio est, ut ipse me, cum producente & auspice Philippo Decio, tum pro eorum, qui Valentiae iuris numerarentur interpretes

terpretes, omnium sententia, consultorum insignibus decorarit. L I T E R A E P U B L I C A E. Sub hac audite centumviralis illius quod Lutetiae Parhisorum cogitur, concilij decretum, quo me uiri illi sanctissimi atque sapientissimi etiam tum iurati summo consensu in collegium suum cooptarunt, habiturum in perpetuum ius uitae & necis, ac summam fortunarum omnium potestatem, non in plebem modo, sed in omnes etiā eius regni proceres. D E C R E T U M. Quod si hos mihi habitos honores isti pro nihilo putandos dixerint, ac tantorum taliumque Principum auctoritati sibi standum esse petulanter negarint, homines sua tantum admirati, aliena contumeliose aspernari soliti: Decimi certe Leonis Pontificis Maximi iudicium nequaquam aspernabuntur, in quo summā sapientiam cum summa potentia tandem coiuisse omnes fatentur. Proinde huius quoque nobis lege non codicillos quidem illos, quibus a se quina in annos singulos sestertiorum nummum millia, tuendis studiis nostris expensa ferri pronunciat: nec illud quidem diploma, quo me omnibus fere pontificijs legibus soluit: quamuis nos, uel hoc solo nomine, satis ornatos reddidit, quod multitudinis numero exemerit: uerū illud recita, quo me Praetoribus primum, deinde Proconsulibus dignitate aequauit, cum me in Palatinum, & sacrosanctae Laterancensis Aulae comitatum sponte sua cooptaret, ac Romani Pontificatus scribarum principatu cohonestaret: quo sane munere non clarissima nos modo persona ornauit, sed alios etiam quoscunque, quos uel singularis doctrina, uel excellens animi uirtus nobis commendaret, iustos liberos faciendi, natalibus suis restituendi, aureorum anulorum iure donandi, in sacram cohortem asciscendi potestatem nobis fecit

fecit. DIPLOMA. Si me Patres conscripti tot ac tantorum principum testimonia beneficiaque, quibus illi me, quanquam hominem alienum, tamen honestissimum apud se & ornatissimum esse uoluerunt: si tantorum honorum radij illustrare non possunt, non uideo plane quid iam possit: sin clarum satis atque illustrem reddiderunt, obtritam atque perditam obscuritatis calumniam putatote. Nam de mea disciplinarum omnium & dicendi in primis mendicitate (libet enim hoc praesertim loco praecleara istorum uerba usurpare, quo plenius intelligatis, hanc ipsam mihi tanta asseueratione, eo uultu, eo spiritu, eo strepitu, cum crebra illa barbariei exprobratione, non debuisse quasi capitale crimen ab eis apud uos obijci) de eo, inquam, nihil est, quod istis uestrum quisquam sibi credendum existimet, quos inimico & infesto in me ingredi animo uidetis: ut illud interim taceam, quam eos minime omnium in dicendo aut graues esse, aut ornatos, uel ipsorum accusatio declarauerit, in qua si quam uolubilis linguae celeritate, si quem oris pressum, & suauem quandam urbis huius sonum, si uenustum denique totius corporis motum estis admirati: laus ea profecto sit adolescentium ipsorum, qui tam lepide egerunt, tam splendide pronunciarunt. Quod autem in oratione eorum nullam dicendi uirtutem, nullum oratorium lumen, nullum denique Latinae linguae, non dico florem, sed omnino uestigium agnouistis: ea uero septuaginta istorum est culpa magistrorum, qui cum tam inquinata & abiecte loquantur, ut à tabula, & ab istorum, qui scriptum uulgò faciant commentarijs, uerba magna ex parte ducta sumant, dicendi tamen artem hic profiteri audeant. Sed hoc fortasse in hoc hominum genere non sit nouum. Illud autem quo modo accipien-
dum

dum sit, uos optime statuetis: quòd cum ipsi se tam incorrupta Latini sermonis integritate & bene loquendi laude religioni atque eloquentiæ uestræ seruiuisse & accommo-
dassee scirent, tamen ab adolescentibus his tertio quoque uerbo barbarum me contumeliosissime apud uos & asse-
uerantissime appellatum esse uoluerunt. Atqui, ut modo dicebam, ipsorum oratio satis ipsa per se ostendit mendici-
tatem dicendi ab istiusmodi hominum genere non fuisse mihi in crimine tam acerbe ponendam: præsertim cum nec de eo quisquam dubitaret, eos pari propè, quot quidem sunt magistri, dierum numero ad illam conscribendam ma-
ne atque uespere studiose conuenisse, singulis quasi colle-
cta quædam in cōmune conferentibus, adiecta etiam ma-
gna illius orationis parte, quam uirum quendam magnæ magis quàm bonæ famæ, iam decimum annum in Gallos commentari audio. In quo quidem nihilo prudentiæ mi-
nus quàm in istis desidero. Nec enim si laudes Francorum ornando, uestras ego uisus essem deprimere, in Gallos is inuchi propterea debuit, de quibus ne litera quidem à me scripta esset, sed Francos ipsos agitare, uel me potius unū eiusce rei autorem acriter insectari. Verum ipse consilij sui rationem uiderit. Nam quod ad hoc iudicium pertinet, scio equidem non modo à me nullam excellentem La-
tine dicendi scientiam magnopere teneri, sed nec in appel-
landis omnino exprimendis que literis uestris istorum me suaui-
tati atque lenitati respondere: qui tamē utrunq; præ-
stare ut possem, multum industriæ aliquando posuerim. In quo si non ita multum profeci, hoc quidem certe ut à uobis nunc intelligar nec fastidiose audiar, mihi uideor cō-
secutus. Sed quātumcunque in discendis literis uestris ope-

f

ræ

re nauarim, non tamen uereor ne me ciuium uestrorum numero idcirco indignum iudicetis, quod ad summam erga uos populumq; Romanum obseruantiam, non summam quoque attulerim dicendi facultatem. Ne quid hic igitur uel de eloquentia uel de infantia uestra à nobis differatur, duo illa in accusatoribus meis satis mirari non possum. Primum, cur me tanquam omnis politioris humanitatis & Latinae expertem elegantiae hac esse indignum ciuitate tantopere contendant, cum hanc in rationem lex nulla sit à condita urbe neq; scita neque sanè rogata, ut ne ue parum emēdate & pure, ne ue minus ornate & grauius loquentes in ciuitatem admitterentur. Hac enim certe ratione præter homines Latinos atque hos ipsos admodum literatos & doctos admitteretur nemo. Deinde, si me irridendum statuunt ob prouerbialem nescio quam dicendi farraginem, contemnendum ut barbarum, tollendum de ciuitate tanquam infantem leguleium: cur aut puerilis illius orationis, de qua me nunc in capitis iudicium uocant, genus tantopere probent, aut me eloquentissimi homines oratione tanto studio elaborata, tamdiu multumque à tot artis Rhetoricæ doctoribus elucubrata accusandum putarint. At si mihi ingenuarum artium cognitionem non omnino adimunt, cur mihi uel communium literarum imperitiam tam arroganter hic obijciant. Itaque quantum liberalis doctrinae studio ipse profecerim, à me quidem nō audietis. est enim cum omnis sui laudatio grauis, tum uero ingenij & doctrinae prædicatio intolerabilis. Sed nec istis etiam credetis Patres conscripti, uerum si placet, corum stabitis omnium qui hac in urbe sunt eruditorum hominum testimonio atque iudicio, quod mihi tum absenti ac inui

ac inuidiæ flamma ardenti, quàm plenum quàm ingenuū,
 quàm præclarū eo die daretur, cum uno omnes ore studia
 nostra ciuitate uestra esse dignissima hoc ipso loco affir-
 marent, meminisse uos arbitror: frequentes enim huc con-
 ueneratis cognituri, studiosorum natio à nobis an aduer-
 sarijs staret meis. Quos tum denique patuit e mentito eius
 quod hic literis censeatur collegij nomine (Academiā Ro-
 manam isti appellant) Senatusconsulto quo me ciuitate
 ornaueratis, temere intercessisse. Nisi uero, qua sunt uel
 impudentia uel stultitia, illud se uobis probaturos facillime
 sperabāt, quod sibi antea scilicet persuasissent, penes egre-
 gios illos suos magistros eruditi hominis consensum exi-
 stere: ciueis autem illos uestros cum omni aliarum laudum
 genere florentissimos, tum uero doctrina atque optimarū
 artium studijs eruditissimos, Camillum Portium, Baptistā
 Caselium, Euangelistam Magdalenum, huius gentilem Iu-
 lianum, Marcum Torquatum, Baptistam Palinum, Hiero-
 nimum Gotosfredum, M. Antonium Alterium, & tanto
 patre dignum Iulium Alterium, Marium Salomonium,
 Vincentium Rusticum, Stephanum Thebolum, Vincen-
 tium Pimpinellam, Ioannem Goritium, ortu quidem Ger-
 manum illum, sed iure ac uirtute Romanum, Lælium ad
 hæc Maximum, Hieronymum Alexandrinum, alios que
 non paucos, nullo esse neq; in precio neque in numero pu-
 tādōs, haud sanè magis quàm summa illa duo reliquæ Ita-
 liæ lumina atq; ornamenta Petrum Bembum, et Iacobum
 Sadoletum. Nam quando tantam hoc in loco frequētiam,
 tantum doctorum hominum splendorem: quando tot cla-
 ros poëtas, tot graueis oratores, tot prudentes iuris peri-
 tos, tot egregios ceterarū artū interpretes uidistis: ut ue-

stri ordinis quidam non sine causa sit uisus disputasse, cum diceret, eo huc die Palladem, cum sacro illo musarum choro accessisse, urbe pueris, mulieribus, & imperitæ multitudini tradita, ut hac in arce capitolina dignitatem nostram tueretur atque defenderet. Ac profecto si quis illius conuētus celebritatem atque elegantiam, pro rei dignitate æstimarit: ijs hominum memoria alium neque frequentiorem omni literarum genere, neque illustriorem omni ingeniorum lumine usquam consedissee fatebitur. Nam præter eos quos proposui, adfuerunt etiam, si bene meministis, Petrus Paccius, Hieronymus Adornius, Dominicus Saulus: uiri nō solum rectis studiis & amplissimis fortunis honestissimi, sed tum suis, tum maiorum suorum uirtutibus longe ornatissimi. Adfuerunt Antonius Tibaldæus, Augustinus Beatiæ, M. Caballus, Marius Cataneus, Fabius Vigil. homines quorum quidem singuli, non suas modo ciuitates nobilitate, uerum hanc etiam nostram ætatem suis ingenijs illustrare possint. Quid hic Paulum Iouium commemorem? Angelum Golotium, Antonium Marosticum? Quid Marium Molsam, Hieronymum Nigrum, M. Antonium Flaminium, Georgium Sauronianum: uiros tum ab omni elegantiore doctrina instructissimos, tum ingenua animorum probitate optimos, atque totius uitæ innocentia integerrimos? Atqui longum fuerit Patres conscripti nec mediusfidiū necessarium, hic eos omnes non dico complecti orando, sed ut institueram, commemorare enumerando, qui me cum testimonio suo non uulgari, tum uero laudatione sua singulari iudicijs uestris honorificentissime commendarunt. cum isti me interea nebulonem indotissimum, Italiæ inimicum, huius reipublicæ hostē magno clamore

clamore appellarēt. O' egregiam sapientiam præ qua tot ac tanti uiri desipiunt. O' mirificam doctrinam, præ qua ipsi literarum principes literas nesciunt. O' intolerabilem superbiam, qua isti uoce sua uobis præcūt, qua iudicij exitum ad arbitrium suum arrogantissime reuocant, & me iam tot dies hostem appellant, cum id dum neque Senatus censuerit, neq; populus Romanus iusserit. Quod si tot ac tantorum uirorum testimonia, literarum mearum auctoritatem fidemq; apud uos nondum constituerunt: non recuso quin quo me isti quasi ex iure manu confectum insolentissime uocarunt, continuo descendam, sponsione et iusto apud uos sacramento cum eis cōtendere paratus, ni uobis planum facio, esse me multo labore & industria tandē consecutum, ut in earum omnium quæ quidem libero homine dignæ iudicentur artium intelligentia, non sim tam rudis & indoctus, ut è ciuitate uestra istis quidem accusantibus eiici debeam atque expelli. Sed facite ut hic recordemini Patres conscripti, quonam eos uel inconstantiae uel amentiae cæcus inuidiae impetus rapuerit, dum me non magnis quidem illis & grauibus, sed multis & uulgi iudicio atrocissimis criminibus in inuidiam uocare conarentur. Facite inquam in memoriam uobis illud redeat, ut post mihi exprobratam illam rerum omnium inscitiam, sollicita uehementiq; oratione homines prudētissimi uos admonuerint, uideretis etiam atque etiam ne quid res. detrimenti acciperet. Conspirasse enim transalpinas gentes, ut non Romanos modo, sed cæteros etiam Italos de literarum principatu deturbarent. quo me quoque nomine, huc esse missum ab Erasmo Roterodamo & Gulielmo Budæo assenserent, quos huius coniurationis autores duces que uideri

uellent : nimirum ut excussis bibliothecis uestris omnibus quicquid hic literarum esset reliquum , id ego omne mecum trans Alp̄cis auferre. Esse prorsus & de nominis Romani dignitate , & de Latinis literis actum , si uobis conuiuentibus in earum possessionem barbari semel uenissent. Nulla enim sane alia iam re uos cæteris mortalibus præstituros , si quæ uobis mancipio & nexu propriæ essent artes , hæc etiam usu & fructu barbaris communicarentur. Multo isthuc minus uobis esse tolerandum , quàm si de occupanda urbis tyrannide cogitassent. At quibus argumentis huiusce conspirationis fidem uobis faciebant ? quibus ? cum quòd ipse hoc triennio describenda optimorum auctorum monimenta diligentissime & perpetuo curauissem : tum quòd Gulielmum Budæum , & Erasmus Roterodamum affirmarent , quibusdam epistolis tanquam iam plane à se superatis Italorum omnium ingenijs , de literarum principatu mutuo sibi gratulari . Scio equidem Patres conscripti , hæc quibusdam risum mouisse , nonnullis etiam stomachum ita fecisse , ut ad istorum stoliditatem ingemiscentes frontem penè ferirent . Verum quid refert , si magis istiusmodi , magis quàm certis ullis alijs criminibus , apud quosdam tamen homines minime malos quidem illos , sed scelestes suspiciosos & uehementer iracundos oneror , qui literas nihil omnino à libris differre putent suis ? quo plane recepto , non iniuria metuunt , ut ne cum libris literæ quoque suæ trans Alpes commigrent : aut certe si uos librorum copia socij aliquando æquarint , ut ne uobis etiam doctrina pares ad extremum euadant . Verum de hoc diu laborem , in quo istos multa potius misericordia , quàm acri ulla refutatione dignos censeo , quòd se non uideant

deant huiusmodi oratione, de inuidia in nos sua: imò uero de angusto, & ipsa maleuolentia ieiuno animo suo turpiter & aperte fateri. Conspirarunt quidem transalpinae gentes Patres conscripti, ut de optimis artibus & Romanis in primis literis quàm optime mereantur, atque etiam (quãdo id isti sibi dari postulant) ut uos Italosq; omneis in hac certaminis ratione superent: sed ita profecto conspirarunt, ut quanquam artibus et armis uestris, à uobis ipsis instructi in aciem descendant, uictoriam tamen adhuc cupiant magis quàm sperent. Sed facite aliquem hanc spem laudis præcipere, etiam uoti compotem aliquando fieri posse: an non hic tamè sua uictoria uobis uicerit, suo triumpho Capitolium exornarit, sua gloria urbis pomærium ampliarit? Ampliarit certe, simulime atque si suo quidem labore, sed uestris tum opibus, tum auspicijs imperium populi Romani longe lateque protulisset. Quòd si haud paulo plus est, ingenij Rom. terminos quàm imperij fineis promouisse: uestra sanè uobis felicitas, sui miraculum potius excitare debet, quàm odiosa uideri Gallorum & Germanorum industria, quos nomen literis uestris certatim dantes conspiciatis, nec sanè minus ac uos ipsos conniti, ut ingenium atq; lingua Romana latioribus etiam quàm imperiũ ipsum limitibus pateat. Profecto si aut alia quàm uestra in optimas artes lingua tam acriter incumberent, esset tum fortasse, cur incredibile illud ipsorum in bonis capeffendis literis studium animos uestros leuiter perstringeret, & scrupulum aliquem uobis non sine causa iniiceret. Nunc uero cum patrio spreto sermone, Græcas etiam literas, sine quibus Romanas perdisci non posse illis persuasum est, ad hoc amplexentur unum,

ut dicendi stipendia sub uobis & in foro uestro commodius faciant: tantum mea quidem sententia abest, ut eò uobis nomine inuisi suspectiue esse debeant, ut haud sciam an par sit eos a uobis tanquam ingenij uestri alumnos pie subleuari, collaudari, atque adeo, quod olim militibus simul ac sacramento adacti essent dabatur, in ciuitatem asci sci, quòd positis odijs, posita ferocia, obliti sermonis patrij, ne uobis quidem in nomen Romanum amore atq; beneuolentia concedant. Neq; uero hæc à me eò proferuntur Patres conscripti, quasi operam & industriam in literis uestris optime posuerim, qui, quemadmodum antè dixi, minus sane & quam uellem & quam tot lucubrationes nostras deceret, in his adhuc profeci: nec quòd me Gulielmus Budæus & Erasmus Roterodamus huc legarint, quorum mihi alter præterquam tot præclaris illis suis monumentis prorsus est ignotus, alter amicus magis quam familiaris: sed idcirco à nobis hæc dicuntur, ne isti me perinde atque affectati regni reum à se peractum glorientur, qui uobis bene multos, meo undique studio collectos, & in Galliam missos à me libros ostenderunt. Nec enim id tam occulte habui, quin & palam describerentur, & eo à me uulgo transmitterentur. Qua profecto etiam in re, non modo mihi (quod isti sanè quam illiberaliter faciunt) P. Bëbus uir clarissimus non inuidit, ad quem tamen ea iniuria, si quem alium, maxime pertinuisset: sed suo etiam ære, aliquot preciosa eademq; istorum maleuolentia in tenebris abdita atque compressa utriusq; linguæ scriptorum uolumina, mihi perbenigne curauit, hortatus me, ut neque in tam honesto negotio cessarem, neq; si quid eo in genere commodare mihi possit, consilio, operæ, facultatibus suis parcere: uir ipse
cum

cum Italicae dignitatis, tū uero Romanae maiestatis in primis studiosus, ut quo nostra patrumque memoria nemo literas uestras neque accuratius, neque sanè felicius excoluerit. Epistola porro illae (cum in ijs nec à me nec de me quicquam) cur in inuidiam recitari debuerint meam, plane non uideo: non equidem magis, quàm quid istos in eis tantopere offenderit. nā hoc doctis inter se hominibus, tacito quodam eruditorum concessu, semper quidem licuit, ut modo seuerius, modo bladius etiam quàm res ipsa ferret, per literas colloquerentur. Sed nec magnopere ullam in eo illi, ut ego quidem sentio, reprehensionem mereantur, si aliquot non obscuri nominis Italos homines diligentia sua superatos uterque ad alterum scripsere. Tam enim fieri posse existimo, ut ex transalpinis populis, duos aliquos singularem uel ingenuarum artium cognitione, uel ingenij acumine, uel dicendi copia, admirabileis uiros natura nonnunquam proferat, atque hos ipsos etiam non paucis eorum qui solo hic literarum nomine censeantur, suo etiam iure praeferat: quàm multis non Graecis hominibus Graeciam ipsam doctrinae suae fascis summisisse non ignoramus? Quòd si ab Romanarum literarum adytis Gallos atque Germanos, quasi alienos et prophanos excluditis: arcete etiam ceteros ab eis socios et Italos, quos olim non minus quàm transalpinas gentes, huic urbi aduersatos esse nemo nescit. Aboleatur praecleara illa P. Vergilij Maronis Aeneis: est enim ab homine quem citerior Gallia produxerit, condita. Deleantur diuina M. T. Ciceronis monimenta. Arpinas ille fuit, è populo uobis quondam infestissimo. Quàm multos hic commemorare possum poetas extra hanc urbem procreatos? quot eloquentes? quot consultos? quot medicos?

f a quot

quot reliquarum item artium laudibus habitos ornatissimos homines? quos tametsi neque Romæ neque in Latio natos, in precio tamen habuistis, ipsorum semper admirati aut doctrinam, aut ingenium, aut dicendi facultatem, nunquam facile perosi prouincialem originem, et externum sociorum nomen. At enim nos natura Alpium uallo disternauit. perinde quasi eadem natura non etiam & Apennini iugis Galliam togatam ab reliqua Italia distinxerit: aut plus ualere possit apud uos ad excitandos immortaleis inter mortaleis discordias, interiectum alicuius montanæ regionis spatium, quam ad conciliandos homines arctissima illa summæ coniunctionis uincula, idem sensus, idem ius, idem sermo. Enimvero de deo & rerum natura idem sentimus, administrandæ reipublicæ formam eandem probamus, matrimonia Romano ritu celebramus, Romano sacrificamus, Romano iudicia exercemus, Romano priuatim publiceque instituimur. Omnino Romana etiam lingua utimur, quotiescumque animi nostri cogitata scripture lectione que non indigna ducimus, non modo cum res ad Christianam rempublicam pertinentes religiosius tractamus. Sufficitis quidem ipsi uos linguae uestræ, atque orbi terrarum suppeditatis ingenia, in quibus & indolis & eloquentiæ plane Romanæ uirtutes suspiciamus. At non propterea transalpinis populis literarum uestrarum usum inuidebitis, quos quasi uolones quosdam & uoluntarios milites, nulla ne prædæ quidem aut libertatis spe, sed tantummodo uel conseruandi, uel etiam propagandi Romani sermonis gratia, aduersus inscitiam & barbariem, tanta fide, tanta uirtute, tanto processu dimicantes uidetis. Sed quid hæc ego apud uos tam scrupulose: qui quidem defensionem

fioni nostræ locum iam tum reliquistis nullum? Nam cum istorum hac in parte accusationem auersati, nutu gestuq; ipso eos statim damnastis: tum Latine quæcunque cuius collibuisse ut legendi & interpretandi, sic etiam commentandi scribendiq; ius, non Romanum magis aut Italicum quàm sociale uel potius gentium, & omnibus æque mortalibus propositum esse uoluistis: nedum uobis nihil unquam timidum duxistis, nequando externorum scriptorum nimia multitudo, aut orationis eorum altitudo Romanæ facundia luminibus obstrueret, atque uos de litterarum uestrarum possessione deiceret. Equidem de eo potius queri indignari quæ debueram, quòd me frugi & religiosissimi uiri, tanquam barbarum & seditiosum, & turbulentum hominem execrarentur, quasi mea unius causa, tanta inter ciueis Romanos dissensio, ac potius ciuile bellum exarsisset, ut alij se iam Longolianos dici uellent, alij causæ nomen sequerentur suæ. O tempora, o mores. Ego seditiosus, qui tam atroci contumelia innocens afficiar? Isti quietis & ocij autores, qui mihi tam acerbe insultent? Ego seditiosus, qui & publico tam diu abstinuerim, & uix in iudicio uerbum facere nunc audeam? Isti seditionis uindices, qui tota urbe concionabundi, multitudinem in me fictis criminibus concitarint? Ego seditiosus, quem uel domestici parietes ab istorum furore egre texerint? Isti ciuilis moderationis studiosi, qui decuriatis descriptisq; aliquot sicariorum cohortibus, nec mihi nec amicorum meorum multis tutum quicquam reliquerint? Denique seditiosus ego, quem uix huius uel loci maiestas, uel confessus amplitudo tueatur, quominus hic ibidem in conspectu uestro indigne

gue

gne trucidet? Isti publicæ tranquillitatis duces, quorum concionibus & armis, iam tot dies Roma tumultuetur, foras turbentur, sileant leges, idque propter hoc unum, uti homo quem ipsi alienum, indoctum, obscurum, exulem, egenum, abiectum, inertem, timidum uideri uolunt, ad causam dicendam ne admittatur. E quidem si seditiosum leges Romanae eum appellant, cuius caput in mediam contentionem civilem inimicorum scelere proiectum sit, cuius salutem optimus quisque sibi tuendam existimarit, qui legibus pareat, qui magistratum dicto audiens sit, qui in ius uocatus sequatur, qui se in Senatus potestate esse & fore prædicet, cui nihil præterquam in legum iure, neque auxilij neque spei sit: seditiosus sum Patres conscripti, nec quominus in me tamquam seditiosum statim animaduertatis, hic iam deprecor. Sin autem eum leges uestre seditiosum ciuem definiunt, & ea quæ est de maiestate poena teneri uolunt, qui plebem in aliquem concitarit, qui falsos in alterius inuidiam rumores dissiparit, qui facta coitione ius ipse sibi dicere conatus sit, qui priuato consilio manum coegerit, qui conductas operas armarit, qui uim cuiquam aperte attulerit, qui tumultuosis concionibus quasi quibusdam civilis belli tubis multitudinem inflammauerit: non quidem à me audietis, istos tum quos uocari conueniat, tum etiam quid pati sit æquum. illud potius à uobis etiam atque etiam petam, ut si nec crimine leuiore, nec periculo maiore, nec omnino indignius quenquam petulantiorem ac crudelius in capitis iudicium ab inimicis unquam raptum fuisse scitis, iusto meo interdum dolori, iustæ, siquid stomacho & iracundia efferuescens ardentius asperius uel dicere uidear, indignationi ignoscatis. Scio equidem mea quid ratio postulet, quorum

quorum accusationi respondeam, & apud quos dicam ui-
deo. sed contra, cum me uel ciuem esse Romanum, uel in cō-
muni gentium omnium patria, & apud homines Christia-
nos causam meam agere memini: tum uero tanta est Patres
conscripti, istorum nō dico insolentia, hanc enim ferre pos-
sem, sed plane immanitas, ut mihi iam cum hominibus ne-
gocium esse uix putem. Nam ut omittam toties eorum insi-
dijs uitam petitam meam, ut male mulctatos amicos, ut fer-
ro uiolatos familiares, ut obsessam domū, ut nomen deniq;
meum, quando in me seuire nō possent, non dico omni ge-
nere obscœnitatis aspersum, sed ita palam passimq; descri-
ptum, ut tum pugionibus confossum, tum facibus succen-
sum, tum nescio quibus pixidulis circumfusum spectaretur:
Illud cuiusmodi tandem esse iudicandum est, quod mihi per
eos neminem de ijs qui contra me stant, hic appellare li-
ceat? non mihi quidem ut eorum minis, ad quas sanè iam
obdurui, sim fractus atque debilitatus, sed certe ut quorun-
dam necessariorum meorum uoluntati, uel timori potius
obtemperem: quibus etiam isti, qua sunt impotentia, mor-
tem persæpe minati sunt, si aut se, aut gregalium suorum
quempiam hic à me nominatim cōpellatum audissent, me-
tuentes, opinor, ut quod in actione sua nudiustertius fa-
ctum animaduertissent, in defensione item mea ne fieret:
hoc est, ne quis orationem meam notis exciperet, quæ ma-
gna ipsorū infamia per uniuersam Italiam, atq; adeo Eu-
ropam totam aliquando circumferretur. Quanquàm aliud
est omnino quod eos audaci isti suæ formidini prætere-
re audio: ferendum sibi uidelicet negāt, ut ipsi qui se Roma-
næ dignitatis conseruatores dici & haberi uolunt, à me,
quem quasi hominem barbarum & huius ciuitatis hostem

acer

acerrimum insectentur, in celeberrimo amplissimi ordinis confessu, in hac ipsa arce capitolina, inuidiose ac cōtumaciter appellentur. Iam uero me, non tam à se quàm ab ipso populo Romano reum esse factum. Præclare mecum agi, quòd diluendorum mihi criminum potestas quoquomodo fieret, & lucem in ea urbe adhuc aspicerem, in qua me, si quid populo Romano priscae uirtutis reliquū esset, prius omnium manibus discerpi, quàm iudicum sententijs iugulari cōueniebat. Deniq; nisi legibus et iudicio uestro præceps ex ipsa ciuitate perturbarer, nō defuturos Romæ homines qui poenas à me ui repeterent, & oppressione me, quando disceptatione non possent, funditus euerterent. Quid hac (malum) præscriptione arrogantius? quid his minis crudelius? quid hac denunciatione immanius? Deus immortalis, ubinam gentium sumus? O' prisca libertas. O' turpem & miseram iudicij fortunā. Sed quos hic istos appellem? audacissimos? ne? quales se maxime dici cupiūt. an stultissimos? quod minime omnium uolunt. Atqui hoc meū de uobis silentium, hoc uehementius hominum cupiditates iritarit, quòd uos à me tutò nominari non potuisse mirabuntur. Quis enim Chrysogonus? quis Fimbria? quis denique eorum, quorum impotentiam atque furorem omnium scriptorum uestrorum monumentis toto orbe notam atque in perpetuum detestabilem esse uoluistis? imò uero quis unquam usquam tyrannus se ab ijs in iudicio appellari uetuit, quos uel crudelitatis suæ ministris damnandos obicisset? Ecquando Patres cōscripti auditum? eccubi lectum? eccui tandem reo fraudi fuisse accepistis, quòd accusatores suos protulisset? quòd testes palàm refutasset? quòd aduersariorum genus, etatem, educationem, habitū, fortunam, uictum,

niētum, studia, mores, nomen etiam ipsum excussisset, quo commodius & accusationem illorum debilitaret, & cause sue æquitatem iudicibus approbaret? Quod si nulli unquam licitum fuisset, mihi in istos certe permittendum fuerat, qui non me innocentem modo in capitis periculum tam turpiter, tam crudeliter trahunt: uerum etiam necessarios, municipes, familiares que meos, ac Gallos insuper omnes, nullis non conuijs petulantissime diuexarunt. Et audent, si deo placet, barbariem mihi etiam nunc exprobrare: ipsi tanto Scythis omnibus immaniores, quanto mirabilius est, hanc eorum animi feritatem, in eos homines, apud quos non modo ipsa confirmata sit & perfecta, sed etiam à quibus profecta trans Alpeis, & ad nos peruenisse putetur humanitas, mansuescieri non potuisse. At cur mihi Senatus tam frequens datus est? cur in iudicium uestro præsidio sum deductus? An ut si istorum minis territus taceam, hic à uobis statim damner: sin auctoritatem & iustitiam uestram secutus, pro me uerba libere faciam, ab istis paulò post iuguler? Ergo nec liber dolor, nec liber questus ne in curia quidem, & in hac communi omnium gentium libertatis arce nobis non erit? Inuitus dico Patres conscripti, sed importuna istorum audacia atque iniuria expugnatus, facere non possum quin dicam, quam uereor ut quo animo dicitur, à multis accipiatur. Quæ res ea est? Nisi nomen Romanum proxime atque uos, aut etiam æque amarem, eamque beneficij erga me uestri magnitudinem esse sentirem, quæ nulla cuiusquam iniuria exhauriri possit: mallem profecto in desertam aliquam insulam relegari, atque adeo nullies perire, quam hic inter istos uiuere, ubi tanta sit gladiatorum licentia, tam nulla legum reuerentia, tantus furor, tam nullus pudor.

pudor. Accusatores meos in iudicia non appellem? Absolutus per eosdem Romæ tutus non sim? Verum hæc tibi quoque indignitas Christophore Longoli deuoranda est, ac alia item multa dissimulanda: quando iam inde a primo, tui in eo habita ratio non est, ut alterius patrocinium causæ tuæ tam inuidiosæ adhiberes. Pareatur igitur istorum impotentia: dicatur ad inimicorum arbitrium: mutatur inuidiæ sanguis: detur hoc quorundam necessariorum meorum uel precibus, quas aspernari non debeo: uel timori, quem abstergere non queo: geratur etiam hac in parte uoluntati meæ mos. Nec enim eos uoce persequi uelim, quos neque aliter ac nutu atque significatione appellare necesse habeo, quod uobis sint istis suis moribus satis descripti atque noti, neque nomine dignos unquam putauit. uicerint in hoc sanè, uti ne à me nominentur. Capiant hunc ex perdita sua audacia fructum, ut per me quidè sempiterno damnati silentio, perinde sint atque si nunquam extitissent. Quod me non in hac solum causa, sed usque dum uiuero semper curaturum, eis bona & Romana fide apud uos polliceor. Liceat enim mihi magnifice hic saltem dum licet, loqui aduersus istos, qui se nescio qua iam de causa, Brutos, Cassios, Halas inter se consalutant: qui se Martium quiddam spirare gloriuntur, quod præter gladios & sanguinem, præter cædes & strages nihil fere loquantur: qui cum nihil neque pudori neque probitati, neque omnino salutis nostræ loci reliquerint, ita se etiam hic gerunt, ut si nullam esse Rempublicam, nullum Senatū, nulla iudicia, nullam in quouis uestro dignitatē arbitrarentur. Sentiant aliquando fractam uim suam: sentiant contemptum furorem, compressam audaciam atque immanitatem. Equidem satis murari non possum, quod cum isti multa à
 me

me de turbulento urbanæ multitudinis ingenio ficta esse impudentissime mentiantur, tamen ea importunitate atq; audacia in me grassentur ipsi, qui se multitudinis duces haberi uolunt: ut id non modo comprobare, de quo me nunc acerbissime accusent, sed furiosissimis etiam suis actionibus longe superare uelle uideantur. Profecto enim si quid huiusmodi scripsissem aliquando dixissem uel, non armis & gladijs, nec seditiosissimis concionibus plebem concitando, sed iure & legibus & constanti illa & Romani animi grauitate atq; moderatione mecum disceptando falsum id & inane ostensum esse oportuit. Et quando sunt etiam ausi, turpi mendacio exilium mihi obijcere, cū me paulò antè ab Erasmo Roterodamo, & Gulielmo Budeo Romam esse missum, ad expilandas bibliothecas uestras calumniati essent: fateor Patres conscripti me solum huc uertisse, sed non exilij causa, neque æris alieni, neq; sceleris ullius conscientia, nec omnino grauioris alicuius pœnæ metu id feci, sed rerū literarumq; uestrarum plenius cognoscendarum gratia. Volui nimirum in rem præsentem uenire, oculisq; ea subijcere, quæ partim fama & auditione acceperam, partim utriusq; linguæ autorū lectione cognoueram atq; didiceram. Quòd si me propter aliquod meum delictum patria pulsum uobis ostenderint, causam dicturus non sum, quin mihi aqua & igni interdictis, non solum ut donationem uestram qua nuper in ciuitatem ueni, hodie reuocetis. Sed cur non criminis scelus aliquod proferunt? cur non testes producant? imò unde istud suspicari illis in mentem uenit? Nullis enim idem obijci non potest, quicunque negotij, officij, studiorum uel causa domo absunt, Romæ degunt. Sed in qua me per deum immortalem, urbe exulem uideri uolunt?

g

An

An non in ea, in qua nemo exulare potest? quòd Roma communis omnium gentium sit patria. Si exul essem, profecto nec Romæ essem, nec isti capitale crimen tam leuiter attigissent. Recita legem, qua qui patria sua pelluntur, urbe quoque Roma expelluntur. **L E X**. Sed quid ego hæc studiosius refello? quasi nesciatis Patres conscripti ex legem leguleium, oratorem barbarum, exulem seditiosum, Gallum libidinosum, ebriosum Germanum, hybridam transalpinum, longum & infelix lolium, atque alia huiusmodi sexcenta, quibus me grauissime uulneratum iri arbitrabantur, esse morosam & frigidam & illiberalem sane petulantissimorum hominum dicacitatem, qui nullum aliud præposteri sui ingenij præmiū nouere, quàm odisse & insectari optimum quenq; , ac tanquam tetrīs quibusdam inuidiæ dentibus, ipsos dignitatis uirtutisq; flores discerpere. Aliud est graui honestaq; oratione, publicam in Senatu populi Romani & causam sustinere, & maiestatem tueri. Aliud odiosa in dicendo ac loquaci procacitate, reo impuris maledictis conuitium facere. Aliud proterua impudentia, in alterius mores petulanter inuadere. quod isti unum egregie norunt. Aliud in iudicijs reum legitime accusare. quod quid sit, prorsus ignorant. Accusatio enim (quod eos lex Iulia publicorum iudiciorum docuisset) libelli inscriptionem desiderat, criminis definitionem, hominis notam, loci designationem, temporis indicationem, consiliorum rationes, argumentorum probationem, testium confirmationem: quorum isti nihil omnino præstiterunt, sed quicquid in buccam uenit, id in nos omne statim coniecerunt, ignari uidelicet, quantum maledicto ab accusatione, conuitium à criminatione distaret. Qua quidem in parte mirum Patres

tres

tres conscripti quàm disertus & sibi & gregalibus suis
 adolescens iste sit uisus : ut in eo supra omnem sibi mo=
 dum ipse placuerit : ut actionem eius isti subinde exoscu=
 lati sint : ut eum, si deo placet, populi Principem, id' que
 Græce statim consalutarint, quòd in me, non lepide qui=
 dem & urbane aut etiam astute, sed contrà atque æta=
 tem istam decebat, fractis uerecundiæ repagulis, tremen=
 ti & furiosa uoce debaccharetur, euomeretq; non quæ
 persona mea suscipiat, sed quicquid in nequissimis isto=
 rum sodalitatibus celebrari fieriq; didicerat. Quo sane
 factò, nihil est quòd te nunc quidem pulchrum ac beatum
 putes, aut in eo tibi nimium posthac infelix adolescens
 blandiare, quasi me apud populum Romanum luculen=
 te calefeceris, quòd nefaria de nobis multa & perniciofa
 sis concionatus. Infelicem iccirco te appello, quòd non
 satis animaduertas, istos & hic adolescentiam tuam tra=
 ducere, & pudorem tuum prostituere, quin etiam sini=
 stram de te populi Romani opinionem confirmare : cui
 falso fortasse illo, sed certo tamen & constanti rumore;
 in suspicionem mentis parum compositæ iam olim ueni=
 sti. Quis enim te sanum esse, nec de potestate exisse iam
 putet, cum annos uiginti natus, Romæ educatus, huius
 in urbis semper splendore uersatus, & institutus, non
 modo non uideris, quod uel cæci uideant, istos ad hu=
 iusmodi orationem, ætate tua hic abuti : sed tibi etiam
 eorum uerbis stulte persuaseris, te hominum admira=
 tione in cælo statim fore, si effrænato ore, illoto ser=
 mone, obscæna loquacitate, inusitata rabie in conspe=
 ctu S. P. Q. R. ea ad istorum maledicendi libidinem,
 nullo teste, nullo testimonio, nullo autore, nullo ru=
 more, breuiter sine ullo signo, sine ulla etiam leuissima

suspitione impudenter in me coniecisses, quæ mediufi-
 dius nec in me hæere possunt, & tam longe absunt à mo-
 rum meorum innocentia, quàm ab ætatis tuæ pudore ab-
 fuisse debuerant. Verebare (credo) ne te parum arcanis
 illis horis profecisse existimaremus, nisi in me laceffendo
 hic patefecisses, qua te dicendi facultate religiosi isti tui
 doctores instruxissent: cum tibi alijsq; præterea paucis in
 illo impudentiæ & impudicitiae ludo non hieroglyphicas
 modo illas Aegyptiorum literas exponūt, sed uobis etiam
 solis mortalium iam cognitos perlectosq; mysticos illos.
 Cuius nam auctoris? Recte admones. Elephantidis libel-
 los esse dicebant, Milesiacos item Aristidis, & Sybariti-
 cos Hemitheonis sermones, quos in operto religiosissime
 isti enarrarent atq; interpretarentur. Sed certe est cur te
 in culpa agnatorum tuorum excussem, quos & ætati &
 moribus & linguæ tuæ moderari sane oportuit, quem co-
 uidelicet esse ingenio scirent, qui neq; mente neque ora-
 tione confisteres. Ne mihi, quod isti te docuerunt, decla-
 mationem meam, tanquam uobis aliquando maledixerim
 ipse, hic obieceris. Quid simile? Ego enim Limini Pycto-
 num & semel, & penè puer: tu Romæ adulta ætate, ite-
 rum: ego in scholis, tu pro rostris: ego inter pueros, tu
 in populi Romani concione: ego coram ludimagistris, tu
 apud amplissimum ordinem: ego in re ludicra, tu in capi-
 tali iudicio: ego hætenus ut rerum fidem non excederem,
 tu quatenus istorum odium & inuidia stimularent. Ne
 multis, ego quasi aliud agens nec animo accusatorio, nec
 obscœne cum ijs pueriliter disputabam, & qui Christia-
 næ pietatis omnino expertes fuissent, & quorum (ut est
 apud poëtam nescio quem) Flaminia regitur cinis atq; La-
 tina. Tu uero furens & exanguis, nec longa minus quàm
 impudica

impudica & falsa & atroci oratione, in ciuem tuum & hominem Christianum, nulla ab eo iniuria laceſſitus, impetum facis, & crudeliſſime irruis. Siquid in illa fuit, quod parum amice in maiorum aliquem ueſtrorū dictum uideri poterat: tantum abeſt ut id ego unquam probarim, ut etiam uir factus quinque ſtatim uoluminibus emēdarim: cum tu interim hoc ætatis, in eo nulla quidē uenia pecces, de quo me nunc capitali iudicio inſectaris, & hic maledicendi morbum nobis obijcias, qui hanc potiſſimum accuſationis partem tibi depoposceris, ut omnes omnium ætatum conuiuiatores proterua iſta tua procacitate longe ſuperatos oſtenderes. Ego ſane quod quidem memini, certos homines, tuis iſtis ſodalibus audacia ſimilimos, ſemel tantum, atque tum etiam magnis de cauſis, & abſque ulla impudica uoce grauiter accuſaui: præterea neminem: cū multos contra iuſtis ſecretisq; operibus ſummo ſtudio laudarem, atque inter eos, ne quem de ijs qui uiuunt nominem, M. Tullium Ciceronem, Cn. Pompeium Magnū, C. Plinium Secundum. Ad hæc etiam iuris prudentiam, paupertatem, Chriſtianam perſuaſionem, denique Italiae felicitatem, urbis huius præſtantiam, populi Romani uirtutem, imperij ueſtri amplitudinem luculentis orationibus celebraui: ut intelligas nihil me unquam prius habuiſſe, quàm ut multorum laudibus bene dicendi facultatem mihi compararem. Quam quidem uiam, ſi tute ad eloquentiæ famam, ineuntisq; ætatis commendationem tibi nuniendam duxiſſes, oratione fortasſe aliqua tolerabili, laudem, non maledici & indocti hominis nomen ex criminosa iſta & petulanti & ſurioſa accuſatione tua retuliſſes. Sed hic fortasſe adoleſcens non tam grauiter obiurgandus eſt, qui me alieno impulſu & ſcripto, ſuo autem tantummodo

ore tam impure criminetur, quàm subscriptorum eius refutanda maledicendi licentia: ad quorum tamen probrosas compellationes omnes, hoc unum mihi, puto, dictum sufficiet: Nihil esse neque facilius, quàm ut qui impure uiuunt, impure etiam loquantur: neque difficilius, quàm ut insanis quisquam & furiosis conuitijs fidem apud æquos iudices faciat. Atque nescio an uobis Patres conscripti, mihi certe (quāquam uituperationis insolenti) minime tamen mirum erat, quòd omnibus probris ab istis tam petulanter profunderer, quos scirem ignauorum canum ritu, non quidem pro ueritate, sed pro consuetudine sua latrare. Isti enim sunt Patres conscripti non iam pueri, aut qui rerum imperitia, aut nunc primum peccent, sed quidam ad unguem facti, quiq; ad male tum dicendum, tum audiendum, impudens os circumferant, homines: quorum famosos & anniuersarios libellos sub ipsum potissimum marum Marcianarum supplicationum diem, ad eam, quæ Circo Flaminio proxima est, Herculis statuam propositos uulgus palàm lectitat, atq; etiam describit. Isti sunt, quorum in præclara illa nequitie officina, portentosos illos arcanarum libidinum autores, & lasciuißimas secessus Capreensis Tiberij picturas, diligenter conseruari, magnoque paucis adolescentibus ibidem explicari per sepe audistis. Isti sunt, qui cum in cœno omnium uitiorum uolulentur ipsi, tamen nulli sexui neque ætati neque ordini, magno populi Romani dolore parcunt. Isti sunt, qui occultato nomine suo, eos tantum & hos ipsos quidem nominatim, insigni ad dedecus carmine quotannis insectantur, quos moribus suis multo dissimilimos, hoc est probos, & antiqui moris homines esse cognoscant. Isti sunt, qui in Petrum Haccium et Marianum Castellanum

num

num, uiros clarissimos, summa'que & humanitate & sapientia & integritate præditos, tetram illam suam maledicendi licentiam petulantissime exercuerunt. Isti sunt qui in Petrum Bembum, & in Iacobum Sadoletum: at qua dignitate? qua doctrina? qua uirtute uiros? impurissima illa sua uerborum procacitate nuper incurrerunt. Sed quid hos ego colligo? quasi aut omnes eos percensere hic habeam, in quos isti, modo animi causa, dum quantum maledicendo ualent experiuntur, modo serio, dum furiali rabie conati feruntur, debacchantur. Aut isthuc iam leue sit impiæ ipsorum audaciæ testimonium, quod ne Decimo quidem ipsi Leoni Pont. Maximo unquam pepercerint, idq; unam plane ob causam (nam quænam alia demum esse possit?) quod incredibilem eius in constituenda atq; componenda Christiana rep. & uirtutem & felicitatem omni esse laude maiorem intelligerent. Insecratur enim hoc hominum genus, non probrosos aliquos & nihili homines, id est, istos Epicuri admiratores, uoluptatis laudatores, quibus propter morum similitudinem ultro ignoscunt, atque adeo libenter fauent: sed spectatos excellenti aliqua aut uirtute aut dignitate uiros, quorum criminatio nec obscura, nec uulgo ingrata esse possit. Siquidem ea est multitudinis natura, ut pro se quisque Principum uirorum obtreptione in primis delectetur. Prorsus ut si quis hodie apud honestos magnosque homines bene audire cupiat, huic in primis optandum sit, ut triuiali istorum & scurrili conuitio uulgo male audiat. O coenum: O labes. Ita ne uero, præpostero hoc uestro ingenio? Verum nolo quæquam in istos incitare, quos uideo bonis omnibus, & infami illa sua uel stultitia uel in-

uidia, satis poenarum dare, & pondus procaci isti suae accusationi perpetuis iurgiis conuitijsq; detraxisse. Proinde nihil est quod à me suis istis moribus dignum quicquam, & parem in eo gratiam expectent. Ego enim cum facile patior me eorum petulantia superari, tum uero certe commissurus non sum ut ipsorum insectando iniuriam, illos imitatus dici possim, quos cum nulle alijs nominibus nunquam probaui, tum quòd ore improbo ac perfrecta fronte in optimum quèq; canina illa sua facundia priuatim publiceq; grassarentur. Atq; ut ad id semel ueniam, quo uos ij, qui perorandi locū sibi sumpsere, minaci uultu monebant: uideretis etiam atq; etiam, ne me, quem populus Romanus damnasset iam suo iudicio, ipsi sententijs uestris absolueretis. Ego uero Patres conscripti, ut me populus Romanus damnarit, non uideo, si ad causam dicendam, magno ciuitatis consensu sum admissus, si omnium ordinum principes, omnes Consulares, omnes Prætorij, omnes Aedilitij, omnes Quæstorij, si deniq; quicumque dicendæ in Senatu sententiæ ius habent, huc conuenerunt, me ut causa cognita, pro animi sui sententia aut retinerent, aut ex ciuitate expellerent. Nam quid attinebat mihi pro me dicendi potestatem facere, si tristi illa litera me omnes iam defixerant? aut cur uobis hæc quoque salutaris data est, si absolui non poteram? nisi uero ut iam olim, sic etiam nunc, uos in incertum euentum, autores eorum fieri omnium debere existimāt, quæcunq; collectitia aliqua operarum manus aut theatri significatione, aut concionali clamore iusserit. Atqui longe alia iuris ratione hodie utimur: nec concitatæ plebis studijs, sed constanter Senatus consilijs reipub. gubernatur, atque ita denique multitudinis scita legum uim accipiunt

accipiunt, si ea Patres autoritate sua comprobarint. Faciunt isti nimirum, quod in populari actione factiosi calumniatores solent: desperata uictoria, ad minas conuertuntur, speciosis se titulis ornant, reum omnibus probris onerant, iudicū animos nunc obliqua oratione sollicitant, nunc apertis minis territant. Nam cum sub accusationis suae exitum sensissent eum non excitatum esse animorum motum & assensum, quem initio sperassent (nihil enim huc se suaq; dignum causa, praeter hos & perpetua conuitia attulerant) mira, inquam, illa uestra animi aequitate, uel aduersa potius admurmuratione perculsi, in eodem statim uestigio, fraudis diuerticulum omnino illud, sed imperite sane ac impudenter nimis excogitarunt: cum propè munitabundi exclamare & iurgio contendere coeperunt, uideretis diligenter nequid temere aduersus sese dignitatis Italicae uindices, Romanae maiestatis assertores, pronunciaretis. Esse me Italiae inimicum, huius reipublicae hostem acerrimum: omnibus uos ciuibz uestris, rem tum ingratā, tum inuisam facturos, nisi me nō solum è ciuitate uestra extruderetis, sed etiā tota Italia exterminaretis. Sed qui, per deum immortalem, hi porro sunt, quorum praedicia ciuitatis instar haberi contendunt? Quinam hi, inquam, qui me indicta causa damnarunt? Non uos Patres conscripti, qui me ad causam dicendam admisseritis, uos huc religiosissimorum iudicum, non accusatorum animum iratorum attulisse mihi persuadeo: non tot lectissimi ciues uestri, quos hic de incolumitate existimationeq; mea mirandum in modum sollicitos uidetis. uidetis autem Porcios, Fabios, Torquatos, Cincios: uidetis Perleones, Ascalos, Gotofredos, Salaminios: adsunt Albarini nobis, Alterij, Piti, Cossari: adsunt Rustici, Palini, Mutij,

Tomarotij, adsunt Caselij, Maximi, Magdalenii, Thebolii: denique in subsellijs nostris uidetis Casarellos, Castellanos, Nigros, Alexandrinos: quos quidem nulli aduersariorum meorum, neque in hanc rempublicam charitate, neque generis nobilitate, neque uerò animi consilij uel magnitudine cedere compertum habetis. Quod si tot ac tantorum ciuium uestrorum consensu, salutem dignitatemq; nostram tam negligeret, quàm ut ea incolumi perfruemur laborat: an non tamen uobis causam meam probarent præclara ista amplissimi collegij lumina, atque adeo Christiani orbis, nedum huius urbis, quasi quidam adamantini cardines, Pompeius Columna, Alexander Pharnesius, Alexander Cæsarinus, Ioannes Dominicus Monfalconius? qui ut moris sui, ac penè etiam amplissimi sacerdotij decoris obliti, sic in patriam amore accensi, cuius esse è re sibi persuaferunt, me hac in ciuitate retineri, etiam aduocatorum meorum numero haberi uoluerant, cum publici iudicij consilio non interesse modo, sed suo etiam quodammodo iure præesse potuissent. Intelligo Patres conscripti, quàm leuiter hac orationis meæ parte defungar, in quam sane par esset, ut omnibus ingenij mei uiribus incumberem. uerum meus mihi pudor obstat, neque sane patitur, ut quenquam ob hos collaudem, aut præsentium auribus aliquid tribuisse uidear: nedum ut huius aduersus me initæ conspirationis autores ducesque (etiam si id mihi per eorum audaciam solutum esset) suis hic coloribus depingam: quod tamen idcirco æquum erat, ut ex præclaris eorum personis de eximia cæterorum, qui me de ciuitate tollendum esse contendunt, dignitate coniecturam facere possëtis. Quæ quidem omnia, eo quod dixi consilio, à me prætermissa, non modo mihi apud uos
non

non fraudi, sed etiam omnino laudi fore confido, quòd rem tantum animis uestris per se æstimandam, æquitati uestre dijudicandam prorsus reliquerim. Adijciebant accusatores mei, nonnullos quidem esse, qui causam meam publice tutarentur, sed multo plures numerari, qui me priuatim oppugnarent. Quòd, ut ita sit Patres conscripti (nec enim negare possum aliquos esse, sed ij certe admodum pauci sunt, in quos tanta cadat illiberalitas) erit tamen uestre religionis, in iudicijs eorum rationem habere, non qui more hominum, inuidet in conuiuijs, radunt in circulis, uellicant in sessionibus: sed eorum qui me in Senatu Populi Romani testimonio suo constanter & aperte subleuant, horum honestum iustumque ducere auxilium, illorum turpe flagitiosumque arbitrari consilium. Palàm fit quicquid honeste fit, præsertim si nec metus ullus obest, & id tam popolare est, ut in eo permagnam ciuium tuorum gratiam inire possis. Flagitiorum conscientia uix unquam in apertum prodit, domi se continet, aut certe inter sceleris sui conscios delitescit. Quòd si me propter obscuras dubiasque nescio quorum hominum obtrectiones, urbe Roma eijciendum censetis: quod erit apud uos loco tot ac tantorum ciuium principumque uirorum autoritas? qui me hic non modo ut dignitatem meam obtineam, dignum censent, uerum etiam si ciuis non essem, asciscendum ultro in ciuitatem arbitrantur. Nam quòd de principibus quidem in Republica uiris unum nominare sunt ausi, quem causæ meæ palàm aduersari contenderent, M. Antonium Columnam, cuius uiri iudicio tantum equidem semper tribui, ut si me ciuitate uestra indignum hic hodie censeat, sim protinus de iure meo

meo decessurus: credite Patres conscripti isthuc ab accusatoribus meis impudenter ac callide confictum esse, nec quòd ita se res haberet, sed ut scrupulum dubitationemq; aliquà ex tanti uiri autoritate animis uestris inijceret, de illius uoluntate ac sententia sese iactasse. Nec enim postquam ciuitate donatus sum, in Senatum ille uenit, sed nec multis mēsis hoc in loco uisus est. Verū demus id eis, de quo potissimum nituntur, pressisse me sententia sua M. Antonium Columnam. Vbi? non quidem in foro, non in Senatu, non in concione: sed domū cum eum mendacijs uestris fallacissimis insidiosissime onerassetis. Quando? imò quā pridem? Nempe sub huius à uobis excitati tumultus exortum. Quid quòd mihi hodie non aduersatur? Quid quòd hac de re consultus, haud semel respondit, iniquum aduersum me & nouum ius postulari? quo nihil est causæ nostræ conducibilius. à solis ignaris literarum me oppugnari? quo nihil est nobis honestius. à doctis bonisq; subleuari omnibus? quo nihil mihi gratius, neque etiam incundius cadere possit. At dixit sibi non placere quòd in Romanos olim scripsisses. Nec enim ego bone adolescens, si in populum Romanum scripsissem, id utique probare. Dixit eo nomine hac te ciuitate esse indignum. Iam quibus hoc testibus probas, si nego? sed ut dixerit, tum certe dixit, cum mihi pro me dicendi potestatem Senatus nondum fecisset, cum ipsum amicorum meorum nemo causam nostram adhuc docuisset. Quā multos reris eorum quos hic mihi adesse uides, ad primam accusationis uestre famam, contra me inuectos esse? E quidem initio nullius fere uerbo subleuabar: una omnium uoce non tam ad iudicium quā ad supplicium uocabar. Breuiter,
tanto

tanto eram in odio, ut & uulgi sibilis, & honestiorum sermonibus & potentium minis exagitatus nusquam con-
sisterem: neque uero mihi de retinenda ciuitate, sed de ca-
piendo quasi exilij loco cogitandum esse uideretur. Iam
tamen uides magna ex parte & inuidiam illam conse-
nuisse, & tumultum resedisse, & bonos omnes quos in
me concitaueratis, à spe uestra ad tuendam salutem digni-
tatemque nostram, æquitate causæ esse traductos, opti-
mamque si minus numero, at dignitate ciuitatis partem
nobiscum facere atque sentire. Sed ut ad M. Antonium Co-
lumnæ reuertar (quem honoris amplitudinisque causa
semper nomino) si quid sub huius tumultus exortum, ad-
uersus me dicere uisus est, non tam eò dixit, rebus meis ut
officeret, quam ut ne uobis, nominis Romani præpostere
& absurde studiosis, parum amans patriæ uideretur. Vir
nimirum ut bello inuictus, sic etiam sapiens & alta qua-
dam mente præditus, ne hodie quidem in me iuuando
idem sibi quod cæteris licere existimat. Scit me esse sibi
amicum, nec id uulgo ignotum: scit se summa necessitudine
Francorum regi deuinctum, quicum nos etiam sumus in
gratia. Quid tum? ueretur, ut si populari istorum actio-
ni obuiam eat, satis in patriam pius, ne nimis in me Fran-
cosque indulgens existimaretur. Scit alia item multa,
sed illud maxime, quamuis atrociter à principio dixerit,
quamuis nullum reconciliatæ uoluntatis significationem
adhuc dederit, uos tamen æquissime iudicatu-
ros, nec ob priuatæ ullius suæ opinionis suspitionem, me à uobis da-
mnatum iri, cuius aduocationem tanta ciuium Romano-
rum nobilitas, tanta omnium ordinum dignitas, studio,
frequentiaque sua cohonestaret. Quid dicitis? monitos
ab eo

ab eo clàm Consules, ne secundum me litem darent? Ne quid hic de iustissimorum Consulum ipsorum uirtute atque constantia dicam, quos nec à uobis sceleris & perfidiæ turpiter insimulari animaduertitis, nec ego in uos per me incitatos hic uelim? An non saltem intelligitis homines stultissimi, non tam causam meam, quam M. Antonij famam, in discrimen à uobis uocari? cui sic quidem certe uilem timidi illiberalis que hominis personam imponitis. Ita est Patres conscripti, quemadmodum dici solet: Mendacia inter se coherere non possunt. Qui dicunt M. Antonium modo hoc, modo illud, modo clàm, modo palàm, res que adeo tum inter se, tum cum eius quem autorem laudant uirtute pugnautes dixisse: ij certe nec quid dicant attendunt, nec eorum quæ afferunt quicquam cum ueritate coniunctum esse satis ostendunt. Atq; ne mihi conatus, concursationes que uestras, et inita de me consilia ignota esse arbitremini, Scio uos quidem ad M. Antonium nullo non die accessisse. Scio uos ei nobiles quosdam homines quotidie allegasse, qui ab eo omni studio contenderent, ut hoc in iudicio uobiscum me oppugnaret, scio. Verum cum ille nulla sibi ratione huc ueniendum putarit: an non eius quidem præiudicio causam uestram iam damnatam uidetis? Nam si aut uos ius postulare, aut id è republica usu fore duxisset, profecto nec uobis, nec amicis, nec populo Romano unquam defuisset. Quòd si præsens ille præsentem me grauissime hic accusaret Patres conscripti, iudicaretis tamen, opinor, è uestra esse dignitate illius in me crimen non accipere, ne non tam ulla mea in populum Romanum iniuria, quam ipsius potentia in conspectu uestro proteri atque conculcari uiderer

derer . Sunt enim hoc iure atque instituto maiores uestri
usi, ut reos etiam manifestissimis iudicijs et religiosissimis
testibus conuictos statim liberarent, qui quidem nimis
magnis aduersariorum opibus obruerentur . L. quidem
Scipio Aemilianus, cum post duos insigneis Consulatus,
post deletam Carthaginem, post euersam Numantiam,
L. Cottam apud populum accusasset, reum peragere non
potuit . Quid ita ? quod uereretur populus Romanus ne
accusatoris amplitudini damnatio eius condonata existi-
maretur . Sic Sergium Galbam, M. Catoni uiro & con-
sulari, & triumphali, & censorio, & quod caput est,
sanctissimo, in perniciem eius iustissimis de causis incum-
benti, idem populus Romanus eripuit . Sic L. Muræna
ambitus omnium iudicio conuictus, Sergium Sulpitium
& M. illum Catonem Uticensē euasit . Florebant hi
quoque summa uirtute, summa dignitate, summa gratia:
sed tamen indignum ijs, qui tum res iudicarent, sua reli-
gione uisum est, eo modo quenquam in iudicio cadere, ut
summo accusatoris splendore quasi ui quadam maiore
oppressus damnatusque uideri posset . Idem de M. Anto-
nio Columna, si quidem ab istis contra me hodie staret,
statuendum uobis esset Patres conscripti . Summæ eius fi-
dei, summæ integritati, eximie dignitati, tantæ quantam
his uirtutibus meretur auctoritati, denique tot hostium
spolijs, tot trophæis, tot triumphis locum daretis, ad o-
pem quidem supplicibus ferendam, ad excitandos affli-
ctos, ad liberandos periculis innocentes : in discrimine
autem & exitio miserorum ciuium, ea omnia repudia-
retis, iuberetisque ut aduersus armatos populi Ro-
mani hostes in bello, magnis his suis opibus uteretur,
in iudicio & in Senatu reos uestros ne infectaretur .

Verum

Verum cum me nec ipse, nec bonorum fere quisquam hodie infectetur, faciant autem hi mecum omnes, propè quos hic intuemini: nō uideo nec quid uos Patres conscripti amplius desideretis, nec quam accusatores mei spem habere iam possint. Si bonorum consensus plurimum ualet, omnium à me stant ordinum principes: si causa superior sum, tum iure, tum æquitate. Intercedunt Senatusconsulto ij qui publico in iudicio consistere uix possunt. Causæ meæ accedunt Plebis Tribuni, quibus more maiorum solis intercessio concessa est: atque ea ipsa tum denique cum Senatusconsulta fiunt, non cum præscripta sunt. Induci postulant publici consilij decretum adulescentes, cum id uim legis habeat, nec de illo, sed secundum illud iudicandum sit. Reuocari donationem priuilegio contra ius omne atque fas postulant, cum propter solum ingrati animi crimen ea rescindi soleat: nec ego antè ingratus esse potuerim, quàm uos me beneficio uestro ornassetis, nec postquam ciuitate donatus sum, quicquam contra rempublicam fecerim, aut etiam dixerim. Orationem quandam obijciunt, quam meam esse cum ipsi nullo modo probare potuissent, et ego in tanto capitis mei periculo ignoratione uestra ad salutem meam iure abuti possem: tamen cum innocentiae meæ conscientia, tum æque clementia uestra fretus, agnoscendam hoc in loco existimaui. Neque enim eam in uos habui, quod uobis multis argumentis planum feci: neque mediusfidius emis- si, quod inde uobis liquet, quòd librarij temeritas Parisiensem inscripserit, id haudquaquam facturum, si me consulto eam edidisset. Peruulgatam quidem illam isti ostendunt, sed neque me autorem, neq; meo sane mandato exisse docent. Si in uos studio animoq; dixissem, si scriptam in
apertum

apertum protulissem, me tamen & ætatis & necessitudi-
nis excusatio defenderet. habita est enim à me adhuc pe-
nè quidem impubere, minime certe idoneo, qui imperan-
tis dicto non audirem. Nam quòd odio me ad eam scri-
bendam adductum esse contendunt: quæ mihi in uos scri-
bendi causa esse tum potuit, si præceptis & artibus ue-
stris ad iustitiam atque religionem fingebar? Vt in ea ali-
quid offensum, & in transcurso temere dictum sit, quo
populi Romani nomen perstringi uideatur: id mihi ta-
men quinque orationibus de industria in urbis Italiæq; lau-
dem uirili iudicio, non ut tum puerili studio conscriptis
uideor redemisse atq; compensasse. Quòd Gallos ac Ger-
manos ciuitate arcendos esse contendunt, ridiculum id
& falsum esse ostendimus. Quòd non sim bonarum ar-
tium tam rudis, loco tam humili natus, tam obscurus, ut
ciuitate uestra eijsci debeam: id partim tot eruditissimo-
rum uirorum testimonijs, partim tot principum diplo-
matis demonstrauimus. Ad summam, si defensionis nostræ
sunt autores, ciues uestri omnes, quoscunque & uirtute
optimos, & doctrina eruditissimos, & dignitate amplis-
simos esse constet: nihil uos iam moror Patres conscripti
quo minus de me in consilium statim eatur, modo illa o-
mnia ante oculos uestros proponatis. Primum uos hic ha-
bere supplicem rei... nullo odio, multa misericordia di-
gnum. etenim qui ob puerilis modo linguæ lubricum pe-
riclitetur, cum tota eius interim uita adeo non improbe-
tur, ut ne accusatores quidem ipsius, tam petulantes, tam
maledici de certo præterea crimine eum postulare sint
ausi. Deinde eum qui fidem uestram secutus, se uobis tra-
didit, & in uestra mansuetudine, atq; clementia causam
totam reposuit, nec enim eorum quenquam quos ab ad-
uersarijs

uersarijs meis inflammatos, hic in me confessuros audiebam, eiuravi; nec iudicium uestrum cum isti à me, & Senatus auctoritatem imminutam, & Pop. Rom. maiestatem laesam esse criminarentur, detrectavi. Tum etiam illud cogitatote, Maiores uestros, in obtrectatores Imperij sui hac semper usos esse animi altitudine, ut eos non modo, quos leuitas eò impulisset, contemnerent, quos stultitia, miseratione dignos iudicarent: uerum etiam quos malicia & odium commouisset, uenia donarent. Idq; cum alijs (opinor) de causis multis, tum uero illa, ne populi Romani magnitudo uerbis lædi posse uideretur, si uerbis aut offenderetur, aut omnino commoueretur. Profecto si Canillos, Catones, Curios, Marios, si eos deniq; omnes quos ab aduersarijs meis ad causam in me tragice perorandam ab inferis excitatos nuper audistis, ipsi sententiam hic rogare possetis: opinor, non modo mihi libenter concederent quòd id ætatis meo iure in scholis usus libere declamasssem: sed istos etiam grauissime obiurgarent, atq; adeo hac ciuitate nominèq; Romano plane indignos iudicarent, non dico quòd tantum barbarum in urbe terrarum principe tam nulla de causa concitassent, sed quòd de puerili quadam & scholastica declamatiuncula uti iudicium apud Senatum populumq; Romanum exerceretur, omni studio contendissent, cum quidem res ipsa uix digna esset de qua aliquot ludimagistri religiosius cognoscerent. Sed quando istorum artificijs & audacia tantum excitatum est incendium, ut id nisi uestro iudicio extinguui non possit (ipse quidem certe in summo uersor discrimine, quasi de Senatu populoque Romano, olim & male senserim & pessime sim locutus, qui quidem de ciuitate uestra tanquam de generis humani parente
semper

semper tum cogitavi optime, tum uero scripsi & uerba feci honorificentissime) facite ut & illud quoque uobis in mentem ueniat Patres conscripti, neminem esse hodie neque superstitiosorum Arabum, neque pertinacium Iudeorum, neque plane Turcarum nobis infestissimorum hostium, quin si ad nos transiens in hac urbe nomen Christo dederit, sit tamen & Christianæ reipublicæ & ciuitatis uestræ honoribus nemine reclamante perfuncturus, etiam si Christianam persuasionem omnibus probris perfudisset, bellum Italiæ terra mariq; intulisset, omni calamitatis genere sacram hanc urbem affecisset. Quod quidem maioribus quoq; uestris solenne fuit etiam tum, cum nondum ueræ pietatis cultum accepissent: à quibus plerasque gentes, eodem die, hostium loco & ciuium numero habitas fuisse non nescitis. cum ego interim in uos consulto nunquam scripserim, nullam cladem uobis intulerim, nomen Romanum, quantum in me fuerit, celebrauerim, hanc urbem tam cupide incoluerim, sola penè ciuium Romanorum consuetudine semper oblectatus. Super hæc omnia, illud uos ad extremum monitos, & per liberorum uestrorum indolem, qui aut nunc primum ad percipiendam dicendi rationē sunt ingressi, aut ea etiam inter æquales suos iam florent, obtestatos uelim Patres conscripti, ne me ex hoc corporis habitu hic æstimetis, sed animo atque cogitatione efficit, ut eo uobis ante oculos ore nunc uerfer, quali tum eram, cum illa à me impubere declamarentur: atque ita uobis in mentem ueniat, me qui uix è pueris excessissem, ea de causa in capitis discrimen uocari, quòd oratione mea plusculum rebus Romanis inuidiæ, quàm ueritas ipsa & res concederet, aspersum esse existimetur. Nam cum alienum certe sit ab

h 2

æquitate

æquitate uestra, & hanc ætatem, quæ non modo nihil in uos peccauit, sed etiam de nomine Romano benemerita uideatur, famæ capitisq; damnare: & immaturæ illius nullam rationem ducere, cui omnes leges uestræ præsertim in linguæ lubrico, uti subueniretur decreuerunt. tum uero periculum est, ne si quid ea de causa grauius in me decernatis, eodem ipsi tempore nouum & acerbum in liberos uestros ius constituatis, quos ea credibile est uel sua sponte, uel à magistris suis iussos & dicere, & interdum scribere, quibus in apertum prolatis hoc à uobis introducto iure capitis iudicium aliquando subire cogantur. Non possum hic ego uobis Patres conscripti pro capitalium iudiciorum more, parentes, fratres, propinquos affines que meos adhibere, qui ignominiam hanc unà mecum à uobis deprecentur, rogentq; ne hanc generi nominiq; nostro notam inuratis: ut me, quem nuper ciuitate frequenti Senatu post hominum memoriam munificentissime ornatissimeq; donastis, hodie ab eadem turpiter expulsum, Italiæ inimicum, huius Reipub. hostem iudicetis. longe enim absunt gentium infelices, non huius modo mei periculi omnino ignari: sed fortasse inter se, absenti mihi ciuitatem uestram adhuc gratulantur, cum hic interea ex beneficio uestro exitium mihi comparetur. O miseram & celerem fortunæ commutationem: O præproperam amicorū meorum gratulationem: quàm subito illa omnia ex gaudio & lætitia, in mœrorem tristitiāmq; abitura sunt? quàm præter omnium bonorum spem futurum, ut qui uestro iudicio heri sociorum unus quasi excellenti quadam uirtute & doctrina præditus ciuis Romanus haberer, retineam hodie nullum non dico ciuitatis uestræ, sed ne pristinae quidem dignitatis nostræ uestigium. Cur me infelicissimi parentes
miserri

miserrimum Romanis literis instituendum curastis? An
 ut ob ingenuam eis nauatam operam, urbe Roma contu-
 meliose aliquando eijceret? O studia, O literæ: siccine
 male uertistis, ut inde mihi capitis periculum impendat,
 unde ingenij laudem & uigiliarum mearum fructum ali-
 quem cepisse par fuerat? Ita ne uero ex ultimis terris, à
 meorum complexu, omnibus inuitis, multis retinentibus,
 tot prætermisissis publicorum, tot spretis priuatorum com-
 modorum facultatibus, solo urbis uestrae uisendæ colen-
 dæq; studio, huc properaui demens, ut post celebratam
 urbis Romæ & Italiæ laudem atque gloriam, per sum-
 mum dedecus hinc tandè ipse expellerer? Sed quò me iam
 conferam? Ad meos ne, quos præ uobis contempsi? Ad
 amicos, quos neglexi? quibus ut placatis uti iam possim:
 sustinebo ne tamen ut ij me spoliatum à uobis omni digni-
 tate conspiciant, qui me nuper à Senatu populoq; Roma-
 no omni honore cumulatum audierant? Sed possim sane
 ciuitate uestra cum multis æquo animo carere: ab ea ta-
 men ipsa summo cum dedecore eiectus, ubi nam hodie gen-
 tium honeste confedero? Atque ita est profecto Patres
 conscripti, non tam de retinenda ciuitate, quam tamen &
 germanæ patriæ, & multorum Regum pollicitationi-
 bus anteposui, nunc laboro, quàm ut ne me aliquis hu-
 ius reipublicæ hostem esse suspicetur, cum ego in uos o-
 ptimo & fuerim adhuc, & semper futurus sim, etiam da-
 mnatus, animo. Et quando eos ad quoscunque profuge-
 ro, non leuiter miraturos esse certum est, eam mihi à uo-
 bis ademptam esse ciuitatem, quam tum in ore semper &
 in amore à nobis haberi uidebunt, tum etiam ingenij no-
 stri monumentis decoratam esse compluribus aspicient:
 quid illis me de iudicij huius ratione atq; calamitatis meæ

h 3

causa

causa interrogantibus respondere uultis? An uos de meo in populum Romanum animo istis credidisse, qui cum mihi tam crudeliter sint inimici, paucas tamen quasdam, easque ieiunas & frigidas & falsas ex declamatorio ac plane puerili nescio quo libello coniecturas sibi duxerunt: mihi quantumuis asseueranter id detestanti & execranti, amicum me populi Romani profitenti, innumerabilia eius rei non iam argumenta, sed plane indicia tot impressa uestigijs proferenti, nihil omnino credidisse? Quam hæc acerba sint, quam dura, quam ab æquitate, à clementia, à dignitate uestra aliena & remota, uidetis Patres conscripti. A propinquis nudus, nulla cognatione munitus, omni meorum præsidio destitutus, nullius patrocínio defensus, inuidorum obrectationibus irretitus, accusatorum calumnijs circumuentus, inimicorum conspiratione oppressus, inter optimam conscientiam & iniquissimam fortunam destitutus, peto à uobis ut cum sanctissimorum iudicum religione, tum constantis Senatus gravitate ac uestra potius omnino ratione, quam concitata plebis impetu moueamini, ne me, non ullo quidem meo in hac certe causa crimine, sed iniquo multitudinis odio in urbe Roma afflictum socij & foederatæ & externæ gentes omnes sibi persuadeant. Conseruate uestrum Patres conscripti beneficium: Reddite urbi ciuem, ciui patriam, patriæ dignitatem: Date hoc si non meæ innocentie, at Longoliorum generi & familie, quorum præclara hac in urbe monumenta uisitatis. Date hoc, si non tot doctissimorum hominum erga me studijs, at horum clarissimorum ciuium uestrorum precibus, at horum amplissimi collegij Antistitum commendationibus. Postremo date hoc Decimi Leonis Pont. Max. Principisq; Ro-

mani

mani iudicio : ad quem cum summam rerum omnium potestatem , magno Deus hominesq; consensu detulerint, qua tamen is est in summo rerum fastigio modestia , monere uos atque adeo comiter rogare sustinuit , ne mihi puerilis illa declamatio fraudi esset , quominus ciuitatem hanc , qua me frequenti Senatu liberaliter donassetis , iudicio etiam uestro tueri atque retinere possem.

DIXI.

CHRISTOPHORI
LONGOLII AD LV-
TERIANOS QVOSDAM
IAM DAMNATOS,
ORATIO.

IEA esset apud me causæ uestre ratio, ut neq; uobiscum iam agi fas esse ducere, & uos perpetuo quodam uoluntatis uestre iudicio ita de reip. Christianæ statu persuasos putarem , ut nulla cuiusquam oratione ab ista sententiâ deduci possetis: non equidẽ committere, id ut negotij nũc deniq; suscepisse uideri possem, in quo nec à uobis, quibus maxime consultum uellem, ullã essem omnino gratiam initurus, & eos quorũ potissimum sequerer auctoritatem , etiam grauissime offensurus . Vos enim consiliorũ uestrorũ conscientia freti, aut laborẽ hũc meum quasi inanem & superuacaneũ aspernaremini, aut me non tam rebus uestris consulere, quàm tẽporibus serui-

h 4

re, 46

re, ac etiam potentioribus me uendicare statim iudicaretis. Illi contra, studium erga uos meum condemnarent temeritatis, qui uobiscum disceptatione & consilio adhuc agerem, quos nulla ad sanitatem redeundi facta potestate, & Pont. Maximus de amplissimi collegij sententia impietatis iam dānasset, & Caesar ipse ex Senatus autoritate etiā hostes iudicasset. Verum cum ego uos neque ea esse arrogancia putem, ut cuiusquam consilium temere despiciatis, & quodam humanæ mentis errore magis esse prolapsos arbitrer, quā ut quod ipsi ducatis impiū, id ad extremū pertinaciter tueri uelit, neque de eo sane dubitem, sic uestrum de Republica iudicium adhuc esse damnatum, ut matura errati confessione relictum deprecationi locum experturi sitis: nihil me ab hominis Christiani liberalitate alienum facturum puto, si me uobis hoc uestro tempore consiliarium obtulero, & quæ mihi de rationibus uestris etiam atque etiam cogitanti in mentem uenerunt, ea uobis accuratissime omnia fidelissimeq; hic exposuero. Etenim uobis omni asseueratione confirmare possum, me neque cuiusquam beneficijs auctum, neque alicuius iniurijs compulsus, neq; spe alia, nisi uos Reipublicæ reconciliandi adductum, neque omnino officium aliud atque boni uiri secutum, huc descendisse: Christianæ enim me ciuitatis esse ciuem memini: quem ex Christi Optimi Maximi instituto non modo necessarios suos & ciueis, sed alienos etiam & hostes omni beneuolentia complecti oporteat: non ita quidem, ut eorū uitijs indulgeamus (id enim ab amici hominis officio est longe remotissimum) sed ut eos ab omni errore diligenter amiceq; abductos ad bene beateq; uiuendi rationem traducamus. Quæ quidem una si uobis satis iusta officij causa esse uidebitur, ut certe
apud

apud homines religione Christianos iusta existimari debet & pia: æquum est etiam illud nos à uobis impetrare, ut sicubi à sententia uestra abhorre uidebimur, ne uos mihi propterea in odio esse suspicemini, qui uobiscum inimicitias nullas unquā gesserim, & casum istum uestrum semper sim miseratus magis quā uel oderim, uel grauioribus malis premendum censuerim. Sed nec sane rationibus uestris aliter commode prospicere queam, nisi causæ cur à uobis hoc in genere discrepem, paulò interdum liberius à nobis explicetur. In quo si cum aliquo doloris sensu uulnera uestra tractari nonnunquam continget: succurrat uobis statim, eum esse me, qui nec illa fecerim, & facta uehemēter doleam, & ut aliquando curetur, medicamenta unus hoc tempore adhibeam. Quod ipsum si feceritis, nec me ulla animi cōtentione, sed sola opinionis dissensione à uobis dissidere existimabitis: simul utrunq; (opinor) fiet, tum ut ea quæ à me uobis ad salutem fidsime atq; amātissime proponentur, in eā ipsi in quā spero et opto partē accipiatis: tum uerò ut neq; uos ullo tēpore huius uestri silentij, neq; me impertiti uobis hodie cōsiliij magnopere pœniteat. Atque ut inde potissimum orationis nostræ ducatur initium, unde tota nobis causæ huius suscipiendæ ratio est exorta, Quo loco sint res uestre, uidetis. Et quāquam ex imperita multitudine nonnulli, rerum scilicet nouarum magis quā uobis amici homines, de eo uos laudare uideantur, quòd præclarum quoddam aduersus paucorum potentiam facinus sitis aggressi: tamen urgemini undique, & quod inuitus dico, sed neque dissimulari iam, neque negari potest, & uos à me, si non libenti, at æquo certe animo dictum audiatis oportet: omnes aditum uestrum boni defugiunt, omnes sermonem

h s auersan

auersantur: Iudices postulantibus uobis ius denegant, principes nullum honorem communicant, sacerdotes uos à templis & sacris arcent. Ad quæ quidem si obfirmato animo iam obduruistis: quod ipsum mihi facile persuadere non possum: quis enim ullo Christianæ probitatis pudore, tam graue ciuium suorum de se iudicium tam dissolute negligat & aspernetur? Sed tamen si ea uobis omnia contemnenda nunc putatis, nec uos fortunæ uestræ etiam dum poenitet: ecquemnam tum ratio uestra exitum habitura est, cum uos & Pontifex Maximus, tanquam perpetuos religionis hostes, diris omnibus defixerit, & Cæsar etiam bello acerrime persequi cœperit? In Bohemiam, credo, exulatum confugietis, eorum præsidio extremis temporibus usuri, quorum uos in causam demisisse opinamini. Quid autem, si duriores illi, ut est profecto, conditionem uestram quàm suam arbitrati, noua se & aliena inuidia premi nolent? Nam cum ipsi alijs atque alijs inter se partibus sint infecti, nec leuius secum quàm nobiscum dissideant: tum uerò si neq; incredibili omnium mortalium odio ardere, neq; bonorum clementia uel misericordia potius adhuc uiuere nesciunt. Quod ut uoluntario exilio uos à legum seueritate apud eos uindicare possit, sustinebitis ne tamen, ut præter miseræ atque sollicitæ fugæ calamitatem, non iam diuinæ ciuitatis ciues, & Christiani, sed aut Hussiani, aut Waldenses, aut quo uos in numero quidam iam ponunt, exules Luteriani, & sitis & numere mini? Ego quidem quosnam uos potissimum appellarem, & in ipso orationis meæ aditu statim quæsiui, & hic nondum sane reperio. Ciues? qui à Christianæ ciuitatis cōsensu desciuiistis. Hostes? qui Christi persuasionem adhuc profitemini. Christianos? qui Christianæ pietatis con-

cordiæ

cordiae aduersamini. Luterianos? qui nondum ita puto in-
sanistis, ut tam graui ignominia à nobis affiendi sitis.
Neque enim certe uos in ueterem reipublicæ gratiam re-
stituendos suscepissem, si de uobis, quemadmodum de cæ-
teris qui in eadē sunt causa penè omnibus, omnino despe-
rassem. Sed quocunque uos dici nomine conueniat, & ad-
huc appellare fas sit: equidem nec quæ uobis apud Her-
munduros Quadosq; subsidij spes ostēdatur, satis uideo,
qui uos ibi quoque firmissimis reipublicæ præsidij inter-
clusum iri perspiciatis semperq; inuisos Sarmatis, Sauro-
matis, Pannonibus, Gallis, Italis, Germanis, & cunctis ijs
quæ Hercinium saltum accolunt nationibus exosos fore
non ignoretis. Nec enim solum infestos habetis domi bo-
nos omnes, sed exteras etiam gētes omnes inimicas. Quò
non enim terrarum, quæ nō maria grauis istius uestri er-
roris fama iam peruasit? Aduersantur scilicet causæ ue-
stræ Hispaniæ, aduersantur Britanniae: oderūt eam Dacæ,
oderunt Illiryi: damnant denique illi ipsi, quos paucis an-
nis ad religionis imperium adiunctos esse audistis, Afri,
Aethiopes & Indi. Atque hæc ipsa cum talia sint, ut ni-
hil mea sententia acerbius aliud fingi possit (mortem mihi
equidem ipse optandam putarem, si tam graui, non dico
uel gentium, uel ciuium meorum omnium, sed eorum qui-
buscum domi uiuo hominum iudicio damnarer) tam affli-
ctæ, inquam, res uestre cum sint, ne illud quidem uobis so-
latio ut sit, etiam uereor, quòd tuendæ reipublicæ causa
in orbis terræ & iniqua ciuium uestrorum odia incurra-
tis: nisi fortasse sic uestram ipsi causam probatis, sic uos
amatis, sic uobis placetis, ut cæteros mortales, qui tamen
augustæ illius neque persuasionis, neque spei, neque cha-
ritatis religione uobis concedant, omneis præ uobis insci-
tia

tia uecordiæq; condemnnetis. Quod quàm superbum sit,
 & à Christiana modestia alienum, ipsi profecto intelli-
 git. Atque hoc fieri quidem posse non negem, ut uos recta
 sapere & uera sentire ipsi existimetis. Sed unde illud tan-
 dem uobis constat, uos in eo solos bene sentire, in quo to-
 tam rempublicam desipere iudicetis? si tot maiorum no-
 strorum ætates, tantushodie gentium cōsensus, si ad unum
 deniq; omnes quicunque ulla uel doctrinæ, uel iudicij, uel
 sanctitatis laude floruerūt, magni & clari homines, in re
 toties decertata, & in eandē semper rationem dijudicata,
 errare potuerunt: uos non decipi, uos nō falli, quī tandem
 potestis? An uobis modo Deum esse propitium, cæteris, à
 quibus colatur, omnibus iratū atq; infestum putatis? Non
 tam credo male neq; de genere humano, neq; de natura il-
 la, ut præstantissima, sic etiam optima & certe mortalibus
 amicissima, iudicabitis. Sed ut illum à nobis scelera nostra
 alieniorem reddiderint, causam nihilominus tamen, quare
 uos unice complectatur, & quasi in delicijs solos habeat,
 nullam sane reperio: quos ne quid grauius dicam, nec no-
 bis esse meliores, & de eo etiam ipso pessime sentire omni-
 bus sit persuasum. Nam quòd uos Christianæ legis atque
 historiæ uerbis cum istum in sensum perducere, tum in hunc
 reipub. statum niti contenditis, atq; ita deum immortalem
 quasi consilij uestri autorem laudare soliti estis: nos uero
 ea ipsa uerba non modo aperte nobiscum facere, uerum-
 etiam causam uestrā funditus euertere contendimus. Neq;
 sane interim satis mirari possumus, uos cum ea non uide-
 re, quæ reliqui mortales aperte uideant, tum uero uel tan-
 ta esse confidentia, ut quia quid sequamur nō perspicitis,
 iccirco consilium nostrum reprehendatis, uestrum ualere
 uelit is uel tam angusti animi, ut ea demū, uel potius ea so-
 lum

lum uera esse credatis: quæ ipsi cogitatione comprehende-
re, & animo cernere possitis, reliqua tanquã uana et falsa
repudietis. Quod quidem cum facitis, mihi nimirũ simili-
ter facere uidemini, ac si lusciosi aliquot homines, se solos
lucis usura commodissime perfrui, cæteros qui acutissima
oculorũ essent acie, in altissimis tenebris uersari affirma-
rent. Nam quis uos (dicetur enim libere quod res ipsa lo-
quitur) quis uos aut inani prudẽtiæ opinione, aut alicuius
certe præstigijs occæcatos esse neget: qui cũ numero sitis
adeo pauci, nec ita multum in liberali ingenuarũ artium
studio uersati, neq; ulla diuini iuris cognitiõe satis instru-
cti, neq; ullo tractandarũ literarum sacrarũ usu exercita-
ti, audeatis tamen notũ, testatum, perpetuum populi Chri-
stiani cõsensum, hoc est, ut ego interpretor, Christi ipsius
legem atq; uocẽ, præ opinionis uestræ errore arroganter
cõtemnere, & quasi de explorata sentẽtiæ uestræ ratione
insolenter gloriari: quam tot seculorũ præiudicijs, omniũ
gẽtium testimonijs, omnium eorũ, qui unquam in ciuitate
nostra uel sanctissimi, uel sapiẽtissimi, uel eruditissimi sunt
habiti, autoritate damnatam esse non ignoratis? Sed hæc
postea demonstrabuntur à nobis subtilius & copiosius.
Hic enim mihi planum quoquo modo fecisse satis est, ne a-
pud uos quidem ulla ratione, certa ea esse posse, quæ nec
diuino ullo signo probentur, & apud omnes mortales pro
falsis constantissime habeantur. Relinquitur igitur, dubia
saltem adhuc ut sint. Quod si ita est, uidete (quæso) qua
fronte, qua ueritatis conscientia, qua Christiani animi mo-
deratione, pro re ancipiti & obscura, bellum certum &
apertũ aduersus reipub. cõcordiam suscipiatis: qui si ulla
germanæ atq; ueræ illius modestiæ cura tangeremini, nõ
tam uestris, etiam si iam olim sæpeq; dãnata non essent,
opinion

opinionibus duceremini, quàm populi Christiani iudicio atq; consensui seruiendum uobis esse existimaretis. Neq; uerò illud uos, opinor, ab omni culpa uacuos præstiterit, quòd nōnullos uestrū subinde afferre audio: ea uos mente atq; animo in causam istam esse ingressos, nō ut cuiusquā opes aut auctoritatem deleteretis, sed ut Christianā rempub. quæ grauiter affecta atq; debilitata esset, in pristinam dignitatem aliquando restitutam uideretis. Id enim, ut à me contra multorū uoluntatē uobis nihil grauate detur, non cōtinuo tamen laudi uertendum: atq; adeo ne tolerandum quidem semper, quicquid uel ab optimo aliquorū animo profectum esse cōstabit. Parum prudentes & in repub. rudes homines, si pro ingenij sui natura temere quidem aliquid & stulte, sed bona tamen fide dixerint fecerint ue, quod ad ciuitatis uel dignitatē, uel utilitatem arbitrentur pertinere: nemo eos cōfestim sceleris arguat, nemo impietatis accuset, uenia etiam & misericordia persequetur omnes. At rursus ijdem illi insipientiæ suæ priuatim publiceq; diligenter admoniti, si in eo quod temere miscere coeperunt, tuendo insolenter perseuerēt, seditiosorū hominū tum infamiam iure subierint, tum etiam pœnam recte sustinuerint. Quod enim initio imprudentia & error dici potuit, facit scilicet pertinacia, ut sceleris, cōtumaciæ, factionis nomen accipiat: & ea quæ est de maiestate pœna iudicetur. Sic cū ipsi omnia Christianæ reip. cōstituendæ causa uobis tum fieri, tum dici prædicatis, possit uestra quidem laudari oratio: cōsiliū autē non uehementer ab optimo quoq; nō reprehendi: qui cum alia noua & perniciofa inducitis multa, tum uerò sublato summi Pontificatus principatu, rempub. uel stultissimo cuiq; perturbandā, uel etiam audacissimo cuius diripiendam euertendamq; obijcitis

obijcitis. Sed hæc imprudentiæ uestræ culpa fortasse susti-
 nuerit. Illud autem cuiusmodi tandē esse dicemus, aut quo
 nomine appellabimus, quod nihil reueriti, neq; maiorū no-
 strorum instituta, neq; Christianæ ciuitatis disciplinam,
 neq; sacrorum religionē, neq; summi imperij maiestatem,
 neq; ciuium uestrorū iudicium, neq; adeo eorum qui uos
 ab isto errore abducere conarētur, monita atq; præcepta,
 à nobis ad impiam Hussianorum Valdensiumq; sectam,
 nulla neq; publica neq; priuata (opinor) cuiusquā cōpulsā
 iniuria, subito defecistis? Hoc aduersus rep. animo cū diu
 fueritis, mirandū quidē nō est, si ab ijs hostes aliquādo iu-
 dicati estis, quos ipsi prius hostium numero habuissetis,
 quā illi & sibi & Po. Christiano quicquā à uobis eius-
 modi metuendū esse suspicari potuissent. Sed quādo de sta-
 tus, sentētiæ, ac periculi uestri ratione satis disputasse mul-
 ta uideri iam possumus: nunc quidnā uobis cōsiliij capien-
 dum sit, dum ueniæ tēpus adhuc integrū est, diligenter cō-
 sideremus. Et quia salutis uestræ rationem apud homines
 Christianos exploratā esse, atq; plane explicatā iudico,
 si de sentētia statim decedētes, eō tandē reuertamini, unde
 uos nunquā discessisse oportuit: quo id uos quod in manu
 uestra etiā nunc est, maturius atq; libentius factū uelitis,
 primū dicā qua facilitatis uestræ culpa in fraudē istam in-
 cideritis. Deinde de eo quē potissimū autorē secuti estis,
 à nobis agetur. Tum quæcunq; is cōtra reip. causam attu-
 lit, ea diluam omnia, falsaq; & inanisima prudentiæ esse
 ostendā. Postremo quonā uobis modo cū rep. in gratiam
 redeundū esse censeā, summa tum fide, tū diligētia aperiā
 atq; expediā. Culpā enim uestrā hāc esse duco, quod plu-
 ris unius alicuius sermones quā totius reip. auctoritatem
 atq; iudiciū feceritis. Nam etsi reperiri aliquē interdum
 posse

posse non dubium est, qui ea sit ingenij acie præditus, id ut perspiciat, quod bona mortalium pars nõ satis uideat: tamen nõ continuo ea quasi de cælo in animũ cuiusquam delapsa, à nobis omnia recipienda sunt, quæ ab acutissimis fortasse quibusdam hominibus, sed parum uel prudentibus uel etiam bonis quotidie excogitantur, præsertim si ad labefactandã reip. Christianæ concordia, in qua nobis esse debent omnia, spectare atq; pertinere illa uideantur. Nam quenam tandem firmandi reip. status, non iam dico fiducia, sed omnino spes nobis ostenditur, si pro ingenio uel libidine potius & amentia seditiosissimi cuiusq; leges atq; maiorum nostrorum instituta in disceptationem uocare cogamur? Neq; enim tam bene cum genere humano agitur, ut aut quæ optima sunt, eadem quoque placeant omnibus: aut lex ulla ita describi possit, ut omnium rationibus pariter deseruiat: quod ipsum tamen nullo eorum, qui leges nobis tulere, uitio commissum uideri debeat: sed ita potius natura quodammodo comparatum esse, ut infinita rerum temporumq; uarietate, in tam inæquabili hominum ipsorum tum fortuna, tum sensu, omnibus peræque consuli & similiter prospici non possit. Itaq; semper boni ciuis esse duxi, non quid cupiat ipse, aut quid item alter, qui stante Rep. cõmode stare non queat: sed quod pluribus probetur, & legũ scriptoribus optimũ uisum sit, id ipsum æquum statuere & rectũ iudicare. Addo etiã illud, quod grauissimis atq; sapientissimis uiris placuisse audio, satius esse interdũ aliquid à maioribus non omnino optime constitutũ tolerare, quàm id multarũ ætatum usu receptum et cõprobatum, dum quasi iniquũ tollere uolumus, uniuersæ ciuitatis ocium atq; pacem perturbare, aut etiã in aliquod seditionis discrimen eã adducere. Ad hãc enim pestem

pestē id etiā accedit mali, quòd dum leges aliquas tanquā malas facile abrogamus, improborū ciuū animos figēdis refingendisq; tabulis assuefacimus: quo ipso nihil plane sit ciuitatū saluti neq; calamitosius neq; exitiosius. Atq; hanc ipsam ego sententiam cum optimi cuiusq; iudicium secutus magis, quā quid forte rebus meis conducere, mecum reputans, semper probaui: tū uero, si nihil de eo iure quod sempiternae salutis causa in perpetuum constitutum esset, mutaretur, laudādam cum primis censui. Quod in hac certe causa usu nobis nunc uenisse, nec uos ipsi plane ignoratis. Neq; enim, opinor, nobis aliud persuasum, aliud à duo decim illis uiris, qui omnē persuasionis nostrae rationē formula quadam cōplectendi ius à Christo Opt. Max. accepissent, conscriptum esse aut traditum existimatis. Quod cum ita sit, nec is cuius sectam secuti estis, reipublicae Christianae summā atq; fundamenta publicis moribus conuelli, sed nouam quandam minimeq; necessariam administrandae ciuitatis rationē multis iam seculis iudictam, & quasi per manus nobis traditam atq; acceptam esse initio quereretur, fides ei illico habenda non fuit: nec si quid forte probabili populariue ratione ab eo disputabatur, id quasi ex oraculo editum temere amplecti atque constantissimo gentium omnium iudicio à uobis anteponi statim debuit: qui sciretis à multis, non docendae quidem ueritatis studio adductis illis, sed uel odio uel inuidia incensis, uel etiam quae maxime praeclara tētantur ingenia, contradicendi, iactandaeq; doctrinae cupiditate concitatis hominibus, multa in dies singulos & uaria studiorum monumenta passim conscribi, atque etiam in apertum proferri. Equidem Nestorium, Arrium, Iouinianum, Donatum, Vigilantium, ac reliquos ueterum seditionum autores, rerum nostrarum

rum tam imperitos non fuisse arbitror, id ut ex animo ad extremum probarint, in quo à cæteris tam impudenter dissentirent: sed eos uel ostentandi ingenij, uel nominis sui illustrandi propagandiq; causa, uel spem aliam huiusmodi aliquam ambitiose secutos, ad eas excitandas in reip. turbas descendisse mihi nonnūquam penè persuadeo. Atq; ij ipsi tamen cum multo grauioribus tum quàm nunc Mart. Luterus sententijs pugnaret, magnaq; non solū uulgo ingenij eruditionisq; laude, sed etiā apud quosdā reip. principes, sanctitatis opinione diu concionati fuissent: sunt ad extremū summo bonorū omnium cōsensu, tanquam Christianæ paci atq; ocio inimici, ex rep. expulsi, & in exilium tandē acti, damnata quoq; eorū memoria, & publice exustis monumentis, quibus turbulentiæ suæ mentis consilia cōmendassent. Quæ utinam uobis in mentem tum uenissent, cum primum Mart. Luterus popularibus istis suis concionibus, & insidiosissimis scriptis, iam olim reipub. imposita quidem illa, sed uel obducta cicatrice iampridē percurata uulnera refricare est aggressus: maiorem, credo reip. quàm concionū eius rationē habuissetis: uobis quidē certe & rationibus uestris cōmodius prouisum esse hodie intelligeretis. Sed de nimia ista uestra credulitate, & ad cuius temere assentiendum facilitate, hætenus. Non enim uereor ne non quamuis breui admonitione, satis tamē edocti iam sitis, uel ad perspicendum quæ uos potissimum res in hunc errorē incautos pertraxerit, uel ad cauēdum ne uos posthac auferant aliorū cōsilia, tum uobis, tū etiam reip. perniciofa. Proximum est, ut de Mart. Luteri, quo quidē uno duce in istam opinionem aberrastis, ingenio atque studijs paulo accuratius agamus: quæ ipsa in eo sunt nimirum huiusmodi, ut me quoq; culpæ uestræ socium aliquando fuisse con-

se con

se confitear, hactenus tamē, ut de eo bene senserim, nō etiā ut ipsius de rep. iudicium bonorum sententia sanctius esse unquam duxerim. Nam cum mihi interdum uidebatur moueri acute, tum omnium ordinum mores castigare seuerē, tum uero optimatum causam aduersus uulgi imperitiā tueri religiose. Sed quid de me ipse loquor? qui ut minime omnium sum suspiciosus, ita ab ijs præcipue quos mihi aliquod naturæ religionis uel lumen commendet, facillime falli possum. Compertum enim habeo, etiam bonorum plerosq; qui in dignoscendis uel ex ipsa quæ magna ex parte fallacissima est oratione hominum ingenijs, magni & acerrimi haberentur iudicij, illi initio ualde studuisse, atq; adeo iurgia & prælia accusatorum eius sustinuisse. Quem enim sibi nō conciliaret, non dico libellus is quem de Christiana libertate nuper edidit, sed uel una illa homine plane Christiano digna atq; iustissima indignatio: quæ sibi amplius ferendum esse negaret, ut quorundam theologorum uel ambitione, uel inscitia, Aristoteles religionis nostræ caput & uertex haberetur, Christus ipse in ea uix crurū aut etiam pedum munere fungeretur? Et profecto multa scriptis ille suis, præsertim quæ prima in manus hominum uenerunt, complectebatur: quibus & ætatis nostræ uitia grauius insectando, magnam probitatis suæ opinionem excitaret, & res magnas magnæq; deliberationis copiose tractando, interiorum quoque & reconditarum literarum cognitionem promitteret. Et quanquam iam tum obscure quædam iaciebat, quibus, ut nunc equidem opinor, uel saniorum animos leuiter prætentaret, uel turbulentis ingenijs spem nouarum rerum aliquam inijceret: tamen si quæ ratione scribendi initium sibi fecerat, eadem cætera persequutus fuisset, cum nobis sibi quæ omnino consulisset

melius, tum etiā ipse inter Christianos scriptores locū hodie tenere, neq; plane obscurum, neq; sanè contemnendū. Sed me nihil æque fefellit, atque religiosa illa & modesta deprecandæ impietatis pertinaciæq; cautio, qua passim ille usus, quæcunq; de reipub. Christianæ statu noua adduceret, tum deniq; si ea collegio amplissimo, Pontifici q; in primis Maximo probarentur, sibi probatum iri testificabatur. Equidem cum iniquum esse ducerem, eum à me ex natura mea non fingi, peiusq; de eo quàm de me existimare, præsertim cum illa eadem sæpius confirmaret: non modo bona illum nobiscum fide agere, & in officio fore credidi, sed commodius etiam omnia facturum quàm scripsisset existimaui. etenim quem non ad excitandos ciuileis motus, iam olim damnatas quorundam factiosorum sentētias scelerate insidioseq; repetere, sed doctorum hominum ritueas disputando scienter atq; perite attingere arbitrer. Nam cui per Deum immortalem, quicquam tale subuereri in mentem uenisset, præsertim uel in tam alta pacc, tantaq; omnium ordinum concordia, uel ab istiusmodi homine, qui inter nos natus, inter nos educatus, inter nos institutus & doctus esset, qui se Aurelij Augustini, uiri tum doctrina, tum sanctitate clarissimi, & in republica maximis causis, difficilimisq; tēporibus cogniti atq; probati, amulum profiteretur, compluresq; iam annos inter eius familiæ sodales iuratus, si non aliqua cum laude, sine ulla certe insigni ignominia uixisset? Ne multa: omnia prius arbitratum sum fore, quàm ut in eo tantum uel extaret sceleris, uel reperiretur perfidiæ: quæ ego etsi nunquam à me uisum, amabā tamen, idq; tum reipublicæ, quā mihi ex animi mei sentētia capeffere uidebatur, causa: tum etiam communū studiorū artiumq; quibus illum mihi coniunctissimum esse spera

sperabam, gratia. Sed nō diu licuit bene de eo sperare, qui
quid animo aduersus rempublicā agitare, nobis occultum
esse diu noluit. Alteris enim scriptis, nemo suspicari nō coe-
pit, quid à primo spectasset, quid speraret. Tertijs porro
editis, nemo tam cecus fuit, quin omnem illam pietatis exi-
stimationem ad confirmandam Hussianæ sectæ impietate
collectam esse perspiceret. Veruntamen est quod ei magnā
nihilominus gratiam habeamus, qui illum nobis errore sta-
tim eripuerit: et abiecta boni tum uiri, tum ciuis persona,
sui consiliorumq; suorum penitus cognoscendi potestate
nobis fecerit. Vidit enim tandem, uidit quod omnino futu-
rum erat: neq; dolos posse latere diutius suos, qui se iā pri-
mis illis quoque disputationibus in suspicionem seditionis
apud acutiores quosdam homines uenisse intelligeret: ne-
que quod clām machinaretur, id eo quem à principio spe-
rarat, exitu conclusum iri: paucos enim omnino ea ratio-
ne ad causam suam adiunxisset. Redijt igitur ad male dis-
simulatos mores, coepitq; aperte rempublicā oppugnare,
quam antea cuniculis euertere frustra tentasset. Sed quid
egerit homo religiosissimus, & idem eo pudore præditus,
ut iam unus optimatum nationi conuitium suo quodam-
modo iure faciat, operæ precii fuerit cognoscere, tametsi
uos nō ignoratis, qui ea quemadmodum agerentur, multi
spectare potuistis. Verū quia sic fere hominum uita est, ut
quæ nō facta nolimus, ipsi eadem dū audacter fiant, & se-
cunda aliqua fortunæ aura ferātur, nescio quo modo, rite
quoq; & ordine & iure fieri existimemus: quod tū forte,
cum Lutero conatus ex animi sentētia procedere uideban-
tur, minus absurdū in eo uobis est uisum, idē hoc uestro tē-
pore uel alio leuiter uos admonente intolerabile & im-
pium forassee uidebitur. Iam primum facta manu, latus
i 3 suum

suum armatis hominibus stipauit: is uir, qui Christiano ho-
 mini uel ad arcendam barbarorum uim ferrum aspicere, reli-
 giosum esse affirmaret. Sed ex quo tandem hominum gene-
 re istam ille sibi quasi praetoriam cohortem descripsit? Nem-
 pe ex eo, cui bello civili opus esse duceret. Sic enim ad nos
 allatum est, sic etiam conspirationis istius fautores confiten-
 tur: ita tamen ut inimicorum potentia metuq; coactum, ad
 extrema eum consilia descendisse causentur. Sed quacunq;
 ratione ad nouissimum auxilium descenderit, & se milita-
 ri manu se pserit homo Christianus, quiq; sibi nihil unquam
 magistratum imperio antiquius fore, soleni sacramento
 pollicitus esset, neq; se pro tuendis Christi praecipis ullum
 mortis genus recusaturum semper praedicasset: certum est
 omnes eius Prouinciae damnatos, omnes ignominia nota-
 tos, omnes aere alieno oppressos, omnes exilio infamia que
 dignos multa spe & promissis ab eo teneri. Praefectos au-
 tem tam numerosae cohortis eum habere duos, atq; hos ipsos
 concordiae Christianae multo inimicissimos. Alterum summo
 quidem loco natum illum, & ualentem sane hominem, sed ta-
 men audacia magis & saeuo inter eas gentes latrocinio,
 quam generis nobilitate insignem. Alterum equestris ordi-
 nis, at non item census, quem pridem deuorarit, nudum pla-
 ne, neque tamen aut infantem aut infacetum equitem. Illius
 eum bona militiae opera uti audio, ob saepe spectatam homi-
 nis tum in spoliandis iugulandisque qui illac iter facerent,
 negociatoribus, tum in depopulandis finitimorum agris,
 uirtutem atque diligentiam. Huius gloriosa domi exquire-
 re consilia, quippe quem constet animo esse tam seditioso,
 quam iam sit multis acceptis uulneribus ad bella geren-
 da corpore infirmo & prorsus inepto. Nostis puto ho-
 minem, altero crure claudum, humero strumosum, oculo
 cap

Mendicis

lo captum, ac morbo tum comitali, tum eo qui libidinem
eius obscœnis pustulis indicet, fœde misereq; confectum.
Scurram illum dico equitem, qui cū muros uel scriptis suis
risus uulgo facere conetur, non minus tamen crudeliter bo-
nis omnibus interim minitans, bellū reipublicæ indicit at-
que denunciât. His itaq; ille præclaris ducibus quasi dua-
bus incendiij sui facibus fretus, neq; tamē interim ignarus,
quā apud ociosam perditamq; plebem grata esset futura
fortunarum bonorumq; omnium adæquatio, ac iucunda
in primis Principum uirorum exagitatio: munire se hac
quoq; ratione cœpit. hoc est eodem tempore & plebis ui-
cem miserabiliter deplorare, & Principes ipsos in crimen
inuidiamq; absentes uocare, & in bonos omnes quo iure,
qua iniuria nominatim declamare. Quod cum apud popu-
lares suos sibi non omnino incommode cadere uideret: si-
mul & graui illa denunciatione incensus, qua sibi homo
modestus aliquando tandem edictum fremeret, nisi ab ea
mente desisteret, atq; improbis cōcionibus finem faceret,
fore ut neq; amplissimo collegio consilium, neq; Pont. Ma-
ximo auctoritatem, neque bonis omnibus ad coërcendos
seditiosorum conatus facultatem uirtutemq; deesse intelli-
geret. Ea inquam quasi atroci contumelia incitatus, ani-
mum statim ad arma & uim adiecit: nihil iam nisi atrox
& crudele cogitans, nihil nisi monstra loquens: Ponti-
fici collegioque iratus, & ijs omnibus qui rempublicā
saluam uellent, infestus atque intolerabilis. Hinc crebræ
illæ turbulentæque conciones: hinc tot propositi passim
famosi eius atque sacrilegi libelli: hinc tot Europæ diui-
sa, tot impia impij hominis scripta atque monumen-
ta, quibus eos qui à solitudine nomen induissent, uo-
luntarios Christianæ reipublicæ seruos omni sacramen-

ti religione exolutos ad libertatem uocaret, exulibus re-
ditum pararet, tabulas nouas induceret, ac redactoin or-
dinem Pont. Max. item que cæteris amplissimis sacerdoti-
bus omnibus, publici consilij auctoritatem, sacrorum cu-
rationem, religionum interpretationem, uniuersum deniq;
cerimoniarũ ius, non modo ad plebem trāsferret, sed pro-
phanis etiam hominibus communicaret, dicam, an contami-
nandum uiolandumq; proponeret? Omitto ea quæ contra
sancta maiorum nostrorum instituta de diuinæ hostiæ ra-
tione, de religiosa illa & lustrica scelerum confessione, de
pontificia criminum abolitione, de manium expiatione, de
sacris maritandis ordinibus, infirmandis iudicijs, abrogan-
dis legibus portenta inuexerit: quæ etsi leuiiores quædam
ad euerse reipublicæ mala accessiones uideri possunt, sunt
eius tamen generis, ut non minus quàm illa pestifera sint,
& ad animorum nostrorum insaniam perniciemq; scele-
rate excogitata. Quorsum igitur hæc cōmemoratio? quor-
sum? ut quod aliqua fortasse animi perturbatione impe-
diti adhuc facere nō potuistis, aliquando perspiciatis, aut
quāto uestro periculo iste insaniat, aut quantum eius inge-
nio tribuendum sit, qui non modo de prisca illa Heroico-
rum tēporum maiestate instauranda nihil sincerum cogi-
tet, sed ad miseras illius reliquias, quæ una consentiētis ci-
uitatis concordia niterentur, delendas, noua quadam atq;
importuna audacia grassetur. At enim ita affecta sunt ple-
raq; omnia & debilitata reipublicæ mēbra, ut cuius plane
nō sit, qui ista uel probet, uel etiā tacitus ferre possit. quasi
uero, quoniā cæteris fere ornamētis suis respublica orbata
sit, ocio quoq; & pace, & in qua hodie una acquiescimus
cuiũ cōsensione, a nobismetipsis eā spoliari cōueniat. At
iam pridē uerā illam et germanā cum pacis atq; ocij, tum
etiam.

etiam gubernandæ reipub. rationem ita amisimus, tantaq;
est perturbatio rerum omnium & confusio, ut bono cui=
quam dissimulandum iam non sit. Quis uero hoc negat?
quis nō uidet? quis priscam illam uel nascētis uel adolescen=
tis religionis Christianæ ætatem nō desiderat? quis nō de=
niq; bonorū in extrema hæc tēpora ætatem suā incidisse,
uehementius dolet, & interdum etiā ingemiscit? Ego quidē
ipse, qui sacerdotum, uel potius reipublicæ causam hic ui=
deor agere: quam si ago, uestra certe potissimū causa nunc
ago: ego ille inquam qui me sacerdotū nationi fateor esse
amiciissimū, cū reip. casum atq; orbitatē uobiscum lugeo,
tū uero multa in plurimis eorū qui publico concilio præ=
sunt, desidero: idq; præ me semper tuli, mihi nō satis proba=
tos esse ne antistitum quidē ipsorum mores, quos pugnan=
tibus illis inter se uitijs, luxuria & auaritia, ignauia et am=
bitione haud leuiter infectos esse negare nemo potest. Sed
cū rempub. non iccirco odisse, quod deformior sit, sed po=
tius eius uicē dolere debeamus & miserari, quod huc cala=
mitatis reciderit: tum etiā alia est omnino improbādæ cau=
se, alia uitæ hominum improbandæ ratio: aliud reipubli=
cæ Christianæ statū damnare, aliud malos magistratus ac=
cusare: quanquam, si uerū fateri uolumus, huiusce mali cau=
sa nō tam in principibus et magistratibus, quā in nobis=
metipsis tota residet: qui cū sciamus, qd factu sit optimū,
eoq; nos leges et patrū decreta uocēt, nescio quo tamē mo=
do malumus in eos qui rēpub. gerāt culpam omnē semper
trāsferre, quā uel nostram ipsi quandoq; agnoscere, uel
etiā legibus ipsis parere. Illud quidē sane inficiabitur ne=
mo, aliquāto esse adhuc tolerabiliores eorū mores, quorū
nūc in potestate sunt omnia, quā nostra ipsorū hodie ui=
ta mereatur. Nec enim dubiū est nos multis nostris pecca=
tis

tis in hanc reip. noctem iam pridem incidisse. Sed quid uitijs nostris molliore oratione blandior? ipsi nos, ipsi scilicet uel ambitione, uel commodo, uel alia quauis cupiditate nostra ducti, principes sua sponte haud ita malos, uel etiā omnino bonos ad hoc genus uitæ sollicitamus, dum eos modo inter se commutamus modo in priuatos concitamus, modo obiecto falsæ gloriæ splendore deprauamus. Quid multa? stet in statione quam quisq; sortitus sit, et in uigilia sua pars ciuiū optima: statim fungentur officio uel inuiti suo & magistratus omnes & reip. principes omnes. Neq; uero hæc à me perinde dicuntur, quasi principum flagitia priuatorum scelere excusata esse uelim. scio enim quātum ij ceteris omni uirtutis genere præstare debeāt, qui omnibus imperant: sed ut ista labes hominum, omnia omnium delicta in solos principes tam acerbe conferentium, in sese aliquando ipsi descendant, atque profligatæ reipub. causas tum sibi, tum sui simulibus magna ex parte acceptas, referendas esse cognoscant. Sedentes ne igitur, & per ocium, tam perditorum temporum cursus spectabimus? Minime nos quidem, sed huic tanto malo pro se quisq; studiose optulabimur. Quonam isthuc modo? Non seditiosis quidem concionibus tumultus excitando, non exitiosis scriptis bonos territando, non improbis secessionibus spem sceleratis ostendēdo, non frameis & gladijs fidem de foro, ius de tribunali, auctoritatē de rep. auferendo, nō eo deniq; auxiliij genere, quod ipso morbo multo sit grauius atq; perniciosius, huic pesti succurremus: sed ijs plane remedijs quibus Benedictus, Frāciscus, Dominicus, Bernardus, ac ceteri amplissimi, persuasionisq; nostræ amantiissimi uiri, suis quisq; temporibus labenti atq; inclinatæ reip. opem ferendam sapienter iudicarunt. Quibusnā istis? precibus, lacrymis,

mis, ieiunijs, summa totius uitæ innocentia à Christo Opt.
Max. suppliciter contendendum est, ut pro cuius reip. salu
te ipse se deuouendum putarit, hanc ægotam ac propè de
positam aliquādo respiciat, eiusq; principibus eam det mē
tem atq; facultatem, ut quæ sustineant munera, ea ipsi rite
atq; ordine tueatur & obeant. Nec interea tamē nobis ces
sandum arbitror, sed quibus hominem Christianum armis
sine suo scelere alij uim afferre licet, ijs ninurum rem geri
placet: hoc est, tum priuatim, tum publice cūctos ad leges
seruandas admoneri, ad uirtutem cohortari, studiose doce
ri, seuerius etiam interdum obiurgari, sed ita ut uitia, non
homines odisse uideamur: atq; nos in primis tales præste
mus ipsi, quales esse cæteros & cupimus & æquum cen
semus. Mutationem uero reipublicæ, cuius & fundamenta
Christus ipse iecerit, & ædificationi semper fauerit, præ
sensq; numen eius adfuerit, me quidē autore molietur ne
mo, etiā ut uulgo in ea grauitur peccetur. Nullis enim hoc
opinor legibus, nulla institutione, ut ne qui peccent, hoc
quidem tēpore præstare possis. Nam erunt uitia, ut quidē
est in prouerbio, donec homines: ut uero nobis sancte per
suasum est, quoad iam senescēte & ad exitū tendente mū
do, genus humanum omne diuinitus resipiscat, et ad Chri
stum Opt. Max. unum amādum, colendum, uenerandū to
to pectore incumbat. Interea si qui sunt animo tam tene
ro, ut quæ fiant neq; ferre, neq; uidere, neque etiam audi
re possint: licet abstrudant se uel in remotas aliquas, et ab
omni arbitro liberas, uel sequantur has ipsas quas in me
dijs spectamus oppidis, cum religiosis clausas septis, tum
ab omni prophanorum hominum usu uacuas solitudi
nes, in quibus uiros bonos innumerabiles, & olim
tranquillam ætatem egisse, & etiam nunc optimæ suæ
mentis

mentis conscientia fretos atque beatos, cōsidere non ignoramus. Sit hæc igitur nobis quidē constituendæ corrigendæq; reipublicæ Christianæ adumbrata atq; informata ratio: quæ ipsa nec à diuinis præceptis est aliena, & sanctissimorum uirorum exēplis multarumq; ætatū usu comprobata. Sed ut ad eum de quo nobis instituta est oratio redeamus: obsecro uiri optimi, quale uobis spectaculum illud uisum est, cum Mart. Luterū inter perditos illos et scelestos homines medium regio spiritu incedētem, atq; ex desperata illa plebis fece in cōcionem censorio supercilio conscendētem intueremini? cum uero eundē in reip. principes nominatim aperteq; incurrētem, cū in uirorum sanctissimorum memoriā petulantissime perorātem, cum tot summorum Pontificum decreta, tot Pop. Christiani scita furiose & impie comburentem, breuiter cum illum inflammato ore, ardētibus oculis, Pont. Maximo sacris interdicentem, Italiæ uastitatem, urbi Romæ excidium crudeliter & immaniter minitantem audiretis: uenit ne unquā uobis in mentem de Iesu Christi conseruatoris nostri, & generis humani parentis pudore atq; patiētia quicquam cogitare? Qui cum ea esset uirtute ornatus, ut diuinitatis exempla ederet omnibus admirāda: ea doctrina instructus, ut doceret quæ essent ad animorum salutem immortalitatemq; optima: ea potestate præditus, ut posset non dubie omnia, nullum tamen aduersus eius ætatis principes insolentius uerbū protulit, ac ne tum quidē, cum ad seruire suppliciū ab importunissimis hominibus indignissime raperetur, quicquam questus est. Quid nihil esse questū eum dico, quē in crucē ipsam iam actū, & omni adeo cruciatus genere laceratū, eis ipsis qui illam sibi fixissent, bene precatū esse constet? Atqui nouus iste noster legū scriptor, se ad illius unius innocentem

nocentiam & sanctitatem uitæ suæ statum omnem direxis-
se apud uos interim magnifice gloriabatur. Eo quidē cer-
te nomine ceteros ciues, etiam eos qui iam olim de repub.
Christiana optime sunt meriti, fastidit & aspernatur.
Aspernatur autem? imò uero cōtumeliosissime ubiq; illos
exagitat & insectatur. Anacletum quidem, qui & Romæ
Pontificatū summum gesserit, & pro Christi persuasione
impij ferri crudelitatem non dubitanter subierit: qua por-
cum, qua belluam identidē appellat. Isidorum uirum reli-
giosissimum, & quod ante Luterū nemo negauit, sacrariū
literarum peritissimum, nunquam fere nisi canē cognomi-
nat. Eum uero qui Leonis nomē ex Romanis Pontificibus
princeps secutus sit, nec literis minus & eximie cuiusdam
doctrinæ gloria quā singulari quadam morū grauitate
atq; pietate floruerit, quasi ambitiosum & uanum ubiq;
compellat. Bonauenturam ex Francisci Assisiatis familia
(at quem uirū? plane diuinum) tanquam nihili & ineptū
hominem passim deridet. In Thomam uero Aquinatē ui-
rum amplissimum, quo quidem ætas illa neq; doctius aliud
tulit, neq; religiosius quicquam uidit, modo quasi in præ-
stigiatorē & sophistam ingreditur, modo tanquam in im-
peritæ multitudinis mancipiū atq; uulgi adulatorem inua-
dit. sed quid singulos colligo: quasi aut melius ista ipse no-
rim quā uos qui omnibus penē eius cōcionibus interfui-
stis: aut tantā illius in uiros optimos atq; clarissimos, quo-
rumq; uirtutes iam cōsecratæ sint & in diuorum numero
collocatæ, feritatē, sine summo animi mei dolore cōmemo-
rare possim? Sed tamen qualia uobis, per deū immortalem,
uisa sunt cōuitia illa quæ ex impuro illo & sacrilego ore
in homines de republica ita meritos euomerentur? Mihi
quidē eadem modo legēti, eam orationis speciem præbue-
runt,

runt, ut nō eius qui se hodie unū omnium Christi studiosis-
simū esse prædicet, uerba mihi uiderer agnoscere: sed bar-
baram potius & immanē in nomen Christianum grassan-
tis, uel Celsi cuiusdā, uel Porphyrij, uel Mahumetis ipsius
uocem exaudire. Ne hic eos à me probari existimetis, qui
unum uel Io. Scotum, uel Thomā Aquinatē semper in ma-
nibus habeant, ament, dilaudent: Paulū uero Tarsensem at-
que quatuor illos Christianarum rerum autores religiosis-
simos, aut penitus ignorent, aut quasi nō satis exquisitos
in disputando atq; accuratos Theologos negligentius le-
gant aut etiam aspernētur. Nam siqua unquam in re mihi
Luterus minime uisus est desipere, in eo est certe, quod hoc
ipsum hominum genus acrius à se & sæpius obiurgatum
esse uoluerit. Verum nō ideo neq; Scotum neq; Thomā
neq; illius ordinis cæteros quasi teterrimi alicuius sceleris
reos perpetua oratione insectari debuit, quos & summa
uitæ integritate, et admirabili quadam diuinarū humana-
rumq; rerū cognitione optimi cuiusq; iudicio cōmēdatos
esse non ignoraret. Neq; uero sum rerum humanarū tam
rudis, quin sciam eos, quos quasi diuinis quibusdam & ar-
tibus instructos & moribus ornatos admiramur, homines
tamen fuisse: hoc est tales, qui potuerint tum aliquid nesci-
re (nam qui etiam facile summam doctrinæ laudē sunt cō-
secuti, multa sciuerunt, nō omnia) tum à summa illa recte
uiuendi ratione nōnunquam aberrare: uni enim adhuc Ie-
su Christo uirtus perfecta perpetuaq; cōtigit: sed illud itē
certō scio, cum probi esse existimatoris, & in cēsendis ma-
gnorū uirorū ingenijs haudquaquam iniqui, uitia pēsare
uirtutibus: tū ubi maior uitæ atq; ingenij pars steterit, cō-
nos animi nostri iudiciū atq; sententiā omnem ingenue ac
liberaliter cōferre oportere. A qua quidē recte existimādi
æqui

æquitate quàm lōge Mart. Luterus abfuerit, illud uobis fa-
tis indicarit, quòd in omnes fere sacros scriptores, sed in
hos potissimū quasi minorum gentiū persuasionis nostræ
interpretes furēter inuectus, alios indoctos & ineptos, a-
lios nugas & barbaros, alios scenicos & poëticos, alios
impostores & impios, alios belluas, canes, porcos, asinos
uocitarit, atq; his etiā multo fœdioribus sexcentis uocabu-
lis sibi in perpetuum notādos defigendosq; duxerit. Esto
nullam illi politioris humanitatis partem attigerint, nullā
rerum externarum memoriā tenuerint, nullos temporū or-
dines, nullos etatū gradus cognouerint, deniq; literas qui-
dam plane nescierint: iusta ne tamē ea tandem sit causa, ut
homines sanctissimi, & quod cōstat, è disciplina Christia-
na doctissimi: quod deliquerūt, non in religione, nō in rep.
peccarunt, sed in leuiorū tantummodo studiorū cognitio-
ne rudes extiterūt: ab isto nescio quo, cōtumeliosissimis no-
minibus petulantissime diuexētur? Et miratur adhuc quis-
quam uestrū Luterū apud bonos omneis male audire, qui
tā maledicus sit: uel ab ijs ferreū ipsius os graue interdum
cōuitio uerberari, qui sibi perpetuā iustamq; pro tantorū
uirorū ornāmētis propugnationē suscepere aduersus eum
homīnē qui omnis humanitatis oblitus neq; sacræ mortuo-
rū memoriæ unquā pepercit, neq; quicquā habeat delibe-
ratus quàm in eorū studia, literas, uitā cōtumeliose incre-
pādo, oīm nomini uel perpetuas tenebras offundere, uel ad
posterorū infāme id et notatū trāsmittere? Sed alio prorsus,
alio atq; tu speres, homo amētissime exitu res tota conclu-
detur. Nam & illi quam adhuc apud omnes mortales di-
gnitatis uirtutisq; suæ gloriā obtinuerūt, eā apud omnē
quoq; posteritatē augustissimorū monumentorū suorū reli-
gione facile tuebūtur: et tu, quod unū potissimū præposte-
re ambis, quoq; ut potiāre, omnia diuina & humana iura
peris

peruertis, assequere quidem illud, & fortasse uiues: sed in poenam, mihi crede, & in ignominiā nobilitatus uiues, non fanè aliter scelere tuo sempiternæ hominum memoriæ cōmendatus, ac Iudæ perfidia, Arrij insania, Dioscori arrogantia, caterorumq; seditiosorum impietas hodie commemoratur, & ab optimo quoque detestata uulgo etiam execratur. Vos autem ne hæc à me acriore ullo in hominem odio asperius dici existimetis, quo etsi dignissimus is est omnino qui non modo aperte, uerū etiam gratis libenterq; cum republica susceptum bellū impie gerat: tamē ita Christum propitium ipse habeam, uosq; saluos uideam omnes, ut eum quoque saluum & incolumem nobiscum esse iam pridem studui, et etiā nūc exopto. Atqui reipublicæ deesse non possum, cui tam sum amicus quā qui maxime, neque uos ab ista mēte deducere nisi fontes sceleratissimi eius cōsiliij aperiā, & qualis is sit, quo duce à recta religionis uia in Hussianorū sectam aberrastis, uobis hic planū faciā: idq; paulò quā uelim nonnunquam seuerius, ne nos uidelicet causæ nostræ parum cōfidere existimetis, si cū hoste multo leuius quā ille cū ciuibus suis egerit, semper agere uideamur. Sic enim uos ab eo persuasos esse audio, ut quisq; sentiat optime, ita improbos insectari acerbissime. Qua quidē ratione etsi in neminē iustius quā in illum ipsum qui hæc legē tulerit, eamq; cōtumeliosissimis suis etiā scriptis sanciuerit, inuehi nos et declamare oporteat: tamen erit apud me antiquius quid uel causæ nostræ dignitas postulet, uel etiā hoc in genere natura mea ferat, quā quid petulātia eius atq; odiosa peruersitas mereatur: nisi siquādo fortasse importuna eius audacia uictus atq; expugnatus, ab hac animi æquitate deiiciar. Quod sicubi casu aliquādo cōtingerit, par erit, opinor, ut iusto meo dolori ignoscatur: nec
ego

ego me indigna dicere existimer, cū illo digna quædā dicere interdum uidebor, qui me eò necessitatis pertraxerit, ut modestiam meam sine summa præuaricationis suspitione tueri non potuerim. Quare uos ne in ea quidē opinione diutius errare patiar, ut eū si non satis neq; prudētem, neq; in scribēdo moderatū, bonū saltem uirū & frugi esse arbitremini, quē quasi continentem & integrum hominē nonnulli uulgo cōmendare non desinunt. Ego enim si quē ea integritate præditū esse certo sciam, ut nullis auaritiæ sordibus capiatur, ea grauitate & pudore septū, ut omnes corporis uoluptates seuerè excludat: laudem quidē ijs nominibus hominem, sed non propterea tamen eū esse uirum frugi continuo iudicem. Maius est omnino & splendidius probitatis nomen, quā ut duabus hisce uirtutibus amplitudinem suā tueri possit. Atq; ut hic omittam quāq; incertum sit id de quo eum uno isti dilaudent (neq; enim ea res cuiquam explorata esse queat) quēq; abstinentia ista in illo uirtutum choro locum obtineat (obtinere enim, credo, infimū) bonum eum tu mihi iustūq; hominē appellas, qui ceteros præ se impotenter aspernetur? qui meliores calumniatur? qui defunctorū innocentiam insectetur? qui odio æstuans, iracundia ardens, in contumeliam præceps feratur? quem perfidia insidiosum, leuitas seditiosum reddiderit, quem cæca uel dominandi, uel nominis sui in honorē adducendi cupiditas ad legum rei; publicæ interitū stimulet ac propellat? Omnibus necesse est omnibus non uno aut altero uitio careat is qui se frugi & bonū uirum hac in rep. & dici & esse cupiat. Neminē superbe contēnat, neminem falsò criminetur, nō in alterius exitiū iracūdius incurrat, non inimicitias libēter gerat, datam fidē sancte præstet, sacrā mortuorū memoriā religiose colat, huma-

k

nitate

nitate & beneuolentia quoad eius fieri potest, cōplectatur
 omnes, postremo nihil ciuium suorū pace atq; concordia
 sibi ducat antiquius. Hæc qui faciat, etiā si aut ad rē pau-
 lo uideatur auidior, aut à uoluptatibus interdum nō alie-
 nior, possit fortasse uir bonus dici, atq; id ipsum tamē uul-
 gi adhuc & populari tantū opinione, non itē ex persua-
 sionis Christianæ formula atq; sentētia: ad cuius quidem
 præscriptā uiuendi religionē si quis Martini Luteri actā
 uitā & facta nūc dirigat, quiduis certe potius quā ē reli-
 gione Christianus esse reperietur. Quid enim tā alienū ab
 hominis Christiani instituto, atq; præ gloria potentia ue-
 sua Christianæ reip. Istatum nō modo seditiosis concioni-
 bus & famosis libellis, sed barbaricis etiā minis & armo-
 rū terrore oppugnare? Neq; enim ignota sunt quæ ille de
 cogendo impiorum exercitu molitus sit, quæ de ijs omni-
 bus qui à se in rep. dissentirēt, consilia inierit: quæ etsi in
 eū ipsum eiusq; sectatores statim nō uertissent, sunt ea ni-
 hilominus tamē eiusmodi, ut eū esse mente minime omniū
 Christiana, fidē uobis aperte facere iā tum potuerit. Age
 uero senserit ipse de rep. unus ex omnibus optime, qui qui-
 dem omniū iudicio sentiebat pessime: nū plus tamē hominē
 modestū, & ciuilis officij nō ignarū, quā nobis probare
 poterat, cōtendere oportuit? Neq; enim si resp. priuatos
 aliquot, quos ipsa persuadēdo regere nō queat, potest suo
 iure cogere: iccirco paucis liceat, cū persuaderi populum
 posse diffidāt, uim reip. atq; bellū ciuibus suis inferre? Ea-
 dem est enim, si forte admonēdi estis, patriæ in ciueis, quæ
 patris in liberos potestas. neq; sane magis priuato cuiquā
 reip. arma intētare fas est, quā filio ius, parēti manus ulla
 ratione afferēdi. Vnā porro esse Christianis omnibus com-
 mune & patriā & ciuitatē & rēp. quæ nos sacris illis li-
 quoribus

quoribus delibutos atque perfusos exceperit, quæ salutariis initiatis leges, ad quarum præscriptum uiueremus, descripsit, neminem uestrum dubitare arbitror, haud profecto magis quam de eo bonorum quenquam ambigere, siquæ unquam, Martinum certe Luterum hodie in seditiosis & perditis ciuibus, si modo istiusmodi homines ciues appellandi sunt, omnino numerandum atque habendum esse, qui composita iam olim legibus & constituta Patrum decretis reipublice omnia per uim & oppressionem turbare, miscere, euertere tentarit. Atqui neque eo magis uir bonus existimandus est: quod nullum eius certum præterea sceleris crimine in priuatum aliquem hic à me proferratur. Nam neque ad accusandum hominem huc descendere, nisi quatenus uos à uera religione ad impiam istius sententiae opinionem abstraxit: neque qualis in quotidiano & domestico esset usu, mihi magnopere querendum putauimus, qui qualis in communi uitæ consuetudine, et in reipublica esset uidere, neque uero siquid crudeliter, libidinosè, fraudulenter uel priuatim eum commississe alicunde resciscem, id quoque mihi commemorandum hic ducerem: qui cum uos non aliter ab ista sententia deduci posse uideam, nisi scelestum hominis animum hic patefaciam, tamen inuitus illius in uos remque publicam & fraudes & crudelitatem attingam, mihi plane interim conscius & quam ob eas res intimis sensibus angar, & quam non libenter in hominem, qui se Christianum esse affirmet, quantum iusta de causa dicam. Quare tantum habetote, alijs inflammari cupiditatibus uulgi animos, alijs ambitiosorum mentes hominum facibus incendi. Ab ijs qui inanis modo laudis opinioni & regno suo seruiunt, plebeia ista et popularia uitia omnia astute cõpesci, ut etiam cum maxime fallat, boni uiri habeantur. Ab illis quos nulla neque principatus neque propagandi nominis sui cura tãgat, præsentem modo et refo-

L 2

midari

midari poenam, & consecrari uoluptatem. Ac profecto hu-
 milioris atq; angustioris est animi, ullo uel sordida pecu-
 nia, uel effœminata uoluptatis studio teneri: eius autē qui
 uulgi sermonibus sit deditus, uiliora ista contemnere, aut
 certe dissimulare, dū summa multitudinis admiratione am-
 plissimū nomen consecutus, id etiam aliquādo assequatur,
 ut omni imperio & honore dignus tandē iudicetur. Quod
 porro se Martinus Luterus hæc omnia quæ faciat, reipu-
 causa facere dictitat: Primū quis ei hoc ipsum credat, quē
 priuato consilio tam multa aduersus bonorū omnium con-
 sensum turbulente miscere uideamus? Deinde ut etiam ex
 sacris literis aliquid afferat, uel potius ad causæ suæ com-
 modum ex ijs aliquid detorqueat, quo conatus suos quasi
 diuinos nobis probet: ecquem unquam scditiosum tam stul-
 te arrogantē fuisse putatis, quin & è religione ea esse as-
 firmarit, quibus sibi ad res nouas uiam muniret, & actio-
 nibus suis diuinorum in primis librorū autoritatem præ-
 tenderit? Nam qua tandem ad perturbandā remp. fiducia
 accessissent, nisi ea à se afferri confirmassent, quæ cum es-
 sent omnibus utilissima, tum uero diuinis præceptis tradi-
 ta, atque uel Petri uel Pauli, uel alicuius de duodecim illis
 Christi legatis autoritate iam olim comprobata? At ea est
 Martinus Luterus tū integritate, tū cōtinētia, ut ijs nomi-
 nibus apud populares suos bene in primis audiat. Quid?
 quasi uero factiosorū quenquam tam profligatis moribus
 unquam fuisse existimetis, ut nulla omnino aliquarū uirtu-
 tū uel expressa uel adumbrata signa habuerit? Nam quid
 Manichæo, quid Apollinari, quid Macedonio, quid Por-
 phyrio, quid Nouatiano obiectum putemus? Auaritiā ne,
 an impudiciā? Neutrū certe, cum eos ne leuissima quidē
 huiusmodi uitiorū suspitio attingeret, & sancta rectisq;
 studijs

studijs dedita uita uulgo etiam cōmendaret. Nullū igitur criminandæ uitæ suæ locū reliquerunt? Nullum omnino, quod quidem memoriæ proditū sit: sed causæ damnandæ suæ occasiones dederunt plurimas, atq; ea una re damnati sunt, etiā ab ijs, apud quos in moribus diu fuissent. Quid ita? quòd impiam ipsorum mentem & superbā, cōtra totius reip. consensum, peruicaciam omni priuato crimine grauiorē ducerent. Quo pacto? quia peruulgata & quotidiana ista delicta, etsi diligenter uindicanda essent, tamen, uel impetu plurimū committeretur, uel ad paucos omnino uenirent, uel suos etiā tantum sequerentur autores. Quid tum? leuius id esse rati sunt maleficium, quo pauci temere, quàm quo multi de industria grauissime laderentur. Eos autē qui de deo, de religione, de rep. male palām sentiret, nō tam priuatis aliquibus aduersari quàm cū superis ipsis bellum impie gerere, tū etiam imperitiæ multitudinis animos ad eandem sectandā impietatem, euertendāq; religionem nefarie sollicitare. Quo id tandem illos modo? tū probabili scilicet disputationum suarum ratione, tū uero magis aliqua probitatis uirtutisq; opinione. Nunquam enim pronior est religionis lapsus, quàm ubi quis magna religionis doctrinæq; fama impiæ rei sanctitatis pōdus et eruditionis auctoritatem afferre uideatur. Eadē est igitur nimirū Mart. Luteri causa, quāquam illis iure quidem optimo damnatis, insignē omnino facio iniuriā, qui eos huic pesti atq; labi nūc conferam. Quid enim in illis uel præter sanā mentē quisquā desiderauit, uel præter pertinaciā grauius aliud accusauit? cū nihil iste interim cū eorū ornamentis atq; laudibus cōmune habeat, pertinaciā tātū et seditiosæ eorū mētis sensum imitetur. ita tamē ut illorū singuli, alijs atq; alijs tēporibus, unū quiddam, id tum, cū nondū reip.

k 3 ratio

ratio plane cōstituta esset, obstinatius tutati sint: iste quicquid unquam à quouis in religionē excogitatū sit ac reip. ipsius iudicio palam damnatū, hoc tēpore cōtumaciter & pertulāter defendat. Breuiter cū illorū causæ præter causam fuerit penè nihil, huic autē hodie præter illā latronū manū nihil omnino adsit: eatenus illis cōparatus existimetur, ut si nō aliā ob causam, iccirco quidē certe uir bonus neq; esse neq; dici posse intelligatur, quod superba tū mente, tū oratione Po. Christiani iudiciū nō modo ludibrio habuerit, sed se etiā illud ui et armis, quādo aliter nō posset, correcturū pronūciarit. Neminē enim uestrū latere puto, quid nam Pont. Maximo respōderit humanissime per legatos suos monēti, ut si quid uel in quo de religione addubitaret, uel quod reip. statui conducere arbitraretur haberet, id ne in ultimis apud imperitā plebē terris seditiose iactaret, sed Romæ in ipsa hominū luce, in amplissimi collegij uel potius in ipsius reip. sacrario religiose exponeret: fidē publicā si postularet, se hanc ei bona fide daturū: pecuniā in uiaticū si peteret, hanc quoq; ei se liberaliter curaturum. Hic ergo uos iudices ipsos plane cōstituo. credo, fuerit ne hominis Christiani, mitto non parere, uerū ad ea sic respōdere, ut diceret se nō solum summo Pontifici dicto audientem nō futurum (quod certe ipsum, cuiusmodi esse dicemus?) sed cū sibi uideretur cōmodum, se ad eueredā eius tyrānidē cū maximis gregaliū operarūq; suarū copijs Romā uēturū. Quid q; Cæsari Senatuiq; ad otii et ad pacē eū comiter adhortātibus, cōtumaciter ob os et impie gladiatorioq; animo respōdit: ac plane præ se tulit, gestire se, q; discordiarū et armorū autor generi humano esset: idq; se Christi exēplo facere homo religiosissimus ibidē prædicauit. Perinde uero cū Christus bellū à se nō otii

terris

terris allatū diceret, terrarū nomine barbaros & omnes
 à uera pietate alienos homines nō significaret quos aduer-
 sus persuasionis Christianæ religionē nefariū & inexpla-
 bile bellū statim gesturos esse præuiderat. Suae certe disci-
 plinae alūnos, atq; eos ipsos Christianæ religionis antisti-
 tes mox futuros etiā tū, cū in cœlū sese ipse iā reciperet,
 summa illa orationē nullius rei diligētius admonēdos pu-
 tauit, q̄ ut pacē mutuāq; inter se charitatē colerēt, atq; ea-
 rū rerū cura nihil antiquius unquā haberēt. Hic uero qui
 se hodie unū Christi Opt. Max. æmulū et diuinū sacrorū
 librorū interpretē, quasiq; Esdrā adeo Paulum alterū esse
 gloriatur: nō Turcarū, nō Arabū, nō Persarū, nō cætero-
 rū itē barbarorum, quos etiā armis nostris uexari fas esse
 neget: sed Christianorū plane omniū, sed Pont. in primis
 Max. sed Senatus atq; Cæsaris etiam ipsius religiosissimi
 principis hostē se aperte profitetur. Quod cū ita sit, & se
 talē Luterus etiā aduersus eos gesserit, quibus semel Pop.
 Christianus, ac potius deus Opt. Max. ne quid resp. detri-
 mēti acciperet, negotiū dedit: nemini iā, puto, mirū uideri
 debet eū ab altero, qui pontificio iure in impios uteretur,
 quasi male de religione sentiētē, uel potius cōtra eā multa
 machinātem, ex sacra hominū cōmunitate exterminatum
 esse: ab altero qui rēp. armis tueretur, etiam maiestatis da-
 mnatū, & in hostiū proscriptorūq; numero habitū. Quid
 enim illi facias, aut quæ nobis cū eo homine societas iā esse
 possit, qui nec legibus obtēperet, nec magistratibus pare-
 at, nec melioribus morē gerat, nec quicquā magis q̄ ciuiū
 suorū otiiū & pacē metuat? qui deniq; ad excitādos Pop.
 christianofunestos tumultus, omnē ingenij sui uim atq; im-
 petū cōtorqueat? Profecto uti peritiores medici ea mēbra
 statim uel adurere uel amputare solēt, que ipsa cū putribus

corrupta sint ulceribus, etiam integris corporis partibus vitium & labem asserunt: sic istiusmodi hominum pestes, quavis ratione à communi tanquam humanitate corporis ressecandas esse sapientissimus quisque semper iudicauit. Verum non id à nobis hic agitur, Martinum Luterum dici, quem conueniat, quo uel affici tandem supplicio sit æquum: id enim nec dubium est, & legibus, opinor, satis definitum: sed num in eo tanta elucescant uirtutum ornamenta, ut ipsius unius sententiam totius reipublicæ auctoritati à uobis antelatum esse oportuerit. Atqui duas tantum, atque illas ipsas eiusmodi, ut ipsi caruisse omnino sit turpius, quam eas habere præclarum, in eo nonnulli uirtutes admirantur: nimirum ignari quam istæ illi cum multis hodie sint communes, quot tamen præ Lutero suo contemnant omnes, nec in eo ipso satis exploratæ, in quo tamen ex tanto uirtutum numero solæ, tam ambitiose laudentur. Quis enim se uel pudicitie uel integritatis eius periculum diligenter fecisse affirmare audeat? Neque enim facile id est, neque semel & iterum, neque modicis in rebus istiusmodi hominum animos tentasse satis est. Multos annos in magna occulte peccandi tum facultate, tum licentia, innocenter uixerit, opus est is, quem mihi singulari uel pecuniarum uel uoluptatum contemptu commendatum esse cupias. Nec enim cuiquam qui aliquo sit tractandarum rerum usu, obscurum esse potest, quanta sit humanæ uitæ uanitas, quanta etiam in plerisque naturæ imbecillitas, ut ne possint quidem multi, aut etiam si uelint, peccare, tamen audeant: quam denique flexibilis sit hominum ad sustinendam omnem tum uirtutum simulationem, tum uitiorum dissimulationem, frons, oculi, uultus, oratio, si quis experiendo non satis cognouit, studio quidem ac ueterum certe uolu

uoluitandis monumentis didicisse potuit & percepisse. Tametsi haud dum ipse sane uideo, ut opes iste in minimis ponat, qui nulla de re, tãtas ubiq; tragœdias, quàm de Põtificum auaritia cõcitet: quas quidẽ diuitias si tantopere contemnendas esse iudicat, cur apud populares suos hoc unum tandem penè semper habet in ore, & magna uoce queritur iam fere exhaustam esse illorũ sordibus & flagitiosissimis nundinis prouinciam uniuersam? Nolo equidẽ cuiusquam inseruire auaritiæ: nec enim debeo, nec si uellẽ possem: sed tamen neque quicquam ab inuitis exigere scio, neque satis mirari possum, haud paulò plura hac de re quàm de cæteris sacerdotũ flagitijs ab eo uerba fieri. Vobis id quid significet, quid uel de eo alij suspicetur, nescio. Ego quidem, eius qui pecuniam despiciendam omnem iudicet, esse puto, nec illam cuiquam omnino inuidere, nec eorũ qui ea careant, uicem magnopere dolere: optare autẽ, ut locupletes fortunis suis recte utantur: pauperes ipsi, uti nequo earũ desiderio unquã teneantur. Atq; ut semel quod sentio hac de re dicã, mihi quidẽ persuasum est, nihilo fere turpius eum facere, qui cũ paupertatẽ professus sit, tamen alterius auaritiã ferre nõ queat, eo qui turpi pecuniæ studio & infinita lucri cupiditate palam ducatur. Sed sit sane mirus diuitiarum contemptor Luterus, quas tamen ita ille aspernatur, ut mendicitatis, nõ dico onus, sed ne nomẽ quidem ipsum tolerare possit. Scitis enim quæ de tollẽdis uel etiã è rep. Christiana penitus exterminãdis sacris illis quatuor mendicorũ sodalitatibus, cũ sæpe cõcionatus sit, tum uerò nuper ad Fabianum Felicem conscripserit. Ut etiam in eorũ peras atq; manticas petulanter ille quidem, sed plane etiam frigide & insulse luserit, nõ puto etiam nunc uos ignorare. Atqui bonorũ omnium iudicio si quo

k s in homi

in hominum genere prisca religionis & sanctitatis decus adhuc spectatur, in eorum profecto, quorum ille sportulas ipsa paupertate odit peius, ærumnis potissimum & institutis hodie apparet, atq; adeo elucescit. Verum hac de re posterius: aliud enim in alio de istius moribus mihi dicendum semper occurrit. Sit igitur eo sane ingenio Luterus, ut omnes omnibus opes libenter cōcedat, ipse mendicitatē æquo & hilari animo unus toleret. At eundē esse hominē frugi, & quod isti iactant, rarū quoddā ueteris parsimonie exēplum, mihi persuadere quā possum, quem ex uoluptuario Iouiniani instituto, nulla magis de re laborantem uideam, quā ut à maioribus nostris indicta statis anni diebus atq; tēporibus ieiunia, quasi non ferenda sumptuariæ alicuius legis decreta antiquentur: interdictus pariter quadrupedum & auium in mensis usus, omnibus omnino restituatur? Quòd si quis hoc illi cū popularibus suis cōmune esse uitium contendat, quos natura uentri obediētiōres finxerit: illud quidē plane ipsius fuerit propriū hoc tempore, quòd sacerdos cum sit, & in Augustinianam ea lege sodalitātē cooptatus, ut reliquum ætatis ab omni muliebri congressu alienus degeret, cœlibem tamē agere uitā unus omniū apertissime hodie recuset. Certe enim in sacro sanctam Niceni concilij auctoritatem, quam ipse sanctissimam esse persæpe testatus sit, uel ob hoc unum totus aliquando fertur, quòd illius decreto ipsi qui ad rem diuinam faciendam consecrati essent, ducenda uxoris ius omnino denegaretur. Sed hæc quoq; postea, ubi disputationis eius rationes putabimus, tractabuntur à nobis accuratius: quæ mihi tamen hic in transcurso leuiter attingenda existimaui, ut cū domestica eius uita nihilo uobis quā mihi esset exploratior (nemo enim uestrū ipso familiariter est usus)

ex præ

ex præclaris eius sententijs atq; præceptis, qualis sit aut certe esse studeat, homo antea obscurus, & hac sola repentina insania nobilis magis quam adhuc plane notus, coniecturam facere possemus. Nam quod quidam etiam nunc nulla eū obscœna corporis uoluptate capi insolentius hic admirantur: doleo equidem istos de cupiditatis suæ turpitudine tam aperte fateri. Nemo enim in alio quicquā admodum admiratur, quod aut habeat ipse, aut etiam se consequi posse, si paulum conniti uelit, nō diffidat. Sed admirentur sane, si cum turpi intemperantia flagrantem illum & in uenerem pronū esse sciant, tamen aliqua singularis cōtinentiæ exempla ab eo edita proferre possint. Sin autē uel nihil eiusmodi habent, desinant nobis mendacijs suis uelle imponere. Vel etiam ille infirma fortasse est uoletudine imbecillus, uel honoris potentiæ uel cupiditate suæ inflammatus. nesciunt profecto nesciunt, neque quid animi uirtus à corporis uitio differat, neq; quantam etiā ex inani uirtutis laude uoluptatē homines ambitiosi percipiant. Etenim quemadmodum libidini auaritiæq; deditum animus, nullam omnino dignitatis rationem habere constat: sic uix unquam fieri potest, uel nunquam potius fit, ut cuius mens tota in gloriæ cupiditate occupata sit, eius ad obscœnas corporis uoluptates, aut ad infame pecuniæ studiū sensus facile detrahatur. Neque uerò hæc à me eo consilio ita disputantur, ut aut quenquā laudū suarum fructu coniecturis spoliari cupiam, aut duas istas pusillas Martino Lutero uirtutes inuideam. Non sum tam iniqui, non tam ieiuni, non tam angusti animi, qui bonam certe ei mentem atq; omneis omnium generum uirtutes optare nō desino: sed eo scilicet hæc à nobis coarguuntur, ne insidiosas aliquas & magno multis malo exitioq; tandem omnibus futuræ

turæ

turas, eius hominis laudes temere admittatis, in quo maximum cæterarum uirtutum splendorē desideretis. Sic enim ipsas inter se colligatas implicitasq; & quasi indissolubili quodam nexu euinctas esse uirtutes audio, ut unam earū qui habeat, omneis habeat: una qui careat, omnibus omnino careat. Vere an secus, non mihi magnopere hic disquirendum arbitror: cū de eo dubitare possit nemo, quin ab illis absit omnis uitæ dignitas, omne uirtutis decus, qui neq; societatem hominū sancte tueatur, neq; ueritatem rerum perspicere, ac rationem expedire queat: neq; eorum quæ fiant, quæq; dicantur, ordinē & modum teneat, neq; gloriæ imperij ue cupiditate caste moderari possit. Quod cum dico, an non unā, quæ in Martino Lutero requirantur uirtutum instrumenta, ea à me perstringi cognoscitis omnia? Quis enim in eo uel mediocrem prudentiam non desideret, qui dum sibi nomen & imperium molitur, stultitia sua tantū sibi, tantū uobis malorum cōtraxerit? quis nō temperantiā quoq; & modestiam, qui in omnibus etiā mortuis acerbissime exagitandis sit omnium mortaliū longe intēperatissimus? At iustitiam quæ omnes una uirtutes ipsa contineat, nemo in eo desiderarit. Credo equidē, quia ut ea iam nulla sit, dies ac noctes ille moliatur. Quid enim est aliud res iudicatas infirmare, iudicia tollere, leges antiquare, dānatos restituere, sacra prophanis cōmunicare: eos quibus resp. regendā se cōmisit, in ordinem cogere, omnia deniq; armis perturbare: nisi cuiq; ius suum nō modo nō tribuere, sed contra ius ac fas omne, id uiolēter auferre, & unicuiq; crudeliter eripere? Talis ergo reliqua Mart. Luteri uita cū sit, nō ab re mihi suspicari uideor, ea quæ à cōductis istis et emptis eius laudatoribus prædicantur, dici nullo modo posse: quæ uerò dici possint et debeāt,

ea omni

ea omnino nō dici & summa diligentia occultari. Nihil tu igitur eorū quæ de singulari ipsius cōtinentia atq; opū despicientia narrātur acceperis? Nihil dūtaxat ut has una honestatis causa uirtutes ab eo cōplecti existimem. Nam quin ambitiose delitiarū omnium & pecuniarū cupiditatem tegat, nihilq; uerbo publice probet, quod non cū laude & dignitate sit cōiunctum: de eo nō modo non dubito, sed ei etiam ad ea quæ molitur, cū primis necessariū esse iudico. Quis enim Christianū ferat hominē præsertim nouandarū rerum autorem, qui uoluptate sua utilitateq; omnia metiatur? Seditiosus ante omnia oportet bellum diuitijs palām indicat, palām ab omni luxuria abhorreat, palām omne uoluptatū genus defugiat, incessu tardior, amictu obsoletior, corpore incultior, supercilio tristior, uocis sono, aut summisso lenior, aut cōtento atrocior, aut inclinato grauior, aut inflexo miserabilior: mire enim hæc ad pullatū pertinet circulū: breuiter hanc unā ad uulgus nullo negotio capiendū tenēdumq; uia seditiosus habeat, ut secū omnia reip. causa facere dictitet, tū plebis cupiditatibus plurimū indulgeat, tū uerò se sanctissimorū uirorū institutis deditū esse studiose diligēterq; assimulet & fingat. Sic enim tum ipse fidē imperitæ multitudini facillime fecerit, tum nisi prudentiores melioresq; primis eius conatibus mature obstiterint, ad extremū armis quoq; ad labefactandā remp. aperte aggredietur. His enim certe profectos initijs Arrianos, his Manichæos, his Donatianos in remp. impetū olim fecisse accepimus, & Luterū ad præsentē euertendū ciuitatis statū grassari uidemus. Sed cū de eo neminē uestrum dubitare iam posse confidam, quin qui Mart. Lutero sit moribus similibus, idē neq; uir bonus sit, neq; à Christianæ disciplinæ pudore nō alienissimus: illud
nihil

nihilominus tamen uereor, ne uos nullo grauiore scelere obstrictos esse arbitremini, quòd eius còtra rep. hominis secuti sitis partes, qui cū animi altitudine maxima sit præditus, tum uerò doctrina quadā singulari & eximia eruditione ornatus esse uideatur. Ego uerò quēnā in isto existat animi magnitudo, nō sanè dispicio: nisi fortasse fortem uirū uobis appellare libeat eū, qui uasta & impotēti opinionis suæ persuasione sublatus, se plus unū quā uniuerfam rēp. posse cupiat, qui ius omne et fas extingat, omnes aspernetur, nulli pareat, ne magistratibus quidē ipsis ullū honorē habeat: deniq; qui nullū laborē recuset, nullum periculū defugiat, quo uel perturbata, uel etiā oppressa rep. nomē suū immortalitati cōmendet. Quòd si ita est, & hominē qui sic omnes omniaq; despiciat, quasi magnū et fortem uirū uobis pleno ore laudare permittitis, nihil planè afferetis, quāobrem nō etiā insignes latrones & tyrānos & prædones omneis, & quicunq; usquā unquā fuerūt factiosos ciueis admiremini, quos elato cupidoq; ad maximas sibi cōparandas opes animo, nihil nō ausos fuisse, manifestius est q̄ ut id uobis hic à me demonstrari necesse sit.

Nos còtra excelsi atq; tranquilli ingenij uirū, cum demū esse cēsemus, qui cū & libidinē pudore uicerit, & furorē ratione depulerit, tum neq; imperia appetat, neq; gloriā cōcupiscat: qui fortuna cōtentus sua quiete uiuat, & quēcunq; casum Deus tulerit, fortiter hunc atq; placatē sufferat. Eos autē qui uel metu frangātur, uel à cupiditate uincantur, uel imperium pati nō possint, uel etiā alia quauis ægritudine perturbētur, longe ab illa uiri fortis cōstantia dignitateq; abesse iudicamus. Quorū quidem esse in causa & numero Mart. Luterū, quis hic iam neget? primū qui tam timidus sit, ut cū se & Christianæ pietatis defensionē

unum

unum suscepisse gloriatur, & de summo inter gregales suos mortis contemptu iactitet, nunquā tamen nisi aut accepta publica fide, aut militari illa manu stipatus, sit ausus ex ea, in quā sese abdidit, munitissima latronū arce in publicum prodire, profecturus scilicet infrequentior, etiā in aliena præsidia solus & quocunq; uocaretur, nisi & causæ suæ diffideret, & scelerū suorum cōscientia territus de se uehementer timeret, & miserā illam anxiamq; & precariam uitam pluris quā omnes Christi rationes duceret: pro quibus rationibus, quas tamen ille quantū in ipso est cōturbat, quoduis homini Christiano supplicium libenter esse subeundū, cum ipse quoq; profiteatur: quidnā aliud suspicari possumus, nisi nobis esse negotium cū eo homine qui ad maledicendū & cōuitium ex tuto cuius faciendū sit lōge audacissimus, ad periculū aliquod uel pro Christi religione, cuius se causam agere mentitur, adeundum multo timidissimus? Deinde cū diuinis mandatis persæpe moneamur, cum ut eorū quorū sumus in potestate et tenemur imperio, rationem in primis habeamus, tum sacerorū antistitibus dicto audientes uti simus: quā bene istum legibus parere credamus, qui ne imperio quidē ulli præclaris illis suis decretis locū relinquat, nimirum impunitatem sibi, cæterisq; coniuratis infinitam licentiam pollicitus, si qui tumultuantes ciuis pro potestate coërceāt, nulli omnino existant, hoc est, si æquabili iure utamur, uel inter nos potius sine ullo ordinum discrimine, sine duce, sine magistratu, sine lege, ferarum more tumultuemur? O hominem cautum, & in constituenda repub. prudentia singulari præditum. Iam quā inuietum aduersus omnes cupiditates sedatumq; gerat animum, cum ex concionibus & scriptis, infandisq; ipsius conuitijs, tum etiam
hinc

hinc perspicere potestis, quòd homo uel mōstrum potius ex diuersissimis ac inter se maxime contrarijs uitijs conflatum, dubiumq; maleficij magnitudine timidius, an intemperantia audacius, inani doctrinae persuasione arrogantius, an sordium suarum conscientia abiectius, natura leuius, an opinione peruicacius, stultius denique apud prudentes, an astutius apud stultos, tam incredibili nominis sui nobilitandi cupiditate ardeat, ut quo aliquid apud imperitam multitudinem esse uideatur, non dubitet constans & perpetuum generis humani iudicium, prae opinionis sui errore fastidiose contemnere, in sanctam eruditorum omnium uirorum conspirationem petulanter inuadere, denique mortuos & uiuos prae se omnes inscitiae uecordiaeq; acerbissimis uerbis condemnare. Nam ut dominandi libidine tam multa turbet, mihi equidem persuadere interdum uix possum, praesertim cum uel tot firma reipub. praesidia, uel extremam postremi hominis in summis uitae ac fortunae sordibus conditionem atque causam considero. Rursus cum uel minaces eius conciones lego, uel inita de inferendo Italiae bello cōsilia audio, uel numerosam illā quasiq; praetoriā impiorum cohortē, atq; hominis ipsius amentia furoremq; mihi propono, qui neq; in disceptationem descendere, neq; causam dicere, neq; publico ullo aut legitimo iure secum agi uelit, & omnem caecae mentis impetum ad euertendum hunc reipub. statum, contulerit: facile nonnunquam in eam opinionem adducor, ut id quoq; illi deliberatum à principio decretumq; fuisse existimem. Labefactata enim republica quemnam alium potius rerum potiturum sperare debuit, nisi eum qui priorem ciuitatis statum euertisset: seq; perditae plebi aduersus optimates ducē audacissimū semper praebuisset? Et quisquam hunc

hunc aut optandum nobis principem iudicat, aut bonum
 & fortem uirū mihi adhuc appellat, qui iusti atq; excelsi
 animi ne umbram quidem unquā uiderit? qui nos primum
 quasi uulpecula fallaciſſima fraudibus & infidijs ſuis cir-
 cunuenire tentarit: deinde etiam truculenta criſtati draco-
 nis ſpecie territos frangere conatus ſit? qui paci atq; otio
 inimicus ad agendam, rapiendam remp. cum ſcleratiſſimis
 latronibus ſocietatem coierit? qui gentes ſeras armatas ad
 delendam pulcherrimam, & eam certe unde omnis ad nos
 humanitas, omnis religio proſecta ſit, orbis terræ partem
 adducere cogitarit? qui hominis Chriſtiani fortitudinē nō
 parendi facilitate, non clementia, nō beneuolentia, ſed con-
 tumacia, odio, uindicta, maleuolentia definiat? At quā
 hunc in reip. poſſeſſione tolerabilem futurum fuiſſe pute-
 mus, qui priuatus & inops tantam diſſimulare non potue-
 rit inſolentiam & immanitatem? O' nunquam ſatis intelle-
 ctam uulgo Chriſtianæ pietatis quietem, fortitudinis uim
 atq; ſimplicitatem. Ego illum nec in ſumma imperij licen-
 tia commodum fore ſperem, qui in hac tam tenui fortuna,
 intolerabili iam ſit ſuperbia? uel nunc iuſtum & magna-
 nimum eſſe putem, qui magiſtratum imperia ſuperbe de-
 trectet? qui ius omne de rep. Chriſtiana tollere conetur?
 cui ſint ignaui & puſillanimes quicunq; iniuriam patien-
 tia infringunt? longe autem ignauiffimi, qui ita ipſi ſe uin-
 cant, ut plane Chriſtiana illa animi inductione, bene ue-
 lint male uiuentibus, bene precentur male præſtantibus,
 bene mercantur de male merentibus. O' hominem, ſi quidē
 ita ſentit, amentem & miſerum: ſcleratum autem & im-
 pium, ſi cum nobiſcum ſentiat, ea tamen crudeli ambitio-
 ne incitatus concionetur, ſcribat, edat, paret, meditetur,
 quæ uel cogitaſſe non modo nō Chriſtiani ſit hominis, ſed
 l efferati

efferati alicuius & immanis barbari omnem humanitatem
 proculcantis. Furē scilicet & adulterum, quorum iniuria
 ad unius aut ad alterius famā rem'ue perueniat, quasi sce=
 leratos execrabimur, aut etiam ultimo dignos supplicio
 iudicabimus: est uero qui cum se Christianum hominē nu=
 merari uelit, tamen simul non populorū, tot gentiū, tot na=
 tionum non modo corporibus, quod ipsum per se intolera=
 bile, uerū etiam animis pestem & interitum machinetur:
 qui funesta ista sua face tantum iam in Germania incen=
 dium excitarit: qui tanta audacissimo cuiq; proposita sedi=
 tionis materia, eandem intestino perniciosoq; bello in se=
 ipsam iā armarit, quo autore tot iā uiri boni, tot homines
 Christiani, tot adeo sacerdotes ante ipsas Christi Opt.
 Max. aras indignissime trucidati sunt: hunc nos hominem
 castum, hūc nos sanctū appellabimus? huius, si deo placet,
 pictam imaginem, quasi ille cœlo consecratus iam sit, ra=
 diato quoq; capite conspicuam circungestabimus? Quæ
 (malū) amētia hæc est? Quā ego hanc dei iram esse dicā?
 uos hæc scitis, uos hæc uidetis, uos hæc cū fierent, ipsi sæ=
 pe interfuistis, nec modo nulla adhuc ab eo inexpiabili re=
 ligione obstrictos uos putatis: sed hominem tam nefariū,
 tam dirum, quasi ad modestissimæ & clementissimæ illius
 Christianæ naturæ laudem aspirarit, diuino cultu etiam
 nunc ueneramini? Quid? ista'ne sanguinolenta rabie Pe=
 trum & Paulum cœlo dicatos fuisse? istiū'ne modi ferita=
 te Ioannē & Iacobū eodē uocatos esse? tā'ne cruenta ui=
 ctoriæ palma innumerabileis illas tot sanctissimorum, tot
 fortissimorum diuinæ ciuitatis militū legiones aditum si=
 bi ad superos comparasse credemus? Age facite multorum
 in rep. principū intolerabiles esse mores: facite multorum
 etiam ciuium haudquaquā dissimulanda esse flagitia: num
 eorum

eorum tamē odio, illa quam nobis Christus, secuit, munit,
 patefecit, uia deferenda sic fuit? imò adeo ut uera sint quæ
 dicitis, num illorum tamē imitandi fuere mores, quorum à
 uobis tolerari amplius posse uitia negabitis? Nam quòd
 illis crudelitatem crimini interdū datis, ego uero hac nul-
 los plane eorū in quēquam uestrum adhuc usos uideo: sed
 si tamen in aliquem more maiorū seuerius animaduersum
 est, ijs supplicijs quæ à legibus proficiuntur in eū, scio,
 & ob priuatū aliquod publicum uel crimen à prophanis
 hominibus esse iudicatū. At uero Luteriani uestri, quo nā
 iure, qua lege, quo tandem Christianæ pietatis exēplo, tot
 sacerdotes, ea sola de causa, quòd Luterianā sectam nō sa-
 tis probare uiderētur, inter ipsas Christi aras suis ipsi ma-
 nibus crudelissime iugularunt, dicā, an mactauerunt? Quo
 iure inquā tot Christi sacerdotes, quos ille & sacrosan-
 ctos esse uoluit, & delicias suas appellauit, isti indicta
 causa suis ipsi manibus iugularūt, & immanissime macta-
 uerunt? O cœlū, O terra. sed nō faciā, ut aut acerbissimū
 eorū interitū hic deplem, quos iā immortalis et beatissi-
 mos esse iudico: aut ferinā eorū immanitatē hic detester,
 quos de potestate et mēte sua Luteri cōcionibus exisse, &
 in rēp. immisos esse, mihi facile persuadeo. Tantū uos ad-
 monitos uelim, ne eū quasi diuinū & fortē uirū uobis cō-
 mēdatū posthac admiremini, qui sanguinarios istiusmodi,
 atq; ex ultima repetitos barbaria sacrificandi ritus insti-
 tuat, & iā multis seculis salutari persuasionis nostræ ex-
 ortu funditus sublato, in Germaniā ipsam Galliāq; et uni-
 uersum terræ orbē, quasi postliminij iure quodā, reuocare
 conetur. Quāquā si uera sunt, quæ audio, non sacerdotes
 tū & innocētes, sed ex prophano potissimū uulgo fontes
 quidā homines immolabātur, ut à Mart. Lutero ueterā illā

ueræ pietatis expertium immanitatem gentium, nō æqua-
 tam modo, uerū etiā longe superatā esse uideamus. Quod
 si hæc ille in sectatorum suorū furorem atq; crudelitatem
 transfundat, uidete, quæso, uel quænam sit eius hominis
 doctrinæ uis, qui quos à se ab omni superstitione ad ueræ
 pietatis cultum traductos esse gloriatur, eosdem tamen ea
 re impios esse & parricidas negare non possit: uel in quo-
 nam hominū genere illic regnet, quod idem tam efferatum
 sit & barbarum, ut impiam & immanem suam crudelita-
 tem, quam ne humana quidem æquitate quisquā tueri pos-
 sit, sanctissimæ religionis loco ponat atq; cōstituat. Quod
 si (ut aiunt) ex discipulorum moribus atq; eruditione, de
 doctoris ipsius uita & literis iudiciū facere, aut certe con-
 iecturam ducere possumus: licet sane ex præclaris istorum
 actionibus & faces de Mart. Luteri natura atq; ingenio
 iudicemus, uel omnino qualis sit, coniectura assequamur.
 Atqui taleis nunquam neq; Christi ipsius, neq; legatorum
 eius, neq; facile Benedicti, neq; Augustini, neq; Hierony-
 mi, neque Francisci, neq; Dominici, neq; Bernadi familia-
 res fuisse legimus. Sed nō cogatur sane suorū culpā præ-
 stare Luterus, tametsi istos nunquā tantum facinus admis-
 suos fuisse constet, nisi tumultuosis illis concionibus in
 Reip. defensores ab eo concitati extitissent. Sit etiam per
 me quidem omni alia uirtute ornatus, sit cōtinens, sit ab-
 stinens: non repugno, modo ne quam in eo nonnulli ad cœ-
 lum laudibus efferūt, Christiani animi fortitudinē, illi in-
 esse uobis persuadere sinatis. Quam quidem certū est, non
 in regerendis conuitijs, non in referēda iniuria, non in ela-
 to contumacis animi spiritu, nō in mortis omnibus uitan-
 dæ modis consilio consistere: sed in despicientia sui, sed in
 ea potissimum casti animi probitate, quæ uoluntaria mētis
 demissione

demissione, atq; ingenuo quodā ac liberali pudore totam se diuinę potestati commendatam tradat, & pro Christi persuasione deuotam hostium minis atq; terroribus intrepidam obijciat. Hac itur ad æternā gloriam uia: Hac proceres iere Christiani: Hac heroës nostri omnes in cœlum peruenere: quorum etiam iam uita defunctorum gratia, et mortuos reuixisse, & cecos oculorum usum recepisse, & uarijs ex morbis laborantes, furijsq; etiam exagitatos mortales multos potestati ualitudiniq; suę restitutos esse exploratum habemus. Mart. autem Lutero num tale quicquam adhuc factum uidistis ipsi, aut ab alio etiam accepistis? Num exanimis ab eo ad uitam reuocatos? Num mutorum linguas in sermonem resolutas? Num surdorum aures ad audiendi uim patefactas? Num claudis liberam gradiendi datam facultatem? Nū ijs qui omnibus membris capti essent, totius corporis firmitatem? Num fanaticis suam mentem? Num deniq; aliquod cœlestis uirtutis indicium uobis edidit? Atqui aliquod saltem unum diuini ab eo numinis signum allatum esse oportuit, qui se contra publici concilij auctoritatem, deo autore artes nouas moliri, atque tanta inter Christianos ipsos discordiarum semina iacere diceret: præsertim cum nec ullam nobis legationis suę fidem faceret, & ea quę in rep. sequimur, à maioribus nostris diuinitus instituta esse nobis religiosissime persuasum non nesciret. Verum frustra huiusmodi quicquā ab eo exquiras, qui sit à uoluntaria illa humilitate deuotioneq; alienissimus, & omnium qui unquam fuerunt seditiosorum hominum nō modo timidissimus, sed etiam longe arrogantissimus. At quid illud est tandem, quod Luciferum de cœlo deiecit? superbia. Quid Mariam in cœlum extulit? animi demissio. Quid Adamū & Euā ex illa sacrorū hortorum

amoenitate exturbauit? quòd dicto audientes non fuissent.
 Quid Heliã et Mosen eò unde illi deturbati essent postea
 euexit? quòd diuinis mandatis semper paruissent. Quid
 Christũ ipsum summi regis honore, summi iudicis potesta
 te, summi dei nomine adornauit? nẽpe illa animi demissio,
 quæ quidem omnium uirtutum sit mater & altrix, ut om
 nium contrà scelerũ parens & nutrix superbia. Videte
 igitur quæ nam uobis Mart. Luterus casti & humilis ani
 mi exempla adhuc dederit, qui cum se hodie unum Christi
 uirtutes recte imitari gloriatur, eo tamen sit ore atq; ani
 mo, ut cum omnibus ijs qui usquã erga principes cõtuma
 cia, erga pares fastidio, erga humiliores contemptu insi
 gnes unquã sint habiti, de arrogãtiã principatu summa
 contentione certare uideatur. Sed cum satis multa de homi
 nis moribus, nunc de ingenio & doctrina eius pauca sunt
 dicenda: in quibus quidem ita ille se iactat, ut uulgo penè
 persuaserit unum se omnium uim religionis atq; Christia
 na doctrinæ scientiã tenere, qui de rebus tam obscuris &
 abstrusis tam subtiliter copioseq; differat. Perinde quasi
 ceteros qui ad perturbandam remp. accesserũt, neq; à na
 tura, neq; ab literarum nostrarum cognitione ullo instru
 ctos modo fuisse existimemus: aut homini Christiano faci
 le non sit, de religione loqui, quod ab omnibus seditiosis
 factitatum uidemus: longe uero difficilimum è religione ui
 uere, & pie sancteq; scribere: quorum alterũ à Lutero nõ
 fieri ignorare iam nõ potestis, alterũ ab eo minime adhuc
 factũ esse, ut cognoscatis, mox operã dabimus. Sane enim
 tempus quoddã fuit, cũ ego qui nunc ab eius consilijs tan
 to pere abhorre uideor, nõ secus ac uos de ipsius religio
 ne atq; constantia iudicarem: quippe cuius leuitatem non
 prius coniectura quàm ipsius certissimis monumentis te
 statam

statim cognoui, impietatem uero non antè opinione quàm
clarissimis librorū eius uestigijs expressam perspexi. Ita-
que de eo (quē ex primis ipsius scriptis, quanquā iā tum
eorum genus non nemo quasi sordidum, uulgare, horridū
improbabat: ego tamen neq; indoctū esse hominem, neque
ineptum, neq; contemnendum existimaui: ex alteris iam
male sanum & audacē rabulam putaui: ex postremis etiā
impurum & sceleratum cognoui) ita nunc quidem sentio,
ut uehemēti quidem ingenio illum & acri & magno esse
iudicem, sed cuius commendationem omnem importuna
animi prauitate cuerterit: doctrina uero eiusmodi, quæ
neq; sane liberalis sit, neq; ex ipsis diuinorum librorum
hausta fontibus, neq; adeo ipsius etiam parta ingenio, sed
ea plane quam partim ex Hussianorum, partim ex Val-
densium ac caterorum item factiosorum iam olim damna-
tis atq; eò abditis & reconditis commentarijs corrogasse
uideatur. Neque enim certe tertio quoq; fere uersu secum
ipse pugnaret, & extra monstra atq; portenta, homine
Christiano dignum aliquid sæpius asferret, si rationem
cum sacris Christianæ Hebraicæq; historiæ monimentis
sibi religiose habendam putasset. A quibus quidem ille,
quasi omniū sermone decantatis, & uulgaribus rebus ab-
horrēs, optima sui otij opera in lectitadis quibusdam in-
geniosis omnino illis, sed plane perditis ac nullius iudicij
cōsiliij ue autoribus, ijsq; haud ita uulgo notis peruerse ab-
uti maluit, spe non dubia ductus uidelicet, se in cœlo impe-
ritæ multitudinis opinione statim futurū: si cū barbarā il-
la declamādi licentia, ipsos religionis Christianæ princi-
pes maledictis petulantissime nominatimq; figeret, tum ue-
ro quæ apud præclaros illos eruditionis suæ magistros in
tenebris didicisset, ea in lucem ambitiose & magno uer-
borum

borum strepitu omnia quasi mysteria quædam proferret atq; enuntiaret. Quæ quidem spes, ut eum omnino falsum non habuerit: Dedit enim ei locum non ipsius quidē singularis ulla uirtus aut eruditio, quam sane nullam adhuc esse uideo, sed flagitiosa multorum ubiq; sacerdotū uita atq; inscitia, quam quidem uel accusare uel uincere nullius plane sit negocij. Sed ut ea spes eum non omnino fefellerit, illud quidem certe non uidit, sic usu esse comparatū, ut qui indoctis eruditi, malis boni, stultis sapiētes uideri uolunt, ijdem indocti eruditus, stulti sapientibus, mali bonis esse uideantur. Verum de Luteri literis, atq; ipsius in sacris etiā rebus intelligentia, etsi ex ijs quæ ad perscriptas & ab ipsomet editas agnitasq; disputationes à nobis deinceps afferentur, uobis plenissime liquere poterit: nihil me tamē ab re facturū hodie puto, si qualis eius doctrina existimari debeat, tum ex absurdis illius præceptis, tum ex sententiarum ipsius inter se discordia uobis hic summam indicare. Nihil enim astute agere, nihil accusatorie dicere cōstitui: tantum pauca quædā, ut adhuc feci, eaq; plane atq; Latine uobis agnoscenda proponam, quæ cum cunctis facile sunt obuia, tum uero eam Martini Luteri indolem significant, ut quantum eius autoritati tribuendum iam sit, per se ipsa cuius planum statim facere possint. Atque ut ea hic mittam omnia, quæ aliqua uel rerum obscuritate excusari, uel ista distinctionum calliditate elabi posse uideantur: quàm in eo grauitè & præclare illum sibi constare arbitremini: qui cum se in primis illis disputationibus hominem esse, uere modesteq; esset fassus, hoc est, eū qui ignoratione rerū & labi et decipi persæpe posset, tamen arrogantissime postea uanissimeq; idētidem scripserit, neque falli se neq; omnino errare iam posse: impiam, credo

credo, Aetiani secutus sententiam, qui hominem Christianum ulla in re posse falli negasset. Idem initio scriptorum suorum saepe testatus, siquid noui de Rep. consilij caperet afferret ue, de eo se in ipsius Reip. potestate futurum, tantumq; sibi quantum illa suassisset, esse persuasurum: tamen dicta tandem multa Reip. & conciliorum eius auctoritati salute se nihil ipsius iudicium atq; sententiā morari audacissime pronunciauit, quippe qui à se diuinitus illa omnia excogitata esse exploratū sibi esse diceret. Hac enim etiā flagrat ambitioe homo uetosissimus, ut quæ ab ipso quasi dictata quædam, seditiosorū reddūtur, à magistris ne unquam aut doctore ullo didicisse uideatur. Illa uerò quàm inter se bene coherent? Neminē naturæ impulsu peccare, utpote quæ sit optima: sed omneis nos sponte nostra studioq; delinquere. Rursus pro Floriani insania, omnē humanæ mētis culpam, unius esse naturæ uitio attribuendā, quæ perpetuo furore exagitata, nos secū præcipites ageret atq; raptaret. Iam illud, neminem esse unum neq; tam moribus sanctum, neq; deo tam acceptū, qui non mortem incredibiliter horreat: an nō cum illo acriter pugnat, multos hodie posse reperiri, quos diuina charitas ita inflāmet, ut ea quasi armati, nullo plane mortis terrore teneantur? Eiusdem est inconstantia, uelle à nobis peccatorū nostrarum cōscientiam sacerdotibus omnem aperiri, & iterum nolle omnia, ne exitialia quidē scelera proferri atq; indicari. Quid quòd Patrum cæteris duodecim uiris honoris gradu modo superiorem facit, modo parem, modo inferiorē? Quid quòd eundem ad illustria illa Christi rogata, tum de sua, tum de omnium collegarum sententia respondentem inducit? Quid quòd eidem in nobili illa prouinciarū sortitione hic Iudæam tantū, illic solam Italia-

l 3 liam

liam obtigisse affirmat? Quid quòd summi Pontificatus principatum alibi delendum esse argumentatur, alibi religiosum & nefas id esse contendit? Nam de restituenda nobis innocentiae ratione, quàm turpiter secum ipse totis voluminibus digladietur, qui aliàs nullum pontificia liberalitate animi crimen extinguere posse iudicet, aliàs non eadem indulgentia noxae eximi & scelere liberari posse omni defendat, suo commodius à nobis ostendetur loco. Atque ne ipsi tantum quæ ad superos maxime pertineant, leuitatè illum suam propalam efferre contentum fuisse existimetis: pergit porro eorum quoque quæ apud inferos gerantur, conscius, neque sane internuncius indisertus. Sed quid ait tandem? ipsi omnino tum nondum expiatis bonorum manes, tum impiorum larvas illic exerceri poenis: nec tamè ipsi omnino, quod hæc quibus non modo nulla spes ostendatur, sed ea etià omnis præcisa sit, desperatione quoque ipsa excrucientur: illi exploratam salutis rationem habeant suam, atque ea leuiore poena defungantur. Non hoc prorsus adhuc incostantissime, si eodem in loco addubitans ille nec discretis operibus res tam diuersas docēs attulisset. Illa uerò quàm ipsum ubique sui similitudinè esse declarat? Manes cum non dubia salutis spe teneantur, tamè æternis addici posse supplicij. Eosdè dum expurgantur semper sperare, imò uerò desperare. Iam sperare quidè illos, sed spei suæ esse ignaros, desperationis autè certos. Nam quòd terreri eos uult et torqueri cum æternorum suppliciorum metu, tum uerò diuini uultus cōtuitu, quæ quasi mirifica quadam iracundia inflamatū, & horribilè, & intolerabilè spectare cogantur, nec sustinere queant: recte fortasse, sed quod ipse tamè ad extremum funditus euertat, quod alio loco manes, neque sempiternæ poenæ formidine ita affici & affligi ostendere conetur, sed eos partim ex ea quam
subitus

subitus diuinæ maiestatis conspectus nobis excitaret admiratione consternari atq; cōfundi: partim quòd incredibile ipsius amore incensi, incredibiliter semper timeāt, ne deū immortalem nō satis ipsi uenerentur & colant, quem omni honore, laude, gloria dignissimum esse iudicēt atq; perspiciant. Quid ego ut cæteris in rebus totus turpissime erret, nec sibi ipsi unquā conueniat, hic cōmemorē? Istius profecto modi sese collidentibus sententijs tum conciones plurimæ, tum postrema eius opera ita æstuāt omnia, ut si uel quemadmodū instituerā, nudis uerbis turbidos eorum quasi fluctus persequi uelim, multis mihi sit et horis opus, & Luteriano plane stomacho, quo tot profundissimæ leuitatis insanieq; euripos sine grauiore ulla nausea possim transmittere. Qua quidem leuitate, eam ille causam uestrā certe cōstituit, ut etiā sine ullo alio uitio, sine aduersario, languentibus bonis omnibus ipsa per se statim ruitura sit. Quid enim ad eā subuertēdā oppugnatione ulla opus est, quæ et ipsa suis sese telis labefactet apertissime, & autore suū habeat hostem unū omniū infestissimū? Neq; enim iā disputationis modo gratia, quod à doctissimis uiris factitatum cognouimus, in utranq; iste partē de re dubitanter uerecundēq; differit, sed utrobiq; fidenter, nec insolenter minus & barbare deū semper obtestans adiurat, aut nihil omnino eum sentire, qui contrā sentiat: aut etiam se nihil recusare, quin testificandæ cōprobandæq; eius quācunq; ullo tempore tueatur sententiæ causa, in ardentem rogi nudus statim insiliat, mortem illic & incēdij poenas libenter perpeffurus, ni uera sit quācunq; nobis contra sancta maiorum nostrorū instituta persuadere conetur. quod cū facit, an non illum aut plane furere, aut conceptis uerbis peierare suspicari licet? Verum ut ridiculam & impudentem

tem

tem & immemorem hominis stultitiam facile perpeti atq;
 perferre possimus, & illi quod iam pridem sibi sumpsit,
 permittamus, ut effluente mēte huc illuc cursitans, quicquid
 alicubi uerum esse posuerit, idem alibi suo iure falsum esse
 ponat & contestetur (Nihil enim fere ne contra rempub.
 quidē adhuc attulit, quod nō suo ipsius more in dubiū uo-
 carit, & idem ipse alio loco infirmarit. Sunt enim hæ se-
 ditioforū fraudes, hæc artificia: quāquā in Mart. Lutero
 nihilo insanie & imperitiæ minus & flagitiosæ obliuio-
 nis, quā uel malitiæ uel fallaciæ mihi nūc uideor perspi-
 cere) Sed ut ista, quēadmodū dicere cœperā, à nobis dissi-
 mulētur omnia: etiam ne portēta illa æqui boni faciemus:
 Penes Iesum Christū, quem nos nō modo ciuitatis nostræ
 autorem, et reip. præsidem agnoscimus, uerū etiam Deum
 Opti. Maxi. esse prædicamus, nunquam neq; diuini, neq;
 humani imperij ius aut potestātē ullam fuisse? Veritus est
 scilicet uir religiosissimus, ne si Carpocratianorum &
 Abionitarum impietatem ipse non comprobasset, summi
 pontificatus autoritas funditus deleri nō posset. Sed in hoc
 magnum quiddā spectauit: maximi enim sacerdotij princi-
 patum, quod Hussiani nunquā potuissent, à se facile euer-
 sum iri hac recepta sententia sperauit. In eo autem quod
 à Christo duriores nobis impositas esse leges quā ut ijs
 quisquam parere queat, Mahumete uidelicet autore con-
 questus est, quidnam illum tandem intuitum putemus? Sce-
 lerum suorū impunitatem? an Christianæ disciplinæ euer-
 sionem? an uerò simul utrunq;? Ego enim certe quidnam
 potissimū hic quærat, dicere non habeo, haud sane magis,
 quā cur arbitrio nostro nihil neq; liberum neq; integrū
 à deo relictū esse defendat. Nisi hoc fortasse agit, ut quæ-
 cunq; uel contra ipsam rempub. impie moliatur, ea omnia
 diuinæ

diuinæ ascribens prouidentiae à se reijciat, & quasi fatali cuidam necessitati assignet. Nam quòd omnes ingenuas artes, & cuiuscunq; generis uirtutes execratur: quas tamen neq; apud nos, quatuor illi constituendæ doctrinæ Christianæ uiri Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Gregorius, neque apud Græcos Basilius, Chrysostomus, Origenes, Athanasius, in postremis habuere: sed quòd hæc animi ornamenta atq; lumina mera ipsa scelera & cæcas quasdā humani ingenij pesteis appellat, nihil omnino ab re sua facit alienum, homo sibi nimirum cōsciū, quā sit ipse nulla prorsus uel illustri optimarū artium cognitione instructus, uel singulari præstantissimarū laudum dignitate ornatus. Quòd autem cū Arrianis negat, iusta mortuis ulla persolui à nobis oportere, & quæcunq; de parētandi sanctitate Pop. Christianus iam inde ab initio religionis recepit, ipse planè repudiat: quis hoc illi nō facile concedat & ignoscat homini qui nunquam litarit ipse, atq; idcirco tralatitia illa & peruagatissima temere arrepta sine fine impudētius nescias an imperitius iactitet? cum preces nostras, & omne sacrificiorū genus, Deo esse inuisum & ingratum: tum uerò in nobis nihil inesse neq; cōsiliū, neq; mētis, neq; rationis, neq; opis: aut si quid tale omnino sit, id nobis in exitium & apertam perniciem nostrā tributū esse & à deo datū. Quò quidē etiam pertinet illud, quod de Dei Opti. Maxi. in genus humanum tum inuidia, tum odio firmissime cōprobabat. Etenim cum insanis eius sententijs, uel furori potius, opponeretur, Anacleti, Leonis, Thomæ, Bonauenturæ, ac item cæterorum, quorum consecratæ iam essent pridem & literæ & uirtutes, amplissimorum uirorum autoritas, nec illæ hæsitatiōis suæ exitum alium, credo reperiret: non dubitanter ausus est affir-

mare

mare homo omnium mortalium (hic iam non inuenio dignum eius importuna audacia & imperitia nomen) non exhorruit, inquam, homo sacrilegus & parricida nefarius affirmare: quid dicam? horreo enim ipse totus, cū quid ex eius sententia dicturus sum cogito: nihil dubitauit igitur affirmare diuina plerunq; fieri uoluntate, ut reluctantes & inuiti ipsi peccemus, idq; adeo eorum potissimum accidere ministerio, quos propter summā uitæ integritatem atq; innocentiam Deus Opt. Max. charissimos haberet. Rogatis quo id tandem fieri modo pronunciet? dicitur id quoq; quādo huc usq; progressi sumus. Ait uir diuinorum consiliorum particeps, ac idem eorum interpres unus & enarrator religiosissimus, solere à deo immortalis, cum homines sua spē nō satis insanire uideat, eos præcipue de sua mente deturbari, aut illorum certe animis tenebras statim offundi, quorum mores atq; studia mortalibus ad bene beateq; uiuendum exemplo esse uoluisset. Ex eo fieri ut quicunq; talium uirorum sequantur auctoritatē, hoc est, ut optimus quisq; imprudentes in fraudem, in scelus & impietatem turpiter à Deo Opt. Max. & illo generis humani conseruatore inducti, impulsī, coniecti, tum de deo sentiant & mereantur pessime, cū se illius numini atq; uolūtati morem putant gerere sanctissime atq; religiosissime. Non confutabo hic equidem barbarā hominis impuri impietate, quæ cū ipsa per se sua incōstantia satis sit la befactata, tum uerò tam est absurda, & ab omni cōmuni sensu aliena, ut neminem hic quātumuis rudem & durum esse putem, quin si modo Christianus sit, ea cōmemorata totus statim exhorruerit, uicemq; suam uehementer doluerit, quòd ad hæc animum antea non aduerterit, & aliqua humanæ mentis perturbatione oppressus, portentorū huiusmo

huiusmodi atq; monstrosarum opinionum suarū constan-
tissimo atq; sanctissimo reip. iudicio anteposuerit. Ac pro-
fecto cum hæc Mart. Luterus de summa illa diuinæ natu-
ræ bonitate tam impie pronunciet, ut iam nō minus uerbo
quàm antea re, omnē funditus religionē tollat: cū homines
deo acceptissimos, uel Deū potius ipsum Opt. Max. ma-
lorum genitorū furiarūq; ipsarū partibus fungi cōfirmet:
nō sane uideo, neq; quēadmodū ipse se omnis erroris ex-
pertem esse, de quo tamē uno omniū apud uos gloriatur,
cōpertū habere possit, qui uiros plane diuinos à deo ipso
densa quadā & tetra impietatis caligine occæcari dicet:
neq; quomodo cōtra religionem sentire non dicendus sit,
& facere, qui deum immortalē ex damnata Manichæi sen-
tentia malorum autorem constituat atq; defendat. Neq;
uerò interea homo cæteris in rebus memoria plane nulla
& stultus, nec tam cæcus est, nec perdit illius consilij sui
tam immemor, quin quod plurimis mortalibus & gratum
& iucundum fore speret, id his monstris callide, neq; ta-
men non portentose semper admisceat. Cuius quidem ge-
neris sunt illa, ut interdictum certis anni diebus, ouorum,
quadrupedū, auium, lactis, cæterorumq; eōdem pertinen-
tium in mensis usum omni sublata religione repetamus, ne
solēnia ieiunia obseruemus, ne nos ipsi sacerdotibus Chri-
stiano ritu deferamus, qua tamen ex re, cum se in magna
apud omnes sacerdotum ordines offensa futurum uideret,
alia statim ratione ab ijs qui incontinentiores essent, gra-
tiam inire instituit. Multis enim ante omnia uerbis exe-
cratus eorum sententiam, qui sacerdotibus cœlibatum
indixissent, nō curionibus modo & sacrificulis omnibus,
sed ipsis etiam sacrorum antistitibus, nescio an multarum
etiam nuptiarum, ducendæ certe uxoris ius atque pote-
statem

statem fecit. Verum nihil facile apud impios popularius ea disputatione apparuit, qua ille improbis omnibus probare conatus est, neminem unum à Iesu Christo Christianæ ciuitati esse præfectum, sed pari omnes in administranda republica iure atque potestate Christianos esse uoluisse. Quod quid aliud tandem est, nisi seditiosissimo uel etiam stultissimo cuique summam perturbandæ, atque adeo impunc euertendæ reipublicæ facultatem dare? Sed huiusmodi sermo reiiciatur in eum locum à nobis totus, ubi cum Luteri sententia quasi pedem collaturi sumus. Nunc enim qualis eius esset doctrina, uobis breuiter significandum à me fuit. Atque ita certe, ut mea quidem fert opinio, tota se res habet: à primis illis disputationibus, in quibus nescio quàm recte (nam illas etiam uehementer à quibusdam improbari iam audio) ingeniose certe & argute nonnulla mihi quidem tractare est uisus, nunquam aliud in alio sceleratus miscere destitit. Nam primum uel summa illa Pont. Maxi. denunciatione incitatus, uel operarum suarum audacia & manu iritatus atq; elatus, ruere statim cœpit, & ita insanire, ut optimum quenq; totis uoluntatibus cōscinderet, summum ipsum Pō. Græco uerbo Christi hostem appellaret: Cōstantiensem illum cōuentum, impiorum cōciliabulum diceret: Sanctam heroum nostrorum memoriam contumeliosissime exagitaret: nō priuatis parceret, nō magistratibus, nō principibus: nullius deniq; ordinis: ne ipsius quidē Reip. omnem omnino rationē duceret: id ipsum interim ubiq; confirmans, omnes nos desipere, omnes delirare, omnes demētes esse: unum se in rectam religionis uiam ingressum, & recta solū sapere, et errare iam nullo modo posse. Deinde quæcunq; à seditiosissimo quoque iam olim turbulente excogitata essent, ea omnia undiq;

undiq; colligere, collecta impudenter explicare, explicata quasi diuinitus probata perditte dedere atque tueri instituit. Existimans, opinor, si singulos insigne aliquod et audax facinus nobilitare potuisset, se quidem fore omnium post hominum memoriam factiosorum longe notissimum, qui omnes unus omnium seditionum causas tam longo intervallo repetitas audacissime retulisset. Quæ quidem omnia eo parum diligenter adhuc à nobis considerata esse arbitror, quòd ille animos uestros rerum presentium odio iam per se nonnihil commotos, feruidis suis etiam concionibus ita incenderit & inflammavit, ut non quid ipse de deo, de religione, de rep. de maiorum nostrorum institutis sentiret, sed quàm uehementer, quàm nonnunquam etiã uere iusteq; in mores, in uitia, in tempora peroraret, semper animaduertentis. Hoc enim habet asperum illud & in criminando uolucres atq; incitatum & uibrans orationis genus, ut si in causam præsertim principum, quorum nescio quomodo semper grauamur imperia, aut etiã minime popularem & inuidiosam apud homines minime malos exerceatur, audientium animos facillime rapiat, plurimumq; illi & qui dicat, admirationis conciliet, & quem contra dicatur, odij maleuolentiaq; statim concitet. Quod ipsum uobis hac in re usu uenisse profecto iam uidetis. Est enim ut probe scitis, cum ipse Martinus Luterus homo mire criminosus, quiq; in dicendo uerba celeriter multa uoluens atq; profundes stomacho sæpe iracundiaq; quasi iusta quadã indignatione efferuescat, tum uero ea hominum ubiq; fere improbitas atque sacerdotum etiam multorum indignitas, ut qui se in eorum acriter insectandis uitijs exerceat, is non modo flagitia sua alienis criminibus facile tegat atque occultet, sed quadam etiam sanctitatis ac religionis opinione uehementer prom-
m batus,

batus, eo potissimum nomine uulgo commendetur. Itaque dum Mart. Luterum nec sine ingenio, nec sine causa, nec sine cupiditate, tum uero singulari quadā audacia, & uultu in primis atq; amictu ad popularē concionem compositum, cum ciuitatis nostræ moribus solute & acerbè rixantem, dum quorundam in rep. principum turpitudinem & infamiam publico odio subiicientem, dum atrocissimis uerbis & contenta uoce, de ariolis, de maleficis nescio quibus mulierculis ostenta facientem, attoniti miramini, dum uel in eum mirificas quasdam pugnas, & tragicas suas cōmemorantem strages stupefacti intuemini, uel ad certos eius commentarios in eandem fere rationem feruentissime conscriptos, quasi ad saxa quædam adhærescitis: deniq; dum graui & cæco eorum qui reip. præsumunt, odio ducti, in Luteri impietatem editos à doctissimis optimisq; uiris libros negligitis, aut si quando in manus inciderunt uestras, lente ac fastidiosè, nec ullo eos ordine legitis: sic eius quem unum adhuc diligenter & attentis animis exaudistis, tum orationis impetu & nouitate, tum scriptorum assiduitate quotidiana capti, uincti, abducti fuistis, ut de ipso existimaretis sanctissime, qui de deo ac repub. Christiana sentiret pessime, & eos auersaremini quasi scelestos, quos ne ille quidē adhuc negarit esse Christianos. Atqui Christianum esse hominē, hoc est tū de deo, tum de religione nostra bene existimare, satius est etiā, si non ab omnibus humanis uitijis plane sis liber, quàm si cū libidinis atq; omnis auaritiæ sis expers, tamē de deo sentias impie, de persuasione Christiana loquare impure, de rep. ipsa cōsilia ineas sceleratissime. Verū antequam ad cōuellendam omnē Mart. Luteri disputationis rationē aggrediamur, uos etiā atq; etiā admonitos uelim ne hoc difficilius excolēdos uos nobis sanādosq;

dosq; præbeatis, quòd à uobis, qui quidē hic estis, omnino pauci, alios itē complures in sentētiā suā perduxisse ille uideatur. Neq; enim decet, neq; certe cōuenit uos, quos ego minime omniū agrestes esse scio, minimeq; pertinaces fore iudicaui, leuissime atque perditissime prouinciæ illius plebis multitudine temere cōmoueri: quæ cū omniū rerum et sacrarū in primis sit imperitissima, tū uero nihil habeat in optatis prius quā ut præsens reip. status quauis semper ratione cōmutetur. Hi enim sunt iā olim descripti et à sapientissimo quoque notati multitudinis mores: Laudare præterita, odisse præsentia: cupere futura: idq; eos ipsum optare, etiam ut nulla melioris spes status eis ostendatur. Quid illam igitur nō facturam uel ausuram certe censendum est, si quis infinitæ licētiæ ac summæ impunitatis spē, hancq; ipsam quasi deo autore uulgo afferat? Nam quòd aliquot etiā non omnino pessimos neq; postremæ sortis homines cū Lutero facere, nulloq; negotio ab eo persuasos in istam sentētiā protinus isse admiramini: ego uero aliquando sum miratus tantū in Christianorū hominū nōnullis inesse leuitatis, ut cū tanta de re etiā atq; etiā deliberandum esset, statim tamē et temere pluris furiosi istius nebulo nis somnia et optata, quā perpetuū reip. cōsensum atq; iudiciū faciundū existimarēt. Verū postea quā circūspectis rebus oībus atq; etiā repetita ex literarū monumentis ueterū seditionū memoria, eoq; in primis mihi proposito, quod et Christus ipse et Legati eius de cōcordia sanctæ ciuitatis sæpius dissoluēda sarcinēdaq; prædixissent: ipse me collegi equidem: neq; rē secus adhuc cecidisse cognoui, quā par fuerat, neq; aliū atq; ciuiles superiorū tēporū motus exitū habuisset, partes istas finē habituras esse iudicaui. Etenim cū hereses illæ alijs atq; alijs temporibus non præfecturā

m 2

mod

modo aliquam ut hæc, aut etiam Prouinciam, sed uniuer=
 sum penè terrarum orbē summo plausu peruagatæ essent:
 perfectum est tamen cū amplissimi collegij constantia, atq;
 ipsorum Pontificum uirtute, tum bonorum consensu atq;
 summa causæ ipsius æquitate, ut omnes tandem multitudi=
 nis quoque iudicio damnatæ & ad nihil redactæ pror=
 sus extinguerentur. Quis Nestoreo quodam tempo=
 re uulgo gratiofior? quis Arrio aliquando etiam poten=
 tior? quis Dioscoro popularior? quis Montano sectatorū
 copijs munitior? quis Apollinari iuniore uel in differendo
 acutior, uel in sacrorum librorum lectione diligētior, uel
 principum in repub. uirorum amicitijs illustrior? Quid?
 an cæterarum factionū ducibus autoritatem initio & mul=
 titudinis cōspirationem defuisse arbitramini? Floruerunt
 omnes opibus, floruerūt artibus, uiguerūt ingenio, eloquē=
 tia, industria. Ab omnibus deniq; uel naturæ, uel fortunæ,
 uel studiorū ornamentis instructiores illi cum fuissent &
 paratiores, quàm Martinus ipse Luterus, quātumuis am=
 bitiosus, hodie uel optare audeat, iacuerūt tamen ad extre=
 mum omnes, obsoletisq; et extinctis tandē eorum partibus
 recuperauit ius suum respublica: atque ita recuperauit ut
 summi Pōtificis & amplissimi collegij decreta quàm mini=
 me omnium popularia, sed seuera & improbis tristia, uale=
 rēt tamen, eamq; inter mortaleis omnes, quam etiā nūc ha=
 bent autoritatē assequerentur et obtinerēt. Et quia nōnul=
 los uestrū repētina unius aut alterius municipij imperitæ
 multitudinis defectio, quasi diuinitus facta religiosius com=
 mouere uidetur: tantum abest ut id bonis diuinæ nolūtatis
 significationē det aliquā, ut etiā malesuadæ noxæ fraudi=
 bus factū esse iudicetur. An nō uidetis ita multitudinis in=
 genio cōparatum esse, ut uulgus deterrima quæq; celerri=
 me am

me amplectatur: ad ea quæ sint optima, cunctantius semper
 & diffidentius accedat? Ecquid prisco illo deorum cultu
 turpius fuit, flagitiosius, sceleratius? attamen mortales om-
 nes extra Iudeos & paucos de cæteris gentibus sapien-
 tiores quosdam, nulla neq; sanè causa adducti, neq; ui ma-
 iore coacti, eum statim cupidissime complexi quasi legiti-
 mum ac etiã de cælo in terras demissum diu probauerunt.
 Ecquid contra Christi Opt. Max. uel doctrina diuinius,
 uel uita sanctius, uel potentia illustrius unquã extitit? Ab
 eo tamen ipso ex omni populo Hebræo, cui quidem ille o-
 mnium uatum oraculis promissus esset & expectatus, uix
 duodecim quos ad diuinã causam adiungeret, repertos esse
 uiros nō ignoratis: atq; hos ipsos tam infirme animatos, ut
 unius eorum perfidia proderetur, à reliquis metu desertus
 & destitutus in sceleratas ac crudeles hostium manus mi-
 serabiliter deueniret. Conferte (quæso) aliquando Iouis
 hominis cōtaminatissimi, conferte, si lubet, etiam Mahu-
 metis impurißimi superstitiones cum sacrosancta & diui-
 na Christi Opt. Max. religione atq; pietate: desinetis enim
 scio, istã desertorū uel transfugarū potius multitudinē tan-
 topere admirari: quæ tamē ipsa si nobis qui non humana
 & externa seditiosorū uocabula induimus, sed unū Chri-
 sti nomen sequimur, Christianiq; & dici & esse uolumus:
 si nobis inquã multitudo ista cōparetur, ne exiguæ quidē
 priuati alicuius famuliæ rationem ad celeberrimæ ciuitatis
 frequētiam habere reperietur. Atq; ut institutæ orationis
 exitū aliquādo expediā: quoties uobis in mētē ueniet Lu-
 terū paucis annis populariū suorū multos in sententiã istã
 adduxisse: facite ut eodē respiciatis tēpore, primū quodnā
 hominū genus cū eo in remp. cōiurarit. occurrēt uobis sci-
 licet præter eos, quos hic bene paucos honestiores uideo,

caupones tantum, stabularij, muliones, lanij, farto- res, cu-
 pediarij, ganeones, belluones, decoctores, fures, sicarij,
 percussores, latrones, ac reliqua istiusmodi hominũ turba
 atq; colluui- o, & quasi quoddam seditionum seminarium,
 quos quidem ille institutis suis non ad bonam frugem tra-
 duxerit (hoc enim & bonis omnibus optandum fuit, et ab
 eo certe, qui se hodie Christianæ uirtutis æmulum unum
 esse gloriaretur præstandum) sed ad omnem magis petu-
 lantiam, audaciam, immanitatem suis concionibus & scri-
 ptis inflammari- t. Deinde uobis proponite quibus uolupta-
 tum illecebris, quibus licentiæ & impunitatis pollicitatio-
 nibus miseram ac perditam illam plebis fecit allexerit, et ho-
 die uinctam teneat homo apud sobrios quidem & intelli-
 gētes rerũ existimatores indocta arrogantia stultissimus,
 sed ad capiendos imperitiæ multitudinis, concitandos que
 uulgi animos apprime eruditus, & longe post homines na-
 tos ueterator improbiſſimus atq; audaciſſimus. Tum uero
 cogitatote, turpiſſimas quasq; ſeditioſorum cauſas ſubitis
 incremētis quidem prouectas illas proceſſiſſe, ſed nullis o-
 mnino radicibus nixas, ad tristeis ſemper exitus atq; ſœdiſ-
 ſimos caſus properaſſe. Rei uero publicæ & proceſſus ini-
 tio tardos fuiſſe, & ſtatum grauiſſimis ſæpe tempeſtatibus
 iactatum multa discrimina ſubiſſe: ſed euentu tamē eiſce
 modi, ut uictrix ad extremum pietas, & uictoriam
 de impietate iuſtiſſimam ſemper retule-
 rit, & gloriſiſſimum ſuperisq; ho-
 minibusq; plaudentibus triũ-
 phum egerit.

Quatuor quæ ſubſecuturae erant orationes,
 immatura morte non abſoluit.

CHRI

CHRISTO-
PHORI LONGOLII
EPISTOLARVM
LIBER I.

CHRIST. LONG. P. BEMBO S.

SI QUID hic esset quod te scire oportere existimarem, scriberē id ad te cum libenter, tum pluribus etiam uerbis diligenter. Nunc omnino eiusmodi res nostræ sunt, ut quid tibi literis meis significē, plane non habeam. Nisi illud fortasse scire uis, me ad hanc diem tuas ad tuos literas expectasse, ut Patauium proficiscens, aliquod scribendi argumentum inde colligerem. Scripturus eras tu quidem Pisauro, sed nihil adhuc illinc. Suspiciabantur tui cum has exararem: te iam Florentiam, si quidem Pisauro eò rectā profectus esses, uenisse. Ego autem has tibi Romæ redditum iri: ubi uelim negotia nostra ita cures, ut & ego semper speraui, & tu te facturum mihi recipisti. Illud uero an epistola magnopere dignum sit, haud equidem scio, non mihi tamen prætereundum existimaui: ut cognoscas quo par sit animo, tuos absentiam tuam tulisse, cum uel bestias discessum tuum luxisse uideamus. Scito Bembinum delitias tuas desiderio tui penè extinctum esse: certe dolorem quē ex absentia tua cōtraxerat, nobis & bidui inedia, & perpetuo ululatu discursuq; testatus est. Nūc etsi ad cibū, nōdū tamē ad pristinā illam suā alacritatē redijt, mœstus semper, et ad cōrectationes blāditiāq; nostras subringēs. Tu

m 4 cur

cura ut ualeas. id enim & nos facimus : ac simul operam dabimus, ut ne frustra cōsuetudine, conuictu, consilijs tuis usi unquam uideri possimus. Saluta mihi cōmunes amicos: simul & illud quidnam sit fac intelligam, quod me nōnuli comuniscuntur de ingenijs Romanorum interrogatum, respōdisse, Non crepare mōtes. Ego enim cum id nunquā dixi, tum uero cuiusmodi sit intelligere nō possum. Vale. Venetijs proficiscens, XIII. Calend. Maij.

CHRIST. LONG. P. BEMBO S.

Literas quas ad me Florentia quinto Calend. Maij dedisti, accepi ad nonum Calend. Iu. perbreucis quidem illas, sed mihi sanè longe gratissimas : ut cui nihil optatius esset, quàm de te, ex te ipso aliquid tandem audire. Nam postquàm Venetijs profectus eras, nihil neq; à te neq; de te in eum diem, ad me quidē perlatum fuerat: neq; uero poteram tibi à nauigationis itinerūq; difficultatibus nō magnopere timere, qui te cum tuapte natura haud ita firmū, tum ex uetere illo & difficilimo morbo nondum plane cōfirmatum, in uiam dedisses. Leuasti itaq; tu me magna sollicitudine: liberauit autem plane nuper frater tuus, qui te pridie Non. Mai. Romam saluum incolumemq; uenisse affirmaret, quo plane nūtio tanta sum letitia affectus, quanta par est eum qui te cū nascentis laudis suæ fauorē agnoscit, tum speratæ dignitatis autorem fore cōfidit. Profecto nisi me fidelissimis atq; amantissimis consilijs tuis iuuisses (ut cætera dissimulentur, quæ & maxima & innumerabilia sunt, tua erga me merita) non modo is adhuc essem, qui anno superiore eram, hoc est uia qua ad bene dicendi facultatem iter est, omnino ignarus, sed ne sperare quidē ullum mihi studiorum meorum fructum unquam licuisset. Quod eò quidē pertinet, ut intelligas quàm mihi salus tua

cure

cure uel sit, uel esse debeat: si modo is ego sum, ut plane sum, qui officium meum, memoremq; erga benemeritos animū libenter præstare soleam. Bolducus hic aliquot dies nobiscum fuit: nobiscum inquam, quod domum nostrā familiariter uentitavit, horasq; multas suauissimo sermone nobiscum consumere sit solitus. Is cum me sæpe inuitatū, ad cœnam aliquando tandem perduxisset, lauteq; ac splendide accepisset: ad extremum à me etiam contendit, ut opibus suis perinde atq; tuis uterer. quod quidem utrum ille sua sponte, an commendatione tua adductus fecerit, haud equidem scio. Vtrocunque modo, siue etiam utraq; de causa id fecerit, uelim per literas tuas intelligat, cum humanitatem, studium, officiumq; illud suum mihi fuisse gratissimum, tum uero me sibi nificas apud te gratias egisse. Pari liberalitate nobis & animum & domum suam patefecit Nauagerius noster: qui nos hic etiam Calend. Maij uisit, atque ut te suis uerbis salutarem, magnopere rogauit. Prosequebatur Lud. Foscarum Vincentiam, eodem itinere Veronam profecturus: atque si res ferret, illic cum Turrianis fratribus æstatem consumpturus. Ego uero cum ad Id. Maij Venetias nauigassē, etsi Octauiani Grimoaldi hospitio sum usus, fui tamen domū tuā, atque apud te esse ut uolumus, id est, rectissime, omnia cognoui. de quo, etsi tuorum literis multorumq; nuntijs crebro sis certior, putavi tamen mearum esse partium ea de re aliquid ad te scribere. Dedi ad te epistolam Venetijs proficiscens, sub id fere tempus cum tu Florentiam aut iam aduentaras, aut certe appropinquabas: ea tibi reddita fuerit nec ne, si adscripseris, gratissimum mihi quidem feceris. Nos hic interea dabimus operam, ut quam de nobis prædicatione tua concitasti expectationem, hanc sustinere ac tueri ali-

m s quan

quando possimus. Vale. Patauij, IIII. Calend. Iuniij.

CHRIST. LONG. P. BEMBO S.

PEr paucis diebus ad eas quas tu ad me Florentia literas dedisti, rescripseram, cum mihi alteræ abs te Roma sunt redditæ: in quibus me illa mirifice delectarunt, cum quæ in eandem quidem cum superioribus ratione, sed multo mehercule subtilius luculentiusq; scripta erant, tū quæ de amica Pont. Maximi erga me uoluntate significabas. Illud uero mihi tam gratum fuit quam minime expectatum, quod eum meis uerbis ueneratus esses. Nam cum ad ipsum nihil omnino literarum dare sim ausus, ne summas eius occupationes interpellarem, cupcrem autem me illi & gratum & memorem probare, nec qua id ratione assequerer mihi in mentem uenisset: reperisti tu uiam, imò uero conficisti ipse per te ex sententia mea negotium, cum nihil facile minus sperarem, aut omnino iam cogitarem. Sed hoc plane tuum est mi Bembe, non ita denique amicorum rationibus consulere si admoneare, sed omneis eorum cogitationes officijs tuis præuenire atque superare. Nam ut etiam pecunia ex Principis fisco mihi prærogaretur, curasti: quod quidem ipsum sanè sum admiratus, neque tamen ex ea quam tu fortasse suspicaris, parte, quod nihil huiusmodi postularam, etiam speraram: sed quia non horum est neque temporum neque morum, æs alienum ad diem dissoluere, nedum gratuitam pensionum pecuniam præsentare. Pari te diligentia in ijs usurum esse confido, quæ tibi de me cum Ioan. Pino Regis Franci legato sunt communicanda. Aderit ipse ultro: ita enim pollicitus est. Incumbite (quæso) in eam rem, atque inter uos commentemini, qua ratione fortunam nostram subleuare, & pontificijs me beneficijs ornare possitis. Ego enim ab omni alia cogitatione auer

ne auersus, curas, studia, sensus denique omneis meos, ad excolendum ijs literis animum te autore traduxi: in quibus si quicquam profecero, potero tua quidem sententia, amicorum meorum non sustinere modo gratiam ac tueri officia, uerum etiam remunerare atq; illustrare beneficia: ut ego uero suspicor mihi desperandum non erit, quin eis tam magno sim aliquādo ornamēto, quā ipsi mihi præsidio extiterint. Aduentu tuo refrigeratos esse iniquos leuissimorum hominum de me sermones ex literis M. Antonij Michaëlis nuper intellexeram: ex tuis hoc amplius cognoui, cuiusmodi id tandem esset, quod in me contulissent. Res plane ridicula: sed meo tamen nescio quo fato, ex istiusmodi nugis tragœdiæ nobis istic quotidie excitantur. Atqui non tam sum miratus homines sui similes ista aduersum me comminisci, quā uiros quosdam plurimis atque optimis artibus ornatos huiusmodi rumoribus commoueri atque in me etiam incitari. Sedasti tu quidem hosce rumores tuo aduentu. sed quid mi Bembe, si tu aut Romam omnino nō uenisses, aut mihi parum amicus esses? Iterum, opinor, in inuidiā crimenq; absens uocarer, uel indicta potius causa innocens damnerer. Scis enim quod etiam apud te frequenter sum questus, fortunam cum natura mea pugnare, huiusmodi ratione fieri, ne mihi quicquam assumā, quod iure possit, nō dico boni, sed omnino maleuolentissimi cuiusquā animū offendere. Illius iniquitate mihi usu uenire, ut uitæ meæ cursus, aut potius hic noster secessus, quālibet obscurus, minime certe inuidiosus, maleuolorum obrectationibus facile pateat. Si Italos odissem, nūquā profecto relicta domo, patria, breuiter meis omnibus reclamantibus huc properassem, ut cū Italis in Italia uiuerē. Si de Roma sentire, cuius Rom. neq; esse neq; numerari sanē uellem.

Ver

Verum quoniam de his cum eodem Michaële, eo consilio nuper pluribus egi, ut eos meis uerbis doceret atq; cōmoneretur, ne sibi quicquam de me temere persuaderi sinerent: supersedeo ea ad te scribere, quæ mihi nunc in mentē ueniūt: ueniunt autem mihi crede, quamplurima: sed nolo tibi molestus esse. Tātum te rogo, ut tuam in me defendendo cōsuetudinem mihi præstes: & istorū criminibus, quod te facturū ostendis facisq; resistas. Quod de P. Paccio scribis, id huiusmodi est, ut ea quidē uir ille nostri amātissimus dixerit, quæ & ipse fortasse cupiat, & ex re mea fore existimet, nō autem quid ego statutum habeam. Statui autem (quod quidē inter nos liceat dicere) nisi quid aliud accidat, hoc ipso, cuius mihi potestatem Pont. Maximus liberalitate sua facit, ocio perfrui: idq; uel ut tibi morem gerā, qui hoc nostrū institutū mihi probare semper es uisus, uel quia ipse ego huius consilij maiore in dies singulos, nescio an fructum, uoluptatem certe percipio. Hinc porro in cum sermonem Pacciū uenisse opinor, quod Mariano Castellano, ut Florentinorum cōditiones acciperem, à me uehementer etiam atq; etiam petenti, per literas respōderim, nihil me tāta de re prius esse cōstituturū, quā affineis meos cōsuluissem: ijs autem rem aut non probātibus, aut etiam extrahentibus, me meo consilio esse usurū, atq; in amicorū, quos mihi in Italia cōparassem, potestate futurū. Fac (ama bo te) legas quam in hāc sententiam ad Marianū epistolam scripsi. nam ad Paccium ea de re ne uerbum quidem, quando nec ipse ad me quicquam. Videbis me eo commento usum, ut si præcise et sine ulla exceptione quod petebatur negassem, ne illi me aut superbū, aut insanū suspicarentur, qui tanta, eaq; amicorū opera mihi confecta comoda præmiaq; insolenter repudiare. Ad collegā tuum omnino

mnino scripſiſſem, niſi conſtans fama iam multos dies hic percrebuiſſet, cū ſimul atq; tu Romā ueniſſes, in prouinciam ſuam eſſe proſectū, cuius rei (ſi tibi nō eſt moleſtum) uelim me facias certioſem. Vale. Patauij, I I I I. Id. Iun.

CHRIST. LONG. P. BEMBO S.

EPiſtolæ argumentum ad te nullum prorsus haberem, niſi id mihi Flauius noſter ſuis ad me literis præbuiſſet. Ad hunc enim cū mihi omnino literæ dādæ eſſent, quæ quidem niſi per te commodè ei reddi non poſſunt: eſt cit ſanè, ut ad te etiam eo nomine ſcriberem. Leue (inquiēs) argumentum. At quod ad te ſcribam aliud plane non habeo: niſi tu fortaſſe illud ſcire uis, ut certe uis, quo modo hic æſtatē traducamus. Traducimus autē, mihi crede, ſumma cum uoluptate. Diem enim ita conſumo, ut matutinas horas Latinis lectiunculis tribuam, prandium trigonali pila condiam: non quo noſtræ cuiusmodi ſint menſæ, ut hoc condimenti genere magnopere indigeant: nec enim multum uel ſplendore uel lautitia ueſtris cedunt: ſed ita ualeitudini noſtræ libenter conſulimus. A cibo tempus uarijs ſermonibus ducitur: poſtea dum ſe calor frangat, leuiter meridiamur. quietem Græcæ, & interiores literæ excipiunt. Sub has eadem pila in coenam excrcemur, ſed meo ſanè arbitratu, id eſt, uſq; ad ruborē, citra ſudorē. Reliquas diei partes ueſpertina ambulatiūcula, eaq; aut propter aquarū decurſus aliquos, aut ſpatioſis in campis lentæ ſibi uendicant. Quòd ſiquando maiore æſtus ui urgemur, admiſſis equis concurſantes urbem obimus. Simulac me in cubiculum abdidī, reputo ſtatim mecum, quid eo die memoria, quid ſcientia comprehenderim. Noctem à prima ſtatim uigilia ſomno damus: cum ſole ad eaſdem uices ſacris operati redimus. Quid quæris? Vtor literis, quantum ſemper optauī:

optauī:

optavi: fruor ocio, quātum nūquam speravi. An uero tāta felicitatis fructus mihi cōstet, ni forte tam felix ocium ocij est fructus uberrimus. Sentes aliquādo fortasse tu, quē mihi fortuna dedit studiorū meorum adiutorē, tanti ocij autorem, multarū & clarissimarū amicitiarū conciliatorē, deniq; non inimicorū modo meorum ultorē, sed etiam obtrectatorum uindicē. ut alteros tandem stultitiæ suæ puderet, intēperantiæ suæ alteros pœniteret. Lasceue nimis. At certe aliter gaudium meū gaudere non possis, nec ego tibi lasciuētis ocij specimē præbere. Quòd si tu, ne hæc quidē in ratione, exultans dicendi genus admittis: ecce ad illud uestrum me cōfero. Vellem de me ad Marinū Georgium diligentissime scriberes, hoc est, me de meliore nota ei cōmendares. Nec enim nescis, cū quanta hic in solitudine uerser, qui cū pedem domo extuli, quem de facie, aut oīno nomine norim, offendo neminē: tum quā mihi propemodum opus sit, non modo expediat, ut in alicuius principis autoritatis uiri uel fide uel amicitia esse existimer. Quāquam enim, ut dixi, à domesticis nemo plane est quē ego hic cognitum habeam, eorū tamē qui studiosi numerātur, nemo fere est qui me nō norit. Certe uix unquam prodeo, quin his mihi uocibus passim aures personēt, Hiccine Gallus ille, qui in Italiā? qui Romæ? quē Pop. Rom. nosti cetera. Dissiparūt enim egregij nostri illi ciues, me ideo Patauij esse, quòd mihi Romæ tutò esse nō liceat. Eo sanè fit, ut in tanta gladio- rum licētia mihi interdū timeam, præsertim cū aduersus hominē Gallum, nō minor solum sit facinoris uerecundia, sed in mea iniuria popularis etiā quēdā laus proposita esse uideatur. E quidē cū hæc mihi in mētem ueniūt, euolare hinc nōnunquam cupio, atq; Lerinā cogito, ubi sicariorū neq; facta uideam, neq; nomen audiam: non qui salutem literis

unq

unquam sim dicturus (ingrauescit enim in dies studiū) sed ut illic ocio nō tantum honesto & magno, uerumetiam tuto perfrui nobis liceat. Est mihi quidē Marinus Georgius Venetijs proficiscēti & studium & autoritatē suam pollicitus: uerum rustico nescio quo pudore deterritus, nōdum animum inducere potui, ut me ei offerrem. Itaq; mihi gratissimum feceris: difficile est loqui, et scis quid uelim: sed dicatur sanē. Vellem is me sua quasi sponte accerseret, atque omnem in partē tuendum susciperet. Quod quidē ille unus omnium maxime potest, uel iure & potestate, quā hic habet maximam: uel consilio & autoritate, qua ubiq; ualet plurimū. Collega tuus istic adhuc sit, an uero (quod quidem audio) in prouinciam suam profectus, nōdum me certiore fecisti: cum id tamen ut faceres, à te superioribus literis petierim, & me scire, mea plurimum intersit. Non enim ignoras, & quanti hominem faciam, & quā de me idem me sit meritis. Vereor equidē ne à me literarum officium requirat: quod quidem ille pro multis suis in nos beneficij, studiorumq; & causæ cōiunctione desiderare nō debet. An idem tibi in rationibus nostris cum Ioan. Pino Regis Franci legato cōplectendus sit, tui est consilij. Ego enim etsi eum omnia mea causa & uelle & cupere exploratum habeo, quid tamen hac in re ualeat, nescio. Sed nec certe quid uos in eo genere præstare possitis, ipse satis intelligo earum rerum iam plane rudis, & in huiusmodi actionum usu minus quā nūc quidem uelim, olim uersatus. Itaque quid efficere possitis, uestrum est statuere: Meū quodcunque mea interesse duxeritis, uos ualde rogare: tametsi id forte nec humanitas tua expectat, nec facile amicitia nostra patitur. simul enim atque me in fidem amicitiam que tuam contuli, me non tuendum modo, sed

sed augendum etiam atq; ornādum suscepisti. Atqui illud etiam atq; etiam uidete, ne cum Principem habeatis cū omnium liberalissimum, tum uobis amicissimum, tum eum etiam qui me beneficijs suis ornatū uelit, ipsi uos mihi defuisse uideamini. Extremum illud est, ut omnium quas ad te dedi, epistolarum exēpla mihi cures. Rides? Atqui tam ambitiosus non sum, ut eas in honorem adducere, aut uolumina referre uelim: sed mehercule scire cupio, cū quid adhuc ad te scripsi, tum ecquid meas ad te literas omneis acceperis. Scripsi autem penē semper non tam quicquid in mentem, quā quicquid in buccam uenisset. Quod quidē ipsum usu mihi etiam nunc uenit: nam cum initio nihil omnino haberem quod ad te scriberem, dum tecum libenter quasi colloquor, iustum penē uolumen meorum ad te sermonum conscripsi. Vale. Patauij, Pridie Id. Iul.

CHRIST. LONG. P. BEMBO S.

GRatissimæ mihi fuerunt tuæ literæ, quas Patauij paucorum dierum interuallo accepi eodem exemplo binas. Vidi enim quantopere laborares, ut epistolæ ad nos perferrentur tuæ, nisi me fortasse schedula illa tua adductū esse putas ut credam, eo te consilio usum, quod superiorum genus tibi nō satis probaretur. Mihi uero ita placuerant, ut ex posterioribus nihil nouæ uoluptatis perciperem, nisi quod me quasi repetita ipsarum lectio haud mediocri uoluptate afficiebat: sed hanc ex cæteris quoque tuis literis communiter capio. Omnes enim per ocium accuratius relegere soleo, ductus nimirum incredibili quadam earum suauitate atque elegantia: quibus quā me afficias non dici potest. Nam quod studiorum meorum rationes ita probas, ut nos etiam de ijs uehementer laudare uidearis, agnosco humanitatem tuam. Ego enim, quod ad
te

te proxime quoq; scripsi, ne fundamenta quidem tanti operis mihi adhuc iecisse uideor: nedū in absoluenda adornandaq; superficie occupatus adhuc non sum. quāquam in eo potius laboro, ut ueteris eloquentiæ speciem aliquam aut colorem, scriptis nostris illinam, quā ut nervos eius ac uires in lucem reuocem, præsertim hoc tēpore, nulla Rep. sublato prorsus Latine loquendi usu. De aduētū tuo quod scribis, est ille quidem in expectatione hic maxima, neque mihi sane non gratissimus futurus: ut qui me sperem te adiutorem id posse consequi, quod te autore uelle cœpi. Sed uide per fortunas, num quid prius quā istinc te commoueas, de nobis confici possit. Nam cum profectio tua omnem spem meam debilitari, uel potius concidere uideo: nisi quid in Io. Pino & collega tuo præsidij fore speras, quod ego plane desperaui. nam ad alterum ea de re nunquam ne uerbum quidem: alter quā parum efficax sit, uides. Quod mihi de Nicolai Leonici familiaritate gratularis, potes id tu quidem iure optimo, quippe qui suauissima hominis doctissimi, & mehercule optimi cōsuetudine perfruar. Is tibi salutem per me referri uoluit plurimam. Tu contra uelim meis uerbis saluere iubeas Alexandrum Capellam: quem non modo ex tuis literis, uerum etiam ex Leonici nostri colloctionibus cum nostri esse studiosum cognoui, tum etiam uirum bonum & eruditum, & multo tractandæ Reip. usu Senatui Veneto apprime gratū, atq; hoc ipsum à me tibi scriptum esse, in sermone, si quando res feret, ei significabis. Quid etiam? Quid apud te est ut uolumus, & migrationem hanc tibi tuisq; bene & feliciter cuenire optamus, Erogauit Flauius noster in puerum meum octingentos, puto, sestertios nummos: eos si à te petierit, cures ei quā primum meo nomine. Nec enim

ignoras

ignoras unde eos ad Calend. Mai. possis auferre. Vale.
Venetijs, Calend. Apr.

CHRIST. LONG. P. BEMBO S.

PErgratū mihi fecisti, quod puerum meū uiatīco pro-
secutus es: neq; id uero ipsum tam pueri causa, quem
plane perditū uideo, & istic adhuc esse audio, ad me qui-
dem nondum uenit: quā quod in eo quanti me faceres, re-
ostendisti. Verum ne impensam cum opera perdidisse ri-
deamur: age, amabo te, cū Fr. Beraldo, ut pecuniam, qua
puerum ab eo spoliatū scribis, tibi restituat. Sin crit in eo
durior, scis unde tibi ad Cal. Maias octingentos sestertios
nummos auferre possis. Tum enim decretæ nobis à Pont.
Maximo in annuū sumptū pecuniæ dies cedit, in qua exi-
gēda, quod adhuc fecisti, uelim mihi operam naues tuam.
Quod si longius tibi interuallum uidebitur, interim per
me quidē uersuram facias licet: nisi quis modo istic est, ut
certe Bembus noster est, à quo mea fide gratuito possis su-
mere: numeraturū confido, spero quidem certe. Extremū
illud est, ut has literas non epistolæ, sed nominis cautio-
nisq; uim habere existimes. Nam quo sit erga nos ani-
mō puer, non ualde laboro. Multū quidē in eo tuendo di-
ligentiæ positum uolui, non quo is de me ita esset meritis
(scis enim in istam uel ætatem uel fortunā nihil huiusmodi
cadere) sed ne cum à Io. Pino, cui illum diligentissime cō-
mendatum tradideram, me insciente discessisset, perditissi-
morum hominum consuetudine exceptus istic corrumpatur.
Id enim ad fidē existimationemq; meā pertinere sum
arbitratus. Sed quādo officio nostro perfuncti sumus, ope-
raq; à nobis ut ne quid ei deesset, data est: abijciamus iam
omnem de eo curam atq; sollicitudinem: quicquid peccauit
sibi peccarit: me quidē neq; laudatore, neq; adiutore post-
hac utetur. Vale. Venetijs, Cal. Apr.

CHRISTOPHORVS LONGOLIVS

HIERONYMO FVNDVLO S.

LEgi epistolam tuam stomachi & querelarum plenam, in qua multis mecum uerbis expostulas, quod ita cessationem meam pusilla quadam epistola apud te purgarim, ut scriptorum tuorum rationi interea non pepercerim. In extremo autem me ad literas reijcis, iubesque ut pro ingenio meo iudicem, ecquid in illas praeter inaneis uoces & ieiuna quaedam uerba coniecisses. Ego uero mi Fundule, nihil unquam huiusmodi me neque ad te scribere, neque in epistolis tuis notare memini: genus earum semper probavi, pure enim loquebatur, officij, diligentiae, humanitatis plenae. ut mihi nunc quidem mirum sit, tibi homini non inepto in mentem uenisse suspicari, iccirco me tibi rarius scribere, quod literas tuas quibus respondeam indignas existimem. Ipse de te quam tu bene sentias, nescio: me quidem parum nosti, qui te a me contemptum putes. At enim dixi, literas tuas nullam mihi scribendi materiam attulisse. hoc ipsum illud est scilicet, quod tibi stomachum fecit, quod tantum bilis commouit. Equidem cum ad singulas tuas epistolas cu perem, sed uel necesse non esset, uel quid responderem non satis occurreret, desideravi nonnunquam in eis pleniorē rescribendi sententiam: sed quae tandem tua in eo culpa? non ulla profecto magis quam mea, qui me argumenti penuria excusarim, praesertim cum tu me negligentiae tam grauitè accusares. Non audeo equidem tibi homini occupatissimo oneris quicquam imponere: sed si quid pusillae illi meae & ueteri epistolae commisi, diligentius attendes, uidebis nihil causae fuisse, cur tu uerba mea durius quam uel animi mei simplicitas, uel naturae tuae moderatio postulare, interpretarere. Quod si eorum quae tum tibi misi,

n 2

non

non sum plane oblitus, culpam profecto omnem literarum
 mearum silentij in me unum contuli, tantum à te petij, ut
 si crebriores à me uel uberiores etiam uelles elicere, ipse
 tu mihi istinc aliquod scribendi argumentum suppedita-
 res. In quo si tam grauius, quàm quidem literæ tuæ osten-
 dunt, offendi: quid iam mihi faciundum sit, nō sane habeo.
 Taceam? at eo tu me nomine accusas. Excusem? at tu non
 modo excusationem meam non accipis, sed de eo ipso per-
 acute quereris, quòd me purgem. Expostulationi tuæ re-
 spondeam? at uereor, ne satis factione mea offendare, qui
 tam facile indigneris morem tibi statim non esse gestū. O-
 mnino ignosci mihi abs te, uel in aliena culpa, peterem,
 nisi id superioribus literis frustra tentassem. Sic igitur pu-
 to faciam, obiurgabo ipse te, qui prudentiæ humanitatis
 tuæ oblitus, hominis tibi amicissimi animū sine causa abs
 te alienes. Sed profecto non alienabis. Qua enim sum in
 tuendis amicitijs constantia, querelas istas, uel delicias po-
 tius tuas omneis humaniter feram: nec si tu iniquior in me
 esse perges, ego te amare ea re desinam. tantū uicem meam
 dolebo, qui cum te tanti faciam, quāti haud scio an nemi-
 nem, iniustiozem te tamen quàm mea erga te beneuolen-
 tia mereatur experiar. Dolenter hæc ad te magis (mihi cre-
 de) quàm iracunde scribebam, cum ecce tibi à P. Bembo
 literæ, quibus ille me de tuis in nos studijs & officijs cer-
 tiorem faceret simul & iuberet ut gratias tibi per literas
 agerem, quòd Io. Pinum currentem quidem sua sponte il-
 lum, sed tuo etiam iudicio tribuentem plurimum, ad com-
 plectendam causam nostram incitasses. Itaq; mihi gratissi-
 mum fuisse officium tuum scito: idq; ut ipse tu aliquando
 intelligas, operam me daturum tibi uelim persuadeas. Sed
 non faciam, ut tibi gratias ambitiosius egisse hic uidear,
 quàm

quàm uel tua expectet humanitas, uel nostra patiatur amicitia. Tantum habeto, præstaturum me tibi re melius quàm uerbis memoriam beneuolentiæ que quam debeo. Impertire meis uerbis multum salutis & Quint. Lælio Maximo, & Fur. Mario Molsæ nostro. Vale. Patavij xii. Calend. Mai. Obsignata iam diu epistola atque propter repentinum Bembi nostri ab urbe discessum, multos à me dies in manibus habita, accepi literas tuas ad iiii. Calend. Mai. Romæ datas: in quibus quòd te scribis de P. Brissoo nostro eiusq; aduentu mirifice delectatum esse, equidem ualde gaudeo. Quòd autem eum cõmunibus etiam amicis notum commendatumq; esse uoluisti, in eo uero mihi tam gratum fecisti, quàm quòd est gratissimum. Spero enim & mihi tanti uiri amicitiam istic amplam fore: & illi ipsi ueteres nostras necessitudines, quæ à nobis tantopere celebrarentur, uisum iri non indignas. Tu quas ad eum Hieronymumq; Alexandrinum do literas, statim reddendas curabis: simul & Pino nostro de ista fortunæ dignitatisq; accessione meis uerbis gratulabere. Iterum uale.

CHRISTOPHORVS LONG. PETRO BRISSEO S.

Quanta me lætitia affecerint Funduli nostri literæ, quibus ille te Romam saluum uenisse scriberet, tu pro ueieri nostra & arctissima studiorum animorumq; cõiunctione existimare potes. Ego certe quicquid ex iucundissima alterius consuetudine fructus percipi possit, id omne ex humanitate tua & olim percepi, & me posthac etiam laturum cõfido. Sed tu tamen mi Brissoë, huic tanto meo gaudio nonnihil molestiæ aspersisti, qui ut aliorum prius literis quàm tuis de aduëtu tuo fierem certior, cõmi-

n 3 scribis

seris. Sed hoc ipsum tu facillime apud me purgaris, siquid ad nos statim scripseris, aut ipse potius ueneris. Venies enim, mihi crede, expectatus. Exponerem hic tibi omnem status nostri rationem, nisi te ex Funduli, Bembiq; nostri sermone ea iam omnia cognoscere existimarem. De tuis autem rebus, quando nihil nisi ex tuis literis certo scire possum, uelim tu de ijs ad me diligenter accurateq; perscribas. Vale. Patauij, Calend. Mai.

CHRIST. LONG. P. BEMBO S.

CUm ante diem tertium Id. Apr. Patauium uenissem, Creditæ mihi sunt à te literæ, & cum ijs etiam exemplum codicillorum, quibus nos Pont. Max. Francorum Regi commendasset, tum epistolæ quam tu de me ad Gul. Budæum scripsisses. Quid quæris? nō potuit amicus quidem agi, nec studiosius quàm actum est à te de commodis nostris: sed quo me tamen in genere Pont. Max. liberalitate cumulatam potius, quàm ipsius commedatione ab alio quouis auctum iri sperabam. Nam in Gallicis rebus, quas ego non tam benignas nobis, quàm copiosas esse perspexeram, nihil unquā sane spei ponēdū existimaui. Noui eius gentis principū ingenia, cum literis nostris sua sponte parum tribuentia, tum uero mihi, quod relictā Gallia in Italiam me contulerim, parum amica. ut multo scilicet maiorem ex tuis erga me officijs uoluptatem capiam, quàm ex illius Regis liberalitate fructum expectem: præsertim cū ad eā quam tu mihi ostendis spem, parati nihil omnino uideā. E quidem cū de cōplectendo in causa nostra Io. Pino tecum commētabar, id uidelicet agebam, ut ab utroq; uestrum res nostræ Pont. Max. non Regi Gallorū cōmendantur. Neq; enim nesciebā quàm stultū esset, me quicquā ab eo petere, cui operā ipse denegassem meā. Quid enim nobis

nobis ab ipso Rege? quid ab eius tandē matre, ad quam etiā de me Pont. Maximū scripsisse ais? Quid ab ijs ipsis inquā nobis spei iniectum nō est, quo nos uel apud se, uel etiam in Gallia retinerēt? Atqui pluris apud me fuit, et est mehercule etiam nunc, earum ad quas tu me uocabas literarum cōscientia, quā omnis Regia illa fortuna. Hoc tibi (credo) notum non erat mi Bembe, cū pontificios codicillos in eam sententiā conscribendos curares. Sed ea quidem mea certe culpa est, qui rē tibi non plane aperuerim. Tu uero nimio quodā nostri studio atq; amore prolapsus es, qui me, saltē de ratione codicillorum, non consulueris. Potuisses enim, in mea præsertim causa, nonnihil à me cōmoneri, quo artificio (neq; enim satis erat pugnare consilio) ea in re nobis utendum esset. Nunc commissum est, nō modo ut tu in eo frustra elaborasse, sed ut ego ijs ad quos missi sunt, & ridiculus, & impudens uideri possim. Equidem mihi eorum sermones audire iam uideor, qui me hoc biennio nihil nisi Pont. Maximī beneficentiam, nihil nisi P. Bembi in me studia magnifice iactantem audissent. Sed quando nihil nobis in eo iam integrum est (mutari enim res nō potest) da (quæso) operā, ut quod est, quodq; tuis ad Budæum literis uerissime cōmisisti, hæc me insciente omnia à uobis cōfecta esse intelligāt. sic enim profecto, & illustriore industriæ tuæ laudē retuleris, quasi quæ tu ad me pertinere arbitrare, ea tua sponte feceris: & me magna sane molestia liberaris, qui nō mediocriter uereor, ne illi me iā consiliorū meorū turpiter poenitere existiment, cum ego me in hac instituta uitæ ratione magis magisq; in dies singulos confirmem, uel etiam oblectem. Atq; in his cum mihi sint omnia mi Bēbe charissima, ea tu & pro tua prudentia sapienter considerabis, & in eam partem

quā summa uel mea in te obseruantia uel tua erga me beneuolētia postulat, accipies. Scripsi ex tuis literis ad Hieronymū Fundulum, idem facturū ad Io. Pinum, & Albertum Carporum principē, cū tibi maturū uidebitur, iubes enim nequid festinē. Nam quod etiam ad Antoniū Pratiā nū dādas nobis esse censes literas: possit ille quidē magnis rebus nostris esse adiumento: & est, ut quidē audio, nō alieno à nobis animo. probasse enim illi consilium nostrum aliquando tandem uidemur. sed uide num ex dignitate nostra sit, me supplicem ad eū nunc accedere, cuius ego neq; uoluntati, neq; promissis cesserim, cū ipse mihi de se prolixē polliceretur omnia, si deposito profectiois consilio mallem apud meos in Gallia quā in Italia uobiscū uiuere, sed nihil certe mihi cōsuetudine uestra, literisq; uestris fuit antiquius, quibus omne meum ita do studium, ut mihi in mente nihil ueniat minus quā cuiquā horū inuidere. Sed quid est quod in extrema tua epistola iacis obscure? ad eam quæ nobis à Pont. Maximo in annum sumptum decreta est, pecuniam, accessurum quiddam. Id cuiusmodi sit, auco scire: si quidem res est in manibus. Sin minus, incumbe tamen in eam curam, ut à te non studiorum modo meorum, sed etiam fortunarum omniū ornamenta profecta esse omnes intelligāt. Nec enim est quod te primus iste conatus deterreat, quasi non ex sententia nostra processerit. Nam & ego falli possum. est enim fortasse tam diligēs commendatio maximi apud Regem ponderis futura, hoc præsertim tēpore, cum is maiorē Pont. Maximi quā nostri rationem habeat necesse est: & tu aliam facile nobis uiam munieris, qui apud Principem istum, pontificiamq; cohortem omnem tanta uel gratia uel autoritate polleas, quantum te ista doctrina, uirtute, splendore uirum posse atq;

posse atq; ualere par est. Vale. Patavij xii. Cal. Maij.

CHRIST. LONG. P. BEMBO S.

EAdem mihi nunc ad te scribendi causa est, quæ proxi-
me fuit: hoc est, ut literas, quas istuc do, illis quibus
ascriptæ sunt statim reddēdas cures. Neq; uerò est, quòd
me in eo uel patientia tua, uel felicitate abuti existimes:
quādo id certe nō facio, ut aut oneris aliquid tibi imponā,
qui id nutu conficere potes: aut ea in re opera tua libeter
utar, quæ parū ex dignitate tua esse uideatur: sed ut omni
tēpore tecum quoquomodo sim, quādo aliter consuetudi-
ne tua frui non possum. Equidē tum erga te cū meo amo-
ri satis facere, tum etiam officio fungi mihi uideor, cum ad
te, quocunq; dato uel etiā quæsito argumēto, scribo: quòd
quidem in eam te partem accepturum esse confido, quam
& summa tua humanitas, & iam plane confirmata ami-
citia nostra postulat. In rebus nostris nihil est sane noui,
nisi quòd me ceruicis rigor (τρίτωνος appellāt) aliquot dies
exercuit: idq; cum pauloantē ex pleniore intestino labo-
rassē, sed non tam grauitē, ut à literis omnino abduce-
rer. Sic enim me tuis monitis atq; præceptis illarum spe,
ad laudem uocasti, uel inflammasti potius, ut si in illis uita
mihi ponenda sit, præclare mecum actum putem. Omnino
in hoc uno sum totus, ut neq; tu, neq; collega tuus quicquā
de me cæteris uel temere polliciti, uel frustra recepisse ui-
deamini. Quòd si fidem in eo uestrā planē liberare nō po-
tuerō, studio quidē certē, opera, assiduitate singulari per-
ficiam, ut nobis fortunā potius inuidisse, quā meū labo-
rem auctoritati uestræ defuisse, æqui & iniqui aliquando
intelligent. Mense proximo sum partim Veronæ, partim
Vincentiæ, animi causa quidem, sed non sine libellis no-
stris futurus. Quare si fortē longius interuallum literariū

n s mearum

meorum fuerit, id ne sis admiratus. Nauagerium nostrum unà nobiscum uenturum spero. Sed si res feret, faciam te antequam hinc proficiscar, de tota itineris nostri ratione certiolem. Vale. Patauij, Cal. Aug.

CHRIST. LONG. IO. AVRELIO

AVGVRELLO S.

Ivcundissimæ mihi fuerunt tuæ literæ, idq; ipsum sane multis de causis. Primū quod tuæ, hoc est, uiri omnium sententia optimi atq; doctissimi: deinde quod elegantissimis numeris, uersibusq; contextæ essent: postremo quod mirificā quandā tuæ erga me uoluntatis significationē habebant. Addo etiā, quod defensionū nostrarū librū in ijs ita laudares, ut me eo plurimum affecutū putarē, qui te sola illius lectione, ad causam adiunctum esse perspicere. Neq; uerò adhuc cōstitutum habeo, quid mihi inter hæc amplissimum fuisse putem. Nam quod tu, qui in hac summa uirtutis doctrinæq; fama uiuas, ad me prior scripseris, est id omnino magnum: sed nō eo sane maius, quod singulare quoddam literarum genus in constituenda amicitia nostra tibi usurpandum duxeris. Illud autem, in mea præsertim causa, quanti? quod nihil reueritus iniquorum sermones, & uictoriam nobis tam amice gratulari, & res nostras graui tuo testimonio iudicioq; adornare es ausus? Ego uerò mi Aureli, ctsi te ea esse intelligo cū natura, ut dissimulare quicquam nolis: tum fortuna, ut tibi simulare necesse nō sit: cū tamen ipse me ab eo longe abesse sentiā, ut tuis etiam nunc laudibus respondeam, facile in eam sententiam adducor, ut nō me tam illis tuis uersibus laudare uolueris, quā ad sustinendā illam quam de me excitatam uides expectationē, amāter fideliterq; cohortari. Id si ita est, quod quidē ex ætate tua meaq; mihi facile persuadeo:
bene

bene uelim de me speres. Dabitur enim à nobis opera, ut neq; tu quicquam de me falso prædicasse, neq; ego tantam uidear opinionē frustra cōcitasse. De mutuo meo erga te amore nihil est quod hic à te pluribus uerbis scribā. Essem enim ijs literis studijsq; quibus me à pueritia dedi, omnino indignus, & planē inhumanus, nisi tibi in eo non responderem modo, sed etiā cumulatu satisfacere: quod etsi quā difficile sit uideo, id me tamen exitu tibi præstatum cōfido. Tu me, ut instituisti, fac diligas ac ualeas. Patuij, XI IIII. Calend. Septemb.

CHRIST. LONG. HIERONYMO
ALEXANDRINO S.

Litera quas te ante XVI. diem Calend. Ian. ad me dedisse scribis, redditæ mihi sunt Venetijs ad III. Non. April. quod quidem te iccirco in primis scire uolui, cum ne tu longius huius epistolæ interuallum negligentiæ meæ assignares, tū uerò ut quibus literæ recte darentur, post hac uideres. Nam quod cessationē tuam tam religiose excusas, facis tu quidem humaniter: sed nihil sane, ut te mihi purgatum uelles, opus fuit, qui mihi negligentia nomine suspectus nunquam fueras. Nihil enim eiusmodi istic accidisse scio, quod à te mihi perscribi mea interesset, nisi quod de Alexandri fratris tui obitu significas: ex quo quantum doloris traxerim, tu pro mea erga tuos omnes, sed illū in primis bencuolentia iudicare possis. Verū quid agas? recusandū nobis nō est, quominus iure suo natura in nos utatur. Dederat illa fratrem tibi singulari quidem & ingenio & uirtute adolescentē: sed ea profecto lege dederat, ut suo arbitrato eū à nobis repeteret. Repetiit, citius quidē quā expectaramus, sed nō quā illi licitum esset maturius. Feramus igitur quemadmodū gratos minimeq; stultos

stultos homines decet, placatè, quod neq; accusare, neq; uitare quisquā potest. E quidē de Rubemontio homine de me tam bene merito, mihi tam amico, tuli ut debui: idem tibi etiā de Volumnio faciundū cenſeo, quos uno die ambos nobis creptos eſſe ſcribis. Nam de Gonzaga noſtro quod iſtic auditum eſt, falſum eſt. Philippi cuiuſdam nobiliſſimi adoleſcentis Mantuani miſerabilis cædes fabulæ locū dedit. Quod de Alcyonio & Stathio ſcribis, ego uerò cum altero nullas unquā inimicitias geſſi: cū altero, quod ad me quidem attinet, bona fide in gratiā redij. Sciſcitatus ſum autē per literas de Lælio Maximo, cuias iſeſſet, qui ſe Romanū diceret, multi negarēt: ego interrogatus de eo quid reſponderē nō habebā. Reſcripſit quidē mihi Lælius Calabrū eūeſſe: quod etiā ipſe de te mihi audiſſe uidebar: ſed quoniā nō deſunt, qui in diſceptationē id adhuc reuocēt, tu me uelim, ſiquid exploratiuſ habueris, facias certiorē. Turpe enim mihi duco, nō poſſe me alienos à ciuibus meis diſtinguere. Gratularer hinc tibi de noua iſta honoris acceſſione, ſi quā lautus quoq; ſplēdore ſiſeques ad me ſcripſiſſes. Sic enim huc aſſertur, cōplures iſtic eſſe nudos equites, eosq; ipſos priuſ equeſtri cēſu exhaustos, q̄ in iſtū ordinē receptos. Quā quidē certe de cauſa, Lælio Maximo nōdū ſum eo nomine gratulatus. Si quādo intellexero quæ ſit in iſto ordine dignitas, quæ uobis in eo tuēdo facultas, tum quidē ea de re ad utrūq; accuratiuſ ſcribam. Sed hoc iocati ſumus: illud ſerio: Iſtam uobis emptionē bene ac feliciter euenire uolo, ueſtrumq; in ea re iudiciū uehementer probo. Vale. Patauij IIII. Calend. Mai.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO

GRIMOALDO S.

Avdio Bapt. Egnatium, quæcūq; ipſe loca in ſcriptis
noſtris

nostris animaduersione digna iudicasset, ea tibi cum suis ad me literis notata descriptaq; iam pridē tradidisse: cuius quidem rei autorem habeo Romulum Amazæum, qui id se de eodem Egnatio istic audisse diceret. Quòd si ita est, satis mirari non possum ea ad me nondum esse perlata, præsertim cum tuam in me uel fidem uel diligentiam nunquam desiderarim. E quidem cum multa mihi quæ uerear, in mentem hoc loco ueniunt: tum nihil æque metuo, ac ne illa animaduersionum ratio in alienas manus peruenerit: quod non accidisse, quàm mea intersit, non ignoras. Tota de re si me certiore quamprimum feceris, & me magna sane molestia liberaris, & mihi tam gratum quàm quod gratissimum feceris. Saulius noster Genuam proficiscitur ad fratrem, aqua subtercutem fusa grauitè laborantem. Reditus sui spem nobis facit ad hycmem proximam. Ego rediturum non puto. Vale. Patauij. Calend. Maij.

CHRIST. LONG. GVL. BVDAEO S.

ET si cum Iacobi Sadoleti literis, meas quoq; nuper ad te dedi: tamē cum Nicolaus Deiſus Samarobrinus istuc proficisceretur, homo tibi quidem minime notus, sed tui tam cupidus quàm studiosus mei, non potui ei, id etiam atq; etiam à me uehementer petenti, nihil ad te literarum dare: quanquam mehercule quod scribam non satis occurrit, nisi tu hoc mihi permittis, ut te pro incredibili meo erga te amore, ad eam quam de uirtute tua concitasti, sustinendam tuendamq; expectationē iterum cohorter. Neq; enim uti cesses, iam tibi aut integrum, aut omnino postulandum est, qui causam tua spōte susceperis, ac te reipub. in ueterem dignitatem libertatemq; uindicandæ principē, bonis omnibus professus sis. Neque uero, eo fides tua liberata est, quòd ille ad recuperandam libertatem exerci-
tum

tum comparasse uideatur. Comparauit enim copias, numero quidem magnas illas, sed genere & usu exiguas, id est, tyronum & collectitias, hasq; ipsas leuibus praelijs quàm statariæ pugnae aptiores. Iam si, ut nūc quidem est, bellum ducendum fuerit, cum tu sumptui in rem militare faciēdo parē fore putas, qui ne rem quidē familiare aere suo tueri potest? Quod ut animo ad cōferenda signa paratus uenerit, nō tamē ignoras, quātū in acie tyroni cōmittēdū sit, eo praesertim duce qui neq; autoritatis, neq; sane felicitatis satis attulerit: prorsus ut hoc nomine hominē laudare posimus, q; nec de rep. desperarit, & ad afflictæ auxiliū, magna cum spe, ac uoluntate optima accesserit: in eo fortasse nonnihil reprehendere, quod neq; uiribus, neq; facultatibus suis, neque rei magnitudine difficultateq; satis explorata, in speciosis quibusdam honorū nominibus, & nudo bonæ mentis animo satis esse praesidij existimarit. Sed non propterea cuiquam stomachum facere, aut te ab instituto opere abducere debuit. Id enim perinde sit, ac si tu grauius egrotanti amico, ea re opē afferre nolis, quod alius quispia uel cunctatione tua offensus, uel diutina absentia inuitatus, morbo, quē tu nondū omnino depulisses, mederi frustra tentarit. Possis huic forte succensere, quod eam, in qua non satis scientiæ habeat, artem exerceat: mihi scro illi propterea deesse non possis, cui etiam hoc te maturius succurrere decet, quod iam perspectum habeas, nisi tu medicinam unus feceris, illi statim pereundum esse, idq; medicorum partim inscitia, partim iracundia: quorum utrum crudelius sit, tibi dijudicandum relinquam. Quod si de prouincia, quam necdum obisti, & in qua tibi summo bonorum omnium consensu imperium prorogatum est, homini nobisq; iratus, cō decessurus es, quod eam ille sibi

sibi tecum esse cōmunem putarit, nec quæ gessisti omnia
comprobarit, uide ne candem in te animi æquitatem desi-
deremus, quā tu anno superiore in Erasmo Roterodamo
requirebas. Meministi quā tu illum grauius abs te ob-
iurgatum esse uolueris, quod non satis placate Iac. Fabri
sententiam (qua ille eum tanquā de religione male existi-
mantem corripere) tulisse uideretur: cū tu nunc tam acer-
be feras, ausum esse aliquē non de summa rei quidem illū,
sed de belli gerendi ratione à te paulū dissentire. An tibi
in causam ingredienti, illud in mentē nō ueniebat, nequa-
quam defuturos homines, qui partim maleuolētia, partim
imperitia res tuas inique æstimarent, ac te in eo potissi-
mum damnarēt, in quo industriā tuā nemo satis neq; lau-
dare, neq; sane admirari possit? hoc si nesciebas & tuam
profecto, & imperatorū omniū causam ignorabas. Verū
quod ad rem pertinet, tantū abest, ut ille de laude tua quic-
quam delibaret, ut eo quidem factō, & stultitiā ipse
suam prodiderit, & uirtutem tuam, clarā illam omnino
& sponte nobilem, sed illustriorem tamē reddiderit. Sic
enim omnibus persuasum est, illa tua proxima uictoria,
imò uerò gloriosissimo triumpho, in Rom. Pop. ararium
iam plane tot seculis exhaustum, illatas esse abs te omnes
omnium fere gentium opes, idq; nulla cuiusquam iniuria
aut omnino querela, quo quid uel admirabilius, uel cer-
tius dici possit nō sane uideo. Restat bellū aliud: quod si ex
sententia, ut spero & opto, cōfeceris (est enim abs te iam-
pridem inchoatum, & ut uere dicā, affectum) debet tibi
Popu. Rom. ciuitatem suam, non maximis modo opibus
beatam, sed optimis etiam legibus & institutis fundatam
atque stabilitam. Hic tu mihi delicias facis, quasi ea ex-
ceptione operam tuā reipublicæ sis pollicitus, ut ne alius
quisquam

quisquam manus operi admoliretur. Id si ita est, et (ut in-
uersionibus tuis tecū agam) te initio unum huiusce edi-
ficationis redemptorem, uel dominum potius fuisse conten-
dis: cur non aut illi nouum opus statim nunciasti, aut in-
terdicto, quod ui aut clām, cum eo ad restituendum opus
experiris, potius quā ipse nunc boni uiri officio nō fun-
garis? Plane si pro fiduciæ formula, inter bonos bene a-
gier oportet, ac tu id nobis bona, nec aliena fide recepisti:
sacrum etiam tectum opus nobis præstes oportet. Nec
enim, ut ille se expromissorem ultro obtulerit, illud certe
planum feceris, populum illius fidem sequi maluisse, quā
tuam. Nam quæ tu mihi narras prædia, ea optimo esse iu-
re omnes negant: sed nec prædes omnino locupletes esse,
censores ipsi contendunt. Equidem neminem conueni-
(conuenio autem quotidie plurimos) qui non & illi hanc
operam libèter remittat, & te unū esse fateatur, qui pos-
sis extrema cum primis contexere: addo etiam, qui non
te hac de re multū accuset, mecumq; quasi tecū exposu-
let, quòd hominū expectationē tam diu suspensam teneas,
in eo præsertim exoluēdo nomine, cuius cum optima iam
pars sit abs te expuncta, tum reliqua tibi expeditu est fa-
cilima. Quid multa? iustas eorum querelas sustinere iam
non possum, qui te non dico appellant, sed plane flagi-
tant, idq; suo iure, quando fidem ipsis tuam priore expedi-
tione obstrinxisti, posteriore etiā confirmasti: te ad assem-
exoluturū esse, quicquid unquā populo spopondisses. Et
re uera satius esset nihil initio mouisse, quā tanta excita-
ta expectatione, nō modo hominū opinioni non respon-
dere, sed etiam sui dissimilem euadere, fidemq; suam nulla
de causa labefactare: ne quid hic dicam, quā superbum
sit tot hominum desideria aspernari: quā stultū cum id
nullo

nullo possis negotio, nolle de Rep. summa cum tua laude optime mereri: in cuius quidem administratione, si te ille nonnihil interpellasset, atq; adeo offendisset, esset tamen tuæ cum prudentiæ, tum etiam modestiæ atq; humanitatis, maiorem omnino Reip. quàm priuatarum simultatum rationem ducere. O' mi Budæe si uera sunt quæ de cessatione illa tua scripsisti, & in ea quā mihi significasti sententia permansurus es, parum te scilicet nosti, qui de alijs tam sapiēter iudices. Tu istam igitur spem, imò uero hanc quam in manibus habes gloriam, tibi uel turpiter eripi, uel turpius etiam perire sines? Non sines, opinor, si tuos sensus bene cognitos omneis habeo. Scio enim & quàm officio constantiæq; tuæ deesse nolis, quibus nomen tuum uirtutibus atq; ornamentis immortalitati commendare uelis. Noui animi tui grauitatem, noui altitudinem, quæ nec ad inferendam iniuriam ullo modo possit adduci, neq; ad referendam facile impelli. Quòd si illius odio in nos durior esse perges, uide ne probabilem nacti sermonis materiam homines, ut cuiq; commodum fuerit, dicant: aut tibi bonam mentem, iracundiæ tumore ablatam esse, aut te nō quidem iudicio uigiliam tuam alij tradidisse, sed motu terrium relicta statione fugisse, aut (ut optime tecum decidit) socium laudis ferre nō potuisse. Cupio enim te pro ea quam mihi tecum intercedere uoluisti necessitudine, non omni modo culpa, sed omni etiam iniquorum crimine carere. Quòd si causa, suadendoq; parum proficimus, iam uero precibus et gratia cōtendimus, ut uel nostra, uel tua, uel ipsius reip. causa, exitus principis consentire uelis: id est, ut cuius magna ex parte salutē per te recuperauimus, eiusdē per te quoq; & ornāmēta et iura aliquādo recepta cōspiciamus. Sic enim certe fiet, ut P. Ro. intelligat, Gallos

olim nunquam tam hostili animo urbem diripuisse, quam
 ijdem nūc studio ad eā ipsam quam alij euerterūt, instau=
 randam restituendamq; incūbunt. Tu modo caue ut quod
 tanta tua, tāta patriæ tuæ laude opus facere cœpisti, id in=
 choatum & rude ijs perficiendū expoliendūq; relinquo,
 quos forte ut fabros aliquis, nemo certe ut architectos ad
 istiusmodi ædificationem adhibeat. Tuum est hoc munus,
 tuæ partes: à te hoc omnes qui uel rempub. saluam esse uo=
 lunt, uel dignitati tuæ fauent, uel otio suo consulunt, non
 expectant solū, sed etiam postulant. quāquā enim tantas
 rebus suis tū fortunæ, tū dignitatis accessiones cōsilio uir=
 tuteq; tua factas esse fātentur, quantas in mentem uenerat
 optare nemini: tamē contenti non sunt, atq; cum pro illa
 qua quondam florebat, gloria rerū omnium maxima, tum
 pro opū animiq; & beneficij tui magnitudine incredibili,
 abs te maiora desiderāt. nec quicquam esse tantū sibi per=
 suadent, quod nō à te perfici atq; facillime præstari possit.
 Quod uero in Gallia natus es, nō tam eo iam quidē uulgō
 mouētur, quā bonis omnibus persuasissimum est, Roma=
 nos eos esse & numerari debere omnes, qui nec sermone,
 nec animo, nec religione, nec legibus à Po. Ro. dissideant.
 Extremū illud crit, ut si nobis in eo morē gerere nō possis:
 uelle enim te certo scio: officiū meū arrogātiæ ne codēnes,
 quod ijsdē de rebus, et uerbosius fortasse quā par fuisset,
 & uehemētius quā tua mea q; patiatur ætas, tecū agere
 sim ausus. Verū alterius causam, meus erga te amor susti=
 nebit: cuius testificādi gratia, magis quā ut prudētiā ti=
 bi ostētarem meā, sæpius in eandē sententiā ad te scribo.
 Alterius cupiditatē, rerū abs te gestarū præstantia tuebi=
 tur: quarū equidem studio incēsus, facere nō possum, quin
 ut de reliquo optime spero, sic tibi interdū succēseā, quod
 cum

cum nobis tantam felicitatem tam diu inuideas, tū nonnul-
lis hanc ligurientibus laudē tam facile cōcedas, quam tibi
mehercule totam uni & deberi, & reseruari integrā sum-
mopere cupio: ut idem tu nobis remp. in pristinum statum
restituas, qui primus in spē libertatis ingressus sis, unusq;
tanti operis & fundamēta ieceris, et princeps eius autorq;
extiteris. Qui sit rerū mearū status, etsi ex proximis meis
ad te literis cognoscere potuisti, ex hoc ipso tamē qui tibi
has reddidit, planius omnia & uberius intelliges: in pri-
misq; illud cur uicena illa quina in annos singulos sester-
tiorum nūmūm millia, quibus me Pop. Florētinus inuitat,
non tanti faciam quanti multorū opinione fiunt: cur com-
mentationes nostras de animalīū, plantarum, mundiq; &
cœli natura, quas superiore hyeme in apertū proferre cō-
stitueram, in aliud tempus reposuerim: quibus me literis
tum Pont. Maximus, tum S. P. Q. R. in ciuitatem accersie-
rint: tum uero quod nam secutus consilium huc me contu-
lerim. Quid quæris? in tota uitæ nostræ ratione nihil sane
est, cuius te is certiolem facere non possit: ita est homo &
prudens & rerum nostrarū curiosus: ea porro doctrina
atq; animi magnitudine, ut cum ipsum iurecōsulti princi-
patu studiosæ iuuetutis abeuntē, omnibus sui ordinis insi-
gnibus ornandū, ob rē in eo magistratu præclare gestam,
decreuissent, non antē illo sibi honore utendum duxerit,
quā tyrocinio suæ in iure scientiæ auctoritatem con-
stituisset, & memoriæ fidem apud omnes fecisset: Vt iam
non possis hominem multis nominibus commendatum nō
habere, sed illo maxime, quod tum tui, tum scriptorum
tuorum tanto teneatur studio, ut in eo quidem uix mihi
concedat, qui me huiusce rei principatum obtinere arbi-
trabar. Sic tamen uelim ut eum honoris mei causa omni

tua humanitate beneuolētiaq; cōplectare, atq; ad id quod ipsius causa uelle debes, cumulum meae commendationis adijcias. Hoc si feceris, erit mihi tam gratum quàm quod gratissimum. Salutem Ludouico Ruzæo, & Fr. Deloino: quorum alterū citerioris Galliae prætorē expectabamus, alterum offensiore in nos animo esse audiebamus: quæ res plane fecit, ut ei literis obstrepere non sim ausus. Placa mihi quæso hominem, quem minime omnium uelim habere iratum. Ita est de me meritis, ut nihil ei meo nomine abs te pollicendū non censeam, quo quidē uoluntatem eius recuperemus. Quicquid promiseris, bona id ego fide præstabo, modo ne me isto reuocetis. Vale. Ex urbe Patauio, pridie Cal. Septembr. Obsignaturo epistolam, mihi uenit in mentem, te admonere, quanto meo periculo, huiusmodi literæ, nisi abs te diligenter reconderentur, in alienas manus peruenturæ essent. Quare tum has, tū eas quas ad te proxime dedi, si modo salus mea tibi curæ est, statim conscindes, aut ita certe, ne quando emānent, comprimes. Vix credas quàm hic omnia mea scripta, dicta, facta in suspitionem ueniant: tanquam id unum mihi sit operis, ut de Italiæ dignitate, quàm possum plurimū detraham: cum si quis unquam de nostris hominibus huic nationi fauit, ego & faueam multum, & tribuam mehercule plurimum. Nō temere hoc scribo, qui singulari quodam hac in re sum facto. Nec enim nescis, quas mihi Romæ turbas concitarit illa nostra de Gallorum laudibus declamatio. Quàm item à me abalienarit Erasmi Roterodamum epistola quædam, de uobis ad Iac. Lucā cōscripta: quā etiam (si deo placet) idē Erasmus, cū nec ab ipso, nec ad ipsum missa esset, in uolumina referendā & una cū suis edēdam curauit. Pari temeritate prolatus est in Italia, ab amicis quidē nostris illis, sed

sed me nō consulto tamen, defensionū mearū libellus: Valentia autē quaedā mea in iuris prudentiā laudē Oratio. cū quicquid huiusmodi nugarū cōmentor, id nō ad ingenij doctrinā ue famā: cuius quidē illae capaces nō sunt, sed uel ad præsentem modo usum, uel ad cōparandā aliquam dicēdi facultatem mihi perscribā. Equidē non facile dixerim, ista ne me scripsisse poeniteat iam magis, an pudeat: tametsi non tam mea infantia, quā istorū qui et contra uoluntatē et præter opinionē meā nugas illas in apertum protulerunt, culpa traducitur. Atqui facilis sit huiusce estimationis iactura: illud omnino non ferendum, quod me uulgo hominū opinio ex scriptis meis in crimē inuidiāq; adhuc uocat. Itaq; nisi me styli poenas his dare uis: neque enim obsucrum esse possit, ad quem ἀμύροισι illae nostrae pertineāt: inscindes utrāq; epistolam, aut sic eas asseruabis, ut nunquā exeant: quāquā enim nulla equidē maleuolentia in hominē suffusus hæc ad te scripsi, qui sane ab ingenio eius nec studio nec uolūtate abhorreo, et egregium illū ac præclarū ad ius ciuile nobis restituendū animū cū laudo magnopere, tum mehercule etiā exosculor: ea tamē mea hic est causa, ut mihi uel de cuiusuis ingenio libere pronūtiare solutū nō sit, neq; adeo interrogato tacere integrum. Si laudo, blandiri: si uitupero, odisse: si taceo, inuidere me suspiciātur. Cur te igitur inquires, ad nos non recipis: apud quos tibi uel plane tacere, uel etiam aperte quæ sentias, dicere liceat? Primū, quia etsi imperitā multitudinē partim obscurius iniquam, partim nō dissimulāter infestam experior, tamē omnes omnīū fere ordinum principes ad causam adiunctos habeo. Deinde eorū hic mihi et iam facta est, et ut spero fiet, Græcorū librorum potestas: sine quibus instituta à nobis opera nunquā neq; ex sententia,

neq; ex dignitate nostra absolui potuissent. Postremo, ne quid hic de P. Bembi & Iac. Sadoleti erga me uoluntate dicā, qui sibi nullū mei ornādi finē faciunt: A' Pōt. Maxi. honeste discedere quī possum? cū me is nō solū in illa temporū meorū nouitate, sua autoritate saluum et urbis cōpōtem præstiterit, sed etiā nunc otii meū liberalissime tueatur, pollicitus se fortunā meā suis quoq; beneficijs honestissime ornaturū, si in eas toto pectore literas incūberē, quarū spe ad summam laudē, omniū expectatione, me uocari ipse sibi persuasisset. Sed hæc subtilius cū magis uacabit. Illud te uehemēter etiā atq; etiam rogo, ut Ruzai nostri animū mihi recolligas atq; restituas: simul & ut in omnibus tuis epistolis quas ad Bembum aut ad Sadoletum mittes, legitima quædam neq; ea uulgaris nostri commendatio accedat. quanquam enim mea causa nihil non ultro facturi uideantur, tamen rebus meis multum conducere arbitror, ut per literas tuas me meaq; omnia tibi curæ esse intelligant. Id si feceris, & ex intima tua arte mirificum quoddam commendationis genus deprompseris: faciam ut aliquando intelligas, te officium tuum apud hominē memorem minimeq; ingratum posuisse. Iterum uale.

CHRIST. LONG. P. BEMBO S.

Pollicitus sum tibi superioribus literis, quod commendatione tua profectum esset, id primo quoq; tempore ad te scribere. Nihil igitur, ut nūc quidem est, adhuc profecimus: neq; id ipsius tamen culpa, qui se nihil tua causa non facturū Bolduco recepit, sed mea quodāmodo ignauia, qui nondum hominem conueni, ueritus primum, non accersitus ad eū qui occupatissimus esset accedere, deinde ne si literis tuis fretus, quas ille à me non accepisset, ultro accederem, contrā atq; inter nos conuenerat, idq; ipsum neq;

neq; loco neq; tempore facerem. Postremo metui, ne me multam Græcis literis operam aliquando dedisse, alicunde rescisset. Est enim eo in Græcos animo, quo ille qui ad uilam suam Græca uia ut iretur, animum inducere nunquā potuit. Iocari me putas? serio tecum ago, siquidem uera sunt quæ audio. Audio autem hominem sibi persuasisse, ut quisq; optime Græce sciat, ita esse nequissimum, nequissimum autem? imò uero etiam indoctissimum. Itaq; si commendationem tuam renouandam esse mea causa putabis, uelim eum commonefacias, nihil me minus quàm optime Græce scire. Quod si diligenter feceris, & uerum mehercule scripseris, & me magna inuidia liberaris. At qui nec te item illud lateat uelim, quod mihi hoc ipso in genere perquàm ridiculum accidit. Postridie eius diei quàm Bolducus literas tuas illi reddiderat, descendebam in forum & spei & animi plenus: cum ecce tibi incurro in Præto-rem ipsum & urbis Præfectum, purpuratos ambos, ac magno comitatu ad eā quam incolimus urbis regionē profici- scentes. Ego qui me cū ea spōte illi antea satis esse cōmen- datū arbitrabar, tū uero cōmendatione tua gratiosissimū iam esse iudicabā, statim suspicatus sum eos ad me, quo uel beneuolentiā suam erga nos testatiorē, uel cōmēdationem tuam illustriorē facerēt, officiose uenire. tamen cū neq; pu- dor meus ferret, ut cū tantis uiris temere congregerer: & mihi etiā honorificentissimum fore ducerem, ut ij domum meam uentitasse dicerentur: de uia paululum ad laeuā de- flecto: M. Antoniū Flaminium, qui mihi unus comes hæ- rebat, idētidem num quo nam illi, rogitans: quo negante, Quin igitur, dū hi cū toto absunt comitatu, curiā spectatū imus, nondū à me per otii uisam? Id eo consilio cōmenta- bar, ut ibi fabulæ exitum expectarem. Redeūt illi tandem:

ego me in litigantium turbam coniiciens abdo : iam enim me & meæ ambitionis pudebat, & quod eis domi præsto non affuissem, poenitebat. Quo ad ædes nostras accedebam propius, eo magis tacitus mirari, neminem nobis occurrere, qui rem tantam nuntiaret. Ingredior, solitum ubique silentium : percunctor, nullum de Prætoris uerbum. Quid multa? cœpi ipse aliquando mecum & stultitiam meam ridere, & quod erat statim conijcere : nihil illi minus quam res meas esse curæ. quod quidem pro animi nostri facilitate æqui bonique fecimus, & res si coget, posthac etiam facturi uidemur. Paucis antequam has ad te darem diebus, rumor hic erat, te rem tuam bene gessisse: sed is etiam raucus factus est, & ad me non satis constanter perlatus. Tu si quid erit, quod amicis tuis iucundum fore iudicabis, aut scribes ipse, aut aliorum certe literis id nobis quoque significandum curabis, & ualebis. Nos enim ita ut cum maxime & ualemus & studemus. Cum has ad te scriberem, cogitabam Venetias animi causa, unde ad te literarum aliquid fortasse dabimus. Ex urbe Patauio, Idibus Octobr.

CHRIST. LONGOL. FVRNIO

MARIO MOLSÆ S.

EXercebar trigonali pila domi cum M. Antonio Flaminio, cum Nicolaus Machælus salutem utrique nostrum tuis uerbis attulit. Quem cum rogassem, ecquid à te aliud? Nihil sane, inquit. Aderit enim propediem ipse. Sic tamen literarum aliquid à uobis interim expectat. Quid ita inquam, si quidem continuo congressuri sumus, nec ille præter salutem quicquam? Hic cum ille conticuisset: ego ad Marcum Antonium. Tu Flamini quid tibi sit licitum uideris. Ego ad istum scripturus non sum, qui neque me literis suis dignum unquam iudicauit,

&

et accusatoris nostri nomen immortalitati cōmendauit. Scripsi has tamen statim cum paulū à lusione respirassem mi Furni: ne uel tu id à me serio dictū existimares, uel ego te in eo imitarer, de quo te potissimū subaccusare soleo: quanquā mehercule, quod scriberem nihil plane erat, nisi nobis aduentū tuū in summa esse expectatiōe: cuius quidē rei me primū suis literis certiorē fecit Fl. Chrysolinus, deinde Q. Lælius Maximus: quē Quinti prænomen secutū esse arbitror, quod Quintiæ alicuius, ut tu Furniæ, cōsuetudine istic teneatur. Sed hæc et nostro more iocati sumus, et corā liberius ridebimus. Tu modo fac uenias: uenies enim expectatus, nō mihi modo, qui q̄ libēter multas horas tecū ponā atq; suauiter traducā, ipse meminisse potes: sed familiaribus etiā nostris omnibus, in primisq; St. Saulio, et M. Ant. Flaminio, quorū alter per me salutem tibi ascribi, alter referri uoluit. Tu si ante x v. Cal. Nouēb. diē ad nos exieris, fac oīno Venetijs iter facias. Nos enim ibi offendes: q̄ cras, ad summū perēdie, illō animi causa cogitabamus. Vale. Ex urbe Patauio, prid. Cal. Octob.

CHRIST. LONG. DIONYSIO MONACHO LERINENSI S.

VTinam eius essent generis meæ literæ, ut te, quem ad modum scribis, delectare possent: crebras omnino, nec eas sane minus longas, quā optare uideris, à me acciperes. Verū cū nec ipse tu, quāta ex sermonis Latini paupertate laborē, ignores, et egomet mihi plane sim cōsciū quanta difficultate, præsertim ad homines doctos tuiq; similes scribā: ne mirere si uel rariores uel breuiores quā expectas, à me tibi reddātur. Nā etiā cum nihil unquā fere est quod tibi mittā, nisi te à me fieri plurimū, sed de quo ipse nō dubites: tum uerō si quid aliquādo est, decet penē

o s semper

semper cui id recte dari possit. Sodales igitur tui, quoties istuc proficiscuntur, eius me rei certiore faciant necesse est: & ipse tu scribendi argumentum aliquod nobis præbeas oportet, si modo meas elicere uoles. His enim ad tuas beneuolentia magis erga te mea adductus respondi, quam quid responderem occurreret: nisi forte in eo epistolæ materiam à nobis quæsitam esse putas, ut me tibi tum de præterito, tum etiam de futuro silentio excusarem. Vale. Patuio IIII. Calend. Iun.

CHRIST. LONG. GREGORIO
CORTESIO S.

Quod posteaquam in Italiam redij, nihil ad te literarum dedi, id profecto neq; obliuioni tui factum est, qui etiam si uelim, tui tamen obliuisci non possim, ita frequens et iucundus nobis hic est de te quotidie sermo: neq; sane quin esset quod per literas tecum agere uellem, sed quod ea erant in manibus, quæ nec literis, nec cuius recte committi possent. Rem tenes, genus tabellariorum nostri. Nunc autem cum rationem ad te tuto scribendi inierim, scito mihi magis magisque quotidie de rationibus tuis cogitanti, non iam placere ad rem, ea quæ tibi istuc ostenderam uia aggredi: ne si quid offendantur, iniquorum sermonibus detur locus, quos uel minima re ad deridendum contentos fore uideo. Sin ut uolo & opto cadat, ne rem mali exempli instituisse, nec tam doctrinæ studio, quam religionis odio commigisse existimemur. Quinetiam non possint multorum sustineri causæ, si tibi quod postulas à Pont. Max. uni concedatur: nec tu non temere de iudicio principum tuorum aut iudicasse aut desperasse, qui rem tam honestam ab eis non petendam esse duxisses. Huc accedit grauis illa inter uos & Pont. Maximum controuersia, ut ne si exploratum quidem

quidem sit illius nos compotes fieri posse, tamen uelim hoc tempore, ne ordinem deseruisse, uel etiam data occasione turpiter transfugisse potius quam studijs nostris præsidiū quæsiuisse ullum uideamur. Equidem cum nostra plurimum interesse arbitror, grauitatem ut tueamur, neq; tam docti quam boni uiri hominū opinione habeamur: tum uero te non omni solū cupiditate, sed omni etiā cupiditatis suspicione carere uelim. Nec enim nescis, tametsi uoluntatem ea in re tuā quasi ambitiosam & inanē bonus nemo reprehendere possit, quā tamē difficile sit his præsertim moribus consiliorum nostrorum rationes uulgo probare. Atq; si Romæ nunc essem, ipse tibi negotiū nullo maiore negotio per me cōficerem: operā quidē profecto, studium, cōsiliū, fidē, rem deniq; meā in eo tibi diligēter nauarē. Absens rem tātā per interpretes moliri sine periculo quī possum? Itaq; ne per Sadoletū quidē nostrū quicquā mihi conādum arbitror, præsertim cum crebris amicorum & ipsius maxime Sadoleti literis Romā uocer: quō si me aliāquādo cōtulerō, omnes uias persequar, quibus ad id quod cupis peruenire posse putē. Sed audi casum plane diuinū: scribente me hæc ipsa anxie, repēte nuncius rem in cōuentu uestro ex sententia nostra cōfectam esse: habere iam te omniū munerum uacationē: tantū sodalitatē tuæ studiosis omnibus otij publico patrum decreto impartitum, quantum tu uix uel per nos, uel à Pontifice Maximo consequi potuisses. Quid quæris? Sustuli manus, meq; à consilio & deliberatione ad gratulationem totum conuerti: præsertim qui eam rem nō modo facultatem apud tuos habuisse, quod uel ipsum plane desperabā, sed summo etiam totius conuentus assensu comprobata fuisse perspicere. Quapropter frueri isto mi Cortesi otio: quo nihil neque tibi accom

accom

accomodatius, neque sodalitati tuæ ornatius, neque nobis amicis tuis iucundius contingere potuisse iudico. Vale.
Ex urbe Patauio, IIII. Calend. Iun.

CHRIST. LONG. AVG. GRI-
MOALDO PONT. S.

Quod magnum, cum tuæ in Christianam religionem pietatis, tum in optimarum artium studia animi, Lerina tua priscæ dignitati restituta, id est, doctissimis atque sanctissimis uiris dicata, fructum ceperis: nec ipse quidē dubito, & pro mea erga te obseruantia ualde etiā lætor et gaudeo. Nūc enim deniq; nō fortunā quidē ipsam, quæ nihil hisce in rebus iuris haberet, sed Iesum Opt. Max. optatis tuis respondisse uideo. Quod quidem tu, quasi ita futurū præuidisses, cœperas etiam (ut audio) ad amœniissimas illas fontium scaturigines magnificū opus facere, loco, mea quidem sententia, studiosorum hominum habitationi perquā accommodato: hāc quoq; ædificationē bene tibi ac feliciter euenire cupio, sed non mea minus q̃ tua causa, qui mihi illic nōnihil loci atq; ocij ad recolenda studia nostra abs te assignatū iri sperem. Literæ quas ad Gr. Cortesium do, eius sunt generis, ut eas in alienas manus peruenire nolim: qua plane de causa cum tuis complicatas, & in tuarum fasciculum coniectas obsignaui, uertus ut si illi nominatim descriptæ essent, ne quæ sodalium eius ad lectionem sui inuitarent. Itaq; mihi gratissimum feceris, si eas ipse tu illi reddideris: quod ut facias te uehementer rogo. Mitto ad te defensionum nostrarum librū, non quo hæ mihi magis probentur illis quas tibi istic legendas tradidi, sed ut intelligas quid acerbæ illi aduersariorum meorum accusationi responderim, qua me absentem & iam Roma profectum in crimen inuidiamq; apud Pont

Pontificem Maximum uocassent. Vale. Ex urbe Patuio, IIII. Calend. Iun.

CHRIST. LONG. STATHIO S.

Variè sum hodie tuis literis affectus: quà enim officia in me tua cōmemorabas, fuerunt mihi non insuaues: quà uerò ad te esse allatum significabas, mihi epistolā ne scio quam tuā non satis probari, haud mediocrē molestiā mihi attulerunt. Illud autē in eis odiosissimū, neq; medius fidius uel pudore, uel ætate tua dignū fuit, quòd propè minitabūdu me ad inimicitias uocare sis ausus. Ego Stathi, quod scribis te tum istic, tum in Gallia probitatē doctrināq; nostrā prædicare solitū, quanquā id nunc primū audio, tamen facile credo, atq; de eo tibi gratiā etiam habeo. Quòd autē iniqui cuiusdā mihi hominis, eiusq; quem tu uel indignatione tua indignū profiteris, sermonibus adductus inimicitias mecū gerere non recusas, in hoc plane modestiam tuā requiro. Nam prudentiam quidē aut constantiam dicere nō ausim, quando nihil huiusmodi in hanc ætatē cadit. Fuerat tamen tuæ istius præclaræ indolis: primum hominis qui illa in me cōferret, æstimare ingenium: deinde naturæ nostræ moderationem: deinde ecquid de te in eo quidem genere detrahi poterat: postremo nō statim tibi in animū inducere, te mihi displicere, si epistola quædam tua mihi nō ita placuisset. At cognosce ex postulationistuæ æquitatē: fac me dixisse illud unū, de quo quereris, illam tuā in Salmonium Macrinū epistolā uisam esse mihi satis neq; elegantē neq; copiosam. An hæc tibi tandem iusta suscipiendarum inimiciarum ratio uidetur? At erat (inquis) tui officij me admonere. Quasi uerò tu eam mihi legēdam tradideris, aut ut ea in re operā tibi nauarē meā unquam postularis. Vide quā inania sint, & quā tu temere

temere ea quæ ad te delata sunt, credideris. Ego enim, neque elegantiam, neque copiam in ijs literis me desiderare tum dixi, quanquam utrunq; desiderabam: sed humanitatem tuam, qui nulla iniuria laceſſitus ſimultates tibi uel uſq; trans Alpeis cum homine utriq; noſtrum amico gerendas putares. Quod quidem ſi à me ne cõmunis cõcordiæ quidem cauſa dictum oportuit, tibi in communem amicum gratis ſcribere quæ licuit? Sed nolo tecum accuratius agere, neq; ſane quæ mihi in mentem aduerſus te ueniunt, ea hic perſcribere: multo uerò minus illa tibi commemorare, quæ te nõ modo in literas, ſed in mores etiam meos iſtic in dies ſingulos euomere audio: purgare me tibi tantum hoc tempore uolui, non te accuſare: quòd de me temere credideris, atq; tam nulla prorsus de cauſa, nõ Romano quidem (ut tu arbitraris) ſed plane gladiatorio more, inimicitia ac amicitia tesseram cõtẽptim mihi propoſueris, adiectis quoq; inſolentiſſimis illis uerbis, quibus te mihi acerbisſimũ inſeſtiſſimumq; hoſtem fore pronuncias, niſi te mihi amicũ deligerẽ. Quid ſi nolim? Atqui ea ſane tua eſt cũ ætas, cui facile ignoſci poſſit, tum rerum humanarum imperitia, ut multa potius miſericordia, quàm ullo inſigni odio dignus uideare, ea autẽ noſtra humanitas, ut iſtiusmodi ineptias facile cõcoquamus: is animus, ut minas fortiter cõtẽmnamus: ea religio, ut inimicitias fugiamus, & iniuriarũ facilime obliuiſcamur. Quare amicitia tesseram libens accipio, atq; te interim pro inſtituta inter nos amicitia moneo, ut neq; in laceſſendo poſthac ſis tam pro cax, & cecũ hunc animi impetum, ſi omnino tollere non potes, certe refrænes atq; cohibeas. Nec enim tibi mecum ſemper erit negotiũ, qui cũ meæ facilitatis rationẽ libenter habeo, tum etiam indoli tuæ plurimum faueo, cuius ſi ardorem

ardorem nō ad suscipiendas uel gerēdas inimicitias, quod plane barbarū est, & homine Christiano indignū, sed ad bonarū artium studium traduxeris, spero te nō tibi modo, sed ciuibus etiā tuis magno aliquando ornamēto futurū. Hæc ad te paulō quidē trīstius atq; seuerius quā mea natura ferat, sed fideliter mehercule & amanter scripsi: non quōd amicorū meorū iudicio, literæ tuæ tam contumeliose, tam minaces, dignæ essent, ad quas tam humaniter rescriberem, aut omnino responderē: sed ne me tu tibi iratū existimares, si in eo quo me ad rescribendū inuitaras, morem tibi nō gessissem. Quod quidē etiā mea sponte facturū fuerā, tum ut animū tibi aperirē meū, tum ut te mone rem, uideres etiā atq; etiam diligēter, quid tibi expediat, quid te deceat: aut si per te ipse id perspicere nō possis, adhiberes in cōsiliū uiros probos & homines amantes tui, quorū ex sententia nihil tibi facile minus licebit, quā ut cum ætate, dignitate, fortuna, nostra deniq; erga te beneuolentia depugnes. Quod si aliter tibi faciendum ipse statueris, non tamen perficies, ut te omnino oderim. Illud fortasse assequeris, ut cum operam dederim, ne mihi quicquā consilia tua noceant, in utram partem nostrum de te iudiciū accipias, non magnopere laborem. Vale.

CHRIST. LONG. P. BEMBO S.

A Moris erga me tui uestigia, nullis opinor literis uel plura uel illustriora imprimi potuerunt, quā ijs quas abs te proxime accepi. Sic enim quocunq; me uerti, lenissimis atq; amantissimis uerbis expressa apparent, ut etiam cum me obiurgas, magnam quandam tuæ erga me uoluntatis significationem perspiciam. Illud uerō quā non iam significat, sed me meaq; omnia tibi curæ esse plane declarat, quōd tot ac tantis, quas tu copiose quidem & eleganter

eleganter collegisti, scribendi difficultatibus affectus, tamen tibi ad me scribendum duxeris. At quas literas? quam uberes? quam suaves? quam subtiliter luculenterque omnia quæ ad nos pertinerent, explicantes? ut facillime animaduernerem, quantum in eo mea causa laborasses, qui maiorem meæ omnino quam tuæ quietis rationem habuisses. Atqui nolim uir optime mihi; charissime Bēbe, tantum mihi post hac tribuas, aut omnino quicquā meo nomine in scribendo industriæ ponas, siquidē interim tibi cū huiusmodi literarum satietate, uel etiā (quod minime omnium uelim) cū ualitudine tua pugnandum esse cognosces. Mihi quidē certe satisfactū putabo, si ex literis tuis, meas tibi redditas intellexero. Neque enim dubium mihi esse potest, quin si eas legeris, pro ea quā mihi tecū esse uoluisti necessitudine, madata etiā nostra diligenter curaris: itaque te omni ista accuratius scribendi molestia libero, quanquā mehercule in literarum tuarum lectione, quasi in aureæ illius ætatis specula quadā libenter acquiesco. Verum nō id mihi sumo, ut uoluptatē meam cōmodo tuo anteponi uelim. Quod autē te negotia nostra cū Io. Pino, regis Franci Legato procuraturum scribis, de eo sic uelim ipse statuas, ut omnia tibi putes ex re et tēpore cōstituenda, neque uerbū à me in posterum hac de re expectandum esse. Primum quia nihil certi, ad quod literas meas accōmodem habeo. Deinde quia si quid in his prouideri potest, uos id melius. Quare uelim quidē à uobis factū egregium aliquod prius audire quam id futurū sperarim: sed quādo id nō tam in uestra quam fortunæ ipsius manu positū uideo, nō equidem ipse uos ne mihi desitis rogabo, sed deum potius immortalem ne studio diligentiae quæ uestre desit, comprecabor. Illa porrò meatorum in me beneficiorum commemoratio, non eō quidē spectat

ſpectabat, ut uel auribus tuis aliquid darem, qui ſum unus
omnium (ut noſti) minime blandus: uel locum mihi apud
te quærerem, qui me fratris habes loco: uel te in me aman-
do confirmare, qui de conſtantia tua nunquam dubitau:
ſed quo me tibi memorẽ atq; gratũ probare, tametſi iſthuc
mihi modice, uel intra modum potius & raro uideor feciſ-
ſe, qui nullum eiſce rei locum ſine neſario ſcelere potue-
rim prætermittere. Sed quando ea es animi moderatione,
ut tibi ne gratias quidẽ ab amicis agi uelis: erit mihi poſt-
hac tua uoluntas officio meo antiquior, præſertim cũ ine-
ptum ſit, me, qui tibi uix re ſatisfacere poſſum, uerbis gra-
tiam referre conari. Quòd autem me ad omnem abijcien-
dum timorem, graui illa tua diſputatione cohortaris, atque
interea etiã amanter ſubaccuſas, quaſi ſaluti meæ diffide-
re hic deniq; incipiã, qui Romæ tam fortiter atq; intrepide
imperitæ multitudinis impetum ſuſtinuiſſem: Ego uero
mi Bembe non tam magno animi motu perturbatus ſum,
quã aut tu quidẽ exiſtimas, aut pars etiã quædam mearũ
ad te literarum ſignificare uidebatur. Sic autem tecũ egi,
ut mecum interdũ ſoleo, cum illa mihi propono, quæ homi-
ni, cuius ea ſit quæ mea eſt cauſa, accidere & poſſunt &
ſolent. E quidẽ ad neminem, præter te, in eã rationem ſcri-
pſi, cum domeſticis ne uerbum quidem feci. Neq; tamẽ ma-
gna iuſti metus cauſa nõ fuit. Nam ſi ad uos undiq; profe-
runtur omnia, audiſtis ſcilicet aliquid de indigna illa quo-
rundã ex Gallia procerum, nõnullorum itẽ ex ſtudioſa iu-
uẽtute adoleſcẽtium cæde, quos hic per eos quibus illa ad
te ſcripſi dies crudeliter trucidatos eſſe cõſtabat. Accede-
bat eõdem, quòd ex nequiſſimis illius Sinonis noſtri grega-
libus emiſſitij quidam, partim me literis minaciſſimis contu-
melioſiſſimisq; ad inimicitias uocarent, partim non bellos

p de

de me rumores dissiparent, alij Lazarum nostrum iniquis sermonibus in me incitare conarentur. Quibus equidē rebus commotus, non ego quidem, ut meae firmitudinis essem oblitus, sed certe ut te improbitatis istorū faccerem certiorē, scribēdum ad te putavi: idq; magis ut me tuis cōsilijs aduersus impendentia mala munirem, quā præsētibz, quae caueo magis quā timeo, perterres fierē. Solutus enim ab omni grauiore cura tum erā, cui quidem rei argumēto uel epistola illa mea esse possit, quā summam animi mei letitiam, nō modo tranquillitatē, optima sui parte prae se tulisse nō ignoras: etsi mehercule nō eadem hic est temporum meorū ratio, quae anno superiore istic erat. Tum enim cōsilio & autoritate de iure publico disceptabatur, eoq; mihi forte parcebatur, quod aduersarij nostri uictoriam sibi despondissent. Nunc uero nō ea solum ipse deturbati, sed etiam turpissime uicti, ad extrema consilia descendunt, nec ex iure manu consertum, sed pilis & gladijs rem repetitū ueniunt. Iam mihi istic cum Pop. Rom. erat negocium, qui me iudicio & legibus, quā ui atq; oppressione uinci maluisset. Hic mihi res est cum portentis nescio quibus, quos neq; S. P. Q. ipsius Romani iudicium, neque pudor ullus neq; ius aliquod ad aequitatem animi traducat: sed suus furor, sua immanitas ad latronum gladiatorumq; consilia precipites agat. Eo sanē factum est, ut non ad te modo et M. Antonium Michaëlem pluribus uerbis scripserim, sed Venetias etiam ipsis obtrectatoribus meis in eandem sententiam rescripserim. Nec enim aliam profecto, quemadmodum me ab istorum calumnia uindicarem, rationē inire potui: nisi tu forte à me nullum meae in nomen Italum beneuolentiae signum datum uelles, ne tum quidem cum me isti in crimen inuidiamq; iterum uocarent. Atqui ocium
tuum

tuum huiusmodi cogitationibus perturbari nollem. Sapien-
ter hoc tu quidem & amicissime præcipis: uerum non me
tam sollicitum ea res habuit quam tu tibi persuades. Ita
enim uitam meam iam pridem institui, ut mihi nihil magno-
pere metuendum, neque adeo in malis numerandum, quod
quidem à culpa absit, existimem. A qua culpa, cum absim,
hac certe in re, quam qui longissime, non tam moleste isto-
rum calumnias accipio, quam tibi nonnunquam uideor fer-
re. Omnino eo sum animo, quo tu esses, si te in eum fortu-
na casum demisisset: ut aut iniuriam ferendo impius, aut cri-
men diluendo timidus querulusque haberere. Quæ sanè cau-
sa fuit, ut istos de me impune concionari nollem. E quidem
in cæteris causis facile tacere possum: simulac uero quis uo-
luntatem meam, tanquam à uobis alienam, atque (ut istorum uer-
ba ponam) Italiae infestam, populari odio subijcere cona-
bitur: non dissimulabo contumeliam: neque sanè commit-
tam, ut taciturnitatem meam iniquus interpretes conscien-
tiæ assignet. Quid enim si quis me quasi de religione male
sentientem, publicæ inuidiæ obijciat, tacendum mihi pu-
tabis? Non putabis opinor: quare nec isti, cum me contra
Italiae dignitatem omnia tum facere, tum dicere calumnien-
tur, id quidem tacitum tulerint. Scitum est enim illud iure-
consultorum, Qui tacet, fatetur: confessus pro iudicato ha-
betur. Purgatum me tibi quidem, imò uero ne in suspitio-
nem omnino neque apud te neque apud tui similes unquam
uenisse, certò scio. Sed non aliter tamen exulceratis cæte-
rorum animis mederi possum, quam si aut falsa ea esse o-
stendam, quæ in me conferuntur: aut istos qui se Ita-
liæ dignitatem atque populo Romano maiestatem ad-
uersum me tueri gloriantur, omni cura, diuturna que
solicitudine liberaturus Lerinam commigrem. Quocir-

ca à te peto, ut te meo uel dolori, uel si maius timori,
 æquum iudicem præbeas: si & me olim Romæ temerita-
 tis damnare solebas, quòd imperitæ multitudinis minas
 insidias que fortiter contemnerem: & ea nostra est cau-
 sa, ut pium meum silentiũ in contrariam partẽ facillime ra-
 pi possit. Neq; tamẽ est, ut suprà scripsi, quòd studia mea
 his contentionibus interpellari metuas: quando nullam in
 eo iacturam, nonnihil etiam forte lucri, in exercẽdo stylo
 fecimus: cuius ego te rei testem laudare possum, si modo ue-
 ra sunt, quæ de accessionibus in scribendo nostris epistolæ
 tuæ cõsignasti. Quòd si me nõ tam præsentis iudicio quàm
 reliqui tẽporis expectatione adductus, ad summam cohor-
 tari uoluisti, tamẽ mihi bene sperandum est. ut enim illa lite-
 rarũ tuarũ particula, qua te mihi fortitudinis præceptore
 præberes, omnẽ animi mei metũ, si timidus essem, absterge-
 re potuisset: ita admonitio & adhortatio illa tua ταῦτην
 τὸν παύσην urget, rem nõ habere modo facultatẽ, de quo
 quidẽ dubium mihi diu fuit, sed nobis etiã ut uolumus &
 optamus aliquãdo processuram ostẽdit atq; pollicetur. De
 Mariano Castellano quod fecisti, est id mihi tam gratum
 quàm quod gratissimũ. Sed maximo me certe gaudio cu-
 mularis, si hominẽ mea causa, omni humanitate comitateq;
 tua quàm honorificetissime cõplectẽdum susceperis: id est,
 re, uerbis, uultu deniq; expresseris & quãto tibi studio di-
 gnitatẽ eius coràm cõmẽdarim, et quàm tu illũ meis etiã li-
 teris habeas cõmẽdatum. Pari uelim liberalitate Leliũ Ma-
 ximũ cõprehẽdas, uirũ mihi & familiarissimũ, & illa meo-
 rũ temporũ nouitate probatissimum: de quo tecũ hoc bre-
 uius, cum quòd de hoie tibi nõ prorsus ignoto scribo, tum
 quòd si quo sum in hoibus amicisq; deligẽdis iudicio, cõfi-
 do eũ se tibi sua sponte satis esse cõmendaturũ, uel iam po-
 tius

tius esse cōmendatissimū. Quod si ita est, peto à te, ut ad id quod ipsius causa iam uis, addas cumulum commēdationis meae: sin autē tibi aut propter uerecundiā suā, aut propter occupationes tuas, nōdum satis est cognitus, sic eū tibi cōmēdo, ut uirum optimū, hominē honestissimū, eundēq; neq; à studijs nostris abhorrentē, neq; amicitia tua indignū, ab hoīe perneccessario commēdari par sit. Cū has ad te dabā: et cōsiliū peregrinationis, de qua ad te antea scripsi, deposuerā, neq; Marinū Georgiū adhuc conuenerā, quē tamen ex Bolduci oratione, nihil nō tua causa in rem meā facturum intelligo. sed id erit alterius epistolae argumētum. Flauio nostro & Fundulo literas, quas in eundē cum tuis fasciculū cōieci, reddēdas curabis, et meis uerbis saluere cōmunes amicos iubebis. Vale. Ex urb. Patau. xvi. Cal. Oct.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO

GRIMOALDO S.

Crebras aduētus tui expectationes Lazarus Bonamicus nobis commouit, qui te quotiescunq; istinc redisset (redibat autem septimo quoq; fere die) huc animi causa propediem exiturum nunciabat. Qua quidem opinione, me iustum iam mensem Patauī continuisti, Venetias statim cogitantem: nunc uero cum tu minus ad nos, nos scilicet accurreremus ad te Calendis, aut postridie. tu fac sint omnia ad eum diem parata: sed non ut antea, cum te morum magistro atq; etiam medico utebar. Iam enim, si nescis, & morbum olim depulimus, & in aduersarij nostri Epicuri castra transiimus: explorator, an transfuga, nondum habeo dicere. Sed tamen hospitem expecta qui tibi domi tuae nihilo minore indulgētia tractandus sit, quā Vibius Paccius M. Crassum Cinnanis temporibus in spelunca delitescētem accepit. Rides? At qui certe spero ho-

p 3 spiritum

spitium tibi nostrum non minus gloriosum aliquādo fore, quā illi, quod exulem suscepisset Crassum, fructuosum fuisse suspicamur. Hoc aspersi, ut me Epicuri epistolas quoq; perfidenter imitatū intelligeres: qui ad Idomenæū regis Persarum præfectum Græcè quidem, sed in hanc sententiam scripsit: Si gloria tangeris, nobiliorem te epistolæ meæ reddent, quā omnia ista quæ admiraris, & propter quæ te uulgus suspicit. Sed ut ad id quod institui redeam, decreui paucis istis, quibus tecū futurus sum diebus, omni prorsus abiecta literarum cura, animiq; solitudine deposita, cum natura in gratiā redire: id est, genio, quē quinq; ipsos menses misere defraudaui, aliquando tandem indulgere, quod me ita demum ex animi mei sententia facturum confido, si tu nobis quā libenter cœnas facere soles, tam diligenter etiam lauteq; cubile instruas. Sed hæc corā liberius, liceat modo istò uenire. Vale. Ex urbe Patauiο, v. Calend. Octobr.

CHRIST. LONG. HIERONYMO
FVNDVLO S.

Quod nihil ad te iā diu scribo, caue id aut obliuione tui fieri putes, qui mihi hæres in medullis: aut contemptu, quem uirum esse bonum & doctum semper iudicaui: sed uel certa mea pigritia, quam in hoc ocio contraxi: uel nimia inter nos familiaritate, qua me plus quā mihi per te quidē liceret, usum perspicio: uel certe quod eius generis tuæ sunt literæ, ut nullum mihi epistolæ argumentum suppeditent. E quidem eo sum ingenio, ut non temere literis utar, nisi quid eiusmodi mihi occurrat, quod aut mea aut ipsius ad quem mitto, scribi intersit. Itaq; cum de pueri mei discessu certio rem me fecisses, statim quidem rescripsi; ad cæteras tuas nō item, quod nullam mihi rescribendi

bendi materiā aut sententiam attulissent, neq; uero in rebus meis quicquam esset noui. Atq; tuas equidē lego libentissime: sed me plane pudet, meas ad te inanes remittere, praesertim plebeijs et quotidianis uerbis contextas. Sic tamen quod minus amice à me factum quereris, id mihi abs te amice ignosci uelim. Non committam posthac ut in hoc genere officium meū desideres: Tu modo da operā, ut qd' scribā semper à uobis habeā. Hinc enim nihil expectes, qd' sit aut scriptione aut lectione magnopere dignum. Vale.

CHRIST. LONG. G. BVDAEO S.

Quam sis occupatus, etsi tu nihil ea de re ad me scripsisses, id tamē profecto uel tuarū literarum breuitas, uel locus ipse unde illa mitteres, mihi satis significasset. Memini enim quā multis mecum sis agere solitus, si quando ociosus ex Marliano tuo aut etiā Parisiorū Luteitia ad me scriberes. Itaq; uelim ipse quidem occupationū tuarum rationē habere: sed nondū mihi plane iudicatū est, gratuler'ne tibi genus istud uitae, an artiū potius nostrarum, studiosorūq; uicē doleam. Eodē enim tēpore, & tibi praeclarū esse uideo, singularē istam tuā tum uirtutē, tum doctrinā non iā latere in tenebris, sed illustri & excelso loco sitam in luce Galliarū ac regni clarissimi oculis auribusq; uersari: & literis nostris multum praesidij ornamētūq; detrahi, cum te ab ijs auersum ad gerendā remp. traduci intelligo. Poteris tu quidem, qua es apud principem tuū uel autoritate uel gratia, doctos aliquot & literatos homines subornare: studia nostra, quae per te illustratum iri sperabamus, non item certe tueri poteris. Sed quando nec quidnam potissimum secutus, regiā fortunam literarū conscientiae prætuleris, nec quid istic muneris sustineas, nec quādiū in regio comitatu sis futurus adhuc scio: erit haec nobis

p 4

alte

alterius epistolæ argumentū disputatio. Facere tamen non possum quin gaudeam, te talem uirum à tātō Rege in amicorum cohortē esse accersitum. Spero enim uel cōfido potius te, qui cum natura ipsa sis prudētissimus, tum etiā doctrina multa atq; optimarum artium sciētia egregie eruditus, & liberis tuis consulturum, & dignitatem tuam apud istum obtenturū esse. Nam de animi tranquillitate atq; illo cui à pueritia assueuisti ocio, nihil facile ausim affirmare, nisi forte per principem ipsum artē tibi desinere aliquando licebit. Enimuero, si bene te cognitum habeo, non sanē possis etiam ut uelis, sine literis uiuere: quarum cum nobis uberrimos fructus proferre cōpisses. Sed tum demum ad te de meo sensu perscribam, cū tu me hoc de genere toto, & istius tui instituti ratione certiorē feceris: nō equidem, ut ipse tibi consiliū dem, quo tu plane abundas, quodq; tibi sapiētissime captum esse scio, sed quia mihi tum deniq; tecum esse omnino uideor, si aut literas tuas lego, aut aliquid ipse ad te scribo. Interea quod inter nos agi, & ex sentētia mea (ut spero) per te cōfici potest agam. Fr. Rubrius missus à Rege Francorū ad Venetos Legatus Principi suo cōcinnādas curauit tabulas, quibus uia istinc Byzantium usq; doctē descripta, egregieq; depicta cōtineretur. id eō fecit, opinor, cōsilio, ut ille quē Græciæ Regem à Pont. Maximo appellatū esse cōtēdit, regionū illarū quasi cōspectu admonitus, Græciā sibi provinciā aliquāto maturius, quā id futurū speretur, decerneret. Res est quidē, ut uides, cum ad tātum bellum imperatori in primis necessaria, tū mehercule, ut audio, etiam per se cognitu aspectuq; dignissima: sed multo tamē Principi iucūdiior futura, si testimonium iudicij tui accesserit. Quod quidē ille prospiciēs, neq; sane dubitās quātum mea causa uelles, egit mecū per literas,

litteras, ut se tibi eo potissimum nomine commēdarem. Nec Venetijs quisquam est Fr. Rubrio mihi amior mi Budæe, nec sanè alius, qui me æque tueri & autoritate sua, siquid accidat, saluum incolumemq; præstare possit. Quare mihi gratissimum feceris, si in ea re homini ita cōmodaris, ut intelligat hanc cōmendationem magno sibi usui fuisse. Id autem facillime assequeris, si munus eius uerbis tuis ornaris, ipsiq; etiā aliquod uocis tuæ testimonium dederis. Hoc ut facias, non mea tantum causa, sed tua etiā, te uehemēter rogo. Summo enim splendore hominē, eundēq; gratissimum, nec à studijs nostris abhorrētem, & necessitudine tua dignissimum tibi nō multo tuo labore in perpetuum deuinxeris. Lazarus Baysius, quē in isto comitatu frequētem iā esse scribis, is est quem tibi olim Græce cōmendabam: Adulescens nostrarum artium studio mihi tum quidem coniunctissimus, sed nunc ualde lautus qui grauetur ad me scribere. Parum scilicet diuturno Aulæ usu profecit, qui diligentiae urbanitatisq; suæ inter eos homines sit oblitus, apud quos cæteri uel natura tardissimi, non impigri modo & humanissimi redduntur, sed nullo etiam maiore negocio ad assentationem nonnunquam erudiuntur. Atque id in ipso eo magis sum miratus, quòd cum unà Romæ essemus, præclaras illas, quas tu in Asse tuo istiusmodi hominum generi descripsisti leges, ita probabat, ita te de ijs laudabat, ita nunquam de manibus ponere atq; conterere, ut ad earum omnino præscriptum istic uicturus uideretur. Ego certe eum præcepta illa tua iam explicare, atq; ita exprimere arkitrabar, ut te, quo tum magistro utebatur, discipulum redderet. Extra iocum mi Budæe, aut tu de rationibus eius ad me aliquid mittas oportet, aut facias quidem ut ipse quemadmodum rem suam gerat nobis significet.

p 5

Cum

Cum enim à te disceſſi, quem iſtic pluris faciam habeo plane neminem. Ille porro epistolarum tuarū nuper editus liber, quantū me diligis, uel potius quantū te à me ſcis obſeruari, tantum quaſo cura, ut ad nos primo quoq; tempore perferatur. Caue ſumptui eam in rem parcas. Ego enim cū quicquid tabellario dari iuſſeris numerabo, tum uero etiā magnum abs te beneficium me accepiſſe iudicabo. Io. fratris tui filium atq; huius ipſius conſobrinum Mauriciū Buliodum, nō expectabo dum uel tu uel parentes eorū mihi commendent: diliguntur à me propter ſummam eorum humanitatem & obſeruatiā. Budæus etiam quòd earum literarum ſtudioſus eſſe cœperit, quas tu maxime probas, hoc eſt, Græcarum, nec id ipſum tamē meo hortatu, aut ijs horis quas iuris prudentiæ ſtudium ſuo ſibi quaſi iure uendicat, ſed tum ſua, mihi crede, ſpōte, tum eo tempore, cum ceteri feriātur & ceſſant. Veritus eſt, credo, maximū et plane ingenui animi adoleſcēs, ne tu unus fuiſſe dicerere, qui nouum hoc decus in familiam tuā intuliſſes. in familiam autem? imò uero in ciuitatem, atq; adeo Galliam uniuerſam. Nam quin primas omnium ſentētia omnem in partem reſferas, nulli iam neq; integrum eſt, neq; dubium. Ambos igitur omni ratione hic tueor, & ſi quid opus erit, eorū quoque tenuitatem facultatum mearum anguſtia ſuſtentabo. Hoc te iccirco latere nolui, ut parentes eorū per te ſciant, me beneuolentiam memoriāq; quam ipſis debeo, liberis eorum præſtare. Volo enim mi Budæe, ſi quis alius, & eſſe & haberi gratiſſimus. Vale. Ex urbe Patauio, No. Deceb.

CHRIST. LONG. ANT. MARCILIO S.

INſtituerā Feralibus ad te ſcribere, cū mihi in mentē ſtatim uenit, eū diem etiā maioribus noſtris religioſum fuiſſe. quāquam mehercule, ne tū quidē quod ſcribere occurrebat,

bat, nisi te mihi esse charissimū. quod te, uel tacente me, certo scire nō dubito. Scribebā tamen, idq; eadē omnino qua etiam nunc de causa, ut uel in eo quod tibi istinc proficiens sum pollicitus, fidem meam liberarem: sum autē pollicitus simulatq; Patauium appulissē, me aliquid literarū ad te daturum. Vel te quoq; ad exolutionē promissorum, quibus te mihi obstrinxisti cohortarer: non quo de constantia tua dubitem (scio enim te hominē esse certissimum) sed quia incredibili cupiditate ardeo eiusce rei, quam tu mihi & tantopere cōmendasti, & te ex animi nostri sentētia cōfecturum affirmasti. Venies igitur ad constitutum, neque prius tamen quā mandata nostra istic diligenter curaris, imō uero quod agis per feceris. perficies autem, si cū quanti te faciam memineris, tum uero tantum in eo industriæ, quātum mihi corā recepisti, posueris. quod ut facias, nō es tu mihi quidem uehemēter rogandus, qui te omnia mea causa & uelle & cupere exploratum habeo. Illud tamē tibi uelim persuadeas, si te mihi in eo morem gēssisse intellexero, te inde nihilo minorem quā ipsum me uoluptatem esse capturū. Omnino si officia in me tua cumulo isto auxeris, et me plane bearis, et hoīem gratissimū tibi deuinxeris. Cura ut ualeas: nos enim ita ut cū maxime et ualemus et in studia nostra incūbimus. Ex urbe Patauio, IIII. No. Nou.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO

GRIMOALDO S.

ET si statueram nihil ad te literarum dare, nisi tu mihi epistolæ argumentum aliquod ipse præbuiesses, tamen cum ad Ant. Marcilium, hominem utriusque nostrum studiosissimum scriberem, putavi aliquid etiam ad te literarum esse dandum, ne si nihil tibi misissem, pluris à me institutam nuper cum eo amicitiam fieri existimares, quā tuam: haud ita multis annis quidem illam, sed innume-

rabilibus certe tuis erga me officijs confirmatam. Ita-
que breuitati mearum literarum ignosces, & si plenio-
res elicere uoles, scripto me aliquo laceesses. sum enim eo
ingenio, ut ipse multo libētius faciiliusq; rescribam, quā
alios appellem. quod quidē & istic & per literas me tibi
testari memini. Saluta meis uerbis Io. Macliniensem gem-
marium, atq; ut signatorium annulum, quem ei faciendū
locavi, quā primum mihi curet, commonefacito. Vale.

CHRIST. LONG. BEMBO S.

IAm pridem nihil scribo, quōd multo auidius nummorū
aliquid istinc expectem, quā uos ullas hinc literas. sed
quando desiderū tui diutius ferre non possum, quod qui-
dem mihi tū deniq; lenire uideor, cum ad te scribo: nec tu
quicquam tam lōgo interuallo ad me: ego scilicet ad te ali-
quid mittam. Fui Venetijs dies amplius quindecim, quos
ipsos partim cum Octauiano Grimoaldo in urbe, partim
cū Andrea Nauagerio nostro Murani summa cū uolupta-
te traduxi. Huius in suburbano, cum hortus ipse grato no-
bis spectaculo fuit, ita demēsus et descriptus, ut omnes tum
pomarij, tū seminarij arborū ordines in quincūcem dirigā-
tur, & exquisitissimo ambulationū topiario opere latera
eius decumaniq; limitis camerae cōuestiātur: tum uero oēm
expectationē meā uicerūt mali aſyrie plurimæ, suis quæq;
interuallis discretæ, et in certū quoq; ordinē digestæ: quas
eundē Nauagerium nostrū paucis ante mēſibus ſeuisse au-
diebam, atq; incredibili quadā celeritate solertiaq; ad fru-
gem perduxisse, fructu mehercule lætiſſimo: etenim cuius
aspectu nihil sit pulchrius, odore suauius, gustatu iucun-
dus, uarietate autē atq; magnitudine admirabilius. Dele-
ctatur enim etiam agricolarum uoluptatibus, sed his hone-
stioribus: & qua diligētia artes nostras colit, eadem proſe-
cto

Et cum horto suo rationem habet. Sed ut ad cōiunctiora nobis ueniam, scito ut primum Patauium ueni, perspexisse me, quātum uel gratia uel autoritate apud Marinū Georgium ualeres. Accersit enim ille me statim honorificētissime, opesq; suas in tuenda uel salute uel dignitate nostra omneis mihi pollicitus est liberalissime. facturū puto, nā de te mirifice et sentit et loquitur, neq; à studijs institutisq; nostris tam abhorret quā uulgo hominū opinione existimatur. Amoris erga me sui argumēta nō obscura cum iam dederit, tū certe ab intimis et necessarijs eius ita obseruor, ut et me amari putē, et ipsius merito hic tibi gratias oīno acturus fuerim, nisi omnē ex nostra necessitudine gratiarū actionem sublatā esse uoluisses. Velim tamē illū certiorē facias, cū mihi officiū suū fuisse gratissimum, tū me etiā sibi gratias apud te egisse diligētissime. Atq; ne tu quicquam rerū mearū ignores, eadem hic nūc est uitæ ocij nostri ratio, quæ æstate proxima fuit: nisi quod aliquot noctis horas assumimus, ac per anni quidē tempus iam et liberalius exercemur, et in studia nostra acrius incūbimus, quæ quidem studia, quo etiam alacrius tueri possimus, da (quæso) operam ut pecunia nobis curetur, aut certe ut intelligam, quare ad eam Flauius nondum peruenire potuerit. Iam quartam hanc epistolam ad te do, cum tu adhuc ne schedulam quidem, quinta si te oppresserit, nā mihi longi temporis usuram longiore epistola dependes. Vale. Ex urbe Patauio, Calend. Decembr.

CHRIST. LONG. BERNARD.

SANDRO S.

SI uales, bene est: ego quidem ualeo. Pluribus uerbis tecum agam, cum plus ocij nactus fuero. Nunc Nicolao tuo satisfacio, qui mihi literas tuas hodie reddidit. Is enim simul

simul atq; nobis opera sua nihil iam esse opus intellexit, istuc se statim recipere uelle ostendit, cum in ipsum plane studiorum meorum cursum incidisset, quē quidem ut scribundis literis interpellarem nulla unquam ratione adduci potui. Nam, si nescis, ita ocij mei rationē institui, ut septimo quoq; demū die ex arādis dictandis uel epistolis Latinis uacē, reliquum tempus omne, Græcis et grauioribus literis consumā. Itaq; epistolæ nostræ breuitatē ne sis admiratus, multo uero minus inelegantiā: quādo neq; accurate scripta est, et plebeio sermone tecū agimus. Quare autē Nicolaus cōmēdatione tua apud me uti nō potuerit, ex ipso cognosces. Reliquū est cum ut salutē meis uerbis referas plurimā & Fr. Bragadeno, et cæteris cōmunibus amicis, tū uero ut has statim ab earū lectione cōscindas, aut certe ne cōmittas, ut à quoquam legi possint, qui de ingenio doctrinaq; studiosorū ex unius alicuius epistolæ lectiuncula pronuntiare soleāt. difficile est loqui, & iam suspicari potes quos significē. Vale. Ex urbe Patauio, Non. Nou. Inscribēdæ epistolæ, qua tu ad me usus es, mihi quidem non satis probatur ratio, etiā si ea Alcyonium nostrum persæpe usum esse exploratum habeo. Sed hæc corā.

CHRIST. LONG. LAELIO

MAXIMO S.

FEcerūt P. Bembi literæ, quo minus te mei prorsus oblitum esse existimarem. Salutē enim mihi tuis uerbis attulerunt. Tu nē uero, qui usq; in ultimam Britanniam, anno superiore literas ad me sæpe dabas, iam grauaris aliquid mihi mittere: idq; cum ego Venetijs iterum diligenterq; ad te scripserim, & nunc in ipsis penē incunabulis tuis uiuā? Equidem postquam in Italiā redij, nihil à te, uel etiā de te, præterquam ex P. Bembi, & Hier. Alexandrini
lite

literis accepi. Quod si nostri obliuione commissum est, curabo ut prius istuc aduolem quam totus tibi excido. Sin te scribendi argumentum aliud deficit, persequere res urbanas, non illas quæ ad Pont. Maximum, aut pontificij Senatus aliquem pertineant (multorū enim literis, nūtijs, rumore deniq; ipso ea nobis haud obscure nuntiantur quotidie) sed plane ciuium Rom. & eorum qui docti istic numerētur, actiones perscribere. Nec enim nescis quā sim curiosus, quāq; omnibus peregrinātibus iucūdu sit, etiā minima, quæ domi gerātur, cognoscere. Ante mēses quinque legit mihi quidem binas tuas ad se literas Hier. Alexādrinus, Græcas alteras, alteras Latinas: in quibus cū alia de rerū tuarum statu diligentissime scriberes, tū tibi duas à me Venetijs redditas esse epistolas significares. Verū id ad me scribi oportuit, cuius maxime intererat de rebus nostris abs te certiolem fieri, tum præsertim cum Marianus Castellanus mihi diplomata illa quibus in ciuitatem asciscebar, mitteret. Sed plane ad inimicos olim nostros, nunc meos defecisti, ac prodita causa, quā tanta contentione egeras, ex patrono factus es accusatorum subscriptor, quod cū alijs indicijs multis facile perspicio, tum uero quod adhuc tam pertinaciter taceas, & delatoris nostri mortem lacrymis carmineq; tuo adornaris. Sed iam satis iocati sumus. Illud serio uehementerq; à te peto, facias sciam, quid istic rerū agatur, quam tu rationem uitæ tuæ institueris, quod sanè sine summa solitudine nescire non possum. Nam de me ex P. Bembo cognosces, qui cum sensus meos tenet omnes, tum à me de rebus meis quā sapissime fit certior, de te uero, quem hic rogem, habeo plane neminem. Saluta mihi Corytium, cui quod quidem potui in hac defensionū mearū editione testimoniū dedi. Vale. & me, ut facis, ama.

CHRI

CHRIST. LONG. FLAVIO

CHRYSOLINO S.

Salutem mihi hodie tuis uerbis Fr. Capolistius dixit: si-
mul & quàm multi, quàmq; illustres de me sermones
summa mea cum laude abs te istic habiti essent cōmemora-
uit. Id ego enim cū summe nobis esse uoluptati ostēdissem,
neq; tamen aut nouum tibi, aut inexpectatum mihi esse si-
gnificassem, ut tu de me amantissime uel sentires uel hono-
rificētissime loquerere, egit idem mecum ut sibi officij sui
testimoniū aliquod apud te darē. Qua quidem in re quan-
do ei morem à nobis gestum esse uides, uelim contrā illum
scire ex te, me id diligenter fecisse. Nam ad existimationē
nostrā magnopere pertinere arbitror, ut homines me uel
minimis in rebus & memorem esse & gratum intelligant.
Quod ut facias, te uehementer etiā atq; etiam rogo. Vale.
Patauij. Non. Febr.

CHRIST. LONG. FL. CHRY-

SOLINO S.

Vellem æque facile ex meis literis, quanti apud me sis
perspicere posses, atq; ego ex tuis quàm me ualde a-
mares cognoui. cōplecterere, quod ipse quidem de te feci,
absentem animo; hanc uero epistolam etiam exoscularere.
Nec enim eo es ingenio, ut aut in amore te uinci uelis, aut
quādo amicum coram non potes, animū certe eius cogita-
tione complecti nolis. Equidem exponere tibi nō possum,
quātum uoluptatis ex literarum tuarum lectione ceperim:
neq; id uero, ea sola de causa, quòd supra omnē expecta-
tionē meā factæ elegātesq; mihi uisæ sunt: quāquam tā fe-
lix in scribēdo industria, tuū erga me studiū uehementius cō-
probauit: sed quòd etiā illā morum tuorū suauitatē ita ex-
presserunt, ut mihi tecū esse & colloctionū tuarū huma-
nita

nitate præsens ipse frui plane uiderer: simul & quòd in mentem eodem tempore ueniebant innumerabilia tua in me uel præsentem uel absentem officia: quorū quidē memoria mihi adhuc tam iucunda est, quā ea ipsa cum ibidem, tū Venetijs grata extitissent. Atqui huius neq; est loci neq; temporis, quā ipse de me bene sis meritis cōmemorare. tantum habeto, nullas mihi istinc redditas esse literas, neq; gratiores tuis, neq; iucundiores: in quibus cū cessationē tuam apud me tam multis excusas, perinde sane facis, ac si te mihi eo religiose purgares, quòd mihi gratias tum non egisses, cū ego abs te beneficiū accipiebā. Equidem nisi mihi perspecta esset animi tui singularis cū simplicitas, tum moderatio, putarem me abs te huiusmodi excusatione accusari negligentiae, quasi ipse officio functus non essem, qui nullū prorsus grati animi argumētum tibi adhuc praeuisssem. quod ipsum, quominus adhuc per literas præstiterim, id quidem causæ fuit, quòd cum occupationibus tuis libenter fauebam, tum amicitia nostra indignum esse ducebā, ut tu pro opera, à me uerba acciperes. Tāetsi amicitia nostra, paucis, ut tu quidem scribis, mensibus istis instituta, sed mehercule & multis tuis in me beneficijs & incredibili meo erga te amore cōfirmata, facile pati possit, apud alterū plus officij residere, modo ne alter neq; tuendæ amicitiae uolūtate, neq; accepti beneficii memoria uincatur: quorum sane neutrum ut in me desidretur, perficiam. Quòd autē mihi de defensionū nostrarū libro gratularis, facis id tu quidē amice, & ego mehercule ipse mihi plurimū eo nomine gaudeo: sed nō propter eam facile, quam tu fortasse suspicaris, causam, quòd doctorum hominum iudicio plurimum oratoriae tum elegantiae, tum dignitatis prae se ferāt: id enim ipse mihi uix persuadeo,

q

quando

quando ne mihi quidē in eis satisfacio, qui tamen scripta mea aspernari non soleo: sed quod eius libri editione partim certorum hominū improbitatē fregimus, partim exulceratos multorū animos sanauimus, partim bonos & doctos omneis ad causam adiunximus, atq; adeo, uti ais, nobis deuinximus. Quod si ita est, est quod ipse mihi plane gratuler, nec minoris tanta talium uirorū studia quā Romanā ipsam ciuitatē faciā: qua quidem quo me nō esse indignū demonstrare, illas ipsas defensiones plane conscripserā. Donati sunt quidem alij ciuitate multi: qui uero tanto honorū omniū consensu, tanto doctorū hominum iudicio, ea dignus habitus sit, alterū non sane reperiēs. Atqui hoc in genere, ea mea causa est, ut quid ipse sentiam, libere exponere nō possim. Quare quod ad te attinet, illud tibi persuadeas uelim atq; existimes, habere te fortasse multos aut beneficiorū magnitudine, aut assiduitate, aut uetustate tecū cōiunctiores quā me: studio, beneuolentia, amore neminem: idq; non tam propter tuas, quas ad me tum humanissime, tū honorificētissime scripsisti literas, quā quod plane ingratus sim & mei dissimilimus, nisi te mea spōte amē plurimū: qui cū me semper fecisti plurimū, tum nihil ad excolendam confirmandamq; amicitiam nostram reliquisti. Cura ut ualeas. Patauij, pridie Idus Iul.

CHRIST. LONGOL. IAC.

SADOLETO S.

Missurus tibi Gul. Budæi epistolam, facere non possum quin ipse quoq; idem aliquid ad te literarum: quāquam quod scribam non satis occurrit, nisi hic tibi fortasse uis tua in me beneficia ut commemorem. Atqui huius commemorationis te, ut puto, iam cepit satietas: me quidē iam pudet, in ea toties habenda gratia elaborasse, quā ne
cogi

cogitatione quidem ulla consequi possum. Simul & illud uereor, ne hoc tibi nomine in assentationis suspicionē ueniam, quasi frequens hæc tuorū erga me meritorum prædicatio, non officio, sed tempori tribuatur. Non cōmemorem? quid igitur scribam? aut qua me tibi nūc quidem uia memorem gratumq; ostendam? Sic scilicet faciā: posthac tum deniq; scribam, siquid erit, cuius te certiore per me fieri oporteat. Nam quin tibi studium, beneuolentiam, obseruantiam quam debeo uel absens præstem, te non dubitare certo scio. Scribo equidem ad nonnullos istic, etiam cum nihil est opus, sed ad eos omnino quibuscum mihi aut domestici usus, aut familiaritatis aliquid intercedit. Te ista grauitate, dignitate, doctrina uirum, istis occupationum quasi fluctibus obrutū hominem crebrioribus literis interpellare non audeo. Tu modo sic me ames & ualeas: nos enim ita ut maxime tum te amamus & obseruamus, tum uero ualemus & literis nostris utimur, eo etiam sane consilio, ut tibi otij nostri rationem per otium aliquando reddamus.

CHRIST. LONGOL. PETRO

BEMBO S.

Quod superioribus literis futurum prædixeram, id nunc scilicet accidit: quinta te iam epistola oppresfit, nec tu literā adhuc, aut omnino nummum. Atqui ad te scribendi nuper mihi in eo prora (ut aiunt) & puppis fuit, ut aliquid uel literarum elicerem, uel pecuniæ exprimerem. Nunc quando utrūq; adhuc desidero, quo hic me tandem animo esse censes? præsertim qui neq; utrū literas meas acceperis, neq; de pēsione Calend. Nouemb. quid actum sit sciam. Verum postremū hoc leuius ferendū, illud mihi nulla ratione dissimulandum, quod hac tua scribēdi

q 2

intermiss

intermissione de salute tua sollicitus esse coepi. quæ quidem salus qua mihi pecunia nō antiquior? Vale: & si me amas, cura ut me Flavius quemadmodū tecū agatur, primo quoque tēpore faciat certiorē. Rescripsit iam tandem Budeus ad collegæ tui literas, eius epistolam ad te mitto: fac ut ea Sadoletto nostro quā primum reddatur. Salutē Colæ nostro, Lazarus Bonamicus, quo Steph. Saulius tum in Latinis, tū in Græcis literis uno utebatur, migravit Bononiā: studiorū ne causa, quod quidem ipse affirmat: an uero ut Laurentij Campegi liberos instituat, nondum plane exploratum habeo. Hic mihi tu uelim memineris eorum quæ ad te xvi. Cal. Octob. scripsi: non quo quicquam timeā: cōfirmasti enim tu me, & plane sum cū animo magno, tū etiam spe bona, præsertim cū firmissima domesticorū nostrorū beneuolentia muniti sinus: sed ut me id nō temere tum scripsisse cognoscas. Illud itē fac cogites, annum quidem iam fere esse, cū monitis tuis atq; præceptis adductus, earū literarū studiosus esse coepi, quas tu maxime probas: sed me quid profecerim omnino nescire. hunc laborē alteri delegare non possis. Itaq; longiores tuas expectabo, uel exigā potius, cū te ualere & uacare intellexero. Iterum uale. Obsignabā epistolam hanc, cum mihi à fratre tuo redduntur eodem tempore & literæ et sestertiorum nummū circiter duo millia: quæ me plane recrearūt, ac rationes meas istic abs te diligenter explicari ostenderunt.

DECIMO LEONI PONT. MAX.

PRINCIPIQVE ROM.

ET si apud me dubium nunquam fuit Pr. optime, quin pro tua in omneis quidem mortaleis illa, sed mihi priuatim etiam perspecta humanitate, munus isthuc nostrum qualecūq; esset boni consuleres: putauī tamen mearum esse partium

partium, nō id quidem uerbis exornare : quod si facerem, nihil ab re fortasse facerē: sed in eo cōsiliij mei rationes tibi breuiter exponere, nequis me uel facilitate tua ambitiose abusum, uel nullā omnino officij mei rationē duxisse existimaret. Ego Pr. optime, ut primum Gallicos hosce canes duos nactus sum, omnium quos unquā mihi uidere contigisset cum eximijs corporis uiribus praestantissimos, tum singulari in dominū amore fideq; admirabileis, tū uero uenandi usu exercitatisimos: rem statim omnino esse existimaui, nō priuata modo conditione maiorem, sed quae etiā cum maxime deceret principem, qui tanto ceteris dignitate hominibus praestaret, quanto hi reliquas sui generis animantes et decora corporis specie, et generosi spiritus uirtute anteirent. Neq; uero illud me deterruit, quod res parum digna tanto principe uideri poterat. Legerā enim Indiam petenti Alexandro, ab Albaniae rege canē unum, inusitatae quidem magnitudinis illum, sed unum tamen, et in quo praeter uel segnē immanis corporis molem, uel insignē robur nihil facile mirarere, dono missum, nec minus liberaliter, quasi dignum quod ab rege ad regem tam longe mitteretur munus, acceptū: cū in ijs quos ad te mitterē, nō corpus tantū ad ualentissimas quasuis prosternendas bestias ualidum spectaretur, sed agilitas etiam ad eas omneis quae uelocitate censeantur cōficiēdas egregia. Sed nec certe ineptiarū crimen extimui, tanquam Pontificiae dignitatis rationem in eo parum haberem. Ego enim cum uenādi artem ab optimo quoq; et doctissimo ueterum in primis probatam, ceterisq; exercitationū generibus omnibus longe praelatam esse exploratum habeo: tum uero te nō tam quasi Pont. Max. quā ut principem Romanum, id est, regum omnium plane regē, nobilissimo honestimae exercita-

tionis instrumento dignissimum iudicavi. Idq; Christianissimū Francorum Regis, à quo huc ad S. P. Q. Venetum Legati missi sumus, exemplo feci: cui quidem etiam hac in re me plurimum gratificatum iri certo scio. Nam is cum nihil tua causa non uult, tum etiam te à suis ubiq; plurimū fieri iubet & cupit. Quo sane etiam minus iam mirabere, quid mihi in mentem uenerit, ut ego qui nec magna familiaritate, nec ulla sane præclara fortuna apud te cōmēdor, & regio te munere donare, & tã familiariter ad te scribere sim aggressus. Donandi causa ea quam supra posui. & quòd Rex meus quæcūq; tibi uel grata uel iucūda esse intelliguntur, ea non à se modo præstari omnia: uerū etiā à suis studiosissime diligētissimeq; curari cupiat. Scribēdi porro fidutiā attulit, primū cōiunctissima illa quæ ei tecū intercedit necessitudo: deinde uero etiam re mihi iā probata incredibilis illa tua humanitas, qua me ab eodem Rege, atq; religiosissima eius uxore ad te olim legatum, istic ita accepisti, ut ex eo tēpore te non solū Pōtificatus, quo appellaris, nomine Maximū, sed etiā singulari et plane quadā diuina bonitate optimū semper iudicarem: nihilq; antiquius duxerim, quàm ut quoquo intelligeres modo, me tibi memoriā bencuolentiamq; quā debeo adhuc præstare.

CHRIST LONG. FLAMINIO

TOMAROTIO S.

Iucundissimæ mihi tuæ literæ fuerunt, quæ & summam tuæ erga me uoluntatis significationē haberent, et perbelle scriptæ, spem mihi afferrent non dubiā, talem te aliquando fore, qualem ego te uel ingenio uel diligentia tua fretus, multis futurum prædicassem. In ijs, quòd me rogas, ad quem diē nos expectes: ego uero id, ut nunc quidē est, constituere non queo: ita multis & magnis negotiorum fluctibus

fructibus obruor, de quibus ad te aliquid scriberem, si eius essent generis, ut literis recte comitti possent. Siquid tamē coniectura augurari licet, Nonis, aut certe ante diē tertium Id. Apr. uobiscum ero. Tu uero, quod te in uia des hoc tēpore nihil est. Nam neq; religionis hisce diebus satis honesta sit cuiquam peregrinatio, neq; plane uideo, si ueneris, quos ex consuetudine nostra percepturus sis fructus, qui tantis occupationibus distinear, ut uix huic tantulae cōscribendae epistolae spatium habuerim, sed nec certe quod tibi mittere aliud occurrebat. Cū haec maxime scriberem, ecce tibi altera tua epistola. sed in eandem cum superiore rationem conscripta, nisi quod te uehementer mirari ais nihil tibi literarum à me adhuc esse redditum. Eius autē rei causam, ex ijs quae paulò antè proposui, facile collegeris. Vale. Venetijs, Palmaribus.

CHRIST. LONG. STEPH.

SAVLIO S.

Quod nihil adhuc literarum ad te dedi, non id quidē causa fuit, quod scribendi argumento destituerer, quo plane abundabam: sed quia eius erant generis res, quae literis recte committi non possent, & ipse quotidie uel potius in dies singulos me ad uos recipere cogitabam. Nunc uero cum necdum à regijs negotijs sim plane uacuuus, & ea iam dies instet, quam hic omnino traducere cōstitueram, uolui tibi consiliorū meorum rationē per literas breuiter significare, ne tu me uel cessationis nomine suspectū haberes, uel diutius etiā quàm par esset istic expectares. De re tua nihil adhuc cōstitutū. Tantū enim negotij regiae literae & nobis et decēuiris exhibuerūt, ut priuatorū postulationibus operā dare per hosce dies neutris uacaret. sed tamē, ut spero, res ex sentētia nostra conficietur,

q 4 non

non ulla quidē ceterioris Galliae praefecti cōmendatione,
qua ille insulsa & plane Gallica est usus, sed & consilijs
nostris & ipsius causae aequitate pugnabimus. Experie-
mur quidem certe omnia, ut antequā hinc proficiscamur,
tibi factū esse satis intelligas. Cogitabamus autē istuc aut
Non. aut circiter quartum diem Id. Apr. Interim uide, a-
mabo te, ut quoad in montibus Euganeis cōmorabere, ne-
quid absentia nostra rebus nostris detrimētī afferat. quod
quidem facillime cōsequere, relicto domi Antonio tuo: cu-
ius & fidem & amorem erga te singularem mihi perspe-
xisse multis in rebus sum uisus. Sed certe γλαύκας ἐς ἀθήνας,
qui tibi consilium dem. Libellos, quos quasi itineris comi-
tes mecū detuleram, scito nulli nobis adhuc usui fuisse: sed
sarcietur tamē otiosis his diebus otij nostri iactura. Rem
nos eō perducturos speramus, quō te iam aduentare suspi-
camur. sic fiet, ut cum rediero, pari iugo in eadem studia
incumbamus. Vale. Venetijs, IX. Calend. Apr.

CHRISTOPHORVS LONGO=

LIVS P. BBMBO S.

NVnquam fore putavi, ut aliorum prius literis de ad-
uentu tuo quā abs te ipso fierē certior, quod tamen
quando praeter opinionem meam cōmissum est, Venetias
te saluum uenisse immortaliter gaudeo. da modo operam,
si me amas, ut statim intelligam, hic ne te, & quando ex-
pectemus: an uero nos istuc aduolare, an in Patauino tuo
tibi malis occurrere. Multa sunt quare tecum esse uelim
hoc tempore, sed illud potissimum rationes nostras con-
turbat, quōd Saulius noster heri Genuam, pertristi,
neque tamen non uero, fraternae uoletudinis nuntio ex-
citus, accurrit. Rediturum se quidem ille ad hyemem
proximam affirmauit. Sed haec corām: liceat modo nobis
prop

propediem congregari. Vale. Patauij, III. Non. Maij.

CHRIST. LONG. FLAMINIO

TOMAROTIO S.

Persuasi tandem Bembo nostro, ut me uobiscum esse mallet, quam secū: cras igitur, ad summum perendie, nos istuc uētuos speramus. Tu interim da operam nobis: cubiculum ea quam tibi istinc discedens ostenderam, ratione instructum ut sit. Interius conclauis uestibulum si nondum illi faciundum curarint, admonebis eos meis uerbis, id primo quoq; tempore uel statim potius, extruendū ut locent. Res est nec multi negotij, nec otio nostro parū idonea. Lectus ē regione uestibuli uelim collocetur. Pluteum ad dextrū ingredientibus parietē statues. Bibliothecam inter fenestras duas mediam explicabis. Reliquā intestini operis supellectilem quā poteris aptissime totam honestissimeq; dispositā uoles: quicquid in eo genere sumptus feceris, id ego tibi omne simulac uenero dissoluam. Saluere uelim à me iubeas hospites meos, quibus etiam puerum meum, dum absūm, commendatum esse cupio. Vale. Venetijs, Id. Maij.

CHRIST. LONG. ANTONIO

MARCILIO S.

Expectabam auidissime tuas multis de rebus literas, cū mihi epistola tua reddita est, festiuitatis plena quidem illa & urbanitatis, sed multo mihi iucundissima sane futura, si quod sperabam ad me scripsisses, quemadmodum sacrum Martino diem, quo ueteres etiam dolia relinebant, traduxissetis. Scis enim condictum uobis fuisse constitutumq; ut eo ipso die apud Egnatium nostrum, iniuriarū iudices sederetis dicam an accumberetis? E quidē etsi non dubito, quin aurificem nostrum otiosum omnino reddide-

q s ris

ris, iudiciumq; & conuiuium ipsum facietiarum tuarum
 lepore docte exhilararis: uelim ad me tamen de tota coena
 illius ratione diligenter perscribas, ut quo me, haud scio
 quàm laudabile, pertinax certe artium nostrarum studium,
 spectaculo abduxit, id mihi suauissimæ tuæ literæ exhi-
 beant. Scio quàm tu unus omnium huic rei cōscribendæ sis
 aptus: ego certe tantum me scire arbitror, quantum ex
 tuis literis intellexero. Nā quòd te huc nostra causa uen-
 turum scribis, est id mihi quidem in optatis, sed quando te
 expectemus, fac plane sciam: quanquam mi Marcili cha-
 rissime cum hoc in genere toto, tum in cæteris huiusmodi
 quidem rebus, ita mihi cōmodes uelim, si tibi ut id liben-
 ter facias prius in animum induxeris. Sic enim amicis uti
 soleo, ut tantum ab eis contendam, quantum eorum uel
 fert dignitas, uel etiam patiuntur rationes. Quare si quod
 te facturum ostendis, ueneris, nobis gratissimum feceris,
 qui suauitate tua perfrui cupimus: Si non ueneris, æquo
 id animo feremus: etenim qui tibi in primis consultum uo-
 lumus: & alterum quidem te amoris erga me tuo tribuisse,
 alterum rebus tuis negare non potuisse iudicabo. Itaque
 nec te pluribus, ad eam istic conficiendam rem, quam lite-
 ræ tuæ abs te iam affectam esse significant, ipse cohorta-
 bor. Scio enim eam tibi esse curæ: sed tamen urgebis opus,
 mihiq; ad diem promissa representabis. Quod si ut spero
 & opto feceris, omnia me per te cōsecutū putabo. Quod
 de Elephanto ascripsisti, plane nō probo. Indicum quidē
 aut Afrum inedia et uerberibus domueris: iste uobis cum
 multo unæ succo mitificandus est, tum etiam lorca potissi-
 mum alendus: sed ita, ne studium illi uestrum in ludibrij
 suspitionem ueniat. Nec enim ignoras, tametsi omnium
 terrestrium animalium sit longe maximum, & gloriæ cu-
 pidissimum

pidissimum elephas, quàm tamen suspiciosus idem sit, quamq; hominis animaduerso uestigio, statim subsistat, circumspiciet, iras proflet: nosti cetera. Vale. Ex urbe Patauio, VIII. Calend. Decemb.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO
GRIMOALDO S.

MAius atq; omnino aliud quàm sperabam nactus es. Ex literis meis epistolæ argumentum: qui cum uel tuo more, breui respondere, uel me etiam autore tacere potuisses (scis enim ita tibi mecum conuenire, ut tum deniq; si res coget) tamen uberrimas mihi literas remiseris, sed non eius generis, quales abs te quidem expectassem. Voluisti scilicet mihi morē gerere, & me scripto aliquo tuo laccessere. Id si ita est, nō tu quidē expectatione tua frustratus es: prouocasti enim me, sed ita mehercule quem admodum crabrones irritari solent. Equidem nisi maiorem facilitatis meæ quàm calumniarum tuarum rationem ducerem, facerem intelligeres quo cum tibi sit negotium, qui me accusandi ansam inde tibi sumpseris, unde te nobis gratias egisse oportuit. At uide quàm plane & Latine, minimeq; astute tecum ago: ni quæ tu copiose quidem & eleganter in me collegisti, ea ipse duobus uersiculis refuto omnia, causam haud dico, quare mihi hospitium statim non renuncies. Accusationis tuæ summa hæc est. Vituperandum esse me in amicitia tua, quòd non aliter ad te scripturus fuisse uidear, atq; siquid ad Ant. Marcilium scripsissem. Hic igitur primum mihi memineris, quidnam de scribendarum inter nos literarum ratione constitutum habeamus: deinde illud tibi succurrat uelim, cū mihi opus omnino non fuisse tum ad te scribere, tum uerò me etiam cum nihil esset quod dare, tūc ad te scripsisse. Ad Marcilium

cilium

cilium autem eò potissimum misisse, & quia id me factum, ei fueram pollicitus, & quia omnino habebam, quod illum scire mea plurimum interesset. His tibi causam meam si non probavi, æquis certe iudicibus approbabo. Tu uerò qui te excuses, qui me, quod officiosus erga te gratis fuerim, accusare es ausus? Extra iocum mi Octauiane, cum literas tuas legi libenter, tum ingenio tuo sum delectatus mirifice. Tu quanquam admonitione non eges, qui me hortaris & eodem ipse uocas, tamen fac stylum exerceas, & crebris me literis appelles. Ego enim cum ex ea re maximam uoluptatem cepero, tum te, quantum studiorum nostrorum rationes ferent, hac in exercitatione continuero. Saluta meis uerbis communes amicos, nominatim Baptistam Egnatium, quem conscriptorum meorum *ἑταῖρος* esse uoluerim, auidissime iudicium eius expecto: hortare hominem ut me aliquando hac sollicitudine liberet, & per me quidem opus totum una litura emendet: uix enim credas, quam mihi iam parum in eo placeam. Assen tuum Saturnalibus ad assen tibi præstabo. Vale. Ex urbe Patauio, VIII. Calend. Decemb.

CHRIST. LONG. ROGERIO
BARMÆ S.

Nihil unquam minus futurum existimaui, quam ut tibi aliquem hinc commendare necesse haberem, qui cum istic essem, & tu omnia mea causa uelle uidere, tamen id ut facerem nunquam adduci potui. Nunc etsi me præter spem de uetere illa mea sententia depulsum esse uideo, facile tamen patior, nactum esse me tempus, in quo & beneuolentia erga me tua periculum tam longe gentium facerem, & quantum studijs nostris ingenijsq; adhuc faueres, experirer. Vidum Breleum optimum & summæ
spei

ſpei adoleſcentem uehementer diligo. Nam me & Lute-
tiæ Pariſiorum, cum primum forum attigi, obſeruare cœ-
pit, & hic tam conſtanter ſemper coluit quàm qui maxi-
me. Is cum patris literis, quaſi ex ſummo ſtudiorum ſuo-
rum curſu, domum reuocetur, intelligatq; ſe nondum eos
percepiſſe ex legitimis literis fructus, quos ſi ad metam
perueniſſet, ſeſe inde laturum ſperarat, uellet ſibi ſtudiorũ
tempus in uenientem quoq; annum prorogari. Id uerò cũ
ſe ſuis literis conſequi poſſe diffideret, neque de patris ſui
in te, atq; tua in me uoluntate dubitaret, egit mecum, ut ea
de re ad te quàm diligentiſſime perſcriberẽ. Nec ego hone-
ſtius quicquam à te petere mi Barma, nec tu illi hoc tem-
pore gratius poſſis facere. Conſiendi negotij ſpem nobis
aſſerut, cum rei ipſius æquitas, tum uerò ſumma tua apud
adoleſcẽtis parentẽ uel gratia, uel autoritas, quibus illum
facile ceſſurum eſſe conſidimus. Neq; uero patri metuen-
dum eſt, ut idcirco tarda filiũ deceſſio delectet, quòd ado-
leſcentibus omnia peregre ſolutiora ſint quàm domi. No-
ſcis enim hominis ingenium, ego ſtudium & diſciplinam:
quæ mihi ſane eum eiufmodi uirũ fore pollicetur, qui ue-
ſtris paucorũ laudibus aliquando reſpondeat. Non ſoleo
temere quicquã de altero affirmare, præſertim adoleſcen-
te, qui qualis futurus ſit, præſtari nõ poſteſt, ſed ſi quo ta-
men ſum in dignoſcendis hominibus deligendisq; amicis
iudicio, ſpondeo uobis annũ item unũ additũ patris deſi-
derio, filij ſtudio, alteri multorũ annorum lætitiã, alteri
ſempiternã laudẽ eſſe allaturũ. Quare quantũ me amas,
uel te potius ipſe ſcis à me obſeruari, tantum enitere &
contende, ut à patre eius tertij quoque anni acceſſionem
impetremus. Hoc te uehementer etiam atque etiam rogo.
Vale. Ex urbe Patauio, Id. Ianuar.

Chriſt

CHRISTOPHORI

LONGOLII EPISTOLARVM

LIB. II.

CHRIST. LONG. P. BEMBO S.

CCEPI tuas literas ad IIII. No. Ian. in quibus occupationū tuarum signū mihi fuit uel maximū, quod tum aliena manu, tū patria etiā lingua, ad me scriberes. Sic tamen tum mihi iucūdiſimæ fuiſſent: hoc certe aſperſerunt moleſtiæ, quod unam quinq; mearū ad te epistoſtarum periſſe ſignificabant. Nam ad quatuor duntaxat poſteriores reſcripſiſti. In illa etſi nihil plane eſſe uideo, qd' uel te ſcire alterutrius noſtrū iam interſit, ucl te magnopere delectare poſſit, faciundum mihi tamen putaui, ut eam ad te eodem exemplo mitterem, non quo mea mihi maxime placeant (ſcis enim ut me tu calumniatorem mei ſis appellare ſolitus) ſed ne me quicquam de quinta illa epistoſta mentitum eſſe exiſtimares. Quod ſcribis poſteriores quaſq; meas ad te literas, tibi prioribus magis probari quidē, & inſequentis quodq; epistoſtæ genus, propius omnino antecedente ad illius cuius nos imitatione erudimus, ſcripta accedere, ſed me nondum eos ex ſtudijs noſtris percepſiſſe fructus, quos me aliquādo latu- rum eſſe tibi perſuaſiſſes: In hoc tibi equidem aſſentior mi Bembe chariſſime. Neque uerò ego ſententiam ea de re exquirebam tuam, quaſi Patauineſes hoſce dies, ad ea quæ te autore molimur, ſatis eſſe arbitrarer, qui ne fundamenta quidem tanti operis mihi ieciſſe uiderer: aut ut aliquod tuarum literarum teſtimonium elicerem, qui me ſcilicet una ſtudiorum meorum conſcientia ſuſtentare ſo- leam

leam. Sed eò illa, mihi crede, scripsi, ut de te intelligerem, tantū ne me superiore anno studijs nostris operæ nauasse iudicares, quantū initio speraras: an uerò expectatiōi tuæ non respondiſsem. Id autem ipsum eò potissimum rogabam, ut si me eius temporis operam bene posuisse iudicares, pergerem ut cœpi. Sin minus, ut uel commutata itinerratione, uel correctâ cursus tarditate, eò aliquādo peruenirē, quò tu me & coram et uerbis absens literis uocare nunquam destitisti. Sic igitur facies: & si quidem id, quo nos adhuc usi sumus, instituendi genus probaris (non enim ignoras quamnam disciplinæ uiam sim ingressus) autoritate nos tua confirmabis: sin aliquod eruditius & ad discendum expeditius habueris, consilio tuo nos adiuuabis. Ioannem Pinum, quem à Pontifice Maximo sacra Apamearum præfectura ornatum esse audio, & mehercule etiam gaudeo, facile patior sua commoda nostris antepondere. Neque uerò ab ijs quæ mihi Venetijs ostendebat promissis unquam pependi: quod uel ex eo possis conijcere, quòd ad eum uti scriberem, animum inducere adhuc non potui. Hominis dignitatem atque doctrinam semper suspexi: in iuuandis amicis studium aut diligentiam ab eo nunquam uehementer expectaui. Tu, etsi fortunæ nostræ ratio nihilo etiam nunc informatior est, quàm cum Venetijs essemus, præsentabis tamen, si tibi uidebitur, hominem: id est, eum meis uerbis & crebro saluere iubebis, & appellare non desistes. Nihil minus uelim, quàm ut se in amicitia nostra uituperandum esse existimet, id quæ ne si officium suum à nobis desiderari intelligat, animum ad nos oppugnandum aliquando trahat. Sed hoc deus aliquis uiderit. Ego enim ad cæteras
tuas

tuas curas, hanc quoque ex istius negligentia sollicitudinem accessisse uideo, ut me iam abs te uno tuendum orandumque existimares. Adolescentem qui has tibi reddidit literas, mea causa commendatum habeas uelim. Nam & Germanus est, & honesto apud suos loco natus, nec à literis nostris abhorrens, & quod caput est, nos hic etiam in primis & colit & obseruat. Excurrit autem Romam, non quo ei quicquam istic sit negotij, sed ut dum ceteri, otiosis hisce Saturnalium diebus, à literis feriantur & cessant, ipse urbem, & eodem itinere Ethruriam agrumque Picenum uisat, quicquid eo in genere ei commodaueris, erit mihi gratissimum, nec apud adolescentem ipsum non optime collocatum. Vale. Ex urbe Patauio, Idibus Ianuar.

CHRIST. LONG. ANDREAE
NAVAGERIO S.

Accepi literas tuas heri post meridiem, qui dies Id. Ianuar. fuit. Ad eas rescripsissem, illa statim ipsa, quemadmodum postulabas, qua mihi sunt hora redditae, nisi scripta tua eius esse generis iudicassem, ut mihi non festinanter & in transcurso, sed diligenter & per otium accurate legenda essent, praesertim cum tu me eorum Aristarchum constitueres. qua quidem in re irrideri abs te profecto putassem, nisi animum tuum plane perspectum habuissem: quem cum mihi studiorum nostrorum societate coniunctissimum, tum uero ab omni illiberali simulatione alienissimum esse certo scio. Faciam igitur quod iubes: neque id uero ipsum tam libenter quam necessario: etenim qui mihi conscius sum nullo esse me prorsus ea in re uel ingenio uel iudicio. Veruntamen ut me maiorem uoluntatis
tuæ

tuae quam pudoris mei rationem habuisse intelligas, pauca quaedam hic notabo, quæ sane cum tu legeris, iudicabis eam esse lucubrationum tuarum rationem, ut monumenta tua calumniam potius à quouis pati, quam à me limari perpoliriq; possint. Atq; ut supra crepidam aliquid statim audias, scito in ipso protinus principio desiderari à me Sadoleti prænomen: idq; cum quòd ea res dignitatis quiddam habere, tum etiam quòd ipsa epistola iustæ orationis instar mihi quidem esse uideatur. Eadem adiectionis formula uellem abs te & Bēbi, & meum etiam ubiq; nomē subornari. Nam quòd ais Latinam linguam, florentibus Imperij Ro. opibus intra Italiæ limites constitisse: ego uero eam cum alijs gentibus communem fuisse arbitrabar, tum uero in Gallia maxime, Hispania, & Tingitana prouincia uiguisse existimabam. Adduxerat me autē in eam opinionem non leue argumentum, quòd earū gentium quotidianus sermo haud ita multum ab Italico uel hodie disideret. Sed non is ego sum, qui in hoc sententiā meam anteponi uelim tuæ. In eo quidem certe admoneri te patiere, ut cum aut totum quiddam, aut generatim omnia complecti uoles, aut etiam mentis tuæ sensus aientibus uerbis cōfirmare, duplicatis negationibus aliquanto parcius utare: cuius quidem generis sunt illa. Nemo non, nullus non, nihil non: quæ ut orationi modice aspersa incunditatis asserunt plurimum, sic crebrius repetita & frequentata satietatem pariunt atq; fastidiū. Nam quin totidem uerbis ex M. Tul. Cicerone tibi tam multa impune sumere non liceat, ne quidem ipse, puto, negas. Sed non animaduertis scilicet, qui assidua summi illius oratoris librorum & accurata lectione hoc consecutus es, ut etiam imprudēti tibi & inuito integræ ipsius non modo sententiæ

tie, sed multi simul interdū uersus excidant atq; effluant.
 Quod ipsum ut mihi summæ est admirationi, sic haud scio
 an illis probaturus sis, qui Aesopi Graculum nobis obijce
 re non desinunt, nec Pub. Vergilij autoritatem atque iudi
 ciū hac in re accipiunt. E quidē quod ad me attinet, ita sta
 tuo: Dirigendam quidē esse nobis & formandam scribēdi
 rationem putauī ad illius dicēdi genus: sed ita, ut uirtutes
 eius oratione nostra exprimere conemur. nō item ut pas
 sim omnia ab eo mutuemur, aut quod multos facere iam
 uideas, quasi centones quosdam ex Ciceronis uerbis con
 suamus. Sed hoc toto de genere aliās. Nunc tantū habeto,
 dandam tibi esse in primis operam, ut quæ in manus homi
 num à te peruenient, plane tua esse, non aliena, & aliūde
 corrogata uideantur. Quod quidem hoc tibi magis faciun
 dum censeo, quòd tu hodiē unus ex omnibus cōmētationes
 tuas literis commendare potes optime atq; elegantissime.
 Habes fere mi Andrea, quæ studio tuo obsequutus in eo li
 bello animaduersione digna existimaui. cætera sunt eius
 modi, ut mihi quidem magnopere probentur. Quæ porro
 de meæ erga Iac. Sadoletū uoluntatis significatione ascri
 psi, ita deniq; proferri ea uelim, si id ut libenter facias ani
 mum induxeris. Sin autē à te sententia quidem probabi
 tur mea, locus autē ipse, aut eloquendi ratio non item pla
 cuerit: tu ea de re quod tibi uidebitur cōstitues: & ita spe
 ro constitues, ut me tamen ille gratum memoremq; ex tuis
 literis sit cogniturus. Tantum hæc ad te perscripseram:
 ecce ab eodem Sadoletō literæ, quibus ut te suis uerbis sa
 lutarem atq; tibi etiam suo nomine gratias agerem, roga
 ret, quòd sibi tam præclarum (opinor in illa uel ad Pont.
 Maximum, uel ad P. Bembum epistola: id enim cuiusmodi
 sit non explicat) testimoniū dedisses. quod me fecisse si per
 literas

litteras tuas ei significaris, erit id mihi tam gratum quam quod maxime. Vale ex urbe Patauiio.

CHR. LONG. FLA. CHRYSOLINO S.

PErbreueis quidem, sed iucundas tamen abs te litteras accepi: in quibus illud mihi fuit gratissimum, quod Iac. Sadoletum & esse in urbe adhuc, neq; hoc tempore quoquā exiturum significabas. Sic enim iniecta mihi spes est non dubia, fore ut ille toties à me inuitatus aliquando rescribat. Equidem non facile causam reperio, cur cū ego & Bēbus istinc abessemus longius, ille crebras ad me daret litteras: simul ut collega eius Romā aduentarit, statim scribere intermiserit, uel destiterit potius, præsertim cū cū multis literis nō prouocarim modo, sed etiā epistolæ argumentū ei de industria persæpe dederim. Venit mihi interdū in mentē subuereri, ne plus apud eū quotidianæ inuidorū meorū, qui & multi et callidi sunt, calūniæ potuerint, q̄ ualuerit mea in ipsum obseruātia. Lōge enim gētū absum, neq; iniquorū sermonibus absens respondere possum. Cōtrā cū mihi hominis grauitatē atq; prudētīā propono, nihil eū huiusmodi potuisse aut fallere aut de sentētia depellere mihi persuadeo. Omnino male me habet tā diutina hominis cessatio minime omniū cessatoris, et (qd̄ sæpe sum expertus) uel in summis occupationibus officiosissimi. Tu si me amas, inuestigabis huiusce rei causam, ut si qua offensiuncula nonnullorū peruersitate in illius animo facta sit, huic malo statim medeamur. Sin idcirco taceat, quia ei nō uacet, desinamus quādoq; & de immutato illius erga nos animo temere suspicari, & hominē occupatissimū litteras improbe flagitare. Quod uero te, siquid unquā nactus eris otij, superioribus meis literis abunde satisfacturū pollice-ris, nihil est mi Flauī, quod in eo, mea quidē causa, labores.

r 2

Satis

Satis enim uel etiam omnia à te habuero, si ut es, res meas istic procuraris. Quod ne me sine causa nūc scripsisse putes, scito mihi decretæ à Pōt. Max. in annuū sumptū pecuniæ diē, ad Cal. Nouēb. cedere, atq; magna ex parte in diligētia tua esse positū, ut eo tēpore ad nummos perueniamus. Quod ne mihi frustra persuaferim, te uehemēter etiā atq; etiā rogo. Vale. Ex urbe Patauio, x v i. Cal. Oct. Scripta epistola superiore, redditæ mihi sunt abs te literæ, quas ad v i. Id. Septemb. te dedisse scribis. Ad eas, ut nunc quidē est, nihil rescribo, per otiiū respōsurus, si quid huiusmodi occurrat, quod tibi nō iniucundum fore iudicaro. Ex literis Hier. Funduli, quas unā cum tuis accepi, cognoui puerum meum, quem Io. Pino regis Franci Legato Romam proficiscenti commendatū tradideram, nuper discessisse. quod scilicet ut debui, multis de causis moleste tuli: sed quādo adolescenti uel puero potius deesse non possum, qui me relicta patria non in Britanniam modo, Germaniam & Italiam durissimo anni tempore est secutus, sed fidem etiam suam mihi & operā & obseruantia magis omnino quā ab ista etate postulandum erat, præstitit, si ad remanendū nullis cōditionibus adduci potest, numeras, quæso, illi tantū pecuniæ, quantū ad sumptū itineris hucusq; satis esse uideatur. Quicquid mihi eo nomine expensum tuleris, id ego tibi omne bona fide uel permutandum istic curabo, uel si ex pensione nostra deducere malis, acceptum statim feram. De tota hac re uelim me quā celerime facias certiore. Iterum uale.

CHR. LONG. HIER. FVNDVLO S.

Complicaram meas ad Bembū, & Fl. Chrysolinum literas, cum mihi tuæ, quas te prid. Id. Septemb. dedisse significabas, sunt redditæ, & cum ijs item eodē exemplo alteræ

alteræ, quibus dies ascripta erat. v 1. Id. Iun. Ad utrasque plus propediem nactus otij respondebo. Nunc quod me in posterioribus comouit, accipe. Doleo equidem Io. Balleuium commendatione nostra diutius uti aut noluisse aut non potuisse: sed me illud magis excruciat, quod eum à se leuiter hominem abalienarit, cuius ei beneuolentiam meis & uerbis & literis conciliaueram. Verū ea est adolescentuli tum ætas, tum ingenium, cui nemo non facile ignoscat. Itaque si eo consilio se subduxit, ut tantisper abesset dum Pini nostri iracundia deferuesceret: quæso te ut puero communem amicum placatum reddas. Sin nunquam rediturus discessit, nec spes melioris uitæ ulla ei istic ostenditur: cura ut ad nos quacumque ratione remittatur. Nam ad officium dignitatemque nostram pertinere arbitror, ut is qualiscumque nunc est, in Italia ne egeat, qui domo & fortunis relictis (est enim honesto apud suos loco natus) me auctoritatemque meam per tot maria, per tot terrarum tractus hucusque libenter sit secutus. Quare hominem conquires, uiatique, quod à Flauio nostro accipies, prosequere. Ego autem & quacumque tu ei fidem dederis, præstabo: et ut ad suos honeste liberalliterque à nobis tractatus redeat, diligenter curabo. Vale. Ex urbe Patavij, xvi. Calend. Octobr.

CHR. LONG. IAC. SADOLETO. S.

ET si sane non habeo, neque quod ad te scribam (scis enim mihi iam literas tuas expectandas potius esse, quam meas tibi) neque omnino quod literas mittam (audio enim te iamdiu trans Alpeis profectum) cum tamen ad P. Bembum collegam tuum scripisssem, facere non potui, quin ad te quoque literarum aliquid darem, quod ille tibi ubiuis gentium esses, reddendum curaret. Itaque si forte adhuc in Italia es, hoc tibi plane nomine gratulor: nec enim nescis

r 3

quanti

quanti apud me sit Italiae genius. Sin Carpentoraſti: gaudeo equidem, ſed non tam mehercule tibi, qui in Prouincia ſis cū imperio, quā ciuitati ipſi atq; prouincialibus tuis omnibus, quos quidem te Præſide ſacrorūq; antiſtite beatos ſemper quidem iudicaui, ſed anno potiſſimum ſuperiore, cum non ſolum ex eorum oratione, uerum etiam ex uultu & oculis & fronte cognoui cum quā tu illis charus eſſes, tum ut omnem felicitatis ſuæ ſpem in te contuliſſent unum. Optima enim, mea quidem ſententia, felicitatis pars hæc eſt, ut quis ſe felicem eſſe putet, aut certe futurū ſperet. Equidem cum illac iter Lutetiam Pariſiorum facerem, tanta erat in expectatione aduētus tuus, ut pro eo ab omnibus certatim ordinibus uota fierent, comitumq; meorum nonnulli, qui te plane non noſſent, interdum ſubuere rentur, ut tu tantam expectationem ſuſtinere ac tueri poſſeſ, quoad à me plenius edoſti, qui ipſe tandem eſſes, quod erat, ſentire cœperunt, te non modo inſigni ad laudem uirtute tua hominum opinioni reſponſurum, ſed prædicationem etiam meam facilime ſuperaturum. Atq; ego mediusfidius non dubito, quin & integritatis tuæ famam, & doctrinæ gloriam, & ſanctitatis opinionē aduentu tuo confirmariſ, coſq; uirtutum tuarum admiratione omnes ita in te conuerteris, ut ſe non ab urbe Roma miſſum aliquem, ſed hominem plane diuinum atq; de coelo lapſum intueri exiſtiment. Quod autem ad me attinet, illud tibi perſuadeas uelim, neminem eſſe mortaliū, quem ego pluris faciam quā te, neminem quem magis amem, neminem cui uel plus uel libentius debeam. de quo, etſi te, nihil etiam ſcribente me, non dubitare certo ſcio ſcribendum tamen ad te putaui: atq; omnino in eam partem peccare malui, ut in eo inanes potius, quā nullas à me literas acciperes.

Quod

Quòd tibi ante quintum mēsem scripsi, me simulatq; necessarios meos de Florentino negotio consuluissem, ex illorum ad te sententia atq; autoritate statim scripturum: scito illos postquam in Italiam redij, nihil ad me neq; literarum neq; omnino pecuniarum misisse: ut equidem accusatores meos mihi infestiores esse non putem, quòd in ciuitatem tanto bonorum consensu sim receptus, quàm illos quòd contra uoluntatem suam in Italiam reuerti. Sed facile spero ut cum istorum improbitas tuis ceterorumq; amicorum meorum consilijs infringatur, tum uero illorū cogitationes uel officijs nostris uel ipsa die debilitentur. Si quid tamen aliquādo tandem rescripserint, ad id meas accommodans literas, ex illorum sermone ad te scribā. Neq; tamen si iniquiores in me esse pergent, consilijs eorum steterim: sed ipse mihi plane consulam, modo res nobis integra ad reditum tuū reseruari possit. Quòd si nihil omnino scripserint, non multam quidem ipsis & Galliae uniuersae salutem dicam, sed faciam profecto, ut intelligāt me & nouarum amicitiarum coniunctione aduersus ueterum iniquitatem munitum esse, & quam in partem meum in Italiam reditum accipiant non magnopere laborare. Interea curabo, ut mihi fructus otij mei constet, eiusque tibi ratio aliquando de me reddi possit. Vale. Patauij, prid. Id. Iul.

CHRIST. LONG. LAELIO
MAXIMO S.

BInas hic à te, haud ita longo interuallo, literas accepi. Vnas Paulus frater tuus mihi reddidit: alteras idem cum Venetias iam migrasset, ad me perferendas illinc curauit. Prioribus excusationem intermissionis literarum tuarum affers: quam quidem ita accepi, ut

r 4 magno

magno interim dolore afficerer, cum quòd P. Paulus Castellanus immatura morte nobis ereptus esset: tum quòd ea res, & Iuliano nostro, & tibi tantū negotij molestiarūq; attulisset, quātū tu uix literis cōplecterere tuis. Verū cū ea lege atq; conditione nati sumus, ut nobis hæc atq; alia istiusmodi innumerabilia uelimus nolimus subeunda sint: meminimus nos esse homines, feramusq; si non libenter, at toleranter certe, quod nullo cōsilio neq; uitare neq; mutare possumus. Sed ἡ δ' αὖτις εἰς ἀθήνας, qui hæc ad te. Itaque quod de Perusina illa tua peregrinatione addidisti (cur enim mihi non liceat te autore iucunda tristibus miscere?) est id quidem mihi non iniucundū, sed fuisset omnino multo iucundissimū, siquid de delicijs illis tuis nominatim ascripsisset. Vix enim credas quā scire cupiam, ut tui tibi amores illic processerint. Nā tecū Romæ quā diu fuisti, tu certe semper εἰς τὰ ἐρωτικὰ ἀναπόδισθαι. Quòd autē tibi per rei familiaris occupationes, nihil ad doctrinæ studium otij relictum esse doles, ego quoq; tua causa doleo: sed si me audies, aut ista studia non tanti facies, aut facile desiderio tuo satisfacies, si & noctibus abuti, & matutinas horas, cum neq; tibi quisquā molestus est, neq; tu cuiquā negotiū exhibes, lectiunculis dare uoles. Defensionū nostrarū librū istic tātopere probari, magis equidē gaudere, si uel aduersariorū nostrorū iudicio talis esset, qualē tu eū esse prædicas, uel optima laudū illarū pars ad te cæterosq; amicos nostros nō trāsfunderetur. Explicauī quidē in eo quicquid tū habebā cū artis, tū cōsiliij, sed nō eo sane cōsilio, ut dicēdi peritus, à quo quidē etiā nūquā lōgissime absum, sed ut uir bonus uestraq; aduocatiōe nō indignus haberer. Vni epistolæ respondi, uenio ad alterā: in qua quòd scribis prælia te mea causa sustinere, facile ostēdis, amorē
 erga

erga me tuum sine causa in suspicionē uenisse. Atqui nunquam id mihi subuereri in mentem uenit: sed cum intermississes literas ad me dare, nec huiusce rei causam ullā omnino reperirē, uolui scilicet leuiter te pungere, ut tuas quoquo modo elicerē: quod eo sane cōmento me cōsecutū esse & uideo & plane triumpho. Est igitur mihi pergratum obrectatores meos à te refutari, sed ita mehercule, si id ea facis moderatione, quā me tibi anno superiore Lugduno præscribere memini, id est, si eorū improbitatē, nō regerendis cōuitijs, nec enim digni sunt quibus tu quidē male dicas, sed animo forti et graui, quasi fluctū saxo infringas. Cōtemptu mi Læli, cōtemptu opus est, ne se homines leuissimi aliquid esse putent, si te de cōstantia tua depulerint, aut omnino cōmouerint. Sed hac de ratione ulciscēdi inimicos tota quid sentiā, nihil attinet pluribus dicere, cū appareat, quodnam ipse in defensionibus meis sim secutus cōsiliū: qui eos mihi nunquā appellādos censui, neq; id tam propter illas quas tibi tum attuli causas, quā ut se, mea quidē sententia, prorsus indignos esse intelligerent, quos uel cū honoris præfatione quisquā appellaret. Pari uelim animi æquitate feras, Simiolū illum in ciuitatē irrepisse. Nam in eo aut nullū graue uulnus resp. accepit: aut si quid omnino admissum est, inimici quidem nostri eiusce flagitij culpā sustinebūt. Neq; tamē est cur se ille nobis eo nomine tam arrogāter conferat. Ego enim tametsi homo transalpinus, ac idē multa flagrās inuidia, tamē inuitis omnibus ipsius amicis, & multo quā ipse prius, summa bonorū omniū doctorūq; hominū suffragatione, uel potius singulari s. p. q. r. iudicio in ciuitatem sum ascitus. Ornamenta enim uirtutis & doctrinæ indocti complures sceleratiq; homines adepti sunt: tanta bonorum studia,

r 5 talia

talia doctorum uirorum iudicia sine literis & probitate
 affecutus est nemo. Equidē ipse tam graue omnium ordinū
 de me iudiciū pluris facio quā uel omnia amplissimorū
 bonorū nomina, nedum ciuitatē ipsam: in quam utinā hic
 unus ea indignissimus immissus nō esset. Sed tu quē Rom.
 ciuē appelles, nescio. Mihi quidē ciuis ē rep. is deniq; aut
 etiā is solus est, nō qui ciuitatis ius ostendet, sed qui tanti
 nominis dignitatem uirtute animiq; magnitudine tueatur
 & sustineat. Eadem est hirci illius causa, quem quidē ab
 ijs tanti conductum esse nō magnopere miror, si quidem
 tales sunt, quales abs te depingūtur: id scilicet tanta mer-
 cede consequentur, nō modo ut nihil sapere, sed uti docti
 etiā insanire uideantur. Quanquā aliud omnino quō me
 ducat cōiectura, habeo. Vlciscentur enim sui mores, atq;
 iisdē illis flagitiorū suorū pœnas dabit qui eū nunc in ho-
 norem adducere uidentur. τὰ ἐκ τῶν δόξων. Præmia porro
 illa, quæ tu mihi haud paulò plus q̄ par sit admirari uide-
 re, uir autē sapiens in minimis posuerit: nostris nō modo
 non æquanda, sed ne cōparanda quidē sunt cōmodis: siue
 illa existimare libeat, quæ ex Pont. Max. liberalitate ad
 nos perueniūt, siue illa, quibus à Populo Flor. inuitamur:
 quæ quidē cur à me nō magni putētur, scribā ad te aliàs:
 nunc tantū habeto, me multo plus ex hoc otio uoluptatis
 capere, quā ex quinis illis uicenis sestertiorū nummūm
 milibus utilitatis cōsequi potuerim. Omnino, ut nunc qui-
 dem est, malo dignitatis meæ, quā cōmodi rationē duce-
 re: tametsi maiore aliquē fortasse fructum tanta contempta
 pecunia nobis aliquando attulerit, quā accepta in præ-
 sens asferre potuisset. Graculū illum quē laudibus nostris
 cōfici scribis, contemnas censeo. Neq; enim disrūperetur
 alienis, nisi diffideret suis, & se plane ἑαυτοῦ esse in-
 telligeret

telligeret. Equidem (quanquā tu aliter suspicari uideris) tamen hominē esse poētā nunquā putauī: uersificatorem quendā & ὑποπαιζόντα semper iudicaui, minimi iudicij, nullius ingenij, Græcarū literarū prorsus expertē, Latinarum plane rudem, ingenuarū artium omnino imperitū, ambitiosum ad hæc, & suprā quā dici possit, gloriæ cupidum, atq; eò laudis alienæ simul & furem improbißimum, & obrectatorem assiduū. Quæ de Hier. Fundulo fuerunt, ea mihi omnino gratissima, sed minime noua. Iam enim olim penitus hominem cognitum habeo, cum pluribus atque optimis artibus ornatum, tum uerò nulla in cæteros inuidia suffusum, contraque singulari quadam & eximia tum probitate, tum etiam, quam in multis hodie studiosis desideres, urbanitate præditum. Petri Zanchæi suauitatem, ex Bucolico illo carmine, quo accusatoris nostri mortem deplorauit pridem facile cognorā: hominis autem peradolescētis poēma esse nesciebam. Gratulaberis igitur ei meis uerbis, uel de tam generoso spiritu, uel de tam præclara indole: simul & hortaberis, ut qua cœpit ire uia pergat: fore enim nisi & ipse sibi desit, hoc est, si extrema cum primis contexet, & ego præensione multum fallar, ut & suum & eorum quos celebrarit omnium nomen immortalitati aliquādo cōmendet. Literas quas te istinc ad me scripsisse cōmemoras, omnes accepi. Tu uerò meas nō omnes, hoc est, illas, quas Iccio portu & Lutetiæ Parisiorū ad te dedi. Neq; sane tam moueor q̄ in alienas manus inciderint, aut etiā interierint, quam quòd iam omnino nesciam, quid illinc ad te Marianumq; scripserim, quæ quidē causa fuit, ut mihi omnium mearum ad uos epistolarum exempla mitti postularem. Quòd eas autem Marianus in uolumina referendas curauit, est id quidem magnum

magnum illius erga me amoris argumentū, sed ad eam sustinendam quam tu ceteriq; amici nostri de me prædicatione uestra opinione excitastis, ualde periculosum. Nam criticis istis epistolas meas probare posse quī sperem, si ne mihi quidem probantur ipsi, quòd eas non solum non accurate, sed quotidianis etiam uerbis & plebeio sermone contexere soleam? Equidem mallem eas omnes confiscedisset, ὥς μὴ πῦρ τοῖς αὐτοῖς ἀριστέροις τῆς διαβάσεως, μᾶλλον δὲ τῆς ὀφελείης ἀπορροήν παρέχοιμεν. Audio enim istic quoq; multos esse, qui de ingenio & doctrina studiosorum ex alicuius unius epistolæ lectione statim pronuncient: quasi uerò ea nostra sit ratio, ut tantundem fortunæ debeamus, quantum consilio: aut ij qui epistolas suas ediderunt, eas non prius per otium diligenter recognouerint, quàm in apertum protulerint. Multum quidem nobis in scribendo industriæ ponendum esset, si aut res serias grauius tractaremus, aut omnibus scriberemus, aut ad ingenij commendationem aliquid cōmentaremur. Nunc autem cum amicos familiariter doceamus, si quid sit quod illos statim scire aut nostra aut ipsorum intersit, maiorem profecto officij quàm in scribendo diligentiae rationem nobis habendam existimo, ne uel quid epistolam deceat nesciuisse, uel amicitiae libertatem ignorasse uideamur. Sed hac de re satis uel etiam nimium multa, præsertim cū mihi in hanc rationem aliàs uidear nōnihil ad te scripsisse. Proinde ad literas tuas redeo, quarū quidē extrema pagella tantā gladiorum licentiam, tot indignas mutuasq; ciuium Ro. cedes continebat, ut facillime animaduenterē nihil istic esse præter te ac paucos item amicos, quod me delectare possit. Quis enim tantam immanitatē spectare sustineat, quā etiam ij qui longissime absunt, sine horrore audire non possunt.

possunt? Non ita certe maiores nostri, nō ita Romani. Verum mea est causa, ut quid sentiam nolim aperte scribere. tantū dico, ista me audire malle quā uidere. Sane quidē illud multo libētius legi, quo Io. Gorytio, homini gratissimō, officium meū gratū fuisse significares. E quidē dabo operā, ut neq; ipsum, neq; aliū quenquā suscepti negotij unquā pœniteat. De eodē Gorytio illud mihi uelim diligēter perscribas, ecquid sacrū Annæ diem anniuersario illo studiosorū hominū conuentu epulisq; celebrarit: an uerō propter anni superioris dissidiū, cœnas facere omnino desierit: an sodalitatē potius illā (scis quā dico) nō uocarit: reliquis cœnā dederit: neq; uerō quā eos laute splendideq; acceperit, quæro: noui hominis magnificentiam, sed quid dictū, quāq; frequēs cōuiuiū eo hominū genere fuerit, qui se academicos & esse et numerari existimāt. Subuereor interdū, ut cū illis in gratiā redierit. Cōtrā cū mihi in mentē uenit, istis & cœnas & hortos Epicuri mirū in modū probari, hunc autē mēsas non sumptuose minus quā libenter instruere, iam nihil inimicitiarū reliquum esse suspicor. Tu me uelim de tota diei illius ratione certior rem facias. Nā quod ad me attinet, uiuo hic in studijs nostris cū St. Saulio, uiro ea erga me liberalitate & beneuolētia, ut in re familiari sua nihil suū esse malit, quā meū: ea animi moderatione, ut cum me hospitio receperit, inde magnā se arbitretur, atq; etiā prae se ferat existimationē accipere: ea porrō in literis uel industria, ut non multum ingenio, quo tamen ualet plurimū, debere uideatur, uel felicitate: ut incredibile sit, quō iam processerit, & paucis annis peruenturus existimetur. Stathius Simioli nostri discipulus quidā Hier. Alexādrino nō ignotus, homo Rom. sit an Calaber, fac plane sciam. De Flaminio nostro uelim
ad me

ad me aliquid scribas, eundēq; meis uerbis salutes, ac etiā roges, cur nihil adhuc ad me literarū. Ego enim nihil ad eū scripsi, quod neq; scirē ut cū ipso ageretur, neq; certi quicquā haberē, ad quod literas meas accōmodarē. Quin ingenio, industria, uirtute æqualeis suos omneis longe superarit, plane nō dubito: ne fortuna tantæ indoli maligne responderit, etiam atq; etiā timeo. Sed tamē uelim ut animo maximo sit, optetq; semper secunda, cogitet aduersa, ferat qualiacūq; acciderint, neq; sibi præstandū quicquā præter culpā existimet: à qua sane tam longe abest quā ab ea ætate quæ uel culpā adhuc præstare debeat. Tu uerò mi Læli, te P. Bembo dabis, & Iac. Sadoletto: quos quidem uel mea, uel tua, uel suæ etiam humanitatis causa te cōplexuros esse certo scio. Sed iam modum uel finem potius scribēdi facio. Modū enim epistolæ iamdiu multumq; excepsi. Vale, & me ama. Patauij, Calend. Aug.

CHRIST. LONG. M. ANTONIO

MICHAELI S.

Tantum epistolam tuam legeram, cum me Nicolaus Delphinus per literas certiore fecit, nihil esse quod iam laborarem: curasse enim se tibi orationes illas quas ad te Romā ut mitterem, tu à me tantopere cōtendisses. Egit tamē idem mecum, ut tibi omnino rescriberem: quod quidem mea sane sponte facturus, non solum in eo quod de me petebas, tibi morem libenter gesturus eram. Quamquam illæ huiusmodi sunt, ut ne mihi quidem nisi lente ac fastidiose probentur. Edendas autem putauī, non quo dicendi facultatem aliquam, quæ quidem in nobis uel nulla uel certe perquā exigua est, ostentarem: sed ut de innocentia mea toti Italiæ liqueret, apud quam me perpetua illa & planè hostilis inimicorum meorum accusatio

cusatio in summam inuidiam adduxisset. Iam cum in ea oratione, quam amici quidam mei & contra uoluntatem & præter opinionem meam, Romæ emiserant, ea tantummodo diluerentur crimina, quæ nobis illi partim in Senatu, partim uulgo obiecissent: nihil autem fere eorum dissolueretur, quæ coram Pontifice Maximo in absentem dixerant: faciendum mihi putauit, ut eorum calumnijs maledictisq; absens quoquo modo responderē, & nouo quodam defensionis genere causam meam apud omnes Italos agerem. Quæ quidem consiliorum ratio, quàm nobis istic commode ceciderit, haud dum plane exploratum habeo: hic certe & Venetijs: atque adeo in tota citeriore Gallia multorum uoluntates partim recuperauimus, partim etiam ad causam adiunximus. Verum de his ad te scribere, nihil initio constitueram, sed tecum potius exposulare, quod amicitie nostræ nihil tribuisses, qui me cum tuis literis tam religiose rogandum, tum uerò per Nicolaum Delphinum adeundum putasses: quasi uerò aliquid omnino sit quod tu à me per te ipse impetrare non debeas, aut ego tam immemor sim tuorū erga me meritorum, ut sine summo meo dolore à te rogari possim. Ego enim, si nescis, ex quo primum tempore inter nos salutauimus, te semper dilexi, & me à te diligi statim iudicaui. Accessit eodem tempore tuum erga nos nec obscurum, nec uulgare studium, paulò etiam post beneficium: cum salutem dignitatēq; nostram uel aduersus ueteres quosdā tuos amicos tuendā suscepisti: idq; nullo meo merito prouocatus, neque adeo à nobis inuitatus fecisti: putabam enim tibi propè necesse esse, eas partes agere: sed tua sponte quod alienum ab hac ingenua animi tui probitate ducere, ut te sedente homo innocens à necessarijs tuis nefarie opprimeretur. Secutum

cutum

cutum illud tempus est, cum me rationes meæ in Galliam Germaniamq; domum reuocarunt, & ijdem illi quos nūtu significationeq; semper appellauī, absentem tam asperere & acerbe insectati sunt. An mihi ignotum esse putas, quā multos & illustres cum summa mea laude sermones tum de me habueris? Veni tandē Venetias: an me oblitum existimas, ut Bembum nostrum confestim monueris, quos illi de me rumores dissiparent, quibus absentem calumnijs premerent, quā tu ipse denique uia ijs occurrentium censeris? Quorsum hæc? quod miratus sum, cum hæc nosse, tibi in mentem uenisse, ut ad me, tanquam ad hominem prorsus alienum & natura difficilem minus libere scriberes, cui quidem tuo quasi iure imperare possis, præsertim in eare, quæ non tam ad fidem tuam liberandam, quā ad expectationem nostri tuendam pertineret. Sic mihi tamen literæ tuæ iucundissimæ fuerunt, tum quia probitatem, humanitatem ac elegantiam tuam præ se ferebant: tum quia ipse mihi tacitus gratulabar, cum de P. Bembi nostri confirmata ualetudine atque ipsius erga nos beneuolentia per te fierem certior: non quò nouum mihi sit aliquid audire de eo quod pro nostra dignitate amanter atque honorifice dixerit aut fecerit: id enim illi usitatum est & propè quotidianum: sed quia intelligebā maturo eius aduentu atq; sermone iniquorum improbitatem infringi, iritatos certorum hominum animos leniri, quos in me, non meum quidem ullum aut dictum aut factum, sed inimicorum meorum calumniæ incitassent. Equidem facere non possum mi Michaël, quin cum ista ad me deferuntur, eos interdum accusem, non qui ista comminiscuntur: homines enim sunt sui similes, id est, animo semper pusilli, et ipsa maleuolētia ieiuni atq; inanes: uerū quosdam

quosdam non indoctos homines, quorum aures iniquorum sermonibus facilius patere audio, quam eorum aut dignitas ferat, aut etas omnino postulet. Profecto si se uiros bonos esse meminissent, me quoque ex natura sua fingeret, nec studiis suis indignum, eaque doctrina cui me ab etatis initio dedi, propter obscuras quasdam et dubias hominum mihi infestissimorum criminationes iudicarent. Quod si me callidum libeat fingere, quid potest esse stultius quam si homo transalpinus, atque idem tanta, quanta post homines natos alius nemo, inuidia pressus, de Po. Rom. dignitate in media Italia apud Italos ipsos palam detrahere conetur? hoc certe qui de me credunt, multo stultiores ipsis sunt, qui talia disputant. Iam quid minus in hominem ambitiosum (quod unum precipue isti mihi obiectant) cadere potest, quam illorum existimationem occultis sermonibus priuatim oppugnare, quorum laudes in publico orbis terrarum domicilio, hoc est, Romae celebrarit? Quod cum me minimi neque animi neque consilij esse fateantur, qui minus est, non eius dico, qui et in foro, et Romae, et multorum Regum comitatu sit uersatus, sed hominis plane qui domo pedem nunquam extulerit, quam eam rem ad nocendum deligere, quae ad excitandas inimicitias sit grauissima, ad ledendum leuissima? Atque ut hic omittam, quam id mihi neque tutum sit, neque honestum, quid est tandem, cur de Romanorum ingenijs male nunc deum sentiam qui de ipsis uel tum optime iudicarem, cum ab imperita multitudine Romae deposcebar? Quod uero illi ipsi, quorum maxime consilijs, capitis reus agebar, nobiscum ad extremum senserint: atque ita ius meum obtinuerim, ut dijs hominibusque probantibus uictor ex inimicorum dolore triumpharim, hoc est, secundum me S. P. Q. Romanus litem dederit, miseritque ad me, etiam Venetias usque,

S

con

consignata publice diplomata duo, quorum alterius Senatusconsulto, alterius plebiscito in ciuitatem singularibus uerbis asciscebar: cum hæc inquam ita essent, ne suspicioni quidem locum relictum arbitrabar. Equidem ciuium Rom. ingenia damnare iam non possum, quin me, consiliorumque meorum rationes omnes eodem tempore condemnem: quando nihil plane non feci facturumque fui, quo ea ciuitate dignus aliquando esse et haberer, quæ una omnium optimo cuique semper patuisset. Quare si quando in eos, qui obtractatoribus nostris tam libenter fauent, incidet: fac eis cum illa quæ paulo antè proposui explices, tum uero P. Pacium, Bapt. Casalium, Camul. Porcium, Iac. Sadoletum, P. Bembum imitandos proponas: quos cum mendacijs multis homines leuissimi quidem natura illi, sed opibus gratiaque florentissimi, onerarent, tamē ea fuerunt grauitate atque animi altitudine, ut non modo maleuolorum sermonibus non crediderint, sed me etiam consilio, autoritate, opibus denique suis texerint. Ita est profecto. Nemo sibi quæquam detrahere facile credit, qui uirtuti suæ confidat: sed quo quisque est à uera laude alienior, hoc est ad temere credendum pronior. Quod si amici illi tui, quos tu uiros doctos et nobiles in tua ad P. Bembum epistola uideri uolebas, istiusmodi sermonibus non credunt quidem, sed delectantur, libenterque hoc genus rumoris admittunt, ut cum aliquos inter se commiserint, cōtentionibus eorum tanquam aliena insania per oculos ipsi fruantur: uide ne uel rem pessimi exempli etiā aduersum se statuam, uel se nomine Rom. prorsus indignos reddant. Sic enim semper accepi, homines plane Romanos neque nascendi fortuna, neque ciuitatis honore, sed animo cum multis alijs uirtutibus ornato, tum magno et excelso, tum uero simplici et aperto censeri. Sed de his fortasse plur

plura quàm par fuisset. Quod autem ad te pertinet, in eo ero breuior. Sic enim fac existimes, me uel mea sententia hominem non futurum, nisi tua ista erga me studia meis summis in te officijs aliquando æquata sentias. Vale.

CHRIST. LONG. GVL.

BVDAEO S.

Quòd mihi affines hosce tuos uel nostros potius tam diligenter commendas, probe tu quidem facis, qui propinqui amiciq; hominis officio libenter fungaris: sed si proximas meas ad te literas accepisti, scis te currentem, quod aiunt, incitare. Iam enim antè in ære meo erant, quàm tu eos huc aduentare audisses. Dabitur à nobis opera, ut apud eos semper recte sit. nunc quidem est, ut uolumus. Nam cum studiose discunt, & erudiuntur egregie: tum uero ualent, & eam præ se ferunt indolem, ut si nulla neque me, neque te affinitate, aut etiam studiorum necessitudine attingerent, sim eos tamen omni meo studio atque beneuolentia complexurus. Epistolæ tuæ non modo recentis, ut ais, editionis, sed ne cuiusquam omnino generis hic etiamnum reperiuntur. Cura amabo te, eas nobis, sed quamprimum: incredibili enim earum studio tenemur. Pro uectura soluetur quicquid ascripseris, plus etiam quàm uel tu iusseris, uel tabellarius sperarit. De bibliotheca Nicena confecissem, si id tibi tam gratum fore putassem. Nunc quando breui nobiscum futurus es, & hic aliquid etiam temporis positurus, supersedeo eius tibi librorum indicem mittere. Literas tuas auidissime expectamus, sed cum illo epistolarum tuarum libro: cuius desiderio ita sanè afficimur, ut si nos ames, abs te statim in eo adiuuandi simus. Nam quòd in epistola tua scriptum erat, amicum illum nostrum tibi

s 2. litem

litẽ intendere de eo quod tu illi de me recepisses, nec ego præstitissem: in eo equidẽ uobis satis fecissem, si uel ex sententia, uel ex dignitate nostra instituta à me opera in apertum proferri potuissent. quãquam illi pro me: tu quid sponderis non satis intelligo. Scis enim orationes illas præter uoluntatem meam exisse: in quibus tamen uideor mihi præclarius, atq; adeo maius quàm uel res ferret, uel tẽpus postularet, ipsius in me liberalitati testimonium dedisse, cũ dixi unius Ludouici Ruzæi opibus studia mea foueri. Tu qui κατὰ ἀλλοτρίων amplificandi rationem tenes, demonstrabis hoc homini: simul et illud ostendes, dũ liber ille exabit, ipsius in me beneficium nec obscurum nec ignotum esse posse. Quod si in eo tantopere adhuc laborat, ut aliud quod amicitie nostræ monumentũ extet, iube illum meis uerbis spe esse optima. Perficiam enim ne quem unquam lateat (si modo is ego sum, cuius opera ad posteros peruẽtura sint) quemadmodum ipse me Lutetia abeuntem cum alijs præmijs retinere tentarit, tum uero suburbani fundi munere ad remanendum etiam atq; etiam inuitarit: atque id ipsum ita testatum relinquam, ut qui intelligent, minus sanẽ iam C. Meccenatis erga Horatium Flaccum in tantis illis opibus liberalitatem admirentur. Quod de animaduersionibus tuis integrũ esse tibi negas: ego uero te uel in medijs istis negociorum fluctibus huic rei parem esse arbitrabar, nec modo posse absolutum iamdiu opus perpolire, sed etiam à capite, si res cogeret, ordiri. Sed aliter facio atque cõstitui, decretum enim mihi est, uerbum hac de re nullum amplius tecum facere. Veruntamen si me audies, & liberalitati tuæ constare, uel constantiam potius tuam reipub. præstare uoles, primo quoq; tẽpore te promissis exolues. Mitto ad te Nicolai Leonici epistolã, uiri mehercule opti
mi &

mi & doctissimi, & quod caput est, tui etiam studiosissimi. Is cum sibi in animum omnino induxisset, ut primum huc uenisses, tecum amicitia instituire, autor ei fui, ut ea in re literarum bono uteretur, obuiasq; tibi literas quamprimum mitteret. quod eo quidem consilio feci, ut congressus sermoq; uester, non iam ignotorum inter se, sed plane amicissimorum hominum fructum uoluptatemq; haberet. Tu quæ tuæ sint partes, iam uides. Res tibi est cum uiro, quæ & sacerdotium sacrosanctum, & canicies spectabilem, & morum elegatia amabile, & multæ ac recoditæ literæ nobis admirandū præbent. Vale. Ex urbe Patauio, VIII. Cal. Febr.

CHRIST. LONG. VIDO BALDO

ROZERIO S.

SI uales, bene est: ego quidem ualeo. Cognoui ex tuis literis, quas ad me luctus & lacrymarum plenas dedisti, & quāto te mœrore parentis tui obitus affecisset, et quanta te uitæ istius satietas iam teneret: quorum quidem alterum uel in medio dolore, quem ex molestijs tuis traxeram, gratum ac penè etiam iucundum mihi fuit: ex eo enim in spem ueni, te aliquando ad nos rediturum esse. Alterū pro eo sanè ac debui grauitèr admodum & ægre tuli. Accepisti enim tu omnino uulnus, sed mea quidem sententia, eiusmodi, cui tu facillime mederi possis: nisi fortasse eum uel longa iam die, uel etiam præsentī animi ratione eluxisti, quem te amisisse, tum quidem grauitèr querebare. Amisisti autem parentem, uirum optimum omnino illum, sed patrem tamen, hoc est, eum, cui te lege atque rerum naturæ ordine superstitem esse oportuit. Vt is quidem non tam tibi ereptus, quàm diem suum obiisse putandus sit, præsertim cum ea ætate decesserit, cum iam satis tum naturæ, tum etiā uirtuti fecisse uideretur. Neq; eius hominis mors quasi im-

5 3

matura

matura nobis acerbius ferenda est, qui quandiu opus fuit uixerit, & ita uixerit, ut eum non perisse, sed in æternam illam domū uitamq; migrasse credendum sit. Quanquā quicum loquor? An non cum eo, qui cum se Christianum hominem esse meminit, tum uero in literis diligentissime semper uersatus, nullam tamen adhuc cuiusquam ad filium de morte patris consolationem legit? Itaque cum neque ij qui animas unā cum corporibus nostras interire existimarunt, lugēdos liberis parentum obitus duxerint, quod eorum morte non esse mœrendum arbitrarentur, qui suo fato functi essent: neq; uero Christiana nobis persuasio hominem Christianum lugere sinat, quod præposterum sit illorum nos morte dolere, quos tum denique uere sciamus, cum uixerint: tulisti tu quoque, opinor, casum istum humaniter, nec quæ tu ad me de eo scripsisti, tam eò scripsisti, ut mihi luctus tui acerbiter significares, quā ut tum te hominem ostenderes, tum literas etiā meas quoquo modo eliceres. Id si ita est, habes tu quidem meas, sed non eius certe generis, quales maxime expectabas, aut illa omnino tuarum ad me literarum ascriptio postulabat: qua quidem tantum mihi tribuis, quātum equidē nec ipse agnosco, nec si prudentiusculus sim, optare audeam. Quare si me amas mi Vidobalde, ne me posthac tam honorifice, ne inuidiose dicam, uel contumeliose potius, salutaueris. Sic enim Thersitem Achillis laudibus ornamus: Quod ut animo, & bona plane fide id feceris, me tamē auctore in posterum non committes, ut tu aut pudori meo parum consuluisse, aut certis etiam hominibus ineptiare uideare: tametsi, si me audies, nihil iam scribes, sed te potius ipse nobis & literis quā primum reddes. Quod si ea adhuc est rerum tuarum ratio, ut te huc statim recipere

pere non possis: abijce tamē interim omnes istas molestias, nec tibi te aliena uitia stomachū faciant, quā tuā te uirtutes delectent. Id uero ipsum facillime consequere, si te ad artium nostrarum studia referes: ad quæ ita te uoco, ut te imbecillioris istius tuæ & ualitudinis & naturæ rationem habere in primis uelim. Dabis igitur operam, primum ut ualeas, deinde ut tibi constet ocij tui ratio, deniq; ut nos tuis literis nonnunquam appelles. Vix credas quantum ex earum tum elegantia, tum suauitate uoluptatis capiamus. Galleacium Gonzagam meis uerbis saluere uelim iubeas. Vale. Ex urbe Patauij, 1111. Non. Ian.

CHRIST. LONG. P. BEMBO S.

EX literis quas mihi à te Flaminius Tomarotius attulit, eas quas ipse adolescenti cuidam Germano Non. Ianuar. ad te dederā, Non. Feb. tibi nondū redditas fuisse, conijcio eum enim diē Nonarū literis tuis ascripsisti, neq; mearum omnino meministi, ut in hanc facile suspensionem ueniam, aut illum Romam non uenisse, aut ei epistolam in uia excidisse. quare eam eodem tibi exemplo mitto unā cū illa quam ad te Calend. Aug. scripseram. neq; te adhuc accepisse, ex literis tuis colligo. Quod te de intermissione literarum excusas, facis tu quidem humaniter: sed nihil, mihi crede, opus fuit, ut te apud me eo nomine purgares, qui & quantis occupationibus distineare noui, neque de tuo in me amore quicquam dubitauī. Tantum illud uelim fixum animo maneat tuo, me hæc studia te potissimum autore ita esse complexum, ut cum nullam neque patriæ, neque meorum, neque adeo mei ipsius rationem duxerim, tum uero te unum iam esse, in quo totius fortune nostræ spes omnis nitatur. Sic enim certe fiet, non ut tu me quidem ames magis: nec enim potes,

S A

CUM

cum me in oculis feras: sed ut rebus nostris curam maiorem adhibeas, quàm Ioā. Pinum adhuc adhibuisse audio. Atq; hoc sanè loco mihi in mentē uenit, ad quā ille me spem Venetijs proficiscens uocaret: cū tu interim haud ita magnā ostenderes, ego autē multo languidiora omnia, etiā quam tu proponeres, expectarem. Sed quando est rerum humanarum cōditio, ut nihil temere neq; sperandum sit, neque desperādum: sustinebimus nos, & quantulācunque tu nobis spem etiam nunc affers, sequemur: præsertim cū ad eam alendam illud multum pertineat, ita uel ingenio uel fortuna tua comparatum esse, ut amicis officium tuum nō tam promissis quàm re & exitu declares. Flaminium cum mihi commēdas, scis te currentē incitare. Diligitur enim à me iampridē propter egregiam eius probitatem, & plane Romanam indolē: quæ mihi eo quidem maiori curæ futura est, quo in ipso magis elucet uno omnium, spemq; mihi dat non dubiam hunc unum esse, qui maiorum suorum laudibus aliquando respondeat. Iam quintum hic mensem uere perpetuo fruimur, atque alienissimum anni tempore illud Homeri recte usurpare possumus, quod ille de olympi tranquillitate cecinit: Οὐτ' ἀνέμοισι πνέσεται, οὔτε ποτ' ὄμβρος Δεύει, οὔτε χιὼν ἐπιπίλναται. ἀλλὰ μάλ' αἴθρη. Πέπληται ἀνέφελος, λευκὴ δ' ἀνὰ δέσφοις αἴγλη. Quod eò quidē plane ad te scribo, ut animo perspicias, quāta sit huius nostri ocij felicitas, quæ ne anniuersarijs quidem hyemis frigoribus interpelletur. Vale. Ex urbe Patauio, VI. Calend. Mart.

CHRIST. LONG. AVG. BEATIANO S.

ET si mihi dubium nunquam fuit, quin eo erga me absentem animo adhuc esses, quem tu mihi istic meo tempore prestitisses: non potui tamen uehementer non gaudere,

dere, cum illud idem literis tuis mihi significares, quam enim perspecta amicitia officiorum cōmemoratio-
nem minime desiderat, habet illa tamen, mea quidem sen-
tentia, quiddam neque insuaue neq; iniucundum, praefer-
tim cū ab homine amico, nihil ambitiose studia sua iactan-
te, sed officium ingenue declarante suum, proficiscitur.
Quo quidem consilio cum tu ad me nuper scripseris, te-
sterisq; te eum erga me semper fore, qui difficilimis illis tē-
poribus in dignitate nostra uel tuēda uel etiam augenda
fuiſſes, neq; adeo te uel Bembo ipsi in me amando cessurū:
sim plane barbarus, nisi tibi eo nomine gratias agā, quāq;
id mihi gratum fuerit, te per literas meas certiores faciā.
Quod autem orationes nostras M. T. Ciceronis actio-
nibus comparare es ausus, τὸ πρῶτον μάλιστ' εὖ ποιεῖς fecisti.
Ego enim me (quod mihi uelim affirmanti credas) tātum
ab illa plane diuina eloquentia abesse reor, quantum ab
hominis ipsius aetate distamus: nec sanē magis scripta no-
stra illius monumētis, quā hāc tempora plane aureo illi
seculo conferri posse iudico: nisi tute fortasse illud mea cau-
sa tibi sumis, ut summam eloquentiam summa innocentia
desinias: qua quidem ratione ne Ciceroni quidem ipsi be-
ne dicendi facultate cesserim. Atque mehercule nulla sum
alia re adductus, ut defensionum nostrarum librum ederē,
quā ut me causamq; meam toti Italiae approbarē. Equi-
dem si dicēdi genus in eis probassem, non sine nostro de re
tota iudicio in apertum prodissent: ut mecū omnino prae-
clare actum putem, si uir bonus existimor. Nam dicendi
peritiam atque eloquentiae nomen tibi tuiq; similibus to-
tum tuendum relinquo. Verum de hoc genere toto pluri-
bus tecum agam, cum plus ocij nactus ero. Quod me ad
extremum mones, ut te diligam, si me à te diligere credo

et cupio: ego uero mi Beatiane utrunque praeclare facio, feci; quo te primum die cognoui. Nam et te quem ipse amarem dignum statim iudicaui, et ut tu me inter tuos haberes, uehementer exoptaui. Nunc uero cum tuam erga me beneuolentiam maximis studiis officiisque cumulatis: certe hominem ipse me non putem, nisi te et faciam plurimi, et omnes in partes enitar, ut aliquando intelligas, me tibi memoriam beneuolentiamque quam debeo, cumulatissime praestare. Steph. Saulius, quicum hic suauissime coniunctissimeque uiuimus, me tibi salutem suis uerbis ascribere uoluit. Vale. Patauij, IIII. Idus Iun.

CHRIST. LONG. HIER.

NIGRO S.

TV uero Niger adeo neque humanitate neque urbanitate à me uictus es ulla, quod tibi salutem in meis ad communes amicos literis semper ascripserim, ut me tibi uel propter literas tuas plenas officij, studij, diligentiae, etiam plurimum debere confitear: qui tanquam in eo parum tibi satisfecisses, quod et praesentis et absentis causam incredibili studio atque singulari industria defendisses, scribendum etiam ad me, excusandumque cessatione tua honorificentissimis literis putaris. Quasi uero tu quicquam in eo deliqueris, in quo si quid flagitij esset, meum certe totum id esset, qui neque tibi pro maximis tuis erga me meritis gratias egissem, neque te rerum mearum certiore pro mutua inter nos beneuolentia fecissem. Atqui utrunque pridem tibi cumulate praestiti: idque cum mea sponte quidem, tum P. Alcyonij hortatu feci, quem tibi singularis mei erga te animi, scriptaque ad te epistolae testem fero: nec enim certe mei cupidior est, quam tui studiosior. Voluit scilicet homo nostri amantissimus atque meorum in te studiorum

ma

maxime conscius, epistolam prius legere quam eam ad te mitterem. Misi autem cum ijs literis, quas ad Tac. Sadoletum, P. Paccium, Marium Castellatum Romam proxime dedi. Equidem cum tuas legerem, satis mirari non poteram, quorum aut negligentia aut improbitate ad te perlata non fuisset, praesertim cum suas reliquis redditas esse certo scirem. In ijs cum alia ad te multa scriberem, tum uero te hortabar, ut orationem illam qua causam nostram defenderas, aliquando ederes. Esse enim ex re mea, aut etiam totius Italiae dignitate, ut transalpinae gentes omnes intelligant, non defuturos fuisse innocentiae nostrae patronos, si per aduersariorum meorum impotentiam res legitimo Quiritum iure tractari potuisset. Id autem ut faceres, eo magis à te contendebam, quod de eodem P. Alcyonio intellexeram, eandem orationem, quae tibi superiore anno exciderat potius, quam conscripta fuerat, abs te potissima arte nunc esse perfectam. Quod si ita est, hortor te etiam nunc, & per amicitiam nostram obsecro, ut eam si qua de causa hoc tempore minime edendam censeas, ad me tamen quamprimum mittas. Hoc si feceris, maiorem sane opinione tua gratiam à me inieris. Extremum illud est, ut tibi persuadeas me daturum operam, ut ne te suscepti patrocini unquam poeniteat, etiam si orationem illam à te recognitam mihi non miseris. Ea enim quae in manibus habetur, iamq; olim uel apud ultimos hominum Morinos, aut etiam in ultima Britannia à doctissimo quoq; legitur & mehercule probatur: ea est perscriptione, ut dum extabit, non possit tuorum in me officiorum memoria non extare. Quid enim uel de me honorificentius uel in aduersariorum nostrorum impotentiam contumeliosius dici potuit? Vale. Patavij, 1111. Id. Iun.

CHRI

CHRIST. LONG. ALEXANDRO

PACCIO S.

Nondum plane constitutum habeo, plus ne uoluptatis
 an doloris ex tuis literis traxerim. uoluptatis, quod
 incredibilem tuam erga me beneuolentiam præ se ferrent:
 doloris quod me humanitate abs te uictum, nec mihi iā in-
 tegrum esse uiderem, ea aduersus te usurpare officia, quæ
 tu amice quidem, sed magno mehercule meo pudore præri-
 puiſſes. Etenim cum tu ista doctrina atq; dignitate uir, ad
 me non amandum modo, quod ipsum sane per se maximū
 est, sed etiam absentem scriptis tuis defendēdum, tua spon-
 te acceſſiſſes: par certe fuerat aliquod me grati in te ani-
 mi signum dedisse. Nec enim nesciebam quid tu anno su-
 periore, ad Iulium Medicem, qui à Pont. Maximo unus
 uel potentia uel autoritate plurimum in Italia etiam nunc
 potest, cum in mei commendationem amicissime, tū in cau-
 sæ nostræ defensionem elegantissime, illo etiam meo tem-
 pore scripsiſſes, cum propter uehementem aduersariorum
 nostrorum accusationem, magna non tam apud S. P. Q.
 Romanum, quàm apud omnes Italos inuidia arderem: ut
 una, nimirum epistola, rebus nostris cum magno, tum in-
 sperato fueris & præsidio & ornamento, idq; cum me de
 facie nihil dum noſſes, nec ego sanè quicquā minus quàm
 tam præclarum patrociniū istinc expectarem. uolui equi-
 dem eo tibi nunc singularibus uerbis gratias agere: ue-
 rum siue me beneficij tui magnitudo in ipso conatus arti-
 culo semper oppressit, siue digna ad id quod moliebar ora-
 tio destituit, testificari tibi literis meum erga te amorem
 nunquam potui. Curaui tamen (quod proximum erat) ut
 per P. Bembum, uirum singulari tum sapientia, tum elo-
 quentia præditum, intelligeres, eo me in te esse animo, quo
 pla

plane debeo, hoc est, longe optimo. Hic tu quasi parum in eo tibi satisfacisses, quod ad me amandum prior accessisses, quod absentis causam tanta grauitate constantiaq; egisses, quod dignitatē nostram tuendam ac augendam potius suscepisses, scribendum etiā tibi ad me putasti literas, quibus me ad firmandum inter nos amicitiam tum amantissime, tum honorificētissime inuitares. Iam perspicis opinor, quo me (nisi plane sim impudentissimus) pudore affici par fuerit, cum te partes meas antetulisse uiderem, atq; ea praecepisse officia, quae à me sine nefario scelere, aut certe sine ingrati animi suspitione praetermitti non potuerunt. Et sanè commissum facinus admissumq; dedecus esset, nisi cū mihi uerba ad rem tantam explicandam defuissent, tum me ad id tempus reseruassem, quo me tibi et gratias agere et gratiam referre simul posse sperabam. Quod cum ita sit, patrocineturq; mihi aduersus haec omnia partim consiliorū meorum ratio, partim meae erga te obseruatiae consciētia. illud etiā tibi persuadeas uelim, me nō potuisse literarū tuarum lectione nō magnopere delectari: neq; id eò solū, quod plenae officij, diligētiae, humanitatis essent, sed quia ipse mihi plane, nō tibi modo gratulabar, cum ea in te, homine mihi tam amico, esse perspiciebam, quae de insigni ad laudem doctrina tua multorum literis antè cognorā: et simul quod perspiciebā me, aliquam apud te expurgandi silentij mei occasionem esse nactum. Atqui ut ad id semel ueniā, quod literis tuis cupere uideris, sic habeto, atq; existimes, te nō illud modo esse assecutum, ut inter nos perpetuo amemus: quod quidem ipsum cum tua nihil referat, mea certe plurimum interest: uerum me etiam daturum operam, uti ne te huius ad me amandum inductionis animi uoluntatisq; unquam poeniteat. Pollicerer hoc tibi prolixius, nisi in anim

animo haberem, re, nō uerbis me tibi approbare, omneisq;
uel cogitationes tuas officijs meis superare. Quod ne me
temere scripsisse arbitreris, has uelim literas apud te syn-
graphæ, nō epistolæ uim habere, ut mecum quasi ob signa-
tis tabellis agas, ni quæ tibi hic recepi, sanctissime omnia
obseruaro, hoc est, opinionem tuam in tuenda amicitia no-
stra studijs meis uicero. Vale. Patauij.

CHRIST, LONG. STATHIO S.

ET si cū superiore epistola scribendi ad te finem mihi fe-
cisse arbitrabar, uel quia mihi ad hoc quidem literarū
genus non satis esse ocij intelligebam, uel quia te epistolā
illam in eam quam uolebam, & optimam partem acceptu-
rum confidebā: commotus tamē proximis tuis literis, qui-
bus subuereri uideris, ut parū sincera fide in gratiam te-
cū redierim, scribēdum iterum ad te putauī, cum ut literas
tuas mihi nō iniucundas fuisse cognosceres, tū uero ut tibi
significārē, gratiam nostrā, & quam de præclara tua in-
dole semper habui opinionē, iniquorū sermonibus nunquā
labefactatam fuisse. Tuli equidem moleste, quòd uel illis de
me tam facile credidisses, uel ob nō satis probatā à me quā-
dam epistolam tuā, inimicitias mihi denūciāres: ut te autē
odio meo dignum existimarē, adduci certe nō potui. Nec
enim nesciebā, quid ætati, quid ingenio, quid facilitati tuæ
tribuēdum esset: præsertim cū c nō tam tua sponte, quā
inuidorū meorum impulsu, eò progressum esse perspicerē.
Itaq; egi tecū paulo quidē seuerius, fortasse etiam asperius
quā & tu expectāras, et ego mehercule uelim: sed nulla,
mihi crede, iracundia permotus id feci, uerū aut plenioris
intestini, ex quo tū grauiter laborabā, dolore concitatus:
aut ne me tu remissum ac dissolutum, imò uero tibi parum
amicū arbitrārere, si in eo te leuiter admonuissē, in quo
ipse

ipse amicitia nostram grauer laesisse uidebare, ἀλλ' ἢ τοι
 ταῦτ' ὑποείξομαι ἀλλήλοισιν, σοὶ μὲν ἐγώ, σὺ δέ μοι. Ego enim
 cum nullas cuiusquam inimicitias mihi suscipiendas existi-
 mo, tum neminem mihi non amicum esse cupio, qui ea quidem
 qua tu es indole sit praeditus. Atque ut statim intelligas,
 quam te mihi iam non amicum modo, sed familiarē etiā hac
 scribēdi cōsuetudine factum putē, accipe quid ego literis
 tuis desiderarim, nō qui eas magni esse momēti res ducam,
 sed cū ut te ad eandē in scriptis meis libertatē usurpādam
 subinuitē, uel potius tuā in scribēdo ipse inuiter (sic enim
 accipio) tū ut in eo quod me prioribus tuis literis nō fecis-
 se querebare, tibi morē geram. Questus es autē, quod eo-
 rum quae ad stomachum meum parū facerent, te officiose
 non admonuissem. Iam primum, Salmonium amicum tibi
 atq; hominem gratū esse scribis: id si ita est, cur in eum tam
 acerbe inueheris? Sin tibi hoc permittis, quod is de te atq;
 nomine Latino pessime sit meritus: cur hunc eundē in ea-
 dem epistola, amicum tibi et gratū hominē esse praedicas:
 praesertim si cū eo in gratia nunquam fuisti, aut certe his
 interpellatibus, quas tu quidē causaris, iniurijs, hodie esse
 nō possis? Quod ut ita tibi tuo iure loqui liceat, illud qui-
 dē certe reticere non debuisti, sed omnino aperte scribere,
 quid tandē sit, quod ille nomini Latino uitio uerterit. Ne-
 que enim id esse mihi facile persuadeo, quod te istic dicere
 memini: Solere ciuium tuorū multos recte loquēdi rationē
 negligere. Nam ut homo grāmaticus, cum tu illum fortasse
 barbarum appellares, id acerbius dixerit, nulla sanē tamen
 insigni contumelia nomē Latinum affecisse, sed pro lin-
 guae Latinae dignitate potius egregie disputasse uideatur:
 qui ab ijs Latinum sermonem solœcismi foeditate interdū
 pollui egre tulerit, à quibus maxime castum incorruptūq;
 serua

seruari oporteat. Nisi tu fortasse in ea sententia es, uos ut literas non multo doctrinae studio, sed sola nascendi conditione cōsequi existimes: atq; eos qui lōge à Latio orti sunt, in ijs capeffendis operam perdere, Latinos autē homines simul ac nati sunt, in cunis etiam diserte numero seq; uagire. Atqui certe nō negabis ciuū tuorum plerosq; ne Latine quidem scire, nedum Rom. sermonis puritatē in postremis habere. At in Iani Lascaris, hominis tibi amici, carmine uersum, aut uerbū potius quoddam nō probauit. Quid tum? an ideo tibi statim (ut uerba tua ponā) arma sumenda credidisti, tanquam de re Latina prorsus esset actum, si quid ille in eo hominis praesertim Graeci uersu improbasset? Vide mi Stathi ne huiuscemodi patrociniō transalpinis gētibus risum, Italīs stomachum moueas. Nam quod ad Ianum Lascarim attinet, est ille omnino mihi maiore & quasi sanctioris cuiusdā necessitudinis uinculo cōiunctus, quā tibi, quōd eius mihi optima Romae opera uni in Graecis literis uti licuerit: sed nō minus tamen Salmonio quā nobis amicus: nec mediusfidius indignari solet, si quis scripta ipsius etiam liberius quā par sit, cēseat. Quōd autem in eadē epistola braccatum quendā cōtumeliose appellas, in eo quid tibi, uelis plane nescio, nisi tu fortasse in te lusiisti, quem quidē cum Romae, tum Lutetiae Parisiorum, atq; nuper Venetijs nunquam togatū, raro penulatum, semper fere braccatum cōspexi. Atq; ut illud omittā, quo trāsalpinarum gentiū in Italos iniquitatē perstringis (nec enim te id ex animo dixisse reor, cū tu certe eos ita in uos animatos esse haudquaquam sis expertus) istud cuiusmodi tandem est, quo me sanē grauiter repunctum iri existimasti, si de puerili illa mea concione mihi obiecisses? de qua nihil amplius dicam quā quod s. p. q. Romanus iudicauit: qui

qui me non solū ab huiusmodi calumnia dijs hominibusq;
approbātibus absoluit, uerū etiā triumphū ex inimicorū
meorū dolore iustissimum agere uoluit, quando me, quod
quidē nulli adhuc mortaliū contigit, absente uirtutis do-
ctrinæq; ergo ciuitate Romana donauit: missis etiā ad me
Venetias usq; publice cōsignatis diplomatis duobus, quo-
rum me altero Senatus, altero Trib. pl. ciuitatis iure singu-
laribus uerbis dignissimū iudicassent: idq; cum alijs, uti te-
stantur, de causis, tū certe quod Italiā & urbē Romam eo
laudassē modo, quo ante me mortalium nemo. Quod eō
sane pertinet, ut intelligas S. P. Q. R. ideo mihi maximum
honorem habuisse, quod se maximum quoq; à nobis acce-
pisse duceret. quorū quidē secutus autoritatē Pop. Floren-
tinus, mihi non ciuitatem modo suā, si me illuc ad instituen-
dam bonis artibus iuuentutē cōferrem, sed uicena præter-
ea quina in annos singulos sestertiorū nummūm millia ex
æratio publico decreuit: quod etiā mihi adhuc nostra pa-
trūq; memoria uni datum esse inficias non ieris. Transeo
præclara illa & in causam nostram perquā honorifica
tot doctissimorū hominū, tot principum uirorum testimo-
nia, ipsius deniq; decimi Leonis Pont. Max. de contētione
item illa, quæ mihi cum nonnullis uestris amicis anno su-
periore Romæ intercessit, iudiciū: etiā postquam ille no-
minis nostri delator, in me absentem tanto plausu tantaq;
auditorū admiratione dixisset, ut eloquentia Romana cū
eo & reuixisse et rursus extincta esse à plerisq; credatur.
Quo quid manifestius, plus ualuisse apud æquos iudices
absentis innocentia, quā accusatorum gratiam atq; elo-
quentiā? quos id mihi potissimū tum obiecisse nō ignoras,
quod tu mihi nunc in epistola tua uitio dabas. Quod nisi
hoc in genere, ea mea esset causa, ut quid sentiam nolim
t explicare

explicare, ostenderem alijs rationibus, cur orationē illam mihi exprobrare non debueris. E quidem inuitus hoc ulcus refrico: sed ueritus sum plane, ut si tacerē, ne & crimē ipse agnoscere, & tibi parum satisfacere uiderer, quia me si quid esset quod me in literis tuis offenderet, uti te monerē petisti. Quare si quid contrā in his erit quo te ipse læsum putabis, postulo à te meo quoq; iure, ut in tua mihi culpa ignoscas, qui id mihi fecisse uidcor, quod et ratio et ipse tu mihi præscribebatis. Vale, et te mihi chariorē esse tibi persuade quā ijs sis qui nos committere tentarunt. Patauij.

CHRIST. LONG. MERLINO

GELASIANO S.

Scribam ad te cum uacabit, uberius. Nunc enim eò tantum scribo, ut mihi non satis esse otij intelligas. Nam qui tuas attulerunt literas, ij cum longo interuallo quā eas abs te accepissent, mihi reddiderūt, tū eo certe ipso tēporis puncto, cū hinc proficiscerentur, nunquid ad te uellem petierunt, quo quidem etiā factum est ut neq; ad tuos quicquā omnino miserim: in quo tibi tamen propediē & cumulate satisfecero, sed non in eam plane quam tute cupere ostendis sentētiam, ut tibi pecuniā in sumptum suppeditent. Si enim annum item unum aut alterū impetrabimus, pecuniam quoq; impetrabimus. Sin illud teneri nō poterit, frustra nummorū meminerimus: quāquam hi si fortunis nostris uti uoles, tibi defuturi non sunt. Nec enim aut tam parū locupletes sumus aut tā pecuniæ cupidi, quin studia tua libenter ac liberaliter tueri possimus. Sed hoc tui etiā, nō solū mei fuerit cōsiliij. Orationē quā tantopere desideras, mitto ad te, nō satis quidē multis facturā illam, ut quæ ne mihi omnino placeat, sed hæc tamen ipsa illa est, cuius admiratione commotus Po. primum Romanus, ab-

senti

senti mihi ciuitatis diplomata statim expedierit quæ præ-
senti denegasset : deinde Florentinus uicena in annos sin-
gulos quina sestertiorum nummum nullia ex ærario pu-
blico mihi decreuerit. quod ipsum nō tam mirantur Itali,
ob pecuniæ magnitudinem, tametsi ea per se in eo docendi
genere est plane admirabilis, quàm quod insolens sit &
adhuc inauditum, trans Alpeis accersiri hominem qui in
media Italia Latinas literas conserat. Sed hæc quoq; per
otium. Salutem Belleio. de quo non sane belli, nec quales
expectabamus, rumores ad nos perferuntur, sed quos ta-
men falsos esse sperem, cupio quidem certe. Vale. Ex ur-
be Patauio, v. Calend. Mai.

CHRIST. LONGOL. SIMONI

VILLANO VANO S.

PErgratæ mihi fuissent tuæ literæ, si quàm nobis lucu-
lente ingenij tui elegantiam expresserunt, tam iucun-
dum de uitæ tuæ rationibus nuntium attulissent. Sed id
& antiquum est, & haud scio an etiam fæto literarum
quodam comparatum, ut quo quis ingenuas artes comple-
ctatur studiosius, hoc fortunæ fluctibus iactetur acerbius.
Hæc enim, ne forte nescias, mihi tecum est communis que-
rela. Nam etsi ipse nulla insigni, ut nunc quidem est, rei
familiaris inopia premor; illud tamen eiusdem fortunæ in-
iuria commissum esse uideo, ut ea sit rerum mearum tenui-
tas atq; angustia, ut tibi ista spe, ista probitate adolescēti
auxilium meum imploranti, non dico non opitulari, quod
ipsum per se miserū est, sed uix benigne quicquā polliceri
possim. Ego enim, quod te satis intelligere existimo, pari
literarū studio incēsus et afflictus, procul à patria uitā a-
go, non meis iā, aut quod par erat, mcorū, sed plane alie-
nis opibus casus meos sustentans. Verum quando nemini

t 2 an

uni omnia deus cōcessit, nec ego quicquā otio nostro esse ducam uel iucundius uel honestius, facile patior apud cæteros plus opū residere. Mihi certe nunquā in mentē uenit, istorum cuiquā inuidere, quorum abs te insolentiā & iactationem ferri posse negas. Idē ipse de te cēseo statuas, nec te inanibus istis curis cōficias. Paruo tibi ad tuēda studia tua sumptu opus est. Is autem nusquā homini studioso & frugi deesse potest. Sed ad epistolam tuā: in qua quod te mihi de literarum tuarū silentio tam multis uerbis purgares, nihil sane necesse fuit. Quā enim ipse mihi in eo scribendi genere legē dixi, hanc cæteris quoq; omnibus dictā uelim: ut tum deniq; literis, cum id uel nostra uel amicorū intersit, utamur. Reliqua epistolarū genera, etsi me nō parum delectant, præsertim quas homo neq; stultus neq; infans conscripserit, ea tamen ab amicis nō magnopere exquiro: quorum officiū ad mutuam animorum uoluntatem, non ad inania hæc studia, semper referēdum esse iudicauī. Sic igitur facies, & per me quidem tacebis cum uoles, & quādiu uoles: ita tamē, ut mihi literarū tuarum sermo cessatione gratior sit futurus: sed ea, ut dixi, conditione, ne tu in eo parem à me uel gratiam expectes uel diligētiam. Vix enim credas quā mihi in tanto otio scribūdis literis parum uacet. Quod porro te nobiscum uiuere uelle ostendis, est id mihi quidem gratissimum: sed quid te ea in re uiuare possim hoc tempore, non plane uideo. Persequar tamen uias omneis, ut mihi consuetudinem tuam in optatis maxime fuisse aliquando intelligas: quāquam id te iam intellexisse literæ tuæ significabant, & certe ita est. Amaui te quo primum die cognoui: spectauiq; ex eo tempore semper, quemadmodum nobis de studiorum nostrorum rationibus inter nos commentari sæpius liccret. Verum nescius quid

quid tu ea in re animi haberes, curavi id scilicet adhuc lentius quàm animorum nostrorū cōiunctio postulare uideatur. Nunc etsi mihi consiliorum tuorum rationes significasti magis quàm explicuisti, tamen uidebimus diligenter aliquid, in quo sit tum certa tuendi otij tui fides: hoc enim mecum agere uideris: tum eius quam mihi tecum intercedere uelim, consuetudinis explorata facultas. Tu fac interim animo sis magno, nec quicquam esse putes tanti, quod studiorum tuorū iter interrumpat. Quæ nunc iacet afflicta, emerget mihi crede aliquando uirtus. Vale. Ex urbe Patuio, 1 x. Calend. Iun. Scripta iam diu epistola, nec eò data, quòd cui recte cōmitteretur non esset, accepi alteras abs te literas, multo miserabilius quidem & tristius quàm superiores, sed in eandem tamen rationē conscriptas. Itaq; hic mihi tantum admonendus es, ne te ægritudini dedas: quæ nec rationibus tuis quicquā profutura est, & studijs tuis multum etiā obfutura. Sed nec tā acerbus iste, quem impendere ostendis, casus uideri potest, ut cū eo tibi omnē libertatis & dignitatis spem abiiciendā esse existimes. Iā primum ea seruitus, si quidē seruitus dicēda est, alios mercede docere: tibi cum omnibus fere tui ordinis hominibus communis futura est. Deinde si sapis, nec ipse te nūc proijcis, uberes etiam inde fructus percipies. Deniq; non tam iustas abs te quenquam suis musis operas exacturum puto, quin tibi cum tuis rationē habere liceat, si non quatenus cupias, certe quantum homini qui & meditationis bono uti norit, & in rectam disciplinæ uia iam olim ingressus sit, sufficiat. Postremo uelim te mihi hominem esse memineras, qui iampridem non cum natura tua, quæ quidem tibi contigit optima, sed cum fortuna, quæ tamen omnino non sit pessima, luctari cœperis. Id si diligenter feceris,

nec spe fueris nulla, & ista qualiacūq; sunt, humaniter tuleris. Agerem his de rebus tecum & certius & subtilius, si quibus conditionibus inuitere, & quo ipse sis statu mihi aperte exposuisses. Nunc in rerum omnium ignoratione summa, ad quid nam potissimum literas meas accommodē, aut quid tibi consilij dem non plane habeo. Sit tamen id caput, seruiendum tibi esse tempori. Ego enim ne diu seruias perficiam: operam quidem certe ac studium meum omne in eo tibi quā diligentissime nauabo. Extremū illud erit, quod etsi minimum præsidiij affert, est tamen omnium certissimum. Persuade tibi in re familiari mea esse nihil, quod tibi non commune mecum esse uelim. Iterum uale.

IIII. Non.

CHRIST. LONG. ST. SAVLIO ET
M. ANT. FLAMINIO S.

ET si constitueram nihil ad uos literarum dare, nisi me uel scriptis uestris ipsi prouocassetis, uel hic certe aliquid epistola dignum nobis occurrisset: tamen cum istuc P. Alcyonius proficisceretur, homo nostri ita studiosus, ut se sine meis literis hinc discessurum esse negaret, scripsi has ad uos, pro summa uestra inter uos coniunctione, cōmuniter, quibus id à me unum intelligeretis, eosdem nos adhuc esse, quos hic reliquissetis, duntaxat ut pro re nata neq; pristinae uitae splendorem, neq; otij quietem, neq; singularem eorum quibuscum uiuo, erga me beneuolentiam desiderem. Nam illam consuetudinis uestrae iucunditatem, illam sermonum, in quibus mihi erant fere omnia, suauitatem ita requiro, ut non in uicinam aliquam domum, quod quidem fore initio putaram, sed in ipsam plane ultimam Britanniam cum hospitibus meis demigrasse mihi uidear. Sustentat me tamen una & consolatur maturi uestri spes
reditus

reditus: cuius expectatione ne me dicta die longius suspen-
datis, uos etiā atq; etiā rogo. quāquam enim nobis iā inte-
grum nō est eodē ut posthac tecto utamur, ea tamē locorū
uicinitas futura est, ut totos dies iuncti simul esse possi-
mus. Quid etiā? quid? quōd scilicet in medijs istis curis
ridere uobis liceat. ego certe rideo, non ea quidē ipsa quæ
nobis proponuntur, sunt enim magnæ deliberationis, sed
quōd ad me aliquando tandē uentum sit. Solicitor crebris
ex Germania literis ut M. Luteri causam suscipiā: ab ur-
be Roma nuntijs, ut hominē stylo persequar. Missi sunt
utrinq; ad me cōmētarij pleniores, pollicitationesq; eius-
modi ut omnino scripturus sim, si id sine institutæ studio-
rū nostrorum rationis incōmodo præstare possim. Causa
me interdū mouet, qua quidē neq; illustrior neq; grauior
alia unquā reperiri queat. Cōtrā me deterret negotij ma-
gnitudo: nec enim difficilius quicquā esse puto, quā, non
dico tantis de rebus copiose grauiusq; dicere, sed eas uel
Latinis literis illustrare: quod à nobis tamen perfici posse
nondū plane despero. Cōmentabimur quidē aliquid, ne so-
li cessasse uideamur. In utram partem? In utranq; scilicet,
quo certius tota de re iudicare possimus. quāquam quō me
uel grati animi officium, uel tot ætatum gentiumq; cōsen-
sus uocet, nō ignoratis. Et certe durior est Martini causa,
quem & Pont. Maximus diris omnibus iam defixerit, &
Cæsar ipse nuper hostem iudicavit: sed nondū tamē bono-
rū omnium iudiciū perdidit. Germania certe ad eā hodie
tuendā multo erectior est quā antea unquā fuisse existi-
metur. In Pōtificis causam si descēdo, id periculi est, ne me
potētioribus uidear uēditare, atq; eorum etiā flagitijs au-
torem præbere. In Luteri, ne contra religionē sentire &
facere aliquid existimer, qui hominē damnatū defendam.

t 4

Sed

Sed cū primum constitutum aliquid habuero, faciam uos fortasse certiores. Salutem communibus amicis, nominatim autem Do. Saulio & Hectori nostro. Nam de Io. Saulij uoletudine ita sum sollicitus, ut hoc in genere nec quid scribam, nec quid à uobis petam, satis reperiam. Vereor enim ne quod audire nolim rescribatis. Sed hoc uestri fuerit consilij, sit ne de eo aliquid ad me mittendum. Ego enim quod unum absens possum, saluti eius uota facere non desino. Valete. Patauij, Prid. Id. Iun.

CHRIST. LONG. STEPH.

SAVLIO S.

CVM ad xvii. Cal. Iul. tristem illum de Io. fratris tui obitu nuntium accepiſſem, scripsi ad te statim pro tempore pauca quædam, eaq; ipsa ne mihi quidem tum satis probata: quippe qui beneuolentia magis erga te mea adductus, testificaturusq; tibi dolorẽ meum, eò festinanter descēdissem, quàm quòd aut te uirum fortissimum, casum istum tã acerbe ferre existimarem, aut si tu eo quasi grauiſſimo accepto uulnere frangerere, ipse me tibi mederi posse cõfiderẽ, qui sane consolandus erã, propterea quòd fratris tui morte molestius nihil iamduð tulissem. Verum lectis hodie tuis literis, quibus mihi rescribendum putasti, cū magnũ ex officij mei cõscientia fructũ cepi, tum uero ad minuendũ luctum tuum pusillam illam meã epistolam multũ ualuisse cognoui: qui uniuersum tibi tuum dolorẽ à me exhauriri potuisse significes, si certam tibi spem, bene cum eo qui nobis occidisset, agi, attulissem. Ego uero, quanquam nonnulla in eo mea est culpa, quòd tanta de re subito & exigue scripserim, tamẽ te singulari propè prudentia uirũ istiusmodi rerũ, præsertim quas in ore atq; in animo semper haberemus, minime admonẽdũ existimaui.

Arbitrabar

Arbitrabar enim tibi homini è religione Christiano, nihil æque in mentem tum uenisse, atq; de illius manibus cogitare: quos quidem nō modo miseros nō esse, sed in æterna illa ac beata domo ætatem agere, acta hominis uita te docere poterat. Quod ipsum etiam tibi à me satis significari tum putabā, cum ea illum probitate floruisse testarer, ut Probi cognomine merito nobilitatus esset. Atque ita est profecto mi Stephane, si cuius unquam pietas atq; singularis innocentia ab impiorum pœnis tuta cœloq; digna mihi uisa est, Ioannem certe tuum ab hac rerum humanarum perturbatione, in diuinas illas sedes migrasse non dubitanter affirmare ausim. Non faciam ut hic singulas eius uirtutes atque ornamenta commemorem, quibus illum & beatum fuisse dum uixit, & hodie beatissimum esse iudicem: uereor enim ne dum diuinæ eius bonitati testimoniū dare cupio, desiderium tuum refricem, uel dolorem potius augeam, sed si tamen, quemadmodū ostendis, & certe par est, simplex illa tibi de dolore ipsius cura relictā est, ualde iubeo sperare te, imò uerò plane confidere, non posse non optime cum eo illic agi, qui nobiscum hic optime semper & sanctissime uixerit. Atq; hæc quidem de Io. fratris tui manibus, quorum apud me tam explorata est salus, ut eos mihi ueneratione potius quàm misericordia persequēdos putem: atq; etiā propitios iam exoptem. Reliquū est, ut humana ista omnia qualiacunque sunt, sapienter tibi & fortiter ferenda esse ducas, qui præ cæteris uni sapientiæ studio sis deditus, & eo animi robore præditus: ut quæcunq; uulgus admiratur aut timet, ea ipse tu, si animū induxeris, contemnere possis atq; despicere. Induces autem facillime, si, quod te facere arbitror, philosophiā ipsam nihil aliud esse nisi perpetuam mortis cōmentationē semper

t s memi

memineris. Vale. Ex urbe Patauio, IIII. Cal. Sextil.

CHRIST. LONG. STEPHANO

SAVLIO S.

SI quid unquam ex hominis mihi necessarij morte doloris cepi, acerbissimū certē nobis de Io. fratristui obitu nuncium fuisse, tu pro meo in te tuosq; omneis, sed illum in primis amore existimare potes. Tanti enim semper hominem feci, quanti apud me is esse debuit, quem & tu faceres plurimi, et mihi amicissimum esse iudicarem: tum uerò ea probitate præditum cognoscerem, quæ illum Probi cognomine merito nobilitasset. Verum quid agas? sic nobis hunc casum ferendū esse censeo, quemadmodū decet eos homines, qui nec de animorū immortalitate quicquam dubitent, & illum mortale hic fuisse, & se nō diu superstites ei fore sciant. Profecto cū mihi una sententia genus humanum iam inde à cōdito orbe damnatū esse in mentē uenit, cū omni spe præcisa nos ad ultimū suppliciū omnes quotidie rapi uideo, cū nullam omnino ullius aut fortunæ, aut ætatis, aut uirtutis rationē haberi perspicio: facit ipsa scilicet salutis desperatio, nō quidē ut omni doloris sensu caream (hoc enim nobis in tantis malis sit fortasse optandum magis quàm sperādum) sed ut quadam animi æquitate me sustentans cū amicorū exitus humanius feram, qui eōdem ipse me duci uideā, tum uerò ut de me præcipue cogitem, et hoc ipso uno me cōsoler, quòd solatio relictū loci nihil intelligā, duntaxat, quin nobis uelimus nolimus pereundū sit. Nam ut ista, quæ uulgò acerbissima putantur, non tam horreamus, quàm multitudinis opinione timēda sunt, hoc nobis ipsum cum persuasionis nostræ certa fides, tum etiā animus ipse præstare potest: quem quidem tu, cum & natura sis nactus optimum, et multarum rerum usu, multaq; doctrina

doctrina, & quod caput est religionis Christianæ pietate instructissimum, feras ea moderate oportet, quæ nec uitari, nec accusari à quoquam posse constet. Hac enim lege in uitam ingressi sumus, ut aut statim occideremus ipsi, aut diutius uiuendo, eos non sine dolore aliquando amitteremus, quos uel plus, uel aliter atque par fuerat, charos habuissemus. Scriberem plura, aut his etiam leniora, nisi tum ea te adhuc meminisse certo scirem, quæ in hanc tecum rationem multa nuper disputauimus: tum uerò eam esse animi tui firmitudinem, ut ne his quidē remedijs magnopere indigeas: facere tamē propter beneuolentiā non potui, quin tibi hoc tempore meum uel officium per literas præstare, uel amorem quacunq; ratione testificarer. Vale.

CHRI. LON. M. ANT. FLAMINIO S.

Iucundissimæ mihi fuerunt tuæ literæ, quibus cum alia multa nobis non ingrata, tum uerò disertis illius philosophi uanitatem atque ineptias facere admodum exequerebare. Est is tamen mihi Flamini eo ingenio, ut non modo à bonis omnibus irridendus sit, sed pessime interdum accipiendus, uel potius quasi pestis quædam omnino cauendus: qua in sententia etsi iam olim esse coeperam, tamen nuper ab eo ipso in ea sum plane confirmatus. Nam cū post diem tertium quàm superiores ad uos literas dedissem, ad me reuertisset, necdum deliberatum habere se diceret, utrū institutum iter persequeretur, an uerò se hinc Venetias, ad eos quos ibi ægrotos multos reliquisset, curandos referret: cohortatusq; essem hominem, ut si non aliam ob causam, certe quo consuetudine uestra per otium aliquando frueretur, istuc ire pergeret. hic tibi nō ausim uir optime mihi quæ charissime, quæ homo impurus in te patremq; tuum euomuerit, commemorare. Nam Hector

rem nostrum quasi hominē imperitum & indoctum longe aspernabatur. Stephanum uerò, etiam ut auaritiæ sordibus inquinatum execrabatur, qui à se Lazarum Bonamicum tam facile dimisisset, quem duplicato operæ premio retinere potuisset. Tu uerò (sed talia sunt, quæ ne literis quidem honeste committi possunt) tantum habeto, pessime illum de te & sentire et loqui. Ego qui tum intus sensibus angerer, animi æquitatem uultu ægre sustinebam, sed simulatione tamen eam mihi tuēdam arbitrabar, rogo hominem, unde nam illa quæ in te cōferret, rescuisset, qui te uix de facie idq; paucos ante dies nosset: me quidem, qui tecum annū amplius unum familiarissime uixissem, nihil in te quod non homine ingenuo, & ijs quibus à puero deditus fuisses, optimis artibus dignum uideretur animaduertisse. Hic simiolus ille cū aliquandiu hæsitaasset, nec impudetiæ suæ exitum alium, credo, reperiret, Erras, inquit, Longoli, erras, si quod te uel ingenij uel uirtutis lumen in eo perspexisse putas, qui & ipse pædagogus sit et pædago patre auoq; natus. Quid quæris? risi equidē ipse hominis amentiam, sed eiusdem quoq; petulans mendacium flagris coarcendum iudicaui. Atqui uides, quæ sit hic meæ, præsertim aduersus istiusmodi homines, causæ libertas. Itaque totum me ad sanandam, si qua ratione possem, eius stultitiam cōuerti, uerbisq; satis multis ostendi non modo quàm præposterum esset, & à boni uiri officio alicnum, alienæ uirtutis detractioe sibi laudis aliquid quærere: sed etiam quàm illiberale in alienis uel iuste insectandis uitijs libenter occupari. Qua quidē oratione hactenus ille cōmotus est, ut fateretur me recta quidē sentire & monere, sed se tamen nescio cuius tuæ epistolæ tam cito obliuisci non posse. Verum indignus est, de quo
tam

tam multa, quæ nec ipse sane tamen scripsissem, nisi te pro mutua nostra beneuolentia admonendum putassem, ut etiam atque etiam uideres quantū illi tribuendum committendum uel esse iudicares: qui cum te ob os ita quemadmodum scribis, dilaudet, absentem tamen tam acerbe diuexet, & quasi reum perpetua oratione insectetur, ne illud omnino reueritus, apud quē te accuset: sed hoc quoque singularis eius stultitiæ sit argumentum. Quod mihi de literis à me tibi scriptis gratias agis, facis tu abundantia quadam humanitatis tuæ, ut ea quoque grata habeas, quæ nisi tibi libenter præstarem, is ego certe non essem, quem tu me esse semper prædicasti, quanquam illas non tam tua quàm uel P. Alcyonij, uel etiam mea ipsius causatum conscripsi, qui & tuas illicere profecto cuperem, & ita mihi tecum quoquo modo loqui uiderer. Quod si rariùs à me adhuc factum est quàm necessitudo familiaritasq; nostra postulare uideatur, uelim cum mihi id in primis molestum esse iudices, tum uerò me posthac non commissurum credas, ut ullo uel temporum uel locorum interuallo iter amoris nostri & officij mei facile interrumpi possit. Tu modo fac, ut quam mihi tuis ipse literis diligentiam nauare coepisti, eam mihi in reditum uestrum nihilominus præstes, id est, ut de rebus istis omnibus me quàm accuratissime certiorē facias. Nec enim nescis quàm ego sim istiusmodi rerum curiosus, neq; sane à me dici potest quàm mihi in eo quod de principum istorū conatibus scripsisti gratum feceris. Itaq; res eorum gestas uel euentum belli potius à te expecto: qua quidē expectatione ne me diutius torqueas, uehementer à te peto, & si pateris, etiam te rogo. Salutem Do. Saulio & Hectori nostro. Vale. Ex urbe Patauio, IIII. Caled. Sextil.

Christ

CHRIST. LONG. M. ANTONIO
FLAMINIO S.

Scripseram nudiusquartus communes ad te & Step.
Saulium literas, daturus eas P. Alcyonio: qui cum istuc
iter haberet, se tamen profectionis suæ consilium abiectum
potius quàm sine meis literis ad uos uenturum esse
ostēderat: sed nosti hominis ingenium: ille enim & cœnæ,
quam ei opiparā hic dederamus, & laudum, quibus à no-
bis ornatissimus discesserat, & literarū, quas summa con-
tentione ut festinanter scriberem peruicerat, oblitus, pro-
fectus esse dicitur: quod uos idcirco scire uolui, ut meis uer-
bis hac de inhumanitate cū eo expostuletis: quanquā id-
ipsum de quo queror, nō omnino incōmode nobis cecidisse
uideri possit: ea enim ijs literis incaute cōmiseram, quæ
illum in primis celatum esse cupiebam. Perfecerat scilicet
pristinæ nostræ consuetudinis usus, ut magis quibuscum
agerem in mentem mihi ueniret, quàm cui literas daturus
essem satis meminissem: eas porro ipsas, cum aliter initio
statuissem, tibi tamē uni inscripsi, quod eodē fere tempore
de Io. Saulij obitu sum à Cæsare Fulgoso factus certior.
Itaq; uisum est faciendum, ad Ste. Saulium præcipuas &
isti tempori accōmodatiores mittere. Tu si grauabere mi-
hi Latine scribere (scio enim quàm hoc in genere tibi nun-
quam satis facias, qui cæteris, mihi crede, satisfaceres, si
quātum in eo ualeas, tantū auderes) per me quidem Ita-
lice scribas licet, idq; ita deniq; si quid habueris, quod me
scire nostra intersit: sin minus, tacebis quoad uoles: uoles
autem tandiu me autore, quandiu nihil erit quod scribas.
Saluere à me iubebis Do. Saulium & Hectorem nostrum.
Ex urbe Patauio, xvi. Calend. Iul. De ludorū appa-
ratu, & tota decursionis ratione: hoc est, quis cui cōmissus
esset

esset, qui rem strenue gessissent, qui palmā deniq; tulisset, item qui in arena corruissent, qui, & quot, & quatenus hastas infesto cursu confregissent: breuiter singulorum dierum acta & casus ad te diligentissime, ut pollicitus eram, perscripsissem, nisi Bernardini contentione perfectum fuisset, primum ut res ad Id. reijceretur, deinde etiā ut S. C. tolleretur. Itaq; scito legitimos ludos à nobis nullos spectatos esse. Tantum uoluptatis modo, quātum cum tu hic aderas percepisse.

CHRIST. LONG. SIMONI
VILLANO VANO S.

ET si minime dubitarā, quin meae tibi apud Fr. Rubriū literae magno essent adiumento futurae, quem mea causa omnia & uelle & cupere sciebam, gratissimum mihi tamen fecisti, quod quā is te liberaliter cōplexus esset, ad me diligenter scribendum putaris. Perfecisti enim tuis literis cum ut rebus tuis bene consultum à nobis esse intelligerem, tū uerò ut tibi quasi praesens summa cū uoluptate gratularer. Istā igitur urgebis facultatē mi Villanouane, et quātū tibi semper optauimus ocij, tanto nūc perfruere. Tu modo fac, ut eius tibi ratio diligēter cōstet, et nos scriptis aliquādo laceffas tuis, praesertim si quid erit, quod ad me de rep. scribas. quāquā enim nullā eius mihi partē attingendam putauī, qui nihil hoc ocio ducā neq; sanctius neq; suauius, tamen nō dici potest quā quid in ea geratur, mi sceatur, turbetur, scire cupiam. Suaue est enim mari in magno: nosti cetera. Neq; uerò multum uelim in eo scribendo ponas industriā. Plebeijs aut etiam Gallicis uerbis per me quidem ea exequare licet, modo ut ne quid eorū quae literis recte cōmitti possunt me lateat, etiā si sine capite, rumore nuncio, ad te delata fuerint: quibus tamē notā aliquā
ad ca

ad caput uelim affigas, qua certa ab incertis discernatur. Id ut facias te tam rogo uehementer quam quod uehementissime. Vix enim credas quam sim eius generis rerum curiosus. Velim meis uerbis Vercellano nostro salutem referas. Vale. Ex urbe Patauio, Cal. Iul. Sed heus tu. ita ne uel arcae nostrae confidis, uel tanti tuas epistolas facis, ut in singulas binos sestertios tabellario ascribas? Assse tantum opus erat, estque is legitimus uel in pleniores literarum fasciculos sumptus: nisi tu fortasse proximis *εὐαγγέλια* debere putasti: cuius quidem rei te non mea magis quam tua causa certiore faciundum putauit.

CHRIST. LONG. RVBRIO S.

NON putauit me tibi, quam de Villanouano nostro mihi gratum fecisses, aliter posse ostendere, nisi in eo declarando nouo literarum genere & Latine tecum agerem, qui Gallice adhuc egerim: & quanquam in eo nihil à singulari tua uel in studiosos omnes liberalitate nouum, uel erga me beneuolentia alienum, fecisse uideare: tamen scito me tantum ex isto tuo in ipsum beneficio uoluptatis cepisse, quantum literis exprimere non sane possim. Scripsit enim is ad me qua abs te humanitate acceptus esset, quid tu sibi mea causa promississes, quid etiam iam prestitisses, quibus de rebus primum tibi, ut debeo, maximas gratias ago, qui tanti literas meas feceris, ut ijs lectis non solum opera, qua quidem fuissimus contenti, sed opibus etiam tuis hominem adolescentem, optimum quidem illum atque doctissimum, sed fortunae iniuria abiectum, tuendum tibi ornandumque suscepis. Deinde tibi recipio, te ex ista liberalitate tua maiores in dies singulos fructus percepturum esse: is enim apud te iam est, qui cum magno tibi quotidie usui multis in rebus esse queat, tum uero eas colat

colat & tractet artes, quibus nominis tui dignitatem, etsi domi forisq; claram satis illam, illustriore tamen possit reddere, sed hæc illum præstare malim, quàm à me prædicari. Extremum illud est: quãuis hominẽ sua iam causa cõmendatum habeas, sisq; in eo quod ei pollicitus es uel constantie tue causa permansurus, nihilominus tamen abs te maiorem in modũ peto, ut quemadmodũ cœpisti, eũ tu omni tua beneuolentia atq; liberalitate cõplectare. In Britannia qui tumultus adhuc sint, à te uehementer expecto: ecquid item Insubres rerum nouarum moliantur. Mera hic enim nobis narrantur monstra, copias nostras in Pirenæis montibus omnes fere cæsas esse, Franciscũ ex Eburonibus sese in regnũ trepide recepisse. Pont. Maximum noua consilia capere. Mediolani res male pacatas esse. Barrensem cum magna Germanorũ manu aduentare. Heluetios cum Cæsare sentire. quæ etsi magna ex parte uel omnia potius falsa esse non dubito atq; à Cæsarianis ipsis cõficta: facias tamen, si me amas, & si quid explorati habes, de omnibus certiore. Vale. Ex urbe Patauio, Calend. Iul.

CHRIST. LONGOL. SIMONI
VILLANO VANO S.

A Ccepi hodie tuas literas post horam octauam: quæ mihi iucundissimæ cum fuerint (eos enim quos in primis expectaram de rep. nuntios attulerunt) hoc tamen asperserunt molestiæ, quòd me tibi calumniæ nomine suspectum esse significarent. Ego uero mi Villanouane tantum abest, ut te, quem multis de causis facio plurimũ, in crimen uocare uelim, ut ne calumniam omnino grauem à te passus, tecum sim unquam expostulaturus. Iocari scilicet tecum tum uolui, atq; te interim hominem plane hospitem improbitatis tabellariorũ, quibus nos prædæ esse dolebã,

u

leuiter

leuiter admonere. Nā quòd epistolas tuas ne minimi quidem abs te putari scribis, agnosco equidē modestiam tuā: sed tamē scito eas à nobis in maximis poni, neq; à te quicquam mihi hoc tempore fieri posse gratius, quā si talibus de rebus crebro me et diligēter certiozem facias: ita tamē, ut ea demum literis committas, quæ prolata tibi fraudi futura non sint. Malo enim aliqua nescire quā te mea causa quicquā periculi adire. Percrebruit hic rumor atrocior quidē ille quā ut libeat credere: sed constantior quā ut omnino contemni debeat: Tactam de cœlo Mediolani Iouis arcem nuper conflagraffe. Tu si quid exploratius istic erit, de eo statim ad me scribes. Vale. Ex urbe Patauio, Non. Quintil.

CHRIST. LONG. FRAN. RVBRIO S.

Simon Villanouanus certiozem me hodie per literas fecit, addubitare te num epistolam, quā ad me nuper Latinam dedisses, acceperim. Ea uero mihi reddita est, fuitq; gratissima, & quod inter nos dictum liceat, multo etiam quā expectaram elegantius conscripta. Sed Vercellani scilicet nostri atq; ipsius Villanouani consuetudine iam factus est orationis tuæ cultus nitidior, quā tibi per nostrorum iureconsultorū literas adhuc licuerit. Ad eam autē nihil rescripsi, uel quòd necesse non putabā, uel quòd te mea causa ab regijs negotijs abduci nollē. Scio quā hoc præsertim tēpore laboriosam obeas legationē, quā item hoc scribēdi genus otiosorū sit hominū, non eorum qui in magnarū nouarūq; rerū deliberatione totos dies uersentur. Sed tamen si quo literarum nostrarum studio teneris, faciam ut in eo officium nostrū posthac ne desideres. Tu mihi modo fac epistolæ argumentū semper præbeas. hinc enim nihil est quod expectes: istuc omnia undiq; ad te perferuntur

perferuntur. Sed ne plane sit inanis epistola, scito quæ de copijs nostris in Pyrenæo concisis ad te nuper scripsi, & tu uera esse negas, ea hic omnia in dies singulos magis ac magis confirmari. Legi equidem heri epistolam Venetijs missam, quæ duas nostras legiones cū aliquot equitū turmis & decem Germanorū cohortibus subito Hispanorum aduentu oppressas esse nuntiarent: quod quidem ut credam, etsi adduci nō possum, facit tamē istorum uel constantia uel pertinacia, ut etiam nunc animi pendeam. Tu mihi hunc, quæso, scrupulum eripe, atq; ea tota de re paulo me accuratius certiore facienda curato. Tibi enim ad hoc ipsum non satis esse otij intelligo. Vale. Ex urbe Patauio, III. Id. Quintil.

CHR. LONG. SIM. VILLANOVA NO S.

Accepi binas abs te paucorum dierum interuallo literas, easq; & officij & rerum nouarum plenas. quod ipsum cum dico, non iam expectas, opinor, ut illas mihi gratas quoq; fuisse adijciam: id enim tu, uel tacente me certo scire potes. Tu modo fac, ut quam mihi adhuc istic nauasti diligentiam, in ea mihi præstanda pari studio atque assiduitate perseueres. Neq; uero te cessatio mea deterreat: scis enim quàm sim in scribendo natura piger: sed si me amas, hoc sæpius mecum agito, quòd ad excitandam ignauiam nostrā crebrioribus literis opus esse perspicias. In eo etiam mihi ueniam abs te dari uelim, ut mea posthac causa sis paulo quàm adhuc fueris, istiusmodi rerū curiosior. Ego enim qui à spectaculis & ludis non ualde abhorream, principum nostrorum turbas & motus quasi scenam aut theatrum aliquod *ποδύκην* *δ* *γορ* mihi libenter propono. Sed hæc tuo tamen commodo omnia. Nunc ad literas tuas: in quarum posterioribus quòd significas exer-

citius nostri cladem maiori nobis esse infamiae quam fuerit rebus illis detrimento, paucos enim omnino in ea pugna cecidisse, uelim ita sit. Sed tamen hic pro certo habetur, cum copiarum nostrarum ducem in hostium manus uiuum deuenisse, tum uero regnum uniuersum ab Hispanis eodem uictoriae cursu recuperatum esse. De Pompelona quidem, quae ipsa Vasconum caput esset, quin in hostium potestate sit, hic dubitat nemo. Fanum autem Ioannis, quod est in saltus Pyrenaei faucibus oppidum munitissimum, à nostris adhuc teneatur nec ne, nondum exploratum habemus. Ea igitur de re certiores nos quam primum feceris, simul et quae pace quibusque praesidijs Mediolanum firmatum teneamus. Nam ne illa quidem quae uellemus afferuntur, tametsi Lautrecum cum non contemnendis Aquitanorum et Heluetiorum copijs in Italiam aduolare audimus. De militari Bellaei nostri tribunatu, bene uelim ominere: quamquam enim Marti cum Musis haud ita belle conueniat: sunt ea tamen illae uel prudentia uel suauitate, ut ferociam eius nihil difficulter in potestate sua habiturae uideantur. Mitto tibi literarum fasciculum, quem uelim Lutetiam diligenter perferendum cures. Id autem facillime ex sententia nostra confeceris, si in eo Rubrij nostri uel opera uel autoritate uti uoles. quod ut facias, et uel ei plurimam meis uerbis salutem imperatias, à te uehementer peto, et si pateris, etiam rogo. Quotiescunque à me tabellas, cuiusmodi haec sunt, exteriori sui parte rubrica oblitas accipias, scito tibi nihil earum nomine tabellario persoluum esse, me quod opus erat hic erogasse. Vale. Ex urbe Patauio, x i. Calend. Sextil.

CHRIST. LONGOL. SIMONI

VILLANO VANO S.

Nihil erat, quod te mihi de literarum intermissione excusares

excusares, quam nullam adhuc fuisse uideo, etiam si tu in Formiano quodam tibi relegatus esse uideare, tum uero omnia sic suspensa esse intelligo, nihil omnino ut sit, quod ad me pro certo scribere potueris. Duas illas, quas te mihi misisse scribis epistolas, accepi, fueruntq; mihi iucundissime: nec tamen eiusmodi, ut respondendum illis quicquam fuerit, præter illud, magnam me ex earum lectione uoluptatem cepisse. sed quotidiana huiusce rei testificatio, ex amicitia nostra sublata iam esse debet. De Antonij Prætiani ad Iccium portum profectio, iam pridem hic audieramus. Quæ uero de Lautreci equitatus legionūq; numero prid. Cal. Sextil. nuntiasti, nemo hic credit, cōtraq; omnia quæ nolim, huc afferuntur. Illum cū tyrone & collectio exercitu, tum parua nec ea satis fida Heluetiorum manu Mediolanum uenisse. Pōtificis copias & genere & numero firmissimas, iam in hostico castra posuisse. Exercitum nostrum oppidorum munimentis se tueri. Sex Rhetorum milia in Mantuanum agrum ex Germania peruasisse. In ulteriore autem Gallia Cæsaris copias in dies singulos magis ac magis augeri. Regi decretū esse bellum ducere, nec nisi ex occasione summa manum conferere. qua in sententia si ille perstiterit, plane uicimus. Sin minus, ut etiā superiores discedamus, uereor tamen ne magno nobis constet uictoria. Sed hoc deus aliquis uiderit. In Hispania audio eas ciuitates, quæ se in libertatem uendicarant, ui expugnasse oppidum, in quo Ioanna regina à Principibus adseruaretur: atq; eo casu liberatum esse Gallorum præsidium, quod in arce Pompelonensi ab Hispanis obsidetur. Soluta enim obsidione recurrisse illos statim in intimā Hispaniam, reginæ opem laturos, quæ in plebis potestatem iterum uenisset. Quod si ita est, ducesq; nostri tanto for-

tunæ beneficio sunt usi : non dubito quin omnis iam Vasconum regio ad imperium redierit . Tu si quid hac de re exploratius istic erit, facies mihi notum id ut sit: itemq; illud, quānam in Galliarum parte Cæsaris Regisq; exercitus paruo flumine diuidantur. Mirū enim nihil de eo certi nobis adhuc esse allatum . Illud penè præterij quod minime omnium uelim , Regi stare sub signis in Gallia equitū quidem millia circiter quindecim, legiones uix septem. sed eas uirtute fideq; præstantissimas. Cæsarem uero in cogendo exercitu adhuc esse occupatum : sperari autem ut propediem equitatu nos æquet , peditatu longe superet . Tu de his omnibus, & siquid præterea noui, ad nos curiosius scribes, atq; mea causa res huiusmodi omnes sagacius aliquanto odorabere . Cum enim ostendas te ea tantum scribere quæ ex prætereunte exceperis, uenit mihi in mentem suspicari te parum mea causa laborare . Sed non plus tamen contendo quàm rationes tuæ patiantur. Vale. Ex urbe Patauio, v i. Id. Sextil.

CHRIST. LONG. IVLIO TOMAROTIO S.

NON cōmissem ut tua me epistola prius opprimeret, quàm tu à me literarum aliquid accepisses, si uel ubi esses certum habuissem, uel quid ad te potissimum scribere mihi in mentē antea uenisset. Scis enim eā temporū tuorū rationē adhuc fuisse, ut neq; tu, propter uarios navigationum tuarū cursus, certo loco cōsederis: neq; ego, propter casus tui acerbitatē, ullo tecum scribendi genere agere potuerim, qui nec quo te cōsilio iuuare, nec quod tibi pollicer, haberē, nec te uirum fortissimum omnino cōsolari auderem . Itaq; etsi ad literarū tuarum lectionē erubui, quæ cessationem quodammodo mihi exprobrarent meam, libe-

rarunt

rarunt me tamen eadem ipsa magna molestia, quod & te
Romā saluum uenisse significarent, & eam prae se animi
tui ferrent magnitudinē, ut gratulandū potius uirtuti tuae
quā te cuiusquam oratione confirmandum iudicārē. Sic
enim certe me tu in tanto rerū tuarum naufragio, cum de
te spe iubes esse maxima, tum uero ne tuorū incommodo-
rum nuntijs quicquā perturber, cohortaris: ut & priscam
illam uel in te uno Po. Ro. fortitudinē mihi uidear agno-
scere, & in eam interdum etiā spem ueniam, ut te fortuna
aliquādo complectatur unice, quē illa iam aliquot annos
terra mariq; iactatū infectata sit acerbissime. Sed hoc ipsa
uiderit: te quidē certe apud mortaleis omneis plus ex ista
tua cōstantia laudis relaturū perspicio, quā illa aut tibi
iam ademert, aut etiā in posterū rebus tuis nocere possit.
Quare fructu isto tuo mi Tomaroti inuictō animi robore:
& quod iam summa omniū nostrū admiratione facis, spe-
res omnia semper optime, & quēcunq; fortuna tulerit ca-
sum, hunc tu excelsō atq; elato animo perfer sapiētissimē.
Flaminiū tuum, uel nostrum potius, quod mihi commēdan-
dū nō duxisti, id quidē & ipse facile passus est, & tu mea
sentētia recte auguratus. Neq; enim ulla cuiusquā commē-
datione illi apud me opus fuit, quē uel eximia sua uirtus,
uel suauissimi mores atq; singularis probitas mihi ita com-
mēdet, ut neq; chariorē eo neq; cōiunctiorē hic plane ha-
beam neminē. Certe nullū à me bene de eo merēdi tempus
amittitur, quod ipsum hoc facio libētius, quod quotiescūq;
eū uideo (uideo autē nullo penē nō die) expressissimā quā-
dam animi corporisq; tui imaginē mihi uideor intueri. Ti-
bi autē quātū debeā, ipse mihi locuples sum testis. Sed de
meis in eū officijs spero te iā, et malo ex aliorū uelex ipsi-
us etiā literis cognoscere. Quod autē me ad aetate nostrā

H A

scriptis

scriptis meis illustrādā adhortaris: ego uero me abs te magnopere irrideri putarē, nisi ista tecū simplex & aperta animi tui altitudo, tū uero perspecta mihi iā pridē tua erga me beneuolētia ab omni eiusmodi illiberalitate uindicaret. Nā q̄ ego tandē sum? Sed nihil faciā inepte, nec cōmit tam ut me autore, quisquā de me male existimet. Tātū habeto, à me nō modo id nunc quidē nō agi, ut ætas nostra, sed nec omnino ut nomē, de quo etiā me admonuisti, illustretur meum. Vides tu quoq; opinor, quo sint hodie loco Romanæ et artes et literæ: quas tātū abest ut studiosis sui aut honorificas esse, aut fructuosas putē, ut semper quidē fidē illæ, sæpe etiā existimationē nostrā labefactēt. Quid in ijs igitur, inquires, operā tuā ponis omnē & industriā? dicā tibi, & uere mehercule dicam, sed ea lege, ut tibi hoc dictū arbitrere uni. Teneor incredibili earum uoluptate, atq; ea eius sane modi, ut etsi ipsas de re, de uoletudine, de dignitate etiā nostra plurimū in dies singulos detrahere sentiā, nō possim tamē, neq; adeo uelim, ulla omnino ratione ab illis abduci. Iā isthuc, mera est, inquires, insania. Mera prorsus, sed quæ me tamē interim omni istorū sapiētia magis delectet. Verū de his plura, cum ex te intellexero q̄ uacuo sis & parato ad has nugas accipiēdas animo. Vale.

CHRIST. LONG. P. BEMBO S.

REdditæ mihi sunt hodie tuæ literæ, & cū ijs à Pont. Max. Luterianæ causæ cōmentarij, quod ad summi quidem Pontificatus rationem attinet, pleniores omnino illi, in eo autem in quo maxime urgemur, plane nudi & inanes. Nihil enim facile in ijs reperiās quod uel ad manium expiationem, uel ad lustricam uiuorum confessionem, uel ad innocentie restitutionem, uel ad cætera quæ ille in disceptationem uocans multa miscet, quicquam pertineat

pertineat. Quin etiam ad maximi sacerdotij confirmatio-
nem alia ibi ferè afferuntur nulla, nisi quæ in Pontificum
libris, & in peruulgatis istis theologorū disputationibus
iactantur. Ea autē esse eiusmodi omnia, ut cū per se infir-
ma sint & imbecilla, tum uerò ab aduersarijs iadiu explo-
sa, nec tu ipse quidē ignoras. Sic tamē dabimus operā, ut
ne quis à nobis boni ciuis officiū recte desideret: quāquā
hac in re, nouo quodā & adhuc inaudito molestiæ gene-
re distrahor, qui non possum, neq; istorū quorū et probo
& scripturus sum causam, ita laudare mores, neq; illorū
quorū odi parteis & improbo cōsilia, uitā quoq; magno
pere dānare. Quid enim illis præter causam deest? quid no-
bis præter ius à maioribus traditum superest? Pro eo tamē
iure, quod ego plane diuinū esse mihi perswadeo, nobis nō
modo stylo, uerū etiā, si res cogat, pilo & hasta dimican-
dum esse cēseo. Sic igitur ad scribendū descēdo, ut omneis
facile bonos intellecturos sperē, me nullis in hūc sensum
neq; beneficijs esse allectū, neq; cuiusquā iniurijs cōpul-
sum. Tamen si mi Bembe iam nūc animo perspicio, ut neq;
istis pugnādi cupidis, ullo sim modo satisfācturus: ardētius
enim me (scio) et cōtumeliosius uellēt scribere: neq; ab ijs
quorū potissimū salus agitur, ullā omnino gratiā relatu-
rus: neq; enim me sua unquā causa huc descēdisse, sed tēpo-
ribus seruire uoluisse existimabūt. Verū hoc deus uiderit.
Ego enim q̄ quā personā sustineā nō ignoro, cū Christia-
ni hoīs officio functurū me cōfido, tū uerò quicūq; fuerit
exitus cōsiliorū meorū cōsciētia mea sustētabo. Quod me
in Patauīnū tuū nō inuitas, facile patior. Nec enim fortas-
se tibi istic satis est tecti, & quādā etiā hic à nobis per-
poliūtur opera iam olim instituta: sed tamē te propediem
uidebo. Vale. Ex urbe Patauio, prid. Calend. Quintil.

CHRIST. LONG. FLAMINIO

TOMAROTIO S.

Breuitate literarū, qua mihi tecum per te uti licet, eò nunc utor libentius, quòd nihil eiusmodi possim ad te scribere, quale & tu expectabas, et ego mehercule optarē. Nam cū mihi *δυσωπία* illa mea liberum nihil adhuc reliquit, tum uerò hominē tam grauitē aegritatē offendi, ut mandata tua ei exponere alienum putarim, præsertim cū de angustijs eius ex Grimoaldo nostro aliquid odoratus essem, et mihi in sermone iniecisset, nihil esse quod uel ipse hoc tempore à Leone expectarem, quē quidē tanta pecuniarū angustia premi cōstaret, ut ne suis quidē parceret, & pōtificatui iā olim cōsecrata prædia proscriberet, & factū argētū omne aurūq; in stipendiū militare iā signasset. Itaq; mihi limacū ritu, meo uictitādū esse succo uides: tibi uerò polyporū modo brachia tua circūrodenda, atq; ideo nisi te deus aliquis respexerit, plane deuorāda. Non sunt hæc ridenda omnino quæ studijs & ocio nostro tam sunt inimica: sed nosti ingenium meū, qui malim omnia ridere quàm flere. Vale. Venetijs, vi. Calend. Octob.

CHRIST. LON. STEP. SAVLIO S.

Legit mihi Nicolaus Leonicus literas à te sibi nuper nussas, neq; tam, opinor, eò legit ut quam tu istic rerū tuarum rationē instituisset, inde fierē certior: id enim paucis omnino uerbis ipse cōmodius exposuisset, quàm ut ex ijs, quantum priscae ac germanae illius eloquentiae studio profecisset, cognoscerē. Ac mihi profecto genus earū tum quidem eiusmodi uisum est, ut quanquā te ista tum natura, tum industria præditum nihil nō facile cōsecuturum speraram, uinceres tamen expectationem meam: simul & Leonico ipsi subinuerē, quem tanta scriptorum tuorum
elegant

elegantia beares : tibi uerò tacitus succenserem, qui nihil ad me prorsus scriberes, hominem (ut cetera omittantur) tibi uel studiorum societate coniunctissimum, uel multis etiam & magnis de causis amicissimū: dissimulabam tamē dolens, expectabamq; ut de maturo tuo ad nos reditu aliquid tandem ascriberes: cum ecce in extremo earum turbo, quo repente in uenientem annum reiecti sumus. Quid queris? ex re, nisi te facerem plurimi, haud ita magna magnum (mibi crede) accepi dolorem: qui & Leoniciū elatū uiderem, & me nō solum literarū tuarum fructu orbatū, uerum etiam, qua me una adhuc sustentarem, aduentus tui spe plane destitutū perspicerem. Itaq; tibi has statim, do- lenter quidem, sed amanter scriptas, misi, ut quando mihi suauissimæ tuæ consuetudinis usu tandiu carendū esset, saltem literarū tuarum iucunditate desiderium nostrū lenire, atq; adeo nonnihil ascriberes, quo nos tibi adhuc curæ esse communibus amicis fidem facere possemus. Quod enim à discessu tuo & ipse statim ad regiū hunc adolescētem me cōtuli, & tu ad me nisi semel, & breuiter, & nulla tuæ erga me uoluntatis significatione, idq; sæpius à me prouocatus, scripsisti, adduxit ea scilicet res in hanc opinionē certos homines, ut te mihi immutatū esse suspicarentur. Ego qui te ex animo meo metior, & à me amicitia nostræ fidē sancte cultam esse mihi sum cōsciū, nō quidē istorū sermonibus omnino cōmoueor: sed admonendū tamen te puto, ut aliquid des hominū opinioni: neq; cōmissum uelis, ut taciturnitas tua in eam quā minime decet partem à nonnullis interpretari possit. Hoc si feceris, & constantia tuæ cōsulueris, & mihi certe gratissimum feceris: qui non modo abs te amari, uerum etiam tuum erga me amorem omnibus notum atq; testatum esse cupiam. Vale.

Ex urbe

Ex urbe Patauio, x i. Calend. Nouemb.

CHRIST. LONG. M. ANTONIO
FLAMINIO S.

Accipio tuam de intermissione literarū excusationē: sed ea demum lege, ut me tibi eodem nomine purgatum esse uelis. Neq; enim ulla negligētia mihi officio defuisse uideor, qui cum quod scriberē nihil plane haberem, tum uerò uel te, uel à te aliquid, unde mihi scribendi argumentum nasceretur, in dies singulos expectarē. Quòd autem me iniurias tuas ambitiose magis quàm uere doluisse existimas, in eo certe grauē amicitiae nostrae facis iniuriā. Nihil est in me uanū, neq; esse debet, praesertim cum ad te scribo, quē omnium cogitationū mearū, non solū actionū participē esse semper uolui. Sed de ista tua suspitione malo tecū coram exostulare: tantū interim habeto, eū esse me, qui et amicorū iniurias nihilo ferā leuius quàm meas: & me cuiquā uenditare neq; sciam, neq; si sciam omnino uelim, & ad quoscunq; scribā, cū ijs plebeio sermone nō libenter agam. Quòd ais uereri te, ne uobis istic hyemare necesse sit, ego uero id Stephano nostro decretū iam esse intelligo, si quidem uera sunt quae de Leonico & de Fulvio hic audio. Ac profecto tuti ad nos itineris ratio, hoc quidē tempore nulla iniri potest, obseſis trium exercitū castris cis Padum uijs omnibus, nec ipsa sanē Aemilia ab ardore belli etiā nunc uacua. Quare eodē quò tu me, ipse te nunc scilicet uoco: ut quādo amicitiae nostrae fructus praesentes percipere nō possumus, ad leniendum utriusq; nostrū absentis desiderii, bono literarū utamur. Et quoniam nō semper scriptione dignae res nobis occurrent: tu si nihil erit aliud, uel de ratione studiorum ad me tuorum scribito: idem enim ego facturus sum, si modo in eo genere offi-

re officium meum non aspernabere: non aspernari autem illud mihi uidebere, si tu eiusmodi aliquid prior mihi miseris. Sed hoc fuerit tui consilij. Illud equidem interea nescire te nolim, scriptam esse à me eā causam, quā ut susceperem, crebris me ab urbe Roma nūcijs urgeri, tibi aliquando significavi. In ea (si quæris) eiusmodi P. Bembo & Andree Naugerio uisi sumus, ut eas à nobis res non modo Latinis literis complexas esse iudicarint, quod ipsum ne fieri non posset, multum certe uerebatur: sed noua etiam quadam tum rerum argumentorumq; uirtute uerò dicendi ratione ita illustratas atq; ornatas, ut me unum omnium & in arcē Luterianæ causæ inuasisse affirmarint, et theologiam ipsam ex scholis in concionem & forensem aciem eduxisse. Plus omnino illi mihi tribuūt, quā uel industria nostra mereatur, uel ego quidem ipse agnoscam. Venit enim mihi quoq; in mentem suspicari, testimonium illud plus habuisse cohortationis ad speratam uirtutē, quā ueræ & plenæ laudis ad præsentē gloriam: sed tamen facere nō possum mihi Flamini, quin & tali tantorum uirorum siue iudicio, siue consilio delecter, & quod ex eo delectationis pcepi, id ad te per literas quoquo modo deferā, quē quasi alterum me, ac fortunarū mearum omnium socium esse uolui. Salutem Do. Saulio & Hectori nostro. Vale. Ex urbe Patauio, decimo Calend. Nouemb.

CHRIST. LONG. THOMAE
LINACRO S.

Pergratū mihi fuit munusculū tuū: quod quasi quoddam coniunctionis atq; amicitiae nostræ monumentū Reginaldus Polus hodie mihi reddidit: sed quo nihil facile, ad eā quidē rem, opus fuisse iudico. ego enim qui ceteros præsertim amicos homines ex natura mea soleo fingere:

eam

eam quam ipse tibi absens præstare memoriam atq; benevolentiam, abs te mihi præstari nõ dubitabã. Quòd si tuæ erga me uoluntatis pignus aliquod apud me esse uolebas, qui tam multa in ipsa Britània anno superiore dedisses, misisses potius literarũ aliquid, quæ nobis cū omnibus uiriolis & anulis iucundiores certe fuissent, tum uerò certius de tuo in me animo uberiusq; testimonium attulissent. Nunc autem misisti, αἰδομένον quidem illud πῦρ ἄτε, sed quo neq; tu homo philosophus plane abundas, neque ego magnopere capior: literas non misisti, quas & tibi conscribere fuit facilimũ, & mihi legere longe iucundissimũ, Atq; ut intelligasea me sentire quæ scribã, ego uerò cõtrà ad te mitto pro anulo epistolã, simul & defensionum nostrarum libellum nunc primum ex sententia nostra editũ: de quo si tu ad me quid sentias, libere perscripseris, erit id mihi nihilo minus, quàm ipsum munus tuum gratum atq; acceptum. Vale. Ex urbe Patauio, No. Maij.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO

GRIMOALDO S.

Cum iam sextum diem literas tuas expectassem, calamumq; sumpsissem, ut te ad promissorũ exolutionem inuitare, redditæ mihi sunt epistolæ à te duæ, officij scilicet & rerum nouarũ plenæ. Gallos eam accepisse cladem & doleo, & mehercule etiam lætor. Doleo, quòd eius turmæ fortissimũ quemq; cecidisse reor, & inter eos Montanum Gronium, hominem mihi nõ solum uetusta necessitudine, sed etiam quadam literarum societate coniunctissimum. Lætor, quòd haud ita magna mercede iã didicerint, non esse temere oppugnanda hostium castra, præsertim loci natura & hominũ ingenio munitissima. Itaq; Heluetiorum probo consilium & Venetorum, qui se Gallo socios

cios ad eam oppugnationem adiungere noluerint. Sedu-
nensis antistitis copias esse collectitias mihi facile persua-
deo: pugnaturas autē aduersus Gallos, & decē esse nullū
numero, nō item. Qua enim aut fiducia aut etiā spe Gallus
eodē se loco contineret, nisi se uel numero parem, uel illos
cōtra ciuitatis suae decretum ciuesq; suos minime pugna-
turos esse certo sciret? Mediolanū præsidio tū externo,
tum domestico firmatum esse audieram. Carolum Cæsa-
rem & Franciscum regem signa collaturos minime pu-
taram. De eiusdem Cæsaris angustijs iam olim explora-
tum habebamus. De Grolerio gratum fecisti: utq; in eo
quemadmodum cœpisti, diligentiam tuam mihi præstes,
te etiam atq; etiam rogo. Nam ut nummaria res nostra
tibi curæ sit, te ne admonēdum quidē puto. De Bembi no-
stri ualetudine aliquid scribes, nonnihil item de mira ista
proluuie, qua & forum Martianum & urbem penē totā
aquis obrutam esse audio. Hic certe flumina alueos suos
egressa agros totos inundarūt: ac propediem futurū spe-
ratur, ut cum assiduis hymbribus, tum ipso anni tempore
domita utrarunq; partium pertinacia, exercitus aut dimit-
tantur, aut in hyberna certe deducantur. Tu cui literas
tuas des, posthac uideto: proximas enim, si quidem illis
diem recte ascripsisti, longiore multo quā par erat in-
teruallo accepi. Quod ad me attinet, studeo quidē ut cum
maxime: sed nunquā neq; mihi pituita molestior fuit, nec
astrieta alius plus negotij exhibuit, credo quòd te auto-
re, ac duce abstemius esse cœperim: quanquā id nō tam ea
causa, quā uel temporis intemperie, uel puteanæ aquæ
cruditate accidisse arbitror, quare uereor ad uinum mihi
redeundū ut sit, aut pluuiā certe decocta ue utendū. Vale.
Ex urbe Patauio, ad i x. Calend. Nouemb.

Christ

CHRIST. LONG. OCTAVIANO
GRIMOALDO S.

EX ijs literis quas à te heri & hodie accepi, cognoui
id scilicet quod cōiectura quadā ductus futurū prae-
xeram. Nō igitur descendet cis Padum in aciem aduersus
Gallos Heluetius, sed neq; Parmam (nisi me fallit opinio)
circumsedebit. In Ferrarienses, opinor, tota belli moles uer-
tetur: nec tamen quid illic, hoc quidem tempore, spei istis
ostendatur, facile dispicio: contraq; omnia ipsis infesta ui-
deo, paludes, flumina, hyemē, urbē deniq; ipsam cum sua
sponte munitissimā atq; copiosissimā, tum uerò omni bel-
lico apparatu instructissimā. Addo ducē uigilantissimum,
& rei militaris scientissimū: aperta Gallorū auxilia, occul-
ta Venetorū subsidia: quos ipsos quiduis potius quàm ut
ea urbs in Pontificis potestātē deueniat, perpeffuros esse
mihi persuadeo. Quòd ut tam magnis copijs obsideri Fer-
raria possit, trahatur tamē obsidio necesse est, idq; alienis-
simo anni tēpore: nā ab oppugnatione, infelix ad Parmā
conatū exitus eos deterrebit. Sed unde interea in tantis
Cæsaris Pōtificisq; angustijs, tot legionibus, tanto equita-
tui, stipendium redditum iri putas? Dilabetur, mihi crede,
miles Italicus partim hyemis difficultatibus uictus, partim
nō persoluto stipendio iratus: Heluetius autem uel ad Gal-
los transibit, uel etiam ducibus suis manus asferet. Nosti
eius gentis insolentiā, maxime si pecunia qua deliniatur,
præsto nō sit. Omnino eorū aduētum Pōtificis Cæsarisq;
exercitui exitio tandem futurū arbitror: grauem quidem
certe iam nunc esse non dubito, cum & duorum mensium
stipendia sibi repræsentari postulent, & se Gallorum re-
bus hosteis fore pernegent. Atque hæc quidem de citerio-
re Gallia: nam quòd in ulteriore omnia Francisco Regi
secunda

Secunda, Carolo Cæsari aduersa esse narras, sunt eadē hic quoq; nobis audita, sed fama obscuriore: nec enim quæ oppida Gallus in potestatem redegerit, quasue Germaniæ prouincias inuasit, huc affertur: tantum ferro & flamma ab eo omnia longe lateq; uastari: ciuitates partim sponte, partim coactas deditionem passim facere. Eadem est nimirum Hispaniensis belli ratio. Nam ibi quoq; accisas esse Cæsaris res, captamq; à Gallis Pompelonam cum tota Vasconum regione & Cantabria, sed nec ubi, nec quo euentu pugnatum, aut etiam an omnino pugnatum sit, adhuc intelligo. tu si me amas, ut certe amas, ista exquires, & facies me ~~κατὰ λέξιν~~ de singulis rebus certiore. Vix enim dici potest, quàm mihi iucundum sit eiusmodi spectaculū, in quo sine ullo nostro periculo, tam uarios tot stultorum Regum casus, tot populorum insanias contemplari liceat. Cogita Nauarræ regnum abhinc mensem tertium nullo à Gallis negotio captum, idem paulò post ab Hispanis receptum, idem nunc iterum Gallorum teneri imperio. Cogita totidē antè mensibus pressos in Aquitania Gallos ab Hispanis, in Belgarum finibus à Germanis, in Italia à Thuscis, Appulis, Siculis, & ab ijs etiam ipsis quibus imperarent, Insubribus. Rursus propone tibi eosdem Gallos nūc lōge summotis hostibus depopulari intimā Hispaniā, uexare Germaniā, imminere Hetruriæ & Appuliæ, fidelissimis amicissimisq; uti socijs, et delectu prouinciali niti. Hæc cū integro ubiq; adhuc bello spectare liceat, an nō magnos, et quasi gladiatorios quosdā à fortuna nobis edi ludos iudices? Verum ut ad coniunctiora mihi ueniam, De ualetudine nostra disputas tu quidē diligenter & mehercule peramanter, sed nondū tibi tamen assentior. quanquā enim à summis medicis, destillationi accommodatū esse aquæ usum

traditum scio, non semper tamen eius potum probandum existimo, præsertim in ea quæ me adhuc exercuit, grauedine. Nam cum crassiore pituita nares obstruantur, extenuandam illam omni ratione censeo, idq; potissimum uino, eoq; meraco & copiosiore: quod sua uī cū intestinum calorem excitare potest, tum uero pituitam ipsam tenuiorem reddere. Sin uero aut in fauces, aut in pulmonē destillet humor, nescio an tum frigidam dare conueniat: ea certe & caput perfundere, & os subinde fouere nō inutile arbitror. Hæc est enim frigoris natura, ut quod fluxū sit, eius uī cogatur atq; concreascit. Sed hæc huius non sunt loci. Sic tamē habeto, depulsum esse statim à me repetito uini usu morbū, sed nō item solutā aluum: cui tamen malo nihilominus me debimur, si Corinthiā uuā passam saccaro accurate cōditam mihi miseris. Cōfirmata autem plane uale tudine uel ad aquam redibimus, uel multo quā antè dilutiore uino utemur. Salutē Anto. Marcilio: quī cur in medio mari Vulcā nū iratū timeat, Neptunum sibi proprium fore putet, non satis perspicio. Vale. Ex urbe Patauio, Prid. Cal. Nouēb.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO
GRIMOALDO S.

Consumpsi hesternum diem fere totum cum Fr. Chægregato, uiro, qui nec à literis nostris abhorreat, & multis magnisq; de rebus à Pont. Maximo ad Cæsarem sæpe legatus sit. Is cū mihi multa de Cæsaris imperij magnitudine atque opibus narrasset, ostendit ad extremum monstrificas quasdam rerum species, quas ab Indorū regibus ad Cæsarem missas, atq; sibi ab eodem Cæsare donatas esse affirmaret. Eæ magna ex parte gemmæ quædam ampliores fuerunt, tam confusis metallorum generibus, ut neque discretum quicquam in eis appareret, & multarum etiā
ani

animantium simulachra exprimeret, eaq; non tam fortuito linearum colorumq; concursu quam ipsa extantis materia mole confirmata. In ijs erant anatum rostra, Gallicorum canum capita, pauonũ penæ, atque alia id genus pleraq;. Verum omnium admirationem facile uicit, eius quæ apud Indos religiosissime colitur, Furia persona, non natiua quidem illa, sed hominum ingenio preciose et affabre deformata. Audisti enim puto, mira ijs gentibus superstitione esse persuasum, Deum et Furiam sic mundi imperium inter se initio diuississe, ut ille cœlitibus, hæc inferis et manibus ius diceret: atque ita fieri, ut dum hanc unam sibi placatam trepido metu cupiant, eam omni etiã diuini cultus honore prosequantur. Lignea igitur eius est persona, sed cui tenuissimum uermiculati operis emblemata ita indutum sit, ut penicillo depicta, non gemmeis tessellis ornata uideatur. Mentum superiusq; et inferius labrum Cyanei lapilli segmentis enitent. Nasus, genæ, mala, buccæ saphiri micis splendent. Supercilia à fronte tenui ex iaspide tenuia distinguuntur. Frontem latior è smaragdo fascia præcingit, quæ secundum aures leuiter demissa ad mentum usq; utrinque porrigitur. Superiora rutilo iaspidis nitore colustrantur. Os hians dentes ostentat quatuor, latos, continuos, candidos, ac item duos, qui rictum hinc atq; hinc claudant, exertos, nec aprugnis absimiles. Eburnei quoque oculorum orbis, ex electro ruffa fenestrantur pupilla, speculi uim tam absolutam reddente illa, ut totam hominis imaginem exprimat atque repræsentet. Quæ ad superciliorum et nasi commissuras subsidet lacuna, ea uero eburneola bulla expletur. Tempora autem ijsdem quibus oculi, electrinis speculis illustrantur, sed teretibus ijs, non orbiculatis. Auriculæ pro personæ modo grandiores,

ex iaspide effulgent. Omnino res uisenda quidem illa, sed structura potius & opum magnitudine quàm ulla liberalis faciei dignitate. Mihi quidem ut primum eius spectanda potestas facta est, Furiam uidere sum uisus, aspectu barbaro, tetram & horridam, ore hianti, exertis utrinq; dentibus, colore partim cæruleo, partim uiridi, partim rutilo: nec eo tamē usq; satis florido, sed uel austero, uel diluto, uel pingui, uel etiam, quod umbrarum concursu euenit, obscure & ingrato. Vale. Scripserā iā: ecce tibi rumor, Gallos à Mediolanensibus in urbē receptos esse, nec eo contentos ciueis, Cæsariana quoq; illinc expulsa factione, constituisse cum Gallis omnia circūsessionis incommoda perpeati. Si uerum, ducetur hyeme tota bellum, & quàm sperabā diutius istorū insania fruemur. Verum metuo ne repentina illa Mediolanensium beneuolētiæ ostētiō Gallis magno tandem constet. Ex urbe Patauio, xii. Cal. Decemb. Obsignata iam epistola, reddita mihi sunt tuæ literæ, quibus ad superiores meas binas diligenter & peramanter rescribis, ac simul ut te de mea ualeitudine certiorē faciam, petis. Est ergo apud nos, ut te cupere uideo: idq; uuæ passæ tuæ acceptū refero. Tu etiam cura ut ualeas, & quam cæteris in rebus prudētiam adhibes, hāc in depellendis istis capitis doloribus adhibe. Excusationem tuam de literarū intermissione accipio: nam altera minime necessaria fuit: nec enim præter aptiorem firmioremq; in ea re capsulam quicquam desiderauī. Vale.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO
GRIMOALDO S.

Accepi heri munusculum tuum, & cum eo literas, ex quibus te mihi alteras misisse cognoui, quæ quidē ad me nondū sunt allatæ. Animum tuū circa ualeitudinis meæ curam,

curam, non ignotum quidē illum mihi, sed tamē dulcem & optatum, perspexi etiā in eo, quōd uuam non modo accurate conditam, sed cuius te nihil admonuerā, prius etiā uino diligēter elotam ad me miseris. Res mihi plane grata, ut cuius uim præsenti remedio sim hodie expertus. neq; enim antea licuit. Quare & illa & cōsilijs tuis posthac utemur libētius: simul & ut nos memores gratosq; aliquando intelligas, operam dabimus. Quōd autē legatus iste omnia tū in Hispania, tum in Germania commodiora esse affirmat, quā ut hic erat nunciatū, est id omnino iucundum nobis: sed memēto hominē & Hispanum esse, & à Cæsare istuc missum, ut etiā si mētiatur, ratio officij illi constare sui possit. Nam eorū quæ ad te nudiustertius de induciarū conditionibus scripsi, luculētos habeo autores. Ex illorū enim, quos Veneti in Gallia missos ad Reges, atq; in Britannia legatos habent, literis conscripsi. De citerioris Galliæ rebus mirum hic silentium: tu siquid habes, facies sciam. Vale. Ex urbe Patauio, Id. Nouembr.

CHRIST. LONG. FR. CHAE=

REGATO S.

Reditæ mihi sunt hodie tuæ literæ, & cum ijs itē epistolæ duæ, quarū alteram ad te Erasmus Roterodamus, alteram ad Car. Cæsarem Emanuel Rex Lusitanorū dedisset. ex tuis duplicem cepi uoluptatē: quōd & significationem tuæ erga me uolūtatis haberēt non obscurā, et id scribēdi genus nobis exprimerēt, quod haud scio an tui ordinis alius quisquam sit adhuc consecutus, mihi quidē certe ita probatur, ut nullū facile magis. Omnino puræ sunt, faciles, ac summa elegantia præditæ: quam quidem tibi in isto scribendi impetu constare sum admiratus. Sed hoc scilicet naturæ debes tuæ ab omni liberali doctrina instru-

x 3 etissi

Atissima: quæ ipsa ut ad dicendum, sic etiam ad cogitationes suas scriptis eleganter commendandas est aptissima. Ex Erasmi epistola cognoui, primum id quod mihi dubium nunquam fuit, esse illum optimo erga Pont. Maximum & amplissimum collegium animo. Deinde, quod ab hominis ingenio non abhorreat, tanti te ab eo fieri, quanti literarum studiosi omnes facere te debeamus. Emanuclis Regis literæ, nihil non plane regium, & Lusitana illa pietate dignum mihi polliceri atque etiam spirare sunt uisæ. uelim quam ille grauius & religiose Carolum nostrum ad coercendos Marti. Luteri conatus est cohortatus, tam bona & constanti fide in opprimendo religionis hoste Cæsar Pont. Max. auctoritatem ac uires suas præstet. De citerioris Gallie rebus noui nihil penè quod ad te pro certo scribam, habeo. Galli se oppido etiam nunc continent. Exercitus Pontificis ad septimum ab urbe lapidem castra posuit. Gallus spem omnem in delectu prouinciali habere dicitur: neque tamen eiusce rei causam ullam sanè reperio, qui sciam Insubrum & reliquorum sociorum auxilia propter acerbitatem atque Gallicæ dominationis iniurias, non esse aut ita magna, ut eis præsidio esse possint: aut ita firma & fida, ut ijs quicquam temere sit committendum. Sed hoc ipsi uiderint. Audio duodecim illas, quæ in agro Mantuano consedissent, Heluetiorum cohortes, aliquando tandem ut cum Gallis manus conferere uellent, persuasas, Parmam, aut certe Placentiam uersus iter fecisse, ibique illis omnia Aemiliæ Flaminicque præsidia præsto affore. Contrà non desunt, qui affirmant, Heluetios omnes, qui quidem Pontificis copias trans Abduam secuti essent, dilabi, ac sese domum recipere. Tu siquid exploratius uel ex castris, uel ab urbe, uel etiam aliunde habes, fac, amabo te, sciam, Vale. Ex urbe

Pata

Pataulio, x i. Calend. Decembr.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO

GRIMOALDO S.

Est omnino quemadmodum scribis : fugerunt turpiter Galli, amissis penè impedimentis omnibus, amissis magna ex parte tormentis, sed multo mehercule turpius sociorum perfidia sunt proditi. Fidem in ijs nullam fuisse, in quibus esse debuit maxima, & quibus Galli confiderent maxime, literæ quoque tuæ declarant. Ita non tam Galli, quos tu accusas, quàm fides ipsa & æquitas in fugam actæ sunt. Neque uero hæc eò dico, quasi Gallos ab omni errore uindicare uelim, quos cum semper flagitiose imparatos hic uidi, tum etiam stulta quadam arrogantiæ præditos cognoui, qui à se unius semiplenæ legionis, & mille equitum præsidio, contra penè totius Italiæ consensum, uniuerse certe Hispaniæ & Germaniæ conspirationem, prouinciam retineri posse confiderent : sed ne eos sua ignauia Mediolano pulsos esse arbitrere, hæc nunc disputo. A quibus nec illud omnino commissum esse oportuit, ut alieni potius auxilij spe, quàm copiarum suarum numero & uirtute niterentur. Nam quòd ascribis ob sumptum de Christiano Palauicino, & Fœder. Bonromæo supplicium, alienatum à Gallis populum ad hostes defecisse : possit in eo quoque fortasse Gallorum reprehendi consilium, sed occasio (mihi crede) illa fuit defectionis, non causa. Ex composito acta sunt omnia, & repentina illa studij simulatio ad opprimendos improuiso mali Gallos nuper colligebatur. Ac Cæsarianos quidem illorum cædem spectasse puto: Pötificem uero eò rem sensim perducere uoluisse, ut consternati fugere potius congerentur, quàm dimicando aut uincere aut uinci. Ne

me hic oblitum putes spectaculi nostri: fruor illo, etsi non magna cū uoluptate, fruor tamē etiam, cum ij cadunt, quibus maxime faueo. Doleo tantum id nobis hac hyeme eripi, & trans Alpeis totum transferri: sed non transferetur profecto, si quidem uera sunt, quæ huc afferuntur. Audio enim Gallum prorsus hominem cecidisse nullum, fuga sibi strenue sanè consuluisse omnes, etiam militem uelocitate equitem æquasse. Lautrecū & fratrem cum equitibus quadringentis & cohortibus octo iam Bergomi esse. Valerianum Cremæ cum quatuor equitum turmis, alios aliò, sed in pacatum tamen omnes incolumes sese recepisse. Firmiter teneri præsidio Cremonam, firmiore Parmam, magnā cogi Ligurum, magnam Gabienorum & Forouibiesium manum, maxima aduentare ex ipsa ulteriore Gallia auxilia. Alphonsum Ferrariensem omni bellico apparatu instructissimum Gallis suppetias ferre: denique Venetos ipsos ad eas, quas sub signis habent copias, duas conscribere legiones, leuis autem armaturæ equites mille qui ex Epiro recens uenerant, Gallis subsidio iam misisse. Ni falsa sunt hæc, & tantū uictis superest uel animi uel cōsiliij, ut Agathoclis & Scipionis exemplo, aliena, cum sua tueri nō possint, audeant inuadere: non modo cum Gallis in Italia debellatum non est, uerumetiam periculum, ne Tusci & Apuli pro focis & aris propediem pugnare cogantur. Ad superiores meas literas quid rescripturus sis, expecto: sed multo magis de rebus transalpinis aliquid, et quidnam uictores uictosq; consiliij in Italia caputuros ipse coniicias. Vale. Ex urbe Patauio, v i i. Calend.
Decembr.

CHRI

CHRISTOPHORI

LONGOLII EPISTO-

LARVM LIB. III.

CHRIST. LONG. IAC. SADOLETO

EPISCOPO S.

NON iccirco breuius, quàm consuetudo mea ferat, tecum nūc ago, quin ualde multa habeam quæ abs te sciri diligēterq; curari mea plurimum intersit: sed quia cum mihi uideor nactus hominē qui illa ad te multo commodius perlaturus sit, quàm ipse ullis literis tibi explicare queam. Itaq; cum literarū mearum ignosces breuitati, præsertim cū tam lōgo interuallo scribā: tum uero quæ M. Caballus noster ad te mādāta mea detulerit, ea sic tibi erūt curæ, ut & summa mea erga te obseruātia, & singularis tua in me beneuolētia, hoc tēpore postulat. Scis quārū tu me ad rerū laudē semper excitāris, scis quo consilio huc ipse me contulerim: nec de eo, opinor, etiā dubitas, quin dies ac noctes hoc unum hic adhuc egerim, ut quam tua prædicatione de me concitasti expectationē, hanc ego tueri ac sustinere aliquando possem. Atqui nūc periculum est mi Sadolete, ne tantus studiorum ardor in ipso conatu, uel in ipso etiā processu plane extinguatur. Quod ne fiat, etsi in alterius potestate id est positum, quia tamē apud illum, penes quem iam sunt omnia, multū autoritas tua ponderis habitura est, da, quæso operam, ut is etiam atq; etiam intelligat, esse præcipuam quodammodo meam istis in angustijs causam, qui nec magnum quiddam ab eo qui rerū potiatur, postulem, & is postulem qui fidem eius secutus, Italiam patriæ, & propinquis, & fortunis illis omnibus

x s antepo

ante posuerim. Denique recentis huius uictoriae gloria possis animum eius ad pristinae liberalitatis memoriam reuocare. Nam desperato studiorum nostrorum fructu, si quā modo ea de re spem habes, aut etiam si nullam magnopere habes, non nihil subijcere non inutile fuerit. Sed pluribus quā constitueram, praesertim ad te, qui cum hoc artificij genus tenes unus omnium optime, tum etiam postquam me infidem atque amicitiam recepisti tuam, nullum mei non modo tuendi, sed augendi etiam atque ornandi locū pratermiseris. quare finem facio, si illud addidero, quod utinam addere nihil esset necesse, nō quo nolim tibi omnia debere, cui quidem penē debeo omnia, sed quod graue sit, homini pudenti, ab eo, cui, cum de te sit optime meritis, nullam tamen possis gratiam referre, magnū praeerea aliquid petere. Sic igitur habeto: Esse te iam unum in Italia in quo tuendi oij nostri spes omnis sit posita: quae ne me spes fallat, te etiam atque etiam rogo. Vale. Ex urbe Patauio, VII. Calend. Decembr.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO
GRIMOALDO S.

Qui tibi has literas reddiderunt, Galli ij sunt homines, quos tibi ut coram commendarem, ad te nudiusquartus ueni. Alteri eorum Carolo Bracheto est nomen, Maturino Galiardo alteri. Docui eos quid istic facto esset opus: facturos non dubito. Omni cautionis genere tibi cauebitur, chirographis, iurisiurandi religione, factis ad tabulam nominibus. Tu uero etsi iam rogandus non es, qui uel constantiae tuae causa eos sis complexurus: fac tamen oro, tantum sibi à te commodatum esse intelligant, quantum ego ex tuis uerbis ipsis sum pollicitus, et tute mihi humanissime liberalissimeque facturum recepisti. Hoc si à te

à te impetrabimus, cum mihi, qui quantum eorum causa laborem non ignoras, pergratum feceris: tum etiam tibi homines gratos ac memores in perpetuum deuinxeris. Ludouici viuis somnium, quod cum iam pridem istuc reliquisset, nuper apud te adhuc esse sum muratus, alterutri istorum ad me perferendum dabis. Et quoniam somnij mentio facta est, scito me ea nocte cum istinc solui, nihil omnino cepisse somnij. Coarctatus uectorum multitudinem, et aestuas, neque sedendi neque iacendi, neque ambulandi, neque adeo respirandi facultatem liberam habui. Quid quaeris: nec molestius quicquam adhuc sum hoc anno perpeffus: nec uero posthac committam, ut quò possim interdum, eò noctu nauigem. Vale. Ex urbe Patauio, IIII. Nonas Decembris.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO
GRIMOALDO S.

Miror nihil adhuc abs te, de Decimi Leonis obitu, mihi esse missum, praesertim cum iam quartum hic die constanti rumore fama percrebruerit, oppressum improviso morbo illum Cal. Decembr. Romae concidisse, & e uita postridie eius diei excessisse: Grimanum antistitem ad comitia istinc eò iam deuolasse. Equidem statim accepta à Gallis illis epistola tua, ipse scripsissem, nisi mihi, dum tu aliquid tanta de re scriberes, expectandum duxissem: qui (ut scis) tantum me huiusmodi rerum scire puto, quantum ex literis tuis cognitum habeo. Quantum autem mea intersit, si uerus est is nuncius, ut de rebus meis tecum deliberem, ignorare te non arbitror: quanquam mihi sic non tam consilio quam auxilio tuo est opus. Quare per Deum scribe, & si quidem ille obiit, cum Petro Bembo de nobis communica, cauteque quid is de me futurum speret,
exq

exquire. Scriberē ad eum, si aut quid certi haberē, aut ab eo literas meas libenter uel hoc tēpore uel tam infirma ualitudine legi posse existimarem. Caro. Brachetus, et Mart. Galiardus incredibiles mihi, nec minus tamē tibi apud me gratias egerūt. Nec liberalius se, nec humanius à quoquā tractari potuisse affirmāt. qua quidem ex re cū ego quoq; maximam capio uoluptatem, qui eorum causa uolo, tū uero etiam ipse tibi, ut debeo, gratias ago maximas, qui mea commendatione adductus, homines tibi plane ignotos, & prorsus alienos, non modo officijs tuis sis complexus, sed hoc difficilimo tēpore, in tantis angustijs, re etiā familiari tua prolixē iuueris, idq; uulgari tātum adhibita cautione. Hoc sanē neq; horū est tēporum, neq; morū: sed proprium tuum. Expecto abs te aliquod uuae passae pondo. eius enim quam mihi superiore mense curasti, iam ne acinus quidem reliquus est. In eo illud quoq; uidebis, paulo firmior capsula ut sit, & uua ipsa aliquanto liberalius condita. Nam ut plenior sit, atq; recentior, à me ne admonēdus quidem es, qui abs te ea de re sum admonitus. De diligentia quam in permutanda pecunia nostra adhibuisti, multū te amamus: sed tamē scire uelim, cui nam illam scribendam curaris, ut cum dies uenerit, nisi rescripta tum sit, à quo argentū petatur, habeamus. Quae porro sit in rationibus uestris per-
 scriptionis & numerationis differentia, uelim cum uacabit, accuratius me doceas: non quo nesciam aliud esse omnino & facilius perscribere pecuniam, aliud & difficilius numerare praesentem: sed in facienda uersura quātum collybi, & usurae praeterea ratione numeratam sumētibus decedat, cognoscere cupio. Ascribe illud item, quot sit unciarum ista uestra marca. Nam libram esse unciarū duodecim, unciam quatuor & uiginti scrupulorum, scrupulum
 rurs

rursus obolorum duorum, obolum deniq; in semiobolos, quos caratos uulgus appellet, diuidi, nemo ignorat. Comū ab Hispanis & Germanis magna ui bis oppugnatum fuisse, sed aliquanto maiore à Gallis defensum, hic quoq; audieramus. Lautrecum in Vincentino agro hybernaturum minime putaram. Fœder. Gonzagam Bosulanum Cremonæ præsidio fore non despero. Fulgosios in retinenda Genua perseueraturos uideo, præsertim si quæ de Pont. Maximi obitu nunciantur, uera sunt: de quo ut me quamprimum facias certiore, à te uehementer peto, cætera per ocium. De Villanouano nostro Egnatium appellato: dignus est adolescens, cui etiam tu, nō modo ille & ego, plurimum faueas. Nos, etsi in tanta rerum omnium perturbatione, atrocissimo quoq; hoc nuncio sumus perculsi; tamen in studijs nostris libenter uiuimus, atq; ea ipsa tueri à nobis posse, ad annos quinq; non desperamus. Tu modo fac, quemadmodum cœpisti, ut rationes nostras tibi curæ esse intelligam. Vale. Ex urbe Patauio, VI. Id. Decembr.

CHRIST. LONG. OCTA. GRI-
MOALDO S.

Accipio cessationis tuæ causam: sed ita, ne quid eiusmodi quod mea inter sit, ad me scribere posthac uereare, ne si permolestum quidē id mihi fore uidebitur. Satis crit rem ad me pertinere, ut mihi officium tuum gratum sit: ut etiam iucundum, tu quidem præstare non potes, neque uero debes, qui nō quod uis ipse, sed quod res cogat, id meo mandato ad me mittas. Itaque si non quā cupis iucundos, qualescunque certe poteris mihi afferto nuncios, etiā ut eos non satis exploratos habueris. Nec enim, quod uereris, temere commouebor, præsertim si nihil affirmaueris ipse: & in omnem partem rebus meis maturius consulue-
ro,

ro, siquid modo tale fuerit, cui consilio prouideri possit. Ex Leonis Pontificis morte magnum accepi dolorem, magnam plagam: qui cum auctoritatem promissa que eius secutus contra meorum omnium uoluntatem in Italiam redierim, nunc me plane destitutum hic uideam, illic etiam ludibrio fore intelligam. Sed his malis aut non succumbemus, aut etiam aliqua ratione medebimur. Omnino nihil iandudum tam præter opinionem meam accidit, quàm ut ille ætate optima, ualitudine firmissima, ratione uictus exquisitissima, sub ipsum brumæ tempus idq; saluberrimum repentino morbo extingueretur: atque tum maxime nobis eriperetur, cum ut uiueret, ei quoque maxime expediret, siue rempublicam compositurus fuit, siue etiam hac recenti sua uictoria fruiturus. Scilicet ad hæc ludibria nascimur, ut tum potissimum nulli simus, cum nos maxime florere arbitramur. Atque hoc ipsum est, mihi crede, quod me consolatur: nihil esse in istis, quæ uulgus admiratur, certi. De uua passa ualde te amo: uerūtamen cū capsulam, in quam illa conijceretur, firmiorem uellem, nō funiculo multiplici arctius uinctam illā, quod à pueris tuis diligentissime factum simul & risi & mehercule probaui, sed materiem solidiorem atq; aptius compactam desiderabam. Sed redeo ad rempublicam. Trans Alpeis, ut uideo, frigent omnia: tametsi non desunt, qui Tornacum arctissime obsideri etiam nunc contendunt, & cohortem Heluetiorum unam à Belgis illic esse concisam. Francorum Regem in hac tanta gerendarum rerum occasione minime cessaturū puto, nisi forte is quoq; transalpino frigore congelauit. Comum à Pontificijs copijs captum esse, hic auditū est: sed uine an pactione, adhuc incertum. Franc. Sfortiam Bartianum ab Heluetijs Italia prohiberi, cum ijdem Heluetij

luctij Gallos Mediolano in eius gratiā nuper expulerint, mihi quidem est mirum, sed non ab eius gētis ingenio prorsus alienum. De Iulij Medicis opibus tibi facile assentior, aut ipse aut factionis eius aliquis Pont. Maximus creabitur: idq; propediem futurum spero: sin aliter, de eo uementer timeo, & diuturniore quā homines existiment, interregno comitia prolatū iri uideo: neq; sic tamē ea gratuita fore puto, nisi nos deus extremis his penē tēporibus respexerit. Quid interim Bentiuolos putas? quid Balliones? quid Aestenses? quid Franc. Roborianum Vrbinatē? Nam à Bononiensibus ipsis præfectum suum cæsum iam esse, hic nunciatum est, & nonnihil Rauennæ tumultuatū. Gallos quidem & Venetos Mediolanum uersus iter facere pro certo hic habetur: neq; tamē qua id fidutiā, satis adhuc perspicio. Rescribas ad omnia. Mitto tibi (quas petis Gallorum literas eodem exemplo conscriptas. Vale. Ex urbe Patauio, Id. Decemb.

CHRIST. LONG. IACOBO

SADOLETO S.

EX literis meis, & ijs quæ M. Caballo ad te nuper dedi mandatis, intellexisse te puto, & qui rerum nostrarum hic esset status, & qua mihi in re autoritate tua tum quidem opus. Nunc uero cum omnem spem, & omnia tuendi ocij nostri consilia necopinata & improuisa ista Leonis Pontificis Max. morte peruersa uideas, ineunda tibi noua aliqua tuendi nostri est ratio. Mihi enim deest cōsiliū, neque hic sanē spes ulla ostenditur. Petrus quidem Bembus, cuius potissimū opibus, siquid tale accidisset, me sustentatum iri arbitrabar, longo illo et difficili morbo ita etiā nunc implicatur, ut nec ipse mei meminisse possit, nec ego ei hoc tempore molestus esse uelim. In te reliqua spes est,

est, qui etsi non satis exploratum habeo, quantum me hoc in genere iuuare possis, tamē quia uel rationes meas nosti, uel etiam multos istic familiaritate & amicitia cōiunctos habes principes uiros, à quibus aliquid studijs nostris adiumenti afferri posse & opis confido, peto abs te pro singulari tua erga me beneuolentia, ut siquid tibi uenerit in mentem, quod nobis commodo & ocio nostro usui fore uidebitur, eiusce rei cogitationem aliquam atq; actionē suscipias. Agerem tecū pluribus uerbis, nisi cum te mea causa uelle non dubitarem, tum uero res ipsa per se satis loqueretur. Tantum habeto, si mihi hoc meo tempore, abs te consultum esse intellexero, percepturum te aliquando magnam ex officio tuo uoluptatem: neq; uero eam laudū tuarum fore ultimam, quòd Christ. Long. aliorū omnino opera in altum delatū, sed in ipsis medijs fluctibus misere destitutum, ipse tu ex omnibus unus cōmendationis tuæ aura in portum perduxeris. Vale. Ex urbe Patauiō, Id. Decēb.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO

GRIMOALDO S.

Congelarunt (opinor) istic quoq; non modo trās Alpēis omnia. Nos tamen hic magna sumus in expectatione, quā de comitijs Pontificijs, quā de Sfortiæ Barriani aduētū, quā de Cremonæ obsidione, quā tamen nullam fore tibi affirmo. Nam Balliones, Roborianos, Aestenses, Bentiuelos etiam congelasse uideo. Te uero nescio quo ueterno torpore, qui tamdiu taceas: neq; hoc saltem, an tibi Gallorū eodē exēplo sint redditæ literæ significas. Ego enim statim ab accepta uua Corynthia rescripsi, simul & quēadmodū postularas, illas tibi misi. Si nihil erit qd scribas aliud, de eo certe me uelim certiorē facias, Gallorū literas acceperis nec ne. Vale. Ex urbe Patauiō, I x. Cal. Ian.

CHRI

CHRIST. LONG. OCTAVIANO
GRIMOALDO S.

Accepi binas à te literas : alteras ad xvii. alteras ad x. Cal. Iun. datas. Superioribus statim non respondi, quòd tu uni meae epistolae nihil dū rescripsisses. Nunc igitur ad ambas tuas. Tornacū in Caesaris potestatem uenisse iam sciebamus, sed id mihi tamen ex tuis literis factū est notius, qui etiam quibus illi cōditionibus deditionē fecerint, ascripseris. Verū ea res nō tam Frācorū rebus aduersa est, quā Belgis cōmoda, qui Tornaco & Morino quasi quibusdam compedibus uincti tenebantur. quāquā de capta Morinorū Terrouana nihil adhuc scriptum. In eo potius magnā accepisse plagā Franci uidentur, quòd in ipso ardore belli medio illic quoq; Heluetiorum perfidia proditi esse dicuntur. Quod ipsum si uerū est, quo iam militū genere sint usuri, plane nō uideo, praesertim aduersus Germanū & Hispanū peditem. Nam ut ex suis legiones conscribant, nulla ratione adduci possint: neq; uero si tutū iam sit, satis in ijs fuerit praesidiū, quos neq; militaris disciplina, neq; usus armorū ullus aptos bello reddiderit. O si fortuna sua Carolus Caesar uti sciat: sed nesciet profecto: nisi quis fortasse deus omnia ad ueteris imperij formam reuocare constituit. Verū hoc optare licet, hisce temporibus sperare nō licet. Nummariae permutationis ratio spissior est & operosior, quā ut ea per literas aut à te satis expediri, aut etiam à me percipi possit. digitis tantum opus in ea esse putarā: ut iam uideo, non modo oculis, sed acutissima etiam mētis acie praestet is necesse est, qui estimationes tam subtiles, aliaq; & alia subinde se facie temporū cōditione ostentātes animo cōplexurus sit. quare in cōgressum nostrum tota reijciatur. Habes ad priorē

y

episto

epistolam. Nā ex posteriore falsum id esse cognoui, quod de Iulij Medicis cæde istinc allatū fuerat: falsum id item quod de Bononiensium ad arma itione nuntiatum. Continuit eos in officio cum Heluetiorum legionis unius præsidium, tum uero illius ipsius præfecti autoritas, quem ab eius initio trucidatum audieramus. De Gallorū in hybernis petulantia, doleo equidem tum Cremonensium, tū uero etiā Gallorum ipsorum causa: sed nosti militarem insolentiam, quæ tamē ipsa hoc minus in istis ferenda est, quod durior eorum conditio nunc est. Sed hoc ipsi uiderint. A. Roboriano Pisaurum & Umbriā puncto temporis recuperatam eā miror: idq; eo magis quod Bentiuolis, Aestensibus, Ballionibus otium adhuc agentibus, ad rem tantam aggressus sit. Quid Veneti in tanta gerendarū rerum occasione quiescant, non sane perspicio, maxime cum receptam esse à Ballionibus Perusiam, ab Alphonso Aestensi Mutinam & Lepidiregium pro certo hic habeatur. Lautrecum uero cum optima Gallici equitatus parte & euocatorum reliquijs ad Parmā consedisse, non tam spe (opinor) illa potiūdi oppidi parte, quæ ab Hispano teneatur, quàm ne quid Mediolano suppetiarū in Aemyliam mittatur. Huc accedit quod præter Cremonā, & eam Parmæ partē quæ Francorū præsidio firmata sit, in Gallorum fide etiam nunc est Alexandria, Placentia, Nouaria, Asti, Dertona, Halecum, Pisquitonum, Treciū, & alia pleraq; transpadanæ Galliæ munitissima oppida. Habebā in animo quicquid mihi esset gemmarum annulorumq; reliquū id omne tibi mittere, ut quod ex eo confecisses, ad ueterem istam summam adijceretur. Sum enim iam audior ad rem quàm putes, speroq; ut ad x i. Cal. Febr. duplici sors nostra accessione cumulata fructuosiore aliqua negotiatione per

per te adaugeatur. Sed prius de te scire uelim, quàm sint istie pretiosæ gemmæ, & num quid ante eum diē confici cogiq; possit. Supersunt mihi etiam nunc sestertij nummi fere mille, quibus me ad annum tueri posse cōfido: ita enim rationes nostras constitui, ut ad id tempus nihil neq; uestuarij, neq; librorum, neq; adeo alimentorū nomine sumptus nobis faciundum sit. Tu de eo diligenter rescribes: nec illud, nescio cuius, interim uerebere,

Talibus à dominis post cuncta nouissimus exit

Annulus, & digito mendicat Pollio nudo.

Eos enim distrahimus ne mendicemus, & otium nostrum commodius tucamur. Omnino facile patiar ijs me carere, quorum in secundis rebus possessio nullum asserat fructū, in aduersis alienatio magno nobis sit adiumento. Expecto tuas ad omnia, etiā ad illud, ecquid Egnatius Villanouani nostri rationibus adhuc prospexerit. Vale. Ex urbe Patauio, v i i. Cal. Ianuar. Cū epistolam hanc Natalibus scriptā, duos postea dies in manibus habuisssem, mira huc quædam allata sunt de incredibili Gallorū apparatu, atq; etiam inopinato tumultuosoq; eorum in Italiam aduentu: sed quæ tum deniq; pro cōpertis habiturus sum, si ea ipse tuis literis confirmaris. Istinc enim missa dicuntur. Veruntamen ne dubites, subieci codicillorū exemplum, quos eade re Marinus Becichemus ad me hodie dedit.

CHRIST. LONGOL. ANT.

MARCILIO S.

NE te nostri plane oblitum existimarem, factū est hodie Bapt. Leonis nuntio, qui me tuis uerbis ut saluaret ad me domum officiose uenit. Extremum hoc sua ne ille sponte, an uero ex tuis literis fecerit, nescio: maluissem tamen, id quod par erat, ipse mihi scripsisses ali-

y 2 . quid

quid, aut de ijs etiā quæ mihi pollicitus es aliqua præstiffes. Scilicet tibi uiluius, quos nec promissis, nec literis tuis iam dignos putas, neq; uero huiusce rei causam satis exputare possum, nisi nos forte quasi barbaros & calamitosos homines iam aspernaris. Feremus istud quoq; tui stomachi fastidiū, ut cæteras tristissimo hoc nostro tempore fortunæ iniurias toleramus. uerū scito tibi rē cū eo esse homine, qui nec amicorū taciturnitate quicquam ducat grauius, & eorū cessationē pertinaci ad extremū silentio ulciscatur. Hoc quanti à te fiat, propediem facile cognoscā. Remoto ioco, peto à te mi Marcili suauissime, ut quando coram non licet, utiq; per literas me tuorum lepōrum atq; facetiarum participem interdum faciās. De Elephanto & istiusmodi hominū genere, si quid noui habes, fac ut sciam. Id si abs te impetraro, erit mihi tam iucundū quā quod iucundissimum. Vale. Ex urbe Patauio, Natalibus.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO
GRIMOALDO S.

Quid ego te, quæ esse dicā: qui dies ipsos sedecim, crebris à me tū nuntijs, tū literis ad scribendū prouocatus etiam nunc taceas? Si nihil est quod mittas, hoc ipsum saltem significa, modo ne totidē uerbis, quāquam nondum contrita sunt ea omnia quæ uel horū sunt temporum, uel etiā ad me maxime pertinet. An hoc ais? ferri abs te Marciliū æmulum nō posse, ad quæ nuper literas dederim? Iam isthac tui culpa est, qui quod nobis iucundissimum esse non ignoras, & tibi quidem factū facilimū, id me ab illo quā abs te sperare malueris. Ego uero iā, si tacere perges, uel ad Galceranum & ad Elephantum. Video te commoueri: rescribe igitur, ne tibi posthac uni omnium literæ meæ cōquiescant. De Villanouano nostro instabis apud Egnatium

tium nostrum. Vale. Ex urbe Patauio, VI. Id. Ianuar.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO

GRIMOALDO S.

DEus Hispanos istos male perdat, homines qui cū literarū tuarum iter mihi tādīu intercluserunt, tum uero in diripiendis sociorum rebus tam sunt perfide rapaces atq; importuni. Sed ea (ut spero) aliquando recuperabis quæ amisti, uel etiam aliunde damnum resarcies. ego quidem de Lugdunensis mercati prolatione, quāquam ea res magnam exigendis nominibus nostris morā afferat, tamen tuli ut debui, hoc est, quemadmodū abs te quoq; rei familiaris iacturas ferri uelim. Mensē quidem meo incōmodo quasi intercalatum perspicio: sed in eo id mihi uideor percepisse cōmodi, quod posthac cautius negotiabimur, neq; temere cōmissuri sumus, ut pro regis cuiusquā arbitratu uel potius libidine rationes nostræ cōturbētur, tametsi in eo tuæ præcipue sunt partes. Sed de his corā. Fr. Roboriani diligentia & uirtutē satis admirari nō queo: Alphonsi uero Aestensis otii ac formidinem potius hic omnes quidē accusant: ego autē nihil ab eo neq; timide neque temere fieri puto. Iuliū Medicē à Pompeio Columna tam male acceptum esse doleo: neq; id uero ipsum tam Iulij causa, quem quidē suam in eo ordine dignitatem facile obtenturum spero, quā Christianæ reip. gratia, quæ ne turbulenta ista comitiorum ratione labefactetur, ualde timēo. Tornacēsem arcem Francorū præsidio etiam nunc teneri nesciebā. Mediolanēses in armis esse hic iam auditum erat: sed quantum urbana multitudinē in acie cōmittendū sit, nō ignoras. Quātā sint Francorū opes, magnus iste & repentinus, & alienissimo anni tēpore instructus, & in Italiā missus eorū exercitus declarat: cōsilio autem

& uirtute ecquid ualeant, gerendi belli ratio propediem
 docebit. tametsi ne illud quidem mihi iam probatur, quod
 eius gentis adhuc sequatur fidem, quā esse perfidissimā o=
 mnium, magno suo malo uel nuper didicerunt: sed plane
 stultus sum, qui Gallos sui dissimiles nunc deniq; esse cu=
 piam. De Adorniorū conatibus semper abs te aliquid ex=
 pectauī, nec tu adhuc ea de re uerbum. Villanouani nostri
 lentum est negotium: sed quando tu aliquid de eo speras,
 mihi nō desperandū arbitror. A. Marcilio nihil adhuc lite=
 rarum: quod tibi homini qui æmulum ferre non possis, iu=
 cundissimum esse non dubito, atq; ea re scilicet tibi signi=
 fico. Cum hæc maxime scriberē, nuntiatum est Polo no=
 stro Thomam Vulsenū, Eboracensium illū dico antistitē
 Britannum, Pontificem Maxi. esse factū. Id si ita est, nihil
 profecto neq; nostra neq; patrū, neq; adeo auorū nostro=
 rum memoria accidit mirabilius. Habitam esse Romæ in
 tanta amplissimi collegij frequentia eius hominis rationē,
 qui non modo & nouus, & Britannus, & absens, sed o=
 mnino in Italia nunquam uisus esset, nec ulli penē eorum
 à quibus creatus est, de facie notus. Tulit ille nimirū consi=
 liorū suorum fructum, maximū quidē illum, sed plane de=
 bitum, utpote cuius fere unius hoc tēpore actiones omnes
 & cogitationes ad Christianæ reip. otium atq; pacē per=
 tinuerint. Extremū illud erit, quod fortasse primū omnium
 esse oportuit: Ego etsi mihi de te pollicebar omnia quæ ab
 homine amicissimo expectari solent, tamē incredibilem ex
 illa literarum tuarum particula cepi uoluptatem, in qua
 facultates tuas omnes mihi liberalissime detulisti. Itaq; ne
 te istius erga me uoluntatis unquam poeniteat, dabitur à
 nobis opera, eaq; mihi crede, optima. Vale. Ex urbe Pa=
 tauio, prid. Id. Ian. His perscriptis literis redditæ mihi
 sunt

sunt tuæ, ex quibus non Thomam Vulsenum, sed de nostris hominibus Adrianum Florentiū Traiectensem Pont. Maximum renunciatum esse cognoui. Ea res quàm mihi iucunda sit, & forte aliquando grata futura, tu satis per te existimare potes. Summum apud nos imperium, summum Pontificatum uideo. Quid iam nobis optandum sit plane non intelligo. Pax inquires. ne huius quidem spem adhuc abieci, eo præsertim Pontifice, qui cum Britanno illi otij cupiditate nunquam concessit, tum etiam ingenio atq; natura est multo mitiore, tum uero omnibus pacis artibus longe instructior. Omnino nihil tam neq; præter spem, neq; ex animi mei sententia cecidit, quàm ut is Pontifex Romanus declararetur, de quo hoc toto comitiorum tempore, nihil mihi in mentem uenerat cogitare, ut qui longe gentium abesset, nec Romæ unquam fuisset. Nam de Thoma nescio quid obscure initio iactum fuerat. Nō hoc sine numine diuūm. Reliqua exquires, quā & quando in Italiam uenturus sit, an uero ad se amplissimum collegium in Hispaniam accersiturus. quod ipsum ad sedandos ultiores Hispaniæ motus Cæsari commodissimum esse intelligis. Quod de Francorum rebus te iam desperare significas: ego uero hoc Pontifice difficiliora illis omnia fore uideo, actum de illis non uideo. Tantis opibus si mediocrem modo prudentiam adiunxerint, pares nobis erunt, præsertim accedentibus eodem Venetis & Heluetijs, & fortasse Britannis, quos hoc accepto nuntio nunc deniq; societatem coituros cum Gallis firmissimam auguror. De Marcilio risi: sed tamen si tibi uidebitur, cubiculare istud negotium meis uerbis ei gratulabere, & ad rerum nostrarum procuracionem eum adhortabere. Habes ad omnia.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO
GRIMOALDO S.

Theatrum nostrum, ut ex literis tuis perspicio, non modo clausum adhuc non est, sed nunc primum frequentari atq; celebrari magis incipit, idq; maxime singulari propè uirtute & Cæsariana quadam Franc. Roborari tum celeritate, tum uigilantia: qui cum nuper exul, egens, abiectus esset, euasit repete maximarum copiarum Imperator, tot populorum uictor & princeps, totius Hetruriæ terror & fulmē. Omnino mira sunt, quæ de eo narrantur: illud præsertim, ui captam esse Perusiam, tanto militum, tanto equitū præsidio firmatam, tam munitam, tam copiosam. Quos nam uero potissimū exules Senam reducat, haud equidem scio, nō magis hercle quàm quid in tanta gerendarum rerū occasione Veneti & Aestenses otiosi etiam nunc desideant. Nā de Bergamo hic omnes ualde timent. Vnus est Sallassorum reguli frater, qui quadringentorum Gallorum equitū præsidium illuc iam uenisse affirmet. Si ita est, res ab Hispano & à Germano tuta est. Similiter, uereor ne plagam Veneti accipiant, & se parum præclaras illas inducias iuuare sero cognoscant. De Heluetiorum aduētū rumor hic iam nullus. Nā Gallos copias suas parare, armare, instruere audio: nec quid tamen sine Heluetijs aggressuri sint intelligo: nec si ij uenerint, an eis quicquam committendum sit prospicio. De Pompeio Columna & Alex. Cæsarino, quos ab amplissimo collegio ad Hadrianum Pont. Maximum Legatos esse missos scribis, gratum mihi fuit cognosse. Homines sunt nobis amici, quiq; tristissimis illis meis temporibus causæ nostræ propugnatores Romæ extiterunt acerrimi. De isto armamentarij incendio, tuli scilicet ut debui, hoc est, molestiss

lestissime: uix enim credas quàm isti ciuitati faueam. Nam præter damnū quod in præsentia ab eo factū est, portendere etiam aliquid res ipsa grauius uidetur. Deus omen auertat: sed superioris belli mala haud ita dissimilē casum cōsecuta sunt: nuper uerò paucos ante menses quàm Galli Mediolano pellerentur, arcis turris quædam munitissima de cœlo tacta conflagrauit. Sed redeamus domum, tametsi ne hic quidē est quod magnopere scribā, nisi me opinione mea celerius ad nummos esse peruenturū. Quas enim ego in Cal. Mar. regis edicto collatas arbitrabar solutiones, has tu in No. Feb. tantum sustētatas esse significas. De Pont. Maximo bene conijcis. Rationibus nostris accōmodatior alius creari potuit nemo. quāquam nec hoc ipsum cuiusmodi futurum sit plane intelligo: sed tamē comitiorum exitus mihi optatius cadere non potuit. Valebit, puto, apud eum aliquid patris mei memoria: ualebit quod ego ipse cum Philippo Caroli patre uixerim. Denique communis linguae usus, patriæ uicinitas, ciuitatum nostrarum communiō, studiorum societas spem mihi afferunt non contemnendam. Verum hoc fortuna uiderit. Ego enim eum in quo nunc sum, tandiu tenebo cursum, quoad me ingenuarum artium cognitione Romana dignum ciuitate præbuero. Quo utinam semper sint animo, & Adrianus ad tuendam Christianæ religionis pietatem, & Carolus ad conseruandam augendamque Romani imperij maiestatem. Rides? Atqui scito, neutri de his deliberatius esse, aut etiam facilius, Romanæ reipublicæ statum constituere, quàm mihi ea quæ orationis lumine adhuc indigeant studia Romanis literis illustrare & perpolire. Respondi duabus tuis epistolis. Vale. Ex urbe Patauio, x i i i i. Calend. Februa.

CHRIST. LONG. STEPHANO
SAVLIO S.

Quantum ex tuis literis uoluptatis ceperim, ex eo possis conijcere, quod nullas adhuc neque diutius auidiusq; expectatas acceperim, neque amantius elegantiusq; ad me scriptas iamdiu legerim. Verum uix tantum earum mihi lectio iucunditatis afferebat, quātum interim pristinae nostrae consuetudinis refricabat desiderium, praesertim tot rebus in dies penē singulos nouis, praeter omnium spem atq; sententiam consecutis. Dij immortales, quae tempora, quos risus, quantam sermonum, coniecturarum, iocorum, amicissimarum atq; suauissimarum inter nos concertationum facultatem amisimus. Quod ipsum hoc molestius tuli, quod nemo fere hic fuit, quicum his de rebus familiariter communicarem. Nam Polus noster est quidem ille ingeniosus, & mehercule doctus & elegantissimi iudicii adolescēs, sed qui neq; istiusmodi disputationibus ac nuncijs magnopere capiatur, & mira quadam etiam tum modestia, tum taciturnitate sit praeditus. Cū Leonico quidem sum septimo quoq; die his de rebus aliquid cōmentatus: sed ei magna ex parte gerendus est mos. Nosti autem quā plena & familiaris me delectet libertas. Sed hoc mihi ferendum est, qui singulari quodā in hoc sum fato, ut ab ijs semper absim longe gentium, quorum cōsuetudine delecter uel unice uel plurimum. Ac si nos aliquando tandem reuisurus es, cū absentiam tuam tolerabimus interim fortius, tum praeteriti temporis incommoda aduentu tuo facile, uti spero, sarciemus. Quod de tota uitae atq; studiorum nostrorum ratione certior à me fieri cupis: ea uerò, excepta colloctionum nostrarum suauitate, eadem fere etiam nunc est, quae tecum hic fuit. Ab hora diei quinta ad sextam

sextam pila ludimus. Pransi, Flaminio Tomarotio comite
urbis partem aliquam obimus. Sub uesteram, domum nos
recipimus. Hora noctis altera accubimus. Cœnati otium
pictis tabellis aut etiam scrupis ad quintam oblectamus.
Noctis reliquum somno & quieti datur. Mensæ, si hoc
etiam forte quæris, tuas ciborum lautitia exæquant: uini
gratia & suauitate longe superant: quod quidem uinum
uel usq; ab ultima Venetiæ ora magna cura accersitur. In
cubiculo tantum laboramus: quod plane æstium est, &
ijs sane ad septentriones luminibus, ut nō modo frigora,
quibus maiora non meminimus, depellere, sed ne uentos
quidem ulla ratione excludere possimus. Quod autem unū
contra tantam hyemis asperitatem adhiberi potest reme-
dium, luculento nos camino tuemur, & brumæ incōmoda
æstatis spe lenimus. Nihil enim hoc loco æstate tota opta-
ri possit, neq; altius, neq; amœnius. Imitare grues, inquires.
Licuit hoc hyemis initio. Nam hyberni elegātissimi tum
nobis facta est potestas: sed me sefellit cœli huius natura,
quam à tam horribili diuturnoq; frigore, & ab Aquilo-
num sæuitia remotissimam putauī. Veruntamen ualetudi-
ne multo firmiore, quàm anno superiore sumus usi. & dei
benignitate adhuc utimur: ter quater'ue ad summum al-
uus nobis suppressa est autumno, & pituita negotium ex-
hibuit: reliquis temporibus ne commotiunculam quidem
ullam, aut etiam tentationem sensimus. Vulneri, quod ex
morte Leonis accepi necopinatum & grauissimum, me-
debitur, uti spero, Hadriani nostri Pontificatus. Nostrum
enim meo nubi iure appellare uideor eum, quem nobis
uel cōmune municipiorum nostrorum uinculum, uel lin-
guæ usus, uel quædam etiam literarum societas coniun-
git. Huc accedit necessitudo, quam cum patre meo con-
stitutam

stitutam ille quondam habuit, & quod ipse quoque apud Philippum Caroli parentem aliquando uixerim. Omnino is unus est ex omnibus, quem Pontificem rebus meis maxime consentaneum fore arbitrer. Attamen ne me omnino in eo tuendi otij nostri spem habere existimes, audi quodnam mihi subsidium ad eam rem compararim. Coactis nummulis nostris negotiari coepi. quo autore? Octauiano Grimoaldo. quo institore? eodem quo ille scilicet. Miraris? illud uero magis mirabere, Caesarianum me iam esse factum. Omnino dilabor in eam causam cum incredibili gentium penè omniū consensione uictus, tum etiam Francorū stultitia de pristinis meis illis sententijs deiectus. Sed tu fortasse de studiorū meorū cursu aliquid audire malles. Eum igitur iisdem horis, & eodem adhuc in campo teneamus, in quo cū tu hic adesses, industria nostra desudabat. Quotidie cōmentamur aliquid & legimus, Thucydidis historiam ad exitū ferè perduximus: quod item tu cur nō feceris, causa abs te nulla affertur. M. T. Ciceronis Topica, Partitiones, de Inuentione rhetorica libros duos confestim: de Oratore item uolumen primum, priusquā hæc tibi uenerint, perlectū à nobis fore putamus: idq; nihilo minore quā epistolas eius euoluimus studio atq; diligētia. Nam cum antelucanis horis uti iam didici, tum uero nulla me fortunæ iniuria ne transuersum quidem unguem ab instituto itinere diuellere potuit. Itaque tantum & scripsi & legi, quantum uix quisquam facile credat, & ipse tu aliquando senties. Habes fere ad omnia. Nam quod rogas, quo sim erga te animo: de eo scribendum mihi uix puto, tu quidem certe dubitare non debuisti. Sim enim mei dissimilimus, nisi te tanti faciam, quanti ab homine meo more, minimeque omnium ingrato, is qui bene de eo meritus

ritus sit, & fieri debet & solet: addo etiam, quod an tibi probaturus sim nescio, sed ita sese res habet: Auctus est absentia tua meus in te amor: nec quo id sane modo acciderit, satis exputare possum: nisi forte qui quotidie præsens tui assiduitate explebatur animus, quia te iam caruit diutius, eo nunc te requirat ardentius. Sic enim certe nati sumus, ut quæ in oculis posita sunt bona, eorum uim non admodum animaduertamus: atque adeo plerumque sensim obrepente satietate fastidiamus: quæ uerò longius absunt, ea uehementer & anxie expectamus, quorum mihi certe posterius usu nunc uenisse sentio: atque eò magis, quòd iam ne te mihi in perpertuum carendum sit, timere incipio. Nam neque tu de aduentu tuo quicquam scribis, & ipse Italiam eo uideo ardere bellorum incendio, quod multis annis restinctum iri non puto. Vale. Ex urbe Patauio, XIII. Calend. Februa.

CHRIST. LONG. ANTONIO
FLAMINIO S.

Cum mihi à Steph. Saulio literæ sine tuis essent redditæ, sanequam commotus sum: sed tum multo mehercule magis cõturbatus, cum in extremis illis, quæ tibi non scribendi causa fuisset, legissem: effecit tamen officium tuum quo te mihi per eius literas excusatum esse uoluisti, ut dolori, quem ex ista tua ualetudine traxeram, nonnihil uoluptatis aspergeretur, præsertim cum nec periculum grauius ullum denunciaret, & ipsum anni tempus saluberrimum spem mihi non mediocrẽ ostenderet. Itaque mihi officium tuum scito fuisse gratissimũ: sed ita, ut neque salute tua quicquam mihi possit esse antiquius, nec modo literas te iam ullas non flagitem, sed ut de isto tuo potius in bonas artes studio aliquid remittas etiam atque etiã rogem. Noui naturæ

naturæ tuæ infirmitatem: noui incredibilem tuam in omni percipienda humanitatis uisiduitatem. Quare si mihi quicquā credis, homini quem tute scistibi esse amicissimū, & in alienis quidē dijudicandis causis minime stultum, da aliquid corpori, serui ualeitudini: satis tibi sit, earum quas quærimus rerum nosse fontes & capita: rationem earum & uias ingenio tuo autore et cogitatione haud ita multa, modico certe studio consequere, præsertim qui puer in leuioribus illis artium studijs operam optime posueris, & nunc in grauioribus extrema ista tua adolescētia iam tantum profeceris. infinitam istam diligentiam, & immensam lectionem nobis relinque: qui quominus natura atq; ingenio ualeamus, & in rectam disciplinæ uiam tardius ingressi sumus, eò cum nos approperare opus est magis, tum uerò cuigilare in studio diligētius, & labores omnes sufferre possumus facilius. Volo enim mi Flamini charissime, ut cū homines, ingenium, industriā, doctrinā tuā admirabuntur: laudent etiā prudentiā, qua te bene usum esse omneis iudicabunt, si otio pariter & ualeitudini tuæ consulueris. Non temere hoc scribo, & ad quem scribam, uideo. Cura igitur primum ut ualeas: hoc enim nihil mihi facere potes gratius. deinde ut de tuo ad nos reditu aliquādo cogites: et Saulium nostrū eodem uoces. postremo ut Do. Saulius, siquādo te uiset, & Hector noster, quem tibi semper asidere non dubito, plurimam hic sibi à me salutem ascriptā esse intelligāt. Sed tibi plus omnino oneris impono, quam per ualeitudinem tuam mihi liceat. Itaque reliqua abijce, unius tuæ salutis rationem habe. De rerum nostrarū statu siquid scire uoles, Saulium nostrū percunctator, ad quem uberes de eo literas misi. Etiam atque etiam mi Flamini uale. Ex urbe Patauio, x i i i i. Calend. Febr.

Christ

CHRIST. LONG. BAPTISTAE
EGNATIO S.

Simonem Villanouanum quanti faciam, quātunq; eius
 Scausa laborem, te iam tum, cum eum tibi praesens com-
 mendarem perspexisse arbitror: quid autem tu de eo mihi
 humanissime receperis, meminisse te non dubito: id quod
 etiam ex Grimoaldi nostri literis cognoui, qui de ea re ti-
 bi curae esse mihi saepe significauit. Tamē quia lentius ad-
 huc negotiū processit, quā initio speraueramus, quodq;
 ea est Villanouani ipsius fortuna, ut nisi abs te rationibus
 eius maturē consulatur, sit ei in Galliam remigrandum, et
 hac uestra omnium bonarum artium altrice atq; parente
 Italia carendum: peto abs te. Hic uerō mihi uerba desunt,
 quibus eum tibi cōmendem: quicquid enim uel à me dici
 potest, id tum dixi, cum hac de re tecū corā agerem, uel
 adhuc fieri abs te & tentari potuit, id etiam factum esse
 certo scio: sed gerēdus est adolescenti mos, qui renouatam
 meā per literas cōmendationem plurimum apud te ponde-
 ris habituram esse sibi persuasit. A te igitur peto, ut pro
 singulari tua erga studiosos omneis beneuolentia & libe-
 ralitate, hominē summo ingenio, incredibili studio, iudicio
 elegantissimo, doctrina uerō tanta, quantam penē extremū
 adolescentiae anni capiant, ornatū in Italia per te reten-
 tum uelis. Scio quā tu unus omnium ad eā rem cōficien-
 dam sis aptus: quantum gratia & autoritate istic ualeas
 uideo: neq; uerō quantum mea causa uelis Villanouanus
 ipse dubitat, ut si iam expectatione sua frustretur, non te
 mihi, sed me sibi defuisse iudicaturus sit. Quare uelim mē
 Egnati, rem arbitrere meam: & quicquid in eum studiij,
 officij, operae, diligentiae contuleris, in me collatum esse
 putes. Magno tibi aliquando erit ornamento, summæ spei
 adolescen

adolefcentem ope tua ad summam laudem peruenisse. Magnæ in præsentia uoluptati, eius uel eximia probitas uel suauiſſima conſuetudo. Mihi quidem certe ipſi, cui plurimum cupis, gratiſſimum feceris. Illud uerò haud ſcio an addendum ſit, adijciam tamen, Non minus tibi ab eo debitum iri gratiæ, apud quemcunq; Villanouanum collocaris: quàm ipſe tibi Villanouanus eſt habiturus: qui cum cæteris animi uirtutibus ſit in primis ornatus, tum uerò minime omnium eſt immemor atq; ingratus. Vale. Ex urbe Patauio, x. Calend. Febr.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO
GRIMOALDO S.

ET ſi quod tibi mitterem non habebam: ſcis enim me ex tuis fere literis ſcribendi argumenta ſolitum eſſe ducere, nec te poſteriori meæ epiſtolæ adhuc reſpondiſſe: tamē cū Villanouani noſtri rogatu, ad Baptiſtam Egnatium ſcripſiſſem, non potui nihil ad te dare literarum: quibus cum tuas elicerem, tum uerò mihi gratiſſimum fore intelligeres, ſi cum ipſe tu Egnatio ſuas reddidiſſes, cōmendationem meam oratione tua ſubſequerere: hoc eſt, ſi cōmunem amicum ad id quod iam pridem, etiam te auctore ſuſcepit, cōficiendum negotium excitares. Non dici poteſt quàm de Villanouano laborem: nec eo tam amicitia noſtra, quæ quidē ſumma eſt, adductus moueor, quàm humanitate & natura mea, qui tam præclarū ingenij lumen tam miſere extingui doleam. Ocium illi ad aliquot annos eſt opus, non quo uel cum Budæis, uel cum Eraſmis noſtris, quos iam elegantia dicendi & ſubtilitate uicit, ſed cū ueteribus illis aliquando cōtendat. Ocij porrò in Italia hoc tēpore ſpes ei nuſquā niſi iſtic oſtenditur: nec iſtic omnino ulla, ſine Egnatij noſtri opera atq; diligentia. Sic igitur

igitur facies: literas meas Egnatio cum dederis, hominem ad id quod uolumus diligenter cohortabere: & ad nos aliquid etiam ipse scribes, siue quid noui habes de Regū nostrorum insania, siue quemadmodum te ad hæc munieris, frigora, quibus sane maiora non meminimus neq; niuium diuturnitate & frequentia, neq; uentorum assiduitate & seuitia. Vale. Egnatius cū de Villanouano cum ipso agerē, uolebat adolescentē apud se esse, dū quid offerretur in quo spes esset. Liberalitate eius tum nō sumus usi, quod nihil necesse esset. Nūc conditionē libēter cōplecteremur. Res enim urget. Quare quid in eo etiā nunc habeat animi Egnatius, uidebis, & me quamprimū certiore facies: et enim celeritate opus est. Ex urbe Patauio, x. Cal. Febr.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO
GRIMOALDO S.

Q Væ mihi ad te scribendi causa nuper fuit, eadē certe nunc est. Cupio tuas elicere, sed multo mehercule magis ut de Villanouano cum Egnatio abs te conficiatur. Plus oneris sustineo quā tute putes. Viuit is enim sumptu meo: & quā paratus ipse sim à pecunia, uides. Verūtāme à nobis aletur quoad uel poterimus, uel à uobis ei consultum fuerit. Quare in eam curā incumbe, & rem tuam agi putato, ne mihi quoq; cū ipso Villanouano ad te propediem confugiendū sit. Iocari me putas? Percam, si quicquam unquam molestius tuli: neq; uero id ipsum tam mea, quā omniū studiosorū causa. Tantam talis adolescētis indolem nō modo nullis ornari aut certe inuitari præmijs, sed ipso etiā quotidiano uictu carere? Si minus familiaris mihi fuisset & notus, leuius forte casum eius ferrem. Nunc quo me tandē animo esse censes, qui cū illius ingenij uim atq; ornamenta plane cognita habeam, ei tamen
 2 opitulari

opitulari diutius non queam? & qua tandem in re? Nū ut honores aliquos adipiscatur? num ut sericatus spectetur? num ut lautus & beatus obambulet? debetur hæc quidem tantæ uirtuti, modestiæ, ingenio, iudicio, studio. sed hoc nõ agitur. Illud, me miserum, ne nobis inspectatibus turpiter mendicet, agitur. Eßet in his locis Stephanus Saulius, non laboraremus. Sed indignatione debilitor & dolore. Proinde quo loco res eius sit, tu fac statim scribes. Vale. Ex urbe Patauio, VIII. Calend. Febr.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO
GRIMOALDO S.

NArro tibi: cessationem tuã amplius ferre nõ possum, neq; uero causam eius ullam reperire, nisi hoc ipsum fortasse ais, rescriptum esse mihi à te. Si ita est, uide quibus tuas literas dederis. Ego enim iam dies fere quindecim ne schedulam quidem abs te. Sin eò taces, quòd de Villanoua no ex animi nostri sententia conficere non queas: at hoc ipsum scribito. Inibitur forte noua à nobis tuendi iuuenis ratio. Sed tamẽ siquid adhuc speras, urge quæso Egnatiũ, de quo nihildũ spem abieci. Noui hominis humanitatem, & in studiosos omneis liberalitatem. Omnino tanta sum hac de re in solitudine, ut quiduis potius quàm literarũ tuarum silentium uidear perlaturus. De repub. Audio nescio quid de Mantua à Gallis prodicione tentata: quod ipsum nihil esse reor: item de Alexandria ab Hispano capta: quod non difficulter credo. Nam Cortonem & Sancti spiritus fanum, duo copiosa & munita Florentinorum oppida, à Franc. Roboriano direpta esse iam diu huc est allatũ. Quòd autem nihil neq; à Germania, neq; à Gallia, neq; de Pont. Maximo, neq; adeo de Heluetijs, quos Gal-
lis subsidio aduentare nuper audiebamur: Alpes in causa
esse

esse arbitror, quas hac hyemis asperitate clausas esse simile mihi uero uidetur. Vale. Ex urbe Patauio, v. Calend. Februar.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO
GRIMOALDO S.

DE tuo isto silentio, quid tibi statuendum censeas, tute uideris: me quidem certe ipse hominem non putarem, si tam crebris quam ego tecum egi literis, ad scribendum abs te inuitatus, & etiamdum tacerem. Nam meas tibi non esse redditas epistolas, mihi persuadere quoniam possum? qui sciam neque me cuiquam earum ullam dedisse, cui tu propere notus non esses, & ipsorum etiam tabellariorum in perserundis literis commoda fructusque omneis consistere. At enim fortasse nihil epistola dignum tibi occurrit. quasi uero de re uel mea uel publica, uel Villanouani, uel etiam de ipso Egnatio oratio tibi deesse possit, praesertim homini tam diserto & alias semper ad scribendum impigro. Verum non audeo te accusare, qui si humanitati atque prudentiae diffidam tuae, sim mei dissimilimus. Angor tantum animo & queror, nec de quo sane conquerar, satis exploratum habeo. Facit tuus erga me amor & acere istud tuum omni in re iudicium, ut nihil abs te neque temere neque iniuria fieri putem. Rursus tam insolens & diuturna taciturnitas in tanta maxime scribendi materia animum meum uehementer sollicitum habet, ne quid grauius acciderit uel tibi, ita ut scribere non queas, uel rebus meis, sic ut non audeas. Tu si, quod minus uelim, ualetudine impeditus cessas: delega (quaeso) eum laborem tuorum alicui, qui me de omni statu tuo faciat quamprimum certior. Sin forte rationum nostrarum conturbatione aliqua commotus, taces, nihil est quod uerere. Scis enim quoniam nam apud me sint ista fortuna bona loco,

z z

quid

quid ego aduersus omneis fortunæ iniurias iam pridem habeam animi. Sed me iam uerba deficiunt. fac igitur, si me amas, ut aliquid perendie uel à te uel de te accipiam, ne cum me literarum tuarum fructu diu priuaris, earum quoque expectatione diutius torqueas atque excrucies. Vale. Ex urbe Patauio, III. Calend. Februar.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO
GRIMOALDO S.

AD eum quem ex tam longo literarum tuarum silentio percepi dolorem, accedet etiam mittendi ad te pueri mei impensa. quid enim aliud capiam consilij, si nec ego aliter de te quicquam possum cognoscere, et tu sex continuis à me prouocatus epistolis mihi scribere etiam nunc grauare? Atque utinam is ea de te referat, quæ à nobis libenter uel legi uel audiri possint. Iam enim tibi scribendi onus imponere nullum audeo. Satis abs te habebo, si me per hunc internuntium hac solitudine liberaris. Omnino magnum quiddam sit necesse est, quod te hominem tam officiosum, mihi tam amicum, tam diu tacere cogat. quod ipsum quoniam cuiusmodi sit, coniectura nulla assequi possum, si literis consignare id noles, puero meo recte commiseris. Atque ne quibus de rebus certior fieri cupiam ignores, præter citurnitatis tuæ causam, scire uelim primum nunquid apud te sit ut uolumus. Deinde, quot nam ex XIIII. die Cal. Feb. meas acceperis epistolas. Tum ecquid Egnatio nostro suas reddideris, et de Villanouano confecerit. Tum uero, an descriptum Stephano Saulio fasciculum Genuam miseris. Postremo de rationibus nostris si quid addideris, gratissimum mihi feceris. Nam de rep. quid ego te rogem, qui hæc quæ mihi coniunctissima sunt, tam leuiter hic attingas? Vale. et mihi puerum meum statim remittito. Ex urbe Patauio

Patauio, Cal. Februar. Perscriptis his non sine magna animi mei molestia literis: ecce tuæ, breues illæ omnino, et exiguam de Villanouani negotio spem afferētes, sed quæ me tamen ab eo qui me debilitarat, ualeitudinis tuæ metu liberarunt. Itaq; pueri istuc mittēdi causa iam nulla est. Nā cum tu ualeas nec maiore ullo impeditus sis negotio, his lectis ad omnia (uti spero) respondebis. Sed quod ais nihil in Villanouano præter ætatis maturitatem desiderari: ea uero corroborata est, atq; mea quidem sententia eiusmodi, quæ hoc in genere maxime optanda sit. Annos natus est sex supra uiginti: idq; meis ad Egnatiū literis tum significauī, cum eum dixi ea esse eruditione, cuius penè extremi adolescentiæ anni capaces essent. Quare si hoc unū adhuc obfuit, facile est conficiendæ illi conditionis ratio: sed celeritate opus est, ut antè ad te scripsi. Sumptus enim tandiu sustinere nō possum, neq; rursus eum ab omni alia humana ope desertum dimittere. Literas tuas sic expecto, ut nihil auidius. De flagitiosa Gallorum in seruanda Alexandria negligentia, uel ut tu scribis, uinolentia, aliàs uidebimus. Nunc enim præ cura libere iocari non queo. Illud tantū miror, sex modo amissis militibus incolume præsidium omne dilapsū esse. Ad reliquas Franc. Roboriani uictorias Senam accessisse gaudeo, & de Florentia ualde timeo.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO
GRIMOALDO S.

Cum hodie literas tuas, quas mihi prid. Cal. Febr. misisti, de integro legēdas in manus sumpsissem, animaduerti in earum extremo esse caput quod ad rationes nostras spectaret, nec à me tū lectum esset, aut satis animaduersum, cum ad eas rescriberem. Perturbato scilicet eas

2 3

percur

percurreram animo: quod ipsum ex meis facile cognoscere potuisti. Vberior igitur fuit negotiatio nostra quam putaram: idque omne et diligentiae, et tuae erga me benevolentiae acceptum refero. Quod autem ascribis, ut si pecuniā ab argentariis exigere uelim, istuc ueniam: sin minus, quid tibi faciendum sit, per literas demonstrarem. Ego uero, etsi cum nemine omnium libentius sum quam tecum, tamen ne si exigenda quidem ea sit, causam cur mihi istuc ueniendum sit non perspicio, praesertim cum tibi scripta sit, non mihi. De reliquo nihil est quod ad me referas: quocumque rationes nostrae uocabunt, sequere: neque tibi auctoritatem meam expectandam putato. Ego enim cum istiusmodi rerum sum plane rudis, tum uero me in sinum atque fidem tuam totum contuli: quem neque facile discingi, et in omni genere prudentissimum esse semper iudicaui. Itaque exigenda illa ne sit, an transcribenda, an ad aliud negotiationis genus transferenda, an permutanda, quamquam deliberationis est, tui tamen est consilij: quicquid angustiae nostrae postulent non ignoras, et in quo spes sit ulla exploratum habes. Equidem, quod ad me pertinet, quicquid feceris, id prudenter abs te et fideliter factum esse iudicabo, atque adeo ratum habebo. Ac quia multus in eo es, ut quid te facere uelim omnino scribam, geretur tibi mos, sed uniuerse, nec enim aliter possum. Ducetos istos quinquaginta denarios ad superiorem summam adiungo, totamque pecuniam ita tractato ut tuam, sed hoc diligentius et cautius, quod in paucis istis numulis mihi sunt omnia. Non sit otiosa, nec in eo item uersetur negotio, quod sit hominum uel fraudibus uel calamitatibus opportunum. Hoc si praestiteris, et otio nostro optime consulueris, et me hominem memorem gratumque aliquando experire. Vale mi Grimoalde suauissime, et si quid est
de Vil

de Villanouano ab Egnatio confectum, facies me quā pri-
mum certiorē. Nō dici potest quā me hoc onus premat
& grauitur urgeat. Ex urbe Patauio, pridie Non. Febr.

CHRIST. LONGOL. BAPT.

EGNATIO S.

Scripsi ad te nuper de Simone Villanouano quā po-
tui diligentissime, non quo memoriæ tuæ cōstantiæ ue
diffiderem (sciebam enim quā tu grauitati tuæ seruires,
& in amicorum præsertim rebus minime esses obliuiosus)
sed id tū Villanouano ipsi à me dabatur, qui ut se tibi per
litteras quoq; accuratissime commendarem, mecum egerat.
Quod autem nunc in eandem rationē de integro tibi scri-
bo, id scilicet mea sponte facio, qui cum te currentem inci-
tare cupio, tum uero quibus ille in malis iaceat uideo, &
tantum ex eo dolorem, quantū animo capere uix possum,
traho. Agitur mi Egnati non de honore eius aut dignita-
te: quod quidem optandum nobis esset: sed me pudet scri-
bere, ne summæ spei, summæ uirtutis adolescens in ipsa
florentissima Italiæ parte fame pereat. Huic tu literarum
ac literatorum omnium ignominie & turpitudini, quan-
do unus hoc tēpore mederi potes, aut nemo certe istuc po-
test, nō iam abs te peto, quod prioribus feci literis, sed per
singularem illam tuā erga studiosos omneis omnibus per-
spectam, & à me semper prædicatam liberalitatem tuam
te obsecro, ut homini solo uirtutis studio & fortunæ iniu-
ria calamitoso, quibuscunque rebus potes consulas atque
prospicias. Ego, quod ad me pertinet, amplius quā feci
facere non queo. Tuæ sunt iam partes, ut quem officijs
tuis multis es complexus, aliquo etiam beneficio tuo be-
nigne cumulatum uelis. Non equidem audeo quicquam
tibi istiusmodi oneris imponere: sed quia tamen dignam

2 4

ista

ista tui animi benignitate mihi uideris esse consecutus fortunam, sine hoc à te petam, quod quidem te libenter facturum esse mihi coràm ostendisti. Quid hoc ipsum? inquires. Tantisper tecum sit, dū apud aliquem eum collocas. Hoc si à te impetramus, faciam profecto ut apud memores & gratos homines beneficium à te positum esse cognoscas. Vale. Ex urbe Pataui, v. Id. Febr.

CHRIST. LONG. P. BEMBO S.

ET si nihil erat omnino quod scriberem, non potui tamē Flaminio nostro istuc proficiscenti nō uel inaneis ad te dare literas potius quàm nullas. Sane enim in rebus meis nihil est noui. Versamur adhuc in his, ad quæ tu me unus omnium semper es cohortatus, literarum studijs. De te uero, et si minus quàm cupimus, audimus tamē quæ uolumus: Tam leuem iam accedere quartanam, ut utrum tentatiuncula sit ea, an febricula, uix ipse tu sentias atq; diiudices. Hoc ipsum mihi quàm gratum sit, etiam tacente me, satis, puto, intelligis. Equidem (quod unū absens & possum & debeo) pro salute tua uota facio, & ut te plane confirmatum hic primo quoq; tēpore uideam, etiam atq; etiam exopto. Flaminium ipsum à me hic tibi commendandum esse non arbitror. Est enim iampridem in ære tuo, ut quem tute mihi ipse accurate commendaris: testimonium modo mei de studio eius atque industria iudicij, ei dabitur. Scito ex omni nobilitate Romana multis iam seculis extitisse neminem, qui ad summa ingenij atque iudicij ornamenta tantum adiunxerit diligentiae, & in omni liberalis doctrinae studio assiduitatis. Non enim politiorē modo humanitatem & communes literas attigit: sed etiam se utraq; lingua in recta dicēdi differendiq; ratione ita exercuit, ut non credibile sit neq; quàm longe iam processcrit, neq;

neq; quò paucis annis tam pleno gradu peruenturus sit. Pertexet enim, scio, quod exorsus est, nisi aliqua forte tēporū iniuria ab instituto cursu aliò rapiatur. Sed de Flaminio nimis multa, præsertim ad te, qui cū de adolescētis indole summa semper sperasti, tum uerò fortasse libenter adhuc legere nō potes. Valebis igitur, & à Polo nostro saluebis. Ex urbe Patauio, v. i. Id. Febr.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO
GRIMOALDO S.

Flaminius noster eo tempore, num quid ad te uellem, mihi denunciauit, cum quid à te expectare magis haberem, quàm quid ipse mitterem. Scis enim te nihil dum ad posteriores meas duas respondisse. Mihi quidem certe nihil abs te adhuc est redditum, tametsi multarum à me habes epistolarum argumenta. Verumtamen nihil urgeo, atque etiam occupationibus tuis fauco. Iam enim sentio quàm tibi superiorum mearum in tuis flagitadis literarū crebritas molesta fuerit. Scripsi hodie ad Bembū & Egnatium: huic, ut Villanouani causam aliquanto acrius susci-peret: illi, ne me negligētiæ damnaret, si se Flaminius istò & ad eum sine literis meis contulisset. Exitus hyemis cū initijs consentiunt. Maximis & assiduis aucta flumina hymbribus agros totos inundarunt. De Heluetiorum aduentu nonnullus hic est odor, itemq; de Franc. Roboriani & Iulij Medicis cōiunctione. Omnino sunt qui rem inter eos conuenturam suspicentur. Ego nihil esse reor: sed tamen si fiet, aut ille ad Gallum, aut hic ad Germanū trans-eat necesse est. De Francis mirū hic silentium: quanquam non desunt qui treis Hispanas cohortes stipendij inopia coactas à Cæsare ad Venetos defecisse affirmant. Sed hoc tu melius ac potius optime omnium. De studiorum nostro

Σ δ rum

rum ratione si quid scire uoles, Flaminium ipsum percur-
etator. Vale. Ex urbe Patauio, VI. Id. Febr.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO
GRIMOALDO S.

O iucundas & gratas literas, quas mihi à te Flaminius
noster attulit. Sane non dici potest quàm me earum
sermo delectarit, atque illud in primis, quod de rationum
nostrarum procuratione scripsisti. E quidem etsi difficile
factu esse uideo id quod polliceris, tamè tum ingenio, tum
industria, tum usu, tum uerò etiam singulari tuo erga me
amore fretus, sperandum id mihi censeo. Tu contrà uelim
ea à me expectes omnia, quaecūq; ab hac studiosa uitæ no-
stræ atq; cōsuetudinis parte proficisci possunt. Etenim si
hoc tu præstiteris, mihi Leonis liberalitas nō magnopere
desideranda ut fuerit, ad quem nā potius omnē studiorum
meorū fructū detulero, quàm ad te: cuius unius opera, fide,
diligentia, ocium meū honeste copioseq; tueri potuerim?
Sic itaq; tibi uelim persuadeas: me, si quid posthac legēdo,
audiendo, cōmentando, scribendo assecutus fuero, daturū
operam, ut amicitia nostra haud paulò sit illustrior ea fa-
miliaritate, quæ Nicolao Grimoaldo Cebæ auo tuo cum
Francisco Philelpho uiro doctissimo, intercessit. Non au-
derem hoc tibi tanta polliceri fiducia, nisi & eodem apud
te esse loco bonas artes uiderem, quo apud auum tuum
extiterunt: & quam opinionem de studiorum nostro-
rum exitu conceperis, ex literis tuis perspicere: quanquā
maior hæc omnino iam est, quàm ut ei à me satisfieri pos-
sit. E quidē mihi iam nauasse operā uideor nonnullā, quod
unum ex omnibus M. T. Ciceronem dicendi magistrum
mihi delegerim: sed nondū me tantum profecisse sentio, ut
eo tibi nomine ipse gratulari debeas, atq; te his temporibus na-

bus na

bus natum gaudere. quod quidem uel ex eo comprobari potest, quod te, qui tanti eloquentiam nostram facias, crebris meis literis ad paulò uel diligētius uel sēpius scribendum nihildum potui perducere, nullo id sane impetraturus negotio, si, ut ais, illū cōsectando, uim eius effingerem atq; exprimerem. Remoto ioco mi Grimoalde suauissime, quantū in eo imitando adhuc profecerim, me quidem non poenitet: sed tamen tantū abest ut me illi parē unquam fore sperem, ut mecū præclare actum iudicaturus sim, tenuē modo aliquā diuinæ illius eloquentiæ similitudinē adumbraro. Id enim scilicet nunc molior, & scribendo persequor. Sed hac de re nimis multa. Tantū uelim existimes, si studiorum nostrum rationi fructus responderint, perfecturū me, ut nō modo hæc hominū ætas, sed etiam tota forte posteritas, q̄ bene apud me studiū, operā, officia tua collocaris, intelligat atq; cognoscat. Sed redeo ad spectacula nostra, luctuosa quidē illa, sed quaeso hoc tempore essent plane nulla, nisi citerior Gallia quotidiano Hispanorū latrocinio infestaretur. Nam transalpinis gentibus ocium, anni tempus attulit. Certe illinc ne leuis rumor quidē. Tu de Adriano nostro nihil. Atqui Barcinone de Pontificatu suo nunciū accepisse fertur, et Gregorij nomē secutus: illo uidelicet ipso nobis indicans nomine, quanta uigilantia in hoc obeūdo munere sit usus. Ac profecto summa ea sit oportet atq; mirifica, si modo, uti spero & opto, is ipse est, qui superiorum Pontificum partim ignauia, partim scelere labefactatam Christianæ pietatis religionem instauraturus est & confirmaturus. Deum quaeso Optimum Maximum consilia eius reipub. Christianæ salutaria sint, neq; ocio nostro parum accommodata. Vale.

Ex urbe Patauio, x v i. Calend. Mart.

Christ

CHRI. LON. ANT. MARCILIO S.

Tentari abs te patientiam meam arbitror, qui nec nū-
 cijs, nec literis, nec precibus deniq; commotus meis
 etiam nunc taceas. Quid enim, contemptū me putem? Nō
 tam (opinor) superbus tu es, nec ego certe contemnendus.
 At uide quā tu humanitati tuæ cōstes, qui hominem tibi
 tam amicū, tam familiarē literarū tuarum iucunditate tam
 diu priues, praesertim ab eo ad scribendum laceſſitus. Ego
 enim mehercule cum omnibus in rebus, quos nobis ipsi
 praestare possumus, uinci turpe duco: tum uerō officijs &
 amorī eorū a quibus prouocare, non respondere, turpissi-
 mum. Sed ut initio dixi, tentari abs te patientiā meam ar-
 bitror. Quare obdurabitur adhuc hic mensis. Sin autē ut
 es, etiā tum cessabis, nō te equidē scriptorū meorū deside-
 rio excruciare tentabo (uideo enim quā tu id facile sis la-
 turus) sed tū lōgissimis epistolarū uoluminibus obtundā,
 tū uerō quotidiano sumptu in tabellarios faciēdo obruā.
 Sin id quoq; abs te contēni intellexero, cōcitabo in te lu-
 cas istas boues, de quibus tu nihil adhuc ad me: credo, q̄
 eas indignas existimes, de quibus tu uerbū facias. Verūta-
 men uide utrū malis (utrūq; enim uitare nō potes) quo-
 tidiano ne istarū belluarū barritu uexari, an de carū inge-
 nio mihi aliqd perscribere. Equidē posterius hoc malim,
 tū quia te saluū cupio, tū quod etiam incredibili quodam
 leporum atq; facietiarū tuarum studio teneor, uel potius
 ardeo. Quo quidem in genere cum tu longe alijs excellas
 omnibus quos uel naturæ hilaritate, uel omnis liberalis
 doctrinæ humanitate uenustos & urbanos nouimus: fac,
 amabo te, ut saltem per literas, quando coram non possu-
 mus, inter nos festiue doctē que interdum rideamus. Vi-
 des ne quantā iocandi materiā ipse tibi iam praeberim,
 qui me

qui me quoque non insulsum esse tibi significarim? Sed uel me tuo arbitratu ludas licet, modo salsam aliquam & lepidam epistolam mittas. Quiduis enim potius quam cessationem tuam ferre possum. Vale. Patauij, XII. Cal. Mar.

CHRIST. LONG. BAPTISTAE

EGNATIO S.

VEreor ne tu me pudoris mei parum memorem esse iudices, qui rogandi finem faciam nullum, praesertim cum nihil abs te loci precibus nostris relictum esse ex Grimoaldi nostri literis potuerim intelligere: sed ea est Villanouani nostri tum uirtus, tum quae me dies noctesque excruciat, egestas, ut mihi hoc in officio cessator esse uidear, qui me tibi molestum in scribendo esse iam non dubitem. Audio rationibus eius duo plurimum adhuc offuisse, aetatem & nationem. Atqui ea hominis aetas est, quae mea quidem sententia, sit huic muneri maxime idonea. Sextum enim supra uigesimum agit annum: ea iam prudentia atque moderatione praeditus, ut hisce uirtutibus senectus ipsa non magnum pondus allatura uideatur. De altero, non me quidem fugit quam male Galli in Italia audiant: sed ego tibi Villanouanum praestabo, cum ab omnibus Gallicis uitijis ineptijsque liberum, tum plane Italica & grauitate & lingua, & (quod maxime ad rem pertinet) pronuntiatione in primis ornatum. Nam quibus potissimum gens illa uirtutibus commendatur, fide, probitate, religione, has quidem nemo in eo desiderarit, non sane magis quam ingenium, iudicium, studium, literas, excellentem denique in iure ciuili prudentiam, atque memoriam. Sex enim ipsos annos sub optimis praceptoribus Ticini in eo studio euigilauit: atque ita profecit, ut aequales suos omnes longe uicerit. Quare à te quaeso, ut
siquis

siquis ad eā uoluntatem & diligentia, quam in eo iuuan-
do adhuc adhibuisti, cumulus accedere potest, is hac mea
commendatione accedat. Sin nihil addi potest, ne sedulita-
tem meam aut impudentia, aut ambitionis cōdemnes. Nō
enim liberalitati aut constantia diffusus tuæ, sed tum ijs in
quibus Villanouanus iacet miserijs, tum mea etiam huma-
nitate commotus, eadem de re tecum ago et sapius & ac-
curatius. Vale. Patauij, xii. Calend. Mart.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO
GRIMOALDO S.

N Vllum fere nunc haberem ad te scribendi argumen-
tum, nisi nescio quid literarū Egnatio & Marcilio
exarassem. Marcilio? inquis. & isti quidem uelim episto-
lam suam ipsemet reddas, sed prius à te lectam, ut cum
uideris quanti is à me fiat, pœnas mihi des taciturnitatis
tuæ, qui literarum tuarū silentio commisisti, ut ad illum
nulla sententia scriberem, quem tu nomine omnium amu-
lum feras. Tacet ipse quoq; etiam nunc, sed non hoc diu
impune tulerit. Ad Egnatium porrò scribendi hæc mihi
causa fuit, quòd nec eius etiam literas adhuc potuerim eli-
cere, nec Villanouano ullo tempore aut loco deesse uelim:
cui quidem tamen ne iam desint omnia, ualde metuo. Istic
enim à uobis lentius curatur negociū, quàm res & fortu-
na ipsius postulet. Sed hoc tu uideris: in quē, nisi mature
proideris, hoc quicquid est oneris, totum decidet. Admo-
nitus es à me non nunc primum: quare incumbetur quoq;
si sapis, in istam curam. Egnatium nisi perfecta re aut de-
sperata, rescripturum non puto. In citeriore Gallia audio
Mediolanum ab Hispanis & Germanis summa ope mu-
niri, pecunias imperari, delectum prouinciale haberi, pon-
tes in Pado ad Placentiam fieri, omnia tumultus & tre-
pidationis

pidationis esse plena, præsertim cum Cares Alpinos Gal-
lis suis auxilio uenire dubium iam non sit. A' Gallia &
Germania, nulla adhuc fama, clausis scilicet etiam nunc
Alpibus & nostro mari, quæ tamen propediem aperian-
tur necesse est. Sed tuum est ista scribere: huc enim istinc
manant. Illud quidem meum: esse Bononiæ Hispanum ho-
minem quædam, qui à se omnia Pet. Alcyonij in faciendo
Aristotele Latino errata collecta esse, ac propediem editū
iri huc scripserit: de quo ipso, si tibi uidebitur, Alcyoniū
nostrum facies certiolem, & simul hominem meis uerbis
salutabis. Vale. Patavij, xii. Calend. Mart.

CHRIST. LONG. MARIANO
CASTELLANO S.

Accepi epistolam tuā ad ix. Cal. Mart. in qua quòd
officium desiderari abs te meū significas, est id mihi
quidem submolestum, sed nihilominus tamen iucundū, ut
qui nulla mea negligentia à me cessatum esse sciam, & te
ista literarū mearū flagitatione mei memoriā adhuc tene-
re perspiciā. Nā nescio, ego aliquāto magis, atq;
adeo iustius à uobis aliquid expectaui, quàm uos à me. Et
enim cū istuc perferuntur undiq; omnia, tum uerò ea quo-
tidie Romæ & fiunt et dicuntur, quæ scilicet epistola sunt
dignissima. Hic contra summū otium, summū est de rep. sē-
lentiū. Sed quādo tantopere literas requiris meas, non cō-
mittā posthac ut in eo genere de me queri possis: tu modo
fac ut de rebus urbanis ex te aliquid interdum cognoscā.
Lælius enim Maximus nostri iampridem planè oblitus
est: eques uidelicet Romanus, & idem uir fortissimus, ho-
minis noui, & in ignaro literarum otio intabescentis. Sed
hoc fero eadem qua Leonis mortem animi æquitate: ex
qua etsi mihi grauißimum uulnus impositum esse sentio,
qui me

qui me ab omni humana ope desertum hic nunc uideam, non succūbo tamen, neq; mihi, neq; institutis meis desum studijs: in quibus eō etiam elaboro diligentius, & euigilo acrius, quo mihi præclarius aliquando fore spero, me non modo nulla fortunæ iniuria de sententiā mea deiici potuisse, sed etiā aduersus omnes sæuissimas eius tēpestates rectū cursum tenuisse. Omnino Gallia mihi clausa est, quod cōtra meorū omnium uoluntatē Leonis promissa secutus in Italiam redierim. In ipsa autem Italia cū Leone ipso spes mea omnis interijt. Florentia tumultuatur. Bembus longo et difficili morbo prostratus iacet. Abest Sadoletus. Abest etiam Hadrianus noster: de quo quidem multa mihi & magna polliceor: sed ut uides, longe abest gentium, nec modo de aduentu, sed omnino de salute eius nihil exploratū habemus. In Hispania esse dicitur, sed nec in utra, nec an in Italiā uenturus sit, etiam nūc scitur. Si uenerit, spe sum optima. Sin quintū Clementem sibi imitandum putauit, mihi tamen in Italia, dum studiorū meorum rationem explicaro, manere decretum est. Negotiari enim iam cœpi ex ea pecunia, quam ad hosce fortunæ casus, sepositam habebam: res que iam ita processit, ut uel ad multos annos ipse me ære meo tueri posse uidear. Neque uerò est quod uereare, ne hoc nouo uitæ genere studia conturbentur mea. Aliena hac in re & opera & fide utimur. Aliena, inquietas, fide? prorsus aliena, sed hominis nobis amici. qd enim faciam, sic nec literis meis deesse, nec ipse mercaturæ operam dare possum, homo cum in omni negotiatione plane rudis, tum uerò otij & quietis longe cupidissimus? Adhibita est tamen ea à nobis cautio, ut nobis fraus non facile fieri possit. Sed hoc fors uiderit. De Panegyricis præstabo quod tibi sum pollicitus: & Romana, mihi crede

crede, fide præstabo, sed nondum satis maturuerunt, neque tamē à maturitate absunt longius. Res est ardua & operosa, præsertim cum id mihi sit cordi, non solum ut amicitia nostra, sed etiam ut urbe Roma non indignæ habeantur. Itaque quoties tibi minus in eo maturare uidebor, fac illius tibi in mentem ueniat,

Tantæ molis erat Romanam cōdere gentē, Flaminium ex tuis literis equidē accusare possum negligētiæ, quod nihil unquam ad te de me: sed eū nihilominus à me commendatum uelim habeas. Dignus est adolescēs quem omni tua humanitate liberalitateque complectare. Vsus es tu quidem aliquādo summa in, eum benignitate, sed tum, cum non tā necesse esset quā nunc est, nec ipse in tantam doctrinæ spem adhuc ingressus. Caue enim putes quicquam ei istic esse, aut iā multis etiā seculis fuisse simile, uel ingenio, uel industria, uel probitate, uel etiā grauitate. E quidem sic de eo pronūtiare soleo, ut dicā neque natura benigniore quēquam hodie uti, neque cū fortuna duriorē cōflictari. Quare cū id ei cumulatiſſime adſit, quod nullius beneficio assequi possit: id autē omnino absit, quod tu ei cumulatiſſime præstare potes: ne cōmissum uelis mi Mariane, ut tātæ spei, tantæ uirtutis adolescētī, & quod cōstat propinquo tuo, tum denique defuisse uideare, cum ad summā eruditionē dignitatemque pleno gradu cōtenderet. Perueniet enim quō tēdit, & si tu paululū modo adiueris, maiorū nostrorū gloria dignū se præbebit. Hoc ut facias, uel mea, uel ipsius adolescētis, uel etiā honoris tui causa te tam rogo quā tibi nominis Romani dignitatē curæ & esse & semper fuisse certo scio. Ornithiam delicias tuas meis uerbis dissuauiare, matrique eius Iulie & materteræ Ludouicæ salutem referes plurimam, Bernardinæ uero tuæ etiam me diligenter

A

EXCH

excusabis. Quæsta est mecum grauitè de literarum mearum silentio: sed satius puto, fuerit ei rescribere, ne me superbiæ quoque condemnet, qui per te excusari maluerim, quàm literis eius respondere. Valebis igitur, & Busæcios, Torquatos, Alterios, Salomonios, ac reliquos item communes amicos à me iubebis saluere. Patauij, v 11. Calend. Mart.

CHRIST. LONG. STEP. SAULIO S.

Vellem eo epistolæ initio tecum agere nunc possem, quo superioribus meis ad te literis sum usus: sed facit dispar tuarum ratio, ut hæ quoq; dissimile principij genus postulent. Scito igitur proximas tuas literas tantum mihi attulisse & molestiæ & doloris, quantum uel mihi dictu sit perdifficile, uel tibi, nisi meum erga te perspectum haberes amorem, creditu non facile. Ergo mihi te utroque nostrum uiuo, in perpetuum carendum erit: cuius ex suauißima consuetudine tantum capiebam uoluptatis, tantum in omni genere prudentiæ, fructus & utilitatis? Equidem, etsi tum ex miserrima horum temporum conditione, tum ex languidiore literarum tuarum significatione aduentui tuo subdiffidere cœperam, fruebar tamen interim quadam inanis spei usura libenter, sperabamq; aliquando fore, ut expectationi nostræ reditu tuo tandem satisfaceres. Nunc etiam illud, omni præcisa spe, literæ tuæ nobis eripuerūt. Quo me igitur tandem esse censes animo? Nempe eo, quo esse debeo, orbatus tali uiro, mihi amicisimo, familiarisimo, iucundisimo. Polus quidem noster, non tam eorum commemoratione, quæ à me de ista tua & uirtute & industria persæpe audierat, quàm literarum, quas tu mihi scripsisses, elegantia atque prudentia commotus, te unum iam sibi destinarat, quicum societatem studiorum coiret
sanct

sanctissimam, regiae scilicet indolis, & acerrimi iudicij
adolescens, te ex paucis epistolis tuis, quasi Leonem ex
anguibus, totum facile aestimauit, dignumq; quem unum
ex omnibus in omni studiorum suorum ratione comitem
haberet & socium iudicauit. Itaq; cum hunc tristissimum
de te nuncium à me accepisset, magnum etiam mihi uisus
est dolorem accepisse, qui se de tanta spe, & ea quidē uni=
ca, repente deturbatum uideret. Scis enim qualia hic sint
uestri ordinis ingenia & quibus etiam studijs dedita. Ve=
rum ille, quidnam sibi consilij capiendum sit, uiderit. Ego
certe, qua una amoris memoriaq; tui ratione potero, te=
cum semper ero, literas partim legens aut expectans tuas,
partim scribēs, aut mittens ad te meas. Hoc enim unū mihi
relictum esse uideo, quo absentis tui desiderium mitigem
atque consoler. Quod si tu, quemadmodum ostendis, me=
cum in scribendo certaris, cum magna me sanè leuaris mo=
lestia, tum uero te amici hominis officio fungi non modo
iudicabo, uerum etiam ubique prædicabo. Sed uenio ad li=
teras tuas, quas abs te non sine cura & angore animi
scriptas esse intelligo: nec tamen eiusce rei causam ullam
exponis: tantum tibi consilium opus esse significas meum.
Quod si ita est, ut tu homo prudentissimus sine me deli=
berare non facile possis, & tanta res agitur, ut eam lite=
ris consignare non audeas: iam uero absentiam nostram
longe mihi grauius ferendam esse uideo, quàm initio puta=
ram. Nā quod ad fiduciarij illius sacerdotij, quo te à Leo=
ne abdicare coactus es, procurationem pertinet, expectan=
dum tibi censeo, dum uel res apud Insubres ex Gallorum
sententia constituentur, uel Hadrianus noster uenerit, aut
certe rem Romanam composuerit. Nec enim dubito quin
apud eum Pōtificem ius tuum obtēturus sis, quē iā multis

ætatibus unum, sine uitio, sine obnūciatione, sine ulla ambitionis uel leuiſſima ſuſpitione, ſummo ampliſſimi collegij conſenſu, ſacris noſtris omnibus præſectum eſſe antiſtitē, omnes & prædicant & admirantur. Ego id proſecto diuinitus factum arbitror. Placet tamen interim, ut iſtic pontificias aliquot tabulas teſtere, inuitum te & metu Leonis adductum monaſterij illius procurationem tum depoſuiſſe, nunc autem conſtitutum tibi eſſe, ut primū ius dici Romæ cœperit, recuperatorio iudicio experiri. Hæc cautio etiam ſi minus neceſſaria eſt, opus tamen eſt, & ad uitandā tacitæ conſenſionis ſuſpitionem hoc tempore non inutilis. Sed hæc tu ſpero melius, uel tua, uel iſtorum conſultorum prudentia fretus. Vale, Patauij, v. No. Mart.

CHRIST. LONG. M. ANT. FLA=

MINIO S.

Ignosce, quòd qui antea ſolitus ſum mea ſpōte tibi ſcribere accuratius, nūc diſertiſſima abs te prouocatus epiſtola reſpondeam negligētius: perturbato enim hæc ſcribi mus animo. Turbarunt autē nos Saulij noſtri literæ, quibus ille mihi ſpem redditus ueſtri ademīt omnem. Vix credas quā id moleſte ferā, quātoq; ueſtri deſiderio nunc ardeā, qui (fatēdum eſt enim) digreſſum à me ueſtrum haud ita grauiter tuleram: nimirum maturæ ueſtræ conſiſus reuerſioni, necdum ſatis animaduertens quantam uobiſcū ſuaui tatem à me dimittere. Iam uero me & res & tempus docuit, quantum in eo amiſſim. Auget hunc meum dolore, ſtultitiæ meæ recordatio, qui id cōſilij proficiſcētī Saulio dederim, ut iſtic potius quā hic. Quod etſi ne tū quidē mihi erat iucūdum, habendā tamē maiore illius rationē putaui quā mei. Ita cū abſentia ueſtra, tū uero etiā magis cōſilij mei inſania torqueor. Nam iſtic bellū exortū eſt: hic in
ſum

summo uiximus ocio. Sed huic dolori meo, si minus frequētes à uobis literæ, tempus quidem certe ipsum, atq; nouarum necessitudinum cōiunctio, uti spero, medebitur. Nūc ad literas tuas: ex quibus cognoui eas quas uobis superiore mēse misi, ad 111. Cal. Feb. istuc nōdum fuisse perlatas. atqui his ea cōplexus mihi uideor omnia, quæcūq; de uitæ ac studiorum nostrorū ratione cupis intelligere, quare eas eodē exemplo uobis mittēdas putauī. Cōstituti uero abs te ocij tui cōsiliū ita mihi probatur, ut eo tibi nomine etiā ualde gratulcr: sed bona mehercule fide, nō autem quemadmodū tu, qui mihi uere et iure optimo gratulatus, quōd ad nostros homines summum peruenisset imperij ius, summus pōtificatus, nescio quid etiā de eloquētiæ principatu adiūxisti: quem quidē in hominibus nostris nō sanē uideo, nisi tu fortasse illi τῆς μεγαλίας ἐγκωμίου, aut etiam Silenis Scarabeisq; nostris tantū in eo genere tribuis, ut perfecti oratoris imaginē ab amico nostro effictam atq; expressam putes. Quod si ita est, est etiā quod te uehementē pudcat, qui eloquentiā uestram nō tam uberiore ulla rerū uerborumq; copia, quā in insigni illa Bataui oratoris stultitia uictam esse fateare. Sed nūc iocari præ stomacho nō libet. Vacuo animo scribam liberius & diligētius: itemq; de Luteriana causa, quōd degustes, fortasse tibi mittetur aliquid. Vale. Patauij, v. Non. Mart.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO

GRIMOALDO S.

Allatæ mihi sunt heri à Steph. Saulio literæ, ex quibus intellexi fasciculum illū, quē ad te, ut Genuā mitteretur, proxime dederā, ci ad 111. Cal. Feb. nōdū fuisse redditū, ut illū omnino aut interceptū esse, aut tabellariorum negligētia amissum suspicer. Nā perscriptores tuos

A 3

ACCH.

accusare non audeo, qui si mea causa parum uellent, imperio certe mouerentur tuo. Itaque da, si me amas, operam, ut ille etiam nunc descriptus fasciculus, ad eum omnino perferatur. Quod tu per literas tuas mutui inter nos officiorum certaminis contentionem tam auide accipis, est id mihi pergratum, perque sane iucundum. Tu modo uide, ne dum me officijs tuis uincere contendis, nimia cupiditate prolabare: hoc est, ne me fortunis spolies omnibus, quem industria tua mirifice locupletatum cupis. Scis eo consilio istam à nobis negotiationem institutam esse, non quo rem augeamus, sed ut Platonis & Democriti exemplo in hac peregrinatione ocio nostro praesidium aliquod pararemus. Sit quaestus igitur minor potius, dum tutior et crebrior, quam cum aliquo periculo fructuosus & rarus. Mare quam sit infidum, uides. Terras hodie penè omneis partim bellorum incendijs, partim militum latrocinijs infestas esse non ignoras. Istic quam certa sit fides, nescio. Sed sus Mineruam, qui haec ad te. ac sum etiam profecto timidior quam mihi per te liceat, quare quam rationes nostrae cautionem postulent, tute uideris, qui unus omnium certe uides plurimum. Ego enim, si quidem tu, ut ostendis, istius tuae industriae fructum honore metiere, eum tibi habebis, quicumque ex studijs nostris proficisci poterit honestissimus atque uberrimus. Et quoniam de Fr. Philelpho tam multa in literis tuis: equidem cum dixi coniunctionem nostram multo clariorem fore ea causa, quae illi cum Nicol. Grimoaldo Cebe auo tuo fuisset, Philelpho me comparare tum nolui, cuius quidem eloquentiae atque doctrinae tam facile cedo, quam tu auum tuum cum literarum nostrarum studio, & totius uitae splendore iam exaequasti: tum uero exquisitiore quadam, & mea etiam sententia expeditiore negotiandi ratione longe uicisti, qui istic in
sum

summo ocio ea & tractes & assequare: quæ ille ut conficeret; ab Italia procul ad extremam senectam uixit, non Græciam modo & Thraciā summis difficultatibus peragrans, sed maximis etiam periculis Syriā, Armeniā, Persidem, Arabiā ac reliquas Oriētis parteis percurrēs. Cū igitur de necessitudinis nostræ claritate illa scriberē, non tibi immortalē posteritatis memoriā pollicebar (hoc enim promittere arrogātis esset hominis: atq; haud scio an etiā multo stultissimū) sed id significare uolui, pluribus à me necessitudinis nostræ uestigia monimētis impressum iri, quàm is aui tui nomē nobis commendasset. Scis enim unam tantum & alteram ad Cebā nostrum extare epistolam. Sed de his alias, nisi hæc potius ipsa nimis multa. Verūtamen me pupugit longa illa literarū tuarū de Fr. Philclphi, et Christ. Longolij eruditione disputatio. Egnatius noster quid iam habeat animi, nescio. Tribus à me ad rescribendū honorificētissime inuitatus epistolis, ne schedulam quidem adhuc, nec literam. Nihil, inquires, de Villanouano explicat. Ne tu quidem ipse: attamen scribis. E quidem malim causam initio non suscepisset, aut etiam omnem eius cogitationem postea abiecisset, quàm me literarum suarum expectatione tandiu suspendisset. Sed ei posthac molesti non erimus, ne in scribendo quidem. Vale. Patauij quinto Nonas Martias.

CHRIST. LONG. BAPT.

EGNATIO S.

Misit ad me literas tuas hodie Romulus Amazeus, miucundas illas quidē mihi & expectatas, sed eo sanē tēpore à te scriptas, cum hic de Villanouano iā confecissemus. Collocatus est enim à nobis apud adolescētē quēdam cū honesto in primis loco natū, et optimis deditū studijs, tū

A 4 60

eo etiam fortunæ splendore ornatum, & sic erga Villanovanū animatum, ut utriq; optime consultum arbitremur. Quamobrem cum iam nihil est quod eius causa labores: tum uero tibi & meo & ipsius Villanouani nomine gratias ago quā possum maximas, nō de eo solum quod mea causa in eū contulisti & studij & officij, sed de tua quoq; ad eum suscipiendum, si res coëgisset, uoluntate, quam mihi per literas tuas humanissime atq; liberalissime detulisti. Equidem, et si domo tua non est usus, tamē qui eā illi pate-re uoluisti, perinde me tibi astrictum iudico, ac si apud te uixisset. Quòd autem in interiore tua epistola grauiorem te mihi aduersariū constituis, quā iij fuerint ipsi, qui me Romæ indignissime diuexarunt: iocaris in eo tu quidē acute, nec amice minus quā opportune, qui nunc deniq; lite secundū me à Senatu P. Q. R. honorificentissime data, in capitis iudicium me tam longo interuallo retrahas, & unus ex omnibus iugulum hostiliter petas meum. Sed nihil agis. Veritas multorum gladijs peti potest, iugulari nō potest. Nec enim, quod tibi quasi telum acerrimum sumis, ingratius in patriam uideri possum, qui me Macliniensem semper & ubiq; sum professus, eaq; de Maclinia ornamentis & tum prædicaui, et postea scripsi, quæ perpetuo mea in patriam charitatis testimonio fore non despero. At Gallus uideri mauis quā Germanus. Ne istius quidē unde coniecturam ducas, uideo. tu quidē certe nihil affers, cur ita tibi uideri debeat. Sed nec ea sanè res ad Maclinia quicquam pertinet, quæ siue Gallia attribuat, siue Germania, nihilo inde obscurior sit aut illustrior. Non enim ullo nationis & circumfusarū gentiū nomine clara est: sed tum ciuiū suorū uirtute atq; gloria, tū ipsius urbis elegantia et amoenitate celebris hominum memoriæ atq; beneuolentiæ commendata

mē data est. Carolus quidē Cāsar inter tot regnorum nomina, inter tot imperij titulos, Maclinensem principem sese inscribit, idq; more maiorū, qui eam quasi nullius Prouinciæ regionibus circūscriptam, numero semper exemerunt, & unde finitimæ gentes omnes ius peterēt, esse uoluerūt. Ac profecto sic se res habet, quemadmodum in altera defensionum mearum oratione disputauī. Dijudicari uix potest, Germaniæ Maclinia sit an Galliæ. Facit lingua, imperium, uulgi opinio, ut Germaniæ ascribēda uideatur. Rursum hominum ingenia, mores, uictus, uestitus, ac ille gētium omnium celebratus monimentis Galliæ ac Germaniæ limes Rhenus eam Galliæ adiudicat. Quæ quidem mihi causa est, ut utrisq; honestissime cupiam, & hos bellorum motus inter eos componi exoptem potius quā alteros cum aperta reip. Christianæ perniciē uincere aut uinci. Sed ad id redeo, quod ais cæcos fuisse aduersarios meos, qui illud de duabus sellis non uiderint. Viderūt Egnati, & in altercatione etiam mihi obiecerunt: sed contrā atq; tu. Nam cū à me quærerent cuiatis essem, qui nec Gallus nec Germanus essem, ita occurri, ut me & Gallum esse & Germanum dicerem. hic de duabus sellis cum nescio quid illi cauillarentur, etiam tribus me sedere dixi, qui præterea Romanus iā essem. Hoc illis nō ferentibus, & os hominis clamantibus, respondi, quod negare non poterant, Mundanum esse me, & patriam à me eam duci meam ubicunque & mihi et uirtuti locus esset. Atq; ita sanè est: ciues meos eos numero omnibus, quicunque nec à pietate Christiana, nec à literis nostris abhorreant: nec tum Romæ tam de adipiscēda ciuitate contendī, quæ necopinātī & absenti delata esset, quā ne improborum quorundam hominum conspiratione ex ea turpiter eijceret. Hæc ad te scripsi paulo uerbosius for

A 3

tasse

tasse quàm tu uelles: sed si in eo te offendi, qui longiori illi tuæ disputationi plenius responderim, tu me uoluminibus posthac obruas tuis licet. Vale. & me, quod facis ama. Patavij, III. No. Mar.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO
GRIMOALDO S.

NVnquam uberiores ad me dedisti literas, ijs quæ mihi hodie sunt redditæ, cum paulò antè ab Egnatio epistolam accepiſſem. In tuis cum omnia mihi fuerunt iucunda, tum uero id iucundiſſimum, quod de fœderis inter Francos & Heluetios iſtiratione addidiſti: tametſi nihil ego à Caribus illis bona fide actum iri puto. Nolim ita ſit, ſed mihi inſignem aliquam cladem, non tam hoſtium uirtute quàm Alpinorum auxiliorum perfidia Franci accepturi uidentur. Conſilia Proſperi Columnæ eadem plane eſſe ſuſpicabar, quæ tu prudenter auguraris. Eſt enim minime ſtultus, neq; in ſubeundis periculis nimium audax. Aliquid ſit omnino oportet, quod eum ad perferenda obſidionis incommoda adduxerit. Sed hoc propediem res ipſa nos docebit, quæ quidem diu duci non poteſt. Noua iſta alea ratio plane noſtra eſt, & à nobis Loteria, quaſi uas ſculariam dicas, appellatur: ab argenteo ſcilicet uasorum ad abaci ornamentum apparatu, qui ita inter eos, quorum in ſortem coniecta ſunt nomina, diſtribuitur, ut cuiq; aliquod uas obtineat. Quòd autem eo ludi genere te minime delectari ſignificas, nec committendum putaſti, ut pecuniam tanto periculo exponeres meam: agnoſco prudentiam & tuam erga me beneuolentiam, qui nihil de rationibus noſtris ſtatuas, quod non ſit periculo uacuum. Marcilio uelim res iſta bene & feliciter eueniat. quanquam uereor, ne ſi ex animi noſtri ſententia ei ludus procedat, ita ſuperbiat, ut
nos

nos contemnat: sin damni aliquid faciat, ne iratus taceat, aut certe tristius quàm expectamus rescribat. Tu modo da operam, ut de exitu negocij primo quoque tempore fiam certior. Sic enim ad id quod scripseris, literas meas accommodaro. Vellem in aliud tempus literæ tuæ incidissent: agerem tecum subtilius. Nunc cum & Egnatij literis responderim, & Hilaribus hæc ipsa scripserim, plus mihi fecisse uideor, quàm mihi per genialis huius diei hilaritatem liccret. Vale. Patavij, III. Non. Mart.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO

GRIMOALDO S.

PVdet me quòd cum rarissimas ad te dem literas, nulas etiam nuttam nisi commendatitias: sed cum nihil fere est quod scribam aliud, tum uero tua in me beneuolentia uel hic tam nota est, ut si cui uel autoritate uel potestate tua sit opus, is per me potissimum tibi commendari uelit. Ego autem etsi ea te æquitate atque animi constantia præditum esse exploratum habeo, ut gratiæ locus apud te non sit, qui quid res ipsa & causa postulet, non quid homines cupiant, pro singulari tua prudentia atque iustitia animaduertere soleas: tamen interdum facere non possum, quin necessarios meos hoc officij genere prosequar, eos præsertim, quos nec amicitia nostra indignos, & salua dignitate atque fide tua abs te iuuari posse confidam: ut hoc maxime tempore. Narrauit enim mihi Leonardus Pomarus medicus, quid Lugduni Petro Pomaro filio suo accidisset: quem quadruplatorum delationibus oppressum, & in uincula coniectum, istuc tandem indignissime raptum esse diceret, capitis apud uos dicturum causam, non de ullo quidem suo scelere illum, quem læse religionis nemo insimularet, sed quòd patrem suum impietate

pieta

pietatis falso accusare nolisset. Atqui nihil necesse est, omnia ut hic commemorem. Notam enim tibi eorum causam esse scio. quāquam ut pater ipse tibi satis notus sit, uereor. Est autem uir plane bonus & doctus, & in ea quam profitetur, medēdi arte longe peritissimus: mihi uero tum his de causis, tum quod ad me amandum iam olim accesserit, sanctiore quodā necessitudinis uinculo ita coniunctus, ut ad meum erga ipsum amorē nihil omnino addi possit. Ac quando in caput absentis patris miser istic torquetur filius, bonaq; eius quasi hominis indicta causa impietatis damnati, publice iā possidentur: dicā tibi uere & ex animo, quid de hominis sensu atq; religione non nūc primum existimarim. Sic enim habeto, tam longe mihi semper abesse Leonardum ab illa Hispaniensi superstitione uisum, ut eū etiam cum primis optime de Christiana pietate persuasum iudicarem. quam quidem in sententiam sum adductus eū singulari hominis doctrina & probitate, tum uero quotidianis & accuratis eius sermonibus, quibus mecum ille & Lugduni persepe, & Venetijs ita semper est usus, ut ipse me prae illo in Christianis literis rudem, in persuasione nostra etiam si non repugnantem aut barbarum, tardum certe et durioresse arbitrarer. Neq; uero me fugit, quā non sit temere de pia alterius uoluntate pronūciandum, ne ex uultu quidem, aut ex oratione ipsa: quae etsi quaedam est animi imago, sepe tamen mentiri potest & fallere. sed multo sanè est arrogantius & periculosius homini Christiano, solis suspicionibus commoto de nefaria ciuis sui cogitatione iudicium facere. Iesus quidem Christus ipse, se unum occultae hominum impietatis & iudicem esse uoluit & ultorem: grauissime ijs etiam minatus, qui de huiusmodi causis quicquam statuissent, nec eas ad se totas integrasq; reieciſ

ieciſſent. Nam quòd Lugduno profectum eſſe Leonardum calumniatur, ne ei dies eo nomine diceretur, qui quidem aliquot antè annis graſſante illic ſæuiſſima peſte diſceſſit, quàm in hoc hominum genus inquiri cœptum eſſet: nū tamen continuo impius ſit, ſi cum temporum noſſet rationē, nec ſe mediocri ardere neſciret inuidia, quòd & Hiſpanus eſſet, & locuples haberetur, ſordidiſſimorum quorūdam, & tamē gratioſiſſimorum hominū, à quibus fortunas ſuas certa iam ſpe deuoratas eſſe intelligeret, calūnijs ſeſe ſubtraxit, atq; mature eripuit? Addunt delatores eius id quod extra Hiſpaniam Hiſpanis penè omnibus uulgo obijci, & quod grauiſſimū eſt, temere etiā credi uideo. Eiuſdem criminis reū ex Hiſpania illum iam pridem profugiſſe. Quod ipſum ſi tam uerū eſſet quàm certe falſum eſt, eſſet tamen, mea quidē ſententia, iniquum, tātō præſertim interuallo, externis eum præiudicijs dānare, eius in primis gētis, cuius ipſe odio in inuidiā ac periculum nūc uocaretur. Nō enim ignores totā iſtam cauſam inde pēdere, quòd in Hiſpania ſit natus. Sed fuerit ſanè uel publico iudicio & iure illic damnatus: an illi in huiuſmodi crimine, inter homines religioſiſſimos poſtea pœnitere nō licuit? Profecto enim multis in Gallia annis uerſatus ſic uixit, ſic liberos Lugduni procreauit, ſic eos in iſto ſtudioſū domicilio optimis & artibus & moribus inſtituēdos curauit: deniq; ſic ſe erga omneis geſſit, ut cum alios pleroſq; homines, prudētīſſimos atq; ſanctīſſimos ad amicitiam ſuam adiunxerit, tum uero etiam Iac. Fabrum & Car. Bouillum uiros ſumma uirtute, atque maximarum rerum ſcientia ornatīſſimos, ita ſibi deuinxerit, ut eum illi dignum iudicarint, quem immortalibus ſuorum ſcriptorum monimentis poſteritati commendarent. Ac uide mi Barma quàm inique & præpoſtere eorum

rum

rū hodie imitemur mores, qui Christianos homines quon-
dam proscriberent. Dabant illi operam, ut quicumq; Chri-
stiani numerarentur, non modo spe salutis, sed etiā magnis
propositis præmijs ad pristinam impietatem reuocarētur.
Nos uero eos qui recte & nobiscum sentiunt, ad eiuran-
dum Christum ipsum cogimus. Pro fitentibus quidem cer-
te illis se Christianos esse, non credimus: detestantes impie-
tatem, quæstioni subiicimus: tormentorum ui coactos fāte-
ri, hostiū numero habemus. Apud illos si quis uerbo Chri-
stianū se negasset, statim dimittebatur: Apud nos nec Chri-
stianæ pietatis professio, nec ulla actæ uitæ innocētia ad di-
luendum impietatis crimē satis est. Adeo quædā hominum
pestes uel suspicionibus suis scelcrate indulgent, uel etiam
alienæ auaritiæ turpiter crudeliterq; inserviunt. Sed quid
ago? causam hominis, & uehemētius quidē ago, cuius mo-
do religioni testimonium apud te per literas dare cōstitue-
ram: & filium tibi comēdare, quem istic ex uinculis cau-
sam miserabiliter dicere audio. Cōmouit me scilicet rei in-
dignitas: simul & illud ueritus sum, ut si in re minime uul-
gari & tāta, usitato literarū genere essem usus, ne tu hanc
meam commendationem uulgarē duceres. Itaq; si quid un-
quam mea causa uoluisti, si me uirum bonum, si minime in-
rogando ambitiosum, si alieni ingenij existimatorem non
stultum esse putas: peto nunc à te, primum ut tibi persua-
deas, sic me de Pomaro patre sentire, ut de eo qui de persua-
sione nostra sentiat optime: Deinde, ut filium eius ado-
lescentem optimum, & quod constat, non ulla quidem sua
culpa, sed pietate potius & patris fortuna calamitosum,
saluum esse & incolumem per te uelis. Hoc si feceris, cum
ego te hominis plane Christiani officio perfunctum esse
iudicabo, tum abs te beneficium apud homines humanita-
te tua

te tua dignos & memores præclare positū esse tibi præ-
stabo. Mihi quidem ipsi gratissimum feceris, qui Leonar-
di Pomari causa, omnia tum uelle, tum cupere debeo. De
rebus meis quod tibi scribam, habeo prorsus nihil, nisi me
in summa suauissimū atq; honestissimū ocij facultate studijs
meis hic perfrui, ea nimirum spe atque mente, ut ista a me
omnia non temere esse relictā homines nostri aliquādo in-
telligant atq; cognoscant. Vale.

CHRIST. LONG. P. BEMBO S.

Non dici potest, quāta me hodie Flavius Chrysolinus
uoluptate affecerit. prorsus incredibili. Confirmauit
enim mihi ex Colæ nostri literis depulsum esse abs te uete-
rē istum & difficilimū morbum. Equidē etsi superioribus
diebus audierā, primū, quartanæ frigus à te prorsus disces-
sisse, deinde calorē quā leuissime accedere, postremo hūc
quoq; reuerti desisse, ita ut & tu omnium sententia febris o-
mnino careres, & ego ipse mihi his timoribus atq; mole-
stijs, in quibus propterea mēses octo iacueram, plane libe-
ratus uiderer: quia tamē longiore circuitu febres interdum
redire atq; omnē uim morbi in septimanā aut in decuma-
nam etiā cōuerti posse ex medicorū libris didicerā, nullam
sum adhuc ausus literis meis gratulationē complecti. Nunc
autem cum iam bis, ac, nisi me dierum fallit ratio, etiam
ter, nulla in diem tuum ^{an}is incurrerit, sic ut partim dili-
gentia atque temperantia tua, partim ipso anni tempo-
re & clementissimæ huius tempestatis beneficio recupe-
ratam esse ualitudinē tuā mihi persuadeam, faciundū puta-
ui, ut meis tibi literis, q̄ ista mihi res grata esset ac iucunda,
statim significarē. Scio equidem mihi non necesse hoc esse
apud te, qui pro mea tibi iampridem perspecta et cognita
erga te obseruantia id iudicatū habeas & exploratū: sed
meo

meo sanè gaudio aliter satisfacere non queo, nisi letitiam meam per literas tibi quoquo modo deferam atq; declarè. Quare cum tibi etiam atq; etiā gratulor mi Bembe suavisime atq; charissime, tum uero deū immortalem precor ut te saluum & incolumem nobis in perpetuum conseruet: & quando huc iamdiu spectas, Patauij te propediem firmum atque ualentem sistat. Vale. Patauij, x i i i. Calend. April.

CHRIST. LONG. HIERONYMO
SAVORNIANO S.

VENit ad me hodie Constantinus tuus: qui cum me & tuis & suis etiam uerbis sanè quàm liberaliter salutasset, multaq; à me tum de studijs, tum de rationibus tuis familiariter rogatus permodeste ac ingenue respondisset: uisus est mihi adolescens, ut nihil dicam aliud, te tali ac tanto patre multo dignissimus. Tu uero quòd in me tam officiosus es, ut tuorū neminē huc unquā dimiseris, quin mihi ab eo salutē tuo nomine impertiri uolueris plurimā: est id quidē mihi apprime gratū, nec ab ista tua singulari humanitate sanè alienū. Nā quòd me ad Asopū tuū inuitas: currentē, ut aiunt, tu quidē incitas. feror enim istuc iādiu mea sponte. tum ut consuetudine tua, quam unam ex omnibus facio plurimi, per oclū aliquando fruar: tum ut arcē istā, quam tua uirtute atq; animi magnitudine defensam in omne tempus nobilitasti, uisam & spectem. sed nihil dum animo meo morem gerere potui, neque uero idipsum tam propter institutam studiorum meorum rationem, quā nulla peregrinatione conturbari libenter uellem, quam quòd idoneum ad hoc iter uel ducem uel comitem adhuc nō sin nactus. Nunc uero cum Bēbus etiā noster istò spectare uideatur (sic enim de filio tuo audio) nō committā ut is sine me ad

me ad te ueniat. De reliquo dabitur à me opera, ut istius tue erga me uoluntatis, ne te unquam poeniteat. quanquā enim ea fortuna mea est, ut tecum, istius splendoris uiro, paria facere non queam: officio quidem, & studio certe & amore tecum ita certabo, ut in eo amicitiae genere primas haudquaquam laturus esse uideare. Vale. Patauij, XIII. Calend. April.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO
GRIMOALDO S.

Nihil tam præter opinionem meā adhuc accidit, quā ut in tanta tabellariorū copia, loco tam propinquo, tot nouis in dies singulos istuc allatis rebus, literas tamdiu desiderarem tuas. Alter certe est hodie & uigesimus dies, cum nihil abs te; qui me cum alijs de rebus erudire potuisti multis, tum uero quid uel lucri uel damni sortes istæ Marcilio nostro attulissent, diligenter docere. Hoc enim ut faceres, posterioribus meis ad te literis nominatim petieram. Itaq; quando tu tacendi finem facis nullum, ego scribendi faciam initium: neq; me pudebit à te taciturnitate uinci, modo te literarum mearum officio uictum esse fateare. Scis enim cum mihi tecum initio conuenisset, ut ego ad duas epistolas tuas septimo quoq; die una responderem, rem contrā omnino cecidisse. Tu enim ad binas meas literas, uix singulis, idq; maiore etiam interuallo, rescripsisti: cum tamen tibi Italica lingua multo sit uti facilius, quā mihi aliena & Latina. Scilicet nihil est quod scribas, tanto ardente bello Italia, tanto in Insubribus partium conatu. Nam ualere te, ex multis qui istinc uenirent, & tecum multū fuissent, nuper didici. At enim summis occupationibus distringeris. De hoc ipso etiam Gallos illos homines cum accurate percunctatus essem, otiosum te &

B

admodum

admodum hilarem uisum à se affirmarunt. Reliquum est. ut in eos culpam conferas omnem, qui epistolas accipiant, nec ad me perferant. Velim ita sit. nihil enim minus uolo quàm ut in amicitia nostra accusere. sed tu fac diligentia tua, tabellariorum ut uincas negligentiam: ne si quādo epistolæ nostræ in manus hominum ueniant, nō tam ego ineptus aut impudens, qui literas tuas semper flagitem, quàm tu inhumanus iudicare, qui amicū hominē toties & tādū literarum tuarum desiderio torqueas. Sed tu forsitan epistolas meas unius non facis assis, qui tibi in singulas erogā dus est. Id si ita est, uel de eo maxime certiore me facias uelim. Inibitur enim à me ratio, quemadmodum sine tanto tuo sumptu officium meum tibi præstetur. rarius enim scribam, & uberius. Tu tamen in eo nolim me imitare, qui & crebras & ponderosas à te literas semper expectē. Quid Mediolani, quid in Gallorum castris actum sit, scire de te uelim. Hic enim inconstantissime narrantur omnia. De Franc. item Roboriano, Aestensi Alphōso, Rauēnatibus, Barriano duce, Iulio Medice, Fulgosijs tuis siquid ascripseris, per mihi iucundum, per que grātū feceris. Sed quid singula persequor? qui de omnibus, quæ in Italia & extra Italiam gesta sunt, modo istic nūtiata sint, certior abs te fieri cupio. Quod si non facile tibi in mentem ueniunt quæcunq; digna literis quotidie audias, πικρὴν quandam in eo rationē sequare licet. Scripturus enim ad me omnia primum insignia Italiæ oppida mentis oculis collustrato. Deinde animum in Hispaniam, Galliam, Britanniam, Germaniam, Pannoniam, ad ipsum deniq; Turcarum Regem referto. Sic enim nullo negotio in memoriam rediges, uel tibi occurret potius, quicquid eo die epistola dignum acceperis. Misi ad te nuper nescio quid de quodam Hispano homine

homine, qui P. Alcyonij in faciēdo Aristotele Latino cr-
rata Bononiæ colligeret. Nunc illud adjicio, ea iam edita
esse, ex huc missa cum hac inscriptione, Errata Petri Al-
cyonij in interpretatione Aristotelis, à Ioanne Genesio
Sepulveda Cordubensi collecta. Hoc, si tibi uidebitur, Al-
cyonio significabis, aut per alios certe denuntiandum ei
curabis. Sed si bene te noui, ipse tu denuntiabis, ut homi-
nis ad tantæ contumeliæ nuntium, uultum uideas: quod
unum sane spectaculum tibi magnopere inuideo. Nun-
quam enim is ex oculis laborabit, qui tum eius frontem
spectarit. Hanc epistolam simul atq; legeris, uelim con-
cerpas, aut ita ut ne unquam emanet, comprimas. Vale.
Patauij, x. Calend. Apr.

CHRISTOPHORI

LONGOLII EPISTO-

LARVM LIB. IIII.

CHRIST. LONG. MARIANO

CASTELLANO S.

VO DETRIGINTA circiter die
bus ad superiores tuas literas rescripse-
ram, cum alteras à te accepi: sed eodem
penè exemplo datas. Tantum enim in
his modo de cessatione mea quereris: de
qua me tibi iam satis purgatū arbitror, si quidē proxima
mea ad te epistola tibi est reddita. Panegyricos tuos uelim
luculētius et accuratius descriptos mihi mittas. Quos enim
habeo, ne ipse quidē eos possum legere aut etiā intellige-
re: adeo sunt mēdosi, et rustica nescio cuius librarij manu

B 2

non

non tam descripti quàm discerpti ac plane corrupti. Nam ut omnium quas ad te & Lælium maximū dedi, literarū exempla mihi curares, tecum sæpe egi, nec quicquam adhuc profeci. Quare cum id quoq; diligenter curabis, tum uero Lælium ipsum cohortabere, si quod mittat, non sit aliud, hoc ipsum saltem ut scribat, qui sit hoc tēpore Augusti nostri uultus, quæ oratio: quæ nā istic de Hadriano nostro expectatio, quæ hominū opinio. Hic enim certe nobis de ipso pollicemur omnia, quæ iā multis seculis unum rite atq; ordine, sine ullo omnino uitio Pont. Maximū factum esse omnes prædicāt. In eius Pontificatu omnes à me sperari uolūt; nec equidē habeo nullā, sed nō tantam, quā tam uulgo uideor debere: nō quin apud illū uel cōmune ciuitatū nostrarū uinculū, uel linguae societate, uel quādā literarū cōiunctionē, uel patris mei memoriā, uel etiā quod ipse apud Philippū Caroli Caesaris patrē puer uixerim, ualiturū putē plurimū: sed quod id haud ita laboro, qui, ut probe nosti, cū incredibili quodā tenear otij & literarū studio, tū etiā si minus natura, iudicio quidē meo, & ratione quadā ab omni regali comitatu abhorream. Sed ueniat in Italiā modo. Tū enim quid nobis capiendū sit cōsiliij, uidebimus, ac tecū etiā deliberabimus. Bēbus noster etiā nunc Venetijs est, nudius deniq; octauus lōga illa et graui quartana liberatus. Simulatq; se ad nos cōtulerit (quod quidē paucis diebus futurum speramus) salutabitur à me tuis uerbis diligēter, quod itē officiū tu in referēda Petro Casarello salute, mihi uelim istic præstes. Quæ apud Insubres agūtur, quæq; sunt acta, multorum ad uos literis & nūtijs perferri nō dubito. Quid autē futurū sit propter incertos bellorū exitus, dictu est difficile: sed tamen res in proximū discrimen uidetur adducta. Nam neq; Mediolani magnos esse

esse commeatus intelligo: neq; eo sunt Galli ingenio, ut
 asidendo quàm pugnando malint uincere. Ita fore suspi-
 cor, ut alteri fame coacti, finiendi belli cupiditate alteri, de
 summa rei praelio decernere festinent & appropere-
 rent. Quod si continget, lugebit, mihi crede, uictor, unus au-
 tem communis omnium hostis Turca triumphabit. Vale.
 Patauij, viii. Calend. Apr.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO
 GRIMOALDO S.

Cum mihi antea minime satisfaciebat Marcilius, quòd
 nihil ad literas rescriberet meas, tū uero lecta episto-
 la tua, ei grauitèr succensui, quòd ipse idem tuarum ad me
 literarum cursum tandiu impediuiſſet. Quid quæris? dabit
 mihi pœnas. Nondum dico quas, aut quādo: sed dabit ta-
 men opinione sua & citius & grauiore. Ipsum nō scribe-
 re toties inuitatum? Eundem tibi scribere cupienti esse im-
 pedimento? Neutrum impune feret: idq; uelim ei meis uer-
 bis denuncies, extra iocum. Tu posthac non quid alij cu-
 piant, sed quid ego à te expectet, fac cogites. expecto
 autem septimo ad summum quoq; die tuas literas, etiam
 ut nihil magnopere sit quod scribas. quanquam hæc eius-
 modi sunt tempora, ut epistolæ argumentū tibi deesse non
 possit. Sed de his nimium, & sæpe & multa. De rep. Ha-
 drianus igitur noster in ultima adhuc est Hispania. Atqui
 maturo eius aduentu fore sperabam, ut si minus pax orire-
 tur, bellū certe ex Italia depelleretur. Scis enim quantū is
 apud Cæsare & gratia ualeat & autoritate, apud Gallos
 sanctitatis opinione, & Pontificatus maiestate. Profecto
 si quis est qui extorquere arma possit ex manibus iratorū
 regū, Hadrianus noster est: qui cū pacis sit cupidissimus,
 & uir omni laude ornatus, tū uero ea est & potestate &

B 3

autoritate

auctoritate præditus, ut eos ipsius arbitratu arma depositu-
 ros esse non desperē. Sed aduentu eius opus est, & in ipso
 Pontificatus domicilio Romæ commoretur oportet. Vix
 enim credas quantū transalpinae gentes urbis nomini &
 dignitati adhuc tribuant. A principibus istis omnes tene-
 ri, & iā diu tritas esse pecuniæ vias sciebā: tā immanē istic
 existere ambitū plane nesciebā. Sed hoc cōmune est rerū
 omniū publicarū uitium. Instruendæ classis consiliū ualde
 probo: nec quid tamen quadraginta triremes aduersus tre-
 centū profuturæ sint, uideo: nō sane magis quā qui obsi-
 dionis illius futurus sit exitus. quāquam si uera sunt quæ
 scribis, Cæsariani Gallis neq; opibus neq; copijs cedunt,
 & sunt ipsa populorū beniuolentia munitiores, ac ducū
 suorum prudentia uigilantiq; multo superiores. Gallos
 equitatu & militū genere firmiores esse audio, & ad dimi-
 candum paratissimos: quibus se tamē initia parū prospere
 dederunt, amissis uno ballistæ saxo, duobus simul clarissi-
 mis uiris M. Antonio Colūna, & Camillo Triuultio. O-
 mnino uix tanti Gallis esse debuit Prosperū ipsum capere
 & Mediolanū expugnare, ut illis in tanta taliū uirorum
 penuria, & alienissimō tēpore tā misere spoliaretur. Ego
 quidē ipse Colūnae interitū grauius tuli, quā eorū quis-
 quā sibi facile persuadeat, qui eū male de me meritum esse
 nō ignorāt. Aduersatus est ille quidē causæ nostræ Romæ,
 sed neq; tā uehemēter quā potuit: neq; tā ullo maiore co-
 natu, quā nominis sui auctoritate atq; gratia: quā quidem
 apud P. Ro. labefactatū iri putauit, si quod mihi pollicitus
 erat, causæ nostræ patrociniū suscepisset. Itaq; ut tū eius
 ambitioni facile ignoscebā, sic eius nūc et acerbissimū ca-
 sum doleo, et qua una mortuis ratione prodesse possumus,
 manibus bene precor & exopto. Camillū Triuultii Va-
 lentiæ

lentiae quondam salutari in hybernis, cum grauis armaturae equitum alae praesset. familiaritas mihi cum eo nulla intercessit: sed ea uixit modestiae, uirtutis, prudentiae fama, ut ex eius morte magnam ceperim dolorem, et theatrum nostrum in perpetuum claudi optarim. Verum quid agas? non modo libenter et inuitis nobis pugnant, sed nos etiam pugnari suarum spectatores, nec id sine nostro periculo esse cogunt. De Io. Medice longe alia hic narrantur. Circumsideri hominem arctissime Socini: quod etiam Galli finitimos populos spe diripiendi copiosissimi oppidi euocasse dicuntur. certe hic magna de eo sumus expectatione suspensi. Franc. Roborians bene in praesens quieti suae consuluit, quod cum Pop. Florentino foedus percussisset: sed ut sustinendae parum grati animi inuidiae, et erupturo aliquando Gallorum Florentinorumque odio par sit futurus, etiam atque etiam uereor. Eadem est Aestensis Alphonsi causa: quae in tanto belli ardore quod praesertim eius potissimum causa sit excitatum, otiosum esse non oportuit. Baleares insulas a Caesare defecisse, huc nihilum allatum fuerat: tantummodo Caesarem in Hispaniam cogitare audieramus, quae tu Bruxellis, si deo placet, faciundis tui coenis, tum ludis occupatum esse scribis. Omnino nihil a principum nostrorum ingenijs facit alienum, qui imperij sui rationem luxuria, uoluptate, licentia definiunt. Nam Lescutum aiunt in Gallorum castra cum omnibus suis copijs iam peruenisse incolumem, capta in itinere Nouaria, Vigleua, et alijs quibusdam ignobilioribus castellis. Quod autem is inter scyphos et epulas Apuliae minatur et Siciliae et Hispaniae, agnosco Gallicam fortitudinem. Sed haec tametsi mala sunt nobis, tamen iam tolerabilia longo usu facta. Illud quod de Turcarum regis terra marique apparatus scribis, plane exhorresco. Nam siue in Italiam,

B 4

siue

siue in Pannoniam is ueniet, hoc est, si uincet (uincet enim mihi crede, modo ueniat) seruiendum nobis erit, & turpissime quidem seruiendum. Verum hoc Deus uiderit, qui quid nobis maxime expediat, unus & uidet & dare potest. Habes quod optasti, ad longissimam bene longam epistolam. Vale. Patauij, III. Cal. April.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO
GRIMOALDO S.

EXpectaui heri die toto auidissime, si quid à te ferretur historia dignum. Eadem in expectatione hodie fui usq; ad horam sextam, quo quidem tempore scis tabellarios munere suo iam esse perfunctos. Quare cum tu nihil adhuc eorum quæ istuc: accipe quæ multorum literis & nuntijs confirmata, hic pro certis habentur: atq; illud in primis ipsum, Falsum id esse quod nullo certo autore, sed ex opinione hominum atq; fama de Io. Medice nuper rescripsi. Transijt enim ad Gallos cum equitibus leuis armaturæ trecentis, grauis quinquaginta, militum uero cohortibus quatuor. Causam relinquendæ illi patriæ hanc fuisse aiunt, quòd Vidonem Rangonium à Florentino Pop. sibi in copiarum imperio prælatum ferre non posset. Nā tres illæ, quæ nuper Mediolano ad eosdem Gallos transfugerunt equitum turmæ, eò se extrema stipendij inopia adductos affirmabāt. Nouariā in Gallorum uenisse potestatem, proxime tibi scripsi: sed tum ui captam fuisse nesciebam. direpta est igitur, & cohortes partim Hispanæ, partim Germanæ tres, quæ illic præsidij causa essent, occisione occisæ. Viui in uictoris manus deuenere N. Rusca, & Philippus Torellus, eius ciuitatis lōge principes, ac Cæsariarum partium studiosissimi. Vigeuum quoq; expugnatum est, sed nondum arx recepta: in cuius oppugnatione tormenti

menti pila grauer ictus Cotinus Martinengus alterum
oculum amisit, nec an uulneri ferendo par futurus sit etiā
nunc satis constat. Florentinorū auxilia laborātibz Me
diolani Cæsarianis, nulla uentura existimātur. Sunt enim
finitimo bello impediti, ducto in Senensem agrū exercitu,
ad cōprimēdos Borghesiorū exulum conatus, qui magnis
Ballionum, & nōnullorū item Vrsinorum principum co
pijs nixi, reditum sibi in patriam moliantur. Alphonsus
Aestensis quo Bagnacauallum modo recuperarit, audisse
te arbitror. Istinc enim id missum est. Mediolanum inter
& Ticinum quicquid fuit agri consiti, à Gallis uastatum
est, completæ fossæ, æquata omnia, ita ut ab utroq; oppido
alterius portam conspici posse affirmant. Id eo à Gallis
cōsilio factum arbitror, cum ut si in aciem descendendum
sit, æquitatu, quo maxime ualent, cōmodius utantur: tum
uerò ne subitis eruptionibus opprimi possint. Non enim
ignoras quā iniquo castra fecerint loco: Inter duo ma
xime oppida, eaq; hostium copijs refertissima atq; muni
tissima cōsederunt. Mediolanū fame urgeri uerisimile est
in tanta oppidanorū multitudine, tamq; arcte iandiu ob
sessio oppido, ut nihil nisi furtim importetur. Cōsilia Pro
speri quæ iam sint, exputare non queo, præsertim cum &
Heluetij ex animo res Gallorū iuuare uideantur, nec sub
sidiij spes ulla circumsessio ex Germania ostendatur, nec re
frumētaria Galli tam anguste quā initio nunciatum est,
utantur. Huc accedit quod pacificator Britannus à Gallo
paucorū mēsiū inducias iam postulat, quo cōmodius de
cōpositione agatur. Id ego sic interpretor: Summis diffi
cultatibus, atq; rerū Italicarū desperatione adductū Cæ
sarē nostrū, inducias per Britannū tentare. Sed nihil, scio,
impetrabimus. Nec enim tā stulti sunt Galli, tametsi stulti,

B 3 quin

quin quò ista spectent, aperte intelligant. Vereor etiam ne nos irrideant, qui nos huiusmodi nugis aliquid profecturos speremus. Omnino aut nouis auxilijs opus est, ijsq; præsentijs, aut præclara aliqua simul quàm Ticino, quàm Mediolano eruptione. Tertium nihil uideo, nisi foedam, omni consumpto cōmeatu, deditiōem, aut certe fugam, qua iam sibi nudiusquartus aliquot Prosperi turmas ægre consuluisse audio. Nam Rheti & Vindelici, quos secum Barrianus adduxerat, sensim dilabi dicuntur, & in Germaniam reuerti. Barrianus quidē ipse quasi spe & animo fractus, se iam Placentiā recepit, inde Mātuanam cum eius ciuitatis principe petiturus. Quæ si uera sunt, non modo meliore loco res Francorū sunt, sed nostræ etiā plane deploratæ ac perditæ. Hadrianus noster cū priuatas ad multos, tum ad amplissimum collegium literas publicè misit, quibus uerecunde dubitanterq; scriptis, ad extremū tamē significet, susceptam esse à se Romani sacerdotij procuratorem, neq; sibi quicquā fore antiquius, quàm ut primo quoq; tēpore ad gerendū Pontificatū in Italiā Romanq; ueniat. oneraria Venetorū triremi usurus putatur, quā ad Cantabriæ littus nescio quomodo appulsam, præsidio suo instruxerit, & ut circūacta Hispania sibi Barcinone præsto esset imperarit. E quidē pro mea in eum beneuolentia mallem pedibus ueniret, q̄ se maritimis periculis & iactationibus id ætatis homo obijceret. Per Narbonēsem prouinciā et tutius et honestius iter facturus mihi uideretur, nec ullam ab alienati Francisco animi suspitionē daturus. Mare quàm à prædonibus Gallis sit infestū, cum aliæ ab eis interceptæ naues plurimæ declarāt, tum uerò duæ illæ maximæ, quarū altera superiore autumno cum omnibus Valentinæ nobilitatis reliquijs opibusq; capta est: altera nuper

nuper, cum principibus Hispanis uiris duodecim, qui ad gratulandum Hadriano nostro in Hispaniam proficiscerentur, qua etiam uehebatur felix ille Iulij Medicis arcanorum consiliorum omnium scriptor, de quo tu quoque ad me proxime. De Marcilio. Incidi nuper in epistolam quandam Egnatij nostri, qua illum raræ probitatis uirum appellat. ego uerò raræ etiam humanitatis: & si tacere pergat, nullius officij hominem ipsum esse iudicabo. De elephanti barritu aliquid à te expecto. Vale. Patuij, VII. Id. April.

CHRIST. LONG. LEONARDO
POMARO S.

Officium meum, quo in te filioque tuo commendando sum usus, cum tibi gratum fuisse gaudeo, tum etiam alicuius apud Rogerium Barman ponderis futurum non despero: de quo ipse si quid acceperis, uelim me statim facias certiolem. Renouabitur enim, siquid opus erit, commendatio. Quod petis ut in eandem rationem ad Franciscum Deloinum scribam, literas confeci, eas que cum his ad te mittam. Aliter autem cum eo atque cum Barma egi: uel quia aliud est ad ipsum quæstionis iudicem, aliud ad eum qui in consilio sit, scribere: uel quia me apud hunc amore tantum & gratia ualere existimem, ut longa illa causæ explicatione nihil necesse sit, præsertim cum à procuratoribus uestris de re tota certior factus sit, atque diligenter eruditus. De reliquo sic tibi persuadeas uelim, nihil esse quod ab industria, studio, officio, re denique nostra proficisci possit, quod non libenter ad tuendam dignitatem tuam sim collaturus. Vale, ac animo forti magnoque fac ut sis. Patuij, V. Id. April.

Christ

CHRIST. LONG. FRANCISCO
DE LOINO S.

Nescio quàm tu pro nostra necessitudine, literarum
mearum officium desideres: mihi quidē nō modo certa
res nulla, sed ne genus omnino epistolarum aliquod in mentē
adhuc uenit, quo quidem tecum cōmode agere potuerim.
Scis enim cū quæ tempora profectiōē meā haud ita lon-
go interuallo sint cōsecuta: tum uerò quòd meum nō sit,
inanibus literis amicos colere: eos praesertim quibus à rep.
nō satis esse otij exploratū habeam: quo quidē in numero
cū te unum ex hominibus esse distantissimum certo scirē,
non obliuione tui, neq; negligentia mea nullas tibi adhuc
misi literas: sed quia nihil plane haberem, de quò ad te ho-
minem occupatissimū, tam longe gentium scribēdum exis-
timarē. Verū de mea erga te obseruātia dabuntur, spero,
ea aliquando à me signa, quibus facile iudicaturus sis, tam
hic à me tui memoriā summa cū beneuolentia cultam esse,
quàm & summa tua dignitas, & singularis tuus erga me
amor postulare uideātur. Interim de eo tecū agam, quod
me nunc ad has tibi scribendum literas potissimum addu-
xit. Leonardo Pomaro Medico & Lugduni sum usus
familiarissime: & Venetijs quotiescunque eò me animi
causa conféro, utor adhuc non minus familiariter. Is in
suspicionem impietatis istic nescio quomodo uenit: puto
quòd & homo Hispanus sit, & Lugduno antè aliquan-
to profectus, quàm in id hominum genus, quos Maran-
nos appellant, inquiri cœptum esset. Sed hoc, ut in rebus
aduersis, si non æquo, forti certe animo tulisset. Illud au-
tem non grauissime ferre non potest, quòd præter dānatæ
sectæ ignominiam, & in absentis etiam fortunas quadru-
platores iam inuaserint, & in suum caput de filio suo
acerbiſſ

acerbissime istic queratur. Ac filium quidem, qui in Gallia sit natus, atque Lugduni sancte institutus, tum ipsius probitas atque innocentia, tum uero illa quæ in eius ore elucet Gallicæ liberalitatis simplicitas atque facilitas, facile ab isto crimine uindicabit. De patre uero, quem tibi minime cognitum esse reor, sic tibi uelim me autore persuadeas, uirum esse plane bonum et doctum, et ab illa cuius nunc insimuletur, superstitione longe alienissimum. Scio equidem non esse prudentis affirmare de uoluntate alterius: sed si tamen ex uultu, ex oculis, ex sermone, breuiter si ex longo usu et consuetudine penè quotidiana cuiusquæ sensus et mens perspicui potest, ausim tibi recipere nihil minus in Pomarum cadere, quam uanā istam, propter quā nunc in periculum uocatur, superstitionē. Quanquam nisi me fallit opinio, non tam ulla læsæ religionis suspitione periclitatur, quam quod magnā pecuniam Lugduni habere existimatur. Nosti etiam tu, quæ sit et horum temporum ratio, et quam impiū hodie istic et graue crimē, Hispanū esse atque locupletem. Sed non faciam, ut te aut istorum improbitatis accuratius admoneam, qui religionis nomine ad quæstum suum sceleratissime abutuntur: aut quam ab hominis Christiani officio sit alienū, doceam, eos impietatis, non dico dammare, sed omnino insimulare, qui se Christianos esse homines aperte profiteantur. Tantū à te peto, ut si ullam in me fidem esse putas, tantum huic meo testimonio tribuas, quantum de his alicui, qui in Pomari perniciem uel stultitia uel cupiditate aliqua occæcatus incubat. Sic enim certe de ipso existimo, ut de uiro optimo, atque religionis nostræ studiosissimo. Tum uero illud postulo, ut salua existimatione atque religione tua, quibuscūque rebus poteris præsentem filiū et absentē patrem iuuare, ijs omnibus eos mea causa

causa

causa diligēter complectare atq; tueare. Nec enim dubito quin uel tu isti quæstioni ipsi intersis, uel multos corū ex quibus cōsiliū istud cogitur, familiaritate atq; amicitia coniunctos habeas. Caput cōmendationis meæ hoc est, ut uel iudicio & beneficio tuo, uel etiā gratia & autoritate tua, qua te in isto ordine ualere plurimū scio, enitare, contendas ut Pomari nobis salui atq; incolumes præstentur. Quod si feceris, cū eos uiros optimos atq; gratissimos cognosces, tū uerò meipsum singulari beneficio afficies, qui hac de re tam laboro, q̄ qui uehementissime. Hoc ut uelis, te uehementer etiā atq; etiā rogo. De me autē: ualeo dei benignitate, ut cū maxime. Versor autē summa cū uoluptate in ijs studijs, quibus ego nec suauius quicquā, nec honestius unquam esse duxi. Vale. Patauij, x. Id. Apr.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO
GRIMOALDO S.

ERgo non fugam Barrianus meditabatur, sed stratagemā illud fuit, quo deceptis noctu hostibus se cum Prospero cōmodius coniungeret. ego uerò quid ea cōiunctio illis profutura sit, non dispicio. Nam si dimicandum est, Gallos à tergo & à fronte ancipiti prælio distineri fuit satius: Sin bellum ducendum, Ticino cis omnia infestiora reddi potuerunt. Sane ne illud quidē mihi probatur, quod ipse, cuius maxime peteretur caput, rebus adhuc dubijs uel aduersis potius, tanto periculo se in tātum periculū coniecerit. Aut Gallos plane cecos esse fateamur necesse est, aut omnem eos daturus operam, ut ne is è manibus elabatur, quo aut in potestatem redacto, aut caeso, belli finē sibi statim fore non dubitant. Quare non modo omnes præsidiorum suorum exitus posthac diligentius custodient, sed maioribus etiam, si res coget, animis depugnabunt. Neq;
tamen

tamen, si sapient, in aciem descenderint, non quia Mars sit communis, sed quod assidendo incruentam uictoriam consequi possunt: nisi fortasse eorum castra ad extremum oppugnaturi sumus: quod ipsum à Prospero minime commissum iri certo scio. Sed Galli eo quo dixi cōsilio pugnam detrectabunt, qui omni cum copiarum, tum opum genere hostibus longe præstant: quid imperatoris nostri prudentie relinquetur loci? Nam tantum, inquires, in Gallos homines cadit uel cōsiliij, uel cōstantiæ. Si ita est, summis utrinque pugnabitur odijs, idque inter Heluetios & Germanos, qui de uirtute sua hoc prælio decretum iri arbitratur. Quæ porro sit acies habitura exitum, dici non potest: sed tamen, nisi quis Panicus existat casus, magno uictoribus stabit uictoria: Nam Hetrusci belli rationem ab eius, quæ hic instat, pugnae euentu totam pendere uideo. Ego certe animi uehementer pendeo, nec quid ad te scribam magnopere iam reperio, nisi hic uituperari Hispanos in Vigeanæ arcis deditione, quod cum Italis commilitonibus suis non minus ac sibi cōsulare potuissent, irati hostis arbitrio eos reliquerint. Nam Alexandria à Gallis recepta hic iam pridem audieramus. Vale.

CHRI. LONG. STEP. SAULIO S.

FRanciscum Deuarium Corcyresem, cuius ministerio in rebus domesticis biennium fere sum usus, tibi unice cōmendo. Dimisi autem illum à me, non quo mihi non satisfaceret operis suis (satisfecit enim cumulate & fide, & beneuolentia, & modestia, & probitate) sed quod in animo sibi esse diceret, Romam hoc tempore uisere, & dum per ætatem liceret, multorum hominum mores nosse, & urbes, quam quidem in opinionem quocunque ille modo nunc uenerit, est tamen à nobis in hoc conatu adiuuandus.

Quare

Quare per mihi gratum erit, si curaris, ut apud uirum aliquem grauem & honestum istic ei esse liceat. Quod ut uelis, te etiam atq; etiā rogo. Nunc uenio ad tuas literas, quas hic duabus deinceps epistolis accepi. In earum prior paululū me recreasti, qui spem redditus tui nobis aliquā attuleris, obscure tu quidem illud, sed (ut opinor) nō temere. Itaq; quod me isto uocas, idq; mihi das cōsiliij quod rationibus nostris sit omnino accommodatius quā tuis, agnosco tuum in me amorem: sed nihil mihi scito usu atq; consuetudine tua esse iucūdius, ut ne si istic quidem Pontifex sit Maximus, apud eum malim uiuere, quā hic prudentia & suauitate tua aliquando perfrui. Quare si tu Pataviū uenturus es, nulla me hinc profecto ratio abduxerit. Sin minus, cum Hadrianus noster in Italiam aduentarit, tum aut tecum de eo quod scribis, per literas deliberabimus, aut consilium tibi nostrum statim expediemus. Inter ea quod providendū mihi censes, ne nimīū operæ in rem minime necessariam cōferam, atq; doctrinæ studio abstractus à rebus agendis: Ego uerò neq; ingenuarum artium tam sum studiosus, ut eo quidem nomine adhuc uituperari à quoquam recte possim: neq; ullam sane hodie magnopere uideo actionem, quæ literarum nostrarum usui, delectationi, honestati sit anteponenda; nisi tu fortasse in ea essententia, ut principibus istis seruire, sit hodie rempublicam gerere, atque administrare. Sed hoc quoque ipsum aliàs. Literas, quas Genua proficiscēs mihi abs te scriptas ais, nihildum accepi. Brisso mecum erat cum superiores tuæ mihi sunt Pataviij redditæ. Is cum mihi de te alia multa, tum illud etiam, ut domum tuam & rem familiarem sibi patere uoluisses: quod ipsum, etsi ab ista singulari tua liberalitate non erat alienum, fuit mihi tamen auditu iucundiss.

cundissimū. Scripturū eum ex Mutinensi, quemadmodum tibi pollicitus est, confido. Nā mihi quoq; ex literis tuis à me appellatus, id se facturū recepit. De Hadriani ad collegium amplissimum, & S. P. Q. R. literarum exemplis ualde te amamus. Respondi priori. uenio ad alterā in qua illud etiam mihi fuit gratissimum, quòd ex cōsilio nostro omnia prius à te acta essent quàm literæ meæ tibi uenirēt. Ex eo enim iudicaui quàm consentientibus essemus inter nos sensibus, qui quod ipse cogitarē, tu tam longe à nobis gentium eodem tempore faceres. Nam quòd Bendinelli fratris tui iniuriam legibus & iudicio persequi statuisti, laudo equidem pietatem tuam: sed temporis in eo opportunitatem uehementer desidero: uereor enim mi Stephane charissime ne cum in summa inimicorum tuorum potētia, tum in ista gladiatorum licentia tibi non satis tutum sit incernem contra armatos contendere. Memento te esse Romæ, & quod me maxime commouet, in urbe, quæ non solum sine imperio ipsa hodie sit, sed magnis aduersariorū tuorū opibus etiam nunc teneatur. Sed quoniam cō res iā à te deducta est, ut honeste pedem referre non queas, etiam atq; etiā diligenter uideto quantum unicuiq; uel tuorum committendum sit. Quin aduentu Pont. Max. omnia istic tutiora sint futura, & tibi etiā æquiora, non equidem dubito: sed ut cō usq; saluum te & incolumem nobis conserues, cum tuæ cautionis est & prudentiæ, tū uero diuinæ, opinor, cuiusdam prouidentiæ. Proinde quanti nos facis, uel te à nobis fieri non ignoras, tantum (quæso) fac in te custodiendo consilij & diligentiae adhibeas. Satis maturū & uberē pietatis tuæ fructū tuleris, si saluti tuæ his temporibus consulueris. Hector noster mādāta ad me tua nulla adhuc pertulit, literas tantum Venetijs reddidit. Ex eius

C

sermone

sermone scribam ad te accuratius, siquid modo erit huiusmodi, quod literis recte committi possit. Vale. Patavij, 11. Id. Mai.

CHRIST. LONGOL. ANTON.

FLAMINIO S.

Hectorē nostrū, qui mihi literas tuas attulit, per otium nondū conueni: eo conuento alteras ad te dabo. Interim ain? tu periculū esse, ne Lælio nostro non modo equester census, sed etiam equus adimatur? Atqui censu in eum ordinem à Leone nostro lectus est, & statim ab eius morte, turmæ, ut audio, præfectus. Sane nudiusdecimus ab eo mihi sunt redditæ literæ, quibus non modo tale quiddam mihi uisus est nihil metuere, sed altos etiam illos decurionis spiritus gerere. Sic enim cessationem suam mihi excusat, ut me, quòd de ea apud Marianum Castellenum per literas queri leuiter sum ausus, etiam acerbissime accuset. Sed hoc nobis humaniter ferendū est. illud autē quod de Alexandrino ascripsisti equite, minime dissimulandū. Hominem nobis tam amicum, tam probū, tam doctum, spirantem adhuc & uiuum à scelerato isto Chiromate domi suæ defossū esse? Hoc Lælius uidet, nec cū uniuerso equitatu subuenit equiti præsertim Romano? Nam de agresti illa, in quā sese abstrusurū esse Furnius Molsa affirmaret, spelunca, factus sum à Brissone nostro certior. Ac de Furnio quidē nō ualde sum miratus. Vult enim Furniā suā imitari, quā sese in recētē istum luparum furnū iā abdidisse intelligo. Brissonem ipsum sum miratus eò insanie perducipotuisse, ut ab ista hominum luce in solitudinem & tenebras confugeret. Equidem uereor ne tu quoq; quasi fatali quodam malo eodem prolabare, qui à grammatistis istis tam contumeliose sis acceptus, ut ne inter poëtas quidem tibi

tibi iam quicquam relictum sit loci, qui etiam in disertorū fueras numero, & utriusq; generis hominum existimator habebare acerrimus. Sed isthuc tua culpa est, qui Academicorum tuorum institutum oblitus, ausus sis aliquid de me certius affirmare, non modo quàm res ipsa, sed istorū etiā aures paterentur. An nescis ab Erasmo nostro laudatos esse Scarabæos & Crabrones? eosdem à nobis perperua oratione uituperatos? Quid igitur tibi uenit in mentem, ut me illi non modo & comparares & æquares, sed etiam asseuerāter anteponeres? Ergo aut tibi solum uertendum est, ne apud istos indoctus habere, qui cum ignorantiae professoribus iamdudū uerferis: aut ex Academiae ipsius disciplina commutes orationem, ostendasq; me Erasmo non modo non anteferendum, sed ne conferendū omnino. Quod si feceris, cum tu uoluntates eorum facile recupera- ris, tum uero me magna inuidia etiam liberaris. Sed hæc hætenus iocati. Franciscum Deuarium Corcyrensem, qui has tibi reddidit, uelim à me etiam atq; etiam commenda- tum habeas. Nam cum mihi ministerio suo cumulate sa- tisfecit: tum ea est probitate, & fide, & pudore, ut tamen ipsum studijs meis minime accommodum esse intelligam, tamen inuitus eum à me dimittam. Caput commendatio- nis meae hoc est, ut tantisper eum suscipiatis & tueami- ni, dum aliquid in quo spes sit, istic nanciscamini: quod ipsum nec longum, nec difficile fore spero. Hoc te tam ro- go quàm quod uehementissime. Vix enim credas quanto- pere laborem, ut mea commendatione, tuo studio, Sau- lij nostri uel officio uel beneficio rebus suis non male con- sultum probus adolescens intelligat. Fuiisset ad literas nostras uel ætate uel natura aptior, profecto non tam facile à nobis discessisset. Reliqua enim indoles eius ita

C 2

mihi

mihī probatur, ut nihil suprā. Vale & communes amicos à me saluere iube. Patauij, III. Id. Mai. His scriptis, necdum datis, accepi à Mariano literas, ex quibus cognoui quid Molsæ nostro istic accidisset. O casum acerbum. Ait ille quidem à medicis hominē nondū esse deploratum: quanquam ad septum transversum uulnus pertineat. Verum me sollicitum habet continens ista febris, quæ nisi cito dissoluitur. Sed non queo plura præ dolore scribere. Tantum à te peto, ut quicumq; erit exitus, de eo me quamprimum facias certiores.

CHRIST. LONGOL. LAELIO

MAXIMO S.

NAe tu homo mirus es, qui cum in epistolæ tuæ initio aperte posueris, nulla dicendi uī taciturnitatem posse purgari tuam, idem tamē statim te mihi de ea sic excusare concre, ut me etiam perpetua oratione grauissime accuses, quod literas à me tuas desiderari Mariano significasset. Quid quæris? minime miratus sum me tam longo temporum locorumq; interuallo, ex animo effluxisse tuo, qui ne in breui quidem scripto tuo memoria satis ualere uiderere. Atqui hoc ipsum est, inquires, quare te inhumanitatis & temeritatis accussem, qui mecum sic agas. At quid potius agam, si nunquam, si nisi lacebitus scribis, & eo modo scribis, ut causam tecum expostulandi mihi semper afferas? Vide igitur utrū fateri malis, *μνημοσύνης ἀμαρτία*, an militaris insolentiæ ferociam, omnino enim plaga tibi accipienda est. Sed illa leuior ignauis, inquires: nam hæc honestior *ἀνδρείου δυνάμει κοσμήσαι ἱππας τε καὶ ἀνέρας ἀπειδιδώτας*. Vtrum uoles: modo culpam agnoscas, & posthac uerba mea simplicius interpretere. Extra iocum mi Leli charissime: nunquam te mei oblitum existimaui, non sane
magis

magis quàm, ut scribis, tui. Scio enim quanti me facias, quāq; sis in tuendis amicitijs & firmus & constans. Neque uero ego, cum ad Marianum scripsi, uerendum mihi esse, ne tibi plane excidissem, qui ipso anno nihil scripsisses, aliud uolui atq; te leuiter pungere, ut literas quoquo modo elicerem tuas. In quibus etsi me asperrime obiurgatū esse te uoluisti: fuit ea tamen mihi obiurgatio cessatione tua non solum tolerabilior, uerum etiam plane grata atq; iucundissima: præsertim cum & abundantiam quandam tui erga me amoris ostenderet, nec te istic tam equo meruisse, quàm optimis atq; elegantissimis scriptoribus operam dedisse significaret. Caue enim putes quicquā adhuc nitidius à te profectum, aut mihi certe missum esse ornatius. Quare cum excusationem tuam accipio, tum uero etiam tibi gratulor, qui tantum in studijs nostris nauaris operæ: tū à te peto, ut ad nos homines amātissimos tui interdum scribas: sed illud quāprimum, qui sit hoc tempore urbis status, qui P. Ro. sensus, quæ de Hadriano nostro expectatio. Quòd si nihil de rep. illud quidē certe fac sciam, qui sit Augusti nostri uultus, unde noua isthæc in Alexandrinum equitem incesse religionis, quid sodali tuo acciderit Molsæ, ut uoluntarium sibi conciscat exiliū. Sed plura impero quàm ab homine occupato præstari possint. quare si non ad omnia, ad eorū aliqua saltem rescribe: & Vale. Patauij, IIII. Id. Mai. Scripta, ut uides, perquàm hilare epistola: ecce de grauißimo, nec opinato Molsæ nostri casu fulmen. Omnino uerba mihi desunt, quibus dolorem meū tibi significem: qui fortasse cohibendus est. Scio enim tantum te ex eo traxisse doloris, quātum uix ulla dies exhaurire poterit. Non igitur committam ut ad infinitum tuum mœrorem, luctum ipsum meum adiungam. Rogabo

modo te, ut quod tua sponte diligentissime facis in isto curando uulnere, si quidem remedijs locus ullus relictus est, studium tuum omne & industriam adhibeas. Ego enim si quid piæ preces, & absentis uota ualent, salutem ei optare non desino: neq; profecto modum faciam, dum tu me de exitu rei certiores feceris. Vale.

CHRIST LONG. CAMILLO

THEOLO S.

Maxima sum ex tuis literis affectus uoluptate, nō eo solum, quod suauissime atq; perhonorifice scriptæ, magnam tuam erga me obseruantiam significationem haberent: quāquam id ipsum mihi pro eo sane ac debuit, fuit gratissimū: sed quod ea etiam uerborū puritate atq; elegātia essent bellissime contextæ, ut illam, quam de studiorum tuorum cursu præceptam animo habebam opinionem plane cōfirmarent, atq; haud scio an etiā uincerent. Omnino mihi non solum æqualibus tuis, quos quidem norim, præstare iam uideris omnibus, sed eò quoq; singulari quadam naturæ indulgentia peruenisse, quò haud ita multos adolescentes pari studio, atq; diligentia aspirasse exploratum habeo. Quare cum tibi de ista tui in percipiendis literis ingenij facilitate atq; processu gratulor: tum uero te hortor, ut quibus artibus operam tuam omnem adhuc dedisti, in ijs ipsis tibi tam diu elaborandum putes, quoad tam uberes atq; maturos studiorum tuorū nobis edas fructus, quā pulchros atq; suaueis literatæ istius tuæ pueritiæ flores iam protulisti. Quod si feceris, cum rationibus tuis optime consulueris, tū uero & ex industria tua magnam aliquando uoluptatem ceperis, & nomen tuum immortalitati commendatum consecraris. Quod autem me ad reditum amantissimis uerbis inuitas, facis ut in acerba grauiissima

uissimæ iniuriæ recordatione, summa tamen delecter orationis tuæ dulcedine. Ne uiuam, si quid adhuc hoc in genere scriptum legi humanius, uel etiam accuratius. Verum ea est, ne forte nescias, mea causa, ut tâta de re nihil dum à me constitui possit. Si quorum tamen uoluntatibus aut precibus unquam in eo cessurus sum, faciam ut intelligas, magnum ad id ipsum literas tuas pondus attulisse. De quo sic tibi uelim persuadeas, nullum esse neq; officij neq; studij genus, quod quidem à me proficisci possit, quo non ego ad te ornandum, extollendum sim libētissime usurus. Tu modo fac ut in me amando perseueres, & literis tuis nos interdum appelles. Hoc mihi, hoc tempore, facere nihil potes gratius. Saluta meis uerbis fratres tuos, pueros optimos atq; humanissimos. Vale. Patauij, Id. Mai

CHRIST. LONGOL. STEPH.
THEOLOG.

LEgi Camilli tui pueri humanissimi atque optimi, ad me epistolam. Vix dici potest quantum ex eo perceperim uoluptatis. Equidem ea lecta facere non potui, quin & puero ipsi statim rescriberem, & tibi, quo potissimum autore in recta studia incumberet, etiam gratularer. Scito enim neque suauius neq; aptius quicquam, non modo ab ista ætate, sed nec à multo quoq; adultiore postulandum fuisse ijs literis, quas ille ad me nuper dedit. Ne me hoc putes auribus tuis dare. Non uulgare quidem fuit, quod de ingenio eius & industria expectaui: sed uicit tamen opinionem meam, atque ita sane uicit, ut istas paucorum annorum accessiones non excurrentis alicuius naturæ incrementa, sed euolantis præclaræ cuiusdā indolis processus esse iudicem. Tu (quæso) fac, ut in quam

C 4

ingressus

ingressus est discendi uiam, ab ea ne transuersum quidem unguem. Habeat Ciceronem semper in manibus, hunc legat ex omnibus unum, hunc amet, hunc admiretur, ab eodem ipso si quid scribendum erit aut dicendum, non dubitanter sumat, mutuetur. Sors enim, ut ille ait, fit ex usura. Reliquos, cum erit otium, & iudicium ipse facere poterit, tum attinget. Interim hunc nunquam de manibus deponat: ex eo quasi ex purissimo quodam atq; uberrimo Latini sermonis fonte, omnem emendate loquendi copiosq; dicendi rationem hauriat. Afferrem hanc in rationem uulgo non satis probatam plura, nisi tecum agerem, qui scias & uideas quàm inquinata sit & absurda eorū hodie oratio, qui alio atq; Cicerone ipso dicendi scribēdiue magistro sunt usi. Illuc igitur redeo. Sic mihi placuerūt Camilli tui literæ, ut gaudium meum ad te continuo per epistolam deferendum esse duxerim: idq; cum pro mea in nomen Romanum beneuolentia feci, qui ingenijs uestris supra omnem fidem faueam, tum uero ut eius quam tibi debeo memoriæ uoluntatisq; significationem nonnullam darem, qui me uobis, ut nunc quidem est, ratione alia memorem & gratum ostendere possum nulla. Nam Camillum ipsum, siquid de istiusmodi ætate certi pronuntiari potest, in eorum certe quàm paucorum refero numerum, quos parentibus lætitiā, sibi opes & gratiam, posteris etiam suis gloriam aliquando allaturos esse sperem. Quæ res quoniam ad te uel maxime pertinet, qui eum talem tum procrearis, tum liberali tua institutione finxeris: uide ne quid uel de ista tua diligentia, uel de studiorum eius ratione in hoc ætatis fluxu remittatur. Vale. & uxori tuæ Ludouicæ foeminæ primariæ meis uerbis gratulare. Patuij, Id. Mai.

CHR

CHRIST. LONG. IACOBO
SADOLETO S.

BInas ad te iam dedi literas: alteras per paucis ante Leonis nostri obitum diebus, alteras statim ab eiusdem interitu. Eas ut acceperis, sane uereor. Nihil enim tu adhuc rescripsisti, homo cum ceteris in rebus diligentissimus, tum uero in scribendo impiger et officiosissimus. Sin autem respondisti, uide cui dederis. Ego enim his quinque mensibus nihil neque a te, neque de te. Itaque faciundum putavi, ut eodem exemplo tecum agerem, et hic te, ne me literarum tuarum desiderio diutius torqueres, rogarem. Nihil enim meliore etiam nunc loco res nostrae sunt, quam tum erant, cum superiores tibi mitterem. Spes tantummodo quaedam ex Hadriani Pontificatu, mihi iniecta est. Omnino ualiturum apud eum uel commune ciuitatum nostrarum uinculum, uel quod ipse cum Philippo Caroli Caesaris patre in Hispania uixerim, non despero. sed ut usquedum ille aduentarit, et nobis ad eum ipsum aditus patefactus sit, otium nostrum honeste tueri possimus (quoquo enim adhuc modo possumus) tui est mihi Sadolete tum consilij, tum etiam auxiliij. Verum hoc ex re et commodo tuo. Nam illud a te etiam atque etiam uehementer peto, ut si, quod futurum certo scio, singulari istius tuae uirtutis doctrinaeque laude Pont. Maximo commendatus, in familiaritate eius aut amicitiam ueneris, idem me tibi quadam studiorum societate uel opinione potius coniunctum atque necessarium esse intelligat. Hoc si feceris, et me uel iudicij, uel beneuolentiae tuae testimonio apud eum ornaris: faciam ut eius te officij ne unquam poeniteat: memorem quidem me semper, et gratum certe experire. Vale. Patauij, xvi. Calend. Iun.

C S

Christ

Quod tibi Lælius Maximus de scribendo receperat,
 in eo fidem suam liberauit. Dedit enim ad me lite-
 ras, uberrimas quidem illas, & elegantissime perscriptas,
 sed in quibus me grauissime accuset, quod de cessatione
 sua apud te familiariter queri sim ausus. Hoc eò pertinet,
 ut tibi posthac literas meas uni missas existimes, præser-
 tim siquid ijs huiusmodi consignaro, quod homines nobis
 parum amici, in aliam atq; uelimus partem accipere pos-
 sint. Nam si iocationibus ad te nostris, quasi grauioribus
 quibusdam aculeis Lælij animus ita offensus est, ut stoma-
 chosioribus literis ea de re mecū expostulandū putarit: qd
 ceteros censes, quos nec ulla erga me beneuolentia, nec
 politior ulla humanitas mihi coniunxit? Sed de his nimis
 multa, præsertim ad te, qui semel tamen à me admonendus
 fuisti, ne dum alios ex tuo in me amore metiris, nouas no-
 bis istic turbas incautus excites. De Flaminio quod be-
 nigne polliceris, respondes illi omnino, quam de prolixa
 ista tua atque benefica in studiosos omnes natura semper
 habui, opinioni: sed nihil eo quod ostendis etiam nunc est
 opus. Inita est enim à nobis ratio, quemadmodum hic a-
 dolescentem tuamur. In uestiario tantum laboramus: in
 quo si adiutus à te fuerit, otium eius liberalitate tua con-
 stitutū esse iudicabo. De Panegyricis, res tota tui est con-
 siliij. Mea quidem non magnopere interest, nisi quod istos
 emendatiores esse scio ijs quos describendos curares. Noui
 librariorum uestrorū somnolentiā & imperitiā. Sed hoc,
 ut dixi, ipse tu statues, cuius potissimū res agitur. P. Bēbo
 mandata tua exposui: eram enim apud eū cum literæ tuæ
 mihi sunt redditæ. narrabat is illo ipso tēpore, quæ tu in
 extremis

extremis tuis literis de acerbissimo Molsæ nostri casu descripseras. O' male factum. Verū ita se habēt res humanæ, ut hæc nobis neq; inusitata, neq; intolerabilia uideri debeant. Ad hos enim fortunæ casus nascimur. Quid etiam? Accepi à Camillo Theolo literas, quas is te autore mihi miserit. Visa est mihi elucere in ijs supra pueri ætatem, quædam ingenij eruditionisq; forma: qua quidem de re & cum ipso, & cum patre eius eo statim egi consilio, ut alter à me laudatus magis excitaretur ad laudem, alter omnem in excolendo filij ingenio adhiberet diligentiam. Vale. Patavij, xvi. Calend. Iun.

CHRI. LONG. OCT. GRIMOAL. S.

Vereris, opinor, nequid mihi literis tuis molestiæ afferas: quā enim ego aliū cessationis tuæ causam esse suspicer? Atqui ego nihil tale ueritus scribendū ad te putavi, & eū qui has tibi reddidisset, etiam diligenter commendandū. Peto igitur abs te, ut ipsum tantisper apud te esse uelis, dum nauē & tēpestatē sit nactus idoneā. Dimittēdi à me hominis causa nulla plane est alia, nisi quòd & ipse Urbē uisere cupiat hoc tēpore, nec ego eū studijs meis satis accommodatū intelligā: præterea enim sic fideliter beneuolēq; operā suā mihi nauauit, ut tametsi otij nostri rationibus sit minime omnium aptus, tamen nō me libente discedat: neque id uerò ipsum mea causa, cui ministri deesse nō possunt: sed quòd uerear ne rerū omnium ignoratione perditus planè perdat miser adolescens. Vides ætatē, uides formā. Prosecutus sum eū uiatico satis liberali: uberiore quidē certe quā facultates meæ paterētur. Habet etiā à me ad Steph. Sauliū & M. Antoniū Flaminium literas commendatitias: ueruntamen si quos tu Romæ habes amicos, quibuscum recte commendare possis, de eo ipso uelim ad eos

ad eos

ad eos diligenter scribas: istic uerò, ut honoris mei causa dum conscenderit, ei de habitatione accommodes, te etiam atq; etiam uehementer rogo. De Hieronymo Sauorniano siquid habes, fac sciam. Bembus hic te ad Id. Iun. expectat, ego uerò etiam ante eum diem literas tuas audisime. Nec uerò te deterreo, quo minus in Gallos iam scribas, qui cum à pecunia tam flagitiose essent imparati, tantos tamen tota Italia tumultus commorint: sed me magis mouent qui ab ista Turcarum classe impendent reipub. Christianæ casus & miseriæ, quanquā Pannonēs, Germanos, Sarmatas, Sauromatas magnis hac æstate copijs impetum in Thraciam facturos audio. Certe qui illinc ueniunt Pannonēs, Byzantium suū iam numerant. Sed de his abs te doceri malim. Vale. Patauij, xvi. Cal. Iun.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO
GRIMOALDO S.

Quam perturbato ad me animo scripsisses, etiam te tacente, uel eo facillime collegissem, quod nihil de ijs quæ potissimum abs te expectabam, mihi misisses. Ac profecto ea perturbationis istius est causa, quæ uel fortissimum quemuis de statu suo deiciat. Nos tamen hic ea de re nihil omnino accepimus. contra potius heri, Adornios nostros male acceptos & repulsos, sese in citeriorem Galliam trepide agrèque recepisse. Nam uel Prospero uel Piscariano Genuam cum exercitu proficisci saluis Gallorum pactionibus non licuit. Sic enim ijs nominatim cautum audio, ut ne ue Prosper, ne ue Piscarianus, ne ue eorum exercitus quinque passuum milibus Crēmona longius discedat, quod ipsum à Gallis cum alijs de causis exceptum esse suspicor, tum uerò ne sine iusto exercitu turpissime obseſsi uiderentur. Sed quæcunq;
uel his

uel his id postulandi causa fuerit, uel illis eò descendendi, certum est, si quidem uera nuntiant ij qui illinc ueniunt, neq; Prosperum neq; Piscarianū cum omnibus copijs in Liguriam profectos esse, & haud ita à Cremona longe nudius etiam tertius castra habuisse. Sed hodie, cras ad summum firmiora sciemus. Nec enim res tanta diu celari potest. Confirmauit mihi nuper iterum Petrus Bembus, te hic propediem futurum: quod si erit, erit id mihi optatissimum, qui coram cupiā de rebus cōmunibus tecum cōmentari. Sin minus, agam per literas accuratius, aut ipse etiam ad octauum Idus istò me conferam. Literas tuas simul atq; accepi, statim ipsi Panegarolæ reddidi. Rogatus à me nunquid ad te uellet, constitutum sibi esse respondit tabellarios suos tibi hodie mittere. Vale. Patauij, III. Non. Iun.

CHRIST. LONG. EGIDIO VITER
BIENSI CARDINALI S.

Cum nuper essem apud P. Bembum, hominem amplitudinis tuæ studiosissimum, lecta est mihi ab eo quædam epistola tua, quàm his paucis à te sibi missam diebus, & tua etiam manu suauissime atq; humanissime scriptam esse diceret. Ea quàm illi iucunda fuerit, tute uel pro uestra consuetudine, uel ex eo etiam quòd totam mihi recitandam ipse putarit, facile existimare potes. Mihi quidem infimum eius caput, quod quidem unum ad me pertinebat, tantæ fuit uoluptati, quantam uix ullis uerbis hic aperire queam, tametsi idem nonnihil admirationis attulit, quòd aditum mihi ad cognitionem tuam patefactum esse etiam munitum significaret, qui me tibi ne nomine quidem adhuc notum esse arbitrarer. Sed tamen uoluptas ipsa incredibilis fuit, cum me tanti abs te fieri perspicerem, ut

rem, ut

rem, ut me tuis uerbis, tanti uiri ore, perquam amice & honorifice salutatum esse uelles. Scio equidem nihil esse in me eiusmodi, quod te ista doctrina atque dignitate uirum, ad amicitiam expetendam meam adducere debuerit: sed tamen facere non possum, quin isto tuo uel beneuolentiae uel iudicii testimonio plurimum delecter, & de eo etiam tibi gratias agam immortaleis, quod me ad tuorum numerum prius ascripseris, quam id ego aut optare aut omnino sperare fuerim ausus. Qua quidem ex re facile quoque intelligo, quam non sim facile expectationi de me tuae responsurus: cui tamen, uti spero, satis à nobis quoquo fiet modo, si uel perpetua grati animi memoria, uel ullo studiorum nostrorum fructu testimonij tui laudem sustinere atque tueri potuero. Sic enim uelim tibi persuadeas, ita me tuis literis animatum esse, ut iam sim cum otium nostrum, quod minime fieri posse uidebatur, complexurus multo ardentius, tum uero te eo habiturus & obseruantiae & sanctitatis loco, quo is apud me debeat esse uir, quem & mihi amicissimum, & in amplissimo ciuitatis nostrae gradu singulari quadam & eximia tum optimarum artium atque uirtutum commendatione, tum uero etiam diuinae cuiusdam eloquentiae laude florentem, collocatum esse non ignorem. Extremum illud erit: quod equidem non ascriberem, nisi & grauissimos uiros idem rogare atque rogari solitos esse scirem, & ipse parum his considerem artibus, quibus me tibi commendatum esse suspicor: sentio enim quam parum ab ijs sim uel ornatus, uel instructus. Peto igitur abs te, ut quando me tua sponte in fidem atque amicitiam recepisti tuam, si minus studiosae nostrae uitae gratia, constantiae quidem planè tuae causa in ista ad me amandum animi inductione atque uoluntate perseueres. Ego enim
ne quod

ne quod studiū aut officiū in colēda amplitudine tua meū
unquā requiratur, perficiam: opera quidē certe, ut nequis
id ullo tempore iure desideret, à me dabitur, cāq; optima
atq; perpetua. Vale. Patauij, IIII. Calend. Iun.

CHRIST. LONG. NICOLAO
DRACONI S.

ET si de tua erga me beneuolentia minime dubitabam,
qui quā cum cāteris in rebus omnibus, tum uerò in
tuendis amicitijs constans esses & firmus, exploratam ha-
berem: tamen scito mihi literas tuas, ex ea etiā parte fuis-
se iucundissimas, quatenus me de perpetuo isto tuo in me
amore certiore faciū dum putasti. Nam quòd scribis te,
ueterē illo depulso morbo, ac pristina plane recuperata
ualetudine, cum mansuetioribus musis rationem habere,
& in literis totum prorsus uiuere cōpisse: id uerò ipsum
huiusmodi est, ut si quis politiori humanitati faueat, ab eo
tibi uerē gratulandum existimem. ego quidē certe eo ma-
xime nomine & gaudeo, & ut tibi ista tum ualetudine,
tum otij suauitate in perpetuum frui liceat, mirifice cupio
atque uehemēter exopto. Nec enim mihi dubium est, quin
si id contingat, eos sis aliquando editurus ingenij & in-
dustriæ tuæ fructus, qui & nobis, qui te facimus plurimi,
uoluptatem asserant maximam, & tibi etiam ipsi gloriam
pariāt sempiternā. Sed de mea erga te uolūtate, neq; mihi
hic scribendū puto, & si quid de ea unquā significare ue-
lim, eris tu mihi imitādus, qui arrepto ex Fuluij literis te-
stificandi amoris tui loco, nō prius uerbis q̄ re ipsa decla-
raris, quā tibi res meæ essent curæ, idq; cum à me ne le-
uissime quidem fuisses admonitus. Sic enim uelim tibi per-
suadeas, nihil abs te potuisse hoc quidem tempore profi-
cisci ad me gratius ijs quæ de Vincentio Varamiano tua
sponte

sponte tam diligenter curasti. Omnino enim aliquis ista uirtutis & ingenij indole mihi opus est: id est, is qui tum meis, tum suis pariter studijs bene cōsultum uelit, & prospicere possit. Nodus hac in re unus occurrit, neq; is sane facilis, quod discipulū iste se apud me fore, non ministrū arbitratur, cū ea, ut nosti, mea sit ratio, ut ludus mihi nūc aperiendus nō sit: sed uno eiusmodi aliquo opus, qui operas ea mihi cōditione locet & præstet suas, qua tecū Fuluius & Candidus hic uixerunt: tametsi multo minus negotij apud me habiturus iste sit, quā illi tecum sustinuerūt. Primū enim scis quā ipse raro in publicū prodeam, & si quādo domo exeam, ut nunquā pedissequo, semper utar aut comute aliquo, aut ipse etiam solus urbem obeam. Deinde si quod est domi sordidius ministerium, suis id operis curatur. Lectus modo unus ei sternendus est: præterea nihil quod eum à studijs abducatur aut pudeat: quanquam ne hoc omnino seruire iudico, tantum otij tam parua opera, eaq; liberis hominibus hodie usitatissima, & plerisq; etiā optatissima redimere atq; cōparare. Ita si Vincentius tuus quem tu mihi & honesto admodum loco natum, & fortuna esse scribis optima, eo est animo, ut literarum causa eò descensurus sit, facies me quamprimum certiore, ut Franciscū à me dimittam, & eius rationibus quoquomodo consulam. Sin tanti literas & artes non facit nostras, curato mihi alium: cui si affuerint cætera quibus istum ornatissimum esse prædicas, non magnopere desideraturus sum in eo neque generis nobilitatem, neque ullum sane fortunæ splendorem. Habeat modo tantum pecuniæ, quantum ad librorum sumptus, & uestiarium tuendum satis sit: reliqua à me suppeditabuntur abunde omnia. Quinetiā illud nobis in primis curæ, nō modo ut temporis

poris ei satis sit quo ad magistros eat, sed ut in hāc quoq;
nostram discendi rationem atq; consuetudinem ingressus,
me sibi & hortatorem semper, & si res postulabit, etiam
interdum doctorem domi esse sciat atq; intelligat. Quid
quæris: ita à me tractabitur, ut dempta cubiculi mei cura,
nec à parēte liberalius quicquam, nec à magistro sanctius
cuius hoc in genere postulandum sit aut etiam expectan-
dum. Habes fere quasi adūbratam & informatam eius qui
mecum uicturus est, uitæ rationem. In quo illud tu etiā at-
que etiam uideto mi Draco, tanta cura dignus is ut sit, quē
ad me ea spe missurus es: ne, si forte minus aut ille mihi sit
utilis, aut ego ei accommodatus, utrunq; nostrum tandem
poeniteat: te tui iudicij, qui talem delegeris: me meæ fortu-
næ, qui neminem reperiā quem meo studio meisq; officijs
libenter complecti debeam. De Steph. Saulio quod quæ-
ris, est is Romæ, cō statim profectus, ut Hadrianus noster
Pont. Maximus renunciatus est. rogatus à me per literas,
quid tam alieno tempore ad urbem properasset, rescripsit
nihil sibi fuisse longius quā ut ibi esset, ubi Bendinelli
fratris sui iniuriam ac mortem aliquando ulcisceretur, si-
mul et de fructuosissima illius sacerdotij procuratione re-
cuperatorio iudicio primo quoque tempore experiretur.
Est cum eo M. Ant. Flaminius, homo, ut scis, nobis cū per-
petua animorū uolūtate, tum firma studiorū societate con-
iunctissimus. Ambos à te, si uoles, saluere meis literis iube-
bo. Sed quid quæro uelis ne, qui pro uestra inter uos neces-
situdine, id te nō nolle, atq; adeo cupere certo sciam? Sic
igitur propediem faciam. Tu uero meis uerbis uelim ijs sa-
lutem impertias omnibus plurimam, quoscunq; prædica-
tione tua nobis istic adiunctos & cōciliatos esse uoluisti.
Vale: & sic te in isto laudis atque industriæ cursu gere,

D ut

ut ualeitudini tuæ in primis seruias. Patavij, xvi. Calēd. Iul. Quæ tibi suprâ de pueri apud me uicturi conditione recepi, præstabuntur ea quidē bona à me fide omnia, atq; etiam aliquanto quàm scripsi commodius & prolixius: sed quando ab existimatione mea alienum uidetur, ut mihi hac in re à quoquam perscribatur, eum ad me uelim mitas, qui se fidei meæ penitus cōmissum, atq; mihi plane traditum esse arbitretur.

CHRIST. LONG. IO. PETRO MARCHIAVELLO S.

Cum ipsius Antonij Francini aduentus mihi per se iucundissimus fuit, tum hoc iucundior, quod ex multo & accurato eius sermone facile cognoui, eam mihi abs te adhuc præstari memoriam atq; beneuolentiam, quæ sit ab homine amicissimo & longo usu coniunctissimo expectanda. Omnino enim uerebar, ne diuturna mea cessatione offensus, alieniore à me esses animo: præsertim qui nec in eo quod tibi anno superiore per literas pollicitus essem, fidē meam liberasssem. Verum ea, ut nosti, repēte inciderunt tēpora: quæ mihi non modo istuc ueniendi, sed mittendi facultatem omnem prorsus eriperent: quibus ipsis rebus, etsi me tibi satis purgatum esse debere arbitrabar, tum optatissimum mihi fuisse scito & gratissimum, quod de tuæ erga me uoluntatis constantia atq; perpetuitate Francinus noster mihi nunciauit. Nam de me sic tibi uelim persuadeas, ita à me absentis tui coli memoriam, non modo ut quicquam de meo in te amore imminutum non sit, sed id ipsum quod fuit, etiam longo consuetudinis tuæ desiderio sic auctum atq; incensum, ut nihil hoc tempore, quàm ut te uideam, mihi sit longius atq; antiquius. Perscriberem hic tibi omnem uitæ studiorumq; nostrorum rationem, nisi eam

Fran

Fräcino ea sanè lege aperuissē, ut te de genere toto certiore ipse faceret. Ex ipso igitur subtilius singula. Hæc à me summātim pauca. Sic dei benignitate ualeo, ut cum maxime: sic ocio fruor, ut qui suauissime: ea denique tum spe uiuo, tum conscientia sustentor, ut si homini Christiano in animo sint omnia, neque miser neque sanè sim infelix. Vale. Patavij, VII. Cal. Iun.

CHRIST. LONG. ANDREAE

NAVGERIO S.

CVM ad x v. Calend. Iul. hac potissimum de causa Venetias uenissē, ut ab Rhamnusio naturalem C. Plinij historiam auferrem, intellexi nihil ei abs te ea de re adhuc missum esse: ego uero iisdem quibus ei Clementem Britannum literis commendasses, promissi tui rationem completam esse arbitrabar: quod ipsum quando non accidit (festinanter enim, & eo tempore properante Clemente scripsisti, ut mihi mirum non sit, te, de eo quod mihi pollicitus esses, fugisse tum scribere) fac, si me amas, ut ex literis tuis liber is nobis primo quoque tempore curetur. Vix enim credas quantam nobis illius inspiciendi cupiditatem excitaris: simul & hoc tempore nactus sum aliquid ocij, quod libenter in eius generis lectione sim omnipositurus. Narrauit mihi Calceranus noster, te totum esse in literis, quod equidem non sum miratus qui scirem te isto profectum, ut studijs tuis fruerere liberius. quod autem addidit, te etiam suauissima Baptistæ Turriani doctissimi hominis consuetudine uti: isthuc uero ipsum tibi & gratulor, & penè etiam subinuideo. Sed si quando in ista loca uenero (quod quidem primo autumnio futurum spero) faciam ut tu item mihi fortasse gratulere. Interim hominem meis uerbis uelim saluere iu-

D 2

beas,

beas, atq; ipse tu uoletudinis tuæ rationem in primis habeas. Apud Bembum est ut uolumus. Vale. Patavij, IX. Calend. Iul.

CHRIST. LONG. LAURENTIO
BERTOLINO S.

NUnquam fore putavi ut aut res de qua ad te scriberem, aut etiam uerba quibus tecum agerem, mihi deessent, præsertim si tam longo interuallo literas dare: sed plane nunc desunt, nec quid scribam, nec quomodo scribam satis occurrit. Equidem etsi ipse me non ab omni culpa omnino uindico, qui commiserim, ut qui sit rerum tuarum status etiam nunc ignorem, atq; ex eo genus scribendi nullum reperiam: tamen tuum fuerat, etiam tacente me, de eo ipso mihi aliquid mittere. Nam de uite meæ ratione, tum istic, tum Romæ uel ex P. Bembo certior fieri potuisti: de te uero quem rogarem adhuc habui neminem, præter Verardum fratrem tuum, qui me anno superiore tuis uerbis quidem salutauit, sed eo sanè tempore, cum hinc profecturus, equum iam admitteret. Idem cum nuper fecisset Antonius Francinus, & nunquid ad te uellem rogasset: quanquam quod scribere non habebam, tamè hæc tibi breuiter significanda existimaui. Primum eo me adhuc erga te esse animo, quæ cum singularis tua probitas atq; humanitas, tum uero innumeraabilia tua in me officia mereantur & postulent. Deinde fixum meum manere consilium, quod tibi Lugduno decedens aperui, cum mihi decretum esse dicerem, quiduis potius perpeti, quam à sperata studiorum meorum laude ante aliquot annos discedere. Postremo ea me frui tum corporis uoletudine, tum animi tranquillitate, ut si nobis res paulo sit uberior, beati plane & esse & numerari possumus. Sed hoc fortuna uiderit. Tu si posthac literas meas uoles

uoles elicere, mitte ipse aliquid unde mihi epistolæ argumentum nascatur & sententia. Ioanni Zenobio, Verardo, fratribus tuis, uiris optimis, plurimam uelim à me salutem impertias. Vale. Patuij, v 1. Cal. Iul.

CHRIST. LONG. ANT. FRANCINO S.

Soluerā istinc eo, ut scis, animo atq; consilio, ut simulac Patauium appulissē, exararem literarum aliquid cū ad alios nonnullos, tum uero ad Philippum Strozam, Alexandrum Paccium, Verardum Bertolinum, de quibus nobis multus tum hic, tum istic fuisset sermo. Verum cum nihil in mentem ueniret, quod hoc quidem tempore illis à me recte mitteretur: supersedendum putauī, non ullo quidem scribendi labore, qui mihi uel omnino nullus, uel certe fuisset suauissimus, sed inepta potius & odiosa, & à me profecto aliena inanium literarum ostentatione: præsertim cum tu is esses, qui & mea causa uelles, & rationem consiliorum rerumq; mearum omnium ad eos aliquanto elegantius deferre posses, quàm id ego ullis exequi literis. Sic igitur ut spero facies, hoc est, eos meis uerbis diligenter salutabis: simul & si nostra audire cupient, dabis operam, ut ne ulla in re literas meas desiderent. Nosti enim omnem status mei conditionem. Literas porro, quas ad Laurentium Bertolinum, & Ioannē Petrum Machiauellum do, uelim primo quoque tempore eis reddendas cures, nisi tu forte ipse Florentiam propediem cogitas: id si est, malim eas abs te accipiant, ut earum sermonem ipse oratione tua statim subsequare. Sic enim ab eos scribo, quasi ex te plenius omnia cognituri sint, quæ literis meis leuiter attingenda existimaui. Sed hoc commodum tuo. Illud te etiam atq; etiā uehementer rogo, ut cū illò ueneris, mandata nostra tibi curæ esse uelis, ego quidem hic & memoriam tui

D 3 sum

summa beneuolentia tuebor: & literas tuas ea quam mihi ostendisti spe expectabo. Vale. Patauij, ad III. Calend. Ianuarij.

CHRIST. LONG. BERNARDINO
CORTONAE S.

Cum nuper Fuluium fratrem tuum ubi esses, & quid ageres rogarem: esse te quidem ille Foroiulij Carnorum respondit: quid uero ageres, id se non modo nescire, sed nec tuas omnino literas ulla iam pridem ratione elicere potuisse. Vereri autem se, ne quid ad te delatum esset, quo animus tuus sibi esset offensior. Tum ego, qui te non sine causa ista taciturnitate aduersus fratrem tuum uti arbitrarer, et ipsum etiam sibi parum utile adhuc fuisse suspicarer: uide inquam ne te hic ita geras, ut merito ille tibi succenseat. Studium inquit, in me fortasse desideret: grauius admissum nullum reperiet. Quid tu, inquam, an sceleribus modo putas, & atrocioribus delictis animos bonorum offendi, non etiam ignauia, inertia, luxuria, lasciuiam, eorum praesertim qui spem aliquam industriae & uirtutis nobis aliquando praebuerint? Multa in hac rationem cum disputassem, simul et illud ab eo expressissem, auersam esse a se cistellam quandam tuam cum aliquot sudariolis: et si rem leuiorem esse iudicabam, tamen grauiissime eum corripui, perfeci; ut ille lacrymas uix tenens, tum iustam aduersus se indignationem tuam esse fateretur, tum mihi gratias etiam magnas ageret, quod admonendi sui curam suscepissem. Quid multa? pollicitus est se in potestate tua futurum, ac iuri ciuili, aut etiam literis (nam dialecticis quidem & physicis non admodum delectatur) ex autoritate mea posthac operam daturum. Vno se tantum angere dixit, quemadmodum tibi satisfaceret, quem a se mirandum in modum abalienatum esse non dubitaret. Poenitentia satisfeceris, inquam, & reliqui

liqui temporis diligentia. Hic ille cū perturbato uultu ob-
iurgationis tuæ acerbitatē horrere uideretur, nec cō à me
adduci, ut ad te proficisceretur, facile posset: recepi me cu-
raturum per literas, ut omnem tu prius offensionem depo-
neres, quàm ipse in cōspectum tuū ueniret. Quare si quid
forte propter infirmitatem ætatis minus ab eo studiose, uel
etiam prudenter factum esse uideatur: peto abs te, ut uel
humanitatis tuæ uel fraternæ necessitudinis, uel mea deni-
que causa adolescentiæ eius ignotum esse uelis. Magnum
tibi sit, quòd se respexerit, quòd superioris uitæ detestatus
errata id consilij ceperit, quod ipsi fructuosum fore nō du-
bitem, tibi certe gratum esse debeat & iucundum. Confir-
mauit enim mihi, se in studio ita euigilaturū, ut paucis mē-
sibus tantum sis ex sua industria percepturus uoluptatis,
quantū exactæ uitæ inertia traxeris doloris. Scio equidē
tibi hoc non facile persuaderi posse, nec item meum esse,
alienæ uoluntatis ac sententiæ, præsertim adolescentis
hominis, sponsores fieri: sed tamen ea ipsius fuit tum o-
ratio, tum etiam asseueratio, ut mihi fidem faceret, &
eum talem qualem uolumus, futurum considerem. Quòd
cum ita sit, uelim eum quoque posthac omni fraterna pie-
tate complectare, id est, in bonæ mentis cursu eum sic ad-
iuuandum cures, ut in tuendis studijs suis neque fortunæ
iniquitatem, neque cuiusquam accusare queat iniuriam
aut illiberalitatem. Hoc ut facias, te non tam mea iam aut
ipsius, quàm tua plane causa rogo. Tua enim maxime o-
mnium interest: fratrem tuum, id ætatis, cui nemo non faci-
le concedat, ea indole, de qua optime sperare liceat, omni
potius officio & lenitate ad optimam spem excitari, quàm
nimia seueritate ad nouissima consilia traduci atq; detru-
di. Sed hæc tu pro tua prudentia cōsiderabis melius. Mihi

D 4

tamen

tamen gratissimum feceris, si, quod has ad te scribens fore mihi persuadebam, ei te facilem & exorabilem præbueris, quod ut uelis te uehementer etiam atq; etiam rogo. Vale. Patauij, pridie Calend. Iul.

CHRIST. LONG. NIC. DRACONI S.

Quid tu istic de Varamiano, aut alio quouis ad studiorum nostrorum rationes apto & idoneo confeceris, nescio. Nam ex literis quas mihi Paulus Sauornianus nuper à te reddidit, incerta adhuc omnia esse cognoui. ego quidem interim hic Fuluium tuum, uel nostrum potius, in hanc sententiam perduxi, ut ad bonam frugē sibi iam tandem redeundum putaret, ac se uobis suisq; dignū aliquādo præbere uellet. Visus est mihi adolescens neque in errore esse pertinax, neq; ad ea quæ honestiora sunt percipiēda, tardus. Certe enim mihi statim pollicitus est se curaturum, ut omnem superioris uitæ inertiam à se abiectam esse intelligeremus, atq; ita abiectam, ut nulli suorū equalium neq; studio, neque labore, neque assiduitate cedere iudicaretur. Sed quoniam huiusce inductionis animi atq; recentis uoluntatis fidem uobis à se fieri posse desperaret, contendit à me, ut sibi ad te & ad Bernardinum fratrem suum literas de se accurate scriptas darem. quod ipsum hoc feci libentius, quòd eum hac ratione, quæ ad ocium eius tuendum sunt necessaria, facilius cōsecuturum uiderē, præsertim te autore, qui quātum apud fratres eius ualeas, & mea etiam causa uelis non dubitem. Sic igitur hominem tibi commendo, ut magis ex animo, iustiorē uē de causa possim neminē. Peterē hoc à te pluribus uerbis & uehemētius, nisi ea esset adolescētis ipsius tum causa, tū pudor, qui te uel sua spon te ad rē suscipiēdam cōplectendamq; inuitaret. Quin fratrem apud fratres in gratia facile positurus sis ambiguum non

non habeo: illud tantū bonus adolescēs reformidat, ne acerbioribus illi uerbis secum agere uelint, quā fraternæ pietatis uinculum patiatur. Huic tu malo, mi Draco, accommodato ad eam rationem sermonis tui lepore, uelim in primis medeare, atq; ita occurras, ut prius quā congregiantur, omnē isti ex animo offensionem deposuerint, placatosq; se & æquos ueniēti fratri præbere parati sint. Sed de Fulvio haftenus. De me uero sic habeto: nullius me rei expectatione æque suspensum esse hoc tempore, atque illius de qua inter nos proxime scripsimus. Quare, si me amas, uel potius quantum me amas, tantum in eam rē incumbe, facq; ut abs te propediē aliquid ex animi nostri sententia confectum esse intelligamus. Ego etsi ad uos ex Idibus aut etiā Calendis Septemb. cogito, tum ut ultimam istam Venetiæ oram, & Carnorum regionē perlustrem, tum uero ut eos quos mihi istic comparasti amicos uisam & complectar: uelim tamen interim Camillo Colloretano salutem diligenter referas, eaq; amplissimis uerbis à me polliceare omnia, quæ sint ab homine amicissimo expectāda. faciā, ut nihil ei temere de me receperis. Vale. Patuij, Prid. Cal. Iul.

CHRIST. LONG. OCTAVIANO

GRIMOALDO S.

CVM Ludouico Stephaniano, qui tibi has literas reddidit, nulla mihi quidem intercedit familiaritas aut cōsuetudo, sed ea est necessitudo atque amicitia Nicolao Leonico, cuius me causa omnia tum uelle, tum etiā debere non ignoras, coniunctus, ut si amicorum communes sunt etiam amici, mihi nō possit esse nō necessarius. De hoc ipso mecum egit accurate Leonicus, ut eum diligenter commēdarem: quod facio, teq; uehementer etiam atq; etiam rogo, ut si quid unquam honoris mei causa factum esse uo-

D 5

luis

*omnibus rebus nos
cum omnes para
mus*

luisti, in ipsius Stephaniani negotio quanti à te fiam dea-
clares. Quibus rebus eo possit commodare, nec tibi oba-
scurum esse arbitror, qui rationes eius iam pridem conso-
lidaris: et si forte dubitas, ab ipso diligenter edocere. Li-
brum Rodolphi Agricolaë de inuentione dialectica, quæ,
ut scis, diu sum oblitus Egnatio mittere, & ipse aliquan-
do tandem cū ad eum pertulisset, oblitus quoq; sum istinc
discedens auferre, uelim mihi referendum cures. uidetur
enim Egnatius noster tam in eo remittendo indormire,
quàm ego in eo mittendo immemor fui & obliuiosus. Ve-
rum tamen ipsius commodo: hoc est, si eo, ut constituerat,
& ut ego opinor, iam satis est usus. De republica mirū in
tanta rerum omnium perturbatione silentium: quod tamē
diuturnum fore non puto. Sed nihil in his malis tam hor-
reo quàm Turcarum classem: quæ cum in cursu esse dica-
tur, quò tamē cursum teneat, adhuc ignoratur. Tu si quid
de Regum nostrorum insania uel furore potius habes ex-
ploratum, fac, amabo te, sciā. Vale. Patauij, prid. Cal. Iul.

CHRIST. LONG. FRANCISCO

BELLINO S.

Nescio quàm tu hodie mei uisendi cupidus fueris,
qui, ut me domi in aduētum cōtinerem tuū, heri non
difficulter impetraras. Me quidē longa tui expectatione
suspensum acriter torsisti: sed nō impune feres, neq; ullam
sanē maximū hymbris excusationē accipiā. Quo enim dies
ipse tēpestatibus extitit fœdior, hoc scilicet fuit ad horas
multas suauissimo sermone cōsumendas aptior & accom-
modatior. Nūc autem cōmisisti, nō modo ut tua, qua qui-
dē delector plurimū, sed ut Bembī etiā iucundissima cōsue-
tudine hoc ocioso die carerē. Omnino enim ad eum aditu-
rus fui, nisi ut te domi opperirer heri tam diligenter mecum
egiss

egisses. Hoc te scire uolui, cum ut ne me posthac aduentus
tui expectatione frustrere, tum ut ad querelam meā si quid
forte potes præter nimbos & tonitrua meditare. Nolo
enim te imparatum & mutum offendere. quāquam ea tua
est ratio, ut quid causæ asserere possis, non dispiciam: nisi
hoc fortasse dis, tanti tibi sermones nostros nō esse, ut pli-
uio ad me coelo, ac lutulenta uia accedas, qui sericatis cal-
ceis utare. At qui perpetuis porticibus tectus uenire potui-
sti, & fuerunt nonnulla nimborum interualla. Sed hæc ex
te malo cognoscere. Tu, si commodo tuo potes, fac statim
à cœna congregiamur, est enim quod te uelim.

CHRIST. LONG. IAC. SADOLETE
PONTIFICI S.

EGO quidē mi Sadolete, sine me (quæso) quod nec stu-
dijs nec amicitia nostra indignum, paulo tecum fami-
liarius agere quam uel summa tua autoritas, uel perpetuū
meum de tua singulari uirtute iudicium patiatur. Ego igi-
tur mi Sadolete sic mihi antea persuaseram, esse te uirum
omnino cum omni literarum genere præstātissimum, tum
uero incredibili quadam integritate atq; animi constan-
tia admirabilem: tanta autem te uel humanitate uel suauita-
te præditum esse, plane nesciebā. Sic enim uitam hominum
esse arbitrabar, uti quisq; grauitate, tēperantia, dignitate,
doctrina maxime excelleret, ita se ad hæc familiaria quidē
officia minime dmitteret. Nūc uero lectis tuis literis, quas
tu ad me eodem etiam exemplo plurimas & suauissimas
dedisti, sanē expectationem meam longe superasti, perse-
cisti, que ut ipse à me sis posthac etiam ualde amandus,
non ut antea laudandus modo & suspiciendus. Nam
quod me turbulentissimo illo tempore Melliniano, cum
incredibili omnium ordinum inuidia istic arderem, tuis
sen

sententijs persæpe ornasti: quòd causam nostram & in Senatu, magno cum tuo periculo, & apud Pontificem Maximum summa mea cum laude egisti: deniq; quòd certorum hominum offensiones, & multitudinis calumnias fortiter subieris, nihilq; tibi uel salute uel dignitate nostra antiquius esse ostenderis: multū tibi quidem, imò uero tantum ijs nominibus debeo, ut si subductis rationibus tabulas conferre libeat, soluendo sim nūquam futurus. Verum ista ut neq; tuo erga me amoris dedisse, neq; tuendi iudicij tui constantiæq; tuæ causa potius quàm quòd id æquū esse putares, fecisse uideare: sunt tibi quidem certe cum P. Bembo, P. Paccio, ac nonnullis item alijs uiris clarissimis cōmunia, quos in innocentia nostra tuenda pari tecum studio, industria, gratia, auctoritate contendisse non ignoras. At uero quòd tu ista doctrina, dignitate, amplitudine uir, tot priuatis, tot publicis distentus negocijs, ad me, ne literis quidem meis subinuitatus, ea quæ discessum meum consecuta sunt omnia, tam accurate, nec id una epistola, nec aliena manu perscripsisti, præsertim cū id ut scirem, tua nullā in partem referret, mea plurimum interesset: in hoc quidē socium habes neminem: hæc scilicet animi tui probitas, hæc facilitas, hæc in hominem exterū & multitudinis inuidia abiectū humanitas, plane tota, quantacunq; est, quæ certe apud me maxima est, tota est inquam tua: itaq; me tibi deuinxit, ut nulla iam oratione cōsequi possim, quanti te faciam, quantū tibi debeā, quantū mihi omnē in partē enitendum esse uideā, ut me gratū memoremq; semper intelligas. Sed hæc suo loco, suo tēpore cōmodius. Nūc uenio ad tuas literas, quas hic quatuor epistolis accepi: quanquā id iam superuacaneū in plerisq; earū uideri possit. sed quando ita uis, geretur tibi mos, & singulis ordine, quæadmodū postulas,

las, à me rescribetur. Ad primā, quam ad v 1. Id. Septemb.
cum in Britannia iter haberem, dedisti: tibi hoc rescribo,
me uero ea iam inde ab ineunte adolescentia fuisse mente atque
animo, ut ne cui equalium meorum ingenuarum artium co-
gnitione concederem. Nunc autem summo studio conniti, ut
me cum uobis patronis fuisse non indignum, tum insolenti
atque scelerata istorum insectatione multo indignissimum
equi et iniqui aliquando intelligant. Nam quod statim à
profectione mea in celeberrimo amplissimi collegij confes-
su, ipso quoque audiente Pont. Maximo, ita sunt in me inue-
cti, ut parum absuerit, quin omnium propè sententiarum hostis
absens iudicaretur: id equidem multorum literis Genuæ pri-
mum, deinde Lugduni cognouerā, plenius autem apud ex-
tremos hominum Morinos, atque adeo apud ipsos toto di-
uisos orbe Britannos eadem omnia intellexeram. Quò non
enim gentium contumeliosæ illius et peracerbæ actionis fa-
ma peruenit? quas non terras urbanus ille tumultus perua-
sit: ipsis nimirum (opinor, ut se exteris nationibus aliquid
et esse et fecisse ostenderent) tum suis, tum amicorum literis
hosce rumores dissipantibus. Profecto meorum plerique ut pri-
mum in conspectum ueni, nec oculis suis satis credere, nec me
saluum arbitrari: ceteri uero, quod quidem Gallis in more
positum non est, arctius etiam me amplexari: etenim qui-
bus nihil æque præter spem accidisset, atque ut me incolu-
mē intuerentur. Vt autem à me reditum in Italiam adorna-
ri intellectum est, non dici potest, quibus precibus, quibus
promissis animum meum ab eo consilio ad remanendum tradu-
cere sint conati. Quod postquam se frustra moliri uiderunt,
ad minas conuersi, diris atque execrationibus me defigere,
qui spem suam tam crudeliter fallere: nullo me non supplicio
dignum iudicare, qui sciens ac prudens in ipsam inuidiæ
flam

flammam me conijcerem, qui contumaciter spretis neces-
 sariorum, propinquorumq; & optime de me meritum
 hominum precibus, ad inimicorum meorum carnificinam
 festinarem, quam me semel euasisse magni miraculi instar
 esse ducerent. Sed extremum isthuc parum ad literas tuas:
 in quibus quod ais Pont. Max. accusatoris nostri actiones
 ita laudasse, ut causam meam superiorem diceret, fuit id mi-
 hi quidem, pro eo sanè ac debuit, apprime gratum: uerum
 illud tibi minime assentior, illum nominis nostri delatorem
 optimo omnia animo fecisse, atq; summis uirtutibus orna-
 tissimum esse. Quibus ille uel naturæ uel fortunæ ornamē-
 tis sit præditus, plane nescio: est quidem pessime tum de
 me, tum etiam de seipso meritis, qui contra bonorum o-
 mnium uoluntatem, præter ius omne ac fas, ausus sit me ab-
 sentem, imò ne in ius uocatum quidem, in magno conuen-
 tu, apud principem ipsum, nō tam accusare, quàm probris
 omnibus impudenter perfundere, quod cuiusmodi sit, ipse
 æquius tu multo dijudicares, si ut es infamæ insolens, eo-
 dem loci impuris conuitijs, nō magno tantum silentio, sed
 mirifica etiā quadam conuitiatorum tuorum laude iacta-
 rere. Tu optimum illum mihi, tu ornatissimū, qui alieni ca-
 pitis periculo histrionice nescio cuius gesticulationis fa-
 mam aucupetur? qui ueræ pietatis oblitus, apud ipsos re-
 ligionis Christianæ principes, in hominem Christianum
 immaniter debacchetur? qui fœdam illam ciuium suorum
 seditionem sibi concitandam putarit, ut per hominis noui
 innocentisq; contumeliam, uel apertum potius exitiū, no-
 men illustraret suum? Tantum abest ut causam eius mihi
 probaris, ut ne rationem omnino inire possim quemadmo-
 dum mihi Pont. Maximū & purpuratos istos patres excu-
 sem, quos certe nihil minus decuit quàm isti in me declamā-
 di po

di potestatem facere. Sed dixit perquam apposite. hoc perinde est nu Sadolete, ac si tu eum apud me de eo laudares, quod cōuitium mihi egregie fecisset. Nolim equidem ipse quēquam odisse, nec si iustis etiam de causis odi, alios uelim in sententiam meam trahere, atqui permagni interest, purges ne apud me aduersarios meos, an ornes: quāquam nebulonem istum ne excusari quidē abs te posse reor, qui cum sub profectionis meae tēpus per communes amicos, ac etiam Regis Franci legatum mecum egisset, facillimeq; impetrasset (quis enim me humanior?) ut in gratiam rediremus: continuo tamē à discessu meo, non contentus ijs scilicet quae in praesentē tota urbe euomisset, ausus est: sed nō faciam ut uulnera mea saepius refricem: ulciscar hominem. quid dixi? imō hominē amabo, petulantia eius et perfidia semper auersabor. Parum tibi ē religione Christianus adhuc uideor? Sit igitur sanē per me quidem, quando ita tu uis, nec ipse mihi immitior quā sibi fuit, uel optimis uel ornatissimis: nec tam ipse accusandus quā scelesti illius subscriptores infectandi, quorū cōsilijs actus insanire coeperit. Quod autē me mones, ut aliquāto maiore ualetudinis meae quā studiorum nostrorū rationem habeā: agnosco humanitatem tuā: sed mehercule non sum tam studiosus quā tu fortasse existimas, nec salutis meae tam securus, quin malim hoc ocio diu perfrui, quā nihil statim nescire. Nam quod ais prolata defensione nostra, non modo causam meam omnibus probatam fuisse, sed magni etiā inde me oratoris nomen retulisse: ego uero utrū molestius ferre debuerim, nescio: inimicorū ne uulnus, an potius amicorū remediū. Illo enim in me totius propē Italiae odia cōcitata audio: hoc me uobis ridiculum praebuisse nō dubito. Etenim doctis hominibus eā orationē tātopere probari ut cred

cred

credam, fieri quî potest, quæ ne meû quidem iudiciû unquâ
 promereri potuerit? Solari me scilicet in tanta calamitate
 uoluisti, ἃ μὴ πρὸς μᾶλλον ἐργονείαν φησὶ καὶ μὴ κτῆρα οἷον ἔχει
 κὸν προσδύου τῷ ἐπαίνῳ. quâ tamē in sententiam adduci non
 possum, qui in te non minus fidei & humanitatis, quàm
 prudentiæ semper & consilij esse iudicaui. Verum quo-
 quo modo res se habet, dabitur à nobis opera, ut et Italo-
 rum uoluntates recuperemus, & labefactatam ingenij no-
 stri fidem aliquando recipiamus. Singularem erga me P.
 Paccij & fidem & animum, uehementē item Bapt. Casa-
 lij in tuēda dignitate nostra propugnationem, etsi coram
 perspexeram, neq; de eorum cōstantia quicquam dubita-
 bamus: fuit mihi tamen ex literis tuis cognoscere periucun-
 dum, quàm fideliter, quàmq; honorifice etiam absentis
 causam defendissent. Istius patrocini ne eos unquam pœ-
 niteat, diligenter curabimus. Quòd me ad extremum hor-
 taris, ut forti animo inimicorum iniurias sufferā, simul &
 quātum mihi elaborandum sit uideam, ut incredibili quæ-
 de me excitata est, expectationi satisfaciā. Ego uero præ-
 clare utrunq; mihi facere uideor, qui & illas iampridē de-
 uorauī, iamq; concoquere incipio, & ad eam quam de me
 cōcitastis, sustinendam opinionem me dudum comparauī.
 Equidem in hoc sum uno dies ac noctes totus, ut (quod
 initio tibi sum testatus) tum me uobis patronis fuisse non
 indignum, tū uero capitali illa & famosa insectatione mul-
 to indignissimum, non solum hæc hominum ætas, uerum-
 etiam omnis posteritas intelligat. Iam uenio ad epistolam,
 quam prid. Id. Decembr. cum Mediolani (opinor) essem,
 dedisti: cui quidem tamen quid respondeam non sanē ha-
 beo. Tantum enim mihi de meo in Italiam reditu gratula-
 ris: sed ita mehercule, ut humanitatis amorisq; erga me tui
 uesti

uestigia nullis quidem literis imprimere potueris illustriora. Nam cum nullum meum extet in te officiū, tua uero in me toti iam Italiae nota sint merita, sic tamen negas quæ in me contuleris conferasq; beneficia, prætermitti abs te sine scelere & summa inhumanitatis nota potuisse. Hæc ipsa sunt mi Sadolete charissime, quæ me tibi magis quàm illa ipsa beneficia deuinciunt, quæ mihi somnum subinde excutiunt: nec me uigilare sine cura, opinor, patientur, quoad præclarū aliquod grati erga te animi documentū protulerim. Ad Pont. Maximū scribendi sic mihi autor es, ut interim nec qua ratione, nec quatenus cum illo nos agere uelis præscribas. Atqui id in primis abs te expectabam. Veruntamen si quemadmodū tu scribis, literæ illi meæ silentio gratiores futurae sunt, non committam ut in eo officiū nostrum diutius à quoquā desideretur. Nicolaus Teopolus talem se nobis hic præbuit, qualem tu mihi illum fore prædixeras. studiosus est & doctus, & homo apprime temperatus: humanitate uero tanta præditus, quātam ab eius ordinis nemine expectaram. Hæc ad alterā epistolam. Nā ex tertia prospexi quā uel in scribūdis ad me literis esses officiosus ac diligēs, qui simul atq; tuas mihi nondū redditas esse intellexeris, duas illas superiores cū ea quam ad Gul. Budæum dedisses, eodē mihi exemplo statim curaris. In quo illud quidem peropportune cecidit, quòd hac mihi ratione tuam ad Budæum, legendi potestas facta sit. qua sane ex re tanta sum uoluptate affectus, ut hoc equidem tempore nulla potuerim magis. Sed quoniā idem Budæus ad Bembum quoque nostrū scripsit, literasq; eius elicit, mitto tibi illarum exempla, sed ea mediusfidius lege, ut tu me item Budæi ad te epistolæ participem facias. Nā quòd Lælium Maximum in mittendis tuis ad me literis negli-

E gentiæ

gentiæ accusas: ille autem statim ut me Venetias appulisse audiuit, officio functus est. postridie enim quàm tibi scripscrā, tuas omnes accepi. Vellem idem Lælius se mihi tam facile de taciturnitate sua purgaret, quàm eum tibi hoc nomine excuso. Addebas Leoni nostrum ad urbem aduētum in expectatione esse maxima, frequentemq; & perhonorificam atq; amicæ uoluntatis plenam ab eo de nobis mentionem fieri. Id si ita est, nondum plane abiecti sumus, speramusq; istorum iniuriam nobis aliquando & honori & emolumento fore. Consedi autem hoc potissimū loco, quòd & ab urbano isto tumultu sit alienissimus, & eorum mihi librorum hic fiat potestas, sine quibus instituta à nobis opera recte perfici atq; perpoliri non possint. Nam quòd suspicaris me Bembi nostri consuetudine adductum huc migrasse: ualuit illa quidem ad id plurimū, sed magis (mihi crede) locus ipse, & Nicenæ bibliothecæ quoties libeat excutiendæ facultas. Iam deinceps epistolæ quam ad me proxime, id est ante x i. Cal. Febr. dedisti, respondeo: atq; illud equidem primum, Mihi iam non esse nouum, me abs te eorum fieri certiore omnium, quæ tu ad rationes nostras pertinere arbitraris. Deinde mihi gratissimum fuisse, quòd qui tuus esset ea de re tota sensus, libere aperueris. Ego enim pari libertate animi (quod quidem te non nolle ostendis) quæcunq; mihi in mentem ueniunt, diligenter perscribam. Sic enim te rebus meis consulere certo scio, ut salutis atque dignitatis nostræ rationem in primis haberi uelis. Atqui hoc in genere utraq; nobis constare ut possit, non plane dispicio. Nam ut sit incredibile totius erga me Florentini populi studium, ut præclarum nobilissimæ atq; sapientissimæ ciuitatis iuuentutem optimis tum moribus, tum literis instituere, deniq; ut ijs conditionibus & præmijs

mijis homo transalpinus accersar, quæ superbum sit homini Italo uel quamlibet excellenti doctrina prædito repudiare: uide tamen mi Sadolete, ne mea ea sit causa, ut ego id muneris uel honeste subire, uel etiam sustinere non possim, qui ius ciuile iam olim profiteri cœperim, qui in foro Lutetiæ Parisiorum ita sim uersatus, ut in centumuirale illud iudicium allegerer, qui nec Pannoniæ regum nec Galliæ promissis cesserim, nec eos quibus nos Leo Pontifex Maximus ornatos esse uoluit, honores abijcere possim, præsertim cum is otium nostrum perhonorifice copiosissimeque adhuc tueatur. Hic tu mihi scio, Iulium Firmicum, Lucianum Syrum, Lactantium Firmianum narrabis, quos constat relicto foro atque iudicijs, ad hanc se uitæ partem totos contulisse. Ego uero etiam ipsum M. Tull. Ciceronem post felicem illam nunquam satis laudati consulatus sortem, post fortiter & integerrime administratam Prouinciam, relatumque inde Imperatoris nomen, & laureatos fasces, quasi ludum amicis aperuisse scio: hac etiam ætate docuisse literas Hermolaum Barbarum & Hieronymum Donatum patricos Venetos non ignoro. Addo illud: multos hoc sibi instituto uiam partim ad consularia insignia, partim ad consulatum ipsum muniuisse, Senecas, Quintilianos, Ausonios, Floros, Frontones. Sed ij illis temporibus docuerunt, cum ea res multum etiam dignitatis afferret. Nunc cum & hæ iaceant artes, ad quas tu me uocas, & mihi populo scenæque seruiendum sit, & tuenda in primis grauitas: uereor ut familiæ nostræ honori satis à me consultum homines iudicent, si huc descendero. Sed contemnamus sane uulgi opinionem, statuamusque non posse cuiquam esse turpe id docere,

E 2

quod

quod sit multis gloriosum scripsisse, omnibus honestū didicisse: etiā ne me obeundo muneri parē fore putas? Ego sane, quod me fateri quidē pudet, sed hic fātear necesse est, nondum ad eū doctrinæ gradum perueni, ut quisquam ea in re optima mea opera uti possit. Magnū est, mihi crede, negotiū, & laboris & desperationis plenū, acerrimo eruditæ illius ciuitatis iudicio satisfacere: cui haud scio an Argypoli, Chalcondyli, Lascares, Aretini, Politiani, Landini, Marcelli omnino satisfecerint. Auget hanc meā diffidentia non tam conscientia mediocritatis nostræ, quæ tamen ipsa maxima est: quā quod incredibilem expectationem illic esse uel aduentus uel doctrinæ nostræ prædicas. Quis enim tantæ opinioni respōdeat? Ne tu hic illud modo spectes, quid de me aut certi homines, docti quidem illi & graues, sed nimis amantes mei iudicent, aut etiam ipse tu speres: illud potius tibi fac occurrat, quantulum id sit quod à nobis nūc præstari posse existimes. Præsenti enim & numerata pecunia opus est, nō ea quæ annua, bima, triuma die curetur. Verum fac à nobis uel studio uel diligētia effici posse quæcunq; desideraris: uacūū ne etiā periculo cōsiliū tuū, & me inuidiæ parē fore mihi præstabis? Scis quanto capitis mei periculo Romæ certatum sit. Vicinus nos quidem, & iuste, deus immortalis, uicinus: sed tamen plus offensionis apud multitudinem ipsa uictoria contrahitum esse quā causa, nō ignoras. Quā tu me uel fortem uel prudentē hic esse uelis nescio. E quidē seuiſſimas inuidiæ tempestates excitari iam prospicio, & imperitorū in me renouari odia. Hominum certe nobis aperte iratorum illa mihi iam audire uideor: Vnde nobis ab ultima Barbaria nouus Anacharsis iste? An non ille Italiæ inimicus? populi Romani hostis? Apagesis longum & infelix istud
lolum

lolum. Eorum uero qui nobis obscurius sunt iniqui, aut etiam patriæ studiosi, paulo forte mitior fuerit oratio, sed haud ita dispar ad disturbanda cōsilia nostra ratio: Quis nouus hic nostris successit sedibus hospes? Non adeo neq; effœtam neq; agrā esse Italiam, quin ipsa sibi dicendi magistros suppeditare possit. Non modo ad Hetruriæ populos, sed ad uniuersos Italos hāc pertinere; nec omnino dissimulandam esse contumeliam, ut usq; trans Alpeis accersatur barbarus aliquis, qui Latinas in ipso Latio literas conserat. Præclare nimium mecum actum, quod in Romanā ciuitatem uestra paucorū factione irruperim. Iam non esse tolerandum, ut Romanos ipsos Latinas artes atq; literas tāta unus gloria in Italia doceā. Quid quæris? eo me certe nomine, quasi ex iure manum confertū uocabunt. quæso, quid tu? quid ego? qui cū inueterata illa ardeo inuidia, & sum istiusmodi hominum iniurijs nescio quo meo fato opportunus, tum uero meapte natura litium fugiens, nec ad subitas eorū uelitationes satis exercitatus. Age uero, uincatur omnes facile à nobis, uel iustis uel tumultuarijs prælijs. Horreo tamē adhuc τῶας καὶ τῶας ἐλκεσιπέπλως: sed aliter profecto atq; Hector ille Homericus. Nemo enim istorū est, quin se de Italiæ nomine atq; dignitate optime mereri arbitraretur, si me inde, quando aliter non posset, uel ueneno uel ferro exturbaret. Vides iniquū pugnae genus, in quo turpis infamiae plaga uicto accipienda sit, uictori paratum exitium, mortuo etiam misericordia defutura. Quis enim uel meorum, uicem meam doleat, si semel facto naufragio, ipsisq; multum & diu reclamantibus, eō me iterum demisero, unde exitum nullum uideam? Quibus nam igitur, inquires, rebus adductus in Italiam reuertisti? Primum, ut fidem quam de meo reditu uobis dederā,

liberarem. Deinde, ut uestra doctissimorum atq; optimo-
 rum uirorum cōsuetudine fruere. Postremo, quòd ad ex-
 citanda fouendaq; studiosorum hominū ingenia plurimū
 conferre sum arbitratus cœli uestri clementiam, terræ ha-
 litum, maris afflatum, atq; ut uno uerbo cōplectar omnia,
 felicem illum ac plane diuinum Italiæ geniū sum secutus:
 qui etsi nobis, hoc est, transalpinis gētibus, sua sponte nō
 admodum fauet, exorari tamen se nonnunquam patitur,
 obseruantiaq; nostra & assiduo cultu delinitus non mino-
 re nos interdum indulgentia quàm indigenas ipsos com-
 plectitur. Hæc fere sunt mi Sadolete cur uisenis illis qui-
 nis in annos singulos sestertiorū nummūm millibus haud
 ita mouear, & rem totam ad uestrorum hominum quem-
 piam deferri malim: quæ si tibi probabuntur, otio nostro
 & institutis à nobis studijs bene consultum iudicabo: sin-
 minus, in potestate tua tamē sum futurus. Nec enim is ego
 sum, qui consilium meum anteponi uelim tuo, quem toto
 de me animo ac ornamentis commodisq; nostris pruden-
 tissime cogitare exploratum habeo. Sed fuit tibi gerendus
 mos, qui cum multa sententiæ tuæ conuenientia disputas-
 ses, quare munus istud à me recusandum esse non putares,
 ad extremum uolueris, ut si à te in eo dissentirem, diligen-
 ter & continuo rescriberem. quod quidem à me factū est,
 eo etiam die quo tuæ mihi sunt redditæ: facturus id tamen
 ipsum accuratius & per otium, nisi mihi tuis literis hanc
 festinanti necessitatem imposuisses. Quòd si tu bona fide,
 tuæ in scribēdo incuriæ, tibi à me ignosci postulasti, quid
 me hic tandem facere par est, qui ad te, idq; subito scribā?
 Sed non committam, ut tu me uel ineptum, uel delicias hic
 facere existimes, præsertim cum iādudum epistolæ modū
 excefferim: si modo hæc una epistola appellanda est, qua
 ad

ad quatuor tuas uberrimas & elegantissimas respondi, & quàm multa, si nō quàm paucis, haud ita certe multis explicui. In eo tantum te admonitum uelim, ut siue propter literarum exilitatem, & πεπυκωμένως compressos uersus, siue etia propter manus nostræ rusticitatē, difficilior tibi uidebitur harū lectio, cures eas tibi per librariū tuū luculentius describēdas: quod quidē inter se Budæū et Erasmi nostrū factitare audio, quos tu, si me audies, hoc in genere autores non aspernabere. Vale. Venetijs, Prid. Cal. Iun.

CHR. LONG. BERN. CORTONAE S.

Incredibilem cepi ex literis tuis uoluptatē: neq; eam tamē ex ea potissimum parte, quod & honorificæ & amoris erga me tui essent plenæ: quāquam id sane ipsum quoq; mihi fuit gratissimum: sed quod cōmendatione mea adductus cum fratre tuo in gratiā statim redieris, atq; omnes eius in te, siue iniurias siue ineptias appellare oportet, mihi cōdonaris. qua etiam de causa maximas tibi, ut debeo, gratias ago: simul & ut de ipso bene sperare uelis, à te postulo. Mihi enim subuereri uideris ne is rem ad uerba non conferat. Depone (quæso) hanc suspicionem: quæ quid tibi profutura sit, nō uideo: mihi certe grauis et molesta est, qui te ista prudentia uirum, eo quod nunquam fortasse futurum est, malo iam laborare sentiā. Omnino enim aut, quod spero, in officio erit, aut (quod deus auertat) ad pristinos mores redibit. Si quod mihi pollicitus est, exitu præstiterit, gaudebis tu unus ex omnibus uel maxime. Sin indulgentia tua abutetur, sibi totum, nihil tibi peccarit. Deinde etiam illud tibi erit solatio, quod in eo sanando quæcunq; potuerint adhiberi remedia, ea ipse tu adhibueris. Et quando medicinæ facta est mentio, tu uelim eo sis in fratrē tuum animo, quo clementes medicos erga

egrotos esse non ignoras, etiam eos qui sua culpa in mor-
 bum de integro inciderunt. Neq; enim corporis humani
 magis esse arbitror sæpius egrotare, quàm animi ipsius
 p̄sæpe falli, labi, errare. At qui morbos curare, ut alicuius
 sit non contemnendæ industriæ & artis, nullius est tamen
 uirtutis: cōcedere autem delinquentibus, & se tam lenem
 deprecantibus præbere, quàm placatū uitij nostris Deū
 optamus, hoc uero quiddam plane diuinum est: id est tuū:
 qui quominus uel ætatis uel Dei ipsius beneficio iam delin-
 quis, hoc te magis eos miserari, non odisse decet, quos ali-
 quibus animi perturbationibus uexatos et occæcatos huc
 illuc temere raptari atq; ferri uideamus. Quare te cum de
 Fulvio tuo spem etiā nunc abijcere nolim, tū uero ita post-
 hac animatū esse uelim, ut si is iterū atq; iterum offendat,
 ei tamen sæpius ignoscendum esse putes. ego quidē ipse ite-
 rū atq; iterū deprecabor, & si bene te noui, etiam fortasse
 ueniā ei impetrabo. Sed de his nimis multa, præsertim ad
 te, qui si fraternæ pietatis ui & sensu nihil tãgerere, Fran-
 cisci quidē Assisiatis uiri sanctissimi, cuius te æmulū pro-
 fiteris, exēplo cōmouerere, quem quidē omnium mortaliū
 mitissimū fuisse atq; lenissimū omnes prædicāt. Quòd au-
 tē in extrema tua epistola studere te ostendis, ut idē frater
 tuus apud me uiuat: de eo ipso ille mecum prius egit quàm
 me autore istuc proficisceretur: ac tū quidē eā attuli cau-
 sam, quā ipse mihi uisus est facile accipere: nūc uero nihil
 uerebor me tibi indicare, atq; illud simpliciter fateri, tam
 longū mihi fuisse cū eo cōsuetudinis usum, tantā interces-
 sisse familiaritatē, ut nullū mihi in eū neq; imperij neq; ar-
 bitrij ius relictū esse intelligā. Huc accedit, q̄ ea uestra est
 fortuna, ut nihil ei mecū uiuere sit necesse. Mihi aut huius
 modi aliquo est opus, cui cū omnia adsint fratris tui orna-
 menta

mēta, tamen ea desit facultas, ut se hic suo sumptu cōmode tueri possit. Nec enim ullo æque alio ac necessitatis uinculo ministros in officio cōtineri iudico: hoc est, si illis exploratū sit, se suis rationibus sine eo quicū uiuat, recte nō posse cōsulere. Habes consilij mei rationē, quā tibi probatū iri cōfido, spero quidē certe. cæteris aut in rebus quibuscūq; tibi cōmodare potero, faciā ut mihi tua uolūtate nihil esse cognoscas antiquius. Fulvio quidē ipsi neq; monēdo neq; hortando, neq; si res coget, meo labore etiā subducendo, ullo sum loco defuturus. Vale. Patuij, xvi. Cal. Aug.

CHRI. LON. FVL. CORTONAE S.

EAdem fere hora accepi hodie abs te & à Bernardino fratre tuo literas, ut eodē mihi tēpore redditas, sic in eādē oīno, quā de uestro in gratiā reditu, quā de Draconis nostri absentia, rationē breuissimē cōscriptas. quorū quidē altero nihil nobis potuit esse gratius atq; iucūdius: altero nihil facile molestius, ut q̄ rem nostrā istiusmodi absentia desperatam, aut certe neglectā istic iacere perspicere: quorū utrū minus uelim, nō facile dixerim: sed tamē malo rem nihil facultatis habuisse q̄ hominis amici diligentia in ea desiderare. Tu eum, quod te facere ostendis, rure uelim excites, & cū ipso mandata mea digeras, atq; diligenter persequare. Nam de Camillo Colloretano quod fecisti, sci to mihi quidē fuisse gratissimū: sed illud nō minus fore acceptū, si cū de Varamiano aut alio quouis confeceris, ita ad nos confirmatus ipse reuertare, ut eo mihi gratias aliquādo Bernardinus agat modo, quod te in ueterē suā gratiam restituerim, quo sunt illi hodie à me per literas actæ, quod se tibi tam facile atq; placabilē præbuerit. Draconē nostrū uelim saluere iubeas, meisq; uerbis roges, ut quod initio sua sponte suscepit, ac sane diligenter uisus est ge-

E s rere

rere negotiū, id mea causa ad exitū aliquando tandē per-
 duci uelit. Quod si uobis nihil istic occurrit, quod ex re
 mea esse uideatur, facite me quāprimū de eo ipso certiorē.
 Hic enim, aut Venetijs facile reperturi sumus, quod nobis
 sit usui futurū. equidem mihi iamdudū ipse nullo negotio
 prospexissem, nisi rem totam, te autore Draconi permi-
 sissemus: qua de re ad ipsum quoq; scribere cum in animo
 haberem, ac potius iam instituissem, impeditus sum uere-
 cundia. Metui scilicet ne me is parum in scribendo puden-
 tem iudicaret, si crebras eadem de re literas à me accipe-
 ret. Tu si nihil dum ad nos cogitas, aut etiam si propediē
 cogitas, fac tamē antequā uenias, literæ mihi à te ueniant.
 Vale. Patuij, xvi. Calend. Aug.

CHRI. LON. NIC. DRACONI S.

IAm literas tuas desiderare incipiebam, cū mihi oppor-
 tune ad xi. Cal. Sextil. epistola est à te reddita: in qua
 illud mihi sane iucundū fuit, atq; haud scio an etiā iucun-
 dissimum, quod te M. T. Ciceronis studiosiorem iam factū
 esse cognoui. Certe enim nō modo quædā aspersisti, quæ
 mihi eiusce rei significationē darent minime obscurā, sed
 etiā genere toto Ciceronianū quiddā mihi uisa est redole-
 re. Laudo cōsiliū, ac simul te pro mutuo inter nos amo-
 re ad eius scriptoris lectionē etiam atq; etiā uehementer
 cohortor, uel currentē potius incito. Etenim si Latina lin-
 gua nō iam domestico aut forēsi ullo usu, sed tacita quadā
 mutorum doctorum cōsuetudine percipienda est: cui nos
 tandē potius ad discendū demus, quā illi qui omniū æta-
 tum iudicio habitus sit omniū eruditorū eloquentissimus,
 eloquētium eruditissimus? Equidē sic ipse statuo, primum
 fieri nō posse, ut quis cogitata sua præclare satis et ornate
 Latinis uerbis cōplectatur, qui nō Ciceronis scripta dili-
 genter

genter & attēte perlegerit. Deinde eum qui illius libros multum & studiose uoluerit, si quidē mediocri aliqua sit prudētia præditus, ea ipsa multis aliquādo fore admirabilem: Sin modica uel etiam exigua tinctus, sic tamē inuenta sua literis mādaturū, ut in his nihil neq; putidū neq; ineptum à quoquā deprehendatur. Nec enim ego Ciceronē ex ea solū parte solitus sum mirari, q̄ accurata quadā orationis ubertate & copia omnes qui unquā usquā floruerunt oratores facile superarit: sed q̄ ea sit tamē in excogitando ingenij subtilitate, ut nemo acutior, tum in collocandis & distribuendis rebus prudentia atq; iudicio, ut nihil ne fingi quidē possit cautius atq; omnino aptius. Huc accedit nō iam humana illa, sed plane diuina quadā orationis forma, quæ cū elegātia & dignitate sit præstantissima, tū uerò est facilitate atq; uenustate cōdita, ut quæ grauissima sunt & ornatissima, & certis numeris studiosius astricta, illaborata tamen & simplicia & soluta liberius fluere uideantur. Hunc tu igitur, quod facis, & admirabere in primis, & quoad eius fieri poterit, etiam imitabere. Vt enim nulla eius laudē consequare industria, magnū tamē id erit & egregium, quod assequere, si optimo, quamuis magno interuallo, fueris proximus, aut etiā in tertijs atq; adeo in quartis constiteris. Sed aliò delapsus sum, qui ad literas modo tuas rescribere in animo haberē. Non potui scilicet facere, quin tibi paulò uberius explicarē, q̄ mihi in Cicerone persequēdo cōsiliū probaretur tuū. Ergo ad literas tuas, in quibus quod ais Fuluius nihil autoritate tua fuisse opus, idem ille mihi quoq; scripsit, qua ex re duplicē cepi uoluptatē, et quòd tu ea molestia caruisses (molestū enim tibi scio futurū fuisse) tum in urbē uenire hoc tēpore, tum uerò magis ab institutis studijs tuis abduci: & quòd affi-

nes illi

nes illi tui sese fratri suo æquos & faciles præstitissent. Veruntamē est quòd tibi gratias nihilominus agā, qui te mea causa omnia fuisse facturū, & adhuc esse, si res coget ostēdas. Fulviū ipsum uelim in hac studiosæ uitæ uolūtate oratione tua cōfirmes, cōfirmatum & uiatico instructum ad nos primo quoq; tēpore remittas. Nam tu quidē, si sapias, ex istis locis migrabis nunquā, qui eā istic degas uitā, præ qua meū mihi iam ingrātū sit ocium: de quo tamē uix credas, quā ipse me beatū aliquādo existimarim. Auiū cōcentu ē lectulo ad literas mane excitari: à libris circum florida prata, circū amœnißimos colles oberrare: ab ambulatione, cōuiuiis istiusmodi & sermonibus perfrui. Dum calor se frangat, aut in opaca suauiter umbra meridiari, aut altiore in loco, leuioribus ballistis et scorpionibus certioris dexteræ & obtutus periculum facere. Inde admissis equis ad uenandū exire: postea se in bibliothecā abdere, ubi lectioni modū nō satietas, sed ratio ipsa statuatur. Adijcis ad hæc lautas & magnificas nescio quas cœnas, ab ijs uerò ipsis molliores quasdā alias ambulatiunculas & literatas colloctiones: postremo suaues & delicatos illos somnos. Ne uiuam, ni ista eiusmodi sunt, ut ad ea uel spectanda mare transiturus fuerim, siquid usquā tale existere suspicatus essem. Quid nunc censes, cum me istò, ad tantæ cœundam felicitatis societatem tam liberaliter inuitatum uocetis? Noctes, mihi crede, ac dies istuc cogito, uel potius euolare cupio. Quare fac me circiter Id. Septembr. expectes. Adero enim ad eam diem Deo iuuante, nec antè ad reliquum peregrinationis obeundū progrediar, quā omnem uitæ studiorumq; rationem penitus perspexero, id est, ipse me uobiscū aliquot dies in ista agrorum amœnitate oblectaro. Vale. Patauij.

Christ

C. L. IAC. SADOLETO PONT. S.

His literis quas mihi heri M. Antonius Michaël Venetijs misit, magnū cepi cū officij, tum uerò etiā tui de me iudicij fructū. Officij, q̄ te mihi de literarū tuarum silentio tā accurate excusandū putaris: Iudicij, q̄ me tecū uiuere, & tua omnia mihi uolueris patere. Omnino, etsi ea mea est fortuna hoc tēpore, ut nihil abs te mihi potuerit deferri gratius, scito tamē egregiam tuā istā erga me uoluntatē, promissorū tuorū exitu mihi multo esse gratiorem: nō quo ijs quæ ostēdis opinionē uiceris meā (pollicitus enim mihi sum de te semper omnia quaecunq; ab homine amicissimo & eodem liberalissimo expectanda essent) sed quòd literas legens tuas, prolixam istam & beneficam tuam naturam mihi cernere atque planè intueri uiderer. Itaque cum gratias tibi, ut debeo, ago maximas, tum ut isto in me animo in perpetuum esse uelis, te uehementer etiam atq; etiā rogo. Ego enim ne quod unquam memoris à me & grati hominis officiū aduersum te prætermisum esse intelligas, obseruantia, studio, assiduitate, uti spero, perficiā. Nā q̄ ais nullā tibi uideri causam quare Pataviū Urbis domicilio antepōnā: ut ne uē quid hic de mea inuidia, ne uē de isto Urbis statu afferā: ego uerò si tā expeditas uiuēdi rationes habere q̄ tu, mea nō magno per interesse arbitrarer, utrobi etatē agerē. Nunc cū & tu rem familiārē ita cōstitutam habcas, ut ubiuis gentium copiosissime te & honorificentissime pro pristinae tuae fortunæ splendore, & amplissima ista tua dignitate tueri possis: mea uerò ea sit cōditio, ut uel in hac rerū omniū ubertate & copia, tamen ipse me cū unico affecla uix sustentem: quid me tandē Romæ facturū putas? Verum quando mihi domum tuam patere uis, hoc est, me istò perducere:

non

non cōmittam, ut cōuictu & optatissima mihi tua cōsuetudine diutiuscareā. Sed quia res meae hic ita cōtractae sunt, ut neq; facile neq; statim explicari queant, nondū habeo quid ad te de aduentu meo perscribā: simul atq; me expediero faciā te certiorē. Interim memineris eo me esse animo, ut liberalitate & familiaritate tua aliquando uelim uti, tum etiā idem à te, quod superioribus literis, hic peto, ut cum primum facultas erit, aditum mihi ad Pontificem Maximum tua commendatione patefieri uelis atq; communiri. Hoc te tam rogo quā quod uehementissime. Vale. Patavij, ad III. Calend. Sextil.

CHR. LON. OCT. GRIMOAL. S.

I Ampri dē nihil scribis, opinor, propter inanem letitiā eorū quae de recepta à Fulgosijs Genua proxime misisti, aut certe quia quod scribas noui nihil habeas: nisi forte utraq; de causa etiā nunc taces. Atqui erroris illius culpā uel ego, qui omnia mihi abs te significari uolebam, uel eorum qui falsum illū rumorē dissiparit, pertinax impudentia sustinuerit. Nam si quod mittas nihil habes noui, hoc uerò ipsum mihi erit planē nouū, praesertim in tanto rerū motu, uel potius tumultu, & bello undiq; ardentibus Gallia, Britannia, nec ipsa satis pacata Hispania: in quā tamē Caesarē nostrum ex Britannia Non. Quintil. transmississe audio. De appulsu eius nihil dum certi nunciatū. Rhodum uerò maximis terra mariq; Turcarum copijs arctissime circūsideri, cōstantior hic erat fama, quā uellem. Quod si ita est, mirū in tanta rei gerendae facultate Pannonēs & Sauromatas domi ociosos sedere: aut si occasione utūtur, nihil de eo illinc ad nos literarū affluere. Tu uelim ad omnia, simul & de re nostra aliquid, quā nihil adhuc tinuisse ualde miror. Hieronymū Sauonianū si nōdum exijt, uelim

uelim à me saluere iubeas: itemq; Ant. Marcilium, à quo mirificam aliquā de Elephanto in Hetruria literas docente epistolam diu expectaui. Memini cum à me Mutianus ille ter Consul rideretur, quòd sibi Elephantū esse uisum memoriæ mandasset, qui literarū ductus Græcarum didicisset & scriberet. Non uereor, ne si quod uidemus ipsi, id à nobis literis mādetur, impudentissimū ab omni posteritate iudicemur. Quis enim tanta futurus est animi facilitate, cui tam explorata rerum naturæ uis atq; potentia, ut tametsi proximū humanis sensibus, & terrestrium animalium esse elephantē sciat maximum, tamen his tēporibus Elephantū quendā extitisse credat, qui cum humana uteretur uoce suauissima, tum uerò etiam omni literarum genere perpolitus, atq; optimarū artium cognitione instructus & ornatus, tota Italia longe haberetur & doctissimus & eloquentissimus? Porsus res noua est, & mira, & inaudita, & quæ apud posteros plus admirationis habitura sit quàm fidei, nisi Marcilij nostri ingenio ita memoriæ tradatur, ut facta, non ficta esse uideatur. Vides ut omnia colligam, quo uel te, uel Marcilium ipsum excitem. Extra iocum, cessationē tuam iam ferre non possum: superioribus diebus eam quoquo modo tuli, quòd teipsum in dies singulos expectarem, nūc cū ex Theocreni sermone aduentum tuum desperarem, hæc tibi qualiacunq; mittenda existimaui. Literas quas Iacobo Sadoletto descriptas esse uides, dabis M. Antonio Michaëli Romam perferendas, idq; statim quod ut facias, à te etiam atq; etiam peto. Vale. Patauij, ad III. Calend. Sextil.

CHRI. LONG. RAYNOL. POLO S.

ET si mihi nihil erat optatius quàm Paccæū nostrū primo quoq; tēpore uisere, tamen utar literarum tuarum consilio

consilio: sed non ex ea parte, quo minus hac profectione studia interpellentur mea (nullū enim ego literarū studiū officio atque humanitate duco antiquius) sed ne ipse potius colloctiones uestras aduentu meo interpellem, quæ quidē sane causa fuit, cur ei tecū obuiam ad fossam Clodiam nō prodierim. Videbam enim eiusmodi uestrū fore cōgressum, cui uel intimi cuiusuis, nedum alieni hominis interuentus molestus esse posset. Nam quod de illius erga me beneuolentia & amore scribis, est id mihi omnino gratum atq; in primis iucundū, sed in quo nihil ipse fallatur. Habet enim me cupidissimū sui, dignitatisq; suæ studiosissimū, cuius ipsius rei quem ego ei locupletiorē edam testē quā te, qui q̄ ab eo humaniter in Britānia fuisset acceptus, de me persæpe audisti. quanquam alia sunt omnino, quæ mihi hominē nōdū à me uisum, mirifice cōmēdarint. eruditio, doctrina, & quod in plerisq; omnibus studiosis hodie desideres, ingeniū ad gerendā remp. aptissimū. Nūc uerò cū ipsum mecū in amore certare ex literis eius tuisq; perspexerim, dabo operam ut ne ipsum istius inductionis animi & ad me amandū uoluntatis unquā poeniteat. Sed hæc malo corā ex me cognoscat. Veniat modo, sed prope diem. Nam si procrastinatis, ego uerò istuc aduolo, neq; iam sermonum cōsuetudinisq; uestre rationem ullam habeo. Scis in qua tu me solitudine reliqueris. Abest Flaminus, abest Bellinus: tu denique cum toto comitatu. Adest unus Iacobus, cui me curæ esse uoluisti, & sum equidem ei etiam cordi, sed non item ille mihi. Nam postea quā rumores aliquos mihi renunciavit, non iam homo, sed littus & aer: nosti cætera. Fac igitur per deum, quod te facturum ostendis, ut maturē uenias, nisi fortē me hospitem paucis diebus istic habere mauis. Non enim com-

mittam

mittam, ut cum tam propinquis in locis simus, neq; ego uobis fruar, & uos me diu careatis. Leonico nostro decretum erat cras isto se, salutandi Paccae gratia conferre. Ego qui hominem minus adhuc belle habere, nihil dum certe ad iter faciendum satis confirmatum esse iudicarem: autor ei magnopere fui, in uiam uti ne se daret hoc tempore. Metui scilicet ne uel ineuntis autumnus uel superioris morbi grauitate imbecillior, facile offenderet. Hinc meo consilio cum manus ad extremum ille dedisset, praesertim cum eum de aduentu uestro ex literis tuis certiores fecissem, salutem hic tibi a se ascriptam esse uoluit plurimam. Vale. Ex urbe Patauio, ad XI. Calend. Septemb.

CHRIST. LONG. RAYNOLDO

POLO S.

ET si summis totius corporis doloribus oppressus dubia spe uitae spiritum misere duco, fecit tamen summum meum & perpetuum de te iudicium, ut hos cruciatus nescio quo modo frangerem, dum supremo hoc literarum munere ad te perfungor. Nam postridie quam ad te scripsi, seuerissima me febris arripuit, quae ita me hoc triduum torset, ut nihil unquam acerbius in uita sim perpeffus, scilicet quasi diuinarem ita futurum, uolui quemadmodum tibi proficiscenti ostenderam, ut bibliotheca mea omnis tibi obueniret, si quid mihi in ea quam adornabam peregrinatione accidisset. Verum ut uides, propius erat quam arbitraremur summus ille noster dies. Peto igitur abs te per amicitiam nostram, quam ad summum peruenisse existimo, ut mortuo mihi memoriam, beneuolentiamque quam necessitudo nostra postulat, humaniter ac pie praestes. Da operam ut ualeas: & Paccae meis uerbis salutem impertias plurimam. Vale. Patauij, VIII. Calend. Septemb.

F

PET

P E T R I B E M B I,

E T I A C O B I S A D O L E T I

E P I S T O L A R V M

L I B E R,

P E T R V S B E M B V S C H R I S T.

L O N G. S. P. D.

V R A V I mandata tua Florentiæ diligēter: idq; amplius, quod Protonotario Bartholino, qui mihi uisus est mirifice de te et sentire & loqui, defensionū tuarum librū dedi. Cum Iulio Cardinale multus de te sermo: is mihi significauit, quod ad te Iacobus Sadoletus de Florentinorū erga te uoluntate scripserit, se autore factum. Romā cū uenissē, Cardinali Columnæ defensiones tuas misi: Sadoletū ipsum, Paccæum, Adornium, Læliū, reliquosq; de quibus me tuis in literis admones, tuo nomine salutauī. Postremo etiam Leonis x. Pont. Max. pedibus, cum is è Manliano rediisset, dedi osculum tuis uerbis. nam me in Vrbe propter imbecillitatem uoletudinis meæ Apennini traiectu uiæq; tædio & laboribus auctam decē ipsos dies continueram. Ille uero me, ubi esses, quid ageres, quid cogitares, satis quidem familiariter, atq; (ut mihi uisus est) etiam amanter interrogauit. Aderat Paccæus, qui & ipse de te, deq; illo ipso tuo libro, quem iam legerat, multa præclare. Idem cum ego Principi respondi, te Patauium esse profectum eo cōsilio, ut consummandis ijs studijs quibus te totum tradideras, biennium uel certe quantum ad id temporis satis tibi esset, impenderes: habere dixit se abs te literas, in quibus erat scriptum te Florentinorum conditionem uelle accipere. quæ quidē ad uerba nihil omnino Princeps

Princeps, cum antea adeuntibus illū Romanis Cōsulibus, ut eius sententiā elicerent, num te donatum esse uellet ciuitate, cum alia multa singulari cum tui commendatione, tum illud etiam dixisset, fouere se tua studia, annuamq; ad id pecuniam tibi curari iussisse, ut quod statueras Pataviū secedere, ut ea in urbe doctissimorumq; hominum conuentu institutis iam abs te commentationibus aliquot annos dares, eius tibi conficiendi facultas ne deesset: totumq; illud consilium profectiois tuæ uehementer à se probari significauisset. Quod eò tibi scripsi, ut scires quā iam ille opinionem atq; spem de te otioq; tuo isto Patauino conceperit. De rumoribus qui hic iactabantur, male de te Romanis sentire, cum hos mōtes nihil solidum crepare diceres, plane nihil est quod labores. Primum incerto autore: deinde parū adhibetur fidei: postremo quicquid est, id omne nostro aduentu iam euanescit. Amicos quidem habes omnes uel doctos uel bonos, præter unum Sinonem illum tuum, quem tamen doctum esse nunquam iudicaui: bonum credebam, in quo quā me fefellerit, uides. Itaq; oderit, diligat, æque habendum, nisi tibi etiam iucundum esse debet, te ab illo non diligi, quem tua causa nemo bonus diligit. De Bembini catelli mœrore suscepto ex discessu nostro quid scribis, uide quid egeris. Auxisti tu quidem desiderium uel etiam dolorem meū. Valde me pœnitet illum domi reliquisse tam fidum, tam nullius oneris comitem, tantæ sedulitatis, festiuitatis, ioci, ut omnibus delitijs carere mihi uidear, qui eius blanditijs careo. Numos Principis sex mensium nomine tibi dependi curauimus. Eos habebis cum his literis. Protonotario Saulio & Lazaro & Flaminio plurimam salutem dicito meis uerbis. Vale. Romæ, IIII. Calend. Iun.

P. BEMBUS CHRIST. LONG. S.

Respondeo ad tres tuas suauissimas atq; amantissimas literas, diuersis temporibus datas, & quidē breuiter. teneor enim satietate quadam uel potius tædio scribendi: ut nihil omnino difficilius, nihil morosius faciam, quàm cū calamum sumo, nihil libentius, quàm cū depono. Cur? in- quies. Quia, quoniam multos iam annos ea cogor scribe- re, quæ ad stomachum meū non faciunt, etiā illa quæ mihi grata solent esse, nunc displicent, cū sunt scribēda, ita scri- ptio ipsa omnis permolesta. Nisi forte diuturnus morbus segnem me atq; ignauum ad omnia reddidit. Quod si est, spero me ad pristinā meam in scribēdo alacritatē breui re- diturū. Satis enim belle, ut nunc quidem est, me habeo, om- nesq; iam propè morbi reliquias abieci. Sin altera illa causa est, hinc euolē oportet, abdāq; me aliquō, in studia scilicet atq; in literulas nostras, quēadmodū tu quidē feci- sti, dū illa dedisco quæ inuito mihi adhæserunt, ut à me pa- gellam accipias libenti animo, ne dicā impigro scriptam. Sed uenio ad tuas literas. Bolducus noster quòd tam in te officiosus fuerit, gaudeo: eoq; magis, quòd nihil eorū quæ cōmemoras, meo rogatu. egi tamen illi per literas gratias cū tuo nomine, tū meo quidē. quasi Pollux omnia quæ in te honoris causa tanquā in Castorē cōferūtur, in me etiā cōferri puto. De Nauagerio meo quæ scribis, mihi grata sunt. ille uero nō modo in literarū studijs, sed etiā in ami- cis colēdis mirificus. Qui quòd æstatē in suis Muranianis hortis cōfecerit, ualde lætor. neq; enim uereor, quin illi cō- stiterit fructus otij tam iucundi, ad quē quidē oblectandū, ab æstūq; tuendū, ut audio, etiam è Benaco multæ citro- rū arbores, suas umbras adduxerint. Respōdi fere ad tuas priores literas. In secundis literis quod de Ioanne Pino Gallorum

Gallorum Regis Legato me admones, id erit mihi curæ. Semel illum cōueni, cum esset domi suæ, ea de causa, ut cōstitueremus inter nos aliquid, quod tibi esse usui & ornamēto posset, multus quidem de te sermo: sed quoniā erat ei cœnæ tempus, ita ab illo discessi, ut inchoata tantummodo esset effigies negotij tui. Reliqua posita sunt nō solum in diligētia, sed ualde mehercule etiam in casu. Diligentiā ne adhuc quidem adhiberē, cū Principis in molem Hadriā nā secessio, quò uentitare propter imbecillitatem corporis minus sēpæ possum, ille uero fere quotidie: tū maximī calores effecerunt, quibus etiam qui ualentissimi sunt, à labore defatigationeq; absterrentur. Casus cū uenerit, eū quātum potero complectar: neq; dimittam, nisi depicta omnibus coloribus imagine: atq; ita confecta, ut nequid desit. Sed omnino totum hoc sic habeto, nihil ut mihi antiquius futurū existimes ijs rebus quæ ad commodū dignitatēq; tuam pertinebūt. Itaq; si erit opus, etiam Collegā meum, ut suades, aduocabo: sed nunc, ut uidetur, non est. De tuis obtrectatoribus quod ad me, quod ad Marcū Antonium Michaëlem tam multis uerbis scripsisti, plane nō probo, te ne nunc quidem eorū causa animo tranquillo esse, quorum rumores & maledicta non solum refrixerunt tuis responsionibus editis, sed plane iam omnis illa factio propè obmutuit. Itaq; tu, si me audies, nullum omnino posthac de illis uerbum facies, atq; etiam si fieri poterit, ne cogitabis quidem. Neq; enim digni sunt, qui tuum istud tam honestum otium, tam præclara studia, uel momentum temporis interpellent. Quamobrem magis miror id quod erat in postremis tuis literis, te scilicet ab illis in tanta gladiatorum licentia tibi interdum timere. Tu uero qui Romæ populum Romanum stantem in te, ac propè armatum contem-

pferis, sustinueris, fregeris, neq; interea timoris signum
 ullum edideris, aut uocem emisseris: ab illo nunc non so-
 lum fracto, sed etiam ad tuas partes traducto, in urbe mi-
 nime turbulenta Patauio tibi esse timendum duces? Atqui
 etiam scribis Lerinam te propterea cogitare. Quam uel-
 lem istud uerbum tuo ex ore ne excidisset. Sed nolo tibi
 molestus esse. Quamobrem adhuc animum ab istis cogita-
 tionibus quam longissime, teq; tutò esse posse existima
 ubicunq; erunt uel boni uel docti uiri, quāquam te iam o-
 mnes propè homines diligunt, habes autem Italiam maxi-
 me cupidissimam tui, propterea quòd eam est tui fama no-
 minis clarius atq; illustrius peruagata. Dedi tamen Mari-
 no Georgio Patauij Prætori literas hac de re, quemadmo-
 dum tibi placere ostendisti: quem quidem existimo nulla
 in re tibi salutiq; tuæ defuturum. De eo me uelim facias
 tuis literis certiozem. Prior pars earūdem literarum quas
 ad me nouissime dedisti, tuorum studiorum uitæq; rationē
 cōtinebat: quæ me summopere delectauit, cepiq; ex eo ma-
 ximam uoluptatem, quòd te uideo ita literis, quarum es
 multo auidissimus, incumbere, ut ualetudini etiam seruias.
 Pilæ ludus, quo te ante cibum exerces, mihi ualde proba-
 tur. De ambulatiunculas uero illas uestras, sermones, con-
 cursationes, de quibus scribis, peream, si omnibus Ro-
 manis præfecturis magistratibusq; non præfero. Cōsuetu-
 dinem autem qua uteris, ut scilicet antè, quàm somno te
 des, reputes tecum ipse atq; recolligas quicquid dignum
 ea die memoria scientiaq; comprehenderis, quis non ma-
 gnopere laudandam et complectendam putet? Pythago-
 reo præcepto illi fere germanam atq; similitam τὸν πρᾶ-
 γμα γινώσκῃς. Nosti reliqua. Sed illa in doctrinæ stu-
 dijs, hæc in rerū actione uersatur. Itaq; ea tibi perpetuo
 utendum

utendū cenſeo. Altera fuit epiſtolæ tuæ pars minime quidē neceſſaria, qua mea in te beneficia cōmemores : quod quidē ipſum in ſecūdis etiam literis feciſti multis atq; honorificētiſſimis uerbis. Ea ſi naturæ tuæ benignitate, amorisq; in me tui abundantia impulſus collegiſti: te eorū eſſe morū, beneuolētiæ, comitatis, plane gaudeo. nihil enim po teſt eſſe tā ſuaui liberaliq; natura amabilius atq; præſtan tius. Sin propterea, ut uel te gratum oſtenderes, uel me in te amando confirmares: neutrum eorū te adducere debuit in eam commemorationē. Nam neq; tu eſſe ingratus iam ullo pacto potes, qui ſi nihil aliud agas, tamē ea de nobis dixiſti, ſcripſiſti, nota eſſe omnibus hominibus uoluīſti, ut me tibi etiam perpetuo deuinctū putē. Neq; ego is ſum, qui à te amādo reuocare animum atq; mētē poſſim, niſi tu is eſſe deſinas, qui proſecto es, moresq; tuos atq; doctri nam dedifcas. Itaq; ſi me amas, ne tu poſthac ad me quidē quicquam cuiusmodi. Heri cū in ea urbis parte caſu eſſem, quam tu incolebas, & Mariani Caſtellani hoſpitis tui do mus mihi à meis pueris oſtenderetur, uocari hominē iuſſi, eumq; tuo nomine ſalutaui. quam quidē ille ſalutationem mihi uiſus eſt libentiſſime atq; hilariter accepiffe. Dixi ei de te cupide ſane atq; amanter quærēti, quæ proxime ha bueram. à quo cum diſcederē, petij, nunquid uellet ad te li terarum dare. dixit ſe daturū: ueruntamē non dedit. Sed o mnino fui lōgior, quàm initio putarā. Collega meus Roma pedē nō extulit: Princeps eū retinet, & ut puto retinebit. Exemplū tuarū ad me literarū, quod requiris, erit cū his literis. Saulio, Lazaro, Flaminio multā ſalutē dicito meis uerbis. Tu ſi me amas, ad nos crebro, ut facis, omnibus de rebus ſcribe. Incredibiliter enim me tuæ literæ dele ctant. In quibus illud etiam uideo, quod mihi eſt plane

iucundissimum, addere te quotidie aliquid scriptioni & stylo. Itaq; τούτην τὴν γραμμὴν suadeo teneas. Cum hæc scriberem, Princeps in Vaticanum se referebat. Sed ualebis, ualetudiniq; seruias. Romæ XIII. Calend. Septemb.

P. BEMBUS CHRIST. LONG. S.

ACcepi tuas literas Non. Ianuarij, datas ad XVI. Cal. Martias, heri cum exercendi mei causa extra urbem equo uectus, claro & placidissimo die, aprica uia domum peruesperi rediissem, ab adolescente illo, quem mihi ipsæ illæ tuæ literæ commendabant, redditas meis pueris: cum eis, si quid uellem, se ad te postridie reuersurum dixisset, atq; ubi se conuenirēt, ostendisset. Itaq; cum ipsum nō uidissem, has ad te literas dedi ante lucem, qua me quidem somnus hora singulis propè noctibus deserit: adhuc enim uigilia nos exercet, qua una si relinqueremur, essemus plane restituti. Sed uenio ad tuas literas. Quòd meū de tuorū studiorum ratione iudicium tam diligēter exquiris, in eo & amoris erga te meo multum, & auctoritati nonnihil sane tribuere te ostendis, quorum in altero quā recte facias, tu uideris: cuius plane interest, si deceptus sis ab altero, ne te unquam deceptum possis dicere, cumulate ipse diligentissimeq; præstabo. Ad eam autem partem in qua scribis, quid tibi causæ fuerit, ut aueres scire quid sentirem, ut scilicet intelligeres recte ne operam posuisses, an secus, quo uel pergeres ut cœpisses, uel aut aliam ingredereris uiam, aut in ea ipsa quam es ingressus, cursu corrigeres tarditatem: existimabam satis me quidem superioribus literis respondisse, quibus te literis profecisse quidem multum scripseram, superesse autem aliquantū etiam quò progredere. Itaque te hortabar, ut quod reliquum erat conficeres. quod mehercule etiam nunc te hortor: hoc est,
ut Cic

ut Ciceronem ipsum, quem tibi unum scribendi magistrū me autore proposuisti, eundem uniuerſum non ſolum uores, ſed etiam concoquas, ac in ſuccum & ſanguinem conuertas tuum. Id autē ſpero te aſſequi poſſe, ſi diutius hoc idem feceris, quod adhuc facis: aſſecutum omnino eſſe, quemadmodum tibi antea ſcripſeram, non exiſtimo. Neque hoc ideo dico, quaſi tu parum profeceris annua propè ad id cogitatione laboreq; adhibito: multum eſt enim, adde etiam ſi uiſ, maximum quidē illud, quod iam actum abs te eſt, ut mihi quidem uideri ſolet, cum tuas literas lego: meamq; de eo expectationem atq; ſpem non æquatam modo abs te, ſed longe etiam ſuperatam tibi uere atque perſancte affirmo ac denuncio. Sed quia nollem eo te maximo eſſe contentum, & tanquam ad metam perueneris, curriculo conſecto conuiſcere, propterea dico. Nam quoniam ea eſt ingenij tui uiſ atque præſtantia, nihil omnino ut ſit tam arduum tamq; difficile, quò ſi animum intenderis, non te id poſſe complecti atque conſicere breui & luculenter putem: nulla te quidem in laudis mediocritate conſiſtere facile patior. Itaque quanquam minus fortasſe uiæ ſupereſt, ut ad excellens illud atq; ſummum ſcribendi genus atq; formā peruenias, quò te uoco, quàm eſt id quò perrexisti: tamen niſi tu etiam quod reſtat conſeceris, nō tam mihi gratum futurum eſt præclare ſane ac ſplēdide id te muneris inchoauiffe, quàm moleſtū nō abſoluiſſe, quod abs te cōmiſſum iri minime puto. Recordor enim quid tibi ad eam abſolutionē tute tēporis ſumpſeris: atq; hoc cum recordor, magis miror quicquam nunc te cū de cōmutanda ſtudiorum tuorū ratione, qui rectiſſima es ingreſſus, tum uirò num tibi ſit quaſi tarde adhuc ambulanti, deinceps feſtinandum, ſciſcitari. Feſtines autem: ut

F 5

quid

quid? incidas in aliquem morbum? Ego uerò te mi Longo
 li malo tranquilla nauigatione utentem aliquanto serius
 eum adipisci eloquentiæ quasi portum, quem petis, quàm
 propter nimiam uentorū uim iactura facta celerrime na-
 uigare. Quamobrē si meū consiliū sequi uolueris (quan-
 quam est hæc quidē mentis potius sensusq; nostri, quàm
 ullius cōsiliij significatio) neq; hinc tu cursum cōmutabis,
 cur enim? neq; remo ullo plus utere. ^{αὐτοῦ δὲ} autē tēperate
 ac planē ^{βραδύως}, ut dicitur, ualetudiniq; in primis ser-
 uies. Sed iam satis aut etiā nimis multa de ijs. De Ioanne
 Pino erit mihi curæ, cū ut omnia mādāta tua exhauriā, tū
 illud maxime, ut quicunq; percipi ex hominis te amantis
 beneuolentia potest fructus atq; utilitas, percipiatur. Id
 totū quale sit, quoniam satis exploratū nō habeo, non cō-
 mittam ut eius te rei expectatione sæpius excitem. Extre-
 mum est quod erat primū in tuis literis. Eius ad nos epi-
 stolæ tuæ exemplū, quæ perlata nō est, quod scribis mihi
 te mittere, scito nullū fuisse cū tuis literis. Id uelim descri-
 bi mandes, mihiq; mittas, ne ulla tua lucubratiuncula no-
 bis perierit. Habes ad omnia. Nunc quæ præterea scire te
 non nolle arbitror, hæc sunt. Apud Sadoletum reliquosq;
 amicos recte est. Thebaldeus & Beatianus etiam fortunis
 aucti tibi hilarius salutem ascribunt. Ego domum cogito.
 Quid est aliud? Intellexi de Alexandro Capella, uiro sa-
 ne bono & docto, & (ut mihi uisus est) etiam amanti-
 mo tui, te cum Nicolao Leonico homine uere philosopho
 singulari beneuolentia coniunctum cum eo familiariter
 sæpe esse, uel propterea quòd non longe ab illius ædibus
 incolis. O' præclaram uiciniam, teq; hominem mirificum
 ad præstantium & clarorum uirorum amicitiam conci-
 liandam. Næ ego horum procerum prensationes appella-
 tionesq;

tionesq; honorificas omnium una cum uestra deambula-
tiuncula & sermone libenter commutauerim. Nunc ei,
quod possum, multam salutem uolo impertias meis uerbis.
Etiam Marinum Georgium Patauij prætorem, quem scis
à me unice diligi, ex me si saluere iusseris, mihi gratissimū
feceris: id ut facias, plane te rogo, tum & Saulium & Fla-
minium. Tu ualebis, nosq; diliges. Romæ.

P. BEMBVS GVLIELMO

BVDAEO S.

A Mabam te quidem antè plurimum: quid enim non
te amarem cum uirum optimum, & rectitudine ani-
mi uitæq; probitate atque constantia grauissimum, tum
de præstantissimarum artium disciplinis, studijsq; nostris
mitioribus, & literis uel Latinis uel Græcis optime me-
ritum, atq; in isto doctissimorum hominum conuentu &
tanquam officina semper quidem celebri, nunc uerò etiam
solito uberiore Parisiorum Lutetia opinione omnium fa-
cile principem? Itaque amabam te profecto antea sane
plurimum: idq; mea sponte atque iudicio, uirtutis & do-
ctrinæ splendore admonitus & excitatus tuæ tantum-
modo faciebam. Nunc uerò, cum ad me perhumaniter ho-
norificeq; scriptis literis me amari abs te, beneuolentiāq;
meam etiam expetere te magnopere ostendas: ad illam
pristinam in te amando inductionem animi uoluntatemq;
meam tantum ardoris adiecisti, ut non modo id quod scri-
bis, cupere te ut amemus inter nos, sis affecutus, sed illud
effeceris, ut ipse magnopere cupiam me tibi esse eo nomi-
ne maxime omnium coniunctissimum. Quam sane ad rem
abs te impetrandam si minus ea quæ tu fortasse, quia in te
sunt, mihi tribuis, ipse in me non agnosco, multa & præ-
clara ingenij & naturæ munera attulero: amantiissimi
certe

certe hominis & beneuolentiſſimi ſtudia officiâq; omnia
 confido, uel plane etiam tibi recipio me cumulate præſta-
 turum. Quòd me de Longolij patrociniò Romæ ſuſcepto
 tantopere laudas: equidem iuuenem incenſum bonarum
 artium ſtudijs, ea que cauſa domo tam longinqua profe-
 ctum, ac nihil aliud dies & noctes non modo agentem,
 ſed ne cogitantem quidem, optimis præterea moribus,
 excellenti doctrina, ſummo ingenio, incredibili ſtudio
 præditum, ab inuidis neq; infimis hominibus neſarie cir-
 cumuentum, unâ cum uiro grauiſſimo, omnibusq; uirtuti-
 bus, omni diſciplinârũ genere, omni cultu literarũ noſtra
 ætate longe præſtanti Iacobo Sadoletto Collega meo, eo-
 demq; mihi uetere beneuolentia, cõſuetudine, ſtudijs, ſen-
 tentijs, uoluntate, tota deniq; uita conſociatiſſimo, alijsq;
 permultis, libetĩſſime atq; etiã multo uerius cupidĩſſime
 defendi. Tametſi eo tẽpore aduerſa ualetudine implicitus,
 uoluntatẽ in eo defendẽdo ardoremq; animi, quantũ par-
 erat, adhibere fortãſſe potui: diligẽtiã, indiſtriã, laborẽq;
 nõ potui. Sed res ipſa & cauſa eiufmodi fuit, ut non tam
 ſim laudandus q; Longolio aſſuerim, q̃ eſſem improbãdus
 ſi deuiſſem. Valde tamẽ gaudeo meũ in eo ſtudiũ atq; offi-
 cium tibi magno & præclaro uiro gratũ optatumq; acci-
 diſſe. Quòd uerò etiã propterea tuã ſim beneuolentiã cõ-
 ſecutus, uideo meã me nõ multæ operæ maximum uberri-
 mumq; fructũ percepiffe. Reliqua puto te cognouiſſe ab
 ipſo Longolio, cuius aduẽtus eo nobis gratior fuit, q; ni-
 hil de illo ad nos aliquot iã menſes aſſerebatur. Eius ego
 cõſuetudine & cõuictu, tum doctrina & ſtudijs mirabi-
 liter delector. Quid dixi ego? eſt iam in oculis noſtrorum
 ciuium nõ modo priuatorũ, ſed plane etiã Senatus princi-
 pumq; ciuitatis. Itaq; habet quosdã præſtantis ingenij li-
 terisq;

terisq; interioribus eruditos uiros: quibus cū est fere quotidie, utiturq; ijs ualde familiariter: inuisitur à multis, amatur ab omnibus. Huius autem quod reliquū est hycmis, nobiscū, ut arbitror, conficiet rogatu meo, & simul quòd ei potestas facta est ē bibliotheca, quam publice magis illā quidem instructam atq; uberem, quā propositam & explicatam habemus, quos uolet libros promēdi. Nam cū sit in eo, ut de Catone scribit Cicero, inexhausta auiditas legēdi, sitq; is quasi librorū helluo, libri uerò ipsi praeclari atq; multi: breui exaturaturū sese illum in legendo nō puto. Quanquā de his, deq; tota ratione studiorū suorū non dubito, quin te ipse diligenter reddat suis literis certiorē. Qui etsi omnibus in sermonibus, colloctionibus nostris me mirifice semper delectat suauissimeq; detinet, nullis tamen de rebus illius sermo tam mihi est iucundus, quā de te: quod quidem fit plane sēpissime. Sed & hēc malo te ab illo. Tu si me tibi esse amicissimum existimabis, quæq; à coniunctissimis expectantur proficisci q; solent, ea tibi de me pollicebere: non fallam opinionem tuam. Etenim ut tibi non assentior, ut existimem fieri non posse, ut tu mihi indigenti cuiuspiam rei copiam facere possis: in quo tamen uerborum tuorum modestia sum delectatus: sic arbitror posse accidere, ut mea beneuolentia mea q; opera tibi quoque usui sit futura. Quod si accidet, me in aere tuo esse ut existimes, te etiam atque etiam rogo. Vale. Venetijs, Prid. Non. Ianuar.

P. BEMB. GVLIEL. BVDAEO S.

ET si existimem nihil necesse esse Christophorum Longolium tibi à me commendatum iri, cum intelligam uel ex tuis ad me literis, quantum tu illum ames, uel ex eius perpetuo de te sermone, ipse quanti te faciat, quantis doctri

doctrinam & uirtutes laudibus celebret & prosequatur
 tuas: tamen faciendum mihi non putauit, ut Leone x. Pont.
 Maximo illum Regi tuo perq; suos & regios oratores
 diligentissime commendante, ipse nihil ad te literarum da-
 rem: non quo te putem ea re intellecta non per te omnia
 quæ illi esse usui possint, omni cura, studio, labore deniq;
 curaturum: quippe cum mihi gratias etiam egeris, quod
 illis turbulentis temporibus eius salutis propugnator ex-
 titerim: aut ut currentē hortarer, qui sciam nullius apud
 te hortationes tantū habere ponderis, quantum in amicis
 colendis cōstantiam ipsius tuā, mores, probitatem, fidem:
 sed ut egregiam atq; mirificam in illo ornando Principis
 mei uoluntatē tibi notam quamprimū facerem, ut si quid
 initio posses, rem cōfestim iuuares. Id autē totū cuiusmo-
 di sit, ex ipsius principis ad regē tuū literis, quarū exem-
 plum ad te mitto, facile perspicias. Quid te facere expedi-
 at, tu pro tua prudentia considerabis. Oneris tibi quidem
 imponere neq; audeo præcipue quicquā, nec debeo. Tan-
 tum dicam, huius negotij conficiendi multo me maximā
 spem in te uno posuisse. De ipso Longolio non dubito,
 quin cum hæc illi nūciata fuerint (est enim adhuc quidem
 harum expers rerum ignarusq; omnium) nihil non his
 commendationibus se ab Rege impetraturum existimet,
 cum te hominem ea apud illum gratia, eo loci habeat, tam
 (ut cætera sileam) plane beneuolum & amantem sui. Ex-
 tremum est, ut scias nihil te mihi gratius, nihil iucundius,
 nihil sane optatius facere posse, quā si & auctoritatem
 tuam, qua plurimum apud Regem polles, & ingenium,
 quod quidem iam est omnibus plane gētibus summa cum
 tua laude atque gloria cognitum, ad illum fouendum, au-
 gendum, ornandum, honestandum que conferes, quod ut
 facias

facias, ut iam tibi nihil non oneris generatim imponam,
etiam atque etiam abs te peto. Vale. Romæ, V I I I.
Idus Aprilis.

LEO PP. X. FRANCO=

RVM REGI.

Charissime in Christo fili sal. &c. Christophorus Lon-
goliuss homo Gallus, & cum tuæ Maiestati notus,
tum uerò etiam tuo nomini deditissimus, optimarum ar-
tium studijs, quibus à puero in Gallia incubuerat, egregie
eruditus, Græcarum literarum facilius adipiscendarum
causa Romam aliquot ante annos uenit: quibus quidem
literis mirificam operam triennio cum dedisset, suiq; in-
terea cum ingenij & doctrinæ, tum plane uirtutis nomi-
ne, ac morum probitate in nostram familiaritatem cum ue-
nisset: nobis non solum uolentibus, sed eius etiam studia
stipe annua fouentibus Patavium secessit: ut ea etiam in
urbe celeberrimoq; doctrinarum omnium Gymnasio sese co-
leret & erudiret. qua in urbe atque ludo ita nunc quidem
proficit, omnes ut homines quibus est ipse notus atque co-
gnitus (est autem propè uniuersæ Italiæ) magna sui spe
expectationeq; impleuerit, cogatq; credere, si uita ei sup-
petat, in maximum clarissimumq; uirum ac nostris tempo-
ribus satis quidem eruditus longe præstantem breui illum
facile euasurum, uel potius etiam iam euasisse. Quæ cum
ita sint, sciamus autem tam docto & præclaro iuueni nul-
las opes esse, quibus se alere suaq; studia & uirtutes non
solum illustrare (quod esset profecto æquissimum) uerum
ne sustentare quidē ipse per se ualeat: scribendum Maie-
stati tuæ duximus, te que, si unquam aliàs, nunc quidem
plane diligentissime hortandum, uelis pro tua liberalitate
uere regia ac propenso in claros & excellentes uiros,
insigni;

in signiꝑ; doctrina præditos animo, mandare atq; efficere, ut ex primo quoq; tempore uacaturis in ditione tua beneficijs ecclesiasticis aliquod eius tam singulari uirtute dignum illi beneficium cōferatur: quo ipse munere deuinctus, confectis suis studijs, quæ iam iamq; ut intelligimus, cōficiet, & ad te reuerti, id quod in primis cupit, & tuæ maiestati præclarā aliquā nauare operam cōmode ac pacato animo possit. Quanquā ne nos quidē interea aut ullo etiam tēpore eius hominis cōmoda, cū se occasio dederit, sumus profecto neglecturi: neq; sane curā quam de illo semel suscepimus, abiecturi. Id si maiestas tua, ut cōfidimus, curauerit, pollicemur tibi ac plane recipimus, te magnos ex tuo beneficio uberrimosq; fructus, æternæ scilicet laudis atq; memoriæ, cui te ille scriptis cōmēdabit suis, breui tēpore percepturū. nobis autē qui excellentis doctrinæ uiris præsertim cū probitate cōiunctæ in primis afficimur, tam gratū feceris, ut ipsi abs te in eo beneficium accepisse simus existimaturi. quēadmodū ab Oratoribus apud nos tuis, quibuscū hac de re locuti sumus, latius intelliges. Datum Romæ, die VI. Apr. M. D. XXII. Anno nono. Bēbus.

IAC. SADOLETVS CHRISTOPHO
RO LONGOLIO S.

EX eis literis quas ad Lælium Maximū das, cognoui te proficisci Venetias cogitare, aut hoc tēpore fortassis iam esse profectū. Quod nec sum admiratus, & te potius mecū collaudaui, quod more ueterū philosophorū (sicut de Platone ferūt & de Pythagora) omnes tibi terras obeundas putaris, unde speres hausturū te & doctrinarum aliquid & sapientiæ: etsi nōnihil te in eo Bembo nostro tribuisse arbitror, ut cum eo aliquantum esses fruerereq; & familiaritate illius exoptata, & uirtute nunquam satis
laudata

laudata. Sed ego sensus tuos si bene perspectos habeo, statu te cum amicitiae uestrae ac illius summi uiri suauitati multum, tum huic tuae perpetuae uoluntati plurimum tribuisse, ut quoad acerrimi uis ingenij cum incredibili diligentia studioque coniuncta progredi in re literaria potest, in te ipso contendendo atque elaborando experiare. Sed huic uirtuti, ut laus debitum praemium est, sic nonnunquam inuidia obtretractrix accedit. Suspicio enim ad te delatam esse concionem, quam hic post tuum discessum in magno conuentu, ipso audiente Principe aduersarij tui habuerunt. In qua magna laus Celsi Milini optimi atque ornatissimi adolescentis. is enim orationem eam dixit sane quam apposite, et animo (ut facile possumus existimare) non malo. specie enim boni quandoque obteduntur quae suapte natura uitiosa sunt: et ea illius aetas, cui concedatur ut errare aliquando possit sine reprehensione. certe, quod mentis ingenuae est, idem ipse Celsus affirmat, hac causa excepta, in qua patriae suae dignitati et fame (ut ait) non adesse non uult, ceteris in rebus honoris tui rationem se in primis habiturum. Atque ut huius (quemadmodum dixi) ingenio laus tribuenda est, uoluntas minus reprehedenda: sic qui huic rei ab initio autores fuerunt, non satis nec animum suum, nec consilium probabant: animum, quod prorsus apparebat praua conciliatrix iniusti odij obtretractio: consilium, quod absurdum uidebatur quas ipsi literas sibi laudi sperarent fore, eas damnare atque oppugnare in altero. Itaque non modo non extinxit studia eorum qui causae tuae fauebant illiusmodi concio, uerum etiam ardentius inflammauit. Nam et in circulis subito exorti sunt sermones plurimi, et fiebat in ijs, ut quanquam ille uisus fuisset dicere praecclare, tamen non minus autoritatis haberet testimonia nostra apud incorruptos, excepta certe principis

uox est, cum ita diceret, probare se ingenium actionemq;
 Celsi, causam uero tuam meliorem iudicare. Quare sic quo-
 que inde tum discessum est, ut honorificentius tecum actum
 putaretur eiusmodi oratione habita, quam si omnino nulla
 fuisset habita. Nostri uero neq; sic tacitum ferendum uisum
 est: sed cum extaret defensio tua, quam pro te ipse conscripse-
 ras, primo decretum est, dandam operam esse, ea uti recita-
 retur, operam suam ad hoc pollicente Flaminio adolescen-
 te in primis ornato huius ciuitatis. Deinde cum hoc spissius
 esset uisum, in eam sententiam potius discessum est, edendam
 illam, et in omnium manus diuulgandam esse. quod et fa-
 ctum est, magna non solum approbatione omnium bono-
 rum, sed etiam commendatione eloquentiae tuae. Sic enim a
 cunctis iudicatum est, incredibile quiddam esse, quod de tuo
 ingenio expectari possit, cum quod praestitisti iam sit admi-
 rabile. Mihi quidem qui te amo et gero in oculis, nihil eue-
 nire potuit optatius, quam intelligere, cognosci ab omni-
 bus non frustra nostra de te suscepta esse iudicia, iureq; te
 florere clarissimorum uirorum amicitijs. in quibus, si quaer-
 ris, egregius Paccaeus, nec solum fide atq; amore erga te, sed
 etiam autoritate et gratia singulari: uehemens Casalius,
 ac deniq; ne infinitum sit, uniuersus ille chorus praestan-
 tium ingeniorum, quem tibi amicissimum praesens sensisti,
 is tui absentis memoriam sancte diligenterq; conseruat.
 Quae ego ad te iccirco scripsi, licet minime inuitatus tuis
 literis: quod profecto conueniebat, cum magis peregrinan-
 tium sit eos qui domi remanent, de suis rebus omnibus red-
 dere certiores: sed tamen ob eam rem scripsi, primum ut for-
 ti animo ferres, quod tamen facis, iniquorum hominum in-
 iurias: deinde ut meditare quantum tibi in omnem partem
 connitendum sit, ut incredibili expectationi, quae de te co-
 cita

citata est, satisfacias. Quanquam ego arbitror te, quod de Theopompo dicere solebat Isocrates, freno egere magis quam calcaribus: quem ego noui in studijs literarum dies & noctes assidue insistentem parum habere uoletudinis rationem. Sed ego eam tibi, si & te & nos diligis, maxime per te tuendam esse censeo. Nam et temporis plus ad hæc eadem studia habebis, & prudentiæ tibi laudē ex hoc quoque genere cōparabis: quæ profecto nō minoris quam illa ingenij à docto uiro facienda est. Ego pro mea in te singulari beneuolentia, omnia tibi honesta & salutaria euenire cupio. Tu si me mutuo amabis, ad meque de tuis rebus sæpe scribes: perficiam ut nec te frustra scripsisse, nec amorem tuum perperam collocasse arbitrere. Vale. Ex urbe, v I. Idus Septemb.

IACOBVS SADOLETVS

CHRIST. LONG. S.

DEderam diu antè ad te literas, cum te aut constitisse iam Venetijs, aut non procul inde abesse existimare: quas spero tibi nunc denique fuisse redditas. longior autē itineris tui mora intercessit quam putauissemus. nam ea nostra fuerat expectatio, te cum Venetias peruenisses, hominumque ibidem ingenia moresque cognosses, celeriter ad Urbem esse rediturum, cum præsertim omni depulso periculo, placatis animis eorum qui tibi fuerant infensiores, absens uirtutis causa dignissimus esses ea ciuitate iudicatus, quæ una propter uirtutem omnibus semper gentibus præstitisset. Sed etsi nobis desiderio fuisti, tamen hæc tua diuturnior commoratio mihi non ingrata accidit, quando te autore, & interprete nactus sum doctissimorum & clarissimorum uirorum amicitias. quorum ego mehercule beneuolentiam omnibus fortunis antepono. Itaque

G 2

lite

literis tuis ad me Lugduno datis, plenissimis illis quidem amoris atq; officij, dupliciter letatus sum: quod & te saluum nobis atq; incolumem tot laboribus exhaustis, tot periculis, propediem affore nunciabant: & illud significabant treis præclarissimos uiros, uel potius lumina tria doctrinæ ac sapientiæ, mihi tuis testimonijs amiora esse facta: quorum equidem unius Budæi literas accepi unâ cum tuis scriptas humanissime, reliquorum nōdum ad me allatæ erant. eis ego omnibus responsurus sum, & quidem sedulo: neq; propter uim uerbi eius quo tu in scribendo usus es: quasi fuero dignatus inquis: sed quod nihil alienius homine ingenuo esse existimo, quàm nō contendere in omni officio omniq; significatione beneuolentiæ esse superiorem. sanè talium uirorum literis scriptis nullas rescribere, cuius tandem esset superbiæ? qui cum suis summis excellentibus ingenijs illam doctissimæ antiquitatis gloriam in nostrum æuum retulerint, sunt quoq; omnium opinione ac iudicio non inferiorem sua uirtute laudem consecuti. Habes itaq; statim ad Budæum perscriptas. Ad ceteros pendeo animi quo pacto me gerā, ne forte me illi suas accepisse, quas nō accepi, arbitrètur, accusentq; tarditatē in rescribendo meā, meumq; officiū & mea fides reprehēdatur. cui tu meā sollicitudini subuenias peto: subuenies autē, si illos quamprimum certiores feceris, eorū literas adhuc in expectatione esse, aut ego prior si tibi uidebitur scribā, hoc fundamēto nixus, quod te teste cognouerim qua sint erga me uoluntate: id mihi esse gratissimum. Verū nihil horum prius quàm tuas accepero, quibus me de re tota quid sentias admonebis. Sed in his ad me Budæi, ille enim uero luculento testimonio confirmat, quod me amare cœperit, tua prædicatione esse factū & cōmemoratione meorū in te officiorū: quæ sanè com

ne com

nè cōmemoratio tuæ pristinae eximiae probitatis index est. Nam ego ea in te usurpauī officia, quæ prætermitti sine scelere & sine summa inhumanitatis nota non potuerunt: tu in eis quæ mihi honori censuisti fore, ita es uersatus, ut (quod facile appareret) studiū amoris, oratio uero tua honorifica de me effusæ cuiusdam bonitatis fuerit. Quod si liceret in uera & cōstanti amicitia subducere rationes, dicerem quātum tibi hoc nomine deberē: sed omnia ad officiū referēda sunt, quod unum bonis semper est propositū, cuius unius conscientia contēti sumus. Quamobrem ne illud quidem uerēdum tibi est, ut ad me parum Latine aut ineleganter scribas. es tu omnino quidem latiniſsimus: sed aliud etiam est familiariter, aliud accurate & propè anxie scribere, quod genus scribendi morosius à nostris familiaribus epistolis reiiciendum est. Quod me consulis num tibi ad Pontificem scribendum esse censeam: ego uero censeo. quo autem modo? quocunque tibi libeat. in quam enim cumq; partem te dederis, literæ illi erūt silentio gratiores. is porro ut ad bene tuis similibus faciendum promptus est, ita bonorum de se memoria testimonioq; letatur, nec uero ullum scribendi ceperis argumentum, quin ad unam aliquam ex eius præstantissimis uirtutibus aptum & accommodatum sit: si familiariter et domestice scripseris, ad illius summam humanitatē: si cum honore & grauitate, ad eminentissimā dignitatem respectum habuisse uidebere: utro autē ille magis gaudeat, difficile dictu est. Hoc quidem haud utiq; dubiū, literas illi tuas cuiusmodicumq; futuras gratissimas. Ego quas tuas ad amicos mihi misisti, ad Læliū Maximū ambas curauī perferēdas, eiq; iussi nūtiari suas ut cōtinuo redderet Mariano. Camillū Porciū tua salute impertiui, qui te ab se amari iurifice cōfirmat, multaq; tibi renūciat

salutem. Vbaldinus aberat Florētiæ, matris primo morbo euocatus, dein funere retentus, quoad rē suam explicet familiarē, dies aliquot absumpturus est. Non leui ægritudine aliquandiu tentati damus operā ut ualeamus, tibiq; itē faciundum ducimus. Bembo nostro & Nicol. Tepulo, quē cognosces hominem, ut opinor, tua beneuolentia dignissimum, plurimam meis uerbis salutem dicito. Vale. Ex urbe, VII. Id. Decembr.

IAC. SAD. GVLIELMO BVDAEO S.

TIV uero ad me scribens recte atq; præclare uim maximam uirtutis à paucis possessam omnibus amabilem esse affirmasti. sed si tu unius uiri narratione ac sermonibus in aliquam bonā de me discessisti opinionem, animūq; tuum ad beneuolentiam mei absentis applicuisti, quid nūc aut facere me, aut iam antea fecisse existimas, cū nō solum rumore nuncio, sed clarissimis monumentis ingenij tui adductus, ad te amādum accesserim? Habeo enim si forte nescis, penes me tui imaginē, quam sæpe lectione cōtemplatus sum, omnibus artis atq; ingenij coloribus absolutā: uel ipsum te potius. Etenim, si uere dicere solitus erat Socrates, neminē se uidere, nisi quē audiret loquentē, quod hominis formam uultus, mētem oratio indicat, profecto mēs tua est, hoc est ipse tu qui loqueris & spiras in eis libris quos antiquæ cruditionis refertissimos studiorū cōmodo inuulgasti. Quamobrē, quod te ais moleste ferre, quod me de facie nō noueris: ego uero in te eò superior sum, cui etsi gratissimū esset præsentē te intueri et alloqui, teneo tamē sinu lachrū præstantius idq; immortale Budæi iā mei. quod nomē, ut hominis omniū doctissimi, libēs antea recolebā, nūc etiā ut amicissimi, nunquā ex ore meo & animo elabi patiar. Cui tu amicitie pro tua singulari humanitate aditum
pate

patefecisti, literis ultro ad me scriptis, quæ mihi munus omnium optatissimū, animum tuū, beneuolentiāq; deferret. Pro quo habeo equidē Longolio nostro gratiam, qui mihi tantū boni cōciliarit, sed (ingenue enim fatebor) ipse quoque amore efferrī uisus est, cū ea tibi de me nunciauit, quæ sunt ipsius prædicatione quā meo merito maiora. Ego enim in illū quæ officia contuli, ea prætermitti sine scelere & sine turpi inhumanitatis nota non potuerunt. quæ etsi fuissent maxima, quid non erat cū innocentie ipsius, tum excellēti in eo & præsentī & speratæ uirtuti debitū? Peregrinitas porro ad eam rem ualuit, ut quo magis ipsa nuda per sese et præsidio orba erat, hoc magis studijs nostris cōfoueretur. Quanquā in hoc ipso officio cōmunis quædā doctissimorū huius urbis, & præstantissimorū hominū existit cōspiratio, ut meæ partes nullæ præcipuæ fuerint nisi forte uolūtatis: quæ si in beneficij partē numerāda est, uolo ego & uolui ornatissimum esse Longolium, quē tu dum perurbane & comiter demigrasse à uobis animo, in hanc urbem studia sua cōtulisse narras, præripere nobis postulas querelam iustam: à uobis enim ad nos literati quādoq; uiri, à nobis uero istuc literæ ipsæ transfugiunt: cui quidē per fugio in primistu causam affers, sed hæc hæctenus. Ego mi Budæe, quod mei præsentis officij est, uellem agere posse tibi meritis gratias. Tale enim mihi testimonium præbes in literis tuis & amoris erga me tui, & iudicij, ut uehementer me tibi omni ratione intelligam obstrictum. sed nulla mihi neque literæ neque uerba satisfaciunt: ago tamen, quas possum maximas, tu, qua es prudētia, in hac mei ingenij imbecillitate agnoscito merito tui magnitudinem. Quippe cum me etiam ipsa illa humanitate superaris, quam in me tantopere commendas, qui mihi tam dulces

tamq; elegantes literas miseris, ut cum diu antea ex monumentis tuis habuerim apud me tuæ præstantis doctrinæ effigiem, nunc etiam habeam humanitatis. Sed ego hominē me esse non putabo, si tibi concedam ut ullis officijs aut amore me uincas, ac uellem tantas meas opes esse, ut eas tibi deferendo aliquid deferre expetendum uiderer: sed quando illæ tenues atq; exiguæ sunt, cum has quidem ipsas malo tuas esse quàm meas, tum quod possum præstare, quoq; uno uiri boni contēti esse solent, id tibi à me & polliceor & defero, summam cum in amicitia nostra fidem, tum in coniunctione beneuolentiam. Vale. Ex urbe, VII. Idus Decembris.

IACOBVS SADOLETVS CHRIST.
LONGOLIO S.

BInas tuas accepi: quarū ad priores meas reddidi nullas, non mehercule negligentia, nec quòd amoris in te mei (quod tu nescio quo pacto suspicari uisus es) facta fuerit imminutio: quod nec fieri ullo modo potest, neque uero suspicari sanè decet. sed quia mihi in studijs literarum uehementer occupato animus aliò uersum distractus, hāc curam & cogitationem respondendi tibi uel tanquam minus necessariam omisit, uel in aliud tempus commodius reseruauit. At nunc quod tuæ me recētiore admonuerunt literæ, non patiar a te desiderari officium meum. Ac primum tibi illud prædico, me re tota prius bene cōsulta ac diligenter considerata, tandem posthabitis sermonibus hominum, & eorum opinionibus qui me ad ambitionē & uitam negotiosam reuocabant, contentum ea fortuna quæcunque mea est, ex his fluctibus in quibus nimium diu sum uersatus, in portum me contulisse, rediisseq; cum libris nostris in gratiā: à quibus liberalius acceptus etiā quàm putarā,
cogi

cogito posthac meam omnē cum illis ducere rationem: nec tantum ut ueterum legēdis monumentis eam delectationē capiam, quæ maxime liberalis & digna homine ingenuo est, sed etiam ut promam ex me aliquid, quod si minus eruditus ingenijs propter doctrinam, at propter conatū egregiæ in me uoluntatis saltem probatum esse possit. Quamobrem quod ad me scribis, fore aliquando ut constet apud me ratio studiorum tuorum, eius mihi rei expectatio ita iucunda est, ut uicissim tibi denuciē accipiendam tibi quoque esse rationem meorum. contendamus modo acri animo, & quam inter nos cōciliauit studiorum similitudo, eorūdem nunc exercitatio augeat beneuolentiam, aut si nil addi ad bene constitutam amicitiam potest, erit tamen inter nos cōsuetudo iucundior, cum de eisdē & tractabimus & cogitabimus literis. nam quin ad optimas uterque nostrum studium omne direxerit, alteri de altero haud dubium est, idque ita esse tu existimare de me, ego de te polliceri possumus. sed quod ad me quidem attinet, huius rei atque ocij maiorem facultatem uidebar habiturus, si mihi egredi ex hac urbe & in meam ecclesiasticam prouinciam proficisci cōtigisset: una enim atque eadem opera & deo ipsi satisfacissem, cuius iam unius seruus sum: & mihi ac tranquillitati meæ rectius consulissem: sed quando id mihi de principis uoluntate non licitum est, estque hæc ciuitas in primis ad fallendum & disturbandum animos idonea, robore animi & uirtute adnitendum est, ut in medijs ipsis fluctibus portum, & in tanta morum ac iudiciorum uarietate consilij nostri constantiam teneamus. sed hæc hæcenus. Ego te toto pectore uacare incūbereque literis & gaudeo amicitiae nostræ causa, & tibi gratulor, autorque sum ut nihil potius neque præstabilius ducas. Illud cēseo: habere te oportere ua-

G 3 letud

letudinis rationē, quā sine omnia corruant necesse est, etiā quā praeclare uideantur posita. Legi Budæi nostri literas scriptas sanè quā beneuole. Velim Leonicum hominem & literis & probitate insignem meis uerbis salutes. Naua gerio autem si erit commodū, etiam gratias agas, quòd de me honorifice sit in scriptis suis locutus, etsi me non minus beneuolentia eius quā testimonium delectat. Vale. Ex urbe, III. Cal. Ianuar.

IACOB. SADOLETVS CHRI-
STOPH. LONG. S.

M. Caballus noster cum ad me superiores tuas literas attulisset, quòd mandatorum exponendorum tēpus prateriisse dicebat, ea ipse quidem narratione supersedit. Sed me ipsæ satis commonebant literæ, quo tibi gratia & sedulitate nostra esset opus. quæ certe non defuisset, si aut ille tum uiueret, unde opem expetebas, aut si is tum non iam omnino omnium bonarum artium, uel ornandarū, uel etiam tuendarum curam omisisset. ergo occasione amissa, literis illis cur respōderem, causa non est uisa. Alteras porro tuas nullas accepi, quin & has recentis serius. datæ enim ante diem xvi. Cal. Iun. v. Calend. Quintilis mihi sunt redditæ. In quibus quòd spem magnam tui ocij honeste traducendi in me ipso ponere uideris, gratum id mihi admodum, nec te opinio ea fallit, quod ad studium quidem attinet, quod & ad beneuolentiam, quæ mea te aduersum mirifica semper fuit: uerum quæ fortunæ sunt, ab ipsa illa sunt præstanda. Atq; utinam nunc tibi de meis facultatibus prolixè polliceri possem: quod uix ego audeo, ita sum in re mea domestica ac familiari prorsus perturbatus. Sed quod proximum illi est, id mehercule libèter & ex animo facio, ut contubernium offeram, eamq; amicitiae fidē, quæ omnia

omnia amicorum communia esse uult. Neq; ego tamen cōsiliū tuū capere adhuc potui, quid esset cur tu aut Patatium Romæ, aut denique locum in terris ullum huic urbi, ad tuorum studiorum rationem anteponeres. Quod uero in eisdem adiungis literis, sperare te atq; existimare fore tibi aditum ad summū Pontificis familiaritatem, potissimum operam nauante me, hancq; de te ut suscipiam cogitationem me uehementer rogas: alterum mihi submolestū, me à te rogari: alterum etiamdum incertum, quid me sim factururus. Quanquam enim in alterius manu uideatur sitū, qui meæ uitæ status, & quod actionum mearum curriculum futurum sit, tamen nō tam id uereor, ut mihi sit ad fortunas uberiores & splēdidiores aditus, quā illud fixum in animo & statutum gero, nullam auram honoris, nullam spem esse uel amplissimæ dignitatis, quicum putē hanc ocij oblectationem, qua in re literaria iucundissime perfruor, debere commutari. Quare, aut hæc quoq; mihi salua erūt, aut illa omnia etiam repudiabuntur. Sed de his satis. Ego quod & nostræ amicitie proprium, & meæ erga te uoluptatis perpetuum semper fuit, quæcunq; ab amicissimo & coniunctissimo homine speranda sunt, iubeo ea te à me nō sperare solum, uerum pro tuo iure etiam expectare. Vale. Ex urbe, VI. Nonas Iul.

IAC. SADOLETVS CHRIST.

LONG. S.

Accepi tuas quaternis, ut ais ipse, meis literis rescriptas, in quibus omnia me delectarunt, ac præsertim illud iamdudum te cognosse, te à me diligere: quod equidem tribuo iure cum uirtuti tuæ atque doctrinæ, qua, ut ego mehercule sentio, ita nunc præstas, ut spem quoque nobis præbeas, te ad summum huius laudis peruentu

uentu

uenturum: tum uero probitas mihi tua uisa est semper amabilis, ac ea in primis animi altitudo, qua reiectis patrijs nationibus in Latium te atq; ad Italiam consequendæ ac fruendæ humanitatis causa retulisti. sed hæc satis iam nota omnibus esse & testata debet. Quod de Celso durius ferre uisus es, ignosco equidem, nec reprehendo iustam iracundiam. Verum ille præclarissimæ indolis adolescens subita morte ereptus patriæ atq; suis, multorū spem quæ de eius futura dignitate præcepta fuerat, ciuiumq; suorum amorē repente orbem & desolatum reliquit. liceat ergo eius manes non solum pacatos, uerumetiam laudatos ab omnibus nobis quiescere: cuius ego uiuentis inimicitias cōtra te susceptas non accusare, ingenium uero & reliquam probitatem non amare non potui: cuius funus incredibile est quantus mœror bonorum omnium & quæ publica lamētatio fuerit prosecuta. Principis erga te uoluntas propensa est: ac uellem in tuis literis adscripsisses, ecquid de tuo aduētū in Urbem, quod uē ad tempus nobis sperandum esset: libenter enim cum eo cōmunicassem: nūc suadeo tibi ut omnino et celeriter ad eū scribas: nec sanē apparatu opus est, nihil illo facilius, nihil communius: gratam in primis habet obseruantiam eorum, quorum apud animos uiuere intelligit memoriā nominis & liberalitatis suæ. Quod ad illud munus attinet, quò ego te uocari omnium expectatione antea ad te scripsi, disputas tu quidem in utramq; partem, sed in eam pronius, quasi uile hoc aliquid & parum homine ingenuo dignum constituas: in quo ego iudicium non interponam meum: satis enim in te statuo esse consilij. in eo utique patieris te obiurgari, si iure nimium mihi asperas & duriores quàm natura fert, res tuas fingere uideris mi Longoli. Habet omnino omnis præclara uirtus æmulationem

tionem quandam, & afflatu inuidiæ attingitur, non usque
eò tamen, ut de uita in discrimē ueniendum sit. ciuiles acci-
dunt dissensiones, et comes gloriæ obtrectatio, oratio etiā
quandoq; asperior: uerum ea citra facinus: quanquam ego
te si ad eam prouinciam dedidisses, spem maximam obtine-
bam sopitum iri facile omnes illas inuidiæ tēpestates pru-
dentia tua. nihil enim æque atq; facilitate & patiētia fran-
gitur contumacia, & ea demum in magnam gloriam uer-
tit, si qui uti sciunt: quod qui ignorant, ij non fortunæ cul-
pam accusent, sed reprehendant suam. Te quidem optimis
literis, honestissimis artibus præditum, ciuitatis eius ciuem
ob honorem uirtutis factum, è qua in omnem terrarum or-
bem totius humanitatis & sapientiæ non magis præcepta
quàm exempla redundarūt, attollere animum decet supra
huiusmodi iniurias, & omnem leuitatem uirtuti obtrectan-
tium, animi tui constantia inferiorem ducere. Quare si in
eam sentētiam te contuleris, ut tibi illuc adeundum, obla-
tumq; negocium suscipiendum uideatur esse, quid dignita-
tis tuæ sit statues ipse. nō enim audeo monere te in hoc uel
hortari, aut si id quoq; nostræ amicitiae ratio postulat, sa-
tis à me superioribus literis factū esse arbitror. capiti qui-
dem & saluti tuæ nullum inde periculum impendere, &
ego certū habeo, & tibi fidendi autor sum. Nam de emo-
lumento quod quæris, spero confici posse in annum sti-
pendium, aureū nummum ad quadringenties. Quod me-
hercule rarum auditu est, uel mirabile potius in hoc gene-
re docendi: sed tanta est opinio tui, nostris quoq; & aliorū
testimonijs corroborata, ut uideātur qui te expetunt, quò
uolemus adduci posse. in quo amplius etiam contendemus
quàm diximus, ubi certum scierimus quid tibi deniq; de ea
re fuerit constitutum. Nam ut constituas primo quoq; tem-
pore,

pore, ne diutius illi à me expectatione suspēsi teneantur, te uehementer rogo. Quodcunq; certe constitueris, id iudicabo rectū. De oratione tua quòd ægre uulgatam fers, agnosco uim iudicij tui: speras enim te melius scribere & accommodatius posse. res quidem ipsa plenissima laudis fuit, nec à me scriptū quicquam quod assentationi sit quàm ueritati propius. neq; eò nunc dico quin in ea nonnulla insint quæ diligentius perpoliri posse uideātur: sed totum illud præclarum est & ingenio & copia, & quòd maxime mouendis affectibus tua omnium celebrationem & laudem meruit oratio. Quocirca bono te animo esse uolo, itaq; existimare, si quid in me ueri & recti esse putas, fuisse eam rē tibi gloriæ. Cætera, si qua restant, cum ocium erit scribemus ad te uberius. nam ut nunc se res habet, scito nullum mihi diem à publicis uacare curis, ut ne subcisiuis quidē, quod aiunt, horis ad mea exoptata studia mihi detur reditus. sed hoc deus uiderit. Bembo meo, quem auide expecto, plurimam meis uerbis salutem dic: itemq; Nicolao Teupolo. Vale. VI. Cal. Mart. Die bissextili.

IACOBVS SADOLETVS

CHRIST. LONG. S.

Tantum literas tuas acceperam Venetijs datas, cū has ad te exarauī tertio loco. Nam binas antea scripseram: unas te prouocās, & de ijs quæ post tuum discessum acciderant certio rem te faciens: alteras ad illas Lugdunēseis tuas, quarū exempla tibi misī, posteaquam nō mediocri mea cum molestia ad te non fuerant allatæ: sed & ad Budæum suas, eodem item exemplo. quæso accipe in bonam partem, ne uē tabellariorum negligentia mea culpa ascribito. Lælius onus receperat curaturum se ut recte redderentur. Quæ de Bembi nostri humanitate erga te & liberali

beralitate scribis, mihi noua nō sunt. est enim ille uir omnibus numeris absolutus, princeps optimarum artium: cui te contubernalem factum & mehercule letor, & subinui- deo uobis tamen suauitatem cōgressus sermonumq; uestro- rum. Pontifex te ad urbem expectabat, ex meq; de reditu tuo percontatus est. incidit enim saepe ut de te habeatur mē- tio ab illo sane perhonorifica, & plena amicae uolun- tatis. quare ad eundē scribas plane cōsulo. Orationē tuam si huc miseris, legetur ea & à me & ab ipso summo Prin- cipe perlibenter. ego ex plurimis occupationibus, quibus hoc tempore urgeor, hoc tempus eripui respondendi tibi, idq; raptim. tu ignoscas literis perperam scriptis, meq; amabis, & istis omnibus salutē à me dices. Ex urbe, I I I I. Non. Ian.

IAC. SAD. CHRIST. LONG. S.

MI Longoli salue. Primū putauī scribi à me tibi oportere, si quid esset quod interesse tua arbitrarer: de- inde quid ipse sentirem adiungendum esse. Scis Florentiā quanta sit ciuitas, ut celebritate frequentissima, ingenijs nobilissima. Quod ergo in ea urbe mens est & consilium totius ciuitatis, incredibile est quā te unū ad illam prae- claram iuuetutem optimis artibus publico munere instruē- dam appetat. in quo non iudicio hercule illi falluntur, sed de tua uoluntate dubitant. Cum igitur qui apud me auto- ritate plurimum possunt, contendissent à me, ut de te per literas sciscitarer qui tuus esset in hac re sensus: feci liben- ter ut illorum uoluntati morem gererem, & siue cōditio- nem accepisses, magno cum honore & emolumento tuo il- lustrissimae ciuitati esset satisfactum: siue repudiasses, gau- deres tamen talia de te tam honorifica fieri iudicia. percre- bruit enim opinio multorū quoq; testimonio et autoritate
cor

corroborata, te unum esse hoc tempore cuius in literis eruditio tanta sit, ut nihil ultra optari debere uideatur: tanta in posterum expectatio, ut quod nunc obtines doctrinae, parua portio, quae ut consecuturus es existimetur. non igitur mirum est si te quē talem esse crediderunt, suae reipub. commodo natum optauerunt. Quantum autē sit fundamentum bene moratae & sapientis ciuitatis, ab optimo magistro iuuentutis eruditio, scimus omnes. itaq; te eō accedere summa ope exoptant, nec exiguis hoc quidem, sed amplissimis oblatis præmijs: quae mihi nō uisa sunt scribenda, donec de uoluntate tua habuero exploratum. Quid autem tibi autor sim in hac re uti facias, ego mehercule haereo: nō enim bene habeo cognitum quem tu uitae tuae uniuersae proposuisti finē. si enim nihil aliud quā literas, ut missa faciam officia boni uiri, quae in omni statu & conditione uitae usurpanda sunt: nō arbitrarer alienum subire te hoc oneris, quod studijs tuis consentaneum, plurimis hominibus utile est futurum: bene enim de humano genere mereri in primis nobis optabile esse debet. Honor uero in hoc negotio is, cum quo iuncta sit quaedam Italiae contumelia, accersitum trans Alpeis, qui Latinas literas in Latio ipso conserat: quo quidem nomine superba futura est Gallia. Sed ego Latinitatem uirtuti, non patriae, acceptam ferendam puto. Tu quid tibi expediat melius & prudentius: quod statueris quidem non solum probabo tacitus, sed ut optime deliberatum apud omnes defendam. Cupiebam plura, sed occupationes interpellant. ignosces meae in scribendo incuriae, cum ad uirum doctissimum scribenti summa adhibenda diligentia sit. Vellem equidem ipse: sed negocia me non sinunt. Tu uale, & me dilige. Romae, v l. Calend. Februarij. Erit tuae humanitatis quamprimum

mum ad me rescribere.

ALEX. PAC. IV. MED. CAR. S.

Superavit opinionem meam, & longe quidem supera-
uit, oratio Longolij: qua nil festiuius, ornatius, elegan-
tius dici, excogitari ue potest. Eam cum abs te legendam
nuper acceperim, nequaquā satis habui uno fere dixerim
haustu totam auidiſſime deuorasse. Eandē enim mox iterū
iterumq; magna animi alacritate perlegi. Cæterū cum sin-
gula pensitauerim atq; ad amuſſim examinauerim, nihil
non summa laude dignum in ea animaduerti, atq; adeo ut
non solum in Vrbe disertissimum hunc optimumq; uirum
retinendum censeam, sed ultro etiam accersendum atque
ampliſſimo quoq; munere honestandum. Vide pater am-
pliſſime quā me mouerit ista lectio atq; adeo deliniue-
rit, ut etiam non rogatus quid sentirem de ea, his nostris
parum cultis literulis ad te scribere non dubitauerim. Lau-
do in primis elegantissimum dicendi characterem, nume-
rosū ac sonorum stylum, argumentandi peritiam, senten-
tiarum grauitatem, artem præterea atq; doctrinam, uarie-
tatem, proprietatem, copiamq; uerborum, acumen demum
inventionemq; non uulgarem: quæ omnia in hac ipsa ora-
tione facile deprehendi possunt. Admiror sane hominem
trans Alpes natum non modo cum nostri temporis ora-
toribus comparandum, sed etiam cū antiquis uel merito
quidem iudicio meo conferendum. E quidem uel ego pror-
sus à bonis studijs alienus sum, uel ipsa hæc oratio inter ra-
rissimas excellentissimasq; connumerari iure debet. pereā
male, si non inter legendum, meipsum interdum excitari
impelli ue, nedum persuaderi sentio. Sed nā ego parum
prudens, quasi non ineptire uidear, dum tuis illis auribus
atticissimis nostri quicquā iudicij affero, de eo præsertim

H

uiro

uero qui nec laude nostra melior, nec uituperatione dete-
rior uideri potest. sed uelim mihi uel ob id etiam libenter
ignoscas. nolui plane hoc tempore, quando ad te eius ora-
tionem remissi, alienæ gloriæ nostro silentio inuidisse.
Quare Longolium cum primis cæterosq; bonis studijs
incumbentes complecti non desistito, ac quod semper fe-
cisti, assidue iuuato. Peculiaris enim hæc est pro-
priaq; uestra laus, quasi quædam Medic. fami.
prærogatiua sit, qua lōge principes alios
excellitis, bonas semper artes qua-
cunq; ratione uel iniquis etiam
temporibus fouisse. Vale.

Ex Decimano no-
stro. Id. Sex-
tilib.

F I N I S.

483

CHRISTOPHORI
LONGOLII
VITA.

CHRISTOPHORVS Longolius
Macliniae, nobili Germaniae oppido, ho-
nesto splendidoq; inter suos loco, natus
fuit. Quoniā uero eo uiuo nō defuere qui
eū Parisiēsem dicerēt, libri etiā ab eo scri-
pti, hoc titulo circūferretur: nō ab re erit quæ ipse in alte-
ra defensionū suarū, errorē hunc librariorum refellens, de
patria sua dicit, hoc loco commemorare: ut deinceps qui
de hac re dubitāt, ipsi potius Longolio de se, quā alijs
credant. eius uerba hæc sunt, Ego P. C. Macliniae natus
sum, Macliniae educatus, Germanicæ linguae & Cæsarū
ditionis oppido, cū alijs laudibus multis illustri, tum uero
Philippi et Caroli Hispaniæ regū incunabulis percelebri.
hæc ille. Puer admodū, cū uix annos 1x. natus esset, parē-
tum studio et diligētia Lutetiā Parisiorū, ut ibi literas di-
sceret, est missus. Neq; enim uel id ætatis, propter summā
ingenij docilitatē, immaturū cēsebāt, qui in celeberrimo il-
lo literarū domicilio politioribus disciplinis animū excole-
ret. Celeriter uero omnibus artibus qbus puerilis ætas im-
bui solet, ita profecit, ut æquales suos omnes doctrinæ lau-
de lōge præstaret, ex his autē generosissimū quēq; inutadi
cupiditate incēderet. Ingenio acri & uehementi præditus
fuit, in quācunq; partem se dedisset, atq; omnium discipli-
narū (quod postea res ipsa declarabat) capaci. Quencūq;
scriptorē sibi legendum proposuisset, eū nunquam fere de
manibus, nisi diligenter ab eo perlectum, dimisit. Neque
unquam in eo animaduersum est, aut obscuritate scripto-

H 2 ris

ris alicuius, aut prolixitate deterritū, quo minus totū per-
 disceret, si modo talem putaret ex quo fructum aliquem ca-
 pere posset. Cum autem ea quæ in antiquorū scriptis tra-
 dita essent, celerrime perciperet, tum uero quæ abdita fue-
 re nemo maiori facilitate eruit. Atq; huic rei testimonio
 esse possunt multa ab eo penè puero, in C. Plinij de natu-
 rali historia libro, scriptoris nō ita facilis, et plurimis mē-
 dis deformati, ingeniose excogitata & notata, quæ postea
 ipso imprudente & inuito in Gallia fuere edita. Memoria
 uero tanta fuit, ut ad ea tollenda quæ animo semel insedis-
 sent, diuturnitas tēporis uix aliquid ualeret. De pluribus
 & uarijs rebus sæpe interrogatus, de quibus à multis an-
 nis nihil legerat, non minus prompte de singulis solitus est
 respondere, ac si eo die ab eo pēlecta fuissent. Cuius rei cū
 familiariter cum eo uiuerem, in consuetudine quotidiana
 crebro periculum facere licuit. Hocq; in eo magis mirum
 fuit, quod cum plurima legisset, omnia autem quæ Græce
 aut Latine scripta essent sibi legenda proponeret, nunquā
 fere ad metam semper properanti, ad eundem scriptorem
 reuertere licuit. Si quando de ijs rebus sermo incideret,
 quæ à diuersis & uarijs scriptoribus tractatæ essent: cum
 res ipsæ essent eadem, ita tamen oratione solebat distin-
 guere, sua uerba singulis scriptoribus à quibus ea accepe-
 rat referendo, ut non memoriter ea dixisse, in quo sæpe of-
 fendi solet, sed de scripto pronūtiasse uideretur. Quæ sæ-
 pe cum faceret, ita auditorum admirationem incendit, ut
 eum artificio quodam, nō naturali memoriæ bono uti exi-
 stimarent. Ad hæc tanta naturæ bona doctrinæq; summa
 adiumenta, eam industriam adhibuit, ut quicquid in literis
 profecerit, huic penè soli gratia habēda uideretur. In eūte
 etate cum earum rerum cognoscendarum magno studio
 teneretur

*Haec etiam
 Egidio Monacho
 Marburgi
 factum.*

teneretur, quæ à philosophis tractantur, amici, qui eū honoratum magis quàm doctum uidere cupiebāt, uerētes ne talium rerum studium, eum longius ab honorum petitione abduceret, magnopere illi autores fuere, ne aliud sibi eo tempore, præter ius ciuile discendum proponeret. Ex eius enim artis studio affirmabant fore, ut celeriter ad honores & ad summam gloriam perueniret. Quorum precibus & hortationibus cum sibi omnino parēdum esse duxisset, sex annos in eo studio ita consumpsit, ut nullis interim alijs literis, præterquàm oratorijs, quæ maxime etiam artē illam uel ornare uel adiuuare existimantur, operam daret. Vfus est præceptore Philippo Decio celebri iuris interprete, qui tum Valentia in Narbonensi Prouincia maximo auditorum concursu qui undiq; ad eum confluebant, ius docuit. Eo uero tempore ita profecit, ut cum postea ab amicis Lutetiam Parisiorum, ut ius ibi exerceret, esset reuocatus, cum agendo, tum respondēdo, tantam laudem est adeptus, ut uixdum biennium in Iurisconsultorum subsellijs uersatus, in centumuirale illud consilium, quod antea solis senibus uel certe ætate prouectis patebat, admodum iuuenis adlegeretur. Quare amicorum uoluntati iam satisfactum putans, tempus adesse putauit, ut animo etiā suum maiorum rerum cupiditate flagranti morem gereret. Itaque C. Plinium cuius lectioni se totum dicaret delegit: quem uarietate & copia rerū cæteris Latinis scriptoribus præstare, ac uelut in unius operis compendio quæcunq; à philosophis Græcis, pluribus & libris & uerbis tractata essent, mira breuitate collegisse existimauit. Sed cū res ipsæ, quæ quāuis copiose tractatæ, per se ipse difficultatem afferunt, in angustum à Plinio cōclusæ, uix spem aliquam sui intelligendi darent: ibi partim necessitate coactus, quòd

*Quot Annos
Iura docuerit*

aliter ea quæ ita concisæ tradebātur intelligere nō posset, nisi easdem fusius apud alios tractatas uideret, partim magnitudine & uarietate rerum eum inuitante, ut ex uberimis illis fontibus potius, ex quibus Plinius ipse hausisset, quàm ex illa seclusa aquula illarum cognitionem peteret: animum ad maiora crexit: ut eos etiam scriptores uideret, à quibus illa Plinij emanasse putabantur. In hac uero sententia cum esset, omnes illi agricolæ, omnes fere medici fuere perdiscendi: rerum Romanarum & totius antiquitatis memoria diligenter tenenda. Orbis denique ille disciplinarum, quam ^{ἡ κυκλοπαιδία} Græci uocant, euoluendus: cum nulla fere ars sit, cuius non expressa uestigia aliqua apud Plinium reperiantur. Hæc uero perficere illi multo fuit difficilimum, præsertim Græcarum literarum adhuc ignaro & prorsus rudi. Verum nihil horum eum retardauit: ut erat animo semper reluctante difficultatibus, tumq; incensus cupiditate, ut philosophorum & aliorum scriptorum mysteria cognosceret. Principio itaque Græcis literis tanto studio tantisq; ingenij uiribus incubuit, ut nondum se uertente anno, siue ad philosophos, siue ad oratores se conuerteret, igno- ratio linguæ nusquam eum ab eorum intelligentia exclu- deret, eodemq; temporis interuallo Græce etiam ad Gu- lielmum Budeum Gallorum doctissimum epistolas saepe mitteret. Pari ergo studio atque industria cum quinquen- nium in Græcis scriptoribus legendis perseuerasset, iam lingua ipsa maxime illi familiaris fuit, eademque opera doctos illos scriptores assidue legendo, uberrimam ma- ximarum rerum cognitionem ex illis hausit. Memor ue- ro ubique, cum illos legeret, instituti sui, & cuius causa
initio

initio tot sibi scriptores euoluendos sumpsisset, nihil in his omisit, quod ad pleniorē C. Plinij intelligentiam aliquo modo faceret, quin id diligenter notatum, quo loco & in quo autore legisset, in Plinij libro scriptum relinqueret: ut ante omnia subsidia in hac re, quaecunque ex lectione comparari poterant, tentaret. eandem rationem in recentiorum scriptis legendis seruauit. Quando uero de stirpium natura, multa Plinius traderet, nonnulla etiam de piscibus scriberet, rebus à cognitione huius seculi ita remotis, ut ne nomina quidem intelligantur: non contentus eorum autoritate, qui aliquid de his scripsere, uoluit ipse uerba rebus accommodare, his que diligenter inspectis uidere, quo pacto res ipsæ cum antiquorum scriptis conuenirent. Itaque ea causa illi in Narbonensem Prouinciam iterum proficiscendi fuit, cum adolescens antea ibi ius ciuile didicerat: quam quidem stirpium fertilissimam, piscium etiam abundantissimam, propter illius maris uicinitatem existimauit. In qua quidem peregrinatione librum etiam, quem herbarum historiam appellauit, scripsit. Eam uero partem, in qua Plinius terrarum orbis descriptionem complexus est, diligentissime est persecutus: atque in hoc etiam oculorum iudicio uti uoluit, omnes que & syluas ac montes, & antiqua oppida, à Plinio descripta, quorum aliqua uestigia manerent, ipse adire. Itaque cum adolescens Hispaniam totam peragrasset, adulta iam ætate, Britanniam, Germaniam, Galliam, Italiam emensus est. Statuerat que in Orientem proficisci, nisi Turcorum arma, quibus omnia Christianis hominibus clausa essent, eum ab hoc consilio deterruissent. Quanquam etiam apud homines

nostros peregrinando in magna pericula sæpe incidit. Apud Heluetios autem, dum eorum regionem uisceret, nihil propius fuit, quàm ut interficeretur. Quid uero illi acciderit, & quomodo periculum euitauerit, non erit alienum commemorare, quo magis & industria eius cognoscatur, & animus, qui nullo periculo à rerum dignarum inuestigatione deterri potuit. Profectus est eò cum duobus familiaribus Gallis, eo sane tempore, quo accepta clade apud Mediolanum Heluetij à Gallis maxime dissenserunt. Ex comitibus ergo cum in suspicionem uenisset, speculandi causa accessisse, pars quædam cohortis Heluetiorum eos aggressa est. Ibi cum aliquādiu repugnassent, neque pares esse potuissent, unus eorum fuga Rhodanū transnatando, uitam sibi seruauit: alter in pugna casus: ipse graui uulnere altero brachio accepto captus & in carcerem abductus est, ubi triginta fere dies, cū neq; medici neq; remedij ullius facultas daretur, uulneris dolore magis magisq; ingrauescente, in summo moerore iacuit, donec casu antistes Sedunēsis, qui apud Heluetios dignitate et gratia maxime potuit, eò uenisset: cuius opẽ cū Lōgolius per literas supplex implorasset, ipse casum uiri ualde miseratus statim custodia liberauit, adhibitisq; medicis, tã diu apud se retinuit, dū à uulnere prorsus sanatus esset: tū equo donatum, & uiatico liberalissime instructū, in patriā remisit. Nec uero ille antè discedere uoluit, quàm id cuius causa uenerat perfecisset, regionēq; totam lustrasset, atq; tabellis descriptam secum domum reportasset: cuius rei perficiendæ maiorem tū facultatē habuit, quam ei Sedunensis autoritas dabat. Itaq; cū in omnibus quæ uidere cuperet abūde satisfactū esset, illinc in patriā decessit. Sed ut eò de quo inceperam reuertar, hoc eum sæpe prædicantem audiui

diui

diui, se quicquid rerum naturæ cognitione profecisset, id C. Plinij lectioni acceptum referre, qui in omnibus illi occasione plurā quærendi & inuestigandi semper dederat. Oratorijs artibus à puero semper deditus fuit, earum uerò summam cognitionem, non artis solum præceptis, sed multa exercitatione firmauerat. Declamandiq; cōsuetudinem multis iam seculis intermissam & propè mortuam, qua nihil unquam utilius ijs qui oratores euadere cupiunt, inuentum fuit, in seipso primum, pòst in alijs renouauit, cum argumento proposito, sæpe in scholis declamando alios suo exemplo, ut idem facerent, commouit. Genus dicendi ineunte ætate secutus est, quod postea uir factus, ualde improbauit. Nam cum adolescens per omnia scriptorum genera uagaretur, neq; quenquam unum sibi imitandum proponeret, sed ut ipse de se dicere solebat, tantum in uno quoq; notaret, quantum acute aut sententiose dictum esset: eo factum est, ut prudenter semper fere diceret: quod fuit etiam naturæ: oratio uerò eius, quæ ex uerbis undique accersitis constaret, nullam neq; elegantiam, nec uenustatem præ se ferret, formamq; dicendi inconditam & minime æquabilem redderet. In hoc tamen genere multa scripsit: Orationē de laudibus C. Plinij: alteram de laudibus Gallorum: Comparationem iuris ciuilis cum re militari, in qua iuris laudes extollit: Commentarios quosdam in ius ciuile: Historiam herbarum: Commentarios in x i. libros Plinij ab eo admodum adolescente, quo primū tempore Plinium in manu sumpserat, conscriptos: postremo uerò omniū, cum iam etiā maiore elocutionis rationē habere inciperet, quinq; orationes de laudibus urbis Romæ fecit. Quòd uerò genus scribendi mutauerit, id Petri Bembi cōsilio, qui eo tēpore hac laude elegāter & Latine

H 3 ne scri

ne scribendi multum Italus omnibus præstitit, acceptum referre solitus est. Ille enim cum Longolio amicissimus esset, multaq; eius prudenter quidem scripta, sed inquinatis & corruptis uerbis referta uideret, dolore se apud eum sepe testatus est, quod cum à natura & literis ad oratorias artes instructissimus esset, uoluntate etiam in eas maxime propensus, negligeret tamen eam partem emendate & Latine loquendi, quam M. Cicero eloquentiæ Romanæ parens solam & quasi fundamentum oratoris esse iudicauit: unde etiam eloquentia ipsa nomen sumpsisset. Magnopere igitur est cohortatus, ut totam suam dictionem, ad præstantem illam Ciceronis dicendi formam reuocaret, eumq; solum ex oratoribus sibi imitandum proponeret. Cuius consilio & auctoritati tantum tribuit, ut quinque annos continuos ab ea cohortatione, nullum alium autorem Latinum in manibus haberet, nullum legeret, præter unum Ciceronem: in quo tantum studio industriaq; profecit, ut post breue tempus, cum sibi eam legem indixisset, ne alijs atque à Cicerone sumptis uerbis uteretur: ac omnia ferè quæcunq; animo concepisset exprimenda, abunde ex illo uno uerba electa suppetere. Cumq; se totum ad summi illius oratoris imitationem dedisset, sicq; toto animo contendisset ut nihil unquam magis, ut perfectam illius scribendi formam animo inclusam haberet, etiam in omnibus quæ scripsit, ut eodem modo dicere posset, magnopere laborauit. In hanc uerò formam scriptæ sunt ab eo orationes duæ, quibus eorū accusationi respondet, qui cum Romæ perduellionis reū egere: una præterea ad Luterianos oratio, et aliquot epistolæ ad amicos: reliqua omnia quæ scripsit, ipse abolenda censuit: idq; ut ita fieret, amicis moriens cōmendauit. Causam uerò totā Luterianā, cuius op=
pugna

pugnationem iussu x. Leonis Pontificis Maximi, à quo etiam commentarij totius causæ missi ad eum fuere, suscepit, quinque orationibus complecti statuerat: breuique perfecisset (excogitatis iam secum, ut ex ipso audieram, quæcunque tali in causa dicenda forent) nisi prima statim absoluta, immatura mors consilium eius præuenisset. Theologiam, et eos scriptores, qui de diuinis rebus tractant, omni ætate coluit: idque putauit hominis esse Christiani, non in senectutem, ut maxima pars hominum facit, hoc studium differre, sed quotidie addiscendo in eo, quanquam lentius id fieret, aliquid tamen procedere. Hoc autem modo ipse et Græcos et Latinos plurimos, quos maxime in rerum diuinarum explicatione excellere putauit, diligenter euoluit. In his uero literis, et in alijs artibus, tot perlegit, tam multa, tanto iudicio, in tam paucis annis, ea etiam ætate qua alijs uix maturum iudicium adesse solet: tot interim laboribus ex peregrinationibus exercitus, ut ijs, qui eum et mores eius non nouere, penè incredibile uideatur. Sed adiuuabat præter cætera quæ modo commemorauimus, temperantia summa in uictu, et in omni uita, ut uoluptatibus, quæ apud ceteros eius præsertim ætatis magnam partem temporis sibi uindicant, nullum omnino tempus daret. Cibi et potus erat parcissimus, mero nunquam, dilutissimo semper utebatur, maxime uero frigida potu delectabatur: quo etiam sæpius usus fuisset, nisi medici, quod maxime inimicum stomacho dicerent, eum magnopere deterruissent. Somno parum indulgebat: cum plurimum, non amplius sex horas dormiebat. Reliqua genera uoluptatum summus ille ardor in studia literarum ita restinxit, ut nulla prorsus in eo aliarum rerum cupiditas appareret. Neque uero ita prorsus studijs deditus erat, ut reliqua omnia, quæcunque in Republica Christiana

stiana

stiana agerentur, tanquam ad se nihil pertinerent, negligeret, sed cum studijs plurimum tribueret temporis, tum uerò quando uel salutis ratio, uel quæuis alia necessitas, eum à studio auocaret, libentissime & diligentissime de ijs quæ foris agerentur, inquirebat. Quo factum est, ut simul & doctissimus & prudentissimus haberetur: ut neq; hæc curiositas rerum externarum cognoscendi quicquam de legitimo studiorum tempore detraheret, nec illa languidiorem ad cætera redderent, aut quicquam de prudentia rerum diminuerent: sed contrà alterum ab altero adiutum hanc pulcherrimam in eo prudentiæ & sapientiæ coniunctionem effecere. Corporis eatenus rationē habuit, quatenus studijs sufficere posset: quotidieq; ante cibum parua pila se exercebat. Quanquam per se laboris apta membrorum compositione patiētissimum corpus habuit, & quod multis magnis que laboribus ad omnem patientiam ineunti ætate firmauerat. quippe qui adolescens laborem etiam militarem fuerat perpeffus: milesq; Neapolitano bello cum Ludouico Gallorum Rege in Italiam uenisset: etsi à robore militari multum abesset, corpusq; decorum magis habere quàm robustum uideretur. His uerò rationibus ita corpus & animum curauit, ut alterum semper sanum, alterum quàm doctissimum, uarijs q; et multis artibus repletum haberet. Quantū uerò doctrina & eloquentia inter huius seculi scriptores præstiterit, ij demum intelligent, qui pauca ea quæ suo iudicio probata, scripta reliquit, cum aliorum in illo genere scriptis conferent: aut is deniq; qui in simili scribendi argumento sui periculum fecerit. Neq; uerò istis artibus atq; uirtutibus præmia omnino indigna his temporibus tulit: multa q; præclara de eo iudicia principes uiri fecere. A' rege Hispaniæ Philippo du

po duodeuiginti annos natus, sanctioribus illis recondita-
rum rerum notis, quibus hodie unis omnia prope regno-
rum arcana committuntur, præfectus. A principibus Pan-
noniæ magno proposito præmio accersitus, ut regem pue-
rum optimis artibus instituendum susciperet. A Ludoui-
co Francorum rege multis honoribus affectus: de quibus
ille in iudicio cum pro se diceret, aduersarijs maxime con-
ditionis obscuritatē obijciētibus, cōmemorare est coactus.
Quo tēpore Regis decretum recitari fecit: à quo ille non
unius aut alterius (ut eius uerbis utar) suæ ditionis urbiū,
sed uniuerſi regni uiribus uno edicto est donatus. Sub
quod etiam aliud decretum consilij illius centumuiralis,
quod Lutetiæ Parisiorum cogitur, intulit. In quo illi iura-
ti summo consensu in collegium suum cooptarunt, habi-
turum in perpetuum ius uitæ & necis, ac summam fortu-
narum omnium potestatem, non in plebem modo, sed in
omnes regni procures. Vicesimo uerò octauo ætatis anno
ciuitas ei Romana ultro est oblata, uirtutisq; & literarij
ergò ciuis factus. Quæ res quanquam initio multarum illi
turbarum causa fuit, multis clàm inuidētib; nonnullis
uerò nobilissimis uiris palàm eum oppugnantibus, & uir-
tutibus eius obtrectātibus, inter quos magno periculo est
uersatus: postea tamen optime cessit, nomenq; eius & glo-
riam magnopere auxit. Nam cum statim post ciuitatem
adeptam in Gallias redire studeret, ut amicos & propin-
quos, à quibus multos annos abfuerat, uiseret: crebræ ue-
rò aduersariorum eius uoces exceptæ essent, palàm dicen-
tium, se nomē eius delaturos: ea res fecit, ut paulò diutius
consilium profectionis differret: ne si tali tempore urbem
relinqueret, non amicos salutandi causa discessisse, sed
timore & minis inimicorum perterritum ab urbe ausu-
gisse

gisse uideri posset: sed cum diutius mansisset, quàm eius rationes paterentur, expectans quorsum obtrectatorum inuidia procederet, cum illi interim nihil contra eum nisi conuitijs agerent, existimans ulterius eorum indignitatem non progressuram, iter Galliam uersus iam diu ab eo deliberatum, est persecutus: relictis tamen apud amicos defensionibus suis scriptis, ut contra omnes conatus aduersariorum, si absentia eius aliquam illis occasionem accusandi daret, præsto haberent quod opponerent: iam tum ex eorum conuitijs animo prospiciens, quæ maxime obiecturi essent, quibus ille omnibus medicinam fecerat. Cuius sui consilij prudenter excogitati magnum postea fructum & uoluptatem cepit. Vix enim Venetias in eo itinere peruenit, cum ad eum literæ amicorum sunt allatæ, nunciantes grauissimam accusationem, qua statim post discessum eius aduersarij sunt usi, & quo pacto consilium de relinquendis defensionibus processisset. Accusauit eum nobilis & disertus adolescens Romanus, in quo magnam dignitatis suæ spem maiores natu Romani collocarant, ad id inductus inimicorum Longolij multis & assiduis precibus, obiecto etiam falsæ gloriæ splendore, quod patriæ laudibus, quas oppugnatas à Longolio esse uoluerunt, in huiusmodi accusatione adesse eum asseuerarent. Ita uerò acerbè & uehementer, ipso audiente principe Romano, cum multi nobilissimi & clarissimi uiri iudicio interessent, egit, ut nonnulli amici Longolij essent qui de causa obtinenda desperarent, donec amicorum præcipua cura defensiones eius in lucem prodire: quæ ita ab omnibus passim probabantur, ut multi dicerent non Longolium ciuitatis donatione ornatum, sed ipsum ciuitatem illis orationibus ornasse, in quibus pristinam dignitatem ciuitati & uetera sua ornamenta

menta omnia restituisse uidebatur. Principi ipsi uerò ita placuere, ut oblitus penè quid aduersario eius tribuisset, què paulò antè, nulla magis re alia motus, atq; eius in Longolium actione, in familiariū numerū receperat, protinus iuberet ut diplomata Longolio expedirentur, quibus ratum esset, quod S. P. Q. R. de ciue eum asciscendo decreuisset: præterea quod ipse de priuato arario ad tuenda studia eius concessisset: atq; ad eum ubicunq; terrarum esset, deferretur: ea tamen lege, ne sedem studiorum alibi quàm in Italia poneret. Multis præterea honoribus affecit. nam in Palatinū & sacrosanctæ Lateranensis aulæ comitatū sua sponte cooptauit, & in Romani Pontificatus scribarū numero esse uoluit. Quæ cum ad eum perlata essent, cum alia omnia libenter audiuit, tum uerò conditionem de cōmoratione sua in Italia non inuitus accepit, lætusque in Galliam quasi ex inimicorum dolore triumphum agens, animo statim reuertendi est profectus: ubi magno amicorum gaudio exceptus, quòd nihil tam præter opinionem eorum accideret, quàm ut eum quem uix saluum in tantis contentionibus arbitrabantur, honoribus etiam auctum uiderent, magna eum studio apud se retinere cōtenderūt, pluribus etiam ad manendum præmijs & priuatim à multis, & publice à rege ipso Francorum propositis. Ex priuatis autem qui hoc maxime ab eo contenderunt, Ludouicus Ruzæus Parisiensis, cum multa alia, tum uerò suburbanum fundum lautum & fructuosum muneri obtulit: nullam aliam beneficij sui remunerationē aut operam ab eo expectās, nisi ut urbe illa quasi domicilio studiorū suorum cōtentus, in Italiā amplius nō rediret. Ille uerò quam Galliam semper non minus charam quàm patriam habuit, existimans non inferiori amoris loco habendam quæ

quæ excepit, quàm quæ genuit, plurimi etiam in hac re amicorum studia æstimaret: tamen cum recordaretur quam fidē x. Leoni Pont. Max. & reliquis amicis de reditu dedisset, ab eo nullis cuiusquam promissis aut precibus deduci potuit. Mirifice uerò ipse sua sponte erga Italiam & Italos afficiebatur: ut etiam in epistola quadam ad Sadoletum, reditus sui rationem probare uolens, cum alias causas attulisset, postremo addit, ideo se redisse, quòd ad excitanda fouendaq; studiosorum hominum ingenia plurimū conferre arbitratus esset cœli ipsius Italiæ clementiam, seq; in eo felicem illum & planè diuinum Italiæ genium secutum. Antequàm uerò rediret, Britanniam nobilem insulam uidere uoluit, adductus præterea fama eorum quos præter cæteros illic Græcis literis & Latinis eruditos, omni liberali & ingenua doctrina pollere audiuerat. Cum quibus pluribus diebus iucunde consumptis, quòd eorum doctrina ita delectaretur, ut etiam summæ admirationi esset, quemadmodum sæpe cum prædicantem audiui, tantam & tam politam atque excultam doctrinam in illis locis, apud eos homines, uel usquam penè terrarum, his temporibus, quibus propè omnes elegantiores artes iaceant, potuisse reperiri: ad constitutum sibi in Italiam iter reuersus est: Patauiumq; uenit, quem studijs suis locum accommodatissimum elegit. Quanquam simul ac de eius in Italiam aduentu auditum est, populus Florentinus non solū in ciuitatem suam, si illic ad instituendam bonis artibus iuuentutem se conferret, inuitauit, uerum etiam uicena quina in annos singulos sestertiorum mummium millia ex ærario publico decreuit. Verum ille recordatus, quæ præmia antea contempserat, quòd nullam ocij sui partem alijs uendere uoluisset, nulla mercede à suscepta propositaq;

taq; sententia potuit auelli. Patauij autem se continuit,
 sibi & studijs suis seruiens, primum in contubernio Ste=
 phani Saulij nobilis Genuatis, qui literarum causa eò se
 contulerat, optimarum artium etiam ipse studiosissimus.
 Deinde uerò eo in patriam reuocato, cum multi nobiles
 uiri (quorum tum Patauij propter celebritatem eorum
 qui literas docuerunt, magna copia fuit) certatim Lon=
 golium ad se inuitarent, quòd eius consuetudinem non
 honorificam tantum sibi, sed etiam fructuosam fore pu=
 tabant: ille in domum Raynoldi Poli nobilis iuuenis
 Britanni, quem per eos dies Rex Britanniae literarum
 causa eò miserat, migravit: quocum coniunctissime in li=
 teris usque ad extremum uitae diem uixit. Amicitijs
 usus est magnis & illustribus, quas illi ubique ferè uel
 felicitas quaedam eius, uel doctrinae fama conciliauerat.
 Neque uerò in conciliandis amicis felicior, quàm in reti=
 nendis prudentior habebatur: quos summa fide obser=
 uantiaque semper coluit. Quantum uerò officio in ami=
 cos tribuit, uel extremus ille uitae eius actus facile decla=
 rauit. Nam cum grauissime ex febre laboraret, ex qua e=
 tiam periit, eodemque tempore ab Hieronymo Sauor=
 niano amico suo, qui tum filium summa spe & indole
 adolescentem amiserat, literas accepisset ualde miserabi=
 liter de morte filij scriptas: existimans se non aliter offi=
 cio suo in amicum non posse satisfacere, in medijs ipsis
 doloribus cum grauissime cruciaretur, literas ad eum con=
 solatorias, morbum suum silentio tegens, ne hoc etiam
 ad amici dolorem, dedit. Quae quidem ut tum scriptae,
 maxime uim morbi auxisse existimari possent, sic uber=
 rime quo officio in amicos esset declarauere: qui ne eo
 quidem tempore sibi parcere uoluit, aut officium inter=
 I mittere

*Freundlich
 lieber Vater
 am Schreiben
 sehr uerb
 gehefert*

mittere, quo omnes illi libenter remisissent: aut sane amicus non esset, qui hoc ab eo exigeret: & tum alium consolaretur, cum magis consolatione ipse egeret. Sed ab ea humanitate quam in omni uita erga amicos retinebat, ne tum quidem dolor corporis & propinqua mortis expectatio potuit eum deducere, aut facere ut suorum commodorum rationem haberet, qui semper quacunque in re declarare posset, amicorum commoda suis prætulisset. Quo factum est ut charissimos illos semper firmissimosque haberet: idque maxime est expertus, cum absens Romæ in iudicium uocaretur. Quo tempore neque aduersariorum eius potentia, quæ maxima fuit, nec acerba eorum in eum accusatio, quenquam eorum qui amicitia uel consuetudine aliqua, dum Romæ esset, coniuncti uidebantur, ulla in re flectere potuit. Plurimum uero ex omnibus detulit Iacobo Sadoletto, & Petro Bembo, uiris cum autoritate & gratia inter eos qui tum Romæ erant, maxime florentibus, tu uerò doctrina & omni politiore humanitate propè singularibus. Quorum opibus & gratia quàm diu Romæ fuit, in omnibus rebus est usus. Ut uerò alios in se benignos & liberales est expertus, sic omnibus quos aut opera aut consilio iuuare posset, maxime fuit expositus: præcipue uerò ijs qui spem aliquam de se uel ingenij, uel doctrinæ darent. Noui ipse multos qui cum à patria absentes & amicorum subsidio destituti ad eum confugerent, ab eo sæpe pecunia subleuatos: cum tamen ualde tennes facultates haberet, & aliorum opibus casus suos sustentaret. Quando uerò diutius sumptus tales se ferre non posse sentiret, per amicos omnia egisse ne quid illis deesset, non secus ac si omnia necessitudinis officia sibi cum illis intercessissent, qui neque
cognat

cognitione, neque patria eum contingebant, indole tantum & spe doctrinae ei commendati. Aduersae fortunae uulneribus multis, ut in tam paucis uitae annis, ictus, nihil unquam aliter atque uirum decuit, tulit. Primum Philippi Regis Hispaniae morte inopinata, ad quem se post amissum utrunque parentem contulerat, ex quo cum magna sperasset, iamque apud eum gratia & supra aetatem autoritate multum ualeret, ille praeter omnium opinionem in Hispania ereptus est. Deinde multis peregrinationibus & molestiis agitato, carceris etiam molestiam & difficultatem est perpeffus. Post contentio illa Romae accessit cum potentibus & factiosis aduersariis: inter quos cum saepe discrimen uitae adiit, nunquam sine magno periculo uersabatur. Extremum uero omnium, quod aliqua ex parte eum attingere uidebatur, fuit decimi Leonis Pontificis Maximi mors, in cuius uita omnem spem fortunarum suarum sitam habebat, cuius autoritatem & promissa sequutus, contra omnium amicorum suorum uoluntatem in Italiam redierat. Cum autem neque ad suos honestum reditum, quorum antea promissa spreuerat, neque quo pacto in Italia defuncto iam Leone, qui antea sumptus suppeditabat, otium suum cum dignitate tueri posset, satis uideret, haec nonnihil eum conturbarunt. Nusquam tamen se commouit: sed ueteribus tantum amicis, quos in Italia habuit de statu suo per literas admonitis, ille in contubernio illius nobilis iuuenis Britanni se continuit. Cum uero decem menses post obitum Leonis perpetuo fere in literis uersaretur, constitutum se habere dixit in Forumiulum proficisci, cum ut animum suum curis literarum districtum peregrinatione relaxaret, tum etiam ut eam partem Italiae sibi non satis cognitam uiseret

seret. Itaque paucos ante dies quàm egredi statuerat, cum nihil omnino incommodæ uoletudinis sentiret, semotis arbitris multa cum Polo suo, cui semper plurimum tribuit, fertur disputasse de periculis, de fragilitate, de miseria humanæ uitæ. Hanc uerò tandem summam orationis habuisse, ut quoniam sibi peregrinandum esset, neque ignoraret multa sæpe peregrinantibus pericula præter opinionem, quibus obsisti non posset, interuenire: ut rebus suis, quicquid sibi accideret, prouideret: testamentum se uelle facere dixit, atque apud eum deponere: flens que pene rogauit, ut siquid sibi aduersi accideret, testamenti capita persequeretur, famam que suam & memoriam charam haberet. Atque hæc cum magna admiratione illius cui hæc commiserat, fecit. Quis enim non miraretur, quòd in proximam prouinciam exiturus, optima etiam uoletudine, ut sibi & alijs uidebatur præditus, ea diceret & faceret, quæ magis ex uita quàm ex ciuitate migrantis uidebantur? Verum siue diuinatione de propinqua morte sua id faciebat, siue prudentia quadam, quam casus postea diuinationem uideri fecit, eodem die qui profectiōi constitutus est, in grauem & asiduam febrem incidit, ex qua non conualuit, eo etiam tempore cum forte abesset Polus, cui antea res suas omnes crediderat. Quem tamen per literas statim quo statu esset certiores fecit, nihil de testamento mutans: hoc tantum rogans, ut quemadmodum coram recepisset, curam & quasi dispensationem rerum suarum acciperet, mortuo que memoriam pie & inuiolate præstaret. Quo nuncio tristissimo ille percussus, quòd cum unice amaret, subito accurrit, multa que cum in spem uitæ diceret, eadem etiam medici pollicerentur, nunquam ab eo deduci potuit, quin ea febris finem sibi

sibi uitæ esset allatura: id quod paucos post dies euenit.
 Antequam uerò discederet, in diui Francisci familiam quo=
 luit adoptari, eiusque habitu post mortem & templo se=
 peliri. Obijt x x x i i i i. ætatis anno. i i i. Idus Septem=
 bris. Anno salutis generis humani M. D. x x i i. atque
 Patauij in Francisci, quemadmodū præscripsit, sepultus.

F I N I S.

GERMANVS BRIXIVS IN
 OBITVM CHRISTOPHORI
 LONGOLII.

Castalides lacerate genas, diuellite crinem,
 Nec lacrymæ finem, nec teneant gemitus.
 Proh dolor, effertur Patauina funus in urbe
 Ante sua extincti tempora Longolij.
 Quem modo uel Gallum uoluit pro dote Latina
 Roma locum ciues inter habere suos.
 Roma sibi plene mox restituenda, dedissent
 Longolio plenos s. modo fata dies.

D E E O D E M.

Longolio uixdum digresso matris ab aluo
 Dixerat Aonidum nomine Mercurius,
 Cresce infans, tibi ab ingenij linguæq; disertæ
 Dotibus, olim ingens me duce fama aderit.
 Quam primis postquam sibi quæsiuisset in annis
 Longolius, fuso nocte dieq; oleo:

I 3

Tum

Tum deus eloquij ueritus, si debita fati
 Ordine uixisset tempora Longolius,
 Ne sibi praeperet linguæ decus, inuidus illum
 Contactum uirga sustulit ante diem.

DE EODEM.

Καίμενον ἐν μυσῶν κόλποις Ἀντήνορ^ο ἐνδ^ς
 Τέχης Λωγρόλεωρ κῆρ' ὀλοή δάμασεν,
 Τῷ ῥα ἑῆς πόλι^ο σιφανὸν Δωρήσατο ῥώμῃ
 Ἀσιῶ γέρας ξανόν ἀμφομένη,
 Οὔνεκα τῶν τε λόγων καὶ λέξι^ο οὔνεκα καμψῆς,
 Οὔνεκα τ' διδασχῆς, οὔνεκα τῶν χαρίτων,
 Δύσμορε Λογρόλεως φυτὸν ὥς θάνες ἐν νεότητι
 Καίπερ ἰὼν ζωῆς ἀξι^ο ἀθανάτου.

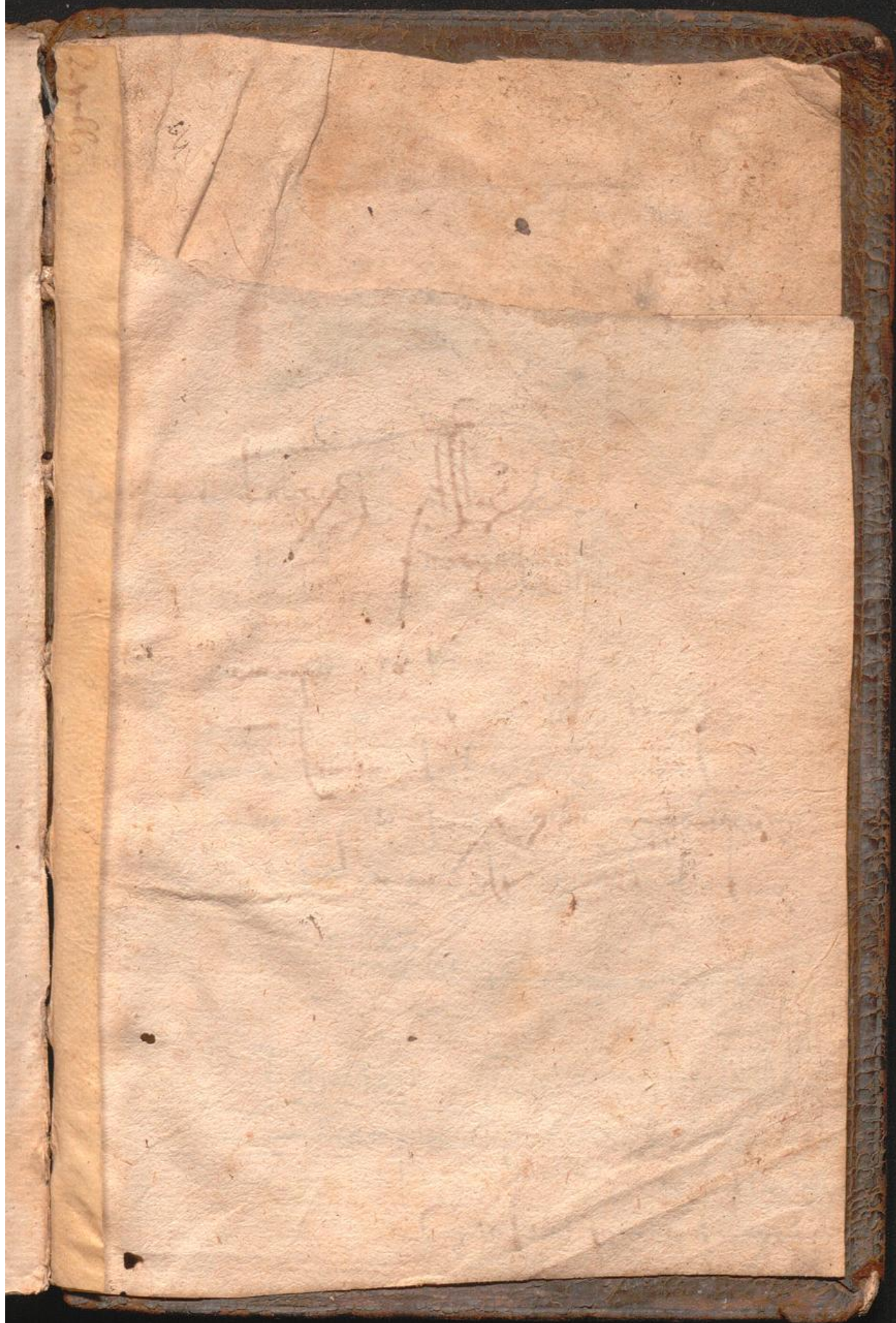
LVGDVNI, APVD SEB.
 GRYPHIVM

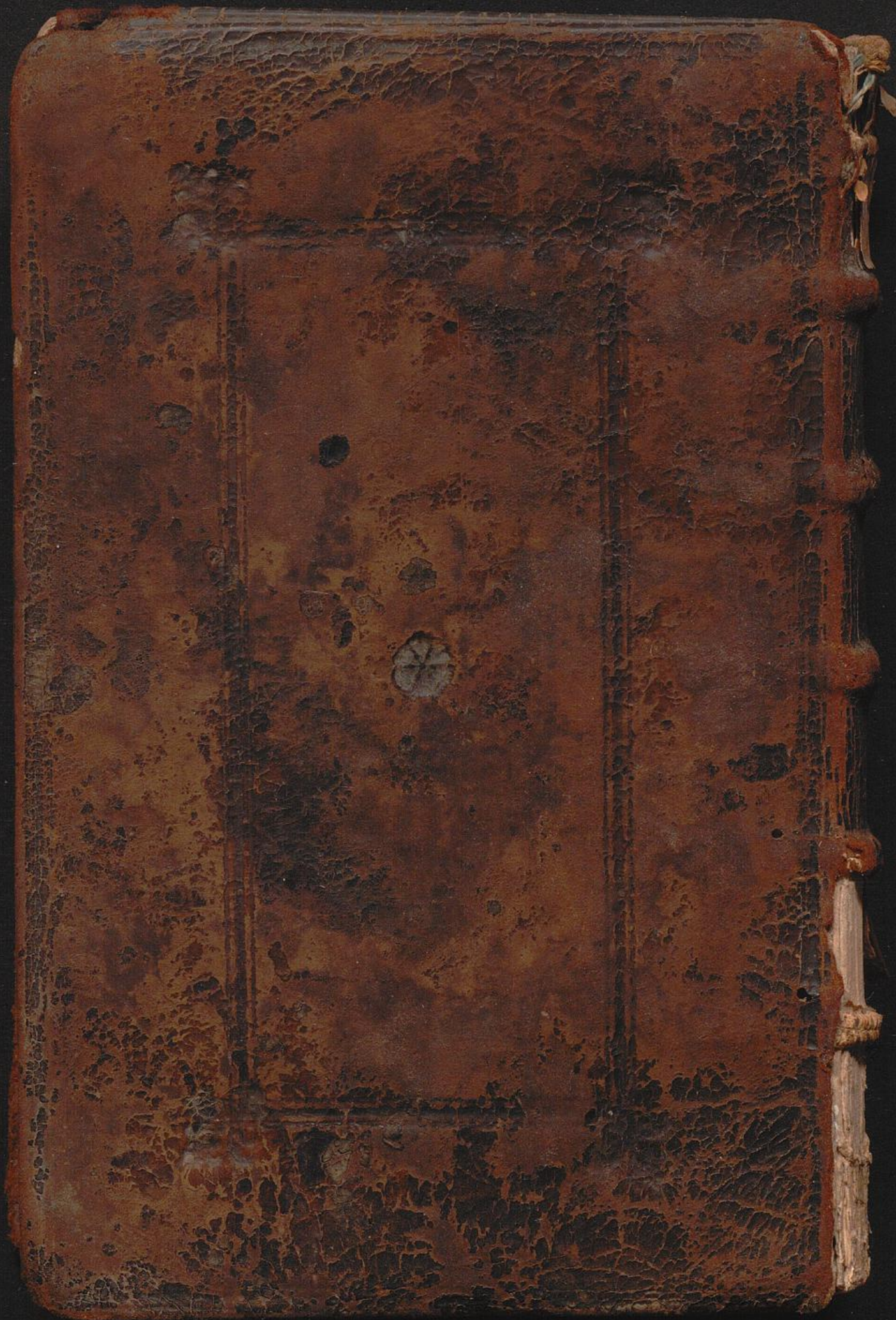
1542

Wimmer'schen in Paderborn

Th
5845